De Boomgaard. Jaargang 1

bron
De Boomgaard. Jaargang 1. Flandria/Meulenhoff, Antwerpen/Amsterdam 1909-1910

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_boo002190901_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

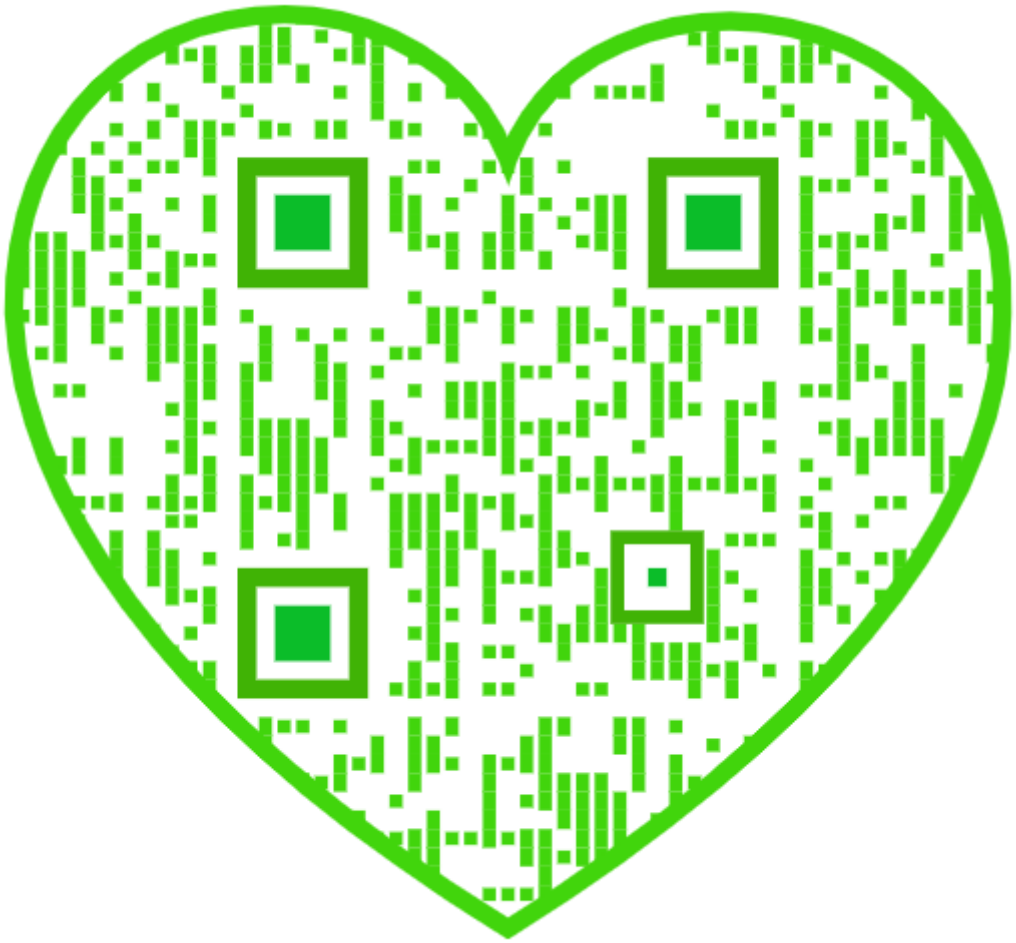

Houtsnede JAN CLAESSENS.

De Dichter:

Mijne oogen zoende een glans van de' opgekomen dag,
- als waterlelies, lang in wankle schauw gedoken
afweren eens den slaap en 't strikkend droomenrag
en worden bloeme in 't ruim: - mijn blikken zóo ontloken.

'k Ontwaakte in zonnelicht gelijk een god van 't woud,
drinkend met breede borst den drank van 't geurentochten,
badend in de muziek van 't loover als 't ontvouwt
zijn reuz'lend schubbenkleed om al de boomenbochten.

'k Zag. Wijdten deinsden weg in wijdten onbeperkt.
In kleederen van kleur daar stonden alle dingen
te groeien naar den wil die heimlijk 't al doorwerkt
en spreekt uit elk gelaat, uit elk gebaar, elk zingen.

De bloemen flakkerden van liefde in 't briesgestoei.
Om 't kweelend wiegelnest, de vogels roepend vlogen.
De vruchten trosten gul, in 't vredig oogstgegloei.
Verloofden gingen traag, met droomengoud in de oogen.

Dan, de Gedachte, omkranst van 't laaien van de vert',
vleiend me omarmen kwam, en 'k moest haar stemme hooren.
En lijze wentelgalmen gleden me over 't hert
- dus kleurenwaze' aan 't zwerk in 't zindrend dagegloren.

- Zingende koninginne die mijn zwakheid leidt
de baan op waar het Lot ontvoolt stonde na stonde,
terwijl uw vleuglend woord zijn zoekend stralen spreidt
op ellek weze' om mij ter wereld ook gezonden!

Ik ga, met schuwe trede, of blij van overmoed
reikend ter overmacht, ik, éene van de menschen,
met mijn geboren lijf, en wonderlijk gemoed:
al twijfeling, al trots, al waan, al driestlijk wenschen...

Ik, koninginne, om u verkoorne, ik 't aanzijn draag;
mijn slaap omspant de kroon waar 'k in natuur verkeere,
ik, kind, te midden in 't oneindig leefgejaag
van reuzengolven staag, van golven die vermeêren,

me slaande al over 't hoofd, me slierend om mijn zij,
- o zee van nood! o zee van dooden en van paren,
waar in één rimpeling van 't zwoegende getij
steeds levens als het mijne, opschieten uit de baren!

En boven deze weidsche wereld gij verrijst,
Gedachte, en dwaalt, en waakt, en weet, o duurbre machte,
onwinnelijk gesching, dat voor geen zonne dijst
en voor geen weerstand wijkt in 't schimgewoel der nachten.

Onhoorbaar murmlend licht, onvoelbaar, dat omváamt,
als bang zoo zacht, als zielepreevlen, zielezoenen,
al wat om mijne zinnen 't leven heeft verzaamt
van heerlijkheden die herboren weer opdoemen.

Uit diepten onbekend - daar, weerbloeit wat vergaat -
uit ellek weze een ziele komt, naar u, gerezen.
En 'k zie in schemeringe haar ontvoold gelaat
waar onbenoemelijk 't mysterie staat te lezen.

En Schoonheid schijnt uit al wat om mijn lievend oog
gekomen is. De Schoonheid spreekt haar toovertale,
en, hoe ze lijze aan waaide en aaiend mij omtoog,
ze schiet lijk flitsen scherp haar heiligende strale!

En Schoonheid schijnt in mij als in een spiegelmeer,
ze stort haar schatten uit ter bodems diep verborgen
waar onvermondelijk rijkdommen meer en meer
vergaard zijn, in verwachting van het uur van morgen,

het uur, mijn koningin, dat gij ze vinden wilt;
- in sterrekringen zullen ze om uw handen hangen
als gij 't geheim me leert dat in hun herten rilt
en dat 'k verkonden zal in mijn geliefde zangen...

EDMOND VAN OFFEL.

De eenzame dame

Dans un parfum d'héliotrope diaphane
Elle mourait fixant les voiles sur la mer,
Elle mourait parmi l'automne.... vers l'hiver....
Et c'était comme une musique qui se fane....

ALBERT SAMAIN, *Keepsake*.

Voor de laatste maal, dien avond, dien ik me nu herinner, op dees late uur, nu mijn hart zwelt van weemoed en ik zuchtend vóór het open raam zit, gepijnigd door de eenzaamheid, en nu streelend de wind glijdt langs mijne slapen, lijk weeke handen die erover zouden aaien.... Reeds acht maanden.... Maleine....

Zacht schuivend over 't doffe tapijt, met matigen stap, in heel lagen ruischzang van rokken, was ze de eetzaal binnengekomen, even knikkend toen ze in de omlijsting van de deur verscheen. Maar tot niemand weer had ze gesproken. Regelrecht, gelijk altijd, was ze gegaan, met de aristocratische zwenking van haar rank, soepel lijf - een heel dempe heliotropen-reuk

bleef vaag nabroeien - naar haar apart tafeltje, dat - nog met enkele andere - in een der hoeken opgegezeten, dien laatsten avond, beschenen door den stillen, roos-getinten gloei der lamp onder smaragden blaker, die rossig hare blonde haren overschemerde, groot en iets-wat wonderlijk deed lichten hare breed-glanzende oogen, groenig-blauw, en mat-verteederend over haar tenger, bijna diaphaan wangenvleesch beefde. Op hare handen vonkten vier of vijf ringen het vuur van eenige kostbare en kunstigingelegde diamanten, emeralden en topazen uit, maar geen trouwring omkransde een harer lang-rilde vingeren met een pand van onderdanigheid....

Sedert twee weken, woonde ze in 't hotel, de aandacht en de nieuwsgierigheid van al de gasten vestigend, want niemand wist wie ze was, van waar ze kwam, waarheen ze ging. In het hotel-register had ze geteekend: *Madeleine Lomery, Bruxelles*, maar dat signalement had aan niemand wat veropenbaard. De mannen bewonderden haar om hare freele vleeschpracht en om haar schoon, bleek gelaat, en de vrouwen benijdden haar hare smaakvolle en harmonische toiletten. In den beginne, had men gepoogd met haar in kennis te komen, maar alle onbescheiden vragen had ze onbeantwoord gelaten; de iets of wat

fiere, hooge, knakke klank van haar stem had ook onmiddelijk doen begrijpen dat alle intimiteit ongewenscht bleef. Een der heeren had haar dan geschreven, maar 's anderendaags-morgens lag zijn epistel onopengebroken terug in de brievenschaal. Een andere had gewed haar op 'n avond, in de duisternis van den gang, te omhelzen, maar die had een kaakslag gekregen zoo zeker dat zijn verliefdheid er onder bezweek. Hare houding, onverschillig, trotsch, bewees decisief een vaste wil. De vreemde dame wou alleen zijn en blijven, afgezonderd leven, op haar eigen wijze, zonder zich met iemand-anders' doening te bemoeien en zonder aan iemand-anders toe te laten zich met haar bestaan te bekommeren. Ook liet men haar persoonlijk met rust, na een koppel dagen. Maar zooveel te strakker stond de curiositeit van het hotel-publiek gespannen. Wie was die vrouw die altijd alleen zijn wou en met niemand in betrekking komen? Voorzeker deugde ze heel weinig, vreesde ze iets uit haar leven moeten bekend te maken. Want waarvoor anders die afgetrokkenheid, dit geheim? En de bizaarste, romantischste hypothesen werden uitgedacht.

Op mij oefende de vrouw eene bizondere attractie uit, onuitlegbaar; ze trok me willoos aan, met hare groenige droom-oogen, met haar freel gezicht, met haar bleeke lach. Wonderbaar was de bekoring. Haar

beeld verliet me niet, doorvroolijkte mijn gedacht met lichte kleur. 't Was me een vól genot haar te volgen, van verre, te leven in hare nabijheid, zoo dicht het kon, haren geur op te snuiven, de atmosfeer in te ademen die rond haar Beatrix-hoofdje zoelde, en leidelijk te ondergaan de zachte, innige en indringerige verleiding van haar wezen, die me haar deed liefhebben, in stilte, heel zoet lief, zegenvol en stilzwijgend, vroom en bescheiden, zonder hoop, zooals een droomer liefheeft de goudbestikte princesse uit een oostersch sprookje, zooals liefheeft een beschaamde knaap zijn jonger nichtje, in eerste liefdes-aandoening, naïef, zonder weten van liefdes-geheimnis. En in die sentimenteele, in den grond kinderachtige, gekke maar zoo vreedzame, zoo verlangensloze, zoo platonisch-reine, zoo ruisch-kalme liefde, die in mijn ziel was gerezen lijk in wazigen morgen de stille bloei van lente-seringen, en haar doorweekte met hare povere geurigheid, lag eene echte, eigenaardige, nieuwe sensatie, iets verjongend, iets veredelend, een diepverdoken, eigenaardige zaligte, vreemd aan 't gewone, schamel liefdesgeluk dat kwelling beteekent door de begeerte.

Ik had maar eens met haar een paar woorden over heel banale dingen gewisseld....

's Morgens ging ze geregeld naar het strand.

Brozer, liefelijker nog leek ze in haar wit kostuum, onder den lichten hoed die haar langlijnig gezicht half beschaduwde, in den gulden damp van haar geelzijden parasol waardoor het zonlicht broeide. Ze stapte gewoonlijk heel den dijk af en kwam dan langs de zee terug. Slenterend, wandelde ze door de opeenpakking der badstoelen, langs de kabienen die met hunne rood en blauw gestreepte kassen het strand vulden, keek vriendelijk naar de in 't zand ploeterende kinderen, volgde even belangstellend het spel van tennis-liefhebbers en football-players, en ging daarna - door die trage wandeling wat vermoeid - uitgestrekt liggen in een plooistoel - altijd dezelfde - aan 't uiteinde van 't strand, een weinig buiten het drukke gewoel der gasten, het centrum van gesprek, spel en flirt.

Ze droeg altijd een boek bij zich, waarin ze las, met heel veel eerbiedige aandacht. Maar nu en dan vouwde ze het werk dicht en staarde naar de zee, de verre zee, oneindig-strekkend, langs alle kanten, hel emeraldig-blauw onder licht-trillende stolping van azuren hemel of dof groen-grijs onder dreiging van gore wolken. Lispelig - klaterend, zoetzingend en ruischrimpelend, in lijzige klank-nuance, spoelden aan de baren, braken open met loomen bons tegen het zand, tuimelden terug, en dubbele schuimlijn slierte

langs de kust, zoo ver men zien kon. Gek baadden eenige menschjes in het groote water. Heel lang soms staarde ze, met verwijde oogen, met oogen van droom, groenig-blauw of grijzig-groen lijk het meervlak, met oogen vol onuitgesproken geluk of wee, met oogen ingetogen.... Eens bemerkte ik hoe ze een brief boven haalde, herlas en kuste met driftige lippen, lang.... Van wie?... Ik heb het nooit geweten. Maar angstig heeft mijn achterdochtige geest op dat gekuste papierstuk gefantaseerd de moeilijkste romannen.

Zelfs wanneer het regende, daalde ze 's morgens af naar het strand. In natglimmenden mackingtosch onder lijnwanden hoed, stapte ze graciel langs den verlaten zeeoever, omplast door regen. Desperaat woog de amosfeer op mijn ziel, chagrijnig als na moeizame hoofdpijn, levensmoe-ontzenuwd, wanhopig onder oprakeling van oude hypochondrie; verveeld geeuwend, zat ik dan gewoonlijk op een terras uit te kijken. Heelemaal grijs, monotoon-goor, de zee, als een looden plaat, de hemel daarboven zonder diepte, zonder wijdheid, laag gesloten neerdreigend met triestige zwaarte, vaal lijk het water.... en tusschen die twee grijze vlakken in, heel het bleek-ontkleurde verschiet doorwriemelend, het dichte nat der regenstriemen, de mist der sarrende regenvlagen.... er boven uit - doffe klank op doffe kleur, grijs geluid

door grijze lucht - het koppige geplas der druppels op de zee, de eentonige gonzing van 't vallende nat. Lijk genietend stapte ze door de tij van regen en wind, met 'n nieuwe piooi van energie, van wil-totgeluk op haar gelaat, soms zoo duldzaam en gelaten van expressie.... En dan begreep ik haar in 't geheel niet meer en pijnigden me versche raadselen.

's Namiddags, na het lunch, bleef ze in haar kamer of zat een tijdjen in den tuin van den Kursaal wat handwerk te maken. Soms ook trok ze de duinen in en daar had ik ze reeds ontdekt, liggend in het mulle, warmgestoofde zand, met open oogen peilend in immensen hemel of volgend op zee, voorbijzeilende sloepen... Ships that pass in the night, dacht ik... want hun mysterie was dichter dan de nachtdonkerte... En zoo ook feitelijk vaarde zij door mijn leven, Maleine, een schip in den nacht, dat voorbij-trok voor immer, meevoerend mijne schoonste droomen naar zeeën onbekend...

Die avonden zóó, wanneer ik op haar peinsde, in de innigheid van het schemeruur, op haar en op het mysterie van haar leven, en op mijn stille liefde... Parel-grijs en week-violet golfde de zee, gesluierd door blauwe nevels; in de verte, puntig afgelijnd de duinen, grauw toppend tegen de naglanzende lucht... En wat vrede!

Rond zevenen, was ze altijd terug in 't hotel, bij tijd om zich voor het diner wat op te knappen.

Na het maal, begaf ze zich voor een uurtje weer naar de Kursaal, waar orkest speelde, of wandelde den dijk af, theatraal onder de klaarte à giorno van vele booglampen. In de villas, op terras, zaten de bewoners, in vriendelijken lampschijn, die intimiteit lei om de theedingen en likeurflacons heen, genietend van de rust, de frischte en de geurigheid van het late uur. Dweepende pianonoten en romance-akkoorden tuimelden in de stilte, uit de openstaande bowwindows, week-stemmend. Op den dijk, dansten jonge paren op meeslijpende maat van Barbarie-orgel. Overal door den romantischen avond, beefde, verlangensvol, muziek-rythme. En heel rimpelloos deinsde de zee, donker langs de twee uitzijden, met een lange, lichtende band van maneglans in 't midden, die ook het strand verzilverde. Phosphoresceerende baartjes dobberden aan en rimpeling van schuim-slierten glimmerde langs het zand. Sterk, pekelzwaar woei de wind aan over 't suizende water, erover strooiend tokkelingen van tziganen-concert, die mijne schrille zenuwen deden smarttrillen. Verliefde koppels wandelden nog eenig de duinen in, tegenéén gedrumde schimmen, die ik in 't voorbijgaan hoorde zuchtbenepen woorden fluisteren.

Zij ook, Maleine, wandelde graag in de donkerte,

langs de aanlokkende zee. Op een avond vond ik haar onbeweeglijk - blank profiel tegen nachthorizon - peilend in de donkerte, over het water, naar heel, heel verren einder en naar rijpe maan die lijk een enorm oostersch juweel te pronken hing, tusschen trilklaar gesternte. Donker schemerden hare oogen, star vorschend. En ze scheen te luisteren naar het ruischen van de zee, in de verte, lijk naar haar leven...

Ze schrok vluchtelings toen ze me hoorde aangestapt komen, maar wanneer ze me herkende, glimlachte ze me toe, met heel minnelijken lach - ik had haar nog nooit zoo spontaan zien glimlachen, met zoo'n stralende sympathie - en met teedere oogen, oogen liefdevol.

't Was alsof ze ineens de intuitie mijner stille liefde had gekregen...

Geluk joeg op naar mijn hoofd... Maar ik dierf haar niet aanspreken, voelde me verlamd door iets, iets dat ik zelf niet ontleden kon, iets dat mijn wil gevangen legde. En ook speet het me te moeten storen hare vrome, zachte mijmerij die ik me inbeeldde gespannen over hare witte ziel als een kristallen boog, die mijne woorden zouden breken...

Had ik maar gesproken...

De almoes van haar bleeken glimlach droeg ik mee, als 'n schat naar mijn kamer.

Maar morgen zou ik mijn woord tot haar richten, morgen, in den avond, bij trage aanwaaïng van liefdes-muziek, bij aanspoeling van dempig zeegeluid... ik zou haar bekennen mijne liefde, mijne stilzwijgende vereering, mijn subtiel gevoel, haar zeggen mijne brooze illusie, mijn droom... En ze zou me begrijpen, mijne emotie harmonisch aanvoelen, erin deelen, mee erin opleven... We zouden gaan langs de zee, de zee oneindig onder hemel sereen en zilverig, als twee schamele kinderen, gelukkig in onzen liefdeswaan... We zouden spreken, heel voorzichtig en lang, woorden van aanbidding... Ik zou haar noemen ‘Maleine’, hare bevende hand houden in mijne hand, voelen haar hoofd aanleunen tegen mijn hoofd, aanraken met mijn lippen hare lippen en zoo verzinken in extaze...

Spottende glimlach kerft zich om mijn mond nu ik het avontuur herdenke.... Was ik het wel die daar aan zee zoo onwijs dacht en droomde? Want niet het minst, daar ben ik nu van overtuigd, lag het in mijn inzicht haar te bezitten, van haar mijne maitresse te maken, haar naam bij te schrijven op den lijst van eens-veroverde vrouwen. - Ik wenschte dat onze liefde zou rein blijven, heilig - eene harmonie tusschen twee zielen, waarover - over beiden - kris-

tallen boog zonder scheur zou spannen en blijven spannen....

Misschien - zoo verlangde ik nog - zouden we samen drijven op het meer, hand in hand, mond op mond, maar zwijgend, gezonken in molle kussens van voortgestuwde schuit, met boven ons de lichting der sterren, de wijde koepeling van nacht, rond ons de suizing van de avondvrede, de bruischende serenade der golven.... -

's Morgens zat ze niet aan bij het ontbijt. Ik kon haar evenmin op 't strand vinden. Aan het lunch, later nog, miste ik haar ook. In den namiddag vernam ik van den hotelier dat ze was vertrokken....

Ik heb ze nooit weergezien.... heb nooit geweten wie ze was....

Wie zegt tot wat nieuwe episode in haar leven die avond dat ze zoo koppig in 't duister peilde, zoo angstig luisterde naar den waterzang, het lang verwacht praeludium was?

Maar nooit heb ik ze meer ontmoet.... niets meer heb ik van haar gehoord....

Daarom begrijp ik niet hoe - zoo onuitwischbaar - in mijn leven hare herinnering is gebleven als een wrange weemoed, bedriegelijk en toch zacht, erover schuivend als een stille lach, een diaphane reuk, eene prevelende muziek - waarom zoo dikwijls

vóór de wijde strekking der zee me haar beeld is verschenen, lijk ik het laatst had ontvangen in mijn dwaas-verliefd geheugen, gepaard hun beider geheimzinnigheid, 't mysterie der eenzame dame die ik zoo idyllisch beminde, 't mysterie der zee, onbekend, ongerept - waarom ik nog altijd mijmer, met vreemde aandoening, die me heelemaal verweekt, op wat had kunnen zijn en niet is geweest?...

ANDRÉ DE RIDDER.

Verzen

I

Daar lokt diep in Uw oogen zoeter zoetheid,
Dan allen saam, wier blik mij volle bekers
Bedwelming reikte, volgestort in de uren
Van duistre liefde, wreed bekorend schonken.
Gij draagt den gloed, die ééns, in verre nachten,
Met schelle schuimen de geheime zeeën
In U, die gij nog zelf niet kent, zal schroeien
Zoo rijk en fel, dat wijde waters blinken
In 't blindend licht van stille, diepe driften.
Dan zult gij één jaar schoon zijn. Maar Uw schoonheid,
Zoo U de tijd daarna gelijk een wijngaard
Ontplukt liet, (schoon gij *niet* weet, welke schuren
Uw druiven borgen) zal in mij herleven.
Want als Uw zee, dan gansch erkend, de flikkring
Van late schijnsels, die reeds kwijnen, saamvleit
Naar éénen golf, om nóg daarmee te lokken,
Zal àl de schijn, dien ik, uit U vergaderd,
In mij bewáár, uitbreken uit mijn oogen;
Dan zult gij mij, dien gij versmaadt, beminnen,

Omdat Uw eigen doode schoonheid nérgens
Dan in mijn blik herleeft, omdat Uw driften
Thans wachten op de wemelende schatten
Van lust, die onuitputt'lijk in mij zijn
Na 't één uur smachtend saam zijn met uw lijf,
Dat slechts bij mij, vol schoonheid, verder bloeit.

II

Beween Uw kleine weemoed niet,
Wie weet, hoe welig zielsverdriet,
Hoe groote en diepe smart de tijd
Voor Uwe ziel heeft weggeleid?

Nog is Uw smart een kleine bloem,
Die in 't verborgen geurt en bloeit,
Maar wat, wanneer ze, in droeven doem,
Tot schuw gevreesde wanhoop groeit?

Daar is geen mensch, die vrij van pijn,
Een nooit vermengde vreugde vindt,
Zoo zult ge, als weingen blij, mijn kind,
Als weingen rijk aan lijden zijn.

Bewaar Uw teedre tranen dan:
Geen pijnend hart doorlijdt zoo wreed
Zijn altijd ongetrooste leed,
Als 't hart dat niet meer weenen kan.

Beschrei die kleine weemoed niet,
Want eenmaal zal de droefenis
Uw tranen vragen voor 't verdriet,
Dat zonder schrei te bitter is.

P.N. VAN EYCK.

Waarom die treurnis...

Waarom die treurnis, die op 't moede hart weer drukt?
Waarom die weemoed, die in heete borst weer hijgt?
Waarom die traan, die traag in starende oogen stijgt,
of 't leven onder last van dreigend onheil bukt?

Ik weet niet wat het is, ik weet niet wat er wacht,
ik weet niet wat ik wil of wat ik huivrend vrees.
't Is dof voor mij, schoon nooit de zonne klaarder rees,
schoon nimmer 't rijp geluk mij sapp'ger vruchten bracht.

Hoe eenzaam ga ik door den gouden zomerdag.
Wie zou mijn spraak verstaan, begrijpen wat ik voel?
Hoe eenzaam dwaal ik door het vroolijk volksgewoel,
gewond door 't blije woord, bespot door gullen lach.

Wie zal er komen met een vriendenteere taal,
een vrouwenzachte hand, een moedergoed gelaat,
om sterken steun te zijn die naast mijn zijde gaat,
en troost te plengen, dan wanneer 'k verflauwend faal?

Hoe vreemd, die somberheid, die diepe, onstilbre klacht,
dat heimwee naar een land, hetwelk ik vér vermoed,
dat minnen van het leed, dat door mijn boezem wroet,
dat haken in den dag naar grimmig-duistren nacht.

Hoe vreemd... 't Licht is toch lief, de warmte koestrend. Blonk
de liefde ooit schooner aan de zuivre toekomstlucht?
Arm hart, waarom dan toch dien weemoed en dien zucht,
als in de tijden toen 'k de smarte daaglijks dronk?

Zooveel blijft onvoldaan wat gretig heeft gesnakt
en snakken zal, ik voel 't, zoolang ik leef en lijd.
Geen volle vree wacht hem, geschapen voor den strijd,
dan als het loome hoofd voor goed ten peluw zakt.

Gaat voort, gij allen met uw voedsel van één dag,
uw rust van éenen nacht. Want groot groeit met den tijd
mijn honger naar de spijs der éénige eeuwigheid,
die 'k in mijn rijksten droom ten hemel lokken zag.

CONSTANT EECKELS.

Over de beteekenis van Pol de Mont

Indien het literair werk van Pol de Mont *niet* daár-stond, indien zijn sterkste dichtbundels: ‘Lentesotternijen, eerste druk 1882, tweede 1903’, ‘Loreley 1882’, ‘Claribella 1894’, en ‘Iris 1894’, ons moesten onbekend zijn, dan nóg zouden wij hem moeten hoogachten om den levenwekkenden invloed, die uitgaat van zijne krachtige persoonlijkheid.... Al wie maar eenigszins een blik wil werpen op zijne verbazende, veel-omvattende werkzaamheid op het gebied der schilderkunst-kritiek en oudheidkunde, evengoed als op dat van de folklore, de vlaamsche beweging, de letterkritiek, de journalistiek, zal bekennen moeten dat weinigen in ons land zulke breedzinnige weg-bereiders, zulke doortastende baan-brekers waren naar de fijnere cultuur, die we nu langzaam rond ons aan 't bloeien zien. Hij is een der edelste verborgen werkers geweest die in den nacht wroeten, en hoopvolle blikken richten naar 't nieuwe

licht der toekomstkim. Hij voelde in de hongerjaren van ons land, toen alles dood lag en vastgevrozen in den grond, de dringende noodzakelijkheid de jongere intellecten den weg te toonen naar breedere en hoogere geestelijke beschaving. Hij was een wondere ‘susciteur d'enthousiasmes’, een mildhandige gedachten-zaaier. Zoowel in zijn ideëen en leven als in eigen literairwerk was hij de onmiddellijke en rechtstreeksche voorganger van het jongere geslacht dat nu aan het woord is, de heraut van het jonge, blijde leven.

Wie dacht er b.v. aan rond en deels vóór 1890, lovende en begrijpende artikelen te wijden aan de toen zoo algemeen verketterde en bespotte beweging der *Twintigen*, en aan afzonderlijke kunstenaars van dezen tijd als Frédéric, James Ensor, Jacob Smits, Meunier, Heymans, Claus, Baertsoen, Th. Verstraete, H. de Braekelaer, Willem Linnig, Toorop, Doudelet, Khnopf, enz., door de Mont in *Elseviers*, in *Vlaamsche School* of, later, in ‘Koppen en Busten’ geschetst? Een geestdriftig apostolaat voor de komende schoonheid. Zoo was zijn streven.

Hij stond op een keerpunt, en was een der zeldzame, bewuste geesten die het voorgevoelen der toekomst droegen, en die waagden, ondanks allen geniepigen tegenstand, ze durvend te begroeten.

POL DE MONT

Moet ik duiden op de overwegende rol door de Mont volgehouden, bij het in het leven roepen met Rodenbach, der studentenbeweging?

Het belangrijk artikel van André de Ridder, juist verschenen in 'De Nieuwe Gids' (Augustus 1909), heeft daarover genoegzame klaarte geworpen. De studentenbeweging is nu opgegroeid tot eene geestelijke macht, tot een sterken steun, eene immerwellende bron van Vlaamsche beschaving, en in haar is nogmaals de waarde der jeugd-intuïtie van Rodenbach en de Mont gebleken. Maar bovendien is de figuur van de Mont van bizondere en buitengemeene beteekenis in de evolutie onzer poëzie.

Hij is in ons land geweest, naast Gezelle en Verriest en verscheidene jaren vóór Prosper van Langendonck naar tijds-orde de tweede kunstenaar-zonder-meer die - althans van af 'Lentesotternijen' en 'Loreley' - maar alléén bedoelde te geven: schoonheid om schoonheid, uitbeelding van ondervonden ontroering, zonder politieke, filozofische of zedelijk-onderwijzende bijbedoelingen.

In de jeugd-tijd van de Mont werd er vreeselijk *'gevaderlandscht':* van Beers, Rens, Nolet de Brauwere van Steeland, Vuylsteke, de Geyter, Em. Hiel zwaaiden schrikkelijke dreigzwaarden óp, in losdonderende verzen, om daarna te vertranen in weeke

naaisterkenssentimentaliteit om doode kindjes, zieke jongelingen of, onwaarschijnlijk - engelreine bruiden. Hun taal en versvorm waren, bij gebrek aan Vlaamsche opleiding, een onkunstig samenflansen van rijmende regelen, dikwijls, gevuld met conventioneele beeldspraak. Daar de hoogere klasse niet luisteren wilde naar *vlaamsche* poëzie, richtte de literatuur zich uitsluitend tot het volk, waaruit zij was ontsproten, en hield zich op de laagte van het algemeene volksbegrip. Er waren wel dichters, maar nog geene kunstenaars met het woord in ons land.

Het taalpurisme van Dautzenberg, de Cort en Ferguut bedoelde dan ook grootendeels eene zeer noodzakelijke reactie tegen de te groote vorm-laksheid van de voornoemde schrijvers. Heilzaam werkte de verzuiverende invloed hunner meer-aandachtige techniek op de vlaamsche letterkunde, die te veel maar rijmelen bots-er-op-los was.

Ook Guido Gezelle was taal-verrijker, vorm-vermooier, maar door zijne spraak sidderde de volle, warme gloed van het ware voelen. Er was in Gezelle die echte toon, die lenig-losse natuurlijkheid van de volks-spraak, waaruit zijn taal-hervormen sproot.

Ferguut daarentegen was de schoolmeesterigdorre ‘verpuurder’, de man der dikke boeken en dictionnaires, die in doode schriften zijn woorden

zocht, - en zich moeizaam beijverde onze taal te radbraken op de schemas van wat grieksche, arabische, en wat-weet-ik-al metrums, afgeleerde gebaren van Rückert, Mirza Schaffy, enz.

Daar gulpte geen vrije vloed van leven en gevoelen door zijne kurkdroge en nijver-gevormde woorden-aardigheidjes.

Pol de Mont ook was ‘purist’, in den zin dat hij naar taalverrijking en verleniging zijn streven richtte. Hij was ‘Parnassiaan’ in den zin dat hij vormvastheid en stoerheid betrachtte. Niets echter was verder van zijn licht-ontroerd gemoed dan de geëiste ‘froideur’ dan de ‘gevoelloosheid’ der Fransche Gautiers's en Banville's. Want hij leefde te fel onder den drang naar eigenaardig schoon, hij was eene te losse, te levendig-vrije natuur, dan dat hij vreezen moest te stikken in den ijzeren keursdwang van die nijpende ‘wetten’ en schoolvossige ‘regels’. Hij had daarbij een wijd galmken opgevangen van het Gezelle-lied, met zijn spontanen klank, en éens los uit zijn eerste jeugdwerk begon hij koortsig eene aanduidde in een ophefmakend artiekel in ‘De Tijdspiegel’.[1]

(1) 1881. ‘De Zuid-Nederlandsche Letteren’.

Op 't eigen oogenblik dat Rodenbach droomde van eene krachtige hernieuwing onzer dramatische kunst, stond klaar in het hoofd van zijn metgezel dat eene verjonging en verlevendiging der vlaamsche lyriek even noodzakelijk was om onze literatuur op eene kunst-hoogte te heffen. Vergelijkend met vreemde literaturen trof hem de minderweerdigheid en het on-moderne der vlaamsche poëzie, en zachtmoedig sprak hij in bovenbedoeld opstel zijn meening uit: De poëzie moest vernieuwende banen van ware menschelijkheid óp....

Het stormde in Vlaanderen bij die bescheiden oorlogsverklaring. Vlugschriften, pathetisch-theatraal opgesteld, werden door anonymen uitgegeven: ‘Over de tendenz van Pol de Mont’ en ‘Nog over de tendenz van Pol de Mont’. De kamp was daar. De Mont stond in de bres. - ‘Loreley’, ‘Lentesotternijen’, ‘Idyllen’ waren zijne wapenfeiten.

Rodenbach stierf, zonder dat eene zomerrijpte de rijke belofte van zijn eersten lentebloei volbrengen kwam....

Het werk der verjonging en verbreeding der Vlaamsche literatuur, waarvan Pol de Mont en hij het plan in hunne jonge koppen droegen, - een onderdeel der algeheele, schoone herleving waarvan ze droomden, waaraan ze wrochten, - die heele taak

van vernieuwing bleef aan den overlevende alléén voorbehouden.

Hij vatte zijn zwaar werk geestdriftig en moedvol aan. Als een blijde heraut, brengend de vreugdige boodschap van het aan-glanzend jonge leven en de ontbloeiende schoonheid, en die met een schetterenden bazuinstoot zijn betrouwend naderen kondigt, zóó trad hij onbeschroomd te voorschijn.

Tusschen den muffigen, nu gansch-vergeten nabloei der laatste rederijkers, nevens de meer-bezadigde kalmte der gezusters Loveling, schaterde weldra het leeuweriksgezang der '*Lentesotternijen*', en óverstemde met den gulden galm van zijn levens-dartel lied den stildeunenden De la Montagne, die met de Cort en Antheunis ergens in een hoeksken verborgen in zeldzame en kleine liedjes zijn eenvoudig leven uitneuriede.

Onbewust waren deze drie laatsten, ondanks het minder-belangrijke van hun karig werk, *naar den geest* voorloopers van een nieuwere poëzie, omdat zij het gezwollene, bombastische of wekelijk-sentimenteele van een Nolet de Brauwere van Steeland ('Moedig Germanje, te wapen, te wapen!') of van Beers met zijn 'Zieke Jongeling' verwierpen, voor het simpel uiten van meer werkelijke, bijna dage-

lijksche gevoelens en gedachten in een klaar en wat eentonig vers.

Hun werk bleef *beperkt* van gevoelskring evenals van vorm-uiting, zonder genoegzame afwisseling noch rijkdom, nooit stijgend tot het warm-opgolven der breed - menschelijke gevoelens, maar besloten binnen den achtenswaarden kring der zacht-verliefde en huishoudelijke gedichtjes. Ernstig en kiesch, ingetogen en goedsmoedig klonk het zoet geschalmei van hun onbeluisterd liedeken met teêre galmkens door de valleien van Vlaanderen... toen de menschelijke stem, de passiestem van '*Loreley*' daartusschen zijne levensvreugde juichte, en zijn wee uitschreide, het bruisen van zijn drift los-goerschen liet.

Want de Mont bracht in tegenstelling met zijn medestanders, *subjectieve*, zelf - ondergane ervaren en geleefde poëzie, waarvan onze literatuur tot nu toe niet meer zou afwijken.

Voorzeker *vormelijk* kan men minstens de '*Fladderende Vlinders*' van de Mont aan den invloed van Dantzenberg zien offeren, op sommige oogenblikken. Maar men moet den blik *verder* dragen dan tot op uiterlijke vormovereenkomsten. Naar keuze van onderwerp en richting der gedachten is er al een metelooze afstand: de lyriek van de Mont is subjectieve gevoelslyriek, de lyriek van Dautzenberg of van Beers

is *onpersoonlijk*. Zij bezitten ‘onderwerpen’, en de band die hun gedicht aan hun innerlijk leven hecht is onnaspeurbaar, terwijl bij de Mont de mensch rechtstreekscher zijn jubel zingt of zijn leed uitschreit.

Ter andere zijde is bij de moderne dichters het vorm-purisme niet uitgestorven. Het leeft taai en grootergegroeid in de meer-dan-parnassiaansche vereering voor het Woord, voor klank en beeld.

Zijn de zoo kiesche en harmonische taalverfijningen van een Van de Woestijne geen uitvloeisel geen volworden, van die vorm-cultus-beweging, zoo nederig begonnen bij Dautzenberg? Onze letterkundige taal heeft bij die crisis van verleniging alles gewonnen. Soepeler en veeriger als een veel-bespeelde vedel, is zij van snaargeluid meer verfijnd en genuanceerd geworden.

Zelfs is een minder dichter: Van den Oever naar de taal te noemen: *de laatste der puristen*, zoo angstig kuischt en zuivert hij tot droog-wordens toe zijn krakende verzen, vol nieuw-gewilde woorden. Hij is het dorre einde eener beweging die den besten invloed gehad heeft op de kunstwaarde onzer literatuur.

Een andere voorlooper, Prosper van Langendonck was de eerste om langs de wegen te treden door de Mont gewezen. Zijn zuiver-geslagen sonnet-

ten passen naar den vorm volledig in de vlaamschparnassiaansche beweging van 1880-1895.

Hij was een bitterder en pijnliker gevoels-ontleder - een meer schiftende en scheidende geest, ook meer bedachtzaam - een meer besloten natuur dan de los-uitjubelende gezonde de Mont.

Minder vruchtbaar, zijn zijne minder-talrijke poëmas dieper-opgebloeid en langer-gedragen, schoon niet zoo verlokkelijk, niet zoo meêsleepend zang en kleurvol, niet meer zoo vol borrelend, juichend leven als bij de Mont - noch lange zoo frisch - meer verintellectualiseerde poëzie. De Mont wint aan levenslustige liefde, aan op-goerzend bestaansgenot, wat van Langendonck wint aan wrange en pijnlike menschelikheid.

De Mont bezingt den schoonen schijn der dingen, en de weelde der malve avonden, de wonne der klaarte-klaterende morgenden zóó op de impressie af - hij is lyrisch impressionist, zelf in zijne passie-gedichten. Nooit zoo cerebraal-abstract, maar rechtstreeksch uitgevend wat zijn gevoel beroert.

Van Langendonck doorpeilt den schoonen schijn der dingen, hij vereenigt, versmelt die met zijn eigen, innerlijken gemoedstoestand. Hij ziet zich zelven in het wisselend spel der uiterlijke dingen. Zijn beschrijving is ondergeschikt aan zijn gemoeds-toe-

stand. Hij is psycholoog, symbolist, daar de buitenwaartsche beelden maar teekenen, symbolen zijner innerlijkheid zijn. De poëzie bij de Mont vloeit van buiten in hem, en bezielt zijn zang met ongeweten jubeling - bij van Langendonck van binnen naar buiten - hij is kalmer beeldend - en bedachtzaam.

Met zijn meer verintellectualiseerde poëzie stond Van Langendonck dichter bij de moderne Hollanders dan de Mont. Nochtans werd geen van beiden naar wezenlijke waarde door Kloos geschat.

De 'Van Nu en Straks' beweging onderscheidde zich hierin van 'De Nieuwe Gids' beweging en van 'La jeune Belgique', dat zij niet aanvallend optrad tegenover de oudere schrijvers. Zij zwegen ze kalmkens dood, en bouwden eenvoudig hun eigen werk op. Zij bezaten de storm-vreugde der Franschschrijvers, noch der Hollanders niet.

Tegenover de persoonlikheid die ons heele literairisch leven van 1880-90 in beslag nam, tegenover de Mont, toch eigenlijk niet alleen nooit een 'Jùgendfresser', maar veeleer een overtuigd 'Jùgendfreund', was hunne houding zóó.... stilte. Rond 1890 gaf hij nochtans de 'Claribella' en bundels 'Iris' waarvan de strekking minstens zoo revolutionneer was, grootendeels dan veel van het werk der nieuwe bend, en dat nu ontegenzeggelijk eenvoudig-

sterker en waardevoller blijkt dan dat van vele latergekomenen.

'Lentesotternijen' 'Claribella' en 'Iris' staan nog wezenlijk apart in onze literatuur, en bij het best-gehamerde dat de laatste verzen smeden ons vaardig mieken.

Het dichtwerk van de Mont, - té overvloedig wel is waar, - behoudt nu, na twintig jaar, eene zonderlinge frischheid, eene jeugdigheid die op de kerngezonde levenskracht er van wijst.

De schoone erotiek, de vranke menschelike zinnelikheid ervan, de ware rechtzinnigheid der gemakkelijk-opvlammende emotie tezamen met de gedragen vorm-sterkte, en de eigenaardigheid der vizie b.v. in 'Legende van Jesua-ben-Youssouf', geven aan een groot gedeelte van zijn werk eene waarde die, eens dees Sturm und Drangtijd voorbij, echter en vaster zal blijken dan nu in ettelijke literaire coteries wordt geleeraard.

De groote beteekenis van de Mont ligt echter hierin dat hij afgebroken heeft met de onschadelijk-eentonige brave-Hendrikken-poëzie, en met onverzettelijk betrouwen en rustelooze werkzaamheid gestreefd heeft om onze kunst en literatuur los te krijgen uit dien bekrompen kring van kleinsteedschheid, burgerlijkheid, kruideniersbraafheid, die er op drukte

en óverwoog. Zóó is hij - nog buiten de waarde van zijn werk óm - een voorbereider, een lichtdrager der geestelijke herleving. '*Le culte de l'avenir*' ziedaar wat zijn heel bestaan van rustelooze werkzaamheid heeft overheerscht, met den lichtglans van zijn ver betrachten.

't Is nu eene waarschijnlike mogelikheid dat het werk van de Mont, niet zuiver past, in de eene of andere symbolistische of naturistische theorie. Van uit de denkbeeldige hoogte van een zelf-gebouwd systeemken is het mogelijk dat sommigen hem streng afstraffen, omdat zijn werk de onvergeeflijke feil bezit niet effen te schuiven in de gereedgetimmerde vakskens hunner alléén-zaligmakende opvattingen....

Mij was het daaróm niet te doen maar enkel om erop te wijzen hoe diep en dapper hij mede de hervormingsploeg door de vlaamsche aarde dreef; hoe hij blij-geestdriftig, overmoedig bijna, met overmoeibaren kamplust en durf te velde stond, rechtzinnig, voor zijn geestelijke idealen. Weinigen zijn als hij, die zóó sterk het merk hunner persoonlikheid gedrukt hebben op de ontwikkeling van een naarboven-willend land en volk; weinigen die zoo sereen en niet te kwetsen door miskenning of bevechting, nooit-ontmoedigd door tegenstand, breed-erkennend, de heerlikheid der nieuwe dageraden

aanbliezen met de gulden trompetschettering van hun bezielend woord.

Pol de Mont is eene representatieve figuur in den ópgang van Vlaanderen.

GUST. VAN ROOSBROECK.

Liefde - Sicilianen

Teerheid I

O laat mijn lied nu teer zijn, zacht gelijk het klagen
Van regen-dreevlen op de stille kamerruit;
Met woorden rein gelijk de witte winterdagen,
Of lijk kristal zoo helder zilvrend van geluid,
Of simpel-schoon lijk meidoorn, blank op 't groen der hagen
Of godlijk teer gelijk, als gij uw oogen sluit,
De dubble bloem die uw geloken oogen dragen:
Hun blauwe weerglans dóór het roze van uw huid.

Zonnekindje

Ik heb u lang gewacht; ik wist dat gij zoudt komen
Met zonlicht in uw oog en zonlicht op uw mond;
En achter u het woud, en door de kruin der boomen
Nog gouden zonnestralen reegnend op den grond.
In 't wonder-teêre spel van licht en schaduw stroomen
De breede stralenbundels langs uw leên en rond
Uw hoofd, en in dien gloor ontluiken zonnedroomen:
De gouden bloemen van den stillen liefde-stond.

Avendkus

Een avend zomer-zwaar langs oude beukedreven,
En in de purpren scheemring uwen kinderlach;
Twee vlinders die vermoeid, de vleuglen zwaar, nog even
Uw blonde hoofd omfladderen in den laten dag;
En alles ver, heel ver, en verder nog het leven
Lijk het verklinken van een stervend feestgelag,
Maar om uw mond de rilling van een zoene-beven,
En in mijn hart het zonlicht van uw kinderlach.

Teerheid II

Ik kan de woorden toch zoo rein genoeg niet vinden
Voor 't wonder-teere dat ik van u zeggen wou:
Ik zou ze tot een krans van witte rozen winden,
Met in hun hart de perels van den morgendauw.
Ik wenschte 't luwe van de zomer-avendwinden
En van den lentemorgend 't helder ether-blauw
Om al uw wonderteêrs: de reinheid van het kind, en
Het stille liefde-geven van de goede vrouw.

PAUL KENIS.

De ontmoeting

Op zijn veertigste jaar werd de Heer Van Reel tot bureeloverste benoemd, na het aftreden van zijn vorigen bestuurder. Hij kon nu rustig zijn pensioentje afwachten.

Hij zat nu gezellig, bewust van zijn geluk, in de zwierig met vlaamsch-eikenhout-gemeubileerde kamer, naast het roode salon, dat om de pracht der stoffeering slechts bij groote gelegenheden geopend werd. Uit de hooge kast, op het likeurschap, kreeg hij een greepje rookergerief, dat op de tafel pronkte. Hij liet zijn blik spiegelen in de mooie polijsting van het metaal, onderzocht de regelmatige tafeling der gedreven randteekeningen en schikte de drie kokertjes op 't kristallen blaadje, met metalen roering, tot een smakelijk geheel, dat ook altijd door liefhebbers en vrienden werd geprezen. En, terwijl hij met zijn zilveren sigarenboorer, die aan zijn dubbel gouden ketting hing, voorzichtig een sigaar tot rooken bereidde -

sigaren speciaal voor hem gerold - zweefde een glimlach op zijn militair-omsnorden mond en plooide een schalksch plooitje rond de oogenranden. Dit gerief was een geschenk van vader, ‘het eerste’ op zijn acht en dertigste naamdag, sedert hij vóór vijftien jaar reeds het echtelijk leven was ingetreden.

Sindsdien bracht vader hem geregeld zijn wekelijksch bezoek. Vader stopte een meerschuimen pijp en zij speelden dan samen hun partijtje bak.

Verstrooid ontvouwde Van Reel zijn dagblad, gematigd liberaal, en trok lange proevende teugen aan zijn lekker geurende sigaar.

Ondertusschen had de zindelijke meid een kralend glas gerstenbier naast hem uitgeschonken en het speeltafeltje opengevouwen. Zoo kon hij vader verwachten.

Maar de belangloosheid van zijn krant verlengde de tijd. Meermaals weerde hij een gaping met de zwaar-beringde hand. De marmeren klok had nu reeds het uur geslagen, waarop vader gewoonlijk daar was. Hé, waar draalde hij zoo lang?

Van Reel beet van ongeduld op het tipje van zijn knevel. Zijn vrouw kwam eens naar de kachel zien en keek naar de uurplaat.

- Hij is over zijn tijd vandaag - bemerkte

- Ja - antwoordde Van Reel - 't is verwonderlijk.

Hij zette zijn pet op en ging eens uitkijken tot op de straatdeur.

Zware mist omfloerste de vage gloeïng der lantaarnen en kleefde in glimmenden rossen schijn op de verdonkerde kasseien. Een tijdeken bleef hij nazien, hoe de menschengedaanten als plotseling uit de nevelwolk opduikten en er even schielijk in verwaaiden.

- Brrr.... rilde hij en proefde de zerpe vochtigheid op zijn lippen - brrr.... wat weer! En snel sloot hij de deur om zijn klamme handen bij 't vuur te komen droogen.

- Vader zal wel niet komen van avond - zegde hij tot zijn vrouw - dat is geen weer. Daarmee dacht hij nu zich zelf te hebben gerust gesproken.

Zijn vrouw vermoedde echter wel, aan 't kleine plooitje tusschen zijn twee wenkbrauwen, dat er iets aan haperde. Wist zij niet dat vader sinds jaren aan een borstkwaal leed en dat verleden jaar reeds, omtrent dezen tijd, zij plots bij zijn ziekbed werden ontboden? Zij stelde voor vaders's plaats aan 't speeltafeltje te bezetten om haar man de gewenschte verstrooing te verschaffen.

't Spel vlotte niet. Mevrouw van Reel wierp de

gunstigste getallen; zenuwig, gejaagd klopte heur man zijn teerlingen in den bak, hoopte schijf op schijf, ontplooide, zocht af te sluiten, maar hij verloor, bestendig verloor hij. Zweetdruppels braken hem langs de slapen uit.

- Ge hebt waarlijk geen geluk - mompelde Mevrouw.

- Ge moogt het zeggen.

Met groote omzichtigheid, waagde Mevrouw Van Reel nu de dwaaste zetten en heur man wist een spelletje af te winnen.

Van Reel voldaan ontstak een versche sigaar. Mevrouw haalde uit den kelder in het geschikte twijnen mandje eene flesch geuzen-lambick en langzaam, als het hoorde, vulde zij twee hooge, fijne bierglazen.

Met smaak dronken zij hun bier, dat zij uitstekend wisten. Mevrouw wilde een gesprek aanknoopen over gas- en kolenverwarming. Van Reel liet heur doorpraten.

Toen ze dan samen de trap opklommen naar hun slaapvertrek:

- Ja, ja - zuchtte de Heer Van Reel - 't is toch een leelijke kwaal waaraan vader lijdt, zie, als ik bedenk wat hij reeds heeft afgezien!... 'k Heb geweten, dat hij in vollen Winter uit bed moest

springen, het venster openrukken en met bloote borst naar lucht komen snakken... 't Is wreed!

Ze sliepen dien nacht met onrustige gepeinzen.

's Anderendaags in de vroegte, ging rinkelend de huisbel over en de meid kwam aan de slaapkamer kloppen.

- Men liet vragen of Mijnheer eens naar vader wilde komen. Hij lag erg ziek te bed. De dokter liet zeggen dat er gevaar dreigde. - Van Reel wipte de bedlakens uit en repte zich dat hij vooruit kwam. In haar witte nachtkleeren stond zijn vrouw hem bij aan zijn opschik.

Hij stormde de trap af, slurpte met de rapte een kopje warme koffie op, en wipte de tram op naar de voorstad, waar vader woonde.

In zijn geest roerden alle mogelijke gissingen, hoe hij vader zou weerzien. Hij kende dat alles zoo goed, van 't vorige jaar.

Dat pijnlijk wezen, paarsch van inspanning op de witte kussens, het schuifelende ademsissen en die hol ratelende borst. En o, die onmacht, die razende onmacht niets te vermogen tot leniging der smarten!

Eens moest het wel een treurig einde hebben, hij wist het wel. Maar nochtans hoe jeugdig en krachtig stapte vader nog over straat! Jokten de menschen

niet, dat hij best voor den zoon kon uitkomen, met zijn pront-mooie figuurtje, zijn juffertjes-handen en zijn juffertjes-voeten (hij schoeide zeven en dertig)?

Van Reel was trotsch op zijn mooi vadertje. Zijn moeder had hij nooit gekend om redenen, ja om redenen, die hij liefst verzweeg. Man van tucht en orde, bezat hij de gave der rechtschapenheid tot in het romantische. Hij had de nagedachtenis van vaderlijke kastijdingen, die naar zijne meening, heel wat hadden bijgedragen tot het stalen van zijn karakter; zijn stelregel bleef: ‘De kortste afstand tusschen twee punten is de rechte lijn’.

De tram hield nu te Cureghem stil. Vlug stapte hij naar 't heerenhuis, dat vader met zijn tweede vrouw bewoonde. Deze opende hem zelf. Van Reel raadde seffens aan heur opgeblazen bleek wezen en gezwollen oogen, hoe vader weer erg in gevaar moest zijn.

- Hoe is 't, Anna?
- Slecht... hij heeft van heel den morgen geen woord meer gesproken.
- Wat zegt de dokter?
- Niets... hij komt straks nog.
- Heeft hij een drankje voorgeschreven?
- Neen hij zei, dat ik 't oude kon laten vernieuwen, als 't moest.

Zij geleidde hem in de voorzaal waar de zieke rustte. Een muf warme lucht vulde de kamer; geler nog in 't getaande licht, door de neergelaten gordijnen, bleekte vaders wezen, half weggedolven in de molligheid der kussens.

Er wrong een weerhouden snik in Van Reel's keel, bij 't beschouwen der wreede smart om den paarschen mond, half geopend, waaruit bezwaarlijk, gejaagd de adem rochelde. De inspanning zwol in blauwen aderslag op de vlakke slapen en onder 't okeren voorhoofd, bolden de gesloten oogleden.

Met een zuiveren doek wischte Anna hem den mond, streelde zijn voorhoofd en zoende het.

Langzaam en teeder boog Van Reel over 't bed heen en kuste zijn vader.

De zieke opende zijn oogen, beurde lichtjes het hoofd op. - Miel... - fluisterde hij - 't is schoon, heel schoon mijn kind. -

Toen sluimerde hij weer voort.

Miel Van Reel steunde de twee ellebogen op het bedeinde en het hoofd in beide handen, staarde hij wanhopig het lijdend wezen van zijn vader aan. Een dringende behoefte perste hem de borst leeg te snikken, de pijn die hem kwelde uit te schreien; maar hij moest man zijn en moedig blijven. Overal rondom hem stieten zijn oogen de kilte tegen van dit vertrek;

alleen maar op de schouw, wenkten een drietal vazen in Delfsche porcelein hem tegen als een oude herinnering. Dit was nog een geschenk van hem bij vaders feest.

Vader!... Weer richtte hij zijn blik naar 't geliefde aangezicht. Hij wilde het bekijken, blijven bekijken, het prenten in zijn geest uitsluitelijk, onophoudelijk... God weet nog voor hoe lang.

Roerloos bleef hij daar, vreemd aan al het gedempt gedoe rondom hem, verstrooid beoogend de aaierige verpleging van Anna en heur veelvuldig gezoen. Was hij hier niet een uitstooteling? Hij en zijn schoonmoeder bedolven in hun hart, onder gezamenlijk leed, een diepen wrok, waar zij niet aan te roeren dorsten. Maar hij wou daar nu niet aan denken.

Star bleef hij daar, tot de vermoeienis tintelend langs zijn kuiten opkroop.

Omtrent den middag vertrok het gezicht van den lijder tot zulk leelijken grijns-kramp dat Miel en Anna verschrikt ademloos over het bed kwamen toezien. De pijn scheen dan evenwel weer langzaam weg te drijven, maar de stonde had hen hachelijk aangegrepen.

- Zou 'k niet om de kinders zenden? - vroeg Van Reel.

Ja knikte ze, sprakeloos en borg toen het gezicht in heur voorschoot om stillekens te weenen.

De prille najaarslucht wuifde koelend om Miel Van Reel's heete slapen. Een milde zon blankte op de straatsteenen, pleizierig als bij mooi lenteweer, een echt weertje om een Zondag toertje. Hij genoot die zuivere verschigheid.

Plots echter jaagde een zenuwige trilling door hem, een ongeduld dat hem weer naar het ziekenhuis dwong. Hij voelde 't onmatig gloeien van zijn hoofd toen hij 't café binnentrad om te telefoneeren.

- Kom gauw... met de kinders... ze zullen hem nog levend zien misschien.

En zonder zijn glas eens leeg te drinken rende hij weer naar vader.

Hij kwam nog juist bijtijds om 't onderzoek van het olijfkleurig doktoortje bij te wonen. Deze stond de polsslagen van den kranken op zijn uurwerk te tellen. Peinzend, de handen op den rug, bleef hij toen den zieken aanschouwen, tastte nog eens naar de roerende hand op de sargieën en schudde met het hoofd.

Anna naderde met het medicijnlepeltje.

- ‘Laat maar, Mevrouw - zegde hij - laat hem maar gerust wat sluimeren. Als hij wakker wordt, een lepeltje champagne’.

Dan kreeg hij zijn hoed, reikte heur de hand en zei nog ‘Nu tot straks misschien’.

Van Reel volgde hem in 't salon.

- Wat denkt ge, Dokter?

- Hm... ja - hij richtte zijn onderzoekenden blik in den zijnen - hij is niet erg goed, de longen moeten uitermate gezwollen zijn en drukken het hart, daarom klopt het niet geregeld meer en de polsslag is maar flauw.

- Is er groot gevaar, ge weet ik heb liever, dat U me de waarheid zegt?

- Ja?... Is U de zoon? Getrouwd en kinderen?... Nu voor vandaag misschien niet... morgen... Hadden we 't hart beter aan 't kloppen gekregen... Dus tot straks... Hij drukte hem vurig de hand.

Nu ‘wist’ Van Reel.

Hij drukte beide slapen, om het gonzende roezemoezen uit zijn hoofd te persen, een loome zwaarte zakte naar zijn beenen, hij wankelde en viel op een stoel neer, willoos gebroken.

Hij wipte weer overend, herpakte zich en stapte met gespannen spieren de ziekenkamer binnen; hier was zijn plaats, hier behoorde hij, hier bij 't bed. Hij klonk zijn blik aan vaders wezen vast, dat paarsche, uitgemergeld, bijna kenneloos wezen.

- 'k Wil hem zien, altijd zien tot het laatst -

besloot hij, droef Anna's smart aanschouwend.

- 't Is zoo erg Anna... als hij maar kon genezen?' Zij begreep hem en barstte in snikken los.

Een vlug geklingel der huisbel schrok hem uit zijn gedachtelooze staring op. De kinders, meende hij, en ging zelf opendoen.

Zijne vrouw omarde seffens zijn hoofd en zoende hem lang. - Is 't waar vadertje - trilde de stem van zijn oudste dochtertje - dat bonpapa zoo erg ziek is?

Verdwaasd keek hij in de heldere kijkertjes van zijn meisje en plots, snikkend, drukte hij zijn twee kindertjes tegen hem aan, streelend en kussend hunne hoofdjes, ze troostend nu ze ook weenden - 'Neen, schaapkens, neen, dat moogt ge niet zeggen... he... neen kom... vaag uw oogskens... wel neen, neen'.

Wist hij nog wat hij zegde?

- Toe Miel, toe - suste zijn vrouw.

Moeder bette de vochte gezichtjes en herschikte de kapsels. Dan mochten ze bonpapa eens komen goedendag zeggen.

Ze stonden daar bij 't bed, met groote ernstige oogen.

- Vader, - fluisterde Miel - de kinders zijn hier.

De zieke wendde even 't hoofd naar hen, tastte zelf met zijn gele hand naar hun pollekens en liet zich het voorhoofd zoenen.

- 't Is goed - kon hij nog heel moeilijk zeggen - 't is heel goed...

Zijn hoofd zakte toen weer machteloos in de kussens achterover en zijn blik omfloerste als brak hij door tranen heen. Heftig rees en daalde zijn borst in 't hijgen naar adem.

Miel Van Reel door een plotselinge aandoening aangegrepen vluchtte in 't naaste salon in de armen van zijn vrouw, om zijn smart eens uit te snikken.

- Kom Miel - troostte ze - wees nu eens moedig, kom, 'k weet wel hoe pijnlijk het is, 'k heb het ook doorstaan, man... (ze doelde op heur eigen vader nog voor geen goed jaar heengegaan)... ge moet daar tegen ingaan, ge zoudt er ziek van worden.

Van Reel sprong op, ze deed hem pijn die stem, ze kwelde hem, hinderde hem.

- Och ge voelt dat alles niet, ge voelt dat alles niet, zooals ik, hier - en hij drukte de hand op zijn hart.

Hij ging eens uitkijken naar het venster wat de kinders deden in den hof. Met hoed en mantel, stapten ze stijf en snel achter elkaar, loopen wilden ze niet, ze speelden ‘katje’. Zij ook dus hadden reeds lang hun verdriet vergeten.

- Zeg - mopperde hij - breng de kinders maar naar school. Ze loopen hier toch in den weg...

Ge kunt van avond terug komen, als ze slapen zijn.

Beslist nu - niets zou er hem van weg krijgen - hernam hij zijne plaats bij 't bedeinde.

Bij valavond rechtte de zieke zich half zittend in bed, een ongemeene schitterglans glinsterde in zijn oogen, opgeklaard als door een stralend beeld.

- Allen... ja allen... 't is heel, heel schoon!

Er zweefde om zijn wezen de uitdrukking van uiterste gelukzaligheid. Dit waren zijn laatste woorden.

Dezelfden nacht verscheidde hij.

De begrafenis werd vastgesteld op Allerheiligen, op het kerkhof van Cureghem; burgerlijk, naar 't verlangen van den ouden Heer Van Reel, een der stichtende leden van de eerste socialistische vereeniging der gemeente.

Miel Van Reel bleek troosteloos. Tusschen 't af en toeloopen ter regeling der plechtigheid, zakte hij moedeloos neer. Zijn breede rug kromde onder den last van zijn leed, en heftige snikken schudden zijne schouders opwaarts - ‘'t Is een diefstal, een diefstal - kreet hij - zoo in de fleur van zijn leven!’

En eensklaps gejaagd denkend aan de plechtigheid:

‘He zeg - zijn de rijtuigen besteld - twaalf

of... vijftien... he... en 't stadhuis, is er nu nieuws?.. ha, ja... wacht eens... we hebben nog niet geschreven...'

- 'Ja wel, toe man, blijf rustig - vermaande zijn vrouw - dat is nu alles in orde.'

Suffig liet hij zich geleiden als een kind, haast willoos nu, belijdend met groot misbaar zijn heftige ontroering, mak soms in uiterste verteedering.

- 'Ach weet ik nog, wat ik doe... mijn hoofd, mijn arm hoofd!'

Hij begeerde troost van niemand. Wilde men zijn smart voor een poosje met stille vergetelheid indutten, hij rukte ze weer wakker, schrijnend, lillend en nijdig, wreed in de uitdrukking van zijn pathetisch verdriet: 'Gij weet dat niet... gij weet dat niet... 't is een diefstal, zeg ik, een diefstal.'

Op den dag der begrafenis prangde de pijn als een pantser om zijn borst en met kleine stootjes kreeg hij nog lastig den adem; zijn hoofd hol en gedachteloos bengelde krachteloos van den eenen schouder naar den anderen. Miel Van Reel was door de smart volkomen gebroken.

Een zijner trouwe vrienden haalde hem aan huis met een rijtuig af. Van Reel voelde den arm van zijn vriend onder den zijnen, bij 't een en weer waggelen van den ratelenden wagen over de kasseien. Een heete

prikkeling pijnde aan zijn oogranden en toch kon hij niet meer weenen. In zijn hoofd roerde niet het minste gepeins, 't was al stak er een balk doorheen. Flauw keek hij even op, bij 't felle zijwaarts hellen van den wagen, die het trottoir scheerde en hij herkende de flikkering van twee verwonderde kijkoogen door het raampje. Dat was eenige opflakkering van gedachten in dien rit, zoo ijl, als een droom in 't geheugen vervagend.

Een schok! Zij hielden stil voor het sterfhuis.

Een vreemde jongen in rouwkleeren leidde hen naar 't voorkamertje. Bij hun intrede ontstond een roering van zwart omtogen menschen. Hagelwit vlekten de rouwdassen op de donkere rokken. Er werden handen gedrukt en gedempte troostwoorden gewisseld.

De vreemde jongeling boog naar Van Reel:

- ‘Mag ik zoo vrij zijn mij voor te stellen: de neef van Mevrouw.’

- ‘Zeer aangenaam. Mijnheer,’ antwoordde Van Reel, verwonderd over den nuchteren klank zijner stem.

Stoelen werden aangeschoven. Er volgde eene stilte, men scheen eikaars blikken te vermijden, vreezend den ernst der stonde te stooren. Een kort-gerokt neefje, met gepommadeerd zwart haar en gewasten

punt-knevel, keek met vasten blik door het straatvenster.

- We treffen schoon weer - meende hij.

Elkeen gaf hem gelijk, traag toeknikkend.

- Ja, ja - ging hij voort - had dat weer zoo wat vroeger gekomen? Hij is toch zoo subiet vertrokken... laat zien, voor één week is hij nog bij ons geweest.

- 't Is een diefstal, zeg ik - poogde Van Reel uit te zuchten - maar de tragiek was uit zijne stem - voor één week is hij nog bij ons geweest, jolig, in volle fleur...

De menschen hadden vol belangstelling de oogen naar hem gericht; nog behielden hun wezens den stemmig-stijven plooi.

- ‘Ja - bevestigde 't soldateske neefje - 't is te rap’ en hij klopte, met een krachtig strijkend klapje, eene vouw uit zijn rokslip.

Blijkbaar schikten de menschen zich nu wat gemakkelijker, zij bezaten nu een onderwerp om wat vrijer omheen te praten. Elkeen deelde de hoffelijk toe-luisterenden mede in welk bijzondere omstandigheid zij ‘hem’ voor 't laatst ontmoetten, men prees ‘zijn’ onuitputbare levenslust en zijn jolig, innemend karakter.

Miel Van Reel zelf om den goeden toon van het

gesprek niet te laten ontglippen, en als fraaie prater voor de familie niet willende onderdoen, vlocht in het gesprek het verhaal van lustige avonturen, waarin de oude Heer Van Reel, een echte Brusselsche zwanzer, bijzonder veel geest wist voor den dag te halen.

Bescheidelijk onderdrukte men een lichten lach.

Uit het keukentje daarnaast schokten ineens lange, huilende snikken, met een ruwe vermaning, den ernst der stonde weer levendig. Alle wezens gingen nu weer nobel droef-doen.

Met een brusk gebaar vluchtte Van Reel daar naartoe, hij vond er Anna weenend voorovergebogen op 't lage keukenkastje.

O, 't wrong Van Reel in de keel, zijn hoofd had kunnen barsten van gloeing, zijn borst hem den adem afsnijden van den hevigen drang, hoe snakte hij naar 't lavende uitschreien. Zijn verdriet, zijn heilig hoog verdriet, hoe werd het daar vergruisd, vertrapt, verstooten, weggemoffeld, achter flauwe aardigheden. Voelden ze 't dan niet zooals hij, zoo afmattend, medesleurend in tastelooze diepten?.. Voelden ze niet hoe alles hanteerde in hem, om vader te bezitten, maar een luttel stondeken, daar onder hen allen?.. Hun gezichten, hun stijve, onnatuurlijke gezichten, ze pijnigden hem, plukten zijn verdriet aan brokken, met hun bestendige vermaning tot de droefheid der ston-

de... Hadden ze dan geen hart, waarom kwamen ze hier hem doen lijden, hem folteren met hun droefenis op kommando?

En een plotse teederheid bracht hem naar Anna; hij legde zijne hand op heur schouder.

- Ja, ja - Anna - trilde zijne heesche stem - wij alleen weten het, wat wij aan hem verliezen.

Hij haalde pijnlijk den adem op, maar weenen kon hij nog niet.

Men dwong beiden een kopje bouillon door te zwelgen. Het neefje kwam aanmelden dat het tijd was voor de familie om in de doodenkamer te gaan.

Daar stonden zij nu schoon in rij opgesteld.

Miel Van Reel, den zakdoek aan den mond gedrukt, bewonderde, hoe de weelde der vele kronen, fluweelig teer in 't licht der hooge keersenpyramide, groen rankte en kleurde tot de pracht van een ontluikend bloementapeit.

Een heel zacht gevoel daalde over hem neer, lenigend als een vergiffenis na zware zonde, zegenend als de vaderlijke liefde. De zoete tevredenheid vader's wensch te zien volbracht in het kostelijk bloemenbetoog hier op zijne sponde.

Hij schudde innig de hand der vele vrienden, die de zijne kwamen drukken.

- Dank u, dank u - prevelde hij, gevleid om

al die sympathie, want men was gekomen in grooten getalle.

't Geschuif der stappen verminderde en na een poozeken was het gansch weer stil geworden.

Eene keers leek-drupte sissend en rossig kwalmde de vlam.

Vier zwarte gedaanten schoven geheimzinnig binnen; de keerslichten gingen aan 't dansen, de bloemen-weelde brak open en slonk weg.

Van Reel keek toe, strak, verward, nog niet recht vattend, tot plots de kist, machtig zwaar, brutaal naakt, zijn gele ribben kantte op het effen zwart.

Dat - was nu zijn vader, daarin gekluisterd voor eeuwig.

Met een heeschen snik-schreeuw sloeg hij achterover, leunde zijn hoofd zijlings op den zwart-behangen muur, pijnlijk kreunend, dan losbarstend in een ijzig bang huilen, krimpend van verdriet en pijn in zijn als opengereten borst, met een wanhopige poging tot verzet tegen 't onerroepelijke: vader, die men wegsleurde hier uit huis, voor immer.

Strompelend, met luid misbaar, hangend met flodderende beenen op de armen zijner beide neven, zwijmelde hij den rammelenden, fijngewielden lijkwagen na.

't Samengescholen Zondagsche volk had waarlijk kompassie met hem.

Druk kuierde de menigte door de straten in de klaarte van 't zonnige weer. Kleurige chrysanten pintten hunne stralende tongen daartusschen, want velen brachten bloemen op 't graf hunner afgestorvenen. Traag wendden de menschen hunne hoofden naar den stoet en groetten.

't is een socialist - lispelden ze bij 't zicht der roode vlag. Dan kwijnde de belangstelling en 't roerde weer langzaam voort. Dringender pakten zich de drommen naarmate men het kerkhof naderde. 't Volk geperst in de smalle straat ruimde moeilijk plaats voor de zwarte kar. De stoet brokkelde heelemaal in de woelige menschenzee verloren, maar de strooming duurde, de strooming dier krioelende menschenmassa naar 't kerkhof. 't Leek een endelooze stoet huldigend den ouden Heer Van Reel.

- Volgt gij-lie ook het lijk?
- Wij weten 't niet... Laat ons maar voort gaan.
- 't Is een socialist... zeggen ze.
- Ja... vooruit maar... Pas op of ze zijn ons voor.

't Trok nu een onweerstaanbare macht steeds voort, een machtig drijvende strooming, waarin ieder menschendeelken onafscheidbaar in voort-dobberde.

Een enkele klaarte: Miel Van Reel, blootshoofds, en de witgedaste familie in rijtje na hem. Hij struikelstapte nog altijd, den zakdoek aan den mond, zonder wil noch besef, door zijne twee neven voortgeleid.

Twee arduinen pilasters teekenden den ingang van het kerkhof af. Aan beide zijden der baan fleurden manden vol chrysanten, door de verkoopsters bevallig en aanlokkelijk uitgestald; de baan was als voor een optocht gepaleerd.

't Volk, gedrongen door de te nauwe poort, draaikolkte een tijd besluiteloos, moeilijk wegvloeiend door de enge wegels. Het haalde bezwaarlijk den voorspoedenden lijkwagen in.

Rommelend haalde men de kist uit de koets om ze op eene berrie voort te dragen naar het open graf. Men wrong, men duwde, men stompte, beenend over de plotse hoogten der zerken, meedoogenloos vertrappelend de povere bloemekens der praalgraven.

Miel Van Riel, op het mulle opgeworpen aardeserpje, keek met dwazen blik naar 't ongedurig wemelen dier zee van menschenhoofden. In zijne ooren gonsde een suizend geroezemoes, een geharrewarrel van stemmen waar geen duidelijk woord uit opklankte. Een spechtig gezicht, hoekig hoofd tusschen twee lijven gewrongen, keek met vinnige oogskens, vol vragende aandacht naar hem. Andere blikken anker-

den op hem vast, nieuwsgierig vol verwachting voor wat gebeuren zou. Hij had een flauw gebaar als om zich vluchtend een weg te banen en voort te ijlen voor dit onuitstaanbaar afspieden van zijn minste gebaar; 't drong naar zijn keel om 't hun uit te bulderen met beukende, verwijtende woorden, hun in 't gezicht zijn haat uit te spuwen, zijn haat, aan die koude genieters van zijn lijden.

Een gestalte rechtte zich vóór hem, op het perkje tegenover het zijne. Een bleek mager wezen, uitloopend in een puntbaard, schudde de lange haren achterwaarts, boven 't effen drapeeren van een breeden zwarten hulster. De mantel wapperde open en uit het borstzakje stipte het schelle rood van een zijden zakdoekje.

De man wierp een overschouwenden blik over de menigte heen, zette zich schrap, en sprak:

- ‘Kameraden! Heden vervul ik een droeven plicht. De onverbiddelijke dood heeft door onze rangen weer eens heur bloedige zeisen gezwaaid.... Zoolang reeds traden wij naast elkaar, schouder aan schouder, hand in hand, één zelfde doel voor oogen. Wij traden solidair door 't leven voort, solidair ontmoeten wij elkaar voor den dood.... Hij, dien ik hier nu voor 't laatst, helaas, huidige, viel als koene, wakkere strijder, zijn vaandel getrouw, dit vaandel

dat hij een der eersten, beschermend boven uw hoofden hielp te tillen.... ‘Hij was tot ons gekomen om troost te zoeken....’

Zoo slingerde de man zijn holklinkende perioden; een hanewarije van ronkende woorden, over elkaar buitelend in auratorische figuren, een haspeling van hoog-geleerde zinnen door elkaar, waarop de menigte bewonderend zich vergaapte, als op iets edel-schoons, verre stijgend boven haar eenvoudig begrip.

Alleen Van Reel besefte 't leege klinken dier woorden in zijn ijle hoofd, alleen hij voelde hun mooi-doenerij om hem heen, ze rammelden in zijn ooren, pijnend, martelend, tuimelend als vuistslagen op zijn arm hoofd, onverdraaglijk.

- Die man... hij zal me nog gek razen... met zijn leugens... waarom zwijgt hij niet? - Niet éen hier, die mijn verdriet kan omvatten, niet éen, éen pover troostwoordje spreken.

Hij luisterde er niet verder naar. De frazeling der woorden parelde voort, bij poozen joepte een klinkende zet daaruit op, dempte weer tot een lijzig gezeur, een bibberend gemurmel van doffe woorden tot op het laatst hij werd opgeworpen tot een hooger, statig breed-trillenden en plechtig besluitenden toon: ‘Kameraad Van Reel... vaarwel... vaarwel!’

Jammerend, uitklagend in een laatste poging zich

te verzetten tegen 't noodlot, krijschte de stem van Miel Van Reel:

- ‘Neen, neen, Vader... niet vaarwel... ach, tot weerziens... tot weerziens...’ en verbrak in snikken...

Gauw sleurden zijn neven hem voort, verlegen om 't onkiesche dier woorden, hier.

- ‘Ach’ - weende Van Reel voort - ‘niemand te hebben, die mij begrijpt... ik heb nu niemand meer...’ -

Bij krijschend knerpen van wielen over het krakende kiezelzand, beurde Van Reel het hoofd op en schikte zich zijlings langs den weg om een nieuwe lijkstoet te laten voorbijgaan.

Het schamel doodwagentje voor arme menschen schokkel-rolde daar haastig voorbij. Een enkel witpaarlen- kroontje bengelde aan den achterkant.

Een man volgde, persend den rooden zakdoek aan zijn mond, den hoog-ronden rug spannend in een te nauwen, leelijk frommelenden, glimmenden jas. Twee arme schaapkens van kinderen, twee knaapkens in eerste communiekanten-kleerkens, liepen hem na, met bleeke, roodgevlekte huilgezichtjes.

- ‘De rampzalige man - hij is nog ongelukkiger dan ik’, dacht Miel Van Reel toen.

Hij keek naar 't wezen van den vent en deze ook wendde de oogen naar hem, erkennend een mede-

lijden. Hunne blikken kwamen elkaar te gemoet liefde-vol, stralend zacht door het waas der tranen, offerend den innigen troost van 't samenvoelen eener zelfde smart. In Miel Van Reel zeeg die blik neer als iets heel zachts en innigs, een doezelende warmte om zijn krimpend hert spreidend.

Die man, die arme, ongelukkige man; hij was de eenige, die zijn smart begrepen had en ze niet had ontheiligd, de éénige, die doortast had de grondelooze diepte, waarin hij zijn verdriet als een kostbaar kleinood wilde bergen. Zijn arme broeder in de smerte...

Hij had wel naar hem kunnen treden, zijn arm in den zijnen willen leggen, zoenen die povere kinderkens en streelen hunne witte vlas-koppekens.

Wat gaf hij om zijn deftige staatsie-frak... wat om al die dwaze menschen daar rond hem?

De arme dommelaars, och arme... Eens toch kwam ze gelijkelijk, meedoogenloos, éender voor allen, onherroepelijk en vast: de Dood!... dat was een troost...

Eenige wijvekens, met verschoten borstdoeken en bontgebloemde kappen, liepen druk-babbelend achter den lijkstoet, die langzaam zich oploste in 't volksgedrang - Miel keek hem na, meewarig.

Maar dan kwamen de vele vrienden die de

begrafenis hadden bijgewoond Miel Van Reel tot afscheid de hand drukken. En daarna rolde hij in zijn rijke rijtuig weer terug naar de stad.

HUGO VAN WALDEN.

Overzicht der maand

De romans

'De Nachtbruid', door Frederik van Eeden (W. Versluys, Amsterdam, 1909). - 'De Dochter', door Top Naeff (Van Holkema en Warendorf, Amsterdam, 1909).

De Nachtbruid. - Van Eeden is altijd geweest, en blijft een rechtzinnig, eerlijk, gewentensvol werker. Zijn laatste roman *De Nachtbruid* zal dan ook van elken billijken lezer, welke overigens dezes persoonlijke meeningen over de door van Eeden behandelde questies zijn mogen, veel eerbied afdwingen. Zwaar, lijvig boek van 450 bladzijden, boezemt het ontzag in door zijn tragische ernst, zijne hooge bedoeling, door zijne strenge, wetenschappelijke methode en zijne moedige levens-partijname. Geschreven zonder eenige concessies aan den smaak

en den wil van het lezend publiek, geeft het boek integendeel heel wat anders dan wat een tijddoodend lezer gewoonlijk in een verhaal zoekt.

De Nachtbruid, Gedenkschriften van Vico Muralto bevat - onder vorm van dagboek - eenvoudig het verhaal van een leven, niet hoofdzakelijk van levenstoestanden maar van de intellectueele evolutie, de zedelijke houding van een denkend mensch - zonderling opgevoed door een vader à la Jean Jacques Rousseau, in vereering van de natuur... angstig eerst de viriliteits-crisis doorworstelend en smartelijk-dubbelzinnig staand tegenover het sexueel problema... huwend dan, zonder overtuiging, eene vrouw, hem door zijne moeder opgedrongen, waarmee hij eenige jaren nochtans betrekkelijk gelukkig leeft... maar die daarna ontmoet de vrouw die eigenlijk voor hem geschapen was, met haar vlucht dan naar Amerika en daar poogt eene proeve tot betering der sociale toestanden, proeve die mislukt, die de dood der vrouw ten gevolge heeft en die den armen man alleen achterlaat, bezield nog slechts met den wensch aan de menschen zijne pijnlijke proefnemingen, zijne paradijsachtige droomen en zijn nieuw evangelie mede te deelen.

In *De Nachtbruid* wordt toegepast dezelfde methode van stipte, zorgvuldige, werkelijk-wetenschappelijke en bijna pathologische analyze die *Van de koele meeren des Doods* kenmerkt. Ook is deze roman vooral eene uiting van sterke intellectualiteit. Mij persoonlijk leeft hij weinig *ontroerd*. Ik geloof dat 't van Eeden (die me in den gronde meer een *denk*mensch dan een *gevoels*mensch lijkt) vooral te doen was er eene levensfilosofie in te geven, gedachten te verspreiden aangaande godsdienst, het generzijds, de ziel, sexualiteit, socialisme enz. die hem lief zijn. Op bladz. 146 lezen we inderdaad: ‘Honderd schrijvers

kunnen u streelen met fijne zinnelijke verbeeldingen, en u een oogenblik troosten met schoone vizioenen, den kouden, tragen geest verwarmend door kleurig, vurig of fijn verwonden woord. *Mijn* werk is blijvenden troost te geven door de onzinnelijke kracht van onveranderlijke gedachte, zoodat ge in alle verdriet een rustpunt weet, en alle genieting met meer bedaarde aandacht doorproeven kunt'. Maar dan loopt de schrijver het gevaar van zijne gedachte niet begrepen of niet gedeeld te zien, en dus ook heel zijn roman ontkend, veroordeeld. Hij staat voor een entweder-oder.

Daarom herhaal ik: dat de *Nachtbruid* niet zoozeer *dankbare emotie* en *liefde* verwekt als wel *hoog beleefde waardeering* en *ontzag*.

De Dochter. - Na Anna van Gogh-Kaulbach's *Moeder*, dat in mijn geest zoo'n zacht-pijnlijke herinnering van stil-gelaten, onuitgeschreeuwd lijden heeft nagelaten, heeft me dit nieuwe boek uit Holland, die tweede druk van Top Naeff's *Dochter*, dat ik nog niet kende, weer oogenblikken van heel rein, rijk, innig genieten doen beleven en me nog eens, dankbaar, op dat vorige, prachtige boek van schamel menschengeluk en nietige menschensmart doen denken, *De stille Getuige*. Men kent de zachte maar zeker-dwingende emotie, de teer-fijne analyze, de poëtische zegging van Top Naeff's romans. Top Naeff is zoo wat Couperus op zijn best - de Couperus van *Eline Vere* - een simpelere, menschelijkere, min dilettantische en dandyachtige Couperus, een Couperus die niet jongleert met groote woorden, maar aandoenlijk, zonder de minste pose, zonder eenig snobisme, geeft den bleeken weerschijn van het bestaan en van ons broos geluk. En zijnde zelf een vrouw, and die dus

heel het psychisch leven harer ‘heldinnen’ persoonlijk kan meemaken, het kan griffelen op haar eigen gemoedsgang, heeft Top Naeff, beter nog dan Couperus - die nochtans heel subtiel de vrouwelijke ontroering aanvoelt - kunnen uitbeelden eenige liefde - vrouwtjes van onzen tijd. En hare vol-menschelijke, emotie-zware kunst troost ons over het grootdoend en kleinzinnig sufragetten-werk van freules Lohman en consoorten, van alle huilerige, sentimenteele ‘Hollandsche Lelie’ -achtige schrijverij. *De Dochter* is wél een boek van *liefde*.

ANDRÉ DE RIDDER.

Tooneel.

‘De Poel’, Drama, door Piet van Assche.: (Uitgave Gebr. Janssens, Antwerpen.)

Ik heb altijd gehouden van de onderwerpen en de personen van Piet van Assche's literaire en dramatische arbeid. Somberzwaar en heftig, tragisch als ze zijn, trokken ze me aan en des te meer betreurde ik de onmacht waarmee hij geslagen was om die tot kunstwerk te omscheppen. Alleen als onderwerp, als geval, als eigenaardigheid kon zijn behandelde stof me belang inboezemen, terwijl de taal-ellende en de scenische misvaren, waarmee hij bedonderd scheen, me erg tegen de borst lagen.

Maar die *Poel* heeft me nieuw gevoel gebracht. Het is bepaald krachtig gebouwen, dit werk, het zit in mekaar geslagen als met een flinke, onstuimige hamer; het bezit als tooneelwerk de schoone kwaliteit van scenisch te zijn, het heeft ontwikkeling, elk bedrijf begint, gaat, klimt en eindigt stijgend. Elk leven heeft zijn eigen karakter, en elk karakter staat sterk opgebouwen.

De Poel is een dier zeldzame werken waarvan de indruk zoo is, dat het u dadelijk plastisch voelen doet, dat het u beelden geeft. Bij een opvoering zou de plastiek vooral de groote moeilijkheden opleveren. De spelers zouden zich heelemaal hoeven te doordringen van leven, gebaar en houding van de personaadjen; want van de juiste weergave hiervan zou de groote, dramatische indruk moeten uitgaan. De spelers zouden bijna ter plaatse waar Piet van Assche zijn typen vond, in de leer van het werkelijke leven moeten gaan en dan spelen naar het natuurlijke, met de inachtneming van al het reeele en de weergave van de eigenaardige taalintonaties, het half uitgesproken en vreemd gedraaide buitenvlaamsch, dat Piet van Assche, tot tooneeltaal trachtte te vormen in zijn stuk, en dat hem half gelukte, wat verdienstelijk is.

Maar wie durft eischen van onze vlaamsche schouwburgartisten: een natuurlijk en een naturalistisch spel? Ik kreeg onlangs bij de opvoering van een vlaamsch realistisch boerendrama van Scheltjens, waarover ik niet spreken kan omdat ik het niet te lezen kreeg en de zoo slechte vertooning me niet toeliet de waarde van 't stuk te beoordeelen, ik kreeg onlang dus: een kijkje op het uitbeeldingsvermogen van realiteit bij de tooneelspelers aan de Nederlandsche Schouwburg van Gent, en de zoo ellendige, valsche komedianterij, het poppenkastachtige waarmede gespeeld werd, ontnamen me alle hoop op een mogelijke degelijke vertolking van een stuk als ‘De Poel.’

De lezing dus, waarbij mijne verbeelding me ter hulp kwam zoodat ik spelen zag zooals 't behoort, gaf me voldoening en daarom durf ik ‘*De Poel*’ gaarne een flink werk noemen, het eenig goede dat we na Cyriel Buysse's ‘*Gezin van Paemel*’ in Vlaanderen eindelijk weer eens te zien kregen.

De kracht van Piet van Assche is waarachtig vooral te

bewonderen in het zesde, zevende, achtste en negende tooneel van het tweede bedrijf, waar een moord die niet ten tooneele zichtbaar is, zoo door sobere en diepe woorden op de lezer of de toeschouwer gesugestionneerd wordt, alsof ze zichtbaar ten lande, met al het duistere, het verbijsterende en wreede dat er rond moet zijn, gebeurde.

GUST. VAN HECKE.

Kantteekeningen

‘**D**e mensch vliegt!’ - Gij zult niet meer aarzelen, meisjes-lief, en bij 't spel, vrankweg bliksemafleidersgewijze den rozigen vinger opsteken. - De mensch heeft een nieuw speelding veroverd. Hij schiet vooruit en wip! omhoog, en, ziedaar, hij zweeft, hij zweeft parmantig gelijk een meeuw of een zwaluw. En hij valt niet meer... of, ten minste, niet altijd.

Ik moet u zeggen, ik hield ook zooveel, of nog meer, van de vroegere vliegmenschen - die niet vlogen of die, zooals Icarus, 't niet volhielden en 't schitterende doel hunner begeerte zagen verzwinden op 't oogenblik dat zij 't met hunne vleugels aanraakten. Zij vertroetelden angstvallig, vele jaren lang, den duurbaren droom en wrochten in eenzaamheid om hem in tastbare gedaante ter wereld te brengen... En, zekeren dag, vol hoop en vertrouwen, met de gloeiende geestdrift van een ziener sprongen ze in de ruimte... - En de Heer, waarschijnlijk was hen genadig, in de andere wereld... Of zij torsten zware verveerlijk ingewikkelde toestellen op wallen of torens - zooals die pastor deed van... waar weer? en wanneer weer? - en riepen 't volk bijeen, verkondend dat ze door de lucht gingen vliegen. En sloeg het uur en deden zij al wat zij konden... het vliegtuig en roerde niet als ware 't aan den grond genageld geweest.

> Blériot vloog over 't Kanaal.
> * * *
> Baron Lambert vloog 100 meters boven den Eiffel-toren.
> * * *
> Farman, Wright, Latham, baron de Caters, enz. vlogen te Parijs, te Weenen, te Doornik, te Frankfort, te Antwerpen, enz.
> (*De dagbladen*)

En anderen nog, ter stonde van 't vertrek, voelden 't vertwijfelen hen besluipen en zouden liever de proefneming uitgesteld hebben... Maar ze zagen de gezichten van de menigte, de gezichten strak-wreed, argwanend-valsch, tot spotten bereid en tot uitjouwen... En die stierven voor 't plezier der domme menschen - uit trots! - ‘Maar waarom dat vliegen?’ vroeg ons een dame die gij onbezonnen-naief zult heeten. Doch zult gij haar in naam der Wetenschap antwoorden? De Wetenschap gaat alles overheerschen, zelfs het speelgoed. Veel van 't geen men met gezwollen stem ontdekkingen der wetenschap uitroept is eigenlijk niet meer dan zeer broos speelgoed. - De mensch is een geniale speler. Hij speelt om de aandoeningen gewaar te worden van een gewaagde kans en ook om er profijt uit te trekken. - Misschien is dit laatste eigenlijk slechts een voorwendsel. De mensch is een nabootsend dier. Een aap van'genie, zult ge zeggen. Hij maakte de pooten van ganzen na en haren staart om op 't water te varen, thans wil hij de arendsvleugelen winnen. Met de natuur te willen nabootsen werd hij nog 't interessantst wat hij worden kon: - een kunstenaar. En hier wordt dat nabootsingvermogen iets van een zeer bijzonderen aard. Het grootste belang zit hem waarachtig in het *verschil* tusschen 't model en de weergave daarvan. Dat verschil, dat gewilde verschil, is toch het essentieele van hetgeen wij Kunst noemen.

E.v.O.

T. VAN OS
DOEL - KERKHOF

Voor Firmin van Hecke.

Johan Meylander

Voorwoord

Tusschen het tijdperk van zijn hoogdravende mannenjeugd, zijn zoeken naar de liefde, en het tijdstip waarop hij, zich-maatschappelijk rangeerend, hoedenhandelaar werd, lag een tijd waarin Johan Meylander zeer moe was en leed een leven van louter moeheid.

In late nachturen, onder de absinthe, broksgewijze kwam hij soms los en heeft hij verteld me met luttele, moee woorden van zijn lijden, dat was in de lange, monotone dagenreeks die dat leven van moeheid uitmaakte.

Hij sprak me van oneindig geploeter en gezoek om weg te geraken uit het neerdrukkende waaronder hij lag, hij sprak van wanhopige overspanning, van geprikkelde driestheid, zenuwopjagende lusteloosheid, waaronder hij ziek werd. Hij sprak van veel getob, van veel droeve gevechten tegen rondomme menschen, van veel vernield geluk.

Maar ook sprak hij van drie vreugden, drie simpele vreugden, die even als lichtende klaarten doorheen al de somberheid van toen hebben doorgeschenen. Hij sprak me van zijn wandeling met het kindeke, zijn liefde-schrijven aan het meisje en van zijn hooge zaligheid bij de dood van zijn moeder.

En zoo schoon-van-eerlijkheid, zoo rein en hoog zag ik onder zijn langzaam-droog verhalen het gebeuren van de drie simpel-grootsche vreugden, zoo vergrootte en verheerlijkte mijn meegaande verbeelding zijn moe-droeve woorden, waarop de herinnering woog, dat ik wou schrijven deze drie simpele dingetjes uit het leven zijner moeheid.

Ik draag ze op aan al de vrienden die zijn leven van toen niet begrepen hebben of laakten soms. Mocht het hen aansporen hem gunstig weer aan te zien, zoodat ze zich gaarne willen gerieven gaan in zijn blinkend-moderne hoedenhandel! Hun menschelijke waardigheid en hun geldelijk voordeel hebben daar in geen geval iets bij te verliezen: hij verkoopt tegen matige prijzen de beroemde marquen Scott en Cooperativa. Respectieflijk 'n prachtig-fijne engelsche dandy-hoed en 'n heerlijk italiaansch artisten-tooisel. Warm aanbevolen.

* * *

Het kindeke.

Johan wandelde met het kindeke, dat de wondere naam van Yolandeke met schoonheid droeg, stil en zacht voorwaarts, zijn hoofd hoog in de zomerlucht, als een blonde bloem in de zon.

In hem was nooit-gekende, zoet-warme weelde, jubel die hij dwingen moest tot stiller genot, want in zijn hand hield hij het handje van het kindeke. Het kleine, bijna ongelooflijk-kleine, het lichte, warmedonshandje van het kindeke dat leefde in de zwarte holte van zijn toee hand, als een klein klein vogeltje. Tegen de zwaarte van zijn handpalm voelde hij het tikken en wriemelen van de zoet-kleine, levende vingertjes.

En hoog was zijn hoofd in de zon, hoog in het licht, met oogen over de zeedeining van het gloeiende korenland, met oogen die zagen het licht. Soms keek hij naar beneden en dan zag hij purper, en in het purper: het heel-witte kindeke met het geluw-roze gelaatje en de gouden haarlokjes als een kroontje er omheen.

En als hij keek: hij zag de oogen van het kindeke, groot-blauw, groot en ernstig, als mannenoogen vol diepte, te groot in de teere kleinheid van het gelaatje. Alles loste zich op dan in het kijken van blauwe oogen in blauwe oogen, en als hij weder voor-

waarts ging, het kindeke zacht met hem mee, dan voelde hij alsof het was met een ander, tweede zichzelve dat hij wandelend liep, dan was het kindeke er niet meer.

In hem waren alleen het zieltje en de oogen van het kindeke, heerschend over al zijn gevoel; en het leek alsof het zieltje en de oogen van hem waren, kostbaarheden uit een verre tijd, die niet meer was. En zaligheid door het goede-verwarmende binnen-inzich, door het heerlijk harmonieuse, het fijne ééne dat hem vreugde van reinheid en onbevlektheid gaf, was lang in hem, toen hij verder steeds schreed door het zomerland.

Als een fonteintje straalde op, ineens, het fijne klaterstemmetje van het kindeke en toen hij van omhoog naar het toekeek, zag hij het lachen naar hem op, met het mondje als een opene vrucht en met de oogen waarin de lach blonk. Woordjes hoorde hij als klingelen van kristallen-belletjes, klankjes in en dóór en ná mekaar, klingelend-zingend. Lachjes zag hij als fonkelen van kristallen glaasjes, straaltjes in en dóór en ná mekaar, fonkelend-schitterend. En het kindeke haalde het handje los uit zijn groote hand, en hij hoorde het zacht wegwieken naar omhooge van het vogeltje. Toen liep de witheid van het heele kindeke een eindje weg, en hij zag het bloempjes plukken, en hij

hoorde hoe het mondje-als-een-opene-vrucht, vol was van dat eene woordje: schoon. Alles was het kindeke schoon, en het zei dat woordje steeds, dat ééne woordje, tot het hing als een welluidend klokje in de lucht, waar de langzaam drijvende wind het klinken deed.

Johan keek naar het witte zichzelf, hoorde naar het witte zichzelf, zat wel een half uur terneer in het gras, starend-luisterend naar het kindeke, dat in langzame kringen rond hem ging door het zwaar-groene gras, bloempjes plukkend, schoone bloempjes.

Rond hem, in kringen, ging het kindeke; en nauwer werden de kringen, als een weefsel van gebloemte om hem heen, al licht en geurigheid, kleur en klaarte. Tot het kindeke met zijn gouden stemmetje heel dicht kwam, en staan bleef vlak tegen hem aan, zingend aldoor. Als een goudbundeltje was het tuiltje bloemen dat het hield in de beide handjes en plots, heel leutig en lachend, wreef het de bloempjes tegen zijn gelaat aan, zachtjes en frisch.

Weer schaterde het lachje op als een fonteintje van kristaal en wit werd hem alles voor de oogen en binnen het hoofd, wit, heel wit, tot er langzaam in opkwam het zien weer van de groote blauwe kinderoogen, waarin hij stil verging.

En ernst kwam dan in hem, zwaarmoedigheid, zoete en weldadige, zoo hoog en puur, dat ze niet

worden kon smart of treurnis. Toen, langzaam en heel voorzichtig, zacht omvattend het teer-fijnvleezige van de armpjes, deed hij het kindeke voor hem neerzitten. Hij zag alleen de groote, wijdsche blauwheid van de oogen, één oneindigheid van schoon, waarin zijn ziel zich spiegelen zag; en tot de oogen sprak hij ineens, rustig en eenvoudig:

- Mijn zoet, klein wijveke, Yolandeke-lief, zul je mijn leven begrijpen, zul je mijn leed verstaan, jij kleine groot-oogige, nu ik zoo zalig kijken kan in de reine blauwheid van je zieleoogjes? Weet je mijn kindeke, hoe ik leef, ik die zoo altijd stoeiend ben en leutig met je? Luister: als ik 's morgens uit mijn slaap kom en gewaar word het roerloos-kille en leege van mijn huis, niet hoor meer, beneden, het stille doen van haar-die-henen-is, dat ik voorheen wel hoorde met warme vreugde en dat me moed gaf de dag aan te kijken, dan, mijn kindeke, als ik 's morgens uit mijn slaap kom, begint mijn moeê leven reeds. Jij lacht wel als je 's morgens uit bed komt, jij lacht omdat je hoort je moedertje in 't stil bedrijf van haar keuken, en 't zingen van vadertje in z'n werkhuis. Jij lacht... Ik blijf liggen, roerloos, in de dekens die ruig me schijnen te spannen op het lijf; groot-open zijn mijn oogen, die niet zien, en in mijn ooren warrelen de geluiden van buiten, vaag en vormloos. Ik

voel dan komen in me de lange-eentonige droefheid van de dag, waarin ik niets te doen heb, dan te denken aan mijn geluk dat voor altijd voorbij is. Ik zal niet beminnen want ik heb niemand meer die mijn liefde ontvangen wil; ik zal niet werken, want ik acht werken nutteloos - wat zal het mij brengen: toch nooit weer dat geluk dat ik kende; - ik zal niet denken, want denken doet me pijn; ik zal niet wandelen, want ik ben te moe. Dan heel traag, mijn liefje, heel traag, werktuigelijk kleed ik me aan en dan ga ik naar je vaders boomgaard toe. Langs de rustige dorpstraat, waar de zon zoo schoon aan 't schijnen is, gaat mijn gebogen gestalte. Van over de hagen beantwoorden de boeren weerspannig mijn groet, omdat ze wel weten hoe ellendig het is dat zij een halve dag reeds werken en ik pas uit mijn bed kom. Ja, liefje, dat denken ze, en ik ook denk daaraan als ik hen zie, maar ik voel het niet, het geeft me geen schaamte meer.

En als ik dan kom in je vaders boomgaard, waar goud gloeit op het gras, op de stammen, in de bladeren, waar groen zoo feestelijk leeft en kleurt; als ik dan spreken kan tot jou, mijn kleine, of tot je moedertje, of je vadertje, of je nonkel, praten over alles en nog wat, om we; te drijven mijn lamme neerslachtigheid, dan ben ik eventjes rustig en goed. Zoo klamp ik de menschen aan, dat ze me dienen zouden

tot verdrijf van al mijn donkere moeheid.

De dag sleurt, maar sleurt zich weg en dan komt de avond, en in de avond is voor mij de wanhoop, de diepe, mij innerlijk-verteerende wanhoop. Geen luidruchtigheid of praten helpt me daaraan ontkomen. Ze is er altijd, wreed en hard in de gedaante van het verlangen, het moe verlangen naar alles wat voorbij is en naar iets dat nog komen moet, iets, dat ikzelf niet ken. Ik zie mijn leven van liefde, toen geluk was en ik het niet wist, en doorjoeg in waan van overmoed en blind geloof in mijn eeuwige jeugd-kracht. Ik zie mijn leven van sereene kalmte, waarin heel een wereld van schoonheid lag en dat ik heb vernietigd, omdat ik niet wist, niet wist, mijn kindeke. Ik joeg het dóór, mijn jeugdleven en vrat geluk, zwolg geluk, tot ik niet meer kon en er dan plezier bij had het alles te vernietigen.

En nu ik weet, nu ik weet, en blik heb over alles, en begrip van alles - wat staren je blauwe oogen goddelijk en hoe begrijp je mij, Yolande - nu blijft me niets meer over dan moeheid, moeheid en dat verlangen naar iets. Zie, als je vader, des avonds, waar we daar allen zoo gezellig saamzijn, je vadertje met je moedertje, je nonkel met je tante, jij met Hyacinthe, je kozijntje, en ik - als je vader op mijn verzoek, zoo altijd en altijd speelt die slepende tziganer-walzen, dán krijgt mijn verlangen vorm. Dan

voel ik me zitten onder het helle licht van tallooze gloeilampen, in een schitterend café van een massale wereldstad. Ik zie het druk beweeg daarbuiten in de straten waar electrische zonnen de duisternis eeuwig buitenhouden; in mijn groote stad is nooit de nacht; ik zie de vrouwen dan, de heel-zwierige, bijna luchtige vrouwen die rond mij zijn; alles aan hen is mooi, in de pracht van hun costumes leeft hun witte, zoete vleesch, onder hun groote bepluimde hoofdtooisels leeft hun blank-matte, heerlijke gelaat met de diepe, smachtende oogen. Ik zie me aanzitten bij hen, aan wijntafels, en ik glimlach, zacht, hoog en fijn. Ik voel me half moe en toch zeer levendig, en bemin de blanke handen die mijn wangen streelen. Ik zie me zelf in de lenige bewegingen van de flirt, fijn doend en poseerend. De zoete stemmen van de vrouwen bedwelmen, hun diepe oogen bedwelmen, parfum bedwelmt en de slepende tziganen-muziek droeft, droeft en bedwelmt. Ik verlang, ik leef, ik geniet; hooger en verder, smachtender en zoeter weenen de viooltonen; ik smaak het ziekelijke; ik geniet bij het over-gevoelerige, het fletse, het verwijfde, het moeë; mijn hoofd drijft zachtjes, zachtjes mee op de al weeker smeltende toonen van de muziek en mijn oogen zien dan, zien al de moeë, half vergane, bleeke gelaten, de holle, languiseerende blikken van de dof-pratende en

mat-neerzittende mannen en vrouwen. En in mijn hart is dan de nachtelijke grootestads-melankolie; ik droom purper....

En, mijn zoo heerlijk toeluisterend kindeke, dan ga ik van je allen weg en met die heerlijke, bedwelmende melankolie in me, loop ik naar huis toe, door de blauwe nacht.

Hoog boven me ruischen de bladeren der boomen, hoog en zacht klagend; naast me, onbewogen, als een baan van zilver, maanbeschenen ligt de Leie. De stilte is zoo oneindig dat mijn verbeelding veel geluiden hoort, slepende geluiden nog van daarginder; en hoe opener toeluistert mijn hoofd, hoe luider het stijgt en stijgt.

En dan, mijn kindeke, is er telkens in me iets, iets ontzettend nuchters, dat willend en met heftigspottende macht over al mijn verbeelden heendreigt en ineens me voelen doet, klaar en duidelijk, mijn werkelijkheid. In het koude nachtbed waarin ik huivrend kruip, beheersch ik mezelve, niet willend te lijden de stomme pijn van de smart.

Denken komt dan en wéten daarna. Ik weet dan, ik wéét weer dat ook dat gindsche leven mij tevergeefs zijn zou; dat ginder onder het tooverlicht weer moeheid knagen zou aan mijn borst, als ik daar eens zou uitgeleefd hebben het leven en dat dan zijn zou in me,

het weee verlangen naar hier het dorp, naar hier de rust. En vóór de slaap komt schiet nog eens door me, als een vliemende pijn, het weenend verlangen om alles wat heen is. In de zwarte, toeë nacht voel ik me zoo troosteloos eenzaam, ik die geen eenzaamheid dragen kan, en ik beween het geluk dat ik niet houden kon. Moeheid zinkt over alles en in de wereld die om me staat, voel ik dan de groote ijdelheid van heel mijn jeugd-bestaan.

Je luistert nog, o mijn klein kindeke, en je begrijpt me: Zie je met je ernstige, zwaarwichtige blauwoogen het leven, zie je het leven daar?.. Hoe de jeugd waarin je voor 't eerst het voelen leert en 't voelen 't mooist en 't zuiverst is, doorscheurd wordt van pijnen door 't getob en 't gezoek naar 't grillig-verre en 't onzékere. Zie je, hoe de rare stonden van geluk worden doorgemaakt zonder besef of begrip, zonder waardeering of schoon-bewust genot, tot vroege ouderdom, tot het te-gauw-genieten, tot het blind doorjagen het leven moe maken.

O kindeke, Yolandeke, laat me de domme wensch uitzeggen, de domme wensch door velen gezeid maar door weinigen gemeend: Mocht je kunnen vasthouden in je roze handjes, deze jaren waarin je leventje vol schoonheid is, waarin je oogjes vol blauwheid zijn,

waarin je mondje vol goud is en je traantjes van zilver zijn. ‘O, mocht je kunnen, zoete lieve kindeke.’

Johan zweeg: de eentonigheid van zijn lang verhalen viel neer in de groote stilte van het zomerland en zijn oogen zagen de toeë oogen van het kindeke, dat rustigjes te slapen lag in het gras, als een groote, zuivere bloem.

Groot en heilig was de stilte nu; het kloppen van zijn hart hoorde hij en innig in hem was stil geluk, wijl het hem was, alsof zijn uitvertelde ziel zich vroom gereinigd had aan het kindeke, waarvan de oogen en het zieltje zoolang in hem waren geweest.

Hij zag aan de kant van het bosch drie groote boomen te gloeien staan, goudgevlam was op de stammen en als bronsarmen reikten hun takken uit; hij zag dat het avond werd.

Toen boog hij zich over het kindeke en kuste het de gesloten oogjes open. Het roze gelaatje ontsloot zich ineen lach en het stemmetje fonteinde op, zoo teer en puur in de aanschemerende avond.

Ze wandelden terug, zooals ze gekomen waren, het handje van het kindeke weer als een zacht donsvogeltje geborgen in zijn hand.

Het kinder-stemmetje nu aldoor als een broos liedje geluidend over: schoone bloempjes voor vadertje, en voor moedertje, en voor nonkel Johan...

Bloempjes voor hem en voor deze avond vrede in zijn ziel...

* * *

Het meisje.

Eens schreef Johan aan een meisje:

Mejuffer,

O, ik bedwing me, ik zal u niet met gloeiwoorden of zoete fluister toespreken, ik zal me bedwingen en pogen zelfs over het alleronzakelijkste zakelijk te praten; ik zal er naar trachten een duidelijke psychologische ontleding van mezelve te geven, en kalm blijven.

Ik blijf kalm, al wou ik wel anders, al wou ik gek doen en wild en luid en hevig zeggen en geestdriftig zijn. Dan tenminste zou ik eerlijk doen, zou ik doen zooals ik moet, kan en wil; maar zoovele conventioneele muurtjes hebben ze reeds rondom me opgetrokken, zoovele kleine wegversperrende dammetjes, dat ik er moe van ben, dat ik dan maar liever braaf blijf en de dingen zóó zeg dat ze u, noch de wereld choqueeren kunnen, al is het nu binnenin mij heel anders dan kalm.

Mijn juffrouw, als U leest wat hierboven staat

meen dan om godswille niet dat ik mezelve een onbegrepen slachtofferlijk mensch acht. Neen, ‘onbegrependoor-'t-leven-gaan’, dat doen alleen eenige sentimenteelen en ik vind dat die zeer nutteloos leven lijden. Wanneer ik rondom me heen muurtjes en dammetjes zag opbouwen, wanneer ik met mijn doorbonsde hoofd ergens tegenaan liep, wanneer ik me voor gek hoorde noemen, dan was dit hoogst waarschijnlijk voor 'n zeer groot deel mijn eigen schuld, want het verzet, de ruzie kwam meer van mijn kant dan van het brave publiek! Ik was onwillig steeds en norsch, tergend en soms wel brutaal; de menschen wouen wel begrijpen, maar ik wou niet, ik hield op afstand of vocht zonder reden; en toch was er iets in me dat zou graag de goedheid van genegenheid en vriendschap voelde.

Nu ben ik moe, zoo op en moe van het leven; ‘oud vóór zijnen tijd’ zei mijn moedertje, als ze me hoorde en zag toen ik nog bij haar was. Wellicht is dit wel zoo, want het steeds betraande oog van mijn moedertje kon tot mijn ziel doordringen.

Het leven heb ik te vroeg geleefd en te gauw, te vlug, te haastig en te koortsig. Het verlangen naar hebben was te onstuimig, te woest en toen ik hád, was 't ding te gauw genoten, uitgezogen, zonder stil of diep besef van wát ik had; alleen als ik het niet meer had, wist ik dat een mooi stuk geluk voorbij was,

waarvan ik niet het schoone zijn had gevoeld. En zoo ging het steeds en in jagende haast, als om te bereiken een einde waar vrede zou wezen; telkens een groot verlangen waarvan de bevrediging in koorts verslonden werd en waarvan ik eerst dán de schoonheid voelde, als het henen was, onherroepelijk.

Soms is het wel zoet de moeheid te voelen wegen, na drager te zijn geweest van zooveel blijdschap en luidruchtig genot. Het is wel stil deugdelijk soms te rusten onder de moeheid, geen geluk meer te voelen, maar ook geen smart meer te lijden, geen passie, maar ook geen kalm bewustzijn, niets te wezen dan een rustig ademend menschje dat geen verlangen en geen ontgoochelingen kent meer.

Maar als dan de dagen van wee en berouw komen, waarin het begeeren opschiet om nog ééns te kennen en te leven de wild-hunkerende verlangens, de zoete melankolie, de bijtende jaloerschheid, de schitterende vurigheid, de ideaal-omvattende verliefdheid, de snijdende haat van de eerste jeugd, dan, dan komt de lastige zwaarwichtige treurnis.

Dan zit je des avonds op je kamer, roereloos starend naar het roerelooze nachtelijke buiten; je ziet de zilverblauwige lantaarnlichten te wuiven staan in de wind die daar wezen moet; hier en daar staan ze verspreid, helle klaters in het donker, en ze wachten tot de

volledige duisternis heerschen zal; niets hoor je roeren dan je eigen leven, je eigen kloppend hart dat moe slaat en slaat door de tijd heen, verder en verder.

En in je de wanhoop om het verdere leven dat komt en komen zal, en waarin het lichtlooze leege gapend wacht op je; dan voel je de verbijstering, het wreede die zijn in het holle bestaan dat te vroeg zich weggaf, en nu niets meer schijnt te wezen; dan voel je het droef-schreiende verlangen naar reinheid die je reinigen zal, frischheid die je verfrisschen zal, mooiheid die je vermooien zal. Dan zie je beneden in de straatgleuf de vormen van twee jonge naiëve verliefden die zacht-omstrengeld opwandelen naar het nachtpark; en je wenscht: ééns nog zoo te mogen gaan met een teer, fijn meisje dat je liefheeft en dat je liefhebt in zuiverheid, wier zachte adem je zou voelen op je mat en moe gelaat, wier subtiele stem zingen zou door je heen, wier droomerige, mooie, allermooiste blauwe oogen je een wereld zouen openen van fijn en beurend geluk. Maar aan je verlangend droomstaren maakt de wezenlijkheid een bruusk einde, in de holle nacht vóór je is niets dan zwartheid, in de leege kamer achter je is niets dan eenzaam lampelicht, en moeër dan je al was ga je op het bed, waar je een lange, logge droomlooze nacht begint.

Zoo ben ik, zulk verlangen naar een stil, rein

meisje waarmee ik wandelen zou des avonds, heb ik, en de belichaming van dat meisjesbeeld zijt u.

Kan je iemand liefhebben die je onbekend is? van wie je het karakter ook al niet kent? van wie je niets afweet?. God ja! de minnaar der schoonheid kan een leelijke vrouw lief krijgen - omdat het liefde is wat hij voelt; de hater van een soort karakter kan een vrouw lief krijgen die juist zoo'n karakter bezit - omdat het liefde is wat hij voelt.

Liefde is gebouwen op alles en op niets. Het ‘waarom’ van de liefde bestaat niet, het ‘waarom’ is hier een wanklank. Waarom je juist die vrouw liefhebt onder duizenden, daar waar er nog zijn van waarde, met ook zulke mooie oogen, met ook zulke mooie haren, met ook zulke mooie vormen, waarom, dat weet je niet. Haar begrippen, haar wereldbeschouwing, haar leven zullen anders zijn dan jou begrippen, jou wereldbeschouwing, jou leven, wat maakt dat?

Je bemint! En wat is liefde gedragen in mijn borst zoolang die niet is gekomen in aanraking met wederliefde van haar? Het is geen liefde nog, het is een verlangen! Liefde groeit niet uit het verlangen van dat ééne hart, maar zal groeien slechts uit de vereeniging van twee harten. Je zal wel jaren lang een meisje verlangen zonder dat je gevoel liefde is, want

die kan alleen komen door een wederkeerig gevoel en de versmelting daarmee.

Zeker is je verlangen, naar wie je meent te beminnen, groot en sterk en hevig, maar als je komt in liefdeleven met je verlangde, dan eerst kan liefde worden, dan eerst kan het dat je in mekaar leert leven en opgaan. Juist door dat dit gevoel zoo algemeen is en door iedereen wordt gevoeld, zeggen de menschen van het volk, sprekende over jonggehuwden: ‘'t was wat anders toen hij achter haar aan liep’. Ze hebben opgemerkt hoe het verlangen van hem en het verlangen van haar, gekeerd is in bezitten, en dan in kalmte van schoone liefde. Laat mij hier echter even zeggen dat weinigen het houden zóó, en dadelijk op de sereniteit van het gelukkig liefdeleven volgt, voor wie zich niet krampachtig houden aan de hemelen vast, het doodende, vernielende gewoonteleven. O, hoe die langzaam aansluipende gewoonte-genegenheid zachtjes en onmerkbaar de plaats neemt van de liefde....

Zooals ik u nu verlang heftig en hunkerend, is dat toch maar verlangen; ik heb het hooger ‘liefde’ genoemd om het woord; het is het niet! Liefde kan geboren worden, dadelijk, als u gevoerd door een evenschoon verlangen, naar me toe komt. Als uw verlangen naar me evenwijdig is, als u tot me komt

dan kunnen onze twee zielsverlangens opgaan in liefde, dringen in mekaar, groeien tot liefde, ontluiken tot sublieme bloemen van geluk. Als uw verlangen u leidt naar me toe, als u bij me zijt en we leeren kennen de duizende kleine liefheden van ons wezen, als ik weet hoe u kijkt, hoe u lacht, hoe u spreekt, hoe u schreit en hoe u slaapt, als ik uw haren ken, en uw oogen en uw mond en uw neus en uw jonge borst, als u me hebt gefluisterd en hebt toegelachen, als ik alles, alles van u weet en ken, de duizende kleine wendingen van uw vreugde en uw smarte, als ik me dan ook zal gegeven en getoond hebben, dan zal het liefde zijn, het hoogste. Door het leven in en dóór mekaar wordt de liefde, door 't innig saamvoelen, door 't ineensmelten van beide verlangens; en alles dan lost zich op: fyzieke schoonheid en karakter en intellect gaat alles op in de harmonie, waar de ziel het hoogste zingt.

Kent u Peer Gynt?.. de held van Ibsen; ik wou dat ik u het heele boek voorlezen mocht; daarin ligt zooveel van mijn leven. Ook die gloeidrift naar vrouwen, die begeerte naar lijven heeft me bezeten; ook ik nam er vreugdeloos en vreugdevol; ook ik liep reinen en onreinen ná, fijne en grove, net als Gynt; ook ik speelde met geluk en was te driest en te overmoedig; ook ik stak mijn moeder boven op het

molendak; ook ik vocht en streed tegen menschen en tegen wind; ook ik loog en geloofde mijn grillige fantastische leugens zelf; en ook ik verlangde aldoor naar het schoone dat ik nergens vond, terwijl het beeld van de eenige vrouw die geluk brengen zou, een beeld bléef tot aan de dood.

Want de dood komt dan wanneer alle verlangen, alle illusie, alle kracht, alle hoop en alle smart in je gestorven is.

Toen zag ik u in de prachtige, diepe oogen, verschillende avonden na mekaar, onlangs, en ik ging weg een stonde in de weelde van uw blikken. Ik ben er vol van, vol van, ik was ontroerd, geschokt, er brak iets in me open, iets als schreien, ik weet niet?

Twee avonden na mekaar ben ik gaan mijmeren vóór uw portret, ginder in de Hofstraat; lang stond ik het aan te staren, vooral uw levende oogen, uw goddelijke oogen.

Uw oogen zie ik voortdurend, ik kan niet weg uit hun zachte betoovering.

Maar ik wou, en die wreedheid durf ik neerschrijven, omdat ik ze niet meer schrijnen voel, - maar op uw onschuld zal ze wel hard inslaan, - ik wou zoo gaarne dat u mijn redplank zoudt worden, de redplank waar de moegeworstelde zich aan vastklampen kan. De redding moet u zijn mij.

Ik heb u van mijn moeheid gesproken, en wellicht wilt u een moeë wel redden als 't kan; maar ik moet u alles zeggen nu ik u om redding bid, ik moet u zeggen dat ik bijna een drenkeling ben en u gewis alleen nog maar mijn lijk zult redden kunnen.

Want nu ik zoo neerschreef in drang en in simpelheid alles van mijn afgetobd gevoel, nu ik ben uitgezeid en me leeg voel, nu vraag ik me zelf of ik wel nog liefde voelen kan, of ik nog het vermogen heb te beminnen in u de reinheid en eerbied voelen kan voor uw maagdelijke onschuld, die toch immers het reddende element voor me zijn moet.

O, ik ben zoo uitgeliefd, zoo walgelijk uitgeliefd. Daar pas was ik verslingerd tot gek wordens toe op een schoone driftvrouw, en daar zooeven genoot ik de hooge liefde van een mooi meisje dat me heel haar leven heeft gegeven, en nu is 't alles uit. De driftvrouw heb ik met walg van me afgetrapt nadat ik haar driemaal nam, en het mooie meisje is van me weggevlucht, omdat ik haar ontgoocheld heb, natuurlijk, en nu is alles uit.

En wilt u weten hoe pervers-ontaard ik ben, zie: ik ben daar net met de driftvrouw een weddingschap aangegaan, dat ik me van alle geslachtsgemeenschap onthouden zou gedurende drie maanden lang. Ze zei dat ik het nooit kunnen zou en ik zei, en ik zie hoe ik

mijn hoofd langzaam ja deed neigen, dat ik het wel kunnen zou...

Ziet u nu de kans, dat als u redden wilt, u mogelijk een lijk zult halen?

Wees dan zoet, en begraaf me dan met uw reine handen, mijn goed willen was er en u zult u niet bezoedelen, of offer u op en speel voor liefdezuster. Wilt u...

Ik voel hoe zeer ik u verlang en ik weet hoe hecht mijn verlangen is, want wiens gevoelens zoo moe zijn en zoo schaarsch bedriegt zich nooit, het is dus waarheid.

En ik vraag u niets. Wat zou ik u wel kunnen vragen? Kennis maken? Onzinnig, wie haalt het uit om door kennis maken, door 'n onderhoud, door 'n ontmoeting, door ‘mekaar leeren kennen’ te willen geraken tot liefde! Men heeft lief, men verlangt, of men doet dat niet, en geen kennismaking, geen onderhoud, al duurde dat acht dagen, kan gevoelens van liefde maken; die bestaan door zichzelf.

Dat u nu naar me verlangen zoudt kan ik niet teweeg brengen. Als u naar me verlangde dan zou dat een toeval zijn, een toeval zooals er bestaan en zooals er komen bestierd door een Godes hand: een toeval!

Waarom ik u dan deze schrijf?

Ik en weet niet, misschien hopend dat u naar me

verlangt zooals ik naar u, misschien hopend dat uw blauwe, uw mooie oogen in de mijne, in de moeblauwe van mij, staren willen, en ook omdat ik wou dat u weet hoe ik u verlang.

Maar gek en dom zult u mijn brief wel vinden, niet? en vervelend en langdradig en brutaal.

Gek is de brief, gek ben ik en misschien wel onbeleefd erbij, want weet ik of u niet verloofd zijt; weet ik of u niet de jongen bemint met wie ik u praten zag en die me 'n paar dagen geleden over u sprak?

En wat raakt me dat alles! Ik voel en eerlijk voel ik hoezeer ik u verlang; en al nemen velen en velen me zooiets kwalijk: ik doe waartoe ik me in ernst en eerlijkheid gedrongen voel.

Zegt u nu ook al dat mijn brief en mijn doen gekkenwerk is, dan, ziet u, 't zou me niet in de kouwe kleeren gaan zitten, zooals 't zeggen van het graagtoeziend publiek, maar 't zou me leed doen. Wellicht zou ik u lang nog in me houden tot ik u eens vergeten zou, om dan later nog eens en voor 't laatst te verlangen, want alles gaat voorbij, ook het leed, al laat het zijn sporen ná.

Ik vraag u niets meer dan een antwoord op deze brief.

UW, JOHAN MEYLANDER.

En als eenig antwoord dat Johan ooit kreeg kwam

een schrijven van de vader van het meisje, waarin deze hem dreigde met rechterlijke vervolging zoo Johan het meisje niet met rust liet.

Toen had Johan veel vreugde en hij vergat het meisje gauw, want met de brief had hij alles gegeven van zijn gevoel.

* * *

De moeder.

Toen Johan in de kamer trad viel een zachtkoperen glans, licht dat van de avond buiten door de toeê stores drong, op zijn hoog gelaat en zijn eerste blik ging naar het bed, waar klein in de groote witte kussens het schoone fijne hoofd van zijn moeder lag.

Hij voelde zich zeer moedig en goed en sterk, en nam de bleeke hand van haar arm die boven het dek stil-lag, zoodat zij door die kleine roering uit haar sluimer kwam en zag zijn groote gestalte bij haar.

Haar blik die opwaarts ging naar zijn gelaat, was grootsch van uiterste liefde.

En liefde was zoo het eenige in en buiten de kamer dat voor hen beiden leefde.

Ze voelden in hen weggaan alle leven en de daden en de gedachten en de woorden van hun leven, en alleen bleef over in hen, de liefde.

In de stilte was de liefde, de moeder en Johan werden de liefde, er was niets meer dan de liefde die zich uitstort waar de dood komt en die is het allereenigste dat tot de dood bijblijft.

En toen uit de mond van Johan woorden braken uit in de stilte, en de moeder met moeër en zachter stem ook sprak, over de lange, henen jaren waarin ze door eigen kleinheid waren gescheiden geweest en hadden geleefd in dagen, die hen nu vreeselijk hol schenen, toen was het alsof uit de onzichtbaarheid rond hen de welluidendheid zong van een zacht orgel.

Maar na het zoete geluk van de liefde die zich hervonden had, en de woorden die hadden gezongen, was dadelijk wreed de smart om haar ziekzijn waarin ze het komen voelde van de dood.

En ze weenden beiden, al was in de diepte van hun droefenis het geluk omdat ze zich weer hadden en hun liefde groot was, grooter dan de dood die komen zou.

Dan was de nacht er, waarin het rosse, pinkende voortbranden van de lamp. Johan sliep niet en zat in onbeweeglijkheid te bekijken het lijdende hoofd-in-slaap van zijn moeder.

In de nacht waren de geuren van carbol in de kamer scherper en langzaam won hem een bittere

wanhoop, om het weten dat zijn moeder sterven moest, in deze lange, pijnlijke dagen.

Hij kon niet zitten blijven en de wanhoop steeg tot grijnzende woede, om de onmacht dat hij haar niet behouden kon. Hij keek aan het venster naar buiten in de nacht, zag over de groote stad de zware, ongestoorde duisternis liggen. En hij had willen schreeuwen plots de heele stad, al het volk tot ontwaking, hij had willen zoeken, allen met hem meeslepend, in elke duistere hoek, als naar een vorm of gestalte die de redding van zijn moeder zijn zou.

O, zou in de dichte drom van de massa niets of niemand zijn, die sterkte had in zijn hoofd en kracht in zijn armen om het ongeluk af te houden en haar te behouden.

En opschokkend kwam een verre, vreemde pijn hem in de borst, waar hij dacht ineens, gekkelijk dacht, dat alles anders zou geweest zijn, had hij met zijn jeugd niet zoo moe terneer gelegen onder de dagen van het leven.

Maar de droefenis die hooger steeg en hem schreien deed, maakte hem onmachtig klein en bleef hem houden de lange, lange nacht...

En ook de volgende dag was er anders niets dan mat en slepend verdriet, en weenden ze beiden voortdurend.

Hij dacht aan zijn achterblijven en zijn alleen zijn als ze zou wegzijn in de dood, aan het ijle, wreed-leege alleenstaan, hij met zijn moeheid, nu zonder de goedheid van haar die hem grooter en schooner was dan ooit, omdat hij ze hervonden had na lange ontbering.

En de moeder ook weende, weende melankolisch en langzaam-zacht, om het droeve, stille weeë dat ze voelde komen uit het denken aan de dood, het voelen van de dood en het medelijden voor hem.

Hun woorden waren luttel en gepreveld, roerden de atmosfeer van de droeve kamer niet. En ze weenden en droefden de heele dag doorheen.

In de nacht sliepen ze beiden, een slaap van moeheid, zonder droomen en de derde dag kwam.

Johan was zeer rustig en de moeder leed in stilte door physische pijnen, kon geen woorden of geruchten dragen.

Hij dacht aan de wreedheid van zijn doen, over jaren, toen hij wegging van haar, liep het leven in, zoekend, en aan de hardheid van haar toen ze hem gaan liet. Hij dacht aan de jaren na de jeugd, als hij gerijpt was tot wereldsche man, de jaren waarin hun saamleven was vol geweest van misverstanden, waarin hij gestaan had met de wilde, blinde onstuimigheid van zijn overmoed, willend wat hij wou, tegenover haar droeve, standvastige grijsheid, die niet bewoog

voor zijn willen en in de oudheid vast-stond. En hoe toen in dit huis, dat hij gehaat had en bar en koud gevonden had, zij stonden tegenover mekaar, zonder iemand die hen hielp of poogde tot mekaar te brengen. Hij dacht zeer helder en hij wist niet of ze zich ooit bemind hadden in die jaren, want later toen hij weg was, had hij weinig aan haar teruggedacht en haar lang en dikwijls heelemaal vergeten.

Bij het komen naar haar toe had hij gedacht aan het huis dat hij eens zoo suf en doodsch en koud had geweten, en hij had gemeend dat hem bij het terugzien een wonder-zoet gevoel van herinnering zou aandoen. Maar als hij was binnengekomen de eerste dag, had het hem niet geroerd, was het denken eraan buiten hem gebleven en nu voelde hij, hoe het zien van de kamers en de oud-bekende meubels en dingen hem wrevelig aandeed en hoe hij dat alles liever niet zag, met die oude, strakke en koude uitzichten.

Alleen de liefde van hem tot zijn moeder, een liefde die nu was, vóór het einde, zoo als ze eens geweest was in den beginne, in het verre leven van zijn eerste jeugd en die nog leefde in hem, met een vage grijsheid, waarin de beelden zacht bewogen, alleen die liefde wàs.

Soms was een wrange bitterheid in hem en een harde spot om de kleine dwaasheid, de dwalende wil,

waarmee ze beiden zoovele mooie jaren tot niets hadden gemaakt.

Maar de liefde van het oogenblik rees dan weer hooger en liet hem weggaan in haar schoonheid.

De vierde dag was stil en schoon.

De moeder leed minder en ze waren beiden uren lang weg van liefde tot elkander.

Hij zat bij haar, aan het bed, en hield altijd haar oude handen in de zijne; hij zag met liefde haar heerlijke blauwe, moeë oogen en soms kuste hij haar, simpel en goed.

Ze werden niet droevig, maar waren boven alles gelukkig met hun liefde en ook spraken ze stil en flink over vele dingen van het verleden, en over de vader die lang reeds dood was en nooit had deelgenomen in hun beider leven. Ze spraken over hem als over een oud, dierbaar voorwerp dat ze verloren hadden vóór 't geluk volledig was, en ze waren niet ontroerd daarom, maar bleven kalm en rustig in die verte van wat henen was.

En de moeder zag bij oogenblikken zoo goed hoe haar zoon heelemaal op haar geleek, hoe hij hetzelfde zuiver-ovale gelaat had, dezelfde neus en hetzelfde schoone blauwe in de oogen. Dan werd ze stil van vreugde.

Soms vertelde Johan van het leven dat hij geleefd had, ver af en ongekend door haar. Hij werd groot

onder het spreken, zij zag dat wondere van al zijn doen vóór zich en zij voelde het dan als een groot deel van haar eigen leven, als iets dat ze geleden had in een droom en dat haar nu geopenbaard werd door heerlijke woorden.

Zij zag hem zitten als een jonge held die zijn verhalen doet en soms heel zacht schudde zij het hoofd-in-luistering.

En toen de stilte kwam, dan langden ze beiden naar morgen, de dag waar haar ziekte keeren moest en ze hoopten niet, want ze voelden dat ze sterven zou.

In de vroege morgend van de vijfde dag stierf de moeder in simpelheid.

Johan zat op de kant van haar bed, dicht, heel dicht bij haar en hield haar moe hoofd omhoog, in zijn steunende hand.

In zijn hand voelde hij het flauwe tikken van haar binnenste hoofd, een teer slaan van het tragende bloed.

Zij sprak niet meer en leefde weg in een oneindigheid van week geluk, pogend in haar laatste denken te zien zijn leven, en zijn beeld, en de groote eenvoudige dagen van liefde die ze geleefd hadden.

Zij zag hoe haar blikken, die keken naar hem op, door hem heen vervaagden naar een verre verte

waarin hij met haar meeging, waar ze mekaar ontmoetten in liefde, die groote heiligheid van liefde steeds.

En in de kamer was een stemming als van een heel innig en mooi feest, waarin alleen een moeder en een zoon het geluk vierden bij veel kaarslicht.

Toen stierf ze en hij bleef rustig zitten bij de fijne doode. Geen verwondering was in hem om de rust en de zoete vrede waarmee het gebeurde. Hij zag het simpel en grootsch geschieden, hij zag het met groote extatische oogen dat zijn oude moeder gestorven was, de oude moeder die hij gegeven had zijn liefde en van wie hij de laatste liefde ontvangen had.

Het was alles vroom en rozig in hem. Het stille, doode lichaam was voor hem niet dood al zag hij het zoo en voelde hij het kil worden. Hij had haar heele leven in zich, en daar zou het blijven.

Hij liet veel licht en veel lucht in de kamer.

Een oogenblik scheen in hem te dreigen de wanhoop om het verdere leven van moeheid, dat in de eenzaamheid nu heviger zou neerslaan, maar het zachte zoete in hem kon niet breken, bleef hoog gespannen.

Toen kwamen de menschen naar boven en ze zeiden dat het een schoone doode was. En hij glim-

lachte en voelde de lust hem binnenkomen hen aan te grijpen en door mekaar te slaan als poppen, te slaan met bovenmenschelijke kracht.

Maar hij zweeg en ging even weenen in een naaste kamer, waar hij met de stilte alleen was.

GUST. VAN HECKE.

Herfst sonnetten

I.

Zooals des avonds op een oud klavier
de vrome stemme van wie heeft gebeden,
zóó doet de Herfst, die sterft in louter vrede,
de ziel herleven, uren ver van hier.

Hoe kleurt de zon de laatste dagen, wier
herinnering de vreugde is van heden,
voor wie den zomertuin zijn ingetreden
langs roode roos en witte eglantier.

Hoe voel ik nu de wrange smart: een droomer
te zijn die, levensmoe, niets mee zal nemen
van al wat opbloeit in Sint-Maarten's zomer,

dan in mijn hand wat rossig-gouden kleur
van dorre blaren, en wat chrysanthemen
aan tinten rijk en bitterzoet van geur...

II.

Voor hem die al dees dagen, zonder bate
voor zijn verdriet, zijn eigen ik ontvlood,
en langs de huizen liep met kaken rood
van drift, en pijn in 't harte bovenmate;

voor hem die, wankel, in zijn trotschen nood
den moed niet vond om 't leven zelf te haten,
die beedlaars tegenkwam langs gore straten,
en hen niet gaf hun luttel daaglijksch brood;

voor hem is reuk van rotte blaren zoet,
en de avondwind een kinderlijke streeling,
als 't laatste licht in sombre lucht verbloedt,

want hij, die al wat troost brengt heeft gemist,
vindt in dees uur zoo liefderijk een heeling:
uw nacht, Oktober! en uw smoor'ge mist.

III.

O milde Herfstnacht! wanneer in uw lanen
de zerpe geur hangt van gevallen blaân,
en lange schimmen langs de boomen gaan:
geliefden die hun min nog eeuwig wanen;

hoe komt uw duisternis mij liefdrijk manen
geen hoop te stellen in wat kan vergaan,
in licht dat kwijnt en kleuren die vertanen,
in brooze liefde die verwelkt tot waan!

Uw sterrenlooze nacht is zoet... maar 'k vind er
't verdriet niet in dat 't oude zal vervangen;
mijn pijn kent lente, maar helaas! geen winter.

En daar ik weet dat nooit ik overwin
in dezen strijd, sluipt hopeloos 't verlangen
naar eeuwige rust mijn kranke zinnen in.

JAN VAN NYLEN.

Uit ‘Nachtmuziek’

I.

Geluid bleef om mij
in de stad,
ik liep heel stil
en droomde wat.

Het was een nacht
van regenweenen,
smartgetijden
waren henen.

In mijn herinring
kwam opleven
wat ik eens heb
weggegeven -

In tijden ouder
dan die tijden,
toen is gekomen
wat deed lijden.

Ik liep heel stil
en droomde wat,
geluid bleef om mij
in de stad.

II.

Regengeruisch en boomen
zoo dichtebij,
klagende stemmen komen
in 't nachtgetij:

Zij komen van heel verre
over de aarde gegaan -
de hemel zonder sterren,
de hemel zonder maan.

Mijn hart verlangt en klaagt,
geen morgen daagt,
en de nachturen
moet ik verduren.

JOANNES REDDINGIUS.

Muzieklooze poëmen van de geile ziel

I.

So hab' ich niemals für ein Weib. geglüht,
So hab' ich nichts auf Erden angebetet....

(MARIE-MADELEINE).

Kom, mijn Ziel, ik zal u ontkleeden tot moedernaaktheid, ga dan aan de deur staan, lijk eene lokkende deerne...

Gij zijt niet schoon, ik weet het, niet blank zijt ge maar zaluw, daarom ga als de schemering komt.

Stel u bij de deur van mijn hart lijk eene lokkende deerne, al zijt ge niet schoon, toch kan er wel iemand komen: de jeugd is zoo bedorven thans, de mannen zijn zoo zinnelijk, de grijsheid is zoo pervers.

En als er iemand komt, breng hem dan binnen de duistere kameren van mijn hart, toon wat er is van

wondere schoonheid, de erotische beelden langs de wanden, de beelden met gebroken armen.

Toon hem het godsbeeld dat er vereerd wordt
en de sponde die voor allen gespreed is....

Leid hem naar de vensteren waardoorheen men ziet over verre landouwen en (als het iemand is die niet de stilte stoort met luide lachen), (die niet de treden kraken doet van de trappen), (iemand die ingetogen is), toon hem dan in de diepste donkerte de koffers waar voldoening van vele verlangens verborgen in ligt voor de dagen dat de handen zullen uitgestoken worden en harten zullen openstaan naar liefde...

Leid hem ook binnen de kelders waar het leelijke ligt... en indien hij niet afkeerig wordt:

Leg u bij hem, bind u aan hem, pers u vast aan hem, min hem en dat hij u minne...

En dat hij, vóór hij heen gaat, zijne jonste late rinkelen in de schamele schale bij de deur...

Zoo zal ik mijn brood eten van u en door u... want al zijt ge niet schoon, mijne ziel, niet blank maar zaluw, toch kent gij vele liefde!...

II.

So viele millione Nächte
Blühen am Baum der Zeit.

(MARIE-MADELEINE).

Mijne ziel is eene herberg open bij een veel bereisde baan, heel laag en slechts één-vensterig met uitzicht op een land, waar tot verkrachting bereide boschgoden dwalen... de grooten rijden in kussendonzige koetsen minachtend voorbij.

En nochtans, in mijn herberg zijn vrouwen die een honderdjarigen koning van genot zouden doen lijk een jongen hengst opspringen.

En ik heb daar eene liefdebronne die..... maar neen, dat is voor geen vreemden, dat is voor haar die geen andere woning heeft dan d'herberg van mijn ziel... en voor mij!..

Zij is gekomen en zij was prinsesse toch; zij moet heur lenig lijf bukken en buigen om niet haar hoofd te stooten aan de bonkige balken van 't dakgebinte... hare voeten smet ze in het vuile stof en in het drassige kleverige speeksel van de reizigers.

O! er komen zoo'n vreemde... die me zelf bang maken en voor wie ik moet verbergen mijne pure prinsesse: er is er daar één die ‘Hartstocht’ heet; hij komt vaak en als hij dáár is wordt hij meester...

en die andere, dien men ‘Hoogmoed’ noemt... ze zijn vreeselijk voor de gasten en voor mij...

Maar als ze slapen, haal ik mijne prinsesse van boven en zing haar, wijl ze in mijn armen rust, een zoete zang zonder woorden, waar ik orgelpunten weet over mondzoenen dat ze lang zijn als een gulzige asemgulp...

En dan baden wij in de liefdebronne tot de morgen komt, in de bronne die niemand weet dan wij getwee...

Mijne ziel is een herberg open bij een veel bereisde baan.

III.

> Und dass sie Dir aus allen Poren quillt:
> Die grosze Sehnsucht nach der groszen Liebe. -

(MARIE-MADELEINE).

Mijne ziel is een waaier, wonder-uitgesnipperd in zijïg-zacht papier, met vreemde figuren in teertonige tinten beschilderd. -

Indien ge de liefde vreest, de armenknellende, lippenpersende, in 't innerlijkste leven doordringende

liefde, de liefde die zoo zoet is en bijt soms roode wonden...

Open hem niet den vreemdwonderigen waaier die mijne ziel is.

Laat hem geloken, want hij brengt de liefde, hij is de liefde.

Maar *gij*, mijn vriendinneken, die de liefde liefhebt, mijne liefde in zonder-eindewenschelijke nachten op onwaarschijnlijk-herbergzame sponden, laat den halven cirkelkring in intieme nabijheid van uw oogen wemelen:

Zie met piéteit de filigraan-fijne figuren:

Zie de maagdekens alle tien die met lijs-pinkelend-lichtende lampekens den Bruidegom verbeiden... verbeiden...

Zie de hurkende houris die hare kelken reiken naar de bronnen van levende liefde... levende liefde...

Zie de naakte nimfen in d'avend-iriseerende meren... avend-iriseerende meren...

En zie ons, ons in het peersche Paradijs dat onze teere handen hebben gebouwd... onze teere handen...

Mijne Ziel is een waaier wonder-uitgesnipperd in zijïg zacht papier, met vreemde figuren in teer-tonige tinten beschilderd... in teer-tonige tinten...

LEO VAN GOETHEM.

Nacht

Als ge in uw eenzaam huis soms opschrikt in den nacht,
En tracht te zien, al luistrend in het duister,
En met gedoken hoofd maar wacht en wacht
Of gij zult hooren weer dat vreemd gefluister,

Zoo weet dat ik u roep, en wees niet bang, niet bang,
Maar denk aan het verbond, dat eens wij samen sloten.
Ik worstel met den dood, die loert al lang
Het roode leven uit mijn borst te stooten.

Ik roep uw naam. Zoo treed uw kamer uit
Om in ons oude heiligdom te keeren,
En steek de kaarsen aan, en zing met zacht geluid
De witte woorden, die den dood bezweren.

Hij wijkt! hij wijkt! Ik zie uw stil gezicht
Dicht bij me, lief gelaat van duizend zorgen;
De schijn der kaarsen dooft in duister, maar reeds licht
De zilver schemer van den nieuwen morgen.

MIEN VERMEULEN-DUINKER.

Adam in ballingschap

Gedicht in 1664 door den toen ze ven-en-zeventig-jarigen maar nog jeugdfrisschen en jeugdspontanen Vondel, werd *Adam in Ballingschap, Aller treurspelen treurpel* voor de eerste maal ten tooneele gebracht in 1907 - 250 jaar later - door Willem Royaards en zijn gezelschap. Voor Royaards is die oorspronkelijke opvoering wezenlijk eene creatie geweest: het genie van een uitzonderlijk fijn-aangelegd en fijn-voelend regisseur en acteur heeft moeten het genie van den treurspel-schrijver aanvullen, om op de planken te kunnen brengen een drama zoo simpel, zoo ontdaan van alle verwikkeling, zoo leeg van wat men tegenwoordig noemt ‘scenieke actie’ als *Adam* en daarmee een modernen toeschouwer te kunnen interesseeren. In zoo verre, moet de opvoering van *Adam in allingschap* ook als eene belangrijke proefname, eene zeer eigenaardige experimentatie aanzien worden. Eene proefneming die zegenrijk is geweest, zooals degene, overigens, die Royaards vroeger had gepoogd met verscheiden andere classieke stukken - zooals *Elkerlyc* of *De vroolijke vrouwtjes van Windsor*, om maar die twee te noemen - voorgesteld volgens de logische vereischten van hunnen aard.

Wat nu *Adam in Ballingschap* aangaat, is de opvoering van dat stuk, te Antwerpen, me eene echte veropenbaring geweest. Sedert lang had ik Vondel niet meer herlezen. Na

Adam heb ik onmiddellijk weer *Lucifer* en *Jozef* in handen genomen. En de belangstelling waarmee ik twee maal, zonder verzwakking, heb naar *Adam* geluisterd heeft me zelf verrast. Ik dacht niet dat een modern mensch die kende heel de subtiele poëzie van thans en die rijkelijk had genoten van wat de dramatische kunst ons deze laatste jaren aan sterkst en complexst werk had geschonken, ook zoo vroom en plechtig zou geluisterd hebben naar werk zoo eenvoudig van psychologie, zoo statig van gang, zoo puur van stemming als *Adam*.

Met geestdrift zeg ik: zelden heeft ontroering zoo machtig me bemeesterd als op die twee avonden, toen Adam en Eva vóór me leefden, in den wonderbaren hof van Eden, zelden heeft zoo onvoorwaardelijk gevoel van bewondering me gepakt, zoo rein esthetisch genieten me doorhuiverd. 't Zijn avonden van wijding geweest, en van geestelijke hoogheid, avonden onvergetelijk.

't Was - in 't zonnige décor van, M^{r} De Moor - eene middeleeuwsche schilderij die, vervleescht, elk moment, op de sceen, was uitgebeeld. Die rij van engelen had ik zóó gezien op de doeken van Fra Angelico en Botticelli, die Eva en dien Adam zóó op de doeken van Cranach. Of Dante Gabriele Rossetti had me ook die mystische impressie in kleurzang en gebaar-rythmus gegeven. En tot de reinheid, de wezenlijkheid van dien indruk droegen daarbij al de bestanddeelen van het drama bij: het décor, de kleedij, het woord, het spel, de mime, de dans, de muziek, - dat alles in sobere harmonie geschikt rond de handeling en het verloop van het treurspel, waarin Vondel ons nu van 't hoogste heeft gegeven van zijn breed-menschelijke lyriek en dramatiek.

Want - dit hoeft nog opgemerkt - niet alleen geldt *Adam* als *lyrische* brok, maar ook - wat men daar ook na eerste

impulsie moge over denken - als sterk en wijd *dramatisch* gewrocht: 4de en 5de bedrijf mogen onder dat opzicht als voorbeeld, voor vele modernen zelfs, strekken. Die overweldigende dramatische kracht wordt men eerst dan gewaar wanneer men een groot kunstenaar in zijn genre lijk Royaards de levensrichting ervan ziet uitbeelden.

Dank aan Willem Royaards van die vertooningen, dank aan hen die door hunne ijverige werking, hunne flinke impressario-campagne, de onderneming mogelijk maken, waaronder in eerste plaats hier weze vernoemd, Mr Emmanuel de Bom.

Nog eenige vertooningen van dien aard en ons publiek zal van zelf, uit eigen beweging, uit eigen verontwaardiging, boycotteeren de commercieele schouwspelen die men ons als kunst wil opdringen, in onzen officieelen vlaamschen theater, en die niets verwezenlijken van wat maar eenigszins op kunst trekken kan. Royaards zal en moet Antwerpen omkeeren.

Met *Adam* heeft Royaards bewezen een volkomen kunstenaarschap.

ANDRÉ DE RIDDER.

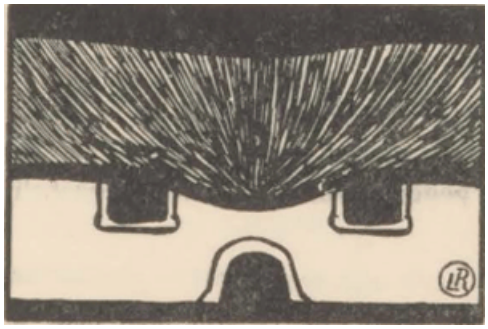

De moderne Tannhäuser

J'ai soif d'aimer!
PAUL VERLAINE.

Vrouw Minne, ik heb u al wat ik eens had gegeven;
Verleen mij oorlof weer de wereld in te gaan;
Mijn lijf is jong nog, 't hart is oud: geheel mijn leven
Is lijk een zwoele droom bij u voorbijgegaan.

Ik gaf u lijf en ziel en al mijn jeugdig hopen,
'k Gaf u mijn hoogste heil: ik gaf u ook mijn lied.
Ik was gelijk een bloem die, als de zon haar open
Zoent, aan den warmen straal het gansche harte biedt.

Ik minde u toen. Laat ons geen oude wonden raken;
Lijk ik u minde heeft u nimmer één bemind.
Maar zelfs geen liefde is eeuwig; eeuwig slechts is 't blaken
Naar liefde, van een hart dat toch geen ruste vindt.

Ik heb 't genot gekend. Ik heb mij in uw armen
Begraven en mij aan uw lippen zat gekust,
Ik heb getracht mijn lijf aan uwen gloed te warmen,
Doch vond in uwen schoot bevrediging noch rust.

Vrouw Minne, ik wil mijn ziel van uwen ban bevrijden:
Geen gal smaakt bitter lijk een eeuwig immer zoet.
Lijk naar een frissche teug smacht mijne ziel naar lijden;
Geef mij aan 't leven weer, waarin ik *leven* moet.

Geen doodend laffe sleur van steeds dezelfde dagen
Voldoet een harte dat naar verder einders vlucht;
Geen eeuw'ge lentedag is schooner dan de vlagen
Van bittren winterstorm of roode najaarslucht.

Mij kwelt het heimwee weer naar ieder aardsche smarte,
Mij kwelt het heimwee weer naar ieder aardsch geluk,
Mij kwelt het heimwee dat ik eens aan 't hijgend harte
Weer 't volle leven met zijn leed en vreugde druk.

Vrouw Venus, laat mij gaan. Wij waren beiden kindren
Die waanden dat het heil in hunne liefde ligt.
Wij dwaalden beiden. Laat geen oude liefde ons hindren.
Verleen mij oorlof en... ach, valle ons 't afscheid licht!

PAUL KENIS.

Overzicht der maand

De romans

'Najaar' door Stijn Streuvels (L.J. Veen, Amsterdam) - ''k Herinner Me' door Cyriel Buysse (C.A.J. van Dishoeck, Bussum) - 'De Roode Schavak' door Victor de Meyere (De Seyn-Verhoustraeten, Aalst) - 'Lichte Lijnen' door Johan de Meester (C.A.J. van Dishoeck, Bussum).

Najaar. - Zou soms dit jongste boek van Streuvels aanwijzen een verder voortschreiden in den nieuwen weg die wel de meester schijnt te gaan bewandelen, op aanvraag en op aanraden van zoovele vrienden en bewonderaars? Althans wijkt in *Najaar* Streuvels meer en meer af van de gewone realistische manier zijner vroegere werken, zooals *Lenteleven, Zonnetij, Doodendans*.

Sedert *Stille Avonden* en bijzonderlijk sedert *Het Uitzicht der Dingen* is er eene verandering in Streuvels' kunst: zijn werk heeft verkregen eene diepte, eene ruimte, eene volte en eene zwaarte van menschelijkheid die het niet had ten tijde van zijn meer beperkt, meer laag bij de grondsche realisme. Zinnen zoo rijp, zoo breed, zoo humaan en zoo innig en compleet van wezen, zinnen die het alledaagsche leven en de onmiddellijk waarneembare werkelijkheid overvleugelen met 'n geweldig lyrischen zwaai - meer en meer wordt Streuvels in zijn proza een lyricus en komt er in zijn stijl eene ziening, een iets van bijbelsche grootheid, want zoo wijd en echt wordt het leven aangevoeld tot in het mysterie van zijn gang - zinnen lijk dezen bijvoorbeeld: ‘De schoonheid van de lente die schooner wordt omdat ze vergaan is en voorbij en die we nog enkel betreuren kunnen met 't gedacht, omdat we 't genot ervan nooit meer beleven zullen, omdat de nieuwe lente weer iets anders wordt.... omdat alles rondom ons verandert en we leven moeten met 't ongedurig verlangen in ons: naar de dingen die veranderen, en met de eeuwige treurnis om de dingen die veranderd zijn,’ zoo'n zinnen vindt men niet in zijne eerste stukken.

Heel het werk van Streuvels wordt *inrijker*. De psychologie der menschen uit zijne laatste boeken is ook veel ganscher ingevuld, veel rijker en volledіger dan die dezer uit zijne jongste werken, welke vooral blijven als meesterwerken van uiterlijke plastiek. Innerlijke en uiterlijke beschrijving completeeren zich thans beter. Men vergelijke *De Aanslag* uit *Najaar* met *Een Speeldag* uit *Doodendans*. In *De blijde Dag*, het groote brok van dezen laatsten bundel, overheerscht heelemaal de psychologie, wordt de evolutie der levensopvattingen van 't wezenkind Heleen bepaald hoofdzaak en overtreft zeker in belangrijkheid de schil-

dering van 't pensionnaat zelf, de typeering dus van het milieu. En dat is heel belangrijk voor de studie van Streuvels' nieuwste richting, die wel in zoo verre terdege een nieuwe richting blijkt te worden. Daarbij is Streuveis nog met *De blijde Dag* ineens buiten zijn gewoon genre gerocht en tot verwondering van velen uit de sfeer van 't landelijk bedrijf en van de boerenbevolking geweken. Dat men nu echter de gevolgtrekking niet overdrijve noch zich Streuvels anders voorstelle dan hij nog altijd in werkelijkheid is, noch onmiddelijk van *Najaar* een boek van hoofdzakelijke beteekenis make. Objectief gesproken, metst *Najaar* wel het werk van Streuvels sterker aan, maar zonder in de architectuur ervan een decisief verschen stijl te brengen. Veel grooter beteekenis hadden feitelijk *Het Uitzicht der Dingen* en *De Vlaschaard*, zooals vroeger *Langs de Wegen* en *Minnehandel*, die allen *Najaar* overtreffen, dunkt me ook, in weerde.

'k Herinner mij. - Een heel simpel boek, zonder bezonder belang, niet veropenbarend groot personneel en nieuw levensinzicht, niet uiteenzettend aangrijpend dramatisch probleem van ziel of geest of oplossend vreemde complexiteit van beangstigende psychologie, een boek heel simpel... maar een verrukkelijk boek, een boek dat ik in eenen trek heb uitgelezen, zoo zeer door zijnen plezierigen verteltrant geboeid, zoo zeer overheerscht door het al-levende van zijne uitbeelding. En wel een echt boek van Buysse, een boek waarin weer heelemaal de gezonde kracht van dien uitzonderlijken romanschrijver bovenkomt. En heel 't boekje trilt en ademt van leven, wortelt onomstootbaar vast in ondergrond van eerlijke en vranke werkelijkheid, laat goed hoorbaar snikken ware kreet van lijden en wee - zooals in *Meester Gevers* waarin ons verhaald wordt het langzaam vergaan, het stil

VICTOR DE MEYERE

verkwijnen van een dorpsschoolmeester, geboycotteerd door heel de gemeente omdat hij de vrije, offlcieële school, de school zonder God, openhoudt - of opjuichen luide schater van geluk en blijheid, - zooals in *De Terugkomst*, 't relaas van den weerkeer in 't vaderdorp van een in Amerika rijk geworden vlaamschen boer, die aanstonds weer de oude farceur van vroeger wordt, nu hij opnieuw de lucht van 't land heeft ingeademd. En de derde novelle *H.P. Burkes, junior* - die brengt de zeer eigenaardige typeering van een amerikaanschen dokter die er nooit in vermocht de ‘vol-reëele werkelijkheid’ te vinden, in zijn leven - geeft dubbel zeer vreemde aandoening, terzelfder tijd impressie van heel zachte melancholie en chagrijnigheid, van innig stilmedelijden met dien raté van een man, en van heel fijne humor, heel genadige ironie met zijne zonderlinge avonturen.

Als verteller zet ontegensprekelijk Buysse, best van al onze hedendaagsche prosateurs, de lijn van Gonscience, Snieders en anderen van dien tijd en later de lijn vooral van de gezusters Loveling, Tony Bergmann en Reimond Stijns voort - maar zonder hunne romantiek en met heel wat meer gave psychologie en een oneindig kunstigere taal-bewustheid.

De Roode Schavak. - Mr Victor de Meyere heeft dikwijls gepropagandeerd voor volkskunst, de noodzakelijkheid doen uitschijnen van een inniger verband tusschen schrijvers en lezers, in ons land. *Met Langs den Stroom* heeft hij zelf eene poging gedaan in die richting, eene poging die heel gelukkig is geweest en met veel bijval bekroond, daar *Langs den Stroom* met heel wat sympathie werd ontvangen door het publiek - eene tweede druk verscheen reeds - en terzelfder tijd door de kritiek met eerbied geprezen. En *De Roode Schavak* is daarom een tweede daad,

langs die nieuwe werkingslijn van de Meyere, en weer eene daad gepleegd met schoon gebaar, zonder onwaardige buiging of knieplooïng. De eenige concessie die men min of meer erin voelt is eenen zekeren zedelijkheidsregel, die absoluut blijkt en overal dwingend, en die soms de vizie hier en daar wat flauw, wat onvolledig houdt. Maar buiten dat is *De Roode Schavak* een heel plezierig boek, gemoedelijk en vlot geschreven, aangenaam verteld, - iets of wat à la Buysse, zou men zeggen, wanneer men ontleedt het vaste samenwerken van ironie en van humane meewarigheid dat het verhaal van 't leven van den nietelaar Frans Vertommen (dat onnoozel leven ‘zonder schijn of weerschijn van licht, zonder blijdschap en ook zonder groote treurnis’ dat zoetekens aftelde lijk een uurwerk, in het rustig dorpje Pullaer ‘waarachter de stroom met hooge, groenende dijken waarop breed-gekruinde olmen’) bezielt, zooals het den toon gaf aan de avonturen van Meester Gevers of van H.P. Burkes, junior. Maar die invloed - als er invloed bestaat, van wege Buysse - - is niet slaafsch, niet in 't minste. De twee honderd en meer paginas Heimat-lectuur van *De Roode Schavak* - ofschoon die roman weer niet gaat uit de gewone sfeer van de vlaamsche roman-literatuur en er weinig verre resonnantie dóór klinkt: en dat blijft altijd te betreuren, niet bij de Meyere alléén echter - vervelen nooit, ten minste, en dat is al veel. Te veel stapels Heimatlectuur worden ons opgedischt zonder zelfs die eenige oorspronkelijkheid en dikwijls zonder ééne enkele diepere verdienste.

Lichte Lijnen. - Me dunkt dat Johan de Meester beter had gedaan dit boek niet uit te geven. In dezen zin: dat ná *Een Huwelijk*, ná dat stoer-sterke *Geertje*, na dat comische en toch zoo levenszware *Aristocraten*, deze *Lichte Lijnen* (de titel, geluk-

kiglijk, bevestigt weinig pretentie, geeft duidelijk aan, dat de schrijver zich zelf van de maar zeer relatieve waarde van zijn bundeltje overtuigd weet) het werk van de Meester niet het minst, *in zijn geheel*, komen versterken, maar, integendeel, verzwakken. Aan den romancier van *Geertje* mogen we hooge eischen stellen, hoogere voorwaarden dan aan den eersten den besten letterbeoefenaar. Aan die eischen, welnu, voldoen *Lichte Lijnen* - wezenlijk zeer licht - niet genoegzaam. Blijvend werk is het niet, daarom had het moeten als tijdschrift-werk rusten. Deze novellen verdienden niet - zoo schijnt het me ten minste toe - verzameld te worden en opnieuw uitgegeven; ze blijken me te veel ‘journalisme opzijn best’.

Meest nog geschat tusschen dit vlug werk, heb ik de serie dialogen *De Kinderen, Hoogheid, Noblesse Oblige, Dat*..., omdat ze innig dramatisch en fijn psychologisch zijn en rap. Waarom zou Mr de Meester niet eens probeeren voor 't tooneel te schrijven? met zijne behendige dialoog-kennis zou hij misschien uitstekend kunnen slagen in dat genre.

ANDRÉ DE RIDDER.

Kunst

Tentoonstellingen Tony van Os, Hendrik de Smeth, Jakob Smits.

Op deze plaats gaan we niet kunnen uitwijden over alles wat er in de menigvuldige tentoonstellingzalen gebeurt. Zelfs zal het niet mogelijk zijn, vreezen wij, te spreken over al 't werk van wezenlijk *talent* getuigend ons onder de oogen gebracht. *Talent*, ja, wie heeft er géen, den dag van vandaag? Wat doet

men ermêe, echter? Talent genoeg; maar weinig dat goed *gebruikt* wordt. 't Is moeilijk zijn talent goed te wéten gebruiken. Knapheid, virtuositeit zien we langs alle kanten, doch hoe schaarsch den volledigen, den voldragen arbeid.

Voldragen, stellig beslissend werk mogen we niet steeds eischen, dat is zoo, maar naar oprechtheid zullen we toch steeds verlangen, naar ware uiting van wat *gevoeld* werd, van wat in het eeuwig wisselend schouwspel van 't leven in een onzer, uit vreugde of smart, liefde of haat opgenomen werd; - naar dát vooral, en niet alleen naar het ijdele *kunnen* van een stielman, dat *kunnen* zoo vaak, met de oogen, van anderen afgeleerd...

We zullen dus, hier, omzien zoo niet alleen naar meesterwerk, dan nog naar wat - naar onze meening - de teekens dragen zal van persoonlijkheid, van ernstig zoeken, van moedig willen, naar al wat iets kostelijks, het *zijne*, aanbrengt of zou kunnen aanbrengen bij de weelde van onze Vlaamsche schatten.

* * *

Het valt zoo dat de eerst te bespreken tentoonstelling - zij werd gehouden, in de Boute-zaal, te Brussel, tijdens de maand October - die is van 't werk van een nog zeer jongen Antwerpschen schilder: Tony van Os.

Alreeds hadden we vroeger van hem schilderingen aangetroffen en de eigenaardigheid ervan leeren erkennen, hunne zacht-melancholische, grijs-teedere kleuring, de ingetogenheid der stemme die er uitspreekt, de droomigheid die hen met een dierbaar nevelgesluier omzweeft. - Welzeker deed hun onderwerp ons bijwijlen aan als ietwat te bepaald romantisch-droef, te Janvan-Beersachtig, te zieke-jongelingsbleek.

Ook is dat werk nóg jong en, 't spreekt van zelf, mist

de beradenheid, de bezonkenheid die 't later hebben moet. Doch gewisse hoedanigheden bezit het en na eene tentoonstelling als deze blijven we overtuigd van 't eerlijke betrachten van den jongen artist, van zijne toewijding, van de gewichtigheid van zijn streven.

Voor eene poging als Tony van Os zijne *Piëta* heb ik eerbied.

Die *Piëta* is niet het volmaakste dat hij maakte, toch, voor mij, iets van 't allerbelangrijkste. Niet zoo zeker van uitvoering als sommig ander werk, het is vol van 's kunstenaars innigst gevoel. Men vindt er zoo heel zijne persoonlijkheid in. Niet waar, ze zijn wel van hem, die lange slepende lijnen der samenstelling, de slapende lijnen van den dooden Christus die wat rijzen om 't hoofd van den Zoon rustend op den schoot der knielende Moeder, de kalme lijnen nog van de gezeten figuur der Heilige Magdalena en de lijnen die zich oprichten om de gestalten van den H. Johannes om weer te vallen en te dralen langs de boomen in de verte. - En de kleur is wel van hem met haar sluimerende groenen en grijzen, zijn malve zilverachtigheden en aschgrauwten. En wel van hem is de stille treurigheid die 't alles omvoolt. Hevig wanhopig, huilend tragisch is de toon niet van net geheel; - het wee dat de figuren hier terneerdrukt is van loutere innigheid. Zij en maken geen felle gebaring, maar blijven, als beelden van droefenis, onbeweeglijk, gebukt onder de macht van onvermijdelijke... - alleen, Sint Jan, heft het hoofd reeds als wilde hij de toekomst ondervragen...

Een aandoening van ware piëteit doortintelt het al, en zóo, dat ik weinig godsdienstige schilderijen ken, van nú en van óns, - vooral niet tusschen diegene door onze gepatenteerde kerkschilders geleverd - die, uit dat oogpunt beschouwd, tegen deze *Piëta* aan kunnen.

T. VAN OS
SCHELDELAND

In zekeren zin minder gewichtig, van een anderen kant dichter bij de volkomenheid, is meer dan een doek van Tony van Os. Ik noem maar die *Schelde-neveling*: - de wijde stroom die stuwt zijn zilverig, bleek-grauwig water door de atmosfeer van eenen grijzen dag; de vettige slibbe-oevers met het mager riet waar rust de rompe van een oude schuit; de verre verte met een wemeling van een boomengordijn. Grootsch opgevat is het stuk 't bezit de aantrekkelijkheid daarbij van de voornaam-fijne kleur die vele doeken van den schilder kenmerkt.

Over meer dan een van die doeken zou ik willen spreken ware de plaats hier niet al te beperkt. Doch, later, zoo peinzen wij, zullen wij nog wel de gelegenheid krijgen goed werk van Tony van Os aan te duiden.

* * *

Zeer belangrijk was de tentoonstelling, in de zalen van 't Kunstverbond, te Antwerpen, van eene reeks werken, waartusschen er waren van de eerste jaren en van de laatste, van Hendrik de Smeth.

Kurieus is het realisme van dien schilder, het realisme ziende bijzonderlijk naar het alledaagsche burgerlijke, het realisme zonder eenige gezochtheid, zijn beschrijven van die heel gewone kamers met hun gewone meubeleering en met hunne de-eerste-de-beste menschen daartusschen; - zijn beschrijven *con amore* van dat al omdat zijn schildersoog vat de vlug-teêre kleurspelingen van de tonen van alle dingen onder malkaar: - de diepe donkerten van mahoniehout van tafels en stoelen, de gloeiing van 't goud van lijsten, de spiegelingen van glas, de mooring van zijde of trijp van gordijnen of stoffeersels, of de tinten van een gelaat of kleederen óm een menschengedaante.

Kurieus is het hoe 't nuchtere realisme hier samengaat - en dat deed het overigens meestal bij onze vroegere meesters en is wel een der karakteristieken hunner kunst - met eene tot in het uiterst verfijnde voornaamheid van koloriet die maakt van het gemeenste voorwerp op de schilderij uitgebeeld een iets van onzeglijke waarde, een iets van schoonheid...

Hendrik de Smeth mag gerekend worden tusschen de allerbeste onzer binnenzichtschilders van nà de Braekeleer.

* * *

Jakob Smits in 't Kunstverbond te Antwerpen.

De Kunst van Jakob Smits is vol onzekerheid. Onzeker is ze voor hem-zelf en nog meer voor 't publiek. Ge zult van hem vandaag een doek zien in eene tentoonstelling - hij biedt het u aan dus als een stuk dat mag gezien worden, zoo het niet áf mag heeten -; binnen enkele maanden zult gij 't zelfde doek heelemaal veranderd, gewijzigd weervinden. - Men begrijpt het, in zulke voorwaarden is 't moeilijk op afdoende wijze krietiek te schrijven over eene tentoonstelling van zùlke werken...

Daar, waar men J.S. op zijn best, op zijn volledigst ontmoet, daar treft zijn arbeid én door gevoel én door kleur-pracht. Het gevoel is een van grootschheid, van plechtigheid voor de oneindigheid; voor de weidschheid bv. van een avond die komt alover 't land, voor de deemoedigheid van een boerenfamilie in stilte om de tafel vereenigd, voor de eenige groep van de Moeder en het Kind. Die onderwerpen behandelt J.S. gaarne. De kleur is forschbont, met vaste tegenstelling van bijna zwart-en-wit en heel kostbare teerheden daartusschen van zeldzame tinten...

Vol uitdrukking kan die kleur zijn en wonderdadig samen werken tot het intensieve meêdeelen der bediedenis van 't ge-

wrocht. Zoo in die *Piëta* met haar zwaar rood en blauw, haar zwart dát de figuren ommantelt, de figuren gebukt onder 't wee van de zwijgende avondlucht, dat schijnt te zijn, ver uitgespreid over heel de wereld, hun eigen oneindig wee om den dooden God...

Heerlijk in die kleur als ze gedempt ligt, na noestige bewerking, in een sober-rijke harmonie van geheimzinnige schaduwtonen wemelend om de helheid van een groote klaarte zooals in dat *Oud-ventje-tegen-den-witten-muur*. Het figuurken heeft erdoor al zijn uitdrukking gekregen en leeft met zijne bepaalde eigenaardigheid, met zijne aandoeningen en gedachten, bewoner van die woonst waar de lucht een reuk heeft, het licht een tint, waar vele uren vergingen en waar nog ongeboren dagen weer in nacht zullen verzwinden.

Zoo'n kleurtoovering ook in het *Synthetisch binnenzicht*, (zoo noemt het J.S. heel pedant-weg).

Tusschen zijne portretten zijn goede dingen: - ik noem het eenvoudigste als manier: *Portret mijns vaders*, eene waterverf-schildering.

Nog meer stukken zouden we hier dienen te bespreken, hadden we plaats; stukken van waarde die ons leeren dat we J.S. veel moeten kunnen vergeven...

EDMOND VAN OFFEL.

Kantteekeningen

De Parisien is een uitstalling-virtuose. Ge zult gij daar een allerliefste cravate in een étalage zien, van een delicieuse nuance, van een onberispelijke snede. - En voor dien prijs! - Ge koopt gij dat en, vergenoegd wilt gij het gaan bezichtigen, thuis... Verbaasd staat ge te kijken: - zóo, op zijn eigen, doet het veel minder dan in de étalage, - de kwaliteit is bedenkelijk en, enfin, ge zijt eigenlijk gefopt!

Ziehier Madame St.., een Parijsche bloeme - groote bazen van de Politiek, van de Financiën, van de Magistratuur legden gestadig de blijken hunner vereering voor hare voeten. Beroemde kunstenaars, we mogen ze noemen: Bonnat, Massenet - die heeft den naam een der spiritueelste Parisiens van thans te zijn - schreven haar ‘des lettres exquises’... - Ziehier, dus, Mme St.., eene algemeen bewonderde salonprincesse.

Hoeveel tientallen jaren al ze ons roemen de onvergelijkelijke charmen van de Parisienne, haar onovertrefbaren chic, hare eenige lieftalligheid, haar vernuft... Er is maar één Parijs, en buiten dat is heel de wereld slechts *Province*.

Ge hebt thans de onweerstaanbare Meg gezien op honderd photos, in allerlei houdingen en allerlei toiletten, en hare schoonheid moet u niet zoo heel bijzonder getroffen hebben. (Ongetwijfeld straalde uit haar het onverklaarbare op haast iedereen der direkte omgeving werkende betooverensvermogen van sommige menschen. Maar dat heeft met ‘Parijschheid’ niets te maken.)

Ge hebt haar hooren spreken, uren lang - stenographisch werden woord voor woord hare verklaringen opgenomen - en hier ook, niets dat het alledaagsche-van-overal te boven gaat. Een dame van 't is-eender-waar, met een gladde tong, zal dat ook zoo doen. Niets eigenaardigs zegde Meg, niets dat getuigde van geestes- of gevoelsverfijning.

De *bon-ton* van die schoone, die hare zoenen verdeelde o.a. tusschen den... President en hare keukenmeid was ook zoo opvallend niet. Zelfs hare leugens waren niet interessanter - en als dat het nu niet is! - dan de fantazie - voorvalletjes uit een Petit-Journal-feuilleton. Een heel stel goedkoope romanzinnetjes had ze voorhanden, en, kon ze er niet meer aan uit, dan speelde ze van: ‘Ayez pitié, n'accablez pas une pauvre femme!’ enz. of viel, gewoonweg, van haar zelve. (De diepe tragiek van *algemeen*-menschelijken aard van vele woorden bespreken we niet hier.)

We willen maar doen denken aan hoe sterk is het reclame-*prestige* of, zoo ge wilt, hoe aanstekelijk onder de menschen de *badauderie*.

En nog dit: - In hunne *tranches-de-vie* moeten b.v. Paul Hervieu, Henri Lavedan, Maurice Donnay, húnne Parisiennes samengesteld hebben uit - zeker - een beetje natuur maar dan daarbij veel, heel veel... literatuur...

E.v.O.

> Elle faisait beaucoup avec rien et peut-être qu'elle même dans la journée avait reprisé cette fameuse nappe dans laquelleelle introduisait les fleurs du diner et du souper.
> Les fêtes chez elle étaient parfois inoubliables...
> Les meilleurs salons, les plus honnêtes recevaient Mme St...
> Il lui est arrivé d'être une reine...
> (Procès St... - Pleitrede der verdediging.)

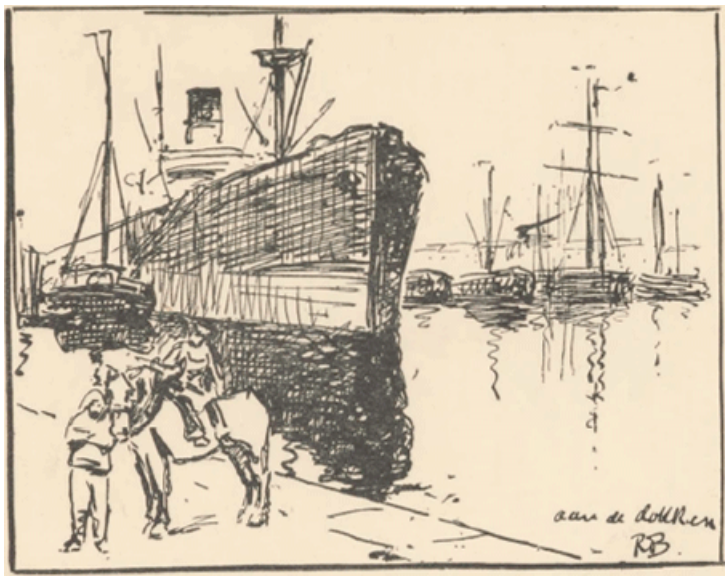

RICHARD BASELEER
ANN DE DOKKEN

Het gevoel van Charles Baudelaire

Het gebeurt wel eens dat iemand, die in de schemerduisternis luistert naar de harmonie eener doordringende muziek, zich plots bewust voelt van de diepte des levens. De oogen zijner ziel gaan als het ware voor de eerste maal open voor den bloei van ongekende gevoelens die ontluiken in een hoekje van zijn innigste wezen dat hij niet kende, of dat, indien hij er het bestaan van vermoedde, hem voorkwam als een eeuwig-onvruchtbare grond.

Hij voelt zich als herboren en in hem ontwaakt iets teeder als de naïveteit van het kind dat, met oogen groot van verwondering, de wereld aanschouwt als de eerste kracht tot denken in hem zich openbaart. En zachtjesaan, wanneer die kostbare bloem der ziel gansch openbloeit, verdubbelt zich het wonder: terzelfdertijd als die terugkeer tot de zuivere simpelheid van gemoed des kinds, ontwikkelt zich in hem de kennis van den man.

Hoe worden dan deze twee tegenstrijdige gevoelens ééne bron van geestelijk genot! Al de natuurlijke goedheid die, ach! zoo diep soms, toch sluimert in elken mensch voelt hij dan weer roeren in hem, en deze muziekale streeling maakt zijne ziel, evenals het kinderlijk gemoed, ontvankelijk voor zuivere genieting van het schoone. Gelijk bij een dier of een kind dat zachtjes wordt gestreeld doortrilt hem een zoet genot, en, zonder te weten hoe of waarom, voelt hij dat langs alle zijden vreugde hem omgeeft als een zoele atmosfeer.

Maar hoe grooter het genot wordt van den zuiverzinnelijk voelenden mensch, hoe vreugdevoller zijn hart klopt door deze aandoening, hoe intenser ook lijdt de zuiver-geestelijk voelende, hoe droeviger wordt de ziel! Maar die droefheid is geen pijn, het is veeleer het in-droefheid-berusten van den man, die, rijk aan ondervinding, illusiezat en teleurgesteld in al zijn pogen en betrachten, gekrenkt werd in den hoogmoed van den eens onfaalbaar-gewaanden geest die immer faalde. Het is een sehnsucht, een gevoel van oneindigheid en onvoldaanheid...

De voelende mensch geniet en de denkende mensch wordt gepijnigd, daar de natuur van zijn geest hem dwingt zich zelven te ontleden. Al zijn weten, en meer nog al de angst van niet-te-weten verscherpt

zich tot bittere pijn; en al de smart die hij ondervond wordt nochtans licht om dragen, nu hij in het diepste zijner ziel die smart-hallucinatie ontdekt die grooter is dan alle werkelijke smart.

En 't wordt als een draaikolk in zijn ziel, een dwarreling van gewaarwordingen, van vreugd die pijn doet en van pijn die zoet is, en dit alles beweegt zich in steeds enger-wordende kringen rond iets dat hij noch ziet, noch voelt, maar wiens bestaan hij wel vermoedt en dat het leven zelf is en zijn raadsel. Dan ziet het naïeve kind dat in hem ontwaakt is met verwondering neer op de gepijnigde ziel des mans, wiens dorst naar kennis en wiens betrachting het doel te benaderen zoeter zijn misschien dan het weten zelf.

Zoo geeft ons in sommige oogenblikken de muziek de volste bewustheid van den strijd die immer in den mensch gestreden wordt tusschen gevoel en geest. Welke verandering ondergaat in zulken gemoedstoestand onze blik op de wereld en het leven! Het is alsof alle aardsche dingen een ongekenden vorm aannemen, beschenen als ze zijn door het licht dat binnen in onze ziel laait,

> het licht, waarvoor al aardsche lichten duiken en 't licht des hemels zelf
> als schemer kwijnt...

Is dit niet het helle licht der poezie dat ons om-

straalt en gansch het leven hertoovert? Dan bestaat er geen tijd meer, en heerscht de eeuwigheid...

Zulke oogenblikken van zielsbegeestering kennen ook degene die een groot geluk genieten of wier hart gemarteld wordt door een onoverkomelijk lijden; want groote vreugde en groote smart brengen beide de ziel in vervoering. En menigeen zal wel eens verbaasd geweest zijn te voelen hoe die gemoedstoestand zijne visie op de wereld en de menschen totaal wijzigt, welke een diepen indruk bijvoorbeeld de meest gewone dingen, die hij dagelijksch onverschillig voorbijging, maken kunnen op het door vreugde en pijn verfijnde gemoed.

Betrekkelijk klein is het aantal menschen die zoo voelen, en nog kleiner is het getal dergenen, die in dien opgewonden toestand hunne sensaties kunnen belichamen in beelden, en die hunne zwakke oogen niet moeten toeknijpen voor het licht van het mysterie en de eeuwigheid. Deze zijn de kunstenaars...

Maar ook zij zijn niet altijd bij machte hun gevoel te bemeesteren en hen faalt dikwijls de moed met wreede handen die vrucht te plukken der ziel die de innigste kern bevat van 't menschelijk voelen. Maar andere kunstenaars zijn er die, zonder uiterlijke prikkeling komend van buiten, hun hart brandend voelen van die stille vlam der begeestering en der liefde, en

die hun leven lang in het eeuwige licht gaan als in hunne natuurlijke atmosfeer. Zulk een kunstenaar was Baudelaire.

En indien wij het reeds als een wonder aanzien hoe vele dichters, bij uitzondering, in hun werk een dieper inzicht legden van het leven en een schijn van het mysterie, hoe moeten wij dan niet een dichter liefhebben die, zooals Baudelaire, in *al* zijn verzen dit wonderbaar gevoel van oneindigheid heeft uitgesproken, alsof hij, zijn gansche leven door, elk uur, elk woord en elke daad gewogen heeft in de schaal der eeuwigheid!...

* * *

Men kent Baudelaire's leven, men kent het al te goed, veel beter zelf dan zijne werken. Vele curiositeit-liefhebbers hebben dit droevig leven onderzocht en al te dikwijls hebben zij 's dichters werken uitgepluisd met het enkel doel zekere geheimen van dat bestaan te ontcijferen. Zóó is wellicht de legende geboren die, op alle mogelijke pikante wijzen vertelt hoe Baudelaire's gedichten de zorgvuldig bestudeerde uiting zijn van een sataniek en zenuwziek mensch die met zijne bijzonder schoone maar decadente poezie de wereld wou overbluffen.

Daarmee bedoelde men eerst en vooral *Les fleurs du mal* die men voor des dichters autobiographie wou doen doorgaan. Dit was eene grove dwaling nochtans, want Baudelaire's zoogenaamde perversiteit en zijn ietwat oppervlakkig satanisme waren, zoowel in zijn leven als in zijne werken, niets anders dan het literaire masker waarachter hij de diepte en de zuiverheid van zijn gevoel voor nieuwsgierige oogen verborgen hield. Maar de meesten bewonderden bij voorkeur het masker en vermoedden niet eens de pijnlijke stuiptrekkingen die het verborg; wat slechts eene uiterlijke en bijkomstige schoonheid was hielden zij voor de essentie dezer ongewone poezie. Men verdacht hem van cynisme, hij die zoo schuchter de naaktheid zijner smart verdook, en zeggen mocht: ‘Quand j'aurai inspiré le dégoût et l'horreur universels j'aurai conquis la solitude.’

Wanneer men zal geleerd hebben den dichter te beoordeelen als dichter, zonder acht te slaan op legenden of fantastische commentariën, zal men bemerken dat zijn werk, dat zoo raar, zoo gezocht lijkt en zoo ziekelijk, nochtans niets anders is dan de uiting van het eenvoudigste en zuiverste gevoel, maar een gevoel dat zijn oorsprong vindt in het allerdiepste der menschelijke ziel. Dan zal men inzien hoe rechtzinnig de dichter was die vrijwillig een masker gekozen had

dat hem toeliet elke pijn der ziel te ontleden zonder hoeven te bekennen hoe hij die persoonlijk ondervond, en zal men begrijpen dat hij was in den meest absoluten zin van dit veel misbruikte woord: de realist der ziel.

* * *

Hoe vergiste men zich wanneer men Baudelaire's zieletoestand meende te hebben uitgedrukt met dit eene woord: pessimisme!

Pessimisme, meen ik, is eene overtuiging gebouwd op ervaring en gesteund door eene dikwijls zeer wankelbare, aprioristische levensbeschouwing. Zoo zijn pessimisten: een Huysmans die het leven ondraaglijk vindt met zijne duizenden teleurstellingen en onaangenaamheden, een Flaubert, een Maupassant die menschen en maatschappij verafschuwen.

Dieper in de ziel wortelt de oorzaak van Baudelaire's pijn. Deze is geene vage treurnis, zooiets als de weltschmerz der romantieken of de huilende en oratorische smart van Byron of de Musset; zijn lijden wordt niet veroorzaakt door het onherroepelijk vergaan van idealen of het verwoesten van een leven.

Evenmin betreurt hij den tijd waarin hij werd geboren en zooals de dichter van *Les Nuits* klaagt hij niet:

Je suis venu trop tard dans un monde trop vieux...

Wat geeft hem den tijd? Overal, in elk land, in 't is gelijk welke eeuw zou hij hetzelfde smartgevoel hebben ondervonden omdat het leven zelf hem pijn doet als een wond:

> - Elle pleure insensé, parce qu'elle a vécu!
> Et parce qu'elle vit! Mais ce qu'elle déplore
> Surtout, ce qui la fait frémir jusqu'aux genoux,
> C'est que demain, hélas! il faudra vivre encore!
> Demain, après demain et toujours! - comme nous...

Maar die pijn was tweevoudig en zooals een fransch kritikus het zoo juist samenvatte: ‘il a souffert de l'amour et de la vie’.

Hij zocht de liefde en gelijk alle zoekenden heeft hij ze niet gevonden; want daarin slacht de liefde het geluk en de vrede dat hij ze nimmer ontmoet die er het sterkst naar hunkert. Wel kan hij voor zichzelf de hoop nog voeden eenmaal toch dit gevoel te bezitten waarvan hij alle zaligheid verwacht en meenen:

O toi que j'eusse aimée, ô toi qui le savais!

Maar zijn hart is al te zwaar van pijn en kennis om nog te kunnen gelooven aan de vereeniging van

twee zielen. Want, hoe onwaarschijnlijk dit ook schijne wanneer men ziet hoe in *Les fleurs du mal* de wulpschheid om zoo te zeggen den eenigen vorm blijkt der liefde, Baudelaire beschouwde de liefde als een mystisch gevoel. Hoe wonderbaar een licht werpen op deze weinig gekende zijde van Baudelaire's wezen zijne brieven aan Mme Sabatier, die zooveel dieper van echte menschelijkheid zijn dan de huilerige en beruchte tragedie van *Elle et Lui*. De dichter die eens verklaarde achter het masker van den zinnelijken mensch:

> Que m'inporte que tu sois sage?
> Sois belle et sois triste!
> .....
> Que tu viennes du ciel ou de l'enfer qu'importe,
> Si ton oeil, ton souris, ton pied m'ouvrent la porte,
> D'un Infini que j'aime et n'ai jamais connu...

is dezelfde die schreef wanneer de dageraad der liefde wellicht voor hem zich openbaart: ‘Bref, je n'ai pas la foi; vous avez l'âme belle, mais en somme, c'est une âme féminine... Enfin, il y a quelques jours tu étais une divinité, ce qui est si commode, ce qui est si beau, ce qui est si inviolable. Te voila femme maintenant...’

Wie zou er nog durven spreken van cynisme als

de dichter zielegrootheid genoeg bezit om een geluk dat hij zoo hartstochtelijk heeft betracht te weigeren, omdat hij overtuigd is dat het broos is en vergankelijk?

Wanneer 's werelds allerbeste heil zijne verbeelding begeestert doolt zijn geest ver weg en vindt als eenig antwoord dit vreeselijk-wanhopige: ‘je n'ai pas la foi.’

Wat hem belette te gelooven in de liefde was zijn gemis aan geloof in het leven. Hij droeg toen reeds in zich de bewustheid van 't geen Huysmans later noemde ‘l'horreur initiale, l'horreur imposée à chacun de nous tous de vivre.’

Ik geloof niet dat, zooals algemeen beweerd wordt, Baudelaire in 't diepste zijner ziel de vrouw verachtte. Wat hem pijn doet is haar gebrek aan ziel, haar zinnelijkheid. En indien juist die zinnelijkheid en de perverse wulpschheid in velen zijner verzen bezongen worden, dan is dit niet zoozeer eene verheerlijking, maar de droevige bestatiging veeleer hoe de mensch in zijn eeuwig hunkeren naar oneindigheid, die wulpschheid gebruikt als een opium dat geest en zinnen omnevelt met kleurrijke droomen, al verscherpt het dan ook na het ontwaken het gevoel van bitterheid en wanhoop voor de nooit te vullen leegte der ziel.

Voor Baudelaire is de wulpschheid de zuster der

dood, en in menig vers heeft hij aangetoond hoe zucht naar zingenot en zucht naar dood kunstmatige middeltjes zijn om dit aardsche leven enkele stonden te ontvlieden. Gansch zijn werk trouwens is gegrondvest op dit gedacht: aantoonen hoe de verveling van het leven in de diep-voelende zielen perverse bloemen doet ontluiken die den geest bedwelmen: les fleurs du mal.

O! die verveling, dit spleen, dit gevoel van-niet-thuis-zijn in het leven hoe bitter, hoe diep heeft hij dat geuit!

> Dans la ménagerie infâme de nos vices,
> Il en est un plus laid, plus méchant, plus immonde!
> Quoiqu'il ne pousse ni grands gestes ni grands cris,
> Il ferait volontiers de la terre un débris
> Et dans un baillement avalerait le monde;
> C'est l'Ennui!...

Daar komt hij telkens op terug, dat detailleert en ontleed hij met grinnikenden lach en 't is gelijk welk bestaan verafgunstigt hij dat aan dit noodlot zou ontsnappen:

> Je jalouse le sort de plus vils animaux
> Qui peuvent se plonger dans un sommeil stupide,
> Tant l'écheveau du temps lentement se dévide!

* * *

Dit eigenaardig gevoel dat geen pessimisme is, en daarom wellicht treuriger dan deze gemakzuchtige philosophie, heeft zijnen oorsprong in Baudelaire's overtuigd spiritualisme. Hij meent dat de ziel een eigen leven heeft dat niet in noodzakelijk en onmiddellijk verband staat met het stoffelijk leven, en het is dan ook niet zoozeer het leven in zijne essentie dat de dichter haat, maar het leven in de bestaande omstandigheden: 'Ah! vivre n'importe où! pourvu que ce soit loin du monde!' Mensch en natuur heeft hij dan ook beschouwd onder een uitsluitend spiritualistisch oogpunt. De natuur veracht hij en alles wat natuurlijk is, bovenal de ondeugd die van alle menschelijke gebreken het meest natuurlijke is. De deugd en de edele gevoelens zijn volgens hem produkten der kultuur, vruchten der beschaving en der verfijning.

Maar in beide, in goed en kwaad, schuilt de ziel die in deugd of ondeugd eene illusie gevonden heeft die toelaat dit aardsche leven te ontvluchten. Die illusie heeft Baudelaire ontleed; en om dit min of meer bewuste spiritualisme van den mensch na te gaan, in welke richting en onder welken vorm het zich ook mocht uiten, was Baudelaire modern, wellicht de allereerste. Wat er aan schoonheid kon gevonden worden in het moderne leven heeft hij onmiddellijk ontdekt en hij meende dat in de verdorvenheid der

hedendaagsche maatschappij de ziel even luid sprak als in de meer naïeve en minder beschaafde tijden. Zijn modernisme is dus niet een gevoel van eens-zijn in voelen en denken met tijdgenoten, maar eene vooringenomenheid om in hen alleen dàt te zien en te ontleden wat met zijn apriori aangenomen stelling overeenkwam.

Ik geloof dat dit de reden is van Baudelaire's zoogenaamde perversiteit. En die ééne perverse kant van het schijnheilige moderne leven heeft hij in zijn werk met enkele zware, scherp-geburineerde trekken prachtig gesynthetiseerd! Daarvan is de ziel zijn werk overgegaan.

Baudelaire is toch eerst en vooral de droomende wandelaar die den doolhof der moderne maatschappij doorzoekt met vorschenden blik en overal tegenwoordig is waar de menschelijke ziel schreit van wanhoop achter het stoffelijk masker van pijn en wellust. En wat hij te zien kreeg van het menschelijk leven in de stad was vreeselijk.

Het leven der vrouw vooreerst, die het toen nog alles overheerschende Romantisme als een godheid vereerde, naar wie nog steeds alle betrachting ging; in haar vond Baudelaire niets dan een wulpsch en geesteloos wezen: ‘un être terrible et incommunicable comme Dieu - avec cette différence que l'Infini

ne se communique pas parce qu'il aveuglerait et écraserait le fini, tandis que la femme n'est peut-être incompréhensible parce qu'elle n'a rien à communiquer'.

En de dichter heeft ze bekeken en ontleed in al de phasissen van haar sexueel spiritualisme. Hij heeft ze nagegaan in hare jeugd, wanneer zij, rijk aan leven en schoonheid, zich prijs geeft aan den lust en de bewondering die zij verwekt: hetzij zij de trotsche vrouw is die schittert in mondaine middens, gedecolleteerd van geest en lichaam; hetzij zij het maagdelijk meisje is dat, trotsch hare schoonheid, bedelend langs de straten loopt die kleine 'mendiante rousse' voor wie de dichter zingt:

> Blanche fille aux cheveux roux,
> Dont la robe par ses trous
> Laisse voir la pauvreté
> Et la beauté!...

hetzij zij de ongelukkige is, wier jeugd verwelkt in de broei-heete atmosfeer der verdachte huizen en wier diepe oogen de wereld aankijken stralend van vreugde en lust in het leven - ach! wisten zij toch waarom! - Welke zij ook weze, altijd en overal is zij den dichter verschenen als de lokkende sirene die den levenswijn biedt van het geluk; en zóó mooi is het

gebaar, zoó hel fonkelt het vocht in kristallen beker dat men den droesem niet bemerkt die op den bodem rust, bitter smaakt en alle geluk vergalt.

Maar de dichter heeft haar op den levensweg verder gevolgd totdat hare schoonheid begint te verwelken. En wie heeft ooit zoo intens als Baudelaire dien wreeden tijd ontleed, wanneer de vrouw, voelend hoe snel de ouderdom nadert, zich achter een masker verbergt van kunstmatige jeugd, wanneer alle passies ineens ontgloeien met den lust om toch van de jeugd die voorbij is iets meer te bewaren dan eene romantieke herinnering? Dan is de tijd daar dat het lichaam in verval met heviger gloed de ziel doet laaien, en de dichter zeggen mag:

> Il te faut chaque jour un coeur au râtelier.

En dat is het juist wat den moeden dichter aantrok, die decadentie van het leven onder alle vormen: het verwelken der schoonheid, de perversiteit des geestes, de knagende ziekte der ziel, de herfst van 't gevoel.

Elk gedacht en elk gevoel wordt door het rag-fijn net zijner zenuwen van alle oppervlakkigheid en banaliteit gezuiverd zoodat alleen het allerdiepste en allerinnigste van dat gevoel of gedacht bewaard blijft als de meest kostbare essentie van de menschelijke

ziel en haar leven. Hij bezingt dan ook met bijzondere liefde de ephemeere stonden gedurende dewelke men werelden en afgronden in het hart ontdekt, die stonden die als bliksemflitsen zijn van den zwaar terneergedrukten en van zichzelf wanhopenden geest. En in de eeuwige wisseling der tijden verlangt hij naar die seizoenen, die dagen en die uren die eene atmosfeer van zachte harmonie zijn voor zijn uitzonderlijk gevoel.

De verzen waarin hij deze geliefkoosde gevoelens tracht te belichamen door de groote macht van het muzikale woord heeft Baudelaire doorvoeld en uitgewerkt met dezelfde overtuiging van liefde waarmêe eens een Rafaël zijne Fornarina of een Rembrandt zijne Saskia herschapen hebben tot eene eeuwigheid. Is niet in de enkele verzen die Baudelaire gewijd heeft aan den herfst de gansche droeve pracht uitgesproken dier stervensmoede dagen? Spreekt niet die *Chant d'Automne* tot ons innigste wezen met den zwaren klank zijner onovertrefbare volmaaktheid zóó dat wij ineens de nare drukking voelen en de koude, mistige atmosfeer der laatste herfstdagen?

Maar vooral schreit de ziel van den dichter in hare meest smartelijke oprechtheid in die sombere schetsen eener groote stad bij avondval. Ik ken in de moderne letterkunde geen enkel gedicht dat in zijn

soberen eenvoud zoo siddert van ingehouden snikken, zoo aangrijpend is van starre wanhoop als *Le crépuscule du soir:*

> Voici le soir charmant ami du criminel...
> .....
> O soir, aimable soir, désiré par celui
> Dont les bras, sans mentir, peuvent dire: aujourd'hui
> Nous avons travaillé!..

Bemerk hoe dit gedicht synthetisch volmaakt is, hoe de dichter met enkele, raak-gekozen en sterke lijnen gansch dit schouwspel weergeeft, hoe zijn eenvoudig en diep-gemoedig woord zwanger is van de atmosfeer eener avonddonkere wereldstad: de geleerde en de werkman begeven zich moe ter ruste, maar in de helverlichte straten sluipt de prostitutie rond met phosphoorglanzige oogen; de schouwburgen stroomen vol en de schitterende cafés, en hoor! langs de straten weerklinkt het huilend lachen van erotieke muziek. Maar de dichter treedt verachtend door dit woelig leven; zijne ziel is elders:

> Recueille-toi, mon âme, en ce grave moment,
> Et ferme ton oreille à ce rugissement,
> C'est l'heure où les douleurs des malades s'aigrissent!
> La sombre nuit les prend à la gorge; ils finissent

Leur destinée et vont vers le gouffre commun;
L'hôpital se remplit de leurs soupirs. - Plus d'un
Ne viendra plus chercher la soupe parfumée
Au coin du feu, le soir, auprès d'une âme aimée.

Al wat de ziel voelen kan aan pijn en wroeging in de koude herfstavonden is uitgesproken in deze waarlijk sublieme verzen die de dichter besluit met de twee weemoedzware regels:

Encore la plupart n'ont-ils jamais connu
La douceur du foyer et n'ont jamais vécu.

En als men daarbij de tegenstelling voegt van bovenstaande gedicht, dit prachtige *Crépuscule du matin*, dan heeft men in deze twee gedichten gansch de synthesis van Baudelaire's gevoel: wanhoop van het leven en bewustheid van het hoogere leven der ziel eenerzijds, en diep medelijden anderzijds met de ongelukkigen die op deze aarde ronddolen als bannelingen wien alle troost is ontzegd.

* * *

Hoe het Romantisme ook soms vermocht met zijne zware en klatergouden kunst ons hart te ontroe-

ren, men zal moeten erkennen dat deze verdienstelijke kunstrichting, die literair gesproken noodzakelijk was, veel van het menschelijk gevoel onvermoed liet en onvermeld. Meenden zij niet, die door hun eigen woordpraal begeesterden, dat elke gevoel en gedacht om het gemoed te treffen hyperbolisch hoefde te worden uitgebeeld? Al kan men nu ook Baudelaire's verwantschap met het Romantisme op sommige punten vaststellen, toch ligt er een afgrond tusschen den schrijver van *Les fleurs du mal* en de ten zijnen tijde nog bloeiende kunstschool in wat betreft de essentie van een literair gewrocht: gevoel en uitbeelding.

Men zou kunnen zeggen dat Baudelaire, evenals Heine in Duitschland, voorgoed het tijperk sloot der fransche Romantiek, hoe groot het verschil tusschen den weemoedigen duitscher en den dieper-doortastenden franschman dan ook weze.

Want - en daarin juist ligt de afstand tusschen Baudelaire en zijne voorgangers - wanneer de romantieken zuilengangen groeven in het graniet der taal, zoodat hunne stemmen er echoënd uit opdreunden, wist de dichter van *Les fleurs du mal* dieper door te dringen in taal en vorm en gevoel, zoodat zijne zachtsprekende maar meer intieme en innige stem heviger snaren trillen deed van hartstocht en blijvender klanken verwekte in het menschelijk hart. Zijne stem

sprak van doodgewone dingen, maar de ziel van een nieuwen tijd was er in overgegaan.

Zijne poezie leek een profetie - en werkelijk vele jaren nadien eerst zou zij haar vollen weerklank vinden in het hart der tijdgenoten - die, evenals de lamentatieën des ouden Bijbels, vol gruwel is van gansch een tijd. Zij was:

> ...cette confidence horrible chuchotée
> Au confessionnal du coeur.

Met andere woorden, Baudelaire heeft, zooals tot heden nog geen andere dichter, uitgesproken voor den modernen mensch, zooals anderen het deden voor vroegere geslachten, dat subtiel gevoel, die sehnsucht, dat hunkeren naar oneindigheid en eeuwigheid dat - het moge zich dan uiten in liefde-betrachting en mysticisme voor den eenen, in zucht naar rust en vrede voor den andere, of onder welk anderen vorm ook - zoo diep menschelijk is, dat het sinds de oudste tijden alle eeuwen heeft doen schreien van andoening.

JAN VAN NIJLEN.

Verzen

I.
Wanneer gij zijt gegaan...

A Is niets van U mijn leed meer streelt,
Is alle dingen glansloos staan,
Als gij mijn droefheid niet meer deelt, -
Wanneer gij zijt gegaan....

Dan voert mijn grauwe wanhoop mij
Tot waar uw glimlach niet meer bloeit;
Daar zit ik peinzend neer en schrei,
Van al mijn leed vermoeid.

En mijmer aan dien teedren schat:
Uw bleek en leed-bewaasd gelaat,
En peins aan 't grijze schemerpad,
Waar langs uw liefde gaat.

O kind, ik vond het voetpad niet,
Dat tot Uw wijde liefde leidt,
Ik vond een heerweg van verdriet
Naar wranger droevigheid.

Ik vind Uw zachte liefde nooit,
Dan als gij zwijgend bij mij zijt,
En uw verstilde deernis tooit
Met weenende innigheid.

Geef gij mij 't einde van die pijn,
Die zonder U niet henendrijft,
Ik kan niet één uur blijde zijn,
Als gij niet bij mij blijft.

II.

Geeft één ontroering zwaarder leed,
Dan liefde die geen liefde vond?
Ontbront één klacht het hart zoo heet,
Als uit een nooit gekuste mond?

Ik weet geen mensch die méér verlangt,
Dan dien liefs vriendschap tegenbeeft,
Ik weet géén gave zoo verwrangd,
Als deernis die geen liefde geeft.

Maar schoon zij boven álles smart,
Ontneem mij, lief, Uw zachtheid niet...
Mijn leven dreigt zoo wrokkend zwart,
Ais 't Uw geliefd gelaat niet ziet!

III.
Lentedroom.

O, om verzaligd lief te zijn
Voor haar, wie liefheid zachtheid is;
Om één klein uur bevrijd te zijn
Van dit oneindig vreugdgemis:

Eén uur bij 't overlooverd land,
Waar 't blijde nachtegaaltje kweelt,
In 't boschje, waar mijn moede hand
Maar zoetjes hare handen streelt!

Om ééne stonde in 't roerloos licht
Der scheemring stil en levensrein
Te vinden bij haar na gezicht
Vergetelheid van al mijn pijn!

En dan, alover 't rustend oord
Een wijde stilte om zulk verzaam;
En dan, in stilte, één enkel woord:
De fluistring van Uw simple naam!

IV.
Il Bacio.

De regen leekte in 't gelend loof der boomen,
Een dorre herfstwind morde een kort verdriet,
Ik zat verdoofd, gedoken in mijn droomen,
Gij laast, in smart, mijn droefst-doorleefde lied.

Ik zat verdoofd, gedoken in mijn droomen,
Eentonig als die doffe, trage wind,
En peinsde aan niets, dan dat gij zijt gekomen
En toch mijn arme hart niet hebt bemind.

Gij laast, bij mij, in smart-verzadigd zwijgen
Mijn smeeken om uw laatste derenis,
Dit loome lied, waarin mijn heete hijgen
Tot zacht geschrei en klacht gebroken is.

De regen ruischte weeke weengebeden,
Gij zaagt niet op uit uw gewonde rust,
Gij leedt in U mijn nooit ten end geleden,
Ontroostbaar leed... Toen hebt gij mij gekust.

V.
Terugkeer.

Nu zit ik hier, waar 't eerste ontroerde droomen
Van U, bij troeble pijn, mij vreemde zoetheid was, -
Dit liegend land, welks dauw'ge morgendoomen
De schijnsier bleken van verstikkende asch.

En ik bepeins, waaróm mijn hart dat schreide,
Moest worden tot een hart dat hijgend kloeg,
Waaróm de geurge windstroom die mij leidde,
Mij verder dan uw stille woning droeg.

Maar zie, ik wéét, dat ik dit nooit zal vinden,
Dit vindt niet één, die aardes land doortoog;
En 'k droom dan van bedroefden die beminden,
En van den blijde dien zijn hoop niet loog...

P.N. VAN EYCK.

Gefluisterde dialoogjes

I.

De Vrouw.

Zie de avond... en hoe zwijgt ge thans?...
Zie hoe langs ieder ding een glans
Gevlijd ligt als een streelsche lach...

Hoe is in de avond léven zoet,
Dat ik mijn vreugden zingen moet
Met zachte stem en zilvren lach...

De Man.

Zie de avond... en hoe spréékt ge thans?...
Hoe duldt gij nu den rappen dans
Van 't luide woord: een stoeiend kind...

Moet ik nù spreken?... Tot de nacht?
Tot U?... Ach, men spreekt schaars en zacht
Tot wie men liefheeft:... ‘kind’...

II.

De Vrouw.

Mijn lief, zoo even ging de dag
Hij was ten dood bereid...
Is thans om Uwen mond een lach?
En ik heb toch geschreid?...

Wie lacht er in een stervenstijd,
Als trouwe dingen gaan?...
Al droefenis ligt nu gebreid
Weerzijds onze oude paán.

De Man.

Wat vreest gij voor der dagen gang,
Dat gij nu treurig zijt...
Mij fluistert de avond zoeten zang;
Ik ben ter nacht bereid.

De Vrouw.

Mijn liefste met der dagen tal

Tel ik den liefde-tijd,
Ik heb wijl 't leven einden zal
Deze ouden dag beschreid...

De Man.

Ach kind, ik zie in iedren dag
Atoom van de eeuwigheid,
Dus was om deze mond een lach
Aan liefde's dúúr gewijd...

De Vrouw.

(weent).

JAN GRESHOFF.

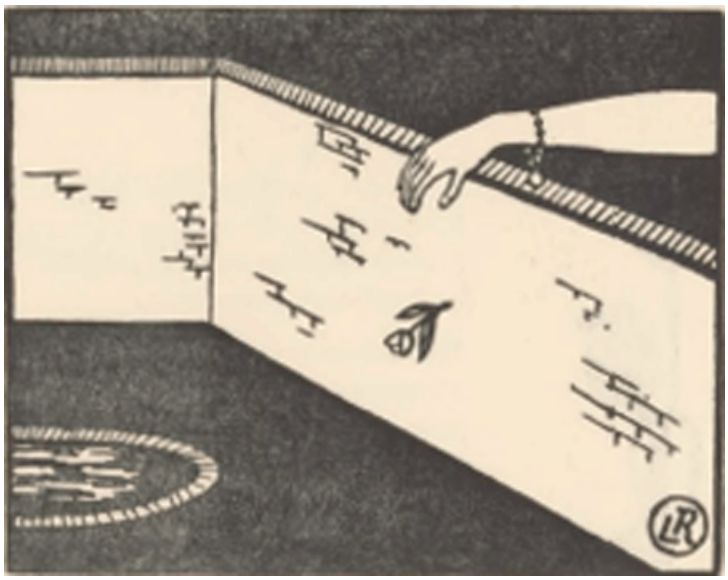

De nadood.

Met slap neerhangende handen, die onbeweeglijk lagen in haar schoot, lijk twee groote witte bloemen, op haar zwart lakenen rok, zat ze bij het venster, in de donkerte. Ze wou niet de lamp opsteken, wou blijven zitten in de duisternis, stil en eenzaam, alleen met haar wee. Ze was weer in een heel trieste stemming vandaag, zooals dat wel meer gebeurde: op zoo'n dagen woog

't leven op haar schrille schouders als een last, dien ze wel graag zou afgeschud hebben, ten koste van haar leven zelf. Maar ze dorst niet. En wanhopig gaf ze zich over, moe, aan haar pijnlijke stemming en kon dan blijven droomen zóó, liefst in de donkerte, uren lang. Dan kwam ineens weer op, met dwingende, geheel haar overmeesterende en terneerslagende macht, de herinnering aan Rodolf. Hoe gauw voorbij hunne liefde, die was geweest als 'n droom van zaligheid, eene vreugdevolle verbeelding van geluks-extase... 't Drong zich àl aan haar op, heel haar verleden. Zoo was 't in haar weekzinnig hert, - waarin als rouwgeur van de vergane bloemen waasde - een stille treuren om haar doode heil...

Maar hoe ellendig drukte haar weer die kille eenzaamheid terneer, die als eene beklemmende onpasselijkheid om haar hing, heel het appartement in beslag nam, en dreigend met hare ijle geluideloosheid vulde gansch dat groote, holle huis, rondom haar, dat als dood was, en waarin ze heelemaal verlaten nu weer zat, op haar verdoken kamertje, met nog de onstilbare smart van zijn sterven in haar hert, als een eenige troost. Soms voelde ze zich hier werkelijk angstig. 't Was als zat ze gevangen in een glazen kooi, waaruit ze niet zou kunnen vluchten, zelfs als ze 't wilde, zonder de lichte wanden te breken en heel het ding in

scherven op haar hoofd doen neer te storten. Maar ten minste hier lieten ze haar met rust, bespiedden haar hare ouders niet met verwijtende of afgunstige oogen, die haar wee ontheiligden, het om zoo te zeggen kleineerden en begekten. Want haar smart die was vastgegroeid, sedert zes maanden, als een noodzakelijk bestanddeel van haar leven, iets dat haar dierbaar en onmisbaar was, iets dat ze troetelde en koesterde, voorzichtig aankweekte en wakker hield, iets dat haar was geworden, zonder dat ze 't zelf wist, eene soort bitter en wrang genot en dat ze daarom wou verdedigen tegen allen die poogden het haar te ontnemen. Ze had hem gezworen, hem, haar geliefde, eeuwig herdenken. Nooit had iemand geleden als zij, nooit iemand gevoeld, na sterven van een jongen, droefenis zoo oneindig. Ze zou hem niet meer kunnen vergeten haar Rodolf; ze wou hem niet vergeten, hem, die haar eens had geschonken zoo onuitsprekelijk geluk, haar had bemind met liefde zoo hoog als maar menschelijke liefde kon reiken en dien zij ook had liefgehad met eene heftigheid die heel haar bestaan uit zijn rust had geschud en heel haar wezen had vervuld met het leven van een nieuw wezen, haar schat...

En boos was ze op zich zelve omdat ze ondervond dat toch haar smart niet meer zoo luide huilde, niet meer zoo ruw haar hart te pletter neep, als de eerste

dagen, omdat haar wee toch verstilde, toch verzachtte en verzoette, tegen haar wil in, door den loop zelf der dagen en het trage slijtingswerk van het voortdurend leven.

Maar vooral was ze droevig - in dezen avond dat ze weer daar zat in hare sombere kamer te bepeinzen den loop harer laatste weken en te peilen in het weemoedige verleden - omdat ze gewaar werd, sinds eenige dagen, het vervagen van Rodolf's wezen in haar geheugen, het openen in hare naspijt van eene wonderbare leemte. Ze was eerst van die verflauwing, die verbleeking van zijne trekken niet bewust geweest. Die waren zeer langzaam gegaan, heel geleidelijk, met onzichtbare en geheim gebleven werking. Dag voor dag was 't beeld, - waarvan ze nu met eene zekere wroeging de begonnen verbrokkeling bekennen moest, en dat ze nu tevergeefs trachtte recht te houden en opnieuw vast te mortelen - door 't vergeten ondermijnd en in haar geest verzakt. Op een morgen had ze zich Rodolf niet meer met zekerheid kunnen inbeelden, zooals hij werkelijk had geleefd, met een eigen, speciale uiterlijkheid. Eerst had ze getwijfeld aan de tint zijner oogen. Ze waren blauw, natuurlijk - daar aarzelde ze niet het minste op - maar hoe precies blauw, met welke juiste verve, met welk juist schijnsel en welk was stiptelijk de nuance

der appels, de nuance van het wit, de nuance der wimpels? En - hoe vreemd! - ze wist het niet meer met absolute overtuiging. Die oogen nochtans had ze gekust en herkust terwijl ze zich traagzaam en vreugdig loken, onder de aaïng harer omhelzing, en dan weer stralend en bijna huiverend openvouwden; diezelfde oogen... Twee dagen later was haar ontsnapt ineens de lijn van den neus en later nog de lijn der wangen en der slapen. En dan de vorm der lippen. Zijne lippen... hoe waren ze ook weer?... rood en vol-vleeschig en warm (ze proefde nog hun smaak)... maar van wat 'n rood en van wat 'n ronding juist? En ze kon het zich weer niet klaar maken, duidelijk genoeg om ondubiteus te weten. En die lippen toch had ze gezoend, razend en wild gezoend, onstuimig gezoend, ze had erop gesmacht van verlangen en zoetzaam geheigd van liefdesweelde... Hoe ontzettend en wreed dat verval, dat traag vergeten, dat stille vervagen van zijne herinnering...

Koppig klampte ze zich vast aan 't verflauwende beeld, ze poogde te vechten tegen de vernieling, vast te houden de vervagende trekken om ze onuitwischbaar en jeugdfrisch in haar geheugen te prenten, vooraleer het te laat was, vooraleer haar kortstondig liefdeleven nog verder in 't verleden lag en heelemaal buiten het bereik van haar herdenken. Nu en dan, in

een glimp, eene even opflitsing van herinnering, had ze weer een bezonderheid beet, een plooi, een rimpeltje, een glans van zijn gelaat, eene houding van zijn lijf. Had ze dat maar kunnen uitteekenen, neerzetten op papier of versteenen in haren kop, zoodat het nooit meer vervluchtigen of verdampen, nooit meer verdwijnen kon en haar weer ontsnappen, maar dat ging niet.

Of had ze nu maar een portret bezeten om haar geheugen te verfrisschen en te sterken, om haar in haren strijd tegen het vergeten te steunen... maar dat ook had ze niet meer. Hare ouders, na de begrafenis, in die vreeselijke dagen, wanneer hare wanhoop was losgebroken in overdaad van klachten en huilcrisissen en ze zelfs gepoogd had een einde aan haar thans liefdeloos leven te stellen, hadden haar zijne portretten ontnomen en die waren en bleven nu weg... verloren, had haar pa haar wijs gemaakt. De eenige gedenkenis, die zij nog overhield, dat was een oud kiekje door een foorkramer gemaakt, over twee jaar, heel in den begin hunner verbintenis, en waarop ze beiden stonden, arm in arm...

Zeggen dat ze zich zoo zeker, zoo flink al de feiten uit dien tijd kon herdenken, alsof ze gisteren pas gebeurden, dat ze op haar vel nog de aanraking zijner begeerige lippen en op haar vleesch de drukking zij-

ner vingeren voelde, dat nog bijna al de woorden die hij haar had toegesproken in hare ooren ruischten, met den eigen klank zijner teere stem, en dat ze zich daarentegen niet meer Rodolf kon voorstellen, zooals ze hem nog moest kunnen zien, compleet, met elk détail van zijn gelaat, elke vouw van zijn lichaam, elk gebaar zijner handen, elke kleurschemering van zijn vleesch.

Maar dat goedkoop portretje op blik, dat ze altijd op haar kamer had laten hangen naast al de anderen - hoe betreurde ze 't tegenwoordig! - was ten groote deele verbleekt door den dag, afgevreten ook door het licht en door het stof, bijna heelemaal reeds uitgewischt, vooral in 't gelaat, dat nog maar slechts een wit plekje uitmaakte, zonder erkennelijke lijnen of vormen. 't Scheen alsof het mee verging met haar gedacht, gelijktijdig werd vernield, door éénzelfde macht die den doode overal bekampte.

Daarbuiten bezat ze niets, stond ze hopeloos, zonder zekere gegevens, zonder bepaalde bewustheid, zocht ze in 't ijle, stelde maar bedriegelijke indrukken samen.

Zwaar werd ze beproefd. Ze was verontwaardigd over haar eigen zwakheid, waande zich lichtzinnig, beschuldigde zich van ontrouw. En nochtans hoe echt en eerlijk, en diepschrijvend en pijnigend was haar

smart. Als ze daar op dacht, op al wat ze had geleden gedurende die zes lange maanden, traagjes vergleden in rouw, dan mocht of kon ze toch niet meer aan de diepte harer vereering en aan de zegenrijke voortduring harer genegenheid twijfelen. Ze had Rolf bemind zooals nooit vrouw een man bemind had, en ze beminde hem nog, nu hij reeds begraven lag en niets meer afwist van haar goedig minnen. En daarom vond ze in de verrassende gebeurtenis dát vooral zoo tergend en zoo smertelijk: hebben bemind en nog liefhebben met die al-overheerschende passie en zich niet meer, na eenige maanden, kunnen herinneren den geliefde, zooals hij naast haar had gestaan, zooals hij haar ook had lief gehad.

Nu zat ze daar weer - krakend zuchtte de trap, in de holte van het groote huis, waarin ze zoo beangstigd afgezonderd bleef, in die donkere kamer - pogend opnieuw, met koppigen wil, het verleden te herwekken, geduldig het beeld van den aanbeden man te hereenigen, zijn gelaat, zijn schoon gelaat, hersamen te stellen. Maar 't ging niet. Die verschillende dingen glipten altijd weg, op 't oogenblik dat ze zich er 't minst aan verwachtte, door de mazen van hare herinnering, die ze zorgzaam als een net om heel het vroeger leven hield gespannen, zooals door weerhou-

dende vingeren wegreuzelt het drooge duinzand dat men vergeefs in de hand te bewaren tracht.

Ze voelde zich machteloos tegen den tijd en zijne ondermijnende werking. Zou dan toch het leven haar te sterk worden, haar dwingen te vergeten, zou ze dan moeten verzaken aan haar eed van eeuwige liefde en van eeuwig gedenken, vermits ze niet eens de uiterlijke geschapenheid van den beminden had kunnen vrijwaren, 't allerkostbaarste wat ze van hem had?

Ze werd het bewust: nu was Rolf heelemaal aan 't doodgaan. Lichamelijk, in lijve, was hij al lang dood. Maar nu stierf hij opnieuw, nu stierf hij zijn tweede dood, zijn laatste dood, nu hij langzamerhand verkwijnde in den geest van haar die had gezworen hem nooit te vergeten en voor altijd zijn beeld liefdevol te houden, als een schrijn van glorie, boven den tijd - en die dat niet vermocht.

Geen menschelijke rouw scheen bestand tegen de dwingende kracht van 't leven dat altijd-aan maar vorderde en voortduurde en alles voortdwong.

Terwijl ze zoo napeinsde, rees vóór haar geest een koppel jonge verliefden die ze over twee maanden - op Allerzielen: ze was gaan bidden op zijn graf en neerleggen een tuil immortellen - had zien weerkeeren van 't kerkhof en die gearmd de bruine nacht in-

gingen, het leven tegemoet, en na dat bezoek aan de dooden, vrijmoedig en zorgeloos weerden de jeugd en de kracht hunner liefde tegenover de leegte van het vergane.

Toen, beseffend hare machteloosheid en haar onvermogen, de dwingende kracht der dagen en het noodzakelijk vergaan van 't verleden, weende ze luid, snikte ze krampachtig haar desillusie uit.

Bleek blekten hare handen op haar gelaat, dat op en af schokte door het schreien, en wiegde in de donkerte. Achter het venster schimmerde rossig lantaarnlicht. Stil lag heel het huis.

Dan opende ineens haar pa de deur en schudde bedenkelijk zijn hoofd.

ANDRÉ DE RIDDER.

Verzen

Berijpt Bosch.

Eén blank gedicht bloeit nu 't wit-tintelend bosch,
in 't bloesemzuivre pralen van het rijmgepronk,
en rust zoo roerloos-stil in witten winterdos,
wijl teêre takskens vonkelen in het zongelonk...
Zacht knirpt mijn stap op 't wit bestoven mos...
Ik ga aanschouwend-stil en innig-vroom...
Mijn ziele bidt.... Heel dit blank-bloeiend bosch,
is m' als een zachte, zilverklare droom...
Zoo 'lijkt dit winterwoud mij wel een sprookjes-oord,
waarvan ik 't wonder wéet, in zuiver zoeten klank,
in 't ver en blij geruisch van kinderreinen zang...
En Gij, zoo vreemd en echt in 't golvend-klare goud
van uw blond haar, zijt Gij de Fee die met een lach,
zoo tooverhel, dit bosch deed gloren door den dag?...

Nocturnale.

Weet gij de weeke weelde van dees zacht-doorgeurde nachten?
.....
De venstren oop'nen wijd op dezen weelgen avond...
De lampen zijn gedoofd... en ziele-lafenis

is stilte, - stem der nacht, en lied van treurenis...
De lampen zijn gedoofd... onzegbaar zoet en lavend
geluideloos, door 't welig-zwoele duister,
ruischt, troostend-stil, het lisplend-luw gefluister
van woorden, ééns-gehoord in zalig-lange nachten...
Door 't schemerblauwe donker droomen donze toonen,
'lijk 't vaag en ver geklaag van veêlen en violen...
En heel mijn ziel doorbeeft een eind'loos liefde-smachten...
(Hoog door de stilte treurt het eeuwig ál-verlangen...)
en 't windgewaai weelt langs mijn warme wangen,
't lijk 't zacht en zoet gedreel van weeldrig handgestreel,
't lijk 't wonnig-week gestreel van blanke, koele handen...
Ik voel heur stille tred (Is zij langs mij gebogen?)
- een zacht-gevleide zoen op mijn geloken oogen...
... en weet in weelde nu geen wee, geen klacht...
en blader-bevend buigen bloemen in den nacht,
bij 't wonder-luwe loomen van geur-beladen winden
Er wiekt een vaag geruisch van zachte duivenschachten
êen beef-gesuis door boom-geblaêrte... Een siddering van verwachten..
een loflied ruischt droom-stil uit bloeiende lentelinde
een liefde-lied... een vage zucht naar licht en vrede...
een heimwee-lied, zoo innig klagend als in zielebede...
o kon ik nu in wee en weelde zachtlik weenen,
en als een kind weer bidden zalig-lang en vroom
en rusten in den vreê van wijden liefde-droom
O kon heur tooverblik mijn licht-verlangen heelen...
.....
Blauw droomt de schemernacht boven de rustige aarde,
zoo geurenzacht en luw als in een wonnegaarde...

De lampen zijn gedoofd... De venstren wijden ópen...
De leliën buigen bleek met maanlicht overdropen
Van weelde kweelt een nachtegaal in 't blauwig bosch,
de bloesems sneeuwlen op 't dons-mollig mos,
de sterrenvolle hemelen hoogen in ál-klare pracht,
de luchten ruischen als van vaag-gehoorde zangen.
Maar in mijn ziel rijst boven vreugd en smart,
het onvoldaan geluk, een wrange lijdensklacht,
die beeft omhoog, omhoog door dezen kalmen nacht:
het eeuwig, eeuwig àl-verlangen...

Sterren-vaart.

Nu droomt de wijde, gouddoorsternde Nacht,
in broze, blauwige stilte over al de landen....
In sluimer-rust van vrede slaapt nu roerloos-zacht,
het mat-beblonken meer, langs maan-beklaarde stranden...

Eene bark onhoorbaar-stil vaart over 't kalme water,
vreemd-somber als een schimmige onheilsvaart....
Geen rimpeling, geen deining, geen klagend golfgeklater...
Ten boege staat een Man - hoog-óp en staart....

In stillen wonder-glans blinken de vreemde sterren,
in de onbereikbaarheid der wijde nachte-bogen....
En glinsterzacht glimt in zijn starende oogen,
en in het water weêr, den gloor van 't hemel-verre...

De duistere boot glijdt over gouden sterren-wegen...
- Hij droomt hun gulden stralen-kroon voor hem bereid,
... hen streeft door 't donker zijn verlangen tegen,
naar die wèg-wijken, wijd in eeuwge onvatbaarheid...

Hij strekt zijn handen naar hun klare schitterlogen...
- die wijkend weêr zijn boot naar andere wegen wendt....
... en staart omhóog, omhóog met stille wanhoops-oogen...
.....
O Ziel, mijn Ziel, hebt gij uw eigen beeld erkend? -

GUST. VAN ROOSBROECK.

Door de oneindigheid

Toen zwierf ik door de oneindigheid en zag.
Was 't de aard die boven mij, in vreedzaam lichten,
dit leven na den dood, gelijk een lach,
omkransen kwam met wondre vergezichten?

Was zij de maan, die ik beminnen kon,
en zou haar glans mijn avondschreden richten,
zij vol gena, mijn nachtelijke zon?

Het wazig veld, doorweven met haar toover,
was stil en groot. Geen enkle stem verwon
het zwijgen en een doode droom was 't loover.

Ik sprak: Waar zijn de zielen die op de aard,
haar onvoldaanheid dragen, zeeën over?
bloeit hier voor hen, in vreugd, een eeuwge klaart?

Vond hier een monding in azuren zeeën,
de stroom der smart, door 't noodlot koel bestaard?
- Toen klonk gelach. Was 't galm van oude weeën?

Want somber rees de sfinx als uit een meer,
een haat om 't lang geklaag van bange beeën,
en met zijn steenen glimlach zag hij neer.

Ik hoorde een stem: Hier steeg in 't hoogst genieten,
der zielen storm, en juichte, juichte zeer.
Nu sluimert hij en voelt den tijd niet vlieten.

Verrukking werd een slapen zonder end,
waar alle lusten traag het leven lieten...
wie schenkt terug de vreugd der eerste Lent,

de vreugd van d'eersten kus, nooit weer te halen?
Vervuld verlangen, dat geen stijgen kent,
dat is de dood in zoete zonnestralen.

't Werd stil. Toen vlood ik door den nacht, ontzind.
Ik wist dat ik in 't eindeloos zal dwalen,
en dat mijn wee geen doode haven vindt.

Brussel.

JEF MENNEKENS.

De springvloed

De zee rolt grollend, als een razend-woeste leeuw,
en schudt, als hij zijn manen, haar beschuimde baren,
en kolkt en torent, splijt en steigert, wijl de schreeuw
der albatrossen krijscht om hen die heden varen.

Van op 't bespatte land van 't laag verleden staren
herinneringen bang naar 't giertij dezer eeuw.
Geen gil... Alleen kreunt soms uit de opgedrongen scharen
een doffe moederroep, of droef geween der weeuw.

De zee rolt grollend, altijd hooger, nader... Dringend
in bangen nood bijeen, staan ze op het zakkend strand,
hun riffenarmen bij vertwijflend wachten wringend.

Al nader, hooger... Nog wat hoofden... Nog een hand...
Dan niets meer, niets dan zee, in wier geweldige golven
de bloedschrei huilt van benden uitgevaste wolven.

CONSTANT EECKELS.

A. VERMEYLEN

Overzicht der maand

De Romans

‘Het Doode Land’, door Piet van Assche (Gebr. Janssens, Antwerpen). - ‘Dompelaars’, door Frans Verschoren, (Meindert Bogaerdt, Zeist). - ‘Lieveke’, door Eline Mare (Meindert Bogaerdt, Zeist).

Het Doode Land. - Een bedrieglijk boek, dat *Doode Land*, van Piet van Assche. Knap, sterk, nieuw, vol gloed en leven, aangrijpend, heftig dramatisch. Na tweede, critischere lezing, wordt men eerst gewaar hoe uiterlijk die knapheid is, met wat gemakkelijke truuken, en dank aan welke deerlijke levensmisvorming die sterkte werd bekomen, hoe de inspiratie van dat boek wel uit Streuvels' *Zomerland* zou kunnen komen, hoe

theatraal die gloed en hoe caricaturaal dat leven in den gronde zijn.

M[r] van Assche geeft aan zijne heilanders en aan zijne poldermenschen titanische proporties; 't worden reuzen in gestalte, in karakter en in daad, onmenschen, die wroeten erger dan beesten of anders leven in prinselijke heerschappij, vergaan van honger en armoe en overdadig werk of anders zuipen, vreten en copuleeren, lijk saters. Een caricaturist zou in *Het Doode Land* zeer vruchtbare teekenstof vinden: langs den eenen kant, heilander Leen of Talis, schraal en lang lijk een boonenstaak, wanhopig starend over zijn stuk dorren heigrond, naar een paar dunne korenhalmpjes, die hem hebben gekost een heel jaar van stoeren, doodelijken arbeid - langs den anderen kant, boer Pluijm uit Polderland zittend met rood-opgezwollen kop en heet-gestoven lijf, in warme taveerne, naast tierende makkers, met eene malsche deerne in zijnen eenen en eene enorme bierkruik in den anderen arm.

Levens lijk die van Talis en Timotheus met oude Thecla, daden lijk die van Dulla (in *En 't Weste vlamde lijk een helle...*), van Dict Verloo (in *De Oogen*), van heilander Harmsen (in de novelle zoo-genoemd), van Cuyp (in *De Terugkeer*) mogen zeker niet normaal worden genoemd; 't zijn wreede caricaturen van het boerenleven, hallucinaties, zonder echte verhouding, waarin alles overdreven is, het land en de menschen, waarin zeker eene eigenaardige epiek zit - dezelfde epiek die Streuvels' *Zomerland* draagt - maar een epiek verkregen dank aan onwezenlijke, soms over-romantische middeltjes, die koppig naar het raare, het enorme, het grizzelige of het bestiaale streven - en het soms wel - dat voegen wij er bij - bereiken. Want buiten zijne beteekenis om - waarover ik het hier voornamelijk heb - bezit dit

boek ontegensprekelijke waarde, vooral door zijne dramatiek. Hoe jammer daarom dat, niet slechts in zijn gegeven, in de grond-psychologie van zijne personen, maar ook in de uitwerking zelf, in het détail, van Assche heelemaal buiten de objectieve waarheid (vele vlaamsche romans missen aldus de 'objectiveteit' die alle realisme vereischt) gaat. Dingen lijk deze '*Geen oog* had de boer voor...' waarop drie bladzijden beschrijving volgen van al de dingen die de boer *niet* ziet, bewijzen dat.

M^{r} van Assche heeft nochtans een scherpen zin voor de onmiddellijke plastiek en kan heel knap schrijven. Zinnen lijk deze beelden raak: 'In de verte donkerde een kar aan, getrokken door spierbevende paarden.'

Waarom dan die gewild-hallucinante Titanenkunst, die onwaarschijnlijke toestanden van opperste verdierlijking, die raare drift-ontaardingen, zoo ver-gezocht? Mr Piet van Assche bedriege zich dan ook niet over de waarde van zijn 'realisme'. Luid getier is nog geen zang, zoo evenmin is hoog en driftig gebaar, brutaal gebaar, geen vol of zwaar leven Nochtans moet van Assche wel zóó denken, daar onveranderd *Het Doode Land* de lijn van *Marais en Theus* en van *In 't Veen en Polderland* voortzet. En dat is spijtig: want, zooals ik reeds bevestigde, van Assche *heeft* talent. Hij kan iets - zijn *Hagelinde's Wee*, waaruit we een paar fragmenten in tijdschriften te lezen kregen, belooft een boek veel edeler en verhevener van geest en beschaafder van vorm - en daarom mogen we streng staan tegenover zijn werk en veel eischen. Waarom steekt hij zijne gaven niet in gewoner, eenvoudiger levens-beelden? Toch niet omdat hij er tegen op ziet in Streuvels' sfeer te komen? Die bijbelsch-epische, naar 't groote-caricaturale kunst gaf Streuvels ons ook met *Zomerland*. Overigens vrees ik dat al wie in deze

eerstvolgende jaren een roman of eene novelle over het landleven of het boerenbestaan zal schrijven, den invloed van Streuvels' werk zal ondergaan - waarschijnlijk zonder het zelfs te willen of te weten - en er ver beneden blijven.

Dompelaars. - Een gewoon-geslaagd boek volgens de engste realistische, ja, naturalistische formuul. Een boek zonder bezondere hoogte of diepte, zonder eigenaardige beteekenis, zonder originaliteit vooral. Een boek dat elke schrijver maken kan die zijne taal iets of wat machtig is - er is geen wonderbaar spel of geene zeldzame moireering van kunstigen stijl in, die zou kunnen dekken de armte van den ondergrond, zooals een heel schoon kleed dekt de magerte en hoekigheid van een vrouwenlijf - en die een koppel klare, scherpe oogen bezit. Een gemakkelijk boek. Een boek waarin veel wordt gesproken van dansen en drinken, van vrijen en kinderen kweeken, enz. Maar een boek zonder edelheid, zonder luchtige fantazij en zonder groote levensdiepte. Een knap geschreven boek, goed verteld. Maar een boek zonder echte oorspronkelijkheid en zonder aristocratie. Indien ‘de menschelijkheid van onze vlaamsche landlieden te arm blijkt aan geest om er werkelijk groot-europeesche romans mede te maken’ - zooals dat werd verweten aan Stijn Streuvels - wat dan gezegd van de menschelijkheid dier stompe, bruute vlaamsche fabriekwerkers? Boeken lijk die *Dompelaars* zijn boeken die ons niet vooruit helpen. Ze behooren feitelijk meer tot de *rethoriek* der jongere literatuur dan tot de nieuwe litératuur zelf. Dit weze gezegd zonder hun alle weerde te willen ontkennen, rechtstreeks. Er steken in *Dompelaars* eene zekere objectieve kracht en eene zekere eenheid in handeling, alsmede hier en daar eene werkelijke emotie, die niet miskend mogen worden. Maar de beteekenis

van zoo'n boeken is heel zwak. Ik meen dat *Dompelaars* onder dat oogpunt ver beneden *Uit het Nethedal* van M. Verschoren blijft.

Lieveke. - Na het fel-monokroom en hoogluiend proza van werken lijk Van Assche's *Doode Land* of de laag-bij-de-grondsche werkelijkheids-cinematografie van kunst lijk die van Verschoren's *Dompelaars*, is 't een genot een werk zonder pretentie lijk *Lieveke*, Mej. Eline Mare's letterkundig debuut, te mogen lezen. Ik kende dit boek niet; 't is de bekroning, waarmede het werd vereerd door hef Brabantsch Provinciaal Bestuur, die me aanzette het te lezen, en 't spijt me geenszins.

Lieveke is een roman van heel subtiele psychologie - een roman vol frissche maagdelijkheid, vol teere ontroering. *Lieveke's* stil pensionnaat-leven met zijne kleine smartjes en pleziertjes, zijne naieve droomen en nietige desillusietjes - dat dan plots opgaat in de echte smartelijke werkelijkheid der wereld - wordt door Mej. Eline Mare verhaald met zoo'n wezenlijk vertel-talent, zoo'n innige gemoedelijkheid, zoo'n fijnzinnige emotie en dat alles zoo simpel weg, in zoo'n zonklare en kleurheldere taal, dat men wat verbaasd staat tegenover zoo'n schoon-gelukt eerste werk. *Lieveke* is een der beste debuuten in onze romanliteratuur

ANDRÉ DE RIDDER.

De kritiek.

‘Les Lettres flamandes d'aujourd'hui’, door André de Ridder (De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen).

En wat schrijft de kritiek?...

Niet zoohaast verschijnt er een boek, hoe nederig het zich ook voordoet; niet zoohaast heeft de baardelooze - dat woord laat geen superlatief toe - schilder, zijn niet eens drooge schetsen ten-toon-gesteld; of daar verschijnt ze. Niets ontsnapt heur, 't mag, 't kan niet. Ze weet er alles van. Zou ze wel?

De gang der wereld wil het zoo. Er zijn slimmeren, opstokers, die den weg aanwijzen of beter den weg opjagen. Vele machteloozen, niet in staat uit zich zelf naar de goede baan uit te kijken, gehoorzamen gedwee aan het opgegeven bevel. Dan hebt ge er, schoone, vrije, onafhankelijken; ze lachen in hun vuistje om 't ijverig gedoe der kopmannen, ze behoeven die immers niet; 't volk, de ‘kompakte meerderheid’ verguizen noch misprijzen zij; die loopen kranig alleen vooruit.

Men vergeve mij deze inleiding, om aan te duiden, welke eigenlijke waarde wij aan de kritiek hechten en welke plaats we haar laten bekleeden. Zij staat als bemiddelaarster tusschen kunstenaar en publiek, om deze nader tot elkaar te voeren.

Kritiek der kritiek, wordt aldus het onbenulligste werk. Zij vermag alleen hinderende, stremmende aanvoerders uit den weg te kegelen, vervalt dan in polemiek; of met of zonder loftuiting kan ze, bij manier van bericht of boekenlijst, naar de pas verschenen kritiek, als hulpbronnen ter studie, verwijzen. Elk oordeele of hij die hulp behoeft of niet.

De kritiek, het ‘nevenloopertje’ der groote gedachtenstroomingen, ze draagt in onze schilderachtige Vlaamsche taal zulk een typischen naam: ‘het luizen-vak’. -

Intusschen, is het hartversterkend te overwegen, hoe onafhankelijk de eigenlijke kunst staat tegenover heur, zonder dat de wederkeerige stelling veel schijn van waarheid bevat.

Het nuchterste verstand begrijpt dat ‘de kunst’ vooruitloopt en de kritiek achterna moet krabbelen. Hierdoor wil ik aantoonen, hoe de kritiek niet hoeft te worden overschat, (ofschoon ook niet onderschat,) en hoe even tijdverspillend en weinig ernstig het is zich op te werpen tegen haar, al kan dit heel vermakelijk zijn - om de geestigheid.

En nochtans alleen maar om dat ellendige zinnetje, dat ellendige zinnetje, dat langzamerhand op de wandeling zijn rondetje doet, mogen we wel een oogenblikje bij heur stilstaan: ‘En wat schrijft de kritiek?’

Wat ze ons zooal aanbiedt, bewijze ons het boekje van André de Ridder: ‘*Les Lettres flamandes d'aujourd'hui.*’

Het beoogde doel is hier aan te toonen welke plaats langzamerhand onze Vlaamsche Literatuur in de algemeene Europeesche heeft ingenomen. Men betoogt hoe de jongste uitdrukking onzer Vlaamsche Letterkunde, allengskens ook door de niet Vlaamsch of Nederlandsch sprekenden wil genoten worden.

Dit te verkonden was geen geruchtmakend nieuwtje, de plicht der kritiek bleek het evenwel, hier nadruk op de leggen om de achterblijvers op den weg des vooruitgangs, zoo een beetje op te monteren en mee te sleepen.

Op prikkelende wijze dus de fransch-sprekende bevolking van België inprenten, dat Vlaanderen niet heel en gansch gespeend bleef van 't krachtige levensvoedsel onzer groote den-

kers, dat langzamerhand met de algemeene verfijning van den menschelijken geest ook de Vlaamsche gedachte aan gehalte won, en hoe merkbaar het zich in zijne literatuur afspiegelde, dit was het oogmerk van dit schrijven.

Daarom overschouwt de Heer André de Ridder vluchtig onze literaire evolutie sedert 1830. Na het kranige optreden der ‘Jeune Belgique’ rechtstreeks gekant tegenover de ‘Stroop en bessensap’ literatuur der akademiekers, roerde 't ook in 't Vlaamsche land, moeilijker, gestremd door het krachtverspillen - neen door 't kracht-uitwerken - in de politiek, maar kon men ten slotte toch bevechten de zegepraal der frissche springlevende wereldopvatting tegenover de versteven rethoriek der akademie.

Het boek van den Heer de Ridder wil volstrekt niet zijn het éénige en laatste woord, dat onze Vlaamsche letterkunde wil bestempelen; de waarheid komt eerst na vele jaren tot haar volle recht: ‘*il faut le recul des années*’.

Doch waar hij zich verheugt in het verruimen van onzen gezichtskring, juichen wij met hem. Wij ook zouden het betreuren indien de ‘jongere geslachten’ in Vlaanderen het gingen laten bij een gezonde zinnelijkheid, waar hun taal als voor geschapen blijkt.

Wie zou echter daarover durven te profeteeren?

Daar raken we aan de geheimen van het levensraadsel. Van dit boek zijn niet vele zegels opengebroken en wat men er uit lezen zal moet ook blijken uit de literatuur onzer Vlamingen.

Dit brenge dus de tijd mee en een degelijke ontwikkeling.

Den Heer André de Ridder blijft de verdienste in zijne korte schets ernstig gepoogd te hebben onze VI. Letterkunde in de Europeesche te schakelen en den arbeid der Van Nu en Strak-

sers te hebben omschreven, als de verruiming van den literairen horizont zoo nauw door hun voorgangers om ons afgebakend.

Men moet het de Fransch-sprekenden maar van tijd tot tijd in de ooren knoopen, men moet dat dan ook zoo'n beetje met gezag, wil men - uit pedagogisch oogpunt - dat het er grondig in doordringe.

HUGO VAN WALDEN.

Kunst

Richard Baseleer, in den Kunstkring te Antwerpen.

Richard Baseleer is de schilder van de lucht, van de zeelucht en de lucht die vliet met de tijen mêe langs de Beneden-Schelde. Langs de platte naakte zeestranden die hij schildert, spoelt ze over de roerige baren heen en ze heeft den ruwen pekelsmaak van de baren zelf; ze schuurt u ruig 't gelaat, bijtend om uwe oogleden, om uwe lippen.

En ge herkent haren reuk van aan de Beneden-Schelde ook, vandaar waar oppermachtig weidsch de grijze reus zijn rustelooze leden spreidt alover de zandplaten en de slapende oevers; - ge herkent haren reuk doortrokken van den adem van 't slibbig water, van den adem van den veien polder en 't weiland die, ginder verre, ergens vastliggen, met hunnen zwarte grond en hun malsch groen gras.

Die eigenlijke lucht van ónze zee, de Noordzee, die van ónze Schelde spoelt, en wemelt en zindert door heel 't werk van Richard Baseleer. Dáardoor krijgt het zijne eigenaardigheid. Die lucht, die atmosfeer doet *waar* zijn, van duurbare, innige waar-

heid Baseleers beschrijvingen van de Vlaamsche en Hollandsche stranden; - die lucht als ze, doorwoeld door de wilde winden, gezuiverd zich uitspant in heel heldere ijlheid boven de klare baren; of als de duivel in 't water zit en de golfslagen log waggelend neerkloppen, terwijl de wind met rukken ineens opspringt en weer wegduikt, doende dobberen en schudden de schuiten, klakken de zeilen, en, hoog aan den hemel, verscheurend de inktzwarte wolken zoodat schelwit het licht erdoor spettert; - die lucht als ze lachend met doorzichtige blauwheid doortinteld, te sluimeren ligt boven de loome Schelde, waar feestelijke kleuren glimmeren en de bootjes als witte vlinders naar de verten vluchten...; die lucht dik van zilveren misten hangend over de effene zwijgende spiegelvlakte, waar sluimeren onzeggelijk teedere perelmoerige toonspelingen.

- Maar de wisselingen van de lucht, om 't wezen van ons Noorderland, zijn nooit ten einde en dát maakt uit, de groote schoonheid van ons landschap.

En van die schoonheid heeft Richard Baseleer ons, in waarheid, verteld.

EDMOND VAN OFFEL.

Muziek

Naar aanleiding van den prijskamp van Rome voor toonkunst, 1909.

Kunst is een sterke waarborg van beschaving. Zij die middelen troffen om de kunst aan te moedigen en te steunen handelden wijs. Hunne inzichten waren zuiver en verheven.

Maar zooals het steeds gaat wanneer er uit eene zaak persoonlijk voordeel, welkdanig ook, te trekken is, zoo werd ook hier de praktische verwezenlijking beïnvloed door talrijke overwegingen en opmerkingen van min of meer baatzuchtigen aard. Dergelijken invloed kon niet anders, als de in zich zoo schoone instelling tot spijtige en ontmoedigende uitslagen brengen. Wat dan ook gebeurde.

Een prijskamp om doelmatig te zijn moet waarborgen van rechtvaardigheid bieden. Daar het nu eens onze beperktheid van wezen, onze natuurlijke onvolmaaktheid, onmogelijk is tot de absolute gerechtigheid door te dringen, moeten wij ten minste alle onze geestvermogens uitputten om tot de grootst mogelijke billijkheid te geraken. Eerst en vooral dus moeten alle mededingers gelijke kansen van welgelukken hebben. Is dit het geval nu met den prijskamp van Rome voor toonkunst? Onderzoeken wij de zaak in hare bijzonderheden. De jury is samengesteld uit bestuurders der verschillende Conservatoriën en Muziekscholen des lands. Die heeren kennen over 't algemeen de kandidaten omdat zij tegenover deze in de verhouding van leeraar of bestuurder tot leerling staan. Ieder hunner zal dus geneigd zijn zijnen leerling te bevoordeelen. Is er nu onder de mededingers een die den juryleden onbekend is zoo heeft hij klaarblijkend eene kans minder. Dan nog kan om persoonlijke redenen de verstandhouding tusschen de bestuurders of leeraars en den leerling goed of slecht zijn: alweer eene kans minder of meer; maar verwerpen wij deze beschouwingen als onwaardig, hoewel er feiten zijn (waarop geen tegenbewijs kan ingebracht worden) om ze te steunen. Desniettemin blijven de kansen voor de mededingers ongelijk, zelfs in de voorafgaande proef, hoewel deze op uitsluitend technisch gebied blijft. De bijzonderste faktor dezer

proef is het zetten eener fuga naar een gegeven thema. Ieder jurylid geeft een thema, en het lot wordt getrokken om te weten welk der gegevens zal moeten verwerkt worden. Natuurlijk zijn de juryleden overeengekomen op welke wijze zij ieder thema verwerkt willen zien. Nu is het niet onmogelijk dat mededingers die hunnen leeraar onder de juryleden tellen één dier themas kennen en er ook de gevraagde verwerking van weten: zoo'n thema kan in de klas gegeven zijn geweest en ook verwerkt en verbeterd; de leeraar kan al de opgaven niet in het geheugen houden die hij in zijn lessen stelde. Dat is weer een kans van welgelukken te meer voor dien mededinger. Want het kan dat het lot dit thema aanduidt. Een fugenthema kan op meer dan ééne wijze verwerkt worden die daarom niet slechter is de eene als de andere. Niettemin zal de jury de voorkeur geven aan de door hem bij overeenkomst aangenomen zetwijze. Dat is willekeurig. Dergelijke uitspraak staat niet in verhouding met de technische waarde der kandidaten. Genoeg daarover; nemen wij nu de beslissende proef.

De mededingers, die met welgelukken het eerste deel van den prijskamp hebben doorstaan, moeten nu eenen gegeven tekst verwerken, en dit in vastgestelde omstandigheden en binnen een bepaald tijdverloop. Eenen kandidaat zal die tekst volkomen passen in vorm en onderwerp en gedachtenstrekking. Die heeft dus drie kansen in zijn voordeel. Andere zullen dien vorm ongepast vinden, hunne inspiratie zal er door tegengewerkt, verlamd worden; hunne opvatting van rythmus en klankbeelden is eene gansch verschillende. Sommige laten zich door het ontwerp begeesteren, wijl andere het met koele onverschilligheid zouden willen ter zijde leggen en het waarlijk met tegenzin en uit dwang verwerken. Ook de gedachtenstrekking van het gedicht wordt

niet door allen op dezelfde wijze opgevat: zij kan gansch met de overtuiging overeenstemmen, maar ook geheel en al tegenstrijdig zijn met de principepen van eenen mededinger. Zulke beschouwingen, die toch in acht genomen dienen, komen niet in aanmerking in de beraadslagingen der juryleden.

De omstandigheden in dewelke moet gewerkt worden hebben ook een zeer verscheiden uitwerksel op de gesteltenis der kandidaten. De afgezonderdheid van het buitenleven, is voordeelig voor zekere karaktergesteltenissen, andere worden er door benadeeligd en ontstemd. Voeg daarbij nog de uitwerking die het gedacht: ‘Binnen zooveel tijd moet het werk volmaakt zijn,’ op zenuwachtig zwakke naturen kan teweegbrengen. Dat kan eene foltering worden die alle wilskracht verlamt. Dan is het nog te beachten dat sommige kunstenaars zelfs onder den drang der rijkste inspiratie toch langzaam werken en ieder gedacht grondig overwegen. Andere daarentegen vatten zeer snel den vorm hunner gedachten en schrijven hem zonder verdere overweging klaar neer. Beteekent zulks dat de eene meer talent heeft dan de andere; dat de eene grooter kunstenaar is dan de andere? In der waarheid niet! En toch zal een volmaakt werk noodzakelijk den voorkeur hebben op een onafgewerkt deel, hoe geniaal dit ook zijn moge.

Als nu het gestelde tijdstip verloopen is en de partituren door de juryleden onderzocht worden, zijn dan ten minste de kansen gelijk? Al even weinig. Ieder jurylid, buiten de invloeden die wij hooger aanduidden, staat nog min of meer tegemoetkomend tegenover deze of gene muzikale strekking. Zeer groote meesters hebben zich moeilijk aan dien invloed kunnen onttrekken: Händel kon in Glück den grooten toondichter niet erkennen; Haydn heeft altijd staande gehouden dat Beethoven maar 'nen

grooten pianist was. Berlioz heeft Wagner moeilijk kunnen begrijpen; Wagner zelfs was van gedacht dat Bramhs misschien wel 'nen grooten toondichter zou zijn ware hij zoo welluidend als Beethoven; Lizst, die zooveel bijdroeg om de groote werken van Robert Schumann te doen uitvoeren, is door dezen laatsten nooit begrepen gewerden; ja zelfs Schumann was zijne werken vijandig. - Een werk kan nu onder den invloed van deze of gene kunststrekking geschreven zijn; het kan ook volgens eene gansch persoonlijke opvatting bewerkt zijn; daaruit volgt niet noodzakelijk zijne grootere of geringere waarde als kunstwerk. Nochtans is de verhouding der juryleden tegenover zulke strekking of zulke opvatting van allergrootst gewicht voor den uitslag. Elk Conservatorium ook heeft er belang bij eenen zijner leerlingen den eersten prijs te zien toekennen; en vermits de juryleden allen bestuurders en leeraars zulker instellingen zijn zullen zij wel het mogelijke doen voor de eer hunner school.

Eindelijk moeten de werken der mededingers uitgevoerd worden voor de juryleden en voor niemand anders (waarom niet voor andere toonkundigen?) De uitvoering geschiedt niet volgens de orkestpartituur maar volgens eene vierhandige klavieromwerking van het orkest. Deze laatste bepaling, die heden verplichtend is, schijnt minstens nutteloos. Vooreerst is het niet mogelijk de orkest-bewerking te beoordeelen volgens eene klavieromschrijving. Indien de juryleden het werk moeten hooren om het te beoordeelen dan zou het billijk zijn de partituur gansch getrouw te blijven, ook voor wat de orkest-bezetting aangaat. Maar vermits de werken reeds besproken zijn geweest in andere vergaderingen der jury, is ook de beslissing aangaande hunne waarde (voor de juryleden) een voltrokken feit lang voor den dag der uitvoering. Het schijnt zoowat of die bepaling dan maar

voor doel heeft de uitspraak der jury eene zekere plechtigheid bij te brengen.

Voor velen is de prijs van Rome een onomstootelijk bewijs van talent en hoogere kunst-waarde in hem dien het geluk ten deel is gevallen die onovertrefbare onderscheiding te bekomen.

In der waarheid is de Prijskamp van Rome eene zeer onvolmaakte verwezenlijking van een schoon gedacht. De waarborgen van rechtvaardigheid zijn volstrekt ontoereikend. De kansen van welgelukken zijn in het geheel niet gelijk voor de mededingers. De goede of slechte uitslag van de kandidaten bewijst niets aangaande hunne persoonlijke kunstwaarde en talent. In de huidige omstandigheden is het de jonge kunstenaars niet aan te raden den kamp te wagen: zij kunnen er niets bij opdoen dan nuttelooze ontgoochelingen en nadeelige ontmoediging.

LODEWIJK DELHAYE.

Tijdingen

† *In Memoriam O.-K. de Laey.*

In de maand December laatst, werd door de domme dood getroffen onzen dichter Omer Karel de Laey (1876-1909), schrijver van *Flandria Illustrata, Van te Lande, Ook Verzen, Hardenburg*, enz.

'Hij was een fijn-teekenaar. Hij ciseleerde over de teer-omlijnde feiten eene brooze en altijd zeer eigenaardige miniatuur-detailleering. Hij heeft alzoo een hoop wonderbare beeldjes gewekt, rijzend in keurige woorden en omdaan met eene sobere muziek. Hij was nooit ongevoelig, zijn werk nooit karakterloos.' (Herman Teirlinck).

We leggen op zijn graf neer de stilste bloemen onzer rouwige bewondering en de zerpst-geurende kransen van onze spijt.

Voordrachten van De Boomgaard.

11 Januari 1910, Edmond van Offel over *Wat is kunst?* - 21 Januari, Gust van Roosbroeck over *Karel van de Woestijne* - 9 Februari, André de Ridder over *De laatste werken van Herman Teirlinck* - 20 Februari, *Voordrachtavond Gust van Hecke*, met verzen van de jonge vlaamsche dichters - 22 Februari, Paul Kenis over *Het Idee der Liefde in de XVIIIe eeuw* - 1 Maart, Leo van Goethem over *Edgar-Allan Poe*, enz., enz.

Nieuwe Uitgaven.

Van onze bijzonderste medewerkers zullen dit jaar verschijnen: *De Getijden* door Edmond van Offel, *Jeugd* door Gust. van Hecke, *Gesprekken met den wijzen Jongeling* door André de Ridder, Het *zondige Vleesch* door Leo van Goethem, *Elooi in 't Woud* door Hugo van Walden, *Guillepon frères* door Gerard van Eckeren, nieuwe verzenbundels van Constant Eeckels en Richard de Cneudt enz.

Van Karel van de Woestijne verschijnen: *De Gulden Schaduw, Afwijkingen* en *Het Dagelijksch Brood*, eene bloemlezing uit zijn journalistisch werk. Herman Teirlinck heeft twee romans klaar: *De Os* en *Pip*. Buysse geeft ons *Het Ezelken*, Streuvels een bundel kindervertellingen. Van Emmanuel de Bom komt allerwaarschijnlijkst uit dit jaar - eindelijk - de roman *Verlangen*. Vermeylen werkt in stilte voort aan zijne *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde in de XIXe eeuw*.

Kantteekeningen

Voor dat den doek gehaald wordt.

Mevrouw Janssens (in de orkestzetel, tot Mevrouw Peeters): Wa' zal da' zijn, Madame Peeters, da' nief stuk? - Ik dierf m'n dochter nie' mêebrengen, want met al die artistieke stukken! Ge weet nooit waaraan of waaraf. 'k Heb overlest nog zoo 'n artistieke vertooning bijgewoond en ze deden niks dan vloeken van 't begin tot 't ende. En nu... Adam en Eva... enfin, Madame, ze zullen toch wel iets aan hebben...

Mevrouw Peeters: Maar Madame toch! Neeë, Neeë, dat is heel serieus. 't Is iets dat iedereen mag zien. Zelfs geestelijken! 'k Ben zeker dat er in de zaal zijn...

Mevrouw Janssens (rondkijkend): Ja, me dunkt, ik zien er eene zitten... ginder zie...

Een jonge heer (naast Mevrouw Janssens): Neeë, da 's Meneer Teirlinck, de schrijver, Madame.

Nederlandsche Schouwburg
TE ANTWERPEN
ADAM IN BALLINGSCHAP
Treurspel door Joost van den Vondel

Na het tweede bedrijf.

Hooge overheid (tot eene andere hooge overheid): Je crois que c'est de la poësie?

Andere hooge overheid: Ja, ja, dat is e' gedicht.

Mevrouw Peeters: Vinden niet, Madame Janssen, dat er hier zoo 'n slechten accoustique is in dees zaal?

Mevrouw Janssens: Ja, Madame, 'k heb 'et ook al den heelen avond geroken!

Gedurende 't derde bedbijf.

Een andere hooge overheid (in zachten slaap) Schenk in, Terwagne.

Louiske: Wa' zoude gij doen as ik u moest 'nen appel presenteeren?

Karelken: Vijf minuten daarnaar vroeg ik 'nen anderen.

Na 't derde bedrijf wordt Adam aan de overheden gepresenteerd.

Hooge overheid: Ah! Meneer, proficiat. Gij hebt 'et 'm er maar 's goed afgelapt!

1ste Dagbladschrijver (zijn artikel schrijvend) Vondel! o Vondel, geniaal!... enz. (tot 2de dagbladschrijver) Wij moeten 'r 'm doorkrijgen. Der is orde gekomen dat hij op de lijst moet en zal komen of de kiezers willen of niet... (schrijvend) Treurspel der treurspelen... heerlijk...

Eva wordt aan de overheden gepresenteerd.

Hooge overheid: Oh! Madame, proficiat. Gij hebt 'et 'm er maar 's goed afgelapt!

2de Dagbladschrijver (zijn artikel schrijvend) Vondel, o Vondel... grootste dichter... (tot 1ste dagbladschrijver) ge weet de poll!... - We krijgen 'r 'm niet uit. Hij heeft vijfhonderd herbergiers achter zijnen rug staan...

- DUIVELS VAN ALLE SLAG WORDEN AAN DE OVERHEDEN VOORGESTELD.

Hooge overheid: Ah, Heeren, proficiat, gijlie hebt dat daar 's goed afgelapt...

Mevrouw Janssens: Is da' Vondel nie, Madame, die altijd den eersten prijs hee 't me' zen komedestukken tegenwoordig?

Mevrouw Peeters: Maar, Madame, Vondel is al lang dood!

NA 'T LAATSTE BEDRIJF.

Mevrouw Janssens: 't Was toch proper deze keer, he Madame?

Een oude heer (tusschen zijn tanden): Te veel woorden en te veel klêeren.

DAPHNIS.

E. LAERMANS
OP HET VELD

De verzoening, eenige liefde.

Glinsterend licht zijpelde door 't bladerwerk van 't woud en brak door de weeke groening als waterstralen, neerdalend in 't vlekkige bladbruin op den grond, waaruit bij plaatsen 't fluweelig mos in groene eilandekens opklaarde. Hooge elken schubden hun breede stammen, met sterke wortels in den grond geankerd, en in de oksels 't lustige getip van gele boschranonkels op zijige glimming van vochten bodem. Glad zilverig pilaarden statig strenge beuken naar 't kalme getwijg van hun sierlijk-luchtig loof, andere stammen rilder en fijner als 't gebussel van orgelpijpen daar rondom. En overal tusschen 't verre voortlijnen der stammen, wisselende inktzwarte strepen, en parel-grijze, wazig als watertint, de doorschijnende groening van 't verre geblaarte, temperend als een scherm het licht, dat daar glansde.

Elooi hoorde zijn stap ruischen en krakende

twijgen vertrappen; klaar en helder onder de boomgewelven vulde 't heele bosch zich met dit levendig gesuizel als in één onmeetlijke hal, en hij voelde in zijn herte de pranging van eerbied, bij 't warmer kloppen eener onverklaarbare vreugd. Hij snoof genietend den zerpen geur der kraakebessen en gluurde naar de blauwe kogeltjes, die bolden als gestolde droppen tusschen de fijne blaadjes. Hij plukte er een tuiltje van bij elkaar om voortgaande, de frischsappige vruchtjes in den mond te persen. Elke opgehelderde plek tusschen de boomstammen, overstroomden de kraakbeziën; zeeën van wonne naast het metalige groen van voortrankende hulststruiken. Hij hoorde hoe een zachte wind orgelde in de bladeren, stille maar breede akkoorden; gedwee luisterde hij naar 't af en aan gonzen van vliegen in haastige fanfaren; 't zinderend voortzoeven eener tremoleerende mug, en 't zware brommen eener zommende horzel. Een vogel floot zijn fijfelend wijsje, luchtig als een kinderroep en een andere vogel, wat verder schuifelde hem tegen. Als een vraagpunt daar plots bovenuit brak de koekoek met zijn drieroep de geleidelijke symfonie af; toen orgelde de muziek weer voort, 't geheimzinnige hooglied van 't woud.

Elooi voelde 't zwellen van zijn hart in dit lied, een stroomenden vloed van toonen, die uit wou breken

en jubelend borrelen, vrij juichend als vogels en boomtoppen, vast en statig als de eindelooze gangen. Hij verzocht er een voozeken te vangen, probeerde 't na te fluiten, maar vreemd en schril en storend klonk het naast de omvatbre, vreemde melodie. 't Werd in hem een heftig begeeren naar iets toch vast van lijn en wezen, dat hij bezitten zou heel aan hem, dat zijne blijheid stralend omvatten mocht. Nog nooit had hij in 't woud zulke blijheid vermoed, ze hing daar rondom hem in 't kleurgespeel van 't loof en ze zong bestendig in zijn ooren, zij drong hem voort, maar steeds voort, hij wist niet waarom, hij wist niet waarheen, naar heilvolle zegening, verhoopte hij. Uit de halve schaduw, die hem omvaamde, zag hij hoe de zon schitterend, vloeiend goud schallend uitspreidde aan den voet van den hoogen beuk, den schoonen éenigen boom, waar hij zou dikwijls had neergezeten, in de tijden van smarten, zoo helder nu van blij lachend leven; zoo straalde nooit die plek van geluk voor dezen!

Hij vleide zich neer onder de schuttende kruin en door de poorting der twijgen richtte hij den blik naar de verre glanzing van het licht, in vaag verwachten iets naar hem te zien treden, iets dat zijn zou de uitbarsting van het zwellende geluk in zijn hart.

Was daar geen geritsel in 't struikgewas?

Een waterjuffer draaide zonnemolentjes in iriseerende schijnsels, beinsde op een langen halm en danste verder in kleurige lichtmolentjes. Uit het roerende gebladerte vlogen een paar musschen met fellen vleugelslag en borgen zich in een hazelaarstruik. 't Duidelijke geruisch van takkenbeweeg en 't ruischen der droge blaren verraadden de aanwezigheid van een naderend wezen.

Een onverklaarbre ontroering en vroolijkheid tevens jaagden in zijn borst, hij keek toe reikhalzend. Seffens erkende hij ‘haar’ als wist hij dat ze komen zou. Zij boog zich over de kraakbeziën heen, den rug naar hem gekeerd, helder in de klatering der zonnevlek; en zacht, heel zacht, opdat zij niet schrikken mocht murmelde hij: ‘Dag, Felicie!’

Met een lichte rilling richtte zij heur op, streek met heur oogen langs de zachtheid van zijn blik en toen blozend de wimpers neerslaande, antwoordde lispelend: ‘Dag, Elooi’.

Een poosje bleven beiden spraakloos, ze vonden geen woorden om de smeltende innigheid van die stonde te breken, zoo teer in de omhelzing der blijstralende zonne in ééne helderheid rondom hen, en de plechtige zegening van het woud-mysterie.

Maar waar bij Felicie de liefde opvlamde tot eene schoonheid, die heur onuitsprekelijk scheen,

trilde in Elooi het zachtere gevoel van vereend zich heffen in ééne heerlijkheid en ééne leenigende goedheid, en in verre zonneschittering flitste weer de hoop in hem op, de hoop op dit machtig vrije leven in onbeperkte zonnevelden.

Hij plukte zijne hand vol bessen en toonde ze haar.

- Kijk, hoe schoon zij dit jaar zijn... Mag ik u wat helpen?

Hij schudde de vruchten in haar korfje en ze dankte hem met een wonnigen blik.

Toen gingen ze beiden aan het kraakbeziën garen, zooals ze reeds zoo dikwijls te zamen plachten.

- Ge zijt dan niet meer boos op mij, Elooi?

- Heelemaal boos ben ik nooit op u geweest, Felicie, maar ik heb er toch veel verdriet om gehad, toen gij u van mij hebt afgekeerd... In mijn verdriet vond ik dat al de menschen zoo slecht waren rondom mij... en ik wilde heel alleen voor mijn eigen gaan leven...

- Nu vindt ge dat de menschen niet slecht zijn en ge zijt uw verdriet te boven gekomen? Er trilde vrees en een heel lichte bitterheid in Felicie's stem en ze dorst hem niet aan te kijken.

- O Felicie, ik heb nu eerst ontdekt wat een goedheid er schuilt in de harten der menschen, die ik slecht waande; en zoo hoop ik ook dat nu ik de groote treurnis van mijn leven te boven ben, ik er het

geluk zal van genieten, waaraan ik vroeger niet had durven denken?’

Felicie keek met schitterenden blik naar die mannelijke gestalte, nog steviger in de ribbing van zijn fluweelen pak. Zie, was dat nog hetzelfde wezen, 't hoog gladde voorhoofd, de fijne neus, de zachte ronding der wangen, rustte hij nog even zoet de diepte van dien donker-blauwen bleek; was het nog zijn mond die onder den bevenden snor, die woorden tot heur sprak? Zij had hem kunnen aanbidden in heure liefde, want mannelijker was hij nog schooner geworden, en mannelijker vóóral, dat, waarnaar zij zoo verlangend zuchtte, zoo veel sterker dan heur.

Hoe allemachtig lief zij hem nog had voelde zij aan de plotse vrees die heur beving, dat hij ook de liefde tot heur in de berusting met het lot zou hebben gesmoord, en bevend vroeg ze hem:

- Zoodat ge nu volkomen gelukkig zijt en niets meer verlangt?

- Volkomen? Felicie, kunt ge mij dat vragen? Weet ge nog hoe ik 't leven wilde beheerschen als een koninkrijk?

Hij ook verraadde door de schorheid zijner stem, hoe de woorden 't gevoel omsluierden, dat hem overstelpte. 't Duizelde in zijn brandend hoofd; hij had het kunnen uitroepen van heftigen drang; hoe alles in

hem nog verlangde naar heur, smeekte naar heur, hunkerde naar heur; bedelde om een sprankeltje zonne geschonken door heur. De vrees weerhield hem, de vrees heur te verliezen door de minste krenking; zij was immers aan hem niet meer.

- En gij Felicie, leeft ge nu naar uw wenschen?

- Ik zou kunnen weenen, Elooi, zoo rampzalig ben ik - (snikken snoorden in haar stem) - De menschen denken me gelukkig omdat ik rijk ben; waarom zou ze klagen, beweren ze, heeft ze niet al heur begeeren? Maar Elooi, aan u mag ik het wel bekennen... maar, ik ben niet meesteres op mijn eigen erf. Mandus heb ik altijd misprezen, hij beveelt mij als eene meid, ik heb hem nooit bemind.

- Felicie!

- Neen, nooit. Ik ben met hem getrouwd omdat ik geen uitkomst zag... omdat hij me gekrenkt, ja diep vernederd had. Ik wilde dat hij kruipen zou voor mij; en hij kroop, hij smeekte op beide knieën, op beide knieën smeekte hij mij; toen dacht ik mijn meesterschap beslist, ik trouwde; maar brutaal werpt hij zich weer boven mij, vernedert mij; 'k wil 't niet, o mijn God, 'k wil zijn meid niet zijn! en ze barste in snikken los.

- Och treur niet, Felicie, zie rondom ons hoe feestelijk het bosch ons omringt, bloemen, vogelen-

gejubel... ik heb zulke vreugdenu ik weer bij u ben... Ween niet, toe, ween niet meer... Ik ben immers nog altijd uw trouwe vriend gebleven, kan ik u niet meer troosten als voortijds, u troosten als gij droef zijt?

- Ja Elooi, o ja, mag ik nog komen naar u, morgen nog? krachtvol en diep door de tranen heen, smeekte heur blik naar hem.

- Ja Felix, ja, hier zal ik u afwachten.

Getroost nu wischte ze heur oogen. - Zeg Elooi, weet ge nog, hoe ge mij hier eens in 't bosch zoo trotsch hebt van u afgewezen?

- Ja hier in 't bosch (hij zegde het plechtig), zie, de boomen heb ik allemachtig lief. Is het niet of zij ons beschermen willen? Zie, zij wezen mij toen van u af en nu brengen ze mij u weer?

Zij drukten elkaar de hand en namen afscheid.

Elooi keek hoe ze verdween door de lichtende poorten.

En, door de verre-reikende boomkruinen orgelde weer een aanstroomende vloed van volle akkoorden, dreunend als een heil-hymne in zijne borst; een nachtegaal floot een hooge triller, plots ingehouden; toen een geparel van uitwaterende toonen, jubelend en schallend, duikelend in een klankenval, borrelend van geluk, gorgelend uit diepe keel, uitgezucht in een luchtig, klare toon, die in een wip ten hemel vloog.

's Anderendaags vleide Felicie zich naast hem neer aan den voet van den schoonen beuk. Het dichte struikgewas omsloot hen als in een kamer.

Hij had haar hand in de zijne genomen en streelde met zijn duim haar satijn-gladden pols; zij helde naar hem toe om de koesterende aanvoeling van hem tegen heur. Zij keek naar zijn goede trouwe hoofd, dat zij zoo graag had willen zoenen, in stille genieting, met gesloten oogen.

Zij spraken maar luttele woorden en drukten elkaar lang en innig de koortsig brandende handen.

Felicie vroeg hem naar zijn ziek-zijn en wie hem verzorgde.

- Hebt ge veel geleden Elooi?

- Neen Felicie... 't is of ik geslapen heb en met zwaar hoofd uit een bangen droom ontwaakte. Vader is zoo goed voor mij geweest. Ik zie hem nog aan mijn bed; hij weende van vreugde toen ik hem weer erkende. Weet ge, dat hij gevraagd heeft, of ik u verlangde te zien?

- Wat hebt ge geantwoord?

- Ik wist immers dat het onmogelijk was... ik...

- Had gij het gewenscht?

- O ja, ik had het vurig gewenscht.

- Ik zou gekomen zijn, antwoordde ze en keek peinzend in de verte.

Een lieve-vrouwebeestje zette plots neer in Felicie's hals, ze bracht er de hand heen, maar tastte er te vergeefs naar en lachte.

- Wacht, zegde Elooi - ik zal helpen.

Zij bukte 't hoofd voorover; 't zwartgevlekte dierken, pooterde vlug uit de streuvelende krulletjes naar de donkering van den halskraag. Zij voelde het fleuren van Elooi's vingertoppen; hij streek behagelijk dat zijige vel tot hij het dierken greep, toen plots onweerstaanbaar gelokt zoende hij haar in den hals.

Zij keerde haar wezen naar hem toe en gaf hem zijn zoen weer, haar arm om zijn hals gevleid.

- Mint ge mij nog Elooi, nog altijd als vroeger?

- Ja Felicie, ik kan niet anders... ik min u nog meer dan vroeger.

- Elooi, mijn lief, nu ik u weer heb, vrees ik den boer niet meer; niet waar, wij zullen gelukkig zijn?

- Als ge mijn koningin blijven wilt?

- Alles, mijn Elooi, alles wil ik voor u, gij weet niet hoe ik u min!

Zoo werd het woud de plaats waar hunne liefde bloeide.

Voor Felicie telden geen ander dagen meer dan diegene, waar zij heur geliefden vond. De liefde van Elooi was het éénige geluk, dat heur leven kon ver-

heerlijken, zij wilde het genieten geheel en gansch, er smachtend in versmelten; zij kende niets geurigers dan de zoenen van heur lief, niets zachters dan zijne streelingen, geene andere wonne, dan zich te gevoelen naast hem. Van hem verwijderd was ze rampzalig, scheen heur het leven waardeloos en onbeduidend en ze beredderde heur huiselijke bezigheid zonder lust en bijna zonder wrok. Meer zorg nog besteede ze aan 't verplegen van heur bloemenhof, alleen maar omdat zij wist hoe hij de bloemen liefhad en zij aldus in gedachten althans zich één voelde met hem; o wanneer dan toch zou eens, als voor eeuwig, één eenige omhelzing hen vereeren!

Elooi hernam nu zijne geregelde wandelingen naar het woud, zelfs wanneer hij wist dat Felicie niet komen zou; bij hem of verre van hem, altijd voelde hij heur aanwezigheid. Hij hoefde alleen de oogen te sluiten om in eene schervelende schemering van irradieerende, deinende vlekken van klaarte, 't gelaat zijner geliefde te zien verduidelijken in den langzamerhand wegtamenden gloed. Hij voelde heur dan zoo schoon vóór hem, zoo dicht bij hem, dat hij heur in vlammende woorden zijne liefde beleed.

- Ik hunker zoo naar uw kus, Felicie, uw kus die mij optilt en wegvoert... ik heb u zoo onmenschelijk lief, dat ik niet bevat of ik in u wil wegzinken of

u op wil heffen tot onbereikbre hoogte, om u te aanbidden, geheel aan mij...

Zoo lag hij eens uitgestrekt onder den hoogen beukeboom, zijn geliefkoosd plekje en hij loerde tusschen de lichtvlekken in de bladerkruinen boven zijn hoofd naar den stralenden hemel.

Een warmte joeg koortsig door heel zijn lijf en trilde in zijne handen en pakte drukkend saam om zijne borst. Hij snoof gulzig de prille woudlucht in, zerp en zwaar, krachtig en jeudig van levenssappen. Dat gaf vrijheid aan zijn herte, ha! deugdoend voelde hij een warme sterkte zijn spieren lenig stalen, tot willende levensmoed.

- U beminnen Felicie, vrij, vrij - jubelde hij - mijn boomen heft uw kroonen zoo hoog ge kunt, open breed uwe gangen tot onze koninklijke liefde.

Zijne blijheid halde verloren onder de bescheiden stilte der boomkruinen, meegevoerd in het voortdurend gesuis, als van zachte water-wiegen. Zijne uitbundige jolijt was nu tot kalmte gebracht, tot eene vrede waarvan hij het levendige besef had, als van 't bestendig ruisschen der bladeren boven zijn hoofd.

't Praamde hem het uit te kunnen zingen in een lied; woorden te vinden, die in zwevende rythmen zijn geluk verkonden zouden, oprijzen voor zijn geest vast als boomen uit de aarde en duidelijk werd het

hem door al zijn tasten heen:

‘Daden heb ik niet, die daar zullen getuigen van mijn leven, maar mijn gepeinzen en mijn hartkloppingen, kan ik in woorden voort laten golven, woorden als schrijnen omvattend al mijne vreugde en al mijne smart!’

Daar ergens verscholen in 't getwijg, tiere-lierde een vogel zijn liedeken, simpel en malsch door 't geblaarte naar zijn wijveken heen. Elooi luisterde naar hem, bewonderend en zuchtte: ‘Vogelken, wat zingt ge toch schoon!’

Toen barstte 't uit zijn hart met ademstooten:

Woudvink, woudvink, leen m' uw keel
'k Wil van mijn lieveken zingen
Woudvink, woudvink, draal niet te veel
Mijn herte zou er van springen
Parelend, parelend, minnegekweel
Lievekens deel
Woudvink
Klein ding
Klink.

Zoo dichtte Elooi zijn eerste liedje, terwijl hij naar zijn lief wachtte. Hij zong er een lustig wijsje op, want de vreugde warmde in zijn borst, maar wiegelend zacht als de adem van het woud.

Hij was nu volkomen rustig, verwonderd hoe hij

daaraan kwam, hoe jolig hem dat van de lippen vloeide, het vogelgezang na. Hij was fier op zijn zegepraal: ‘De vogelen hebben hun gekwedel, de boomen, mijn broeders, hebben hun eeuwig lied, maar ik heb mijn zang ook, mijn klare zang in het woud, mijn klare zang door woud en veld, dat zal mijn leven zijn!’

In een heerlijk beeld droomde hij 't, zijn arm Felicie's leest omspannend, wandelend door de stille woudgangen, de hoofden in téére voeling bij elkaar, zijn lied schallend als een triomfroep door 't woud.

Bij bladergewemel sprong hij op. In de neergeklaterde zonne-goud-vlek, omstraald van licht, geluk glanzend mooi wezen, met warme glans in helle kijkers, zoo staarde hem Felicie bewonderend aan. Om hare hand speelde bloemig gezoen van een ruiker versch ontloken rozen.

- Waar droomt mijn koning van - lachtte ze schalks - terwijl zijn koningin hem rozen brengt?

Dit werd hun schoonste wandeling!

Na de smeltende omhelzing bij 't reiken der rozen, borg Elooi de verlegenheid van zijn gelaat in de bloemen-weelde, waarvan hij gulzig den geur opsnoof, en met week-aangedane stem, sprak hij:

- Felicie, mijn lief, gij weet niet hoe lief ik u heb!

Hij vleide zijn arm om heur leest heen en omgreep

de warme ronding van heur hand. Zij boog heur hoofd naar zijn schouder, in volle overgaaf op zijne borst geleund; eng omsloten torten ze zwijgend voort.

Op teer-witte blankheid, bloosde als schuchter liefderood, de bloeiing der windrozen, en ranonkels klaterden hun schrille geelte op week-groene sappigheid.

- Hoe prachtig het woud nu is met al die bloemen? - juichtte Felicie.

- Ja, antwoorde Elooi - ze vlaggen allen voor ons, heel 't woud is in feest he, mijn lief, ze vieren ons!

Soms hielden ze stil, als kinderen bij 't bespieden van een goudbestofte kever, die zich bezwaarlijk voortspoedde, gelukzalig om 't glansen van zijn pantser en gichelend om zijn onbeholpen manieren; of een machtig, rechte stam stiet krachtig in 't bladerzwerk en dwong om de fierheid van zijn gebaar hun bewonderenden blik naar zijn kroon. De volheid van hun geluk ontlook voor hen in de duizende schakeeringen van het endelooze woud, dat al de wonderen van zijne schoonheid aan hun begeerige blikken ontvouwde. 't Schitterde met een vreemde betoovering, week en teer in Elooi 's herte, hij ademde de liefdewarmte neerzijgend door de boomen; hij had kunnen juichen en luid uitgalmen zijne begeestering en pinkte soms bescheiden een traan weg, geroerd om 't getip van een

afgezonderd bloempje aan een vermolmden boomvoet.

Felicie ook voelde zich mak en verteederd in heur onleschbre begeerte, ze genoot ten volle de schoonheid van het woud, een nooit vermoeden schat van weelde.

Een vogel floot zijn lied, verscholen in de bladers.

- Luister, - lispelde het meisje en drukte zich dichter bij hem aan.

Toen de vogel zijn zang uitgekwedeld had, lispelde Elooi het lied, dat hij voor zijn lieveken dichtte. Felicie luisterde er naar, geroerd door de lustige trippeling, ze moest weten van waar dat liedje kwam en toen ze vernam hoe Elooi alleen het verzon, peinzend op heur, liet ze 't hem nog eens zingen twee-driemaal van her en juichte:

- ‘Ha, mijn Elooi, - óns-liedeken hé, nu ken ik het ook; wij alleen kennen het, nu bezit ik toch iets van u, dat niemand m'ontrooven zal, niet waar, en dat ik zal mogen keeren en bestreelen in mijn gepeinzen, naar hartelust, zonder dat iemand dat merken of weten zal. O, wat is dat schoon!

De lage zonne liet heur gulden licht door de stammen heenvloeien en glanzen in warme heerlijkheid de wegtanende kleuren der laatste bloemen.

Hartstochtelijk was het scheiden.

- U alleen, u alleen, o mijn Elooi - zuchtte Felicie en nestelde zich in zijne armen, en zoende

hem, en kon van hem niet heen.

Hij, eens alleen, wanneer hij het hooge bosch verlatend, de baan opstapte, die geleidelijk en zacht naar 't rood-bevonkelde dorpje daalde, liet onbelemmerd zijn blik dwalen over de akkers einde-en-verre.

O weelde van den vrijen blik, o, verfrisschende koelte van den avondwind, wuivend langs de warme slapen! De stemmen klinken helder nu, en ongestoord klatert 't simpelste liedeken tot blijheid, wanneer 't lawaai van den dag heeft uitgevierd.

De avondgroet der menschen is zoet en goedertieren, van den kleinen koeier, die blootsvoets de beesten naar de stal jaagt tot den rijken boer, die 't tweespan kloeke paarden de hoving op laat rijden.

Liefde van zijn meisje, zonne en wonne in zijn hart, bloemenweelde en klanken-ruischen; glansrijke beeld dat hij aanbad, machtige welling van levensblijheid in breed uit-asemende borst; baken van zijn leven dat hij bereiken zou, sterk nu voelend de macht in hem tot levenskamp bereid.

Hij daalde naar het dorp, zoo vol van liefde, omvatbaar daar voor hem, die hij had willen uitspreiden tusschen de goede menschen, los en kwistig, als een jonge God.

HUGO VAN WALDEN.

(Uit *Elooi in 't Woud*).

Verzen

I. Dalende avond.

Alleen zoo tusschen velden in
Ging ik - de avond zonk,
Het teere blauw dronk duister in
Geen ster nog blonk -

De open weg ging moede naar
Het donker rijzend woud,
Zwart onder dalend lichten - daar
Scheen alles oud -

Roerloos was alles, alles zweeg,
Slechts zag ik ziende in 't rond
Hoe 'n late man met traag beweeg
Te graven stond.

Ik zag hoe hij gestadig groef
Zandzwaarten, een voor een,
En was geen leven blij of droef,
Die man alleen.

En eind'lijk boven 't vaagste goud
Dat dovend lager zonk,
Zag 'k in 't blauw-duister over 't woud
Een ster die blonk. -

II. Wijdheid van zijn...

Wijdheid van zijn is vrijheid van gedachte
In ver-doorklaarde geest als lichtfontijn
Opwaarts te stralen, en dan ijl en fijn
- Goudluchtig zwevend vocht - in daling zachte
Overal neer te regenen, zoo rein
Als in de najaarsochtenden, na nachten
Van ster-doorstraalde kou, de zon met prachten
Van goud doorsprenkelt sferenkristallijn -

Het is de stilt na luidgezongen vreugd -
Het ijl geluk, dat lichte eeuwigheid
Te aad'men schijnt in oogenblik van jeugd,

't Is als een zee, die na een wilden strijd
Met stormen, nu al ver de kim ontweken,
Vol zonweerspiegeling ligt gladgestreken.

III. Liefde.

Als kalme maan ontheven aan de jacht
  Van toornende wolken die snel aanrukken,
  Terwijl zich soms hun duist're koppen bukken
Naar de aarde diep beneden in den nacht.

Gescheiden bron van liefde, die haar pracht
  Telkens weer neerstroomt door die wolkenstukken
  Als, voortgejaagd hoog door den nacht, het rukken
Aan hen van wind de aarde in zilver bracht -

Zoo staat hoog in mijn leven uw gelaat
  Boven de gang der donkere gedachten,
En 'k zie hoe steeds uw blankheid hooger staat
  Bij elke oop'ning die hun drommen brachten.

  En bij de weig'ring van mijn grootste krachten
Weet ik uw schoonheid die mij nooit ontgaat.

A. ROLAND-HOLST.

Serenade.

't Geviel, daar straks, dat u mijn minne
In stilte, ik zag het wel, bedrieglijk docht.
En gij hebt bevende en half van zinnen,
Ik zag het wel, naar zekerheid gezocht.
Gij legdet uw twee handen aan mijn wangen,
Uw blik is lang aan mijn blik blijven hangen.

Gij hebt, mij peilende in de oogen,
Geduldig antwoord op uw vraag verbeid.
Er kwam geen licht, op waarheid noch op logen,
Ik weigerde vol trots alle bescheid.
Ik had, mij zelf tot vlijm, het oog geloken,
Al wat in mij u toezong weggedoken.

Gij hield niet op angstig te vorschen.
De wind voer in het loof, de avond viel.
Weg wierp ik 't mom dat ik niet meer wou torsen.
Ik toonde u plots de spiegel van mijn ziel.
Zaagt gij daar niet uw beeld - kan dit bedriegen? -
Gelijk een bloeme weg en weder wiegen?

Wij dwaalden. Middernacht genaakte,
Het afscheid sloop nabij gelijk een dief.
Ik hoorde, toen uw mond de mijne raakte,
U rillend fluisteren: ik heb u lief.
Gij hebt mij toen ineens alleen gelaten.
Nu trek ik zingende door stille straten.

FRANS BUYENS.

Peinsbeelden

Leugen, als ze eene vreugde is, is eene ijdele.

Ons leven wordt ons gegeven in een schamel kleedeken, een kleedeken van bleeke grauwheid, van naakt kanefas. En onze ziele is zij die 't kleedeken dragen moet en 't zelve met siersels bestikken. En zoo doet ze, en den loop onzer dagen met, in donkerte of klaarte, den strijd van uur tot uur schrijft ze er op. Het zijn festoenen van alle kleuren, grillige striksels en steken, harde lijnen die diep staan getrokken en heel dunne draadslingerkens die geen oog meer ontdekken kan. Maar tusschen de allen zinrijke teekens zijn de tuilen juweel-sterren, omzweefd van een heimelijk onkenbaar luister-gesching: de vreugd. En dat luister-licht en kan de harde Tijd niet dompen en eeuwig blijft het een rijkdom voor de ziele die 't won. En zielen die kunnen het verkennen en die komen met hunne eigene schatten. En verdubbeld laait de jubelende straling van meêgedeelde vreugde.

Schoon is de mensch om zijne veroverde vreugde. Rijk is hij alléén met dien rijkdom.

Doch op 't kleedeken van ons leven komen blikkeren, met een toovergeschemer phosphorig, bliksempaars, bloedrood, zwaard-blauw, de vuurbloemen van Leugen. Overweldigend staar-blikt de bekoring naar ons en we weten 't niet als reeds de bedwelmende streeling over ons voorhoofd glijdt en ons windt in de webbe van bijsternis. - Broos is het valsche gesteente en, als uit doode oogen, gaan er uit de spelende vonken. En op den duur wordt het iets onzeglijks, iets akeligs, verschrompeld onder zwarten uitslag, doorkorven en verbrand...

Zoo'n afschuwelijk onding is geworden de schoone zongele bloemenkroon als wij ze, na den Winter, weervinden op 't kerkhof.

Heerlijk van volkomene gaafheid, van schitter-reine helheid, geel, trots geel, keizerlijk geel in het dons van duizenden tijloozekens dicht bijeengedrongen tot den weidschen dikken straalring van sterrekens. Zoo was de kroon vóor dat de Winter kwam, de wreedste der krachten van Tijd, die lachte met de tijloozekens en ze opvrat. Dan bleef er liggen dit belachelijk gruwelding, die dodde met koorden omwonden van kleurloos, dood, voos, rot stroo.

Van vreugde is leugen maar een schijn.
Leugen zijn de pauweveeren van de gaai en de leemen voeten van den reus.
Leugen is de sterkte van de zwakken en de zwakte van de machtigen.

Als een vrouw, 's nachts in een donker portaal, zoo staat ze u te wachten. 't Is onverwachts dat gij ze ziet, en een vale glans van verre lichten beeft om hare blozende wangen. Onwezenlijk schoon is ze. In hare vragende oogen sluimer-leeft het mysterie van 't stil gevonk van parels en opalen. Zwarter dan den nacht zelf kroont haar heur haar, en de mond roert als eene lispelende vlamroos, als eene liefdewonde vol wijn. Schoon is ze zoodat u de hartslag schier breekt en de hielpezen verlammen, alsof gij voor een bloedloos heerlijk beeld met de innige wonne van lange bewondering gestaan had en zaagt plots in de marmerkoude leden een zacht-inkarnaten gloed rijzen, eene ziel in dat lichaam zich ontzwachtelen en achter dat starre gelaatsmasker de fleuring der gedachten openslaan... Zóo is ze schoon als ge uit hare onzichtbare oogen de blikken om u voelt waren. Schoon is ze in den nacht die den adem inhoudt om haar, in de duisternis die dood-stil vlokt als roet en asch van de uitbrandende hemelvuren.

En voorbij zult ge gaan, niet als een die vreest in hare woning te treden waar wacht hem goede warmte en licht en de gezelligheid van vertrouwde meubelen, maar als iemand die weet hoe wreed-snerpend haar afscheidswoord hem op 't brein als een schaamte letter zal geprent staan als hij weer door den nacht gaat; niet als een die zich harnast met den overmoed van ijzige verachting, maar als iemand die 't gedenkt niet altijd te hebben overwonnen en wien 't bekend is dat hem weinig verder misschien de faling wacht.

Toen de eerste menschen den boom van Weten ontdekt hadden en bemachtigd, was Jahwe verbolgen. Zijne hand ging over de vruchten. En de menschen wisten niet meer wat de boom van Leugen was of de boom van Waarheid.

Een oud woud van dikke duisternis zoo wordt 't bestaan ons voorgetooverd en ontsloten. Ons omsingelen stomme stammen en 't boos gewriemel van gewortel en gestruik, en om en om moeten we keeren als we zoeken de goede wegen. Niets leidt de strompelende voeten en geen zeker licht dat de verten wijst.

En 't onbekende wezen dat er, gevangen, woont, gij hoort het weenen bijwijlen of de klankbloemen van een zang in de stilte strooien, maar zien en zult

gij haar nimmer. Vreezig is ze om onze wreede zwakheid, om onze wilde blindheid, en, kunnen wij haar niet genaken, zij is de verholen zangster die roept verwittigend, smeekt zonder verpoozen: ‘Langs hier! langs daar niet!’ Maar welke brallende dwaasheid heeft ooren voor die stemme? welke over zich zelf jammerde ijdelheid of hoogmoed die de ijzige verveling ter neer drukt?

En op eens steigeren uwe stappen. Plots straalt open de wijdte voor u. De omstrikking van verglijdende jaren doorgeworsteld schrikt ge van de wijdte, wijdte van doorzichtige waaiende frischheid, van lachende ontzaglijkheid...

Maar dan zijn uwe oogen al toegebliksemd, - en 't is het einde.

EDMOND VAN OFFEL.

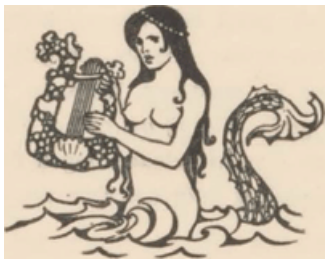

Vlaanderens klokken

O heerlijk, heerlijk boven al,
    een stem uit grijs verleden,
't gelui der klokken overal
    in Vlaandrens oude steden....

De lucht weertrilt van 't zwaar geluid
    der plechtig-volle akkoorden...
Wat of dat statig lied beduidt?
    O machtelooze woorden!

Hoor, al de kerken zingen mee
    veelstemmig, in gewijde koren,
en 't wordt één eindelooze bêe,
    één psalm vol grootsch bekoren!

Het trilt, het zwelt, één grootsch Gedicht,
    in triomfantlijk stijgen;
al 't tijdge wijkt, al 't nietge zwicht,
    alle eerdsche stemmen zwijgen...

Steeds andre klokken komen aan,
met duizend bronzen monden;
zij rusten niet, zij gaan, zij gaan,
ten heilgen tocht verbonden;

zij tijgen, zingend luid en vroom,
door Vlaandrens blonde gouwen,
die roerloos, in gewijden schroom,
hun ziel van smert ontvouwen;

zij trekken in hun majesteit,
in jubelende rangen,
ter beevaart naar de Oneindigheid
en Eeuwigheids verlangen;

zij trekken over Vlaandren heen,
al duizend, duizend jaren,
als moesten zij zijn wijdsch Verlêen,
zijn ziel, zijn geest bewaren,

als leefde er, in hun eeuwig lied,
onschendbaar, ongescheiden
steeds Vlaandrens vreugden en verdriet,
gewijd, voor alle tijden...

RICHARD DE CNEUDT.

Su' les trimards

Hij lag in het schrale, spichtige gras der ‘fortifs’ te midden van oesterschelpen, gebroken flesschen en vet gevlekt van viktualieën getuigend krantenpapier; hij lag op den rug, handen onder den nek, de knieën opgetrokken en den buik in de zon, en overal zoover de vaalgroene vesting zich uitstrekte lagen ze zoo koesterd door de warme zomerhitte. In alle mogelijke houdingen: in bochtige rekkingen neergevleid; lang uitgestrekte beenen in uitgerafelde fluweelen flodderbroek; met scherpe ellebogen putten borend in het drooge zand; allen met vettig-vuile pet in de oogen, een sigarettenstompje in den bruin geverfden mondhoek. Meest waren het groepjes van vijf of zes; enkelen speelden kaart en hadden als bewijs van vertrouwen in hunne medespelers het mes nevens zich in den grond geplant. Vrouwen lazen de krant, hielden zich met een handwerkje bezig, maar de meesten lagen nevens hun souteneur en deden heel niets; ééne zat met

hoog opgetrokken knieën zoodat onder den jurk een streepje kant van den witten pantalon zichtbaar werd.

Vóór hen lagen de hellingen van Pré St Gervais met boven vuil-groene glooiingen een leger zwart rookende fabriekschouwen; achter hen lange buitenboulevards met reien tering-achtige boompjes afgewisseld door lantaarn- en telefoonpalen, vage gronden afgezet door wakkelige schutsels schreeuwend met aankondigingen beplakt er door regen en wind bij lange flarden afgescheurd; als achtergrond de donkergroene hoogte der Buttes Chaumont waarboven het koepeltje op-blankte. Verder langs de vesting stond het slop van een 'biffin' uit het onmogelijkste materiaal bijeengelapt, neergezakt langs de wind-zijde en slechts door vervoimde stutten en roestige reepjes ijzer aaneengehouden. De eigenaar zelf zat vóór de de deur zijne vodden te sorteeren die hij dan op het dak te luchten hing.

Charlot voelde zich sentimenteel worden: tusschen de van tabakssap gebruinde lippen kauwde hij een graspijltje, wat hem een vaag heimwee bijbracht naar vrije natuur; lui wentelde hij zich tot aan den muurrand, en het hoofd boven de steile leegte keek hij naar het struikgewas beneên in den droogen gracht. Verteederd dacht hij aan het uitstapje, een paar maanden geleden toen hij nog pas bij Ninie was, met haar

gedaan naar Meudon, waar ze heel den dag in 't bosch hadden geloopen tot, tegen den avend luidruchtig geworden door de zuur-zoete ‘piquette de Surêsnes’ ze met den ‘bateau-mouche’ waren weergekeerd terwijl de Seine-oevers hen voorbij schoven. Eerst zwaardonker struikgewas dat tot in 't water neerdaalde zoodat de boot tusschen eilanden groen scheen te glijden; dan zacht glooiende grashellingen met daarachter logge fabrieksmuren van Point-du-Jour, later verdachte kaaien van Billancourt, over 't water neerhangende tuinen van Passy, en eindelijk in 't volle leven der stad, de terrassen en trappen van het Trocadero, en het dichtere kastanjeloof der Tuilerieën.

Aan de Pont-Neuf, tusschen de groote bad-inrichtingen en 't gewemel der stoom en motorbootjes waren zij afgestapt en hadden een rijtuig genomen om langs de Tuilerieën naar den Arc de l'Etoile, en zoo in de glanzende rei auto's, equipagen, ruiters en amazonen die van het Bosch kwamen heel de boulevards af te rijden. Ja, ze hadden zich laten rijden lijk rechte bourgeois, langs de Batignolles en Clichy naar Montmartre, waar hij in eene ‘gargote’ op een lekker diner had getrakteerd. Dan waren ze naar de ‘cabarets artistiques’ geweest, naar Bruant, en nu nog kwamen hem brokken herinnering op uit het liedje

van den dag:

> ... D'mon métier j'suis sout'neur d'putain.
> Je démont' la gueule aux pa-ântes
> Et leur fouts des coups d'surin...

neuriede hij in de traag-slepende eentonige wijs der liedjes van den beroemden Aristide.

Het was een plezierige dag geweest! en zich met eene plotse opwelling naar Ninie wendend, vroeg hij:

- ‘Zeg, dat we nu eens een uitstapje deden naar den buiten... 't is zoo'n goed weer nu?’

Maar Ninie was minder landelijk gezind dan haar vriend, en ofschoon 't voorstel ook haar wel toelachte wou ze niet terstond instemmen.

- ‘Zit jij d'r dan zoo mee? Je deedt beter mij eene nieuwe bloeze te koopen; zoo'n helle rooie lijk die van Titine... zóó toch kan ik niet mee gaan’.

Charlot was echter goed gehumeurd en 't vooruitzicht van een dag in de bosschen van Meudon deed hem in alles bereidwillig toestemmen. Ook was 't een goeie tijd nu: de stad vol vreemdelingen en Ninie een best wijf zoodat het wel gebeurde dat ze verscheidene ‘michés’ op een avend deed... als 't nu vandaag maar een weinig mee wou gaan kon een dag rust er licht van af.

Lijk immer sedert het paar maanden dat ze samen waren kwamen zij ook nu best overeen.

Morgen zouden ze de bloeze koopen en overmorgen Zondag zouden ze gaan. Dat was een beter dag ook. Ze zouden den ‘bâteau-mouche’ nemen tot Surêsnes, en vandaar door de bosschen naar Courbevoie wandelen waar zij in eene ‘guinguette’ zouden ontbijten. 's Avends zou Ninie niet werken en ze zouden zich 't weer eens laten kosten bij alle ‘bistros’ van La Villette en Menilmontant. Dit laatste lachtte vooral toe aan Ninie, maar Charlot vond het heerlijker rond te dwalen in het vrije veld. De vage natuur-sentimentaliteit van den parisien die maar zelden zijne stofferige straten verlaat tooverde hem nu voortdurend voor 't geheugen het hooge breedstammige woud van Courbevoie met teergroen schemerlicht in reuzachtige bladertuilen, of tusschen de breede oevers de rustige Seine in lichtopdoomenden zilver-nevel. Heel dien dag kwam hem nu weer ten duidelijkste in den geest. Hoe hij languitgestrekt op den rug had gelegen, maar aldoor bleef staren op de gele zonnestraaltjes die door de kruinen regenden en bij 't voordurend bladergetril van den eenen tak op den anderen schenen te druppelen... terwijl heel verre een haan ergens kraaide... 't was daar zoo stil, zonder die eeuwige wolk van geluiden die boven de stad opsteeg, zoo heelemaal anders dan in 't Bois de Boulogne...

Wonder, hoe hij op dat alles bleef peinzen, heel

den namiddag door; was 't omdat de fortifs nu zoo groen waren, en al die vage gronden, en ginder de Buttes Chaumont...?

Achter Montmartre schoof de zon reeds weg zoodat het tijd werd voort 't apéritif want bij 't eerste duisteren moesten de vrouwen ‘au turbin’. Enkelen hadden zich reeds opgerecht en gingen bij kleine groepjes naar een der bistros van den buiten-boulevard alvorens naar de stad af te zakken. Terwijl Ninie een glas kirsch slurpte deed Charlot zorgvuldig met kennersgebaren water bij zijn absint, de suikerdruppel voor druppel smelten doend terwijl in het groene vocht teer opalijnen of melk-witte wolkjes opstegen.

Na 't apéritif gingen zij niet verre van daar dineeren, waar zij een vriendin van Ninie vonden met haar souteneur en nog even praten bleven. Dan, nadat de vrouwen voor den spiegel de haren wat hadden opgeschikt, daalden zij samen de lange Rue de Ménilmontant af naar den Boulevard de la Vilette. Overal dwarrelde nu de straat van 't volle leven: een dubbele stroom die uit het center der stad kwam ofwel er naartoe vloeide, talrijke verbruikers aan de terrassen der koffiehuizen en in de restauraties de volle bedrijvigheid van het diner.

‘Su l' trimard’ waar Ninie werkte, was 't stiller,

duister in 't midden onder de dubbele rei boomen waarboven nog de logge donkere schaduw van den ‘métro,’ maar op het voetpad heller met druk beweeg in 't licht van winkelramen of koffiehuizen. Beurtelings in 't gele licht of weer in de groene schemering der boomen wandelden reeds een aantal vrouwen, de haren hoog-op tot een ‘chignon’ gekamd, de handen in de zakken van 't hel gekleurde voorschootje, brutaal iederen voorbijganger aandurvend, hem achterna scheldend soms wanneer hij niet antwoordde.

Een paar vrienden herkenden hen, kwamen af groetend ‘'soir Ninie, Charlot. Vous v'la déjà?’

Maar Charlot mocht niet langer bij haar blijven; schoon een afgelegen gedeelte hier van den ‘trimard’ was 't nog vroeg in den avend en zoo men hem bij z'n vrouw moest snappen kon hij al licht op acht maanden rekenen, en misschien de ‘relégation.’

Bij den bistro op den hoek wachtten hem reeds de makkers van iederen avend om de ‘manille’ te beginnen. Daar zij aan 't terras zaten om beter hunne vrouwen in 't oog te houden had de baas eene lamp dicht voor 't venster geschoven waarvan 't licht juist op hun tafeltje viel, en nu bracht hij de ‘mominette’ en en het vettige spel kaarten. Eerst trokken zij om wie deelen moest en deze mengde zorgvuldig, de handen

wijd over tafel uitstrekkend om geen argwaan te geven, want allen kenden elkaar als fijne spelers die bij geval de kans een handje durfden toesteken zoo ze hen niet gunstig genoeg scheen.

Charlot's geest was echter noch bij het spel, noch bij 't gepraat zijner makkers die na 't bespreken van 't feit van den dag het nu over politiek hadden, en ieder met overtuiging de meening van hun krant verdedigden, soms met een zwaren bons eene kaart op tafel neertroevend om meer kracht aan de woorden bij te zetten. Almaar door dacht hij aan het voorgenomen tochtje, aan het groen en de velden en de wegen. Toch wat anders dan de fortifs of den trimard hier met zijn magere boomen. Hij begreep die behoefte aan breeden gezichtseinder van den ‘chemineau’ die hem eens verteld had hoe hij 't nooit zou kunnen uithouden in de stad tusschen al die huizen die hem benauwden; dat hij de groote wegen moest hebben met velden en bosschen.

Hoe mocht het er daar nu uitzien, langs de Seine, of langs de Marne die ook mooi was als de zon zoo op de baren glinsterde en de blanke villas bescheen waarvan de tuinen tot op den boord van 't water neerdaalden?

Eens ook had hij de ‘ligne du Nord’, genomen tot Creil of Chantilly waar de wegen sneeuw-wit waren,

uitgehouwen in krijt of kalkbergen. Nog herinnerde hij zich daar ergens een plekje; zeker eene oude steengroef. De grijswitte wand was bijna heelemaal begroeid met hagedoorn waarvan het groen bijna heelemaal verdween onder de witte bloempjes; een plas water had niet door den bodem kunnen heendringen en zag nu groenig-zwart; een elzestronk wierp zijne schaduw op 't bronskleurige vlak en daarrond wemelde het van allerlei vreemdsoortige diertjes waarvan hij niet eens den naam wist. Margot - want toen was-ie nog niet bij Ninie - was er bang van, maar hij vond het wel aardig, al dat leven bij die kleine beestjes.

Zonderling dat hij aan dit alles zoo dacht, en aan Margot ook, die goeie meid. Spijtig voor haar: een avend was ze door een ‘bourrique’ opgeschard en sindsdien had-ie nooit meer iets van haar gehoord. Wel was hij 's anderdaags naar de ‘poste’ gaan kijken, 's morgens vroeg wanneer de opgepakten van den vorigen nacht door den ‘panier à salade’ naar het Depot werden gevoerd; later was hij naar 't Paleis gaan luisteren of men haar niet veroordeelde, en verscheidene dagen lang was hij 's morgend's aan Saint-Lazare gaan staan om haar ten minste een laatste afscheid toe te roepen, maar nimmer had hij iets van haar vernomen. Jammer toch... die goeie meid... en even welde

hem iets op in de keel.

De makkers zouden hem zeker uitlachen zoo ze wisten wat hem nu bezighield; hij verloor er heelemaal 't hoofd bij en een paar malen reeds had zijn medespeler hem toegevloekt beter op te letten.

Soms keek hij op van de kaarten en zag dan aan den overkant de wachtende gestalte van Ninie; telkens zich een voorbijganger toonde lonkte zij hem toe, hem even volgend wanneer zij kans zag een klant in hem te vinden. Rond half tien reeds maakte de meid van een der spelers een ‘miché’ en daar hij haar niet vertrouwde legde hij de kaarten neer om het koppel te volgen en terstond het geld in ontvangst te nemen. Daarmee was 't spel gebroken; onverschilligbleven de anderen voortpraten, loerden soms naar de vrouwen, maar dat zonder onrust want nu was 't een uur waarop wel geen politie meer komen zou. Kort daarop vond ook Ninie een klant maar Charlot vol vertrouwen achtte 't onnoodig hen te volgen. Met een uurtje was ze wel weer en zou hem dan eerlijk alles afgeven.

Hier echter nog langer zitten verveelde hem; hij vroeg of de makkers bleven wachten en slenterde dan, eene sigaret rollend den boulevard op. Kranig schoof hij de pet achter in den nek, weer het deuntje van Bruant fluitend, knikkend soms naar 't terras van een koffiehuis waar een souteneur zijne vrouw naoogde.

Verder wandelde hij langs de ‘trimards’ niet wetend hoe den tijd te dooden, zakte nog meer af naar het buitengedeelte der stad waar de beweging minderde, het stiller werd. Wit plekten hier en daar in het duister de lantaarnlichten, de lange schaduw afwerpend van een eenzaam ‘apache’ die stil voortsloop, zuigend aan zijn sigaret. Vóór hem donkerde nu de zwarte hooge muur van den Père-Lachaise met daarboven de kuivende pluimschaduwen van neerhangende treurwilgen. En weer bracht hem de overgewaaide geur van groen de landelijke tafereelen in den geest van 't voorgenomen tochtje. Neen, dat werd me nu toch al te gek! Hij kon geen stap meer doen zonder zich daar ergens een hoekje veld te droomen!

Weer ging hij binnen bij een ‘marchand de vins’. Maar hij was hier vreemd; de gasten keken hem wantrouwig onderzoekend aan en praatten verder. Even nam hij een krant op om zich een uitzicht te geven, zoo ongezellig voelde hij zich, zoo verveeld zenuwachtig, zoo ongeduldig naar dien verwachten Zondag. Nu moest Ninie al terug zijn; en weer ving hij den langen terugtocht aan langs den eenzamen boulevard met er langs de donkere vage gronden, en hier en daar, torenhoog, de stellingen van een huis in aanschouw.

Een makker bevond zich nog slechts aan 't terras

van het koffiehuis. Ninie, reeds lang terug op post op het voetpad, kwam terstond op hem af. Even snuisterend in haar knipbeursje frommelde zij tusschen vuil beduimelde briefjes, doosjes ‘rouge’ en ‘poudre de riz’ - ‘Une thune’ zei ze blij lachend hem over tafel het geldstuk toeschuivend dat hij na 'n schuw-snellen zij-blik haastig opstreek en in zijn vestjeszak deed glijden.

- ‘Willen we nu maar opstappen?’ - vroeg-ie tevreden met de verdienste ‘ik begin het hier moe te worden.’

Maar zij, aangemoedigd door zoo 'n goed begin wou niet. 't Was nog vroeg en gemakkelijk om nog een klant, als 't mee wou misschien wel twee, te vinden. Zoo'n handgifte bracht geluk bij. Daarbij, ze was ‘en veine’ dat voelde ze, en dan moest je gek wezen om d'r uit te scheien.

- ‘Nu, lijk je wil dan’, stemde hij toe, verheugd dat ze toch zoo'n werkzame meid was.

Toen ze weer weg was keek hij echter verveeld rond, dacht even moeizaam hoe hij nu het lange einde van den nacht zou doorbrengen. Naar een bistro gaan waar hij zeker wist makkers te vinden? Neen, daar had hij nu geen lust toe; hij was zoo bijzonder gehumeerd, voelde zich tot niets in staat; de vrienden zouen hem zeker uitlachen zoo ze zijne

gedachten kenden. Zou-t-ie niet beter doen zijn ‘turne’ maar op te zoeken? Maar dat kon, neen dat mocht-ie niet, Ninie hier zoo alleen laten. Niet dat-ie d'er mistrouwde, hij wist dat ze steeds eerlijk alles af gaf, maar hij wou d'r niet zoo heel de nacht alleen laten. Je kon nooit weten. Al was 't hier geen gevaarlijk kwartier, de ‘rousse’ bleef immer te vreezen.

Zwaar loomde nu de verveling op hem neer; lusteloos keek hij naar de beweging op straat die, daar straks verminderd nu weer wat begon toe te nemen door huiswaartskeerende schouwburg-bezoekers en late wandelaars. Nog even zou-t-ie wachten of Ninie nu een ‘miché’ vond, maar langer niet meer. Daar gaf-ie de brui van; hij verdomde 't zich zoo tot twee drie uur in den morgend te blijven vervelen. Wat hoefde zij zich ook zoo af te beulen? Ze konden er nu goed een Zondag rust van nemen...

In een geeuw en eene armen-rekking keek hij door 't venster naar de klok: Half twaalf! Juist zoo, nu zou d'r weer wat beweging komen, dit was 't oogenblik voor Ninie om nog een klant te vinden, en en terstond daarna doken andere signalen op uit de duisternis, heel de omgeving vullend met schel gefluit. Twee agenten per rijwiel kwamen reeds aangereden, en in de verte hoorde men 't geluid eener heele brigade die in stormpas kwam aangerend.

bruinen veston met vaalzwarten bolhoed op kaal geschoren gezicht met loensch-loerende oogen.

- Merde! ‘un bourrique!’ vloekte hij terstond onraad voelend... Recht met één sprong, het glas omwerpend zoodat de absint in dunne groene stroompjes pletsend van tafel drupte! Hij zag hoe de geheime agent Ninie bij den pols had gevat en hoorde hare scherpe gil-kreten. Maar reeds stond hij in pozitie: het hoofd vooruit, den nek ingetrokken, de ellebogen aangedrukt tegen het lijf, de vuisten vast gesloten op de borst. Met de plots opwellende woede tegen den gehaten vijand rende hij in wilden draf op den agent in die den stoot in volle borst ontving en lijk een bal achteruit vloog, wild scharrelend in de lucht met armen en beenen, Ninie meesleurend in zijnen val, haar bij den pols omknellend met vaste greep. Maar Charlot rukte haar los en haastig vluchtten zij, loopend wat ze konden naar de veilig-duistere schaduw onder den métro. Want nu hoorde men ook reeds het schrille signaalfluitje van den gevallen agent: twee slagen achtereen die schril den nacht doorvliemden zich lui op zijn stoel omwendend zocht hij hare gestalte aan den overkant der straat... Plots schrok hij op... Hij zag hoe ze juist onder 't helle licht van een lantaarn in hevige woordenwisseling scheen met een verdacht heerschap, eene korte gestalte in grijs-

Ook op de ‘trimards’ was nu 't uitzicht plots veranderd: gillend vluchtten de meiden weg met ruischend rokkenbeweeg, openslaand het witte ondergoed door 't snelle loopen, roepend om hunne souteneurs die van achter de donkere schaduw der boomen of der métro-zuilen, van uit kroegjes uit den omtrek, kwamen toegesneld, in de vuist de geopende ‘catalans’ gereed die blauwe vlijmflitsen afschoten telkens een lichtstraal op het lemmer viel. Kletterend brak ergens een glas en daarop viel plots eene akelig doodsche stilte op heel de straat waar donkere schaduwen gejaagd doorheen liepen. Langs beide kanten naderde politie: rood-ronde lantaarnlichtjes van ‘agents-cyclistes’, ‘bourriques’ in burgerskleeren maar herkenbaar aan hun kleurloos-gladde tronies, gewoone ‘flics’ met donkere kapmantels en lichtflitsingen in hunne metalen knoopen. Een paar meiden die zonder opzien vlak vóór zich uit waren gevlucht, vielen hen in handen en een boom-lange apache trachtte zich met hevige rukken los te worstelen uit een ganschen tros agenten die hem de handboeien wilden aanleggen.

De souteneurs trokken zich in het midden terug, schuilend achter boomstammen en metro-kolommen. Onheilspellend flikkerden haat-oogen; tergend slingerde er een ‘Mort aux vaches!’ de agenten in het

aangezicht. Men hoorde de openknappende veer van een catalan of, drooger, van een revolver-trekker. Rood doorbrandde een eerste knal den nacht en daarop volgden de schoten kort op elkaar, telkens met roode flitsing den nacht doorstriemend; daar tusschendoor de kort afgebroken stem van een politie-officier die bevelen uitdeelde.

Zij trokken achteruit in 't wilde schietend op de naderende politie-rei, die nu ook de wapens uithaalde. Vooraan, achter eene kolom stond Charlot - Ninie had kunnen wegvluchten - met gele vlammetjes in de oogen, het breede mes gereed om den eersten te ontvangen die hem aan zou durven. Met koude rilling langs den ruggegraat hoorde hij een kogel weerketsen op de geribde geut-ijzeren kolom. Daar, langs dien kant, lag ergens een vage grond meende hij, door een hekken van de straat gescheiden; en schuin-vluchtend, twintig meters vóór de naderende politie-rei, schoot hij vooruit, met hevigen trap een agent die op hem toekwam van zijn fiets werpend. Een kogel floot hem langs de ooren maar reeds had hij 't schutsel bereikt, en het mes tusschen de tanden, de palen stevig omklemmende, wipte hij met éénen veerkrachtigen sprong zijn heele lijf er over en vluchtte ademloos over den oneffen grond door mager gras.

Daar verhief zich weer een hinderpaal; hijgend

bleef hij even rusten, omkijkend, en zag hoe boven de donkere streep van het schutsel twee gestalten hem volgden... even wachten... waren 't 'flics' of vrienden... neen, hij zag een geglim van metalen knoopen... maar weer er over dan... daar achter moest nog een vierkant liggen en dan een net kleine straatjes langs waar 't gemakkelijk zou vallen te ontvluchten. Maar 't was te hoog; in ééns kon hij niet... en hij hoorde ze naderen, hem iets toeroepen. Maar nu was hij er boven op en wilde naar beneden springen... twee schoten knalden...

Hij voelde zich vallen, het hoofd naar omlaag in het vochtige gras; zijne geopende handen sloegen krampachtig in den weeken grond; hij voelde slechts eene doffe pijn in de lenden, en een klein bloedstroompje zijpelde uit den mond. Alles verwaasde in een verre roode nevel, waar nog slechts de wakke geur van grond en gras doorheen schemerde. En daarmee lichtte nog eens voor zijne gesloten oogen het klein plekje in het woud van Chantilly, met den waterplas en den donkeren elzestronk... waar hij nu nooit meer heen zou gaan.

PAUL KENIS.

Rust

Ik heb de kamers van 't verlangen toegeloken,
De gouden sleutels mijner driften weggegooid,
De zilvren lampen mijner witte rust ontstoken
En al de wanden met een liefdekrans getooid.

En al mijn droomen rusten wazig weggedoken
In vleugels van gedachten, sluimrend saamgeplooid,
Want 'k heb met willenskracht hun vleugelslag gebroken,
En 't blanke droomenstof langs rooden grond gestrooid.

Zoo droom-stil lacht het licht in droomverlaten zalen,
Ik weet geen oog dat weent om zielenavonddalen,
Ik hoor geen bang geblaat langs hopewegen dwalen.

Geen wenkend zoengewaai doet mijn lippen branden,
Geen rustloos vorschen beeft nog in mijn liggend'handen,
Nu laait de vredezon in leége zielelanden...!

MAURITS VAN WINCKEL.

Dood

Zal daar een mond zijn, die mijn oogen kust
Als zij van heete tranen zijn doorgloeid?
Zal daar een hart zijn, dat voor mij ontbloeit
In hooge liefde, vol van kalme rust?

Wel zogen lippen van mijn mond hun lust,
En is mij passie aan mijn lijf ontgroeid,
Maar 't *harte* liet mijns lijfs vuur ongemoeid,
En hartstocht heeft mijn pijnen niet gesust.

Wee mij! Ik ken er één, die niet zal deinzen,
Als ik om rust hem smeek voor 't droeve hart:
De Dood is zacht. Nu moet ik stil bepeinzen

Of hij, die alles neemt, en niets kan geven,
En alle blijheid steelt, niet alle smart,
Een ware trooster zijn kan in mijn leven.

CHR. VAN BALEN, JR

Overzicht der maand

De romans

'Cleemke's Fortuintje', door Eline Mare, (Nederlandsche Bibliotheek, Amsterdam). - 'Van Geen Familie', door Marie Metz - Koning, (Meindert Bogaerdt, Zeist). - 'Tropenstudies', door J. Hora Adema (id.)

Cleemke's Fortuintje. - In 't vorig nummer had ik de gelegenheid al het goed te zeggen dat ik van Mej. Eline Mare's eenvoudige vertellingen peins: *Cleemke's Fortuintje* sterkt de meening die ik me na *Lieveke* had gevormd. Men zoeke niet in dat boekje, evenmin als in *Lieveke*, nervige, subtiele, doordringende of machtig-beeldende psychologie, noch vaste, sterke, durende plastiek, noch uitzonderlijke, groote woordkunst. Maar men bewondere erin wat men in Buysse bewondert, en in Sabbe's

teere klein-kunst: de simpelheid, de kleerte, de gemakkelijkheid en ongedwongenheid van den verteltrant en de stille en echte symphatie waarmee, in dit boekje, wordt naverhaald een onbeduidend menschenleventje. Wat Vermeylen eens schreef blijkt dan toch waar: zoo los, luchtig, onbevangen, zoo gemoedelijk en leutig kunnen weinige Hollanders vertellen en zoo weinig 'literair' het leven weergeven. Denk op de reeds genoemden Buysse en Sabbe, voorts op Lode Baekelmans en Victor de Meyere. Eline Mare bezit, op hare beurt, hunne eigenaardige gave...

Van Geen Familie. - Hoe genotsvol de lectuur van zoo'n werkjes van ongebonden lust is en hoe aangenaam en boeiend voor den lezer die eigenaardige, echt-vlaamsche knapheid, zal men ondervinden wanneer men na *Cleemke's Fortuintje*, bijvoordeeld, den laatsten roman van de hollandsche schrijfster Marie Metz-Koning ter hand neemt, *Van Geen Familie*, die nochtans aanspraak maken kan op een heel andere beteekenis, op eene veel ruimere diepte en breedte van humaniteit en, ongetwijfeld, bladzijden van acute psychologie behelst, en niettemin om uitgelezen te worden eene zekere moeite kost.

In *Van Geen Familie* krijgen we de reeds zoo dikwijls vertelde en banaal-geworden odyssee van een onwettig kind, dat overal verstooten en ongelukkig in zijn vriendschap en in zijne liefde - (daar Frank zijn eenige vriend hem vergeet voor zijn meisje en Elly de dol-geliefde hem niet wil) - zich op den duur vóór de voeten van den slechten vader zelfmoordt, omdat deze niet zijne moeder huwen wil en integendeel met eene rijke erfgename hertrouwen. En dat reeds zooveel geexploiteerd gevalletje heeft Mevr. Metz-Koning behandeld, wat flauwtjes-

humanitarisch en zoetelijks-romantisch, zonder groote, echte tragiek in haar verhaal te kunnen leggen, van die tragiek die iemand vastgrijpt en bemeestert en dwingt tot innig en smartelijk medevoelen. Zichtbaar is de schrijfster niet voor de taak van zoo'n geweldige realistisch-psychologische roman opgewassen. Waarom niet liever ons geschonken eenige nieuwe van die teerfijne en gevoels-stemmige ‘Sprookjes voor groote Menschen’, zooals ze er ons gaf in *'t Viooltje dat weten wilde, Het Beeld op de Rots*, enz.?

Tropenstudies. - Werk van keurig, fijn, stemmig letterkundig impressionisme, dat de hollandsche exotische literatuur verrijkt met eenige plastisch zeer rake en levendige uitbeeldingen, en in zijne weinige bladzijden 'n zeer reëele vizie der lichtende tropen-landen en der fosforeseerende tropen-zeëen omvat en met juist detailleerende en kleurige woorden weergeeft.

ANDRÊ DE RIDDER.

Tooneel

Tooneel in Vlaanderen.

De feestgeluiden in mijn hart zijn uit, daar leeft alleen de schoone herinnering, waaraan ik voor maanden lang nog vreugde zal hebben.

Ik had al lang voor mezelf en voor mijn vlaamsche medemenschen gehoopt dat Royaards hier overal zou komen en vertoonen zou zijn tooneel van absolute kunst.

Het is geweest, het wonder-schoone, het hoog-schoone, het

volledig-schoone. Het wekte eerst verbazing, dan ontroering, dan geluk om opperste schoonheid.

Het was kunst, absolute kunst door éénheid in spel, éénheid in vorm, éénheid in geluid, éénheid in houding. Het was opperst één.

Zóó was het, dat geen bedenkingen meer waren in me, dat geen gedachten van me bleven hangen noch aan Vondel, noch aan zijn vertolkers, noch aan het dekorum. Er was daar voor me de groote verwezenlijking van een groot treurspel.

Ik heb later alleen gevoeld hoe dat het werk was van een mensch, van Rovaards.

Ik heb later geweten in mezelve dat ik te doen had met een streng, zich-zelf bewust en zeer groot, bijna-geniaal kunstenaar: Royaards.

Willem Royaards die dan eindelijk voldaan heeft aan de hooge idéé onzer tijden: de volledige vereeniging van de kunst van het tooneelspelen met het geestelijk, verstandig begrip der kunst in het algemeen.

Hij is de groote man, de groote smid die heeft saamgesmeden de geest met het talent, de conceptie met de rol. En hij is de vreeselijke, fanatieke mensch-kunstenaar die heeft gegrepen ter volvoering van zijne gedachte, de hem ten dienst staande persoonlijkheden en die heeft geplooid naar zijn hooge wil.

Zijn hooge wil waarmee hij regeert, zijn hooge kunde waarmee hij werkt, zijn persoonlijkheid alleen staan in mijn denken, na Adam in Ballingschap, zooals toen ik zag ‘Mercadet’ of ‘Mevrouw Warrens Bedrijf’ of de ‘Vroolijke Vrouwtjes van Windsor.’

Het is hij die leeft tot in de minste van zijn spelers, tot in de

minste van zijn rollen. Zijn onbarmhartige, ijzere hand kneedde, kneedde... maar zijn resultaat was kunst, absolute kunst.

Hij is de drager van gansch een nieuw tooneel, de bouwer van gansch nieuwe monumenten in de tooneelkunst.

Hij draagt in zijn hoofd het schoone begrip en in zijn hart het schoone gevoel van literatuur en van alle andere kunsten. Hij draagt in heel zijn wezen, bovendien, het eigen, natuurlijk talent van groot tooneelspeler. En toen hij wist die te vereenigen, toen deed hij de grootsche, nieuwe daad.

Zijn talent dat was de gouden kroon zonder sieraden, zijn begrip en gevoel van de groote literatuur en van de kunsten dat waren de door-eigen-hand geslepen edelsteenen, die hij nu in de kroon paste zoodat ze heelemaal, heelemaal schitterend is van schoonheid en van rijkdom.

Wat hij hier in Vlaanderen door ‘Adam in Ballingschap’ aan de menschen bracht dat was een openbaring.

Dat was ‘een nieuwe lente en een nieuw geluid.’

Dat was het broodnoodige voor de hongerige Vlamingen.

Dat was het eenig ware-licht in het doode Vlaanderen.

Dat was de ernstig-zware vingerwijzing voor de vlaamsche artisten.

... de ernstig-zware vingerwijzing voor de vlaamsche artisten...

Daarover schrijf ik...

* * *

In het luchtloos-leege van Vlaanderen waren Royaards vertooningen, benevens schoonheid, een waarschuwing en een les.

Zij bewezen de dringende noodzakelijkheid aan ware en absolute kunst op het tooneel; zij leerden hoe het vertoonen van

deze absolute kunst belangstelling *afdwingt*, ontroeren en gelukkig maken *moet*.

O, zulke kunst zou Vlaanderen mooi maken, zulke kunst alleen zou eindelijk verheugen brengen in onze geesten, zou eindelijk geluk maken in onze harten.

Alleen zulke kunst, zulke, de absolute, zulke, de volledige, kan wegdoemen al de ellende die we hier leden om gebrek aan schoonheid op het tooneel.

Al het andere hier was bitter of slecht, terwijl de pogingen naar het schoone, bleven tot dusverre pogingen, ook al niet volledig waren en dat bitter-slechte niet overweldigen konden.

Sedert lang reeds hebben we het opgegeven te gaan naar de officieele vlaamsche schouwburgen; de tijd waarin we hoopten door ernstige kritiek te vervormen ligt verder nog in het verleden.

De lusteloosheid, de zorgeloosheid en de onwil waarmee door de directeuren tusschen de reeksen wansmakelijke stukken, nu en dan eens een dégelijk werk werd gegooid, dat één of twéé opvoeringen beleefde, waren reeds voldoende ons afkeerig te maken.

En wanneer daarbij kwam de onkunde en het totale onvermogen vanwege de vertolkers, was onze afkeer gauw in onverschilligheid gekeerd.

Want al willen de directeuren ons, tusschen zooveel leelijks, uit hooge genade, af en toe, wel eens iets laten zien als *Tartuffe* of *Het Hoogste Recht* of *Mevr. Warrens Bedrijf*, de manier waarop ons die dingen voorgedischt worden moet ons alle hoop benemen.

Zooals gespeeld wordt op de Schouwburgen in Vlaanderen,

wordt wellicht beter gespeeld op het kleinste faubourgtheater van Parijs.

Regie is hier doorgaans tot het uiterste verwaarloosd, dekor bijna altijd verkeerd aangebracht of verkeerd toegepast. Maar het spel dan, het leelijk pretentieuze spel der komedianten!?.

Ik noem hier bij uitzondering de regisseur van de Ned. Schouwb. van Antwerpen: M.A.L. Van den Heuvel, als zeer bekwaam, doch onvermogend tegenover de toestanden.

Laat alle hoop varen en bereid U op de diepste ontgoocheling, gij die bewonderaar waart van *Royaards*' zuivere kultuur, van *Lucien Guitry'*s fijne, natuurlijke menschelijkheid, van *Grand'*s aangrijpende soberheid, van *Lugné Poë'*s verstandelijk en wetenschappelijk spel, van *Mounet-Sully'*s met-geest-onderleid-klassicisme, van die pril-jonge-Hollander: *Crispijn'*s fijne naturalisme en van die pril-jonge-Franschman: *André Brule'*s: uiterst beschaafde élégance.

Hier krijgt ge grove pathetiek in plaats van zuivere, breede voordracht, gedragen door gevoelsrythme; hier krijgt ge huilerig gestammel in plaats van diep-bewuste soberheid; hier krijgt ge aaneenflansing van walgelijke tooneeltrukjes, verkeerde klemtonen, onmenschelijke en onredelijke karakter-opvattingen, onverstandige typeeringen; alles gedwongen, gemaakt, gewrongen in het narrenpak der oude rederijkers-kamer, waarvan de officieele leergangen van onze Conservatoriums steeds de voortzetting zijn!

We hoeven zoo'n acteur, die gewoonlijk ‘gevormd’ is in liefhebberskringen, die nooit als basis heeft *studie* van tooneel en literatuur, van klassiek-tooneel en modern-tooneel, we hoeven hem maar even aan 't werk te zien, buiten zijn schouwburg, daar waar hij doet uit vrije wil en dan krijgen we het puurste staaltje

van zijn artistieke-neigingen en zijn geestes-peil tevens!

Ik heb er van de aller-beroemdste uit onze vlaamsche schouwburgen als benefiet-voorstelling *De Wandelende Jood* of *Paljas* weten kiezen. Ik heb er van de allerbesten onder al die on-goeden weten voordragen, vol vuur en vol liefde, de leelijke dingen van Tollens, van Beers, Ledeganck, de Genestet. Op zijn best was het wel eens dat huilerig ding van Lapidoth-Swarth: ‘Een Lied aan de Zee.’ En eens, o wonder, heb ik er een gekend, maar die was aangetast door de manie-van-nádoen, die voordroeg de rede van Antonius bij het lijk van Caesar, uit Shakespeare's: ‘Julius Caesar.’ Hij was in zijn kwaliteit van vermoorder-van-schoons natuurlijk grooter misdager dan al de anderen, eerlijk-onkundigen en eerlijk-onwetenden.

Maar we hadden in Vlaanderen, benevens onze schouwburgen, toch nog 'n heele boel tooneelmaatschappijën, liefhebberijkringen, die graag het licht wouen brengen. Het werd toen de mode van *Heyermans*, of andere dingen *à-la-Heyermans*, te vertoonen. Het werd toen een ziekte.

Nog minder begrip van schoonheid en kunst, nog minder talent dan bij de beroepsmenschen. En, o ramp, nu en dan als een held tusschen zijn medeliefhebbers, een door grootheidswaanzin aangetaste éérste-rol, uitzoekend bij elke gelegenheid de boven-alles-uitblinkende personaadje-in-het-stuk. De Heyermans-woede! Natuurlijk was de voorkeur voor de opgeschroefde Heyermans, voor de Heyermans-met-strekking, de Heyermans-met-vloekwoorden omdat dat zoo ráák naar het leven wás, of, de Heyermans-met-proletarische-kleuren omdat dat zoo echt geestdriftig klonk. Van de *fijne Heyermans* uit *Schakels* of *Uitkomst* wisten ze niets.

De periode der liefhebberskringen, zij duurt nog steeds

voort, zal ik boeken in de historie van het tooneel in Vlaanderen, als de periode van het wanhopig-snobisme; zij heeft tot niets gebaat.

Maar als gekomen is die groep van jonge intellectueelen, die boven het intellect ook talent hadden: *De Vlaamsche Vereeniging voor Tooneel en Voordrachtkunst*, toen viel een luttel straalken licht.

Eerst ging het om de kunst van het voordragen en ik herinner me die wonder-mooie avond, wonder en mooi om zijn nieuwheid en zijn schoonheid, toen werd voorgedragen proza van Prins, van Deyssel, Querido en poezie van Kloos, Gorter, van de Woestijne, Boutens, anderen nog.

Later kwam *Starkadd*, de openbarende vertooning. Een avond van groote kunst met die wondere voeling tusschen spelers en publiek, met die warmte van de vertolkers voor het vlaamsche vers en het vlaamsche rythme van Hegenscheidt, met dat vuur voor de heilige zaak: de kunst van het tooneel, met dat enthousiasme t' allen kante.

De vertooning van *Starkadd*, was door dat alles, dus niet enkel door de krachten van de vertolkers, mooie kunst, nieuw en goed-doend voor de Vlamingen.

Er was voor *Starkadd*, vanwege de spelers, de voeling die Vlamingen alleen hebben konden en er was bij het publiek de gulle, vlaamsche bereidwillige-geestdrift het te ontvangen.

Dat had de *Vlaamsche Vereeniging* goed moeten weten, ten einde te bedenken haar verdere stappen.

Er zou nu van haar geeischt worden *volledige kunst*, zulke kunst als ze gaf in *Starkadd*, en dat niet omdat zij zelve het schreef in haar programma, want dit kon uit overmoed of uit hoogmoed zijn, en daardoor misleid kon ze wel dwalen, maar

omdat zij het ééns gegeven had en omdat alleen *volledige kunst* afbreuk deed met de bestaande vertooningen in Vlaanderen, omdat alleen *volledige kunst* hooger stond dan het heerschende en redden kon de behoeftige, naar kunst-dorstende Vlamingen.

Het mocht de *Vlaamsche Vereeniging* nu niet meer toegelaten zijn *pogingen* te doen, zij moest *kunst-daden* volbrengen ten einde te beantwoorden aan het door haar-zelve en door het publiek aangeduide en noodzakelijk remaakte doel.

Toen kwam *Philoktetes*, door velen geroemd, edoch voor mij, van uit het strenge standpunt van kritiek dat ik het recht had in te nemen, dat ik moest innemen, niet meer dan een poging, een zwakke poging. Als geheel te onzuiver, missend de breedheid van een klassiek werk, de groote golvingen van het groote epos. Als geheel onsamenhangend, de reien bepaald mislukt, de mooie, lyrische reien!; de rol van Odusseus oneindig te zwaar voor de zwakke schouders van de speler, en wat meer, verkeerdelijk opgevat; de rol van Philoktetes zelf, door de kunstleider J.O. de Gruyter, voorgedragen, lyrisch voorgedragen, mooi, maar niet gespeeld. En ik wou wel zeggen dat *Philoktetes* me kwam bevestigen wat ik vroeger bij *Starkadd* reeds had meenen te zien: de zwakte van de Gruyter als *tooneelspeler;* de Gruyter: te lyrisch, te-veel dichter, te weinig uitbeelder van karakter, te weinig speler.

Naar mijne opinie dus, de vertooning van *Philoktetes* - (ik zou ook nog kunnen spreken over de ongelukkige inkleeding: het hel-spetterende, kermisachtige van kostumen; dan ook nog het te zoet-kleurige in de gelaatstypeering) - in waarde lagerstaand dan de vertooning van *Starkadd*. Niet meer dan een *poging!* Maar heb ik hierboven niet voldoende aangetoond waarom we geen *pogingen* maar *volronde daden* mogen *eischen!*

Doen de schouwburgdirecteuren niet ook *pogingen?* Doen de tallooze liefhebberijkringen niet ook *pogingen?* Zullen we dan de tooneelkunst in Vlaanderen redden door *pogingen?* Zullen we de strenge kultuur van de Vlamingen vormen door *pogingen?*

De *Vlaamsche Vereeniging* had dit, zoo meen ik, nà *Philoktetes* dadelijk moeten inzien. Doch, kijk eens aan, nu dragen ze alreeds het voornemen in Februari of Maart te vertoonen *De doode Stad*, een moderne tragedie door *Gabriele d'Annunzio*.

Ik mag met zekerheid spreken over de krachten van de Vlaamsche Vereeniging, en durf deze oneindig te zwak noemen voor zoo'n daad.

Waar in *Starkadd* en in *Philoktetes* door de kunde van het voordragen en door het lyrisme, veel te bereiken was, is in dit stuk alles te bekomen door de hoogste middelen van het groot en sober tooneelspelen. In deze moderne, zeer moderne en diepmenschelijke tragedie, waar al het groot, vreeselijk en stil-draatisch gebeuren, moet gedragen worden door vier sterke, van talent-ten-volle krachten, zijn vannoode een oneindigheid van speelkracht, geschooldheid, plankenvastheid, groote-bewuste soberheid, die, de krachten van deze Vereeniging nog in verre niet bezitten.

Bepaald, het werk is te zwaar, te zwaar, de vlucht te hoog, te hoog.

Er had m.i. meer bedaardheid moeten wezen in de Vlaamsche Vereeniging voor Tooneel- en Voordrachtkunst, meer voorzichtigheid vooral. Als ze nu met *De Doode Stad* nog minder resultaat bereiken dan ze bereikten met *Philoktetes*, als ze daar nu mee mislukken, wat blijft dan nog van het grootsche doel, van de opzet van het eerste werk?

Is een slechte vertolking van een groot kunstwerk, al niet

even schadelijk voor het publiek - (ik spreek niet eens van de misdaad tegenover de kunst) - als een gelukte vertooning van een draak? Ondergaat bij beide het publiek niet de invloed van ón-kunst?

Ik had wel gaarne gezien dat de Vlaamsche Vereeniging haar werk had voortgezet met gemakkelijker te vol voeren arbeid!..

Met de eenaktjes van Maeterlinck, Frans Mynssen, Heyermans, zijnde geschikt voor hare krachten, had deze Vereeniging voorloopig nuttiger, beter en edeler werk kunnen doen.

Komt ze tot dat inzicht, dan doet ze beter, dan doet ze goed voor het vlaamsche publiek, ook voor haarzelve, in deze zin: dat ze haar doel nabijkomt en haar krachten door veel eenvoudige arbeid tot meer volledigheid ontwikkelen zal.

Nu, wat nu?..

Als alles zóó blijft en nooit volledige redding en daagt, troosten we ons dan maar met wat Royaards ons nu en dan brengt, en... met wat we kunnen genieten van wat de puike fransche tournées ons nu en dan komen schenken.

En toch, en toch, 't ware zoo mooi kon hier uit eigen grond iets opgroeien. Kon uit de *vlaamsche vereeniging* wat worden. Of kon een groot kunstenaar in het genre van Royaards hier revolutie maken. Of kon een groot kunst-man ergens te Antwerpen, te Brussel of te Gent, ten einde een begin te maken, de plaats innemen van een der directeuren. En, daarmee... Och, ja, 'k ging het vergeten, 'k ging mijn woede vergeten!

Ik klaag aan voor heiligschennis, voor brutaliteit en schurkachtigheid het voornemen van de Tooneelafdeeling van het Algemeen Nederlandsch Verbond (afd. Gent) om op te voeren op het tooneel van de vlaamsche schouwburg harer stad: *OEdipus* van Sophokles. Ja!!!!. *OEdipus* van Sophokles.

Ik kên ze, de ezels die dat willen doen! Zij kunnen geen fatsoenlijk Nederlandsch spreken: zij spreken ‘zuiver Vlámsch;’ zij kunnen geen fatsoenlijke zin uitbrengen; zij kunnen niet rechtstaan op de planken; zij kunnen niet gaan over de planken; zij kunnen geen kostuum fatsoenlijk dragen of geen pruik of geen hoed ophouden op de planken; zij kunnen geen ongedwongen beweging maken op de planken; zij kunnen geen deftig gezicht hebben op de planken; zij kunnen de eerste regel van *OEdipus* niet begrijpen; zij kunnen de tweede regel van *OEdipus* niet meer lezen zelfs; zij kunnen niet spelen; zij kunnen niet voelen; zij kunnen niet denken; zij kunnen niets, niets, niets. Zij kunnen *OEdipus* niet eens ellendig, bloedig, laf verkrachten, zóó hoog staat het boven hun lam onvermogen, hun stompe hersens.

We zullen naar die vertooning niet gaan, want we zouden daar dingen doen die de politie niet toelaat.

En... per slot van rekening, we hebben vertrouwen in 't leven van *OEdipus*, de tragedie waar zulke infame menschenhanden geen smet kunnen op slaan.

GUST. VAN HECKE.

Tijdingen

Voordrachten van De Boomgaard.

8 Maart, M[r] Jan de Schuyter over *Rachilde* - 15 Maart, M[r] G.P.M. Roose over *De Tijd van Leonardo da Vinci* - 27 Maart, *Voordrachtavond van M[r] Modest Lauwerijs*, van den Koninklijk Vlaamschen Schouwburg van Antwerpen, met verzen der moderne Hollandsche dichters - 29 Maart, M[r] Hugo van Walden over *Moderne Esthetiek*.

Op Maandag 21 Maart, richt *De Boomgaard* een groot concerto in, gewijd aan het werk van den jongen Antwerpschen toondichter Jan Ceulemans, (Beethoven Zaal, Hooger Onderwijsgesticht voor Jufvrouwen, De Bomstraat).

Kantteekeningen

En moest de Komeet nu eens, nukkige indringster, ongenoode spelbreekster die zij is, ons systeem overhoop zetten, waar zoolang al, goedmoedig, onze wereldekens draaien rond de zonne, lijk politiekers rond den pot; - moest zij, dartele buitenschreef-loopster - zij doet me denken, nu ik van politiekers sprak, aan Mr Edm. Picard - moest zij ons met haren tergenden kronkelstaart in 't gezicht slaan, wat kon onze Moeder-Aarde anders doen, onder die beleediging, dan barsten van schaamte en koleire?...

't Zou zonde zijn voor vele dingen voorwaar; en voor andere niet. Weinig voor de fonkelprachtige kanonnen, overal staande te wachten; voor de elektrieke pianos en de phonografs, overal staande te lawaaien. Weinig voor het Spaansch Parlement, de Londensche Beurs en 't Fransch Gerecht, en andere gaarkeukens, speelhuizen en b...

't Is 't ergst voor de kinderen en de vrouwen, zult gij zeggen.

- Kinderen, 't is waar, hebben soms van die heerlijk heldere oogskens, en wat ze doen en zeggen is aardig; - - maar 't worden ook gauw groote menschen juist zooals de andere.

Vrouwen dragen de Schoonheid, zeker. Maar vrouwen zullen er wel overal zijn, ook op de verdere werelden waarheen we wellicht verhuizen.

> In Mei vergaat de wereld...
> *(Volsmare)*

Op Mars, zeggen ze, zijn de meisjes veel schooner dan bij ons. Zij hebben drie armen en maar één oog. Dat oog, te luidden van hun voorhoofd, gloeit in de donkerte als Sirius zelf en spreekt eene tale van glanssidderingen en schemerkleurspel, waarmee zij uiten de duurbaarste innige gevoelsbewegingen van hun wezen. Ze hebben ook eene lieve manier van hun pluimen - hunne huid is met dun fijn dons begroeid zooals zwanen halzen en in plaats van hoofdhaar, hebben ze een soort lange veeren, die ze af en toe openslaan en opzetten als statige vleugels; - ze hebben eene lieve manier van dien pluimdos te tinten volgens hunne grillen en stemmingen van dag en seizoen. Blijvend-zacht zijn ze van aard en ze doen het liefde-werk op zedigere wijze dan hier.

Maar ‘zien’! zei de blinde: - 't is wellicht slechts een dichter-illuzie te denken dat er ergens *betere* vrouwen bestaan. ‘De beste tusschen de goede is nog geenen halven-Munich waard!’ zei Salomo-de-Wijze.

Maar jammer zal 't zijn voor de *Niké van Samothrace*, onschatbaar nergens meer te vinden meesterwerk, waarvan we de gekwetste brokken mochten bezitten. En voor al de Rembrandts en de Vermeers, die niemand meer zal kunnen zien. En voor de *Tempest* en de Negende Symphonie. En veel éenigen rijkdom die niets vervangen kan.

't Smelt allemaal tot een vormeloozen klomp waar, misschien, ergens nog, ingeprent zal staan een vage driehoek, overblijfsel van de Pyramide, teeken waarmee uitsprak de Aardemenschworm zijn idee van den Eeuwigen Onbekende.

E.v.O.

KAREL COLLENS
WINTER

Voorzichtige beroeringen

I.
Het Zwijgen in de Schemering.

Zie, de klare schemering,
Die het vluchtend licht nog ving
Eén ontvlietend oogenblik.

Aan den hemel grijst het geel.
't Leven sterft: een moede keel
Zingt verdwaasd den laatsten snik...

Al wat ruchtig was en luid
Kwam tot inkeer deze stonden;
Wat de ziele' aan innigs vonden

Schonken zij hun aller bruid,
Die wij àllen minnen mogen:
Stilte met het leve' in de oogen.

Want dit is de liefdetijd,
Als de ziel beschroomd verbeid
In des avonds streelend nijgen

Wat een wyzer inhoud heeft
Dan in arme woorden beeft:
't Zuiver, droomdoorleefde Zwijgen.

II.
Waarom zijt gij niet gekomen....?

Waarom zijt gij niet gekomen
Toen de boomen
Stonden in hun weidschen dracht
Van gereede, gouden blaadren,
Die de pracht
Van een gouder zon vergaadren....
Waarom zondt gij tòen uw droomen
Niet op wacht
Om mijn gangen te bespieden
En het wisslen van mijn wegen:
't Angstig vlieden
En het lachen uw lach tegen....
Waarom zijt gij niet gekomen
Te bedieden
Wat de late wereld leert...
O, gij zult het zéker weten:
Want mij keert
Uwe hand de blijde beten
Van een wijze vreugdigheid...
Gòuder ligt ùw blik gevleid...

III.
Lente-namiddag.

Zoo stil te zitten en te lezen.
Wat woorden welker zin mij toch ontgaat;
En zelf maar stil en niets te wezen
En luistren naar een ver gerucht op straat;

Zoo zacht en vredig mijn gedachten
Te lenen tegen stiltes rustigheid
En dan alleen maar te verwachten
Een ongekende en blijden zomertijd;

Zoo woordloos uren lang te toeven,
Was de eerste vreugde in deze vroege lent,
Dùs aarzelend ver geluk te proeven
Dat zich in traagzaam schromen tot mij wendt.

IV.
Waarden.

Wat zijn mij thands nog nacht en dag?
Wat avondgrauw en morgen schemering?

Mij al-ombreidt uw gouden lach
Een onbegrensde waereld daar 'k in ving
Eén eindeloozen dag.

Wat zijn mij woord en daad?
Wat zijn mij menschen en gemaakte dingen?

Het woord dat ongesproken gaat
Uit u en dat in mijn geluk komt zingen
Dat is een ongedane Daad.

V.
Te Apeldoorn.

De lange baan ligt zonder troost
Van teeder-streelsch en zeer jong licht
Dat traag der boomen kronen koost
Als ik bijwijlen uw gezicht.

Nog gister scheen een vroege zon,
Nog gister was de Loolaan goud-
Op-bruin... dat dit zóó worden kon:
Zoo armelijk en huivrig koud...

Nog gister gingen menschen rond,
Met lach en blij-verklaard gelaat,
Dat nu mijn stem geen weerstem vond,
Waar ze in den leegen laan vergaat...

Nu ben 'k alleen en zonder moed
In 't doode dorp, een regendag...
Wat is nù uw heugnis goed,
De steun dat 'k aan u denken mag.

VI.
Pointe Sèche.

Voor W.V.D.B.

Mijn leven is 't bezonnen samenstel
Van lichte toetsjes, zacht-gezette lijntjes,
Te samen spelend het zoo zorgzaam-fijntjes
Gèdachte en uitgevoerde, zinvol spel,

Dat ook de haast alléén gevóelde haaltjes
Met de éven-schittrend', tintelende braam, -
Die in hun ijle vlugheid nog brutaaltjes
Hun wil beduiden - rap bedrijven, om te saam

't Bekoren van een teedre droge-naald
Te zwieren op de plaat, waaruit dan zoetjes
De droom, die ieder kunstnaar tegenstraalt,
Stil-lachend tot u komt op zilvren voetjes.

VII.
Bij een Dichterportret.

Voor W.L.P. J^{r}.

Hoe dat gelaat (mij zoo vertrouwd
En mij zoo lief), schoon oogenloos,
Mij aanziet, zwijgend tot mij spreekt!

Gegroefd gelaat dat droevig-oud
Geworden is, maar mij altoos

Den zuivren spiegel heft van jeugd
Die zingt, omdat een dichter steeds
Dezelfde blijft: wat wijzer èn -
Wat blijder soms bij 't neigend eind...
Het leven heft een beker leeds;
Ik die de bitterheid niet ken,
Gij die nog slechts de erinnring weet:
Wij kunnen beiden vreugdig zijn,
Maar beiden op een eigen wijs...
Zoo is de hooge wet des tijds.
U wacht den zoeten dronk der wijn
Van 't sterven na een schoone reis
Door leve' en waereld droomend heen.
Mij wacht? Ik weet, ik weet het niet...
Maar zéker zal een stormend leed,
Me omwervlen vóór de nieuwe vreugd
Der lente komt en 't nieuwe lied...
Wijl ik ùw blijheid rijker heet
Voel 'k banger de eigen angst-in-vreugd...

Hoe dit gelaat (mij zoo vertrouwd
En mij zoo lief), schoon oogenloos,
Mij aanziet, zwijgend tot mij spreekt...

JAN GRESHOFF.

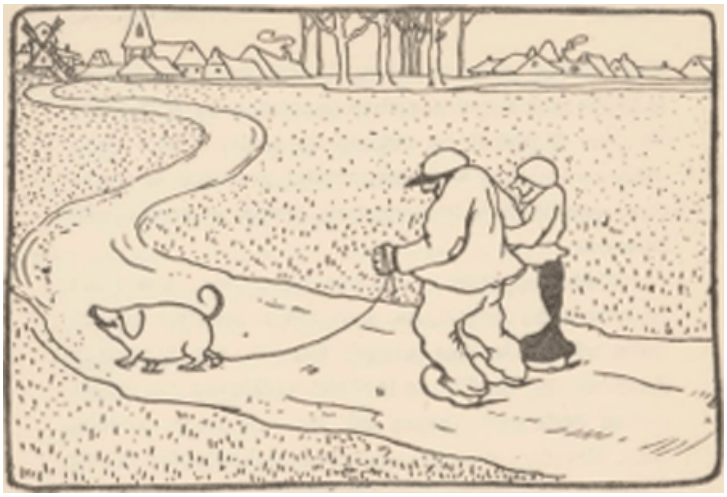

Die van Helmers...

AAN EDMOND VAN OFFEL.

Op den grooten kasseiweg van Meeldert stond een wit huis zonder verdieping. Ik heb het lange jaren weten staan met zijn twee lage, groen-geschilderde vensters, - een langs weerkanten van een ruitjesdeur. Het was er vroeger winkel geweest. Bij een eersten

aanblik kon men opmerken dat zijn bewoners geenszins offerden aan den nieuwerwetschen burgerssmaak die, te Meeldert en elders, de oude huizen deed verbouwen. Ook vóór het venster groeiden, in steenrood-geschilderde bloempotten, allerlei arme-menschbloemen.

Dáár woonden ‘die van Helmers’, een oude Meeldertsche familie, die eens zeven dochters en een zoon telde. Vier der meisjes hadden, van hun jonge jaren af, bij familie, in Holland verbleven en, op gezetten ouderdom, waren zij, de eene na de andere, naar Meeldert weergekeerd. Allemaal brachten zij, op beurt, een gedeelte van de fortuin der Hollandsche nonkels en tanten mee. En, ofschoon ‘die van Helmers’ toen medeen in een vetten kazak zaten, werd de winkel niet opgevouwen. Ja, men geriefde voort, in het witte huis op de Meeldertsche kasseide, met ponden en ellen, rekende met kruiskens en okens, telde met negenmannekens en verkocht er 't brood op den kerf. De zaken echter draaiden van langs om minder en verliepen, ten slotte, heel en al. In andere winkels van de buurt gaf men beteren doorslag en, te Meeldert, werd daar ook wel naar gezien. Eindelijk toch, wanneer zes der zusters met de voeten eerst het huis uitgedragen waren, besloten de twee overblijvenden, Vinus en Wies, maar uit te verkoopen.

Vinus, een groot lomphout van een kerel, had nooit veel uitgericht in zijn leven en Wies, het kakenestje, was een leelijk bocheltje dat zich heelderdagen in de keuken opsloot en, verder, niets kende in de wereld dan den weg naar de kerk. Beiden vroegen niet beter dan gedaan te maken met den winkel, nu zij er alleen voor stonden. Vinus wilde van zijn rust genieten en Wies kon met de menschen niet om; 't gerieven ergerde haar vooral. Zeven volle maanden duurde het eer toog en schabben voor goed uit den huize verdwenen en de ruitjes van de voordeur bepaald met een plaatijzeren bluiken werden voorzien.

Iedereen kende het witte huis op de kasseide. Nu nog leeft de herinnering aan ‘die van Helmers’ voort, ofschoon Vinus en Wies lang dood zijn en het huis, dat zij eens bewoonden, meer dan tien jaar afgebroken is. Als ge in 't dorp komt, moet ge waarachtig niet aandringen om, van het kleinste kind op straat, de gekke geschiedenis te vernemen die ik hier vertellen wil.

't Gebeurde langen tijd nadat er in het witte huis geen winkel meer gehouden werd. In-eens, onverwachts, kregen de buren Vinus noch Wies met geen oogen meer te zien. Een enkelen keer maakte een van beiden soms nog een vlugge verschijning op straat, om dan ijlings als een bezetene binnen te

vluchten. Men gaf er evenwel niet veel aandacht op, want ‘die van Helmers’ kwamen nooit veel onder de menschen. Eerst later bevroedde men wat er tusschen de vier witte muren was voorgevallen.

Vinus lag er al dien tijd in de keuken, gerekt en gestrekt op twee stoelen vóór de Leuvensche stoof. Wies, het bocheltje, zat, langs den anderen kant, op een biezen stoelje in de schouw weggedoken. Zij leek heelemaal verneuteld en vergaan, verrimpeld en verfronst lijk laat winterfruit. Zij liet haar ziekelijk-bleek en lang-uitgerokken gelaat in haar rechter hand rusten en ondersteunde den elleboog met de knie. Haar stoeltje stond schuin-gebogen in den haard en zij hield de stekkebeenen op de sporten. Zóó scheen zij een kromme sikkel, rommedom scheef en rommedom leelijk. Zij boog bijwijlen 't hoofd omlaag en loerde dan, met wijd-opengespalkte oogen, naar Vinus, die onbeweeglijk liggen bleef, somber-kijkend naar den grond. In zijn breeden kop met de vettige kaakkwadden verroerden kleine, diep in 't vet-weggegroeide, licht-blauwe oogen onder 't laag-behaarde voorhoofd, telkens hij de lange, Hollandsche pijp tusschen zijn tanden stak en geweldig aan 't blazen ging, als om een laatste vuurvonkje aan te wakkeren. De assche vloog dan in een wolkje op.

Eens, op een morgen, werd er onverwachts

gebeld. Een rilling van schrik liep door hun lichaam. Vinus stond op en keek zijn zuster vragend aan.

- Wie mag dat zijn? waagde hij eindelijk, na een korte stilte die wel een eeuwigheid scheen te duren.

- 't Is te vroeg voor den bakker... Zou ik opendoen?

- Neen ik... 't Zou hem kunnen zijn... Ge kunt nooit weten...

- Wil ik eerst eens loeren door 't sleutelgat?

- 't Zal hem zijn, 't zal hem zijn... Ik heb er een voorgevoel van! 't Ligt al heel de week in mijn leên.

- Ja, en de negenurenmis is juist uit!

- Voorzichtig, Wies, voorzichtig! Ik zeg het u! Doe uw schoenen uit!

't Bocheltje wierp haar sleffen uit en spoedde zich op haar kousen in den gang. Zij leek een echt wangedrocht van nog geen meter hoog. Zij stapte onhoorbaar en, met elke schrede, zwierden haar gorilla-armen weg en weer langs 't lijf.

Vinus luisterde aandachtig en verschrikte toen zijne zuster opnieuw in de deurholte verscheen en hij weer haar deerlijk wezen aankeek, bleek en mager, met vreeselijk uitpuilende oogen.

- Wat is er? Wat is er? vroeg hij angstig.

Haar lippen verwrongen zich naar achter en zij

sprak, wijl haar tanden als bij een knaagdier vooruitsprongen:

- Den bakker is 't! Ik hoor het aan 't gebas van den hond. 'k Zal maar opendoen, he?

- Als ge zeker zijt, ja; maar trek het niet te lang.

Wies liep een tweede maal den gang in en opende de voordeur. Een oogenblik hoorde Vinus 't lawaai van spelende kinderen op straat, het bassen van een hond en 't stil gepraat van den bakker met Wies. Dan werd de deur toegeslagen; de ruitjes en het plaatijzeren bluiken rammelden en heel het huis dreumelde. 't Bocheltje sukkelde de keuken binnen met twee brooden, als karrewielen zoo groot.

Vinus bleef rechtstaan, de pijp in den mond, zenuwachtig rookend, met lange trokken.

- Goddank! zuchtte 't bultje, lei de brooden op tafel en kroop op haar stoeltje dat zij weg- en weerkwakkelde, om dan, de handen in de mouwen verborgen, in de schouw weg te duiken.

Vinus rekte zich, de twee armen boven 't hoofd. Zijn bovenlijf trilde en beefde en schudde, en zijn vest schoot omhoog, zoodat men, boven den lederen broeksriem, den hemdrok van rooden baai, met witte, beenen knoppen zien kon.

't Sloeg juist tien uur.

- En hebt ge op straat gekeken, Wies?

- Wat denkt ge? Ik heb niet gedurfd!

- Voor eenmaal dat ge de kans hadt! 't Is altijd hetzelfde!

- Doe zelf open in 't vervolg! 't Is voor mijn plezier niet dat ik komedie speel, ging het bultje voort. Ik heb mij niet laten beetnemen door den pastoor. 't Is uw schuld dat we duizend frank mogen afdokken. Tegen mij zijt ge groote baas en op een ander kleine knecht...

Vinus gaf er geen vuur op. Hij klopte de steenen pijp uit in den koolbak en lei ze op de schouw. Dan trok hij, met twee handen te gelijk, de opgeschoten vest af. Vervolgens legde hij zich opnieuw op de twee stoelen te rusten en kneep de oogen dicht. Zijn voorhoofd rimpelde zich en hij beet zenuwachtig op de tanden, zoodat de kwadden der kaken er van wiegelden.

Wies schokkelde haar stoeltje vooruit, om lager te zitten en, onder de stoof door, beter haar broer te kunnen gadeslaan. Zij zag nog rood van den aanval van daareven en haar lippen beefden. Gestadig gingen haar woedende oogen naar Vinus. En haar magere hals, grauw ontgrond met gele linken, rekte zich uit de grijze molletonnen jak met zwarte streepkens. Haar aangezicht scheen zich te verlengen en haar kaken vielen nog meer in. De beenderige

vingeren verborgen een klisje kort haar tusschen de langere vlechten en verstaken een speld in de uitgerafelde tres. En, ziende dat Vinus maar altijd onverschillig liggen bleef of niets hem deerde, kon zij zich niet meer houden:

- Geloof me vrij: ik doe niet meer open. Ge zult alleen vóór 't prooiken staan. Ik heb het me te veel aangetrokken. Straks word ik er nog zot van...

- 'k Zal maar zwijgen, antwoordde Vinus, kalm en koel.

Wies bedaarde. Een stap weerklonk op het plankier daarbuiten en zij keek benauwd naar de openstaande gangdeur, bang-luisterend als vreesde zij dat iemand bellen ging. Zij hief zich een weinig op en haar lange, smalle kop met de uitpuilende kikkersoogen wiegelde op den nog verder uitgerokken hals. Zóó geleek zij aan een vogelenjong dat zich uit den nest optilt. Vinus voelde zich ook benauwd en hield den adem in.

Reeds veertien dagen gingen ‘die van Helmers’ niet meer uit. Zij hadden met niemand meer gesproken en vluchtten iedereen. Als er gescheld werd, en zij niet wisten wie er aan de deur stond, deden zij niet open. Soms kwam Wies voorzichtig op haar kousen aan de straatdeur luisteren en door 't sleutelgat loeren, maar, bij de gedachte dat men ook langs buiten door

't sleutelgat kon kijken, liet zij zich op den grond vallen en kroop op handen en voeten naar de keuken terug.

't Bleef er, voor beiden, een gedurige onrust. 's Morgens in de vroegte duwden zij de bluikens in den voorgevel open en heel laat in den avond waagden zij het eerst de vensters te sluiten. Als er in den dag iets voor het huishouden noodig was, ging, na lang overleg, een van beiden het halen. Telkens vergde het allerhande voorzorgen en nooit waagde men zich op straat of men piepte, eerst en vooral, van achter het gordijn of er geen verraad dreigde.

Dat alles was gekomen met den nieuwen pastoor, mijnheer Van Ingelgem. Niet zoodra was hij ingehaald, zoodat men nog volop sprak van de praalbogen aan de pastorij en aan de kerk, van de rijmkens aan de huisgevels, van de veelkleurige zandtapijten en de mooi-versierde hofkens die men overal had gelegd, of pastoor Van Ingelgem, die langen tijd in een rijke parochie van den Polder had gestaan, begon onverwijld de kerk van Meeldert te verfraaien. Hij toonde zich medeen een man van doordrijvenden geest, die niet hield van half-gedane zaken. De processie vooral diende verrijkt. 't Is een schande, had hij gepreekt, dat de parochie van Meeldert haar stand niet weet te houden. Zooveel liep en brieschte hij dat de processie maar eens meer uitging zóó gelijk iedereen ze van

jongsaf had gekend. Met half Oogst konden de Xaverianen, door de vrijgevigheid van de parochianen, reeds twee nieuwe vaandels in de processie dragen. Ook zes en dertig maagdekens, in 't wit en blauw, volgden het beeld der heilige Maagd. Zij gingen in twaalf rijen, drie aan drie. Het middenste meisje droeg telkens, op een roos-fluweelen kussen, een in zilver gedreven Symbool van Onze-Lieve-Vrouw: Ark des Verbonds, Gulden Huis, Morgenster, Fontein van Overvloed, Vat van Devotie, Spiegel der Rechtveerdigheid, Deur des Hemels, Geestelijke Roos, Ivoren Toren, Lelie van Zuiverheid en Vlam van Liefde. En de andere maagdekens strooiden bloemen en geknipt papier langs den weg.

Dan vond de pastoor het weer weinig vereerend voor Meeldert dat de eens vermaarde bedevaart van Onze-Lieve-Vrouw-in-den-Boom niet meer gevolgd werd. Nochtans had het mirakelbeeldje, dat op een stormnacht te Meeldert aangedreven kwam, door talrijke genezingen zijn wonderkracht doen kennen. En daar de schipperij zulks vooral scheen te vergeten, deed pastoor Van Ingelgem aan den Veerdam een kapel bouwen ter eere van Onze-Lieve-Vrouw. In gouden letters kon men er voortaan lezen, als een gebed van de schippers op den stroom:

O Maagd, o Moeder Gods,
O Mast van al ons Goed,
O Have van ons Ziel
Wees eeuwiglijk gegroet!

Telkens de processie nu uitging beklom een priester het altaar en zegende de menigte en den stroom, waarop de schepen lagen met vlaggen en wimpels. En de gouden remonstrantie zwaaide hij weg en weer en haar mystieke glans viel over 't neergeknielde volk, dat dieper de hoofden ter aarde boog.

't Was nog niet al! Kort daarop moest de kerk geschilderd. De naakte muren waren te eentoonig met de groote witte beelden te allen kant. Lange maanden werkte men er aan, tot muren, pijlers en gewelven gedecoreerd waren en de heiligen kraaknet, met roode en blauwe mantels, onder goud-besterde hemels, in hun nissen stonden. Nog was de pastoor niet tevreden! Nu moesten ook de oude kerkvensters door geschilderde glasramen vervangen en tafereelen uit het nieuw testament zouden er op afgebeeld worden. Medeen diende ook een nieuwe kruisweg en een grooter orgel geplaatst. Meeldert-parochie moest haar rang houden, herhaalde de pastoor aan al wie het hooren wou. Hij gaf het goede voorbeeld, schonk den kruisweg en beredderde met den gemeenteraad den aankoop van

het orgel. Voor de glasramen echter kwam de kat op de koord. Dat vlotte niet, want elk glasraam kostte over de duizend frank. De baron gaf, de eerste van al, twee ramen. Daarna volgden de notaris en de brouwer. En met een seffens, werden er elf geschonken. Verder scheen de pastoor wel niet te geraken en daarom nam hij een koen besluit: voor het twaalfde zou men rondhalingen doen in de kerk en het dertiende en laatste glasraam moest Vinus Helmers en zijn zuster maar betalen. Zij konden het doen en 't moest! Wie geld bezat mocht niet ten achter blijven. Hij zou het ‘die van Helmers’ wel in de ooren knoopen dat het niet anders kon.

De pastoor bestelde, zonder meer, al de glasramen en den Zondag daarop, gelijk hij uit de Hoogmis kwam, haalde hij Vinus in en zei hem alles vlak-af in 't aangezicht.

- Vinus jongen, begon hij, ge weet dat we in de mis rondgaan voor een glasraam en dat er nog altijd een ontbreekt.
- Ja, meneer pastoor.
- Welnu, dat laatste raam moet gij geven, gij en uw zuster, met tweeën.
- Wij, meneer pastoor? verschrikte Vinus.
- Ja, Vinus. 't Zou een schande zijn indien gij

achteruit moest blijven. 't Is beslist en er is niet op terug te komen.

- Maar meneer pastoor toch, hakkelde Vinus verbavereerd.

- Ta, ta, ta, 't is goed geregeld! Iedereen die geven kan moet in den zak tasten. De kerk van Meeldert moet weerdig van de parochie zijn.

- Maar er zijn andere menschen op 't dorp, meneer pastoor, die 't beter kunnen doen dan wij... Wijlie zijn niet rijk...

- Dat weet de pastoor van Meeldert beter, Vinus. Die andere menschen hebben kinderen en gij hebt aan kind noch kraai te denken. Nu, 't is zóó beslist en er is niet op terug te komen. Spreek er eens over met uw zuster. Die zal er wel niets tegen hebben. Wat, voor een arme duizend frank zoudt ge tegenstribbelen? 't Zou God geklaagd zijn!

- We zullen zien, meneer pastoor.

- Dag, Vinus!

- Dag, meneer pastoor.

Vinus liep recht naar huis; hij liep voorbij ‘Het Leeuwken’, waar hij nochtans, van zijn twintig jaar af, alle Zondagen, na de Hoogmis, zijn borrel ging pakken. Wies stond aan de stoof en bereidde het noenmaal.

- Wat is dat nu? vroeg ze verbaasd. Ge zijt er zoo vroeg bij.

- Zijt ge niet goed te pas? vroeg ze nogmaals, keek naar de horlogie, als meende zij over 't uur te zijn, en staarde dan, met open mond, haar broeder aan.

- Ik heb den pastoor aan d'hand gehad...

- En? viel 't bocheltje in, wijl zij de soep van achter op de stoof schoof, om ze stiller te laten voortpruttelen.

- 't Is een vervelende zaak! Hij zou willen dat wij ook een raam van duizend frank aan de kerk gaven...

- Wij! ontstelde Wies.

- Ja wij! 't Is me waarachtig in de beenen gezonken... Duizend frank is geen kleinigheid! Ik had me goed tegen te weren en te zeggen dat andere menschen van 't dorp het beter konden doen, niets hielp! Het moest, zegde hij... Ta, ta, ta, voegde hij er bij, die 't beter kunnen doen hebben hun plicht gedaan. De andere die wat zochtsel in den nest hebben moeten voor een huishouden zorgen en gijlie niet. En hij is dan weggegaan alsof 't een afgedane zaak was.

- Maar 't is een schande, een ware schande, schreeuwde 't bocheltje luid en verontwaardigd ge-

baarde zij. En dan schielijk, verschrikt door de woorden die ze kwam uit te spreken, sloeg ze benauwd de oogen in 't rond, alsof haar iemand had kunnen afluisteren.

- 't Is een echtige schande, ge zegt het maar wel, vervolgde Vinus, een andere naam is er niet voor... En duizend frank is groot geld, weet ge dat?

- Of ik het weet! Maar waarom toch hebt ge toegestemd? Waarom hebt ge 't niet van uw mouw geschud?

- Maar ik heb niet toegestemd!

- Ik ken u, kerel! Thuis praat voor zeven en op een ander kunt ge geen zeven tellen!

Snebbig vervolgde het bocheltje, rood van woede, snuivend en proestend met opgeblazen kop. Zij wierp de armen smeekend in de lucht, alsof zij het den Hemel wilde klagen.

- En waar zullen we 't halen? Waar zullen we 't halen? herhaalde ze gestaag, tot ze tenden adem geraakte en haar woorden nog amper in een heesch gerochel uit haar keel kwamen.

- Maal er nu niet langer om, wie weet of hij er nog over spreekt, zei Vinus, om haar woede te stillen.

- En als hij het doet? vloog Wies weer heftiger uit.

Dan zullen we zien...

- Maar van mij krijgt hij niets, geen zier...

- 't Zal zich beter schikken dan ge denkt.

Van dien dag af begon er, voor beiden, een leven van gestadige onrust. Alle twee bleven zij op hun eentje, norschgezind, elkaar aankijkend met nijdige blikken, elkaar uitmakend om een nietigheid. Beiden dachten voortdurend aan het glasraam en aan de gelden die moesten afgeteld worden, zoodra de pastoor het zou eischen. Nochtans zij spraken er alleen over wanneer er gescheld werd, want ze peinsden dan dat het gebeuren ging en men om de centen kwam.

Een ongeluk lag voortaan op hun leven, ze voelden het, een onvermijdelijkheid waaraan zij niet konden ontkomen. En als zij naar elkaar loerden, zóó van terzij, terwijl de angst door hun lijven kroop om hen, daarboven, de keel toe te nijpen, voelden ze wel dat ze beiden in dezelfde onrust leefden, dat dezelfde gedachten in hun kop zaten. En zij dierven elkaar niet meer bezien en dorsten niet meer gebaren, om niet te laten blijken wat er in hun gemoed omging. En zij spraken al minder. Als er gescheld werd deden ze niet meer open. 's Avonds in de schemering trokken ze als dieven op proviand uit, om niemand te ontmoeten en, evenals Wies, ging Vinus voortaan naar de vroegmis.

Een Zondag, toen zij beiden in de kerk kwamen,

zagen zij, vooraan op het koor, het eerste glasraam geplaatst. Het bocheltje, dat nabij de communiebank zat, bleef een tijdlang als van alteratie op haar roodfluweelen stoel genageld. Zij keek gedurig en naar het geschilderd raam, waar Jezus in het hofken der Olivetten was afgebeeld. Haar handen beefden en lieten, tot tweemaal toe, den paternoster uit de vingeren glijden. Vinus voelde zich, van achter bij 't mannenvolk, evenmin op zijn gemak Hij verademde wanneer hij de kerk kon ontvluchten om naar huis te loopen. Vol ongeduur bleef hij er op Wies wachten.

- Hewel, hebt ge 't gezien? vroeg 't bultje wanneer ze als een windvlaag kwam binnengestormd.
- Ja 'k.
- En zal ons raam ook komen?
- Ik weet het niet.
- En heeft de pastoor er nog over gesproken?
- Aan mij niet!
- En aan mij zeker niet! gilde 't bocheltje. Hij moest het mij gevraagd hebben, geloof ik! Ik zou geweten hebben wat antwoorden! Met mij zou dat spelleken niet gepakt hebben! Maar gij...
- Zeg het dan zelf af, als ge durft, viel Vinus in de rede. Maar gij zult uwen mond niet opendoen!

Ik wed dat ge tegen den pastoor geen gebenedijd woordeken zult tegenstribbelen.

Wies lei muts en mantel af, klauterde op haar stoeltje en dook schokkelend in den haard weg. Zij kromde zich in twee en verborg haar van woede vertrokken wezen in den palm van haar hand. Zóó bleef zij zitten, zwijgend. Soms ging er een luiden schok door haar lijf, alsof zij weende.

Vinus ontstak zijn pijp en strekte zich uit op twee stoelen.

't Bocheltje bereidde geen middageten, dien Zondag, en Vinus vroeg er niet naar. Wat zou hij! 't Zijne zou hij immers vinden? Soms stond hij eens op, om eene nieuwe pijp te stoppen of een boterham te snijden en lei zich dan weer neer. Wies verroerde niet, bleef heel den dag stil weggedoken in haar hoekje en spoedde zich al vroeg te bed.

Hunne verhouding verergde met elken dag. Heel de week werd er in 't geheel niet meer gekookt. Het eenige dat het bultje zich getroostte was open te doen, als de bakker belde, 't brood aan te nemen en op tafel neer te leggen. Als de honger zich gevoelen deed kwamen ze uit hun schuilplaats, bezagen elkander bang en schuchter, hompten verlegen een stuk van 't brood en kropen dan terug naar hun nest. En, wijl zij 't brood droog opknabbelden, peinsden zij weer

voort aan de duizend frank die eerstdaags moesten afbetaald. Zij dachten medeen ook aan al de menschen van het dorp die 't beter doen konden dan zij. 't Waren de eenige gedachten die nog leefden in hun kop en hoe meer zij ze overkauwden, hoe grooter hun leedwezen werd.

Wies rekte den mageren hals uit haar jak en keek, de oogen vol haat en misprijzen, naar haar broer, waarvan zij alleen den lompen, vierkanten rug ontwaren kon. Vinus maakte zich aldoor bittere verwijten. 't Was zijn schuld immers dat die duizend frank uit den huis moesten? Hij had toegegeven aan den pastoor. Zijn zusters moesten 't nog eens weten, zij die een heel leven van zwaren arbeid in Holland hadden doorgebracht, slavend en zwoegend op de groote hoeven van hun ooms en tanten, zij die 't noodige uit den mond hadden gespaard, om het luttel geld dat men apaart had liggen maandelijks met enkele frank te vermeerderen. Als de welstand kwam, waren zij gestorven. Neen, langer kon hij het met die gepeinzen niet uithouden en hij ging slapen, om zich van dat onzalig getob te verlossen. Hij hoorde Wies ook naar boven sjoffelen. En, vóór hij slapen ging, wenschte hij dat een goede dood hem, zonder smart of pijn, in haar armen zou opnemen.

- O, niets meer weten! niets meer voelen!...

Een nieuwe dag kwam weer... De dood had van hem niet gewild... Hij leefde nog, maar toch hij voelde zich versuft en krachteloos, alsof er iets van hem reeds weg en elders was. Alles scheen hem vreemd en vreemder nog met elken dag. Eens kwam Wies niet beneden en hij had het maar tegen den avond opgemerkt.

's Anderdaags, toen zij opstond en weer de keuken binnentrad, loerde hij haar even na, van onder zijn pet. Zij geleek aan een Pietje-de-Dood, zóó mager en afgeteerd. En toen hij vervolgens zag dat zij haar besten kapmantel had aangetrokken, dacht hij er eerst op na dat het Zondag was en tijd voor de vroegmis. Ongewasschen en schier ongekleed trok hij haar achterna.

In de kerk was het een herrie. Al de glasramen stonden ingezet. Zijn oogen vielen onmiddellijk op een opschrift: ‘Gift van mijnheer Livien en mejuffer Louiza Helmers.’ Jezus was er, moe en afgemat, op een steen neergezeten; zijn handen, die den palmtak vasthielden, waren met dikke koorden saamgebonden; en het met doornen gekroonde hoofd wendde hij smartvol terzij, om 't gepeupel niet te zien, want het schreeuwde en jouwde hem uit.

Vinus voelde zijn hart geweldig kloppen en bidden kon hij niet.

- Wat zal Wies straks zeggen?

Die gedachte bliksemde door de ijlte van zijn hersens. En de koster naderde hem onopgemerkt, lei de hand op zijn schouder en fluisterde:

- Vinus, ik kom het daar aan uw zuster ook te zeggen, de pastoor zal dezen namiddag, na het lof, eens inloopen.

't Draaide schielijk vóór zijn oogen... Koster, pastoor, Wies en glasraam keerden en wentelden dooreen, zonder ende en altijd weer opnieuw, met menschen en stoelen; de heiligen kwamen uit hun nissen - hij zag het permentelijk, - en deden een dans om het altaar. Hij kon niet meer blijven rechtstaan en ging zitten op zijn stoel. De menschen keken hem aan en vonden dat hij er ziekelijk uitzag. En dan, zijn ruige baard maakte hem schier onkennelijk.

Toen Vinus ditmaal, na de mis, thuis kwam, zat Wies reeds in de schouw weggedoken. Zij gebaarde van niets en sprak geen woord. Vinus schoot zijn jas uit en, in zijn hemdsmouwen, ging hij buiten naar den stal. Een oogenblik later keerde hij weer met een zwaar stuk hout, waarmede hij, in den gang, de voordeur schoorde. 't Bocheltje kwam stillekens piepen en, zoodra zij zag wat haar broeder verrichtte, klaarde haar wezen op. Zij ook liep naar

den stal en, op haar beurt, kwam zij met een eiken juffer aangesjord. Zij sprak:

- Nog een schoor!

Haar woorden klonken als een bevel. Vinus gehoorzaamde. Als 't werk gedaan was en de twee schooren geplaatst, keerden ze beiden gerustgesteld naar de keuken. 't Bocheltje verborg zich in den haard op haar gewone plaats en Vinus lei zich lang-uit op de mat onder tafel. Lang bleef hij er liggen, heel den dag, roerloos en als dood. Laat in den namiddag stond hij op, om een boterham te snijden. Toen werd er gescheld. Hij verschrikte en, van ontsteltenis, liet hij het mes op tafel vallen. Wies, die zich al dien tijd niet verroerd had, sprong schielijk recht en riep:

- Vinus! Vinus! 't Is hem!

- Ja, 't zal hem zijn.

Zij duwden de gangdeur open en kropen getweeën op hun knieën naar de voordeur. Er werd daarbuiten gehoest. Wies, die door 't sleutelgat had geloerd, bezag Vinus met verbleekend wezen en hief den wijsvinger op, alsof ze zeggen wou:

- Waarachtig, 't is hem...

En opnieuw werd er gescheld. Van benauwdheid lieten ze zich weer ten gronde glijden: Vinus de beenen uitgestrekt en de armen als levenloos langs 't lijf, Wies op de hurken en de beenen onder de rokken

weggeborgen. Zij bekeken elkander met verwilderde oogen... En een derde keer schelde men daarbuiten, langer en luider...

Beiden sprongen recht, door eenzelfde gedachte bezield, liepen naar de keuken en bleven dáár staan, zuchtend en kermend. Ze bezagen elkander nogmaals en, daar zij dezelfde gedachte weer in elkanders oogen vonden, spoedden ze zich buiten op den koer... Maar weer aarzelden zij... Hun blikken zochten zich een derde maal en vonden opnieuw dezelfde zekerheid van daareven... Toen vloden zij den stal in en kropen, krochend als beesten, diep in het verlaten varkenshok...

En dáár was het dat ‘die van Helmers’, twee dagen later, door den veldwachter werden gevonden. Met geweld moest men ze buiten sleuren: Vinus roerde niet, bleef onbeweeglijk en staarde vóór zich uit met groote, verbaasde oogen, net een onnoozelaard; Wies weerde zich tegen en krabde, klauwde en spartelde en huilde als een varken.

VICTOR DE MEYERE.

10 Maart 1910.

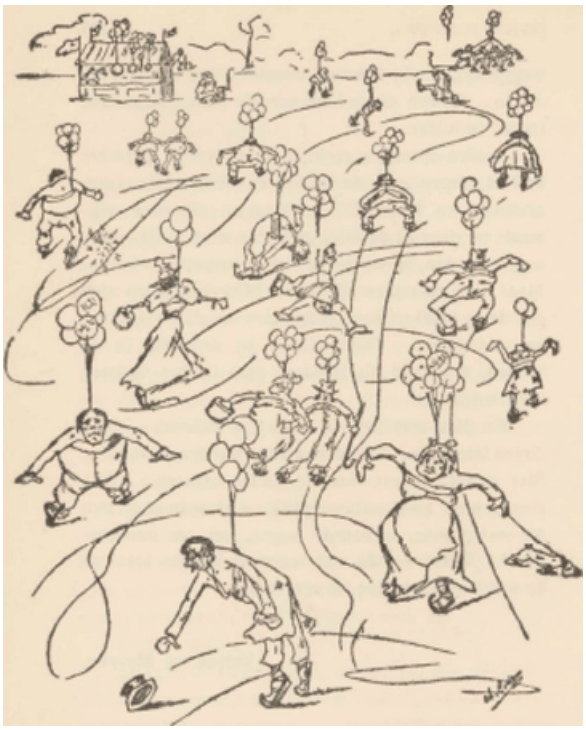

KAREL COLLENS
SCHAATSENRIJDERS

Liedeken van Walter von der Vogelweide
De nachtegaal

Als nu mijn liefste gestorven was
Ging ik den tuin in. 't Jonge gras
Zag grijs van dauw; een lichte tint
Hing over alles, en de wind
Die lijze door de blaadren schoof
En klagend zong in 't jonge loof
Verkondde weer een nieuwen dag.
Een teere blauwe schemer lag
Op alle dingen, lijk een waas
Van lichtblauw en doorschijnend gaas.

Dat alles toch zoo mooi kon zijn
Terwijl mij-zelve vast van pijn
Het harte brak!... en 'k snikte 't uit
Terwijl 'k mij neerwierp en 't geluid
Der snikken smoorde in 't vochtig gras.

- Zijt gij dan zeker dood? Ik was
Toch zoo gelukkig als ik u
Slechts bij me had, m'n liefste, en nu,
Nu zijt ge dood... En 'k had u toch
Zoo innig lief. Ach weet ge nog

Hoe wij lijk kindren hand in hand
Het veld afliepen als het land
Lijk nu zijn zomerkleed aan had,
En hoe wij langs het smalle pad
Dan verder gingen naar de hei...
En is dat alles nu voorbij,
Zijn er geen mooie dagen meer
En zie 'k u nimmer, nooit meer weer?
O! dat men toch zoo lijden kon.
En alles mooi! Wat is de zon
Wat zijn toch al die bloemen wreed,
Of voelt de wereld zelf geen leed?

Toen zong in 't loof een nachtegaal.
Zijn stem was als een reine straal
Die zilverhelder ruischend vliet
En hoor hij zong voor mij zijn lied:

‘Wat weent ge en zijt ge zoo bedroefd
O mensch? Heeft ook u 't lot beproefd
En is ook uwe liefste dood?
Toch is uw lijden niet zoo groot
Als 't mijne daar 'k een liefste aanbad
Lijk nooit een mensch heeft liefgehad.
En ook ze is dood nu. In het hout
Waar 'k in de lente 'f nest gebouwd
Had onzer jonge liefde ligt
Haar lijkje in 't koude morgenlicht.

En ik blijf hier nu gansch alleen,
Het mooiste van me zelf is heen.

Zij was mijn alles; zonder haar
Is er geen vreugd meer voor mij. Zwaar
Drukt mij nu 't leven; vroeger, ach
Was alles mij een heldre lach.
De liefde was de mooiste roos
In 's levens tuin doch even broos,
En lijk een koude Winternacht
De heele rijke bloemenpracht
Der jonge lente neer kan slaan
Is alles in een nacht vergaan.
O neen, gij kent het lijden niet
Als ons 't geluk verlaat, en 't lied
Dat nog op 't graf der liefste snikt,
Gebroken in de kele stikt.'

Zoo kloeg de nachtegaal zijn leed,
En ik gaf hem aldus bescheed:

'O, toch wel, nachtegaal, ik ken
Het lijden dat u neerdrukt, en
Doorboort ons hart één zelfde pijn
Toch bloedt het uwe niet als 't mijn.
Ik verloor alles hier op aard,
U bleef nog immer iets gespaard.
Nog hebt gij, en dat heb ik niet,
Om haar te beweenen uw schoon lied'

PAUL KENIS.

Avondlied

Nu is de dag voorbij; vlinder en bie
azen niet meer op purperroze heide;
de zon verdween, en grijze wolken glijden
traag naar het westen dat ik scheem'ren zie.

Dan ruischt een windje in de pijnen die
aan 't zingen gaan: treurnis en vreugde beide,
al wat de dag ons bracht aan liefde en lijden
wordt in dat lied tot eene symfonie.

Zoo waait nu om mij heen herinnering
in 't lied dat, weemoedsvol als nooit te voren,
de blijdschap opwekt van wat henen ging,

en van wat komen kon als werd geboren
het hoog geluk waarvan ik droomend zing
met droeven ernst, daar ik het heb verloren.

JAN VAN NYLEN.

Troost.

Woorden van deernis voor den man, die in de uiterste duisternissen geworpen werd.

Niet waar, Kaleb, gij hadt immers maar één kleed?

Dat oude gelapte gele dat ge nog hadt van Issachar, den idioten tentenmaker, gekregen om te getuigen ('t was wel valschelijk, maar!...) van de echtbreuk van z'n vrouw...

Onder ons, een looze schelm, he Kaleb, die Issachar:

Liever dat jonge blommige Ruthje dan z'n oude Sarah!

Ik herinner me dat kleed lijk van gisteren: ik zag er u ook alle dagen mêe bij de schaapsbronne en in het voorhof van den tempel...

't Ging zoo dun worden en zoo doorschijnend: uw lijf zag men haast...

Waarom moest het dan gebeuren dat die koning

zijne trawanten zond om allen te noodigen op de bruiloft van zijn zoon?

Gij hebt immers niet gevraagd, Kaleb, om er heen te gaan: men heeft u zeggelijk gedwongen, meegeleid van de straat en u gezet aan den gedekten disch waar ge waart al watertandend naar de geuriggespecerijde spijzen...

Arme Kaleb! 't is zonde van u!...

Waarom moest die verdoemde koning met zijn podagrapooten rond de zaal komen?

Waarom heeft hij u doen ketenen en buiten werpen in de donkerte?

Deedt ge u niet zeer, Kaleb?

Hij bande u buiten omdat gij geen bruiloftskleed hadt aangetogen? En al de anderen die daar zaten hadden er één:

Mirjam de minnevrouw zat dààr, van wie heel de stad ziek loopt, die lijk een rotte etterpuist is onder de menschen..... Maar zij was welkom bij den rechtvaardigen vorst omdat zij haar lijk-een-dorpel-van allen-versleten lijf onder een bruiloftskleed hadde verdoken.

O de goede koning!

Obed zat dààr, die de weduwe van Bethel alles ontroofd heeft, omdat ze hem in hare sponde niet begeerde, maar hij was welkom bij den rechtvaardi-

gen vorst omdat witte lompen hingen rond zijn romp.

O de goede koning!...

Salathiël zat daar die zijn eigen dochter, binst ze in den vloed was, verkrachtte, maar hij was welkom bij den rechtvaardigen vorst, omdat hij zijn hitsigheid in witte windelen had gebonden...

O de goede koning!...

En ik zelf zat daar, Kaleb, die verre van rijk aan deugden ben, maar ik was welkom bij den rechtvaardigen vorst, omdat ik me had gehuld in witte gewaad.

O de goede koning!...

Allen die daar zaten nog, waren geilaards, dieven, moordenaars, rabauwen, maar zij waren welkom bij den rechtvaardigen vorst, omdat zij wit gekleed waren.

O de goede koning!

En gij alleen, arme Kaleb, die van ellende geen wit kleed koopen kondt, gij die te lengen zat naar 't eens-vollen-lust-eten... gij werdt gegrepen en gebonden en buitengesmakt door laffe knechtenhanden, lijk een dier dat, dat al dagen dood, gaat stinken.

O! de goede koning!...

Neen, Kaleb, ik dien hem niet meer: ik heb hem mijn hofkleed in flarden in 't gezicht gesmeten: ik heb hem bespot en bespuwd, ik veracht hem, Kaleb, omdat hij zooiets aan u gedaan heeft, gij die toch een mensch zijt lijk hij en ik.

* * *

En nu zullen wij, Kaleb, gaan, gearmd en innig, in de krochten waar wij ons herinneren zullen dompelen in klare bekervolte, dat het niet meer bovenkome...

Wij zullen al de huizen binnengaan, die voor ons openstaan en ik zal u eene jonge maagd zoeken, die u in de donkerte op uwe sponde wachten zal, in de donkerte opdat zij uw pokdalig gezicht niet zie, zoo bange worde en u ontvluchte...

* * *

Want gij hebt troost noodig, Kaleb, en gij zult hem vinden lijk een klein bosjen heidekruid tusschen twee bollig-blanke borstjes niet onder een bruiloftskleed geborgen.....

LEO VAN GOETHEM.

De boomen

Het groen der breede boomen is
gevallen en gestorven.
En nu staan zij daar naakt en kil,
met in hun takke' een droef geril
en met hun bast doorkorven.

Zij zwarten op de mistge lucht
en wringen zich als kreten
van smart en wanhoop, om hetgeen
de felle winter uit hun leên
en hart heeft weggebeten.

Nu weenen zij en laten droef
hun groote tranen lekken,
alsof zij treuren dat de zon,
die eens hun kruin vol blaren spon,
hen nooit meer op zal wekken.

Doch heft het hoofd en hoopt!
en tart de winterslagen
met kloeken moed, want dra moogt gij
het naderschrijdend zomertij
weêr in uw leden dragen!

O kon ik als de boomen zijn
die naar het leven wachten!
Dan mag mijn strijd de wreedste zijn,
en groeit tot vreugd de felste pijn,
en worden kort de nachten!

Maar wee! Ik weet mij 't heilge Licht
en 't Leven groot verloren,
en zelfs in Dood en Eenigheid
wordt er geen Lent of Levenstijd
meer in mijn ziel geboren!

Lier.

FELIX TIMMERMANS.

Nota's over literatuur

Over Ina Boudier-Bakker's 'Armoede', familie-roman, 2 deelen.

Een familie-roman is dit nieuwe boek van de zeer menschkundige schrijfster - verklaarde niet nog onlangs Marcellus Emants, onze groote psycholoog, haar bizonderlijk te vereeren? - een familie-roman is het m.i. niet geworden, ja zelfs eigenlijk in het geheel geen roman, in den zin tenminste dien ik gewoon ben aan dat woord toetekennen, n. 1.: een verhaal waarin zekere persoonlijkheid of groep van personen, onder den drang zoowel van inwendige evoluties als van 'omstandigheden', een nieuwe levensphase bereikt. Immers dit gebeurt hier niet; wij verlaten de familie-in-kwestie, ondanks den dood des vaders, zooals wij haar ontmoet hebben; wij leerden de leden dezer familie kennen, góed kennen - méér is er eigenlijk niet. Wat men tevens allicht geneigd zou zijn te zoeken in een verhalend prozawerk van dezen omvang, een tijd-beeld, een boek waarin een vorm onzer steeds veranderende samenleving, een moment onzer kultuurhistorie zich als 't ware weerspiegelt - ook dit ontbreekt in Ina Boudier's 'Armoede'; de burgelijk-voorname familie Terlaet schijnt zich zelve genoeg te zijn, haar verhouding tot het overig menschdom

blijft haast geheel in 't duister, en ook worden ons van de leden dezer familie bijna uitsluitend de onderlinge gevoelsverhoudingen geschetst, niet dat andere, toch ook zoo groote en invloedrijke gedeelte van hun bestaan, dat wij, zeer algemeen, met hun ‘werk’ plegen aanteduiden en waaruit, mét, allicht eenigermate, hun zielsarmoede, mét, in elk geval, hun materieele rijkdom, ook wel degelijk heel wat van hun innerlijke bestaanskracht zou kunnen worden verklaard. Wanneer ik u nu buitendien nog verzekerd heb, dat dit boek volstrekt geen specifiek hollandsch karakter draagt, dat niet alleen de tijd, doch ook de plaats, Amsterdam, er noch door lijn of kleur, noch door stemming of atmosfeer in leeft, terwijl ook de personen wel haast even goed Belgen of Franschen zouden kunnen zijn, dat aan de taal nu niet bepaald veel zorg schijnt besteed...., dan heb ik u, geloof ik, wel ongeveer opgesomd wat ge in dit werk vergeefs zoudt kunnen zoeken, dan weet ge alvast wat mevrouw Boudier's ‘Armoede’ niét is, en rest mij dus u het boek te schetsen in zijn toch zeer werkelijk bestaan en met minder werkelijke *waarde*.

Hoe komt het, dat ik niet aarzel dit boek, ondanks zijn onweersprekelijk groote gebreken, mooi te noemen en voltehouden dat het behoort tot de litteratuur? Dat komt - als toch eigenlijk altijd, niet waar? - door de diepe innigheid waarmee het geschreven, door de liefdevolle, de ziels-warme scheppings-lust, die het heeft voortgebracht.

‘Armoede’ is een schoone reeks zeer fijne schetsen en episoden van huiselijk leven, tezamen vormende het waarschijnlijk beeld eener uitgebreide familie, maar waarvan de gezamenlijke, de verbindende idee, ook door den titel uitgesproken, niets met het familieleven als zoodanig te maken heeft. Het is de idee, dat wij allen, oud of jong, welgesteld of behoeftig, toch dikwijls

niets meer dan arme stumpers zijn, reikhalzend naar bevrediging van verlangens, naar ‘geluk’... ‘Er schuilt een armoede in ieder menschenstaan’. (bl. 269).

Deze haar smartelijke overtuiging met treffende voorbeelden te hebben gesteund, maar vooral toch, ons, zoodoende, het getrouwe en innige beeld van eenige waarachtige menschenlevens te hebben gegeven is mevrouw Boudiers groote verdienste. Haar werk is een, betrekkelijk klein maar lief, deel van den grootschen arbeid aller oprechte realisten: ons menschen aan elkander te doen kennen, door elkander te doen begrijpen, broederschap te stichten - niet de politieke, de van buiten-af opgelegde, maar de échte, die in het hart geboren wordt - het gevóel van broederschap onder de menschen. Er is humor, er is geest en levendige verbeelding, maar er is toch vooral *hart* in dit boek, er is een algemeene menschelijkheid en onpartijdige menschenliefde, een bijna volstrekt gemis aan sentimentaliteit en idealiseering, die bizonder treffen in een auteur.... van het vrouwelijk geslacht.

Wie Ina Boudiers mooien bundel ‘Kinderen’ kent zal zonder twijfel vermoeden, naar menschen van welken leeftijd het hart dezer schrijfster het allergretigst uitgaat. Die aardige jongen, Berry, en zijn niet veel minder kinderlijke ‘grootpa’ zullen, zoo houd ik er voor, wel in de eerste plaats de glorie blijken van dit, trouwens door zoo menige prachtig-fijne bladzijde diep in ons lezershart levende, dit innig lieve boek.

HERMAN ROBBERS.

Overzicht Der Maand

De romans

De Roman van een Gezin: I. De Gelukkige Familie, II, Een voor een, door Herman Robbers (Jac. Robbers, Amsterdam). - Het Wederzien, door Gustaaf Vermeersch, (V. Delille, Maldeghem).

De Roman van een Gezin. - Dat is een van die boeken die een letterkundig seizoen kenschetsen, die zon-beschenen blijven bovendrijven op den vloed van schrifturen die elk jaar onze boekenmarkt overzwemt, die meer verdienen dan een modieus succes en een beleefd-vlugge begroeting en met andere woorden hoeven geroemd en aanbevolen te worden dan met deze, waarmede men er zich van afmaakt 't een of 't ander vlijtiggeschreven romannetje, zooals er alle weken een paar verschijnen,

te recenseeren. Na Anna van Gogh's *Moeder* en C.M. Scharten-Antink's *Huis vol Menschen* komt het de sterkte van ons literair leven en de doelmatigheid van onzen tegenwoordigen roman-vorm afdoendelijk bewijzen. Realisme, zooals Robbers er ons geeft, kan niet zijn ‘een genre dat uitgediend heeft’ zooals de heer Is. P. de Vooy dat in een al te abstract en ideologisch artikel van *De Beweging* beweerde. Wat uitgediend heeft dat is dat plat en effen, goor en levenloos naturalisme, zonder persoonlijkheid, zonder relief, zonder ziel en zonder echte waarheids-rythmus zooals eenige der leerlingen van Zola (niet Zola zelf) - ik noem hier, Huysmans in zijn allereerste werk, lijk *Marthe, Les Soeurs Vatard*, Lucien Descaves in *La Teigne*, Henry Céard en Léon Hennique e.a., - over vijftien jaar in hun romanwerk toepasten. Maar door Robbers' werkelijkheidskunst straalt zooveel ziel dat het kinematographische ervan verre blijft. Niet dat *De Roman van een Gezin* - evenmin als *Bernard Bandt* of de *Bruidstijd van Annie De Boogh*, waarvoor ik den schrijver nog altijd zoo dankbaar blijf - de gewenschte *objectiviteit* zou missen. Maar 't verhaal wordt inderdaad niet beheerscht door Robbers' eigen emotie, maar wel door het gevoelsleven - dóór en dóór - van al de optredende personen. En 't wordt zóó een werk van bezonder diepe en echte humaniteit, een boek van teere emotie...

Zooals het daar vóor ons ligt, met zijne twee dikke deelen, zijne 800 compacte bladzijden, dwingt dit werk een bijzonderen eerbied en eene hooge bewondering af. *De Roman van een Gezin* is werkelijk een der eenige nederlandsche romans waarvan men, zonder overdrijving, zeggen kan dat ze áf zijn, compleet, evenwichtig uitgesponnen in al hunne deelen, volworden in hun geheel, gevend volledige voldoening.

't Is nochtans geen gemakkelijk gegeven dat Mr Robbers

voor dit werk gekozen heeft. Gonceptionneel, blijft *De Roman van een Gezin* een der breedst-aangedurfde brokken literatuur die ik ten onzent ken, en zoo veel te oprechter moeten we waardeeren kunnen de kracht en de voorzichtigheid waarmede harmonisch de auteur de kronkelende en toerende lijnen van zijn boek heeft weten saam te houden, en te vereenigen in eene zeer duidelijke geheel-impressie de vele levens, die hij scheppen moest.

'En de familie leefde door als te voren, van dag op dag, week in week uit, zonder groot ernstig leed of bekommering, onbewust van haar rustige zekerheid... Toch leefde innerlijk elk van hen, sterk op zich zelf, het eigen diepere leven, was elk haast voortdurend alléén, met zijn diepe, stille gedachten, zijn stemmingen, 't eigen levensgevoel...' (I, bl. 100) Die twee dingen hoefde juist Robbers gelijktijdig uit te werken: de familie-gehechtheid eenerzijds, en de individueele levenszucht ten anderen kante. En dat vermocht hij: er blijft steeds voeling - in zijn boek - tusschen al de gekozen familieleden en echt verband tusschen de vele episoden hunner zeer verschillende loopbanen. Van daar de sterkte, de eenheid, de massale indruk van *De Roman van een Gezin*, die volledige voldragene impressie.

Daarbij, blijft Robbers' laatste roman een voorbeeld van innige, warme, gemoedelijke en kleurige vertelkunst.

Het Wederzien. - In plaats van de reeds 'n heelen tijd aangekondigde *Internationale Iloten* en *Het Rollende Leven*, die maar niet verschijnen kunnen - zeker voor 't geluk van Gustaaf Vermeersch's letterkundigen naam! - hebben we nu laatst van den schrijver van *De Last* ontvangen *Het Wederzien*.

Dat *Wederzien* is alles behalve een meesterlijk geheel, een afgerond, afgemaakt kunststuk.

Vergeleken met soortgelijk werk, zooals Gerard van Hulzen's *Zwervers*, (dat het toch wat al te dicht nabijkomt, in zijn gegeven,) of Constant van Buggenhout's *Wondernacht*, of voor zekere zijner deelen met Streuvels' *Langs de Wegen*, Camille Lemonnier's *Petit homme de Dieu*, Edmond de Goncourt's *Frères Zemganno*, komt het, in den grond, maar in een heel flauw en onzuiver licht te staan. Nochtans verheugt ons zijn verschijnen. Hierom: omdat het heeft bewezen dat Gustaaf Vermeersch toch nog niet heelemaal kapot is - zooals velen onzer dachten.

Wat heeft hij al uitgestoken sedert zijne *Mannenwetten*! Aan wat al heeft hij niet meegedaan? Aan kritiek, sociologie, spiritisme, flamingantisme, aan alles - behalve aan schoonheid.

Indien men Vermeersch liet doen, hij zou de literaire kritiek in Vlaanderen nog wel meer helpen verknoeien dan ze reeds verknoeid is. Als er nu in heel onze letterkunde iemand valt aan te duiden die niet den minsten persoonlijken en oorspronkelijken kijk op literatuur bezit en wiens kritische zin nul blijkt, dan is het juist Gustaaf Vermeersch. Niemand meer dan wij hebben achting en bewondering voor den romancier van *De Last* en *Mannenwetten*, maar ook niemand meer dan wij hebben den ondergang van den romanschrijver en van den prozakunstenaar Vermeersch, verworgd door den theoreticiaan en den socioloog Vermeersch, betreurd. Hadde nu, ten minste, M. Vermeersch op gebied van sociologie, een paar nieuwe waarheden te verkonden, zooals hij ons een paar onbelichte brokken leven te toonen had, dan ware nog het verlies zoo decisief niet. Maar 't eenige wat tot nu toe M. Vermeersch in zijn sociologische opstellen heeft gedaan dat

is, met heel veel pedanterie, op eene zeer vervelende en misselijke wijze, in 'n taaltje dat zelfs Mej. Louise Duyckers zou beschaamd maken, uitkramen, waarheden die anderen reeds over vele jaren en met heel wat vastere autoriteit hebben verspreid. Hij heeft uit het vleesch der gedachten al het zap gezogen, zonder er daarom sterker en kloeker door te worden, en wat hij ons nog aanbiedt dat zijn taaie, drooge, flauwe stooflappen, die we best kunnen missen. Wanneer gaat Vermeersch eindelijk zijnen kolossalen misstap inzien? Dat, ten minste, al wie het kan, hem in afwachting, den professoralen staf uit de handen neme. Voor opstellen lijk die welke hij deze laatste twee jaren schreef blijft er altijd in de scheurmand eenige plaats over. R.I.P. Wanneer staat de *kunstenaar* Vermeersch op uit zijn eigen gegraven graf? Want vroeger heeft M. Vermeersch kunst geleverd (we herinneren nogmaals die meesterlijke *Last*) en goede kunst: 't was in den tijd toen hij nog kort haar droeg en gekleed was gelijk 'n gewoon burgersmensch. Tegenwoordig laat M. Vermeersch zijn haar lang groeien, draagt een groote artistenhoed en een wapperende-losse strik; komt heel artistiek voor. Jammer genoeg: 't is alsof zijn talent is ingekrompen naar gelang zijn haar heeft geschoten en alsof zijne artistieke aanstellerij en zijn geleverd pseudo-artistiek werk stonden in omgekeerde verhouding. M. Vermeersch, wordt toch weer de vroegere, we bidden U! Wanneer men *De Last* heeft gemaakt en brokken vol echte menschelijkheid lijk *Klosjes Klosjes, De Aanslag* enz. geeft men geen *Raadsel* uit of zoo iets lijk al uwe laatste bladzijden. Wanneer men dat alles leest, dan begint men zelfs wantrouwig te worden en men zou op den duur aan den *Last* zelf gaan twijfelen. Nu, 't is waar, er zijn zóó meer schrijvers ‘qui n'ont qu'un livre dans le ventre.’

Wat aangaat *Het Wederzien*, het staat veel hooger dan al de Vermeersch-literatuur uit den jongsten tijd. En daarom hebben wij het met eene zekere voldoening gelezen.

Er steekt weer iets van die doffe, kleurlooze tonaliteit, iets van die wreede strenge eenheid van *De Last* in dit foorkramersverhaal, dat op zekere oogenblikken werkelijk ingrijpt. 't Is misschien wel wat al te lang uitgesponnen, zoodat het op andere momenten verveling schept, en ook weeral wat al te slordig geschreven, zonder fijne voeling van taal-mooiheid (citeeren we deze beelden: een rijtuig dat *snort*, een *doolhof* van rimpels, koorn dat *zich tooit* met goudnevel, boomen die *zich leenen* tot eene apotheose, een groepje boomen dat als een tuil is *saamgebonden* en waarin de kerktoren *verzonken* ligt, een straat die menschen *slikt*, enz., of geheele zinnen van dit allooi: ‘Op die plaatsen van 't vel was 't haar weg en waren plekken bloot vel of wonden, leelijke plamakken van bloedig vleesch die bij de aanblik eene snerpende pijn joeg door de leden bij de onwillekeurige gedachte aan het peuteren in eene wonde, veroorzaakt door het zien van 't aanhoudend wrijven die ze verdiepte en verbreedde!!!’) Maar wezen we niet al te streng voor dit eerste hergeboorte-boek, en wachten we met betrouwen op wat Vermeersch nog maken zal...

Dit hoeven we in elk geval te onthouden: dat het naturalisme in literatuur maar een stadium is geweest en dat het tijd wordt dat we nu verder streven. Men brenge dit overeen met wat ik hier vóór overs Robbers schreef.

ANDRÉ DE RIDDER.

De gedichten

Het Licht door Jan van Nijlen (Boekhandel Flandria, Antwerpen en C.A.J. van Dishoeck, te Bussum). - De Getooide Doolhof, door P.N. van Eyck (Meindert-Boogaerdt, te Zeist).

Het Licht. - Menigvoudig in zijne geheimzinnige verschijning weifel-schemert het Licht dat de dichter bezingt in twaalf samengesnoerde liederen, en, gloort het wellicht voor zijne oogen in zonnige helderheid, als hij zegt:

> Zoo zijt gij mij, o diep aanbeden Licht!
> het allerbeste en het allerschoonste;
> omdat gij Liefde en Waarheid hebt gebracht
>
> in 't mistig duister van mijn eenzaam woonste
> waar nog uw klaarheid naleeft in den nacht
> hoewel gij sluimert in uw graf van Licht.

en verder:

> Maar ook het allerbeste moet vergaan,
> en al is duisternis voor 't Licht geweken,
> van 't allerschoonste blijft slechts ijd'le waan;
>
> en mocht het Licht ook nog zoo heerlijk zijn,
> na 't sterven van mijn droom is mij gebleken:
> de Waarheid wezen en de Liefde schijn.

en andere woorden nog, dan moeten we bekennen dat we 's dichters gedachte, de hoofd-gedachte, niet doordringen konden en ons genoegen moesten vinden - en meermaals vonden ook - in

de muziek van de verzen en de beelden die er uit geboren worden, beelden

> ... die niet de oogen
> des lichaams maar alleen de ziele ziet,
> zoodat, verloren in dien droom, niet een
> verklaren kan of in die schijnbre logen
> het woord in ziel of ziel in woord vervliet...

Dit twaalftal echter is het kleinste deel van dezen bundel, en de overige gedichten zijn 't misschien wel die ons 's schrijvers persoonlijkheid 't best erkennen doen.

Jan van Nijlen blijft vooral een stemmingsdichter; het is, zoo vindt men dra, zijne liefste vreugde te luisteren naar de broos-têere en toch scherp-diepe roerinkjes van al wat zijn leven aandoet, terwijl het staat of mcegesleept wordt in den stoet der wisselende stonden. Zijne stemme heeft meestal een weeke kweelstreelschheid die zoo wel past bij zijne fijn-simpele strophen:

JAN VAN NIJLEN

> Zoo was het beeld dat kwam tot mij
> gedaald in vroegen herfst, van uit
> een lucht als bleeke blauwe zij
> gespannen, en waarlangs 't geluid
> der koele najaarswinden gleed
> van wei tot wei, van boom tot boom....

Schildersoogen bijwijlen helpen hem te zien de vastheid van het sprekende uitzicht der dingen in de natuur en de kleuren die ze als veranderende kleederen omhangen.

Verwelkend esschenloof danst langs de huid,
glimmend van zweet, van 't uitgemergeld paard,
dat aan het strakke touw de oude schuit
zachtjes doet glijden op de groene vaart.

Rondom is gansch de wereld als een gaard
vol wondre boomen 't allen kant, waaruit
een vreemde geur stijgt en een zoet geluid
van blijde vogels die men niet ontwaart.

De zonne zinkt - o, vreedzaam is het uur! -
recht in de vaart die rozig wordt, als voer
de grauwe schuit in het verdoofde vuur,

in tinteling van kleine baar op baar...
- en liedjes-zingend staat aan 't zware roer
het schippersmeisje korenblond van haar.

Een voortreffelijk tafereelken in zijn bedaarde toon juistheid heel zacht omwaasd met ingetogen gevoel...

Misschien, zal soms de dichter te bepaaldelijk willen schilderen, te nauwgezet ràak - dit als 't een gevoels-gedicht geldt en geen ‘beschrijving’ dus:

Het laaiend roos tot *bijna* blauwend roos...

Maar héel fraai wordt het als plastiek en stemming, in gelukkige evenmate gepaard gaan:

Het was het uur waarop de laatste stralen

van haar wit-scheem'rend Licht de nachtigalen
doen vluchten had in het omwadend woud,...

of:

... En even buigend als een twijg naar voren,
die zwaar van bloemen weegt een zomerdag,
heeft zij gesproken, in haar droom verloren,

van een geheim dat niemand weten mag
en van een liefde die niet werd geboren,
zoodra een menschenoog haar glorie zag.

Meer dan een schoon vers zou ik hier nog willen afschrijven, uit stukken als *Walkure, Wulpschheid, Beatrix, Avond, Mumie*, waaruit dezen kurieuzen slotregel toch

...een bleeke mumie van versteend geluk...

en nog andere van dit keurige geheel waarmêe Jan van Nijlen blijft een onzer allerliefste dichters tusschen de jongeren.

De Getooide Doolhof. - Zooals Jan van Nijlen, gevoelt ook deze dichter de neiging tot vaag-teêre en toch diep roerende stemmingen en tegelijk in kleurige woorden uit te beelden passende schilders-visies.

Als voorbeeld van simpele ‘schildering:

Twee jonge spinsters in een toovertuin,
Het groen prieel dat zich rondom hen bouwt
Waar tak en rank zich slingren in elkaar,
Doet, daar de lucht nog beeft van heel laat licht,
Hun adem wazen in een teedre mengeling
Van groenig rood en rose en welkend geel.

En in zulke fijne lijze tonen komt dan heimelijk glanslichten het kostbare van de aandoening...

Zoo neemt dan de een de zilvren sluier aan
Die als een sneeuw ontwolkte aan 't rap gebaar,
En roerloos nederligt, een ijdle dauw.
Haar vingers raken 't brooze weefselgaas
Met tweede siddring aan en vatten het:
Langs hare hand omlaag, - en tegen 't rood
Verglimmen van den avond, houdt zij 't vóór
Haar oog en ziet er peinzende doorheen.
Dan is 't geen droom meer van den avondkleur
Want alle tinten zijn in 't oog vervreemd,
Vervloeid, zij ziet een glanzig deizend land,
Vaar zilvren misten hun omhuiverde aandacht
Verzwijgen, en de top van ranke popels
Geheimen fluistert aan den streelschen wind,
Waar bloem en beek, gelijkelijk bedwelmd
Van ongezegde liederen, de lucht
Beroeren met hun geur en loom geluid.
Het is een weinig droevig, want het rood
Der zon verwarmt die landen niet, en vaag
En nooit te vangen waart en vliet een zucht
Zeer onbegrepen over bloem en beek.
Zoo ziet hier 't eene meisje Liefde 's land
Door 't sluieren van dit bleeke spinsel heen.
.....

Nog dit winterlandschap, uit een ander stuk:

... Zag ik, verstijfd rondom en overal
Een land zoo wreed in zijn bevrozen dood,

Dat àl mijn angst te zaam gelijk een hand
Mij vastgreep in het hart,..

En zie hoe de scherp geziene werkelijkheid soms langzaam verzwindt onder 't angstvallig in liefde aanbrengen van de ornamenten der gedachten. - Zooals de slingers van lianen eenen boom omgroeiden en, als de boom eens vergaat, ze blijven in de ruimte staan lijk een bloeituil, waar van de ziel nog is de herinnering van 't vroegere leven dat hen torste... Dit keurstukje dan, ontstaan om een marmergroep van Rodin en zoo wel u herkennen doende de gesluierde, als ik zoo zeggen mag, streelende boetseering van de laatste werken van den grooten beeldhouwer, dit stukje met die liefelijke bekentenisse van de laatste verzen...

P.N. VAN EYCK.

Le Poéte et la Muse houdt het als titel.

Twee kindren nog, - maar die elkander kussen.

In 't wazige gelaat, bleek overdroomd.
Is niets ontwaakt dan schaduwen van têerheid:
Zij beiden zijn een sluimering nabij.

Ik peins hen in het geur-omrankt prieel
Der hoven, als de sterren willen schijnen,
En de avond, als een losse lelie drijvend,
Zich op de stilte wiegelt naar den nacht.

Mijn broeders, nu ook hier de scheemring zwijgt,
Gij wéet het wel: ons aller eerste lied
Was 't broos verhaal van een gedroomde kus.

Die kalm-zachte woordenmuziek; die treffende vizie-helderheid; dat kunstige in-zetten op de juiste plaats van het beeld, het bijzondere beeld; het oprecht-gevoelde van de roering; de têere voornaamheid van de tale, dat alles maakt uit de groote waarde van zangen als de *Avondzang, Dichters zeislied*, dichtstukken als de *Heilige Rosa van Lima, Orpheus' vaart langs de Sirenen, Pan, De Dichter en de Jonge Vrouw*, enz.

Ik ken tusschen 't werk van de jongste Hollandsche dichters niets dat ik hierboven stellen zou.

EDM. VAN OFFEL.

Brieven uit Fransch Belgiën

I. Beste Vriend,

Ge vraagt mij een kroniekje over de fransche letterkunde in Belgiën, dat wil zeggen eenige woorden over de voortreffelijkste werken die dezen laatsten tijd verschenen.

Mijne taak zal niet heel uitgebreid zijn, daar de oogst niet weelig was.

Maar hoe zou het anders kunnen? Onze dichters en onze prozateurs hebben heel wat anders te doen dan te schrijven, sedert we een ‘Ministerie van Schoone Letteren’ rijk zijn en vooral sedert de Minister, die er den titularis van is, zoo lijk een schoone zon, over heel de corporatie spreidt de deugddoende stralen der eerbetuigingen en van allerhande nog beter te schatten voordeelen en gunsten; ze zijn dus te veel met andere dingen bezig om er nog op te denken boeken te maken; bijzondere afvaardigingen, commissies voor het toekennen van prijzen, gesteunde voordrachten, onderzoeken over de belgische ziel - ‘l'âme beige’ - de studie van den waalschen invloed op de literatuur, dat alles en het overige heeft ten gevolge dat we een zeer kostbare tijd offeren op het altaar van glorie en winst en op den duur maar drie korreltjes wierook meer kunnen branden op het altaar der Kunst.

Ik weet niet of onze Minister de vlaamsche schrijvers even rijkelijk begenadigt als onze fransche schrijvers en of deze lijk gene de zeven vette jaren zijn ingetreden - (zal de Minister wel zeven jaren duren?) - maar 't blijkt ten minste heel zeker dat de vette koeien schaden aan de voortbrengst van fransche werken. Waar zijn de heldhaftige tijden der ‘Jeune Belgique,’ die zagen geboren worden zoo veelvoudige sterke en blijvende werken? Waar zijn de fiere en onomkoopbare schrijvers dier werken? Iedereen schijnt er tegenwoordig maar op berekend partij en profijt uit zijn talent te trekken.

Eenige toch, maar ze zijn niet zeer talrijk, staan in edeler houding. Ik moet erkennen dat ze nog niet den ouderdom hebben bereikt, waarop 't ons toegelaten wordt aan de ‘assiette au beurre’ mede te likken - maar nochtans ligt in dat feit niet, geloof ik, de reden van hunne bescheidenheid en van hun

schooner gedrag. Indien ze het lawaai der buit-verdeelingen vluchten, dan komt dat omdat ze weten dat 't kunstwerk maar in de stilte wordt geboren.

Ik voel dat ik me onvriendelijkheden op den hals zal halen, daar ik namen zal vergeten, maar ik wil niet eindigen zonder de aandacht te roepen op *L'Arc en Ciel* van *Pierre Nothomb*, een rechtzinnig en edel gedichten-boek, *Les Hors le Vent* van *Franz Hellens*, eigenaardig en persoonlijk proza-werk, *Les Saisons Mystiques* van *Ramaekers*, een iets woord-pralerige maar niet van ernstige hoedanigheden ontdane bundel, ofschoon ik erin betreur de opgelegde lyriek die dikwijls inbreuk doet op de werkelijke schoonheid van eenige meer innige en natuurlijke strofen.

Is het te laat om nog iets te zeggen van *Les Mourlon* van *Ferdinand Bouché?* Dat is nu eens een zeer schoone roman, krachtig van conceptie en uitwerking en heel *vlaamsch* van manier, ofschoon de schrijver een geweldig waalschgezinde Waal is en die lof hem dus weinig zal bevallen. Men heeft niet van dat boek al het goed gezegd dat het verdiende. Naar ik verneem, moet Stijn Streuvels er heel gunstig over denken en ik ben dan ook overtuigd dat uwe lezers er veel voor voelen zouden, moesten zij het kennen.

En dan verscheen nog *L'Oiseau Bleu* van *Maeterlinck*. Ik kan hier niet over dat boek uitwijden. Ik wijs slechts op de zeer uiteenloopende meeningen onzer schrijvers erover. Geen midden; de eenen houden het boek voor een belachelijk en onwaardig iets; de anderen noemen het bij de beste stukken van Maeterlinck. Indien ge eenig belang stelt in de opinie van uwen gelegentlijken correspondent, weet dan dat ik liever de laatste gedachte bijtreed.

GRÉGOIRE LE ROY.

Bladen en tijdschriften

In een nogal gekend studenten-maandbladje vinden we volgende lijnen: ‘Eenige jongeren met hart en ziel de Vlaamsche Kunst toegedaan, hebben het spoedig einde voorzien van de schitterende beweging die de Van Nu en Straksers op touw gezet hebben, en die, helaas, met hen reeds hare hoogste volmaaktheid moest bereiken. Niet terugdeizende voor de scherpste zelfcritiek, vreezen zij niet het ontoereikende hunner krachten te belijden en trachten zij ons een hergeboorte te laten beleven van *Van Nu en Straks* met het uitgeven van een tijdschrift voor letterkunde en beeldende kunsten *De Boomgaard*.’

Na het artikel van *De Week* over ons streven bewijst het opstelletje, waaruit deze aangehaalde zin werd genomen, opnieuw, hoe verkeerd ons doel door velen wordt uitgelegd.

Evenmin als we ‘aan *Van Nu en Straks* hergeboorte willen doen beleven’, willen we ook ‘ons leerjongens-poging niet op voorhand meten aan de volledigste uiting van 't jong Vlaanderen’. En zoo we den naam van ons tijdschrift ‘gekoppeld hebben aan dien van *Van Nu en Straks*’, dan deden we dat geenszins omdat we voor wat de gehalte, de grondslag, de keus van 't werk enz., aangaat ‘V.N. en S.’ meenen voort te zetten, maar alleenlijk om de hoop uit te drukken dat eens *De Boomgaard - De Goedendag* wou wel erkennen, ‘het aankondigen van “D.B.” was een heel evenement’ - voor ons jonger literair geslacht *de beteekenïs* mocht hebben,die ‘V.N. en S.’ historisch blijft behouden voor de generatie van 90, voor de groep Streuvels, Vermeylen, Van de Woestijne enz.

In een brief, gedagteekend 3 October 1909, en gericht aan een onzer redactors drukte juist de leider der ‘V.N. en S.’

groep, August Vermeylen, dezen wensch uit: ‘Kunnen de jongeren dan niet elkaar verstaan om slechts één orgaan te hebben (of desnoods twee: één katholiek en één vrij)? De versnippering van krachten geeft den indruk dat ieder tijdschrift alleen het orgaan van een groepje is, en daar is toch weinig heil van te verwachten, nietwaar? Wanneer heeft het jonger geslacht eens zijn “V.N. en S.,” dat alle andere tijdschriften overbodig zou maken?’ 't Is naar aanleiding van dien brief van Vermeylen zelf dat we onze hoop in het resultaat waarnaar we al lang streven, hebben uitgedrukt juist met de ons zoo zwaar verweten woorden ‘*De Boomgaard* wil worden - *zoo 't kan* - de *Van Nu en Straks* der nieuwe generatie,’ hierdoor willende aangeven geene enkele *vergelijking* noch duiden op eenige *herbeginning*, maar wijzen op eene *voortzetting*, volgens nieuwe opvattingen, van een werk dat we de eersten zijn om grootsch te noemen en dat we meer dan iemand bewonderen zonder restrictie en eerbiedigen met alleroprechtste overtuiging. Of *De Boomgaard* dat centraal orgaan zal kunnen worden, dat weten we zelf op dit oogenblik nog niet. Van ons zal 't niet afhangen, maar we hebben daartoe de medewerking van eenieder noodig. We hebben slechts onze *verwachtingen* uitgedrukt en onze rechtzinnige wil, onze taaie betrachting. Laat ons toezien welke vruchten *De Boomgaard* geven zal. Daarbij, kan ook 't eigen karakter van een tijdschrift niet na 3 of 4 nummers beslist worden vastgesteld. Dit moest nog eens worden gezegd om alle misverstand te vermijden, aangaande *De Boomgaard* - tot spijt van wie 't benijdt. We zijn niet van die ‘alzijdigen’ die meenen met de Joden: ‘Wat goeds kan er uit Gallilea komen?’

Tijdingen

Karel Collens,

te Antwerpen geboren - waarvan de teekeningen welke dit nummer versieren - stierf in 1901 op vijf-en-dertigjarigen ouderdom. Van hem zijn bekend eene reeks boekillustraties in humoristischen volkstrant; en enkele schilderijen waarvan eene in 't bezit is van 't Antwerpsch Muzeum van Schoone Kunsten: ‘Bedevaart’.

Hierbijgaande teekeningen verschenen 't eerst in de jaarboeken van den Kunstkring: ‘*De Scalden*’.

Voordrachten van ‘De Boomgaard’.

Zondag 20 Maart, Mr André de Ridder over *Tony van Os*, in de werkplaats van den schilder. - Vrijdag 8 April, Mr Jozef Simons over *Grieg*, met uitvoering van Grieg's werk door Mej. Mariën, pianist; Mej. van Donnich, kunstzangeres, en Heer van de Velde, cellist. - Dinsdag 12 April, Mr Gust. van Roosbroeck over *Katholieke Letterkunde*. - Dinsdag 19 April, voorlezing van *eigen werk*, door Félix Timmermans.

Erratum.

Door een verkeerd inschuiven der vormen, kwamen de twee onderste lijnen van pagina 245 als de twee bovenste van dezelfde bladzijde te staan. Onze lezers zullen wel van deze terechtwijzing willen nota houden.

Kantteekeningen

De Schoolmeester spreekt:

Lieve kinderen, ik, gediplomeerd onderwijzer en benoemd door met-zilver-bestreepte-broek en een houten-sabelken-dragende makelaars in koffie, waterklerken, geneesheeren en advokaten, ik spreek u toe in naam der wetenschap.

- Daans, als ge nog verroert dan krijgde van 't regel op uw kneukels.

> En terzelfder tijd moet het onderwijs slechts bezield zijn door waarheden, bekrachtigd door de wetenschap en het kind leeren om geen andere gedachten te waardeeren dan degene welke aangenomen worden door de wetenschap.
> *(Dagbladen).*

Ik ben uw meester en ge moet mij eeren als uwen meester, schoon uw hoedeken afdoen als gij mij ontmoet; ziet gij mij in de straat van de school aankomen, dan blijft gij aan de deur staan totdat ik binnen ben. Ik ben hier de baas zooals uw vader dat thuis is. Uwe ouders zult gij eigenlijk ook eeren en uwe grootouders en onze voorouders, onze voorouders tot den eersten aap toe die zijn eigen mensch noemde. Zoo leert de wetenschap.

Onze voorouders vochten en vergoten hun bloed voor 't geen ze van anderen afgepakt hadden. Wij ook moeten ons leven ter beschikking stellen van 't Vaderland. Het scherpgetrokken lijnken van de grens omteekent ons Vaderland. Langs dézen kant van 't lijnken wonen onze broeders; langs ginder de vreemden, de vijanden van morgen. Zoo leert de wetenschap. Maar...

Nooit zal men ons een morzel grond ontwringen!

Die liefde tot het Vaderland, kinderen, ligt diep ingeworteld in ons aller harten. Gij hebt dat allen zelf ondervonden. Sta maar eens op de straat als de soldaten voorbijtrekken en gij onze duurbare driekleur in de lucht ziet wapperen, de trommen hoort roffelen en de dreunende marschmuziek trompetten, fijfelen en dsjingelen! Voelt ge uw hart niet breeder kloppen en gaat u geen rilling door merg en been? Dán weet ge dat er een Vaderland is! - Zoo leert de wetenschap.

Vive le Roi, la Loi, la Li...

- Augusteyns! als ge niet stil blijft zitten vliegde de deur uit!

la Liberté!

De koning is door God!... pardon! door de Wetenschap... neen... door... door het Land aangesteld om de Belgen te regeeren. Hij is de gekroonde vertegenwoordiger onzer macht. Hij is het hoofd van ons Leger. Ons Leger met zijn schitterende uniformen en zijn rijkdom van fonkelende wapens zal onzen bodem verdedigen, onze vrijheid en, desnoods, de Wet. Daarom zult ge de Wet eerbiedigen. De Wet verbiedt u van malkander levend op te vreten, zat over straat te loopen, iemand, anders dan met omzichtigheid, zijn geld af te nemen of de menschen, buiten den kring van 't geen men Handel noemt, te foppen en te bestelen. En zoo zijn er nog duizend andere artikelen die de Wet uitmaken. Buiten deze beschikt ge over de volle Vrijheid. Ik ben het die 't u zeg, in naam der Wetenschap.

Boven de Wetenschap is er niets meer, lieve kinderen, want de God van vroeger is thans nog slechts folklore!

En knoopt dat allemaal nu maar aaneen zooals ge kunt.
E.v.O.

JAN CLAESSENS
DE DROOM

Rond ‘het ivoren aapje’ van Herman Teirlinck.

Nu de dikke bundel van ‘*Het Ivoren Aapje*’ vóór me ligt, uitgelezen, toegevouwen na langzame, voorzichtige, dubbende lezing en na matig en traag herproeven nog eens, en 't mij te doen valt, mijne impressies samen te vatten, in deze kritiek, wijfel ik wel even.

Maar dan meen ik toch dat ik, eerlijk overwogen, en overtuigd, zonder eenige vooringenomenheid, dit zeggen mag: *Het Ivoren Aapje* - het aandurven alleen van zoo een boek moet al heel bezonder worden geschat - zoo het niet werd het groot meesterwerk dat we ervan hadden verhoopt en waarop we wachtten met zoo'n liefdevol ongeduld, is en blijft niettemin eenmerkweerdig, een zeer merkweerdig boek, waarvan allerbelangrijkst zich aangeeft de beteekenis voor onze literatuur. En 't is een boek dat, zoo het u soms kregelig stemt en u boos maakt om zekere onvolmaaktheden, die de schrijver heel gemakkelijk ver ervan had

kunnen houden, - ongelijk als het is - u op andere bladzijden sensaties van hooge weelde geeft en rijkelijk genieten wekt...

Roman van Brusselsch Leven, zoo heet het. Nu is het echter niet *als roman* dat het boek ons verheugt, voor zijne handeling en zijn verloop en als verhaal, noch als *Brusselsche roman*.(1)

Allereerst kan *Het Ivoren Aapje* - dat is: een stemmingsbrok van eenige diverse menschenlevens - niet gelden als hevig-algemeen synthese van brusselsche zeden, evenmin als, onder dat oogpunt, Scharten-Antink's roman. *Een huis vol menchen* (waarop ik nog wel terugkom) mag doorgaan als specifiek *Parijsche* zedenroman. Teirlinck heeft geene epiek, geene synthese in zijn boek gekregen. De greep die al de levens ervan, al de bestandeden zou moeten samenvatten en samenbinden blijkt onmachtig daartoe. De architectuur van zijn roman staat niet heelemaal vast en de vormen hadden sterker ineengedrongen kunnen zijn.

De handeling zelf van *Het Ivoren Aapje* wordt, op verschillende punten, geleid door eene zeer troe-

(1) Uit het *Voorbericht* van den schrijver: ‘Ik ben de geschiedschrijver van een Brussel, dat mijne verbeelding binnen de vormen van het ware Brussel heeft opgebouwd’.

bele romantiek, die den ‘Gesammt-Eindrùck’ van het werk gedeeltelijk moet bederven.

Rüpert Sörge, de hoofdpersoon, wandelt door het leven lijk een nieuwe Monte-Christo, voor wiens fatale, mediumieke macht allen wijken, of lijk een soort machiavelieke Uebermensch, dien eene mysterieuse luister omringt. Er worden aan dien mensch, die om Francine te kunnen trouwen zijnen mededinger Simon doet gevangen zetten - die als afgevaardigde van de revolutionnaire partij den omgekochten Pezza laat ontvoeren, wat ten gevolge heeft de dood van deze zuster, Luccia, zonderling op haren broer verliefd - die van Milly d'Orval, vroegere bar-meid uit Weenen en nu zijne zeer zeer rijke maîtresse, heelemaal zijn ding heeft gemaakt, een willoos werktuig in zijne misdadige handen, in zoo verre dat hij ze straffeloos kan verlaten, haar dwingen zich aan Ernest (zijn vrouw's broer) te geven en er dan weer met haar van door trekt - die zoo morbied sensueel-overprikkeld is dat de loutere aanraking van een oud ivoren beeldeken hem in crisissen van geluk en overdadige zinnen-vervoering vermag te werpen[1] - die er een

(1) Dat legt uit het opschrift van *Het Ivoren Aapje*. ‘Hij kon zich van die ivoren streeling niet meer vrij maken en gebruikte ze telkens als hij alleen zat om aan eene zinnelijke tastbehoefte te voldoen die bij hem een wereld van beelden en een zeldzame beeldenverwisseling verwekte’ (bl. 172) en het hart van Rupert ‘was gelijk aan het stuk ivoor, dat hij betast met zijne vingeren en dat levenloos het warme leven van zijne handen op zijn koude lenden draagt’ (bl. 263).

zeer-vreemden knecht op nahoudt, Takker, een hindou, welke spoorloos kan verdwijnen en weer even onzichtbaar opduiken, dan juist op 't oogenblik dat men hem noodig heeft - die al de menschen uit zijne omgeving kan doen handelen naar zijn wil en iedereen met zijne listige diplomaties te slim blijft, die heel de wereldgang regelt naar zijn verlangen en volgens zijne bizaare lusten - aan dien mensch worden werkelijk, in dezen roman, proporties gegeven die niet eenvoudig menschelijk meer zijn en heel weinig normaal.

Nochtans is die Rupert Sörge, aan wie alles zoo wonderwel, bijna-magiek-juist lukt, eene strenge - ofschoon moeilijk te vatten - individualiteit, wel een echt product van den bedachtzamen Teirlinck, lezer van Barrès' *Homme Libre* en *Jardin de Bérénice*, bewonderaar van Anatole France en van Nietzsche. Rupert Sörge kent geen lijden, kent zelfs het leven niet, in zijne grootheid, maar kent slechts genot; hij is geworden dank aan zijn keurighabiel sensualisme eene soort ‘machine à sentir’ en

zijn hoogst-modern sensitief amoralisme maakt daarentegen van hem iets meer dan een gewone don Juan. Nogmaals: ik ken in onze literatuur geene andere zoo intensief ontwikkelde individualiteit.

Naast den complexen, zonderlingen Rupert Sörge, geven Pezza en zijne zuster Luccia den indruk aan een der somberst-spokende verhalen van Victor Hugo, aan zijn *Notre Dame de Paris* of zijne *Lucrèce Borgia*, ontleend te zijn. Ze zijn zeer bepaald *romanfiguren*, menschen geboren uit eenen zeer romantisch aangelegden en ver-zoekenden geest.

Wanneer men daarbij bedenkt dat aanslagen, samenzweeringen, politieke omkooperijen, moorden, zelfmoorden elkaar gestadig volgen, dat ongelukkige minnaars worden gekerkerd en schuldelooze maagden aan raadselachtige, hypnotiseur - sterk aangelegde vreemdelingen gehuwd en verraders gestrafd en dat deugdzame huisvrouwen van verdriet sterven, dan gaat *Het Ivoren Aapje*, in uwe meening, soms gelijken op een soort melodrama of op een sensationneel, aan-vele-wonderbare-gebeurtenissen-rijk mengelwerk, dat hoogstens mocht worden gelijk gesteld met *Het Avontuurlijk Leven van Lieven Cordaet*.

Maar naast de half-mislukte feuilleton-figuren van Rüpert Sörge, Pezza, Luccia en Dissel (heel flauwtjes weergegeven, deze staatsminister), hoe aandoenlijk

schijnt u de simpele en echte menschelijkheid van typen lijk Vere, Ernest en Francine, baron du Bussy en pastor Doening, Lieven Lazare en Simon Peter of Milly d'Orval - geteekend met de rechte, soepele lijnen van hunne levende wezens en van hunnen dagelijkschen gang, - zonder overdrijving, zonder sensatie, zonder romantiek, zonder schaduwschijn van dubbelzinnige geheimzinnigheid, maar eenvoudig-weg, volgens hunne schamele, wezenlijke en reëel-persoonlijke humaniteit. Zelfs de bezonderste nevenfiguren, - lijk de cynische Florjan Pacome, portretmaker van brusselsche courtisanen en bar-cocotten, lijk Donaat en Cordule, Simon's beklagelijke ouders, lijk Johan Doxa, de menschenschuwe en gelukkige dompelaar, die in naïeve gemoedstemming schildert onbegrepen gothieke doeken, lijk de oude meid van Simon of lijk de demi-mondaine Marjolene, - gaan, als dusdanig, harmonisch levend gerecht, met nette gebaren en met breed en klaar open-gevouwen ziel.

In zich zelf, is *Het Ivoren Aapje*, de roman van twee zwakkelingen, Ernest en Francine, beiden slachtoffers van Rüpert Sörge. Francine wordt slafelijk in Sörge's handen het trillend genots-instrument dat hij willekeurig bespeelt tot al de goede koorden ervan kapot springen; als vrouw, is ze op den duur niets meer dan zijne maitresse, die met Milly deelt de

genaden van den meester; en dan wordt ze smadelijk in steek gelaten. Ernest, langs zijnen kant, wordt door Rüpert gedreven naar Milly, verlaat zijne vrouw, de zoete, gedweëe Vere, die sterft wanneer ze ontdekt het verraad van haren man en bestatigt de triestige dood van zijne eerste liefde.

In de tragedie van die vier levens die beurtelings hunne lijnen mengen - Francine, Milly, Vere, Ernest, - en zoo draad na draad, beelden het heele web van een ingewikkeld drama, brengen pastoor Doening, Lieven Lazare en Baron du Bussy de afwisseling van hunne ernstige of luchtige convicties. Pastoor Doening - in wie we bewonderend onzen pastoor Verriest herkennen - de evenwichtig en naar het gebod van zijn menschelijk instinkt diep levende priester, wordt Vere's gemoedelijkste trooster, dank aan de teere macht zijner intuitie en aan de helderheid zijner aandoening. Hard spookt naast hem Lieven Lazare, de katholieke schrijver - gemaakt naar Leon Bloy's zonderlinge personnaliteit - die, met een hart dat naar rijkdom schreit, bezingt de kostelijke weelde der armoede en de menschen uit een tijd van geld-vereering, die hij haat, geeselt met ruwe en bijtende pamfletten, waarin hij geniaal scheldt tegen hunne laagheid; en hij bedekt onder onverwurmbare en onomkoopbare hoogheid de diep-verscholen weekheid

zijner vadersziel. Baronnetje du Bussy - dien we hier weervinden uit de lekkere tiende beschrijving van *Zon*, - teekent daaronder zijne losse en sierlijke gebaren en weeft erop de zwierigheid van zijn gedemodeerde vieux-marcheur elegantie; hij is, inderdaad, een twintig-eeuwsche Serjanszoon.

Door die eenige figuren - elk afzonderlijk genomen, zijn ze heel fijn en volledig getrokken, volgens de rechtzinnigste vereischten van hunnen aard ('t is slechts de manier enkele hunner samen te brengen en in botsing te voeren die wat conventioneel is) - staat *Het Ivoren Aapje* hoog, door eene gave, levende psychologie van vele verschillende en interessante en aan geest rijke menschen-typen. Door zijne psychologie dus (niet door zijne actie, noch door zijne synthetische breedte), en door zijn plastischen kant, dan. Zekere beschrijvingen van brusselsche milieus - ik noem allereerst die van ‘Old Curiosity Shop’, dan Pacôme's atelier, die der drukke middenstad op oudejaarsavond en van het bal in den Muntschouwburg, of van Lazare's armoe-wijk - zekere mondaine stemmingen en impressies van Brussel's woelig en bewogen hoofdstadsbestaan - als voorbeelden worden aangeduid de ontvangst bij Milly d'Orval, Mevrouw Chanteraine's begravenis, Vere's verjaringsfeest - zijn gegeven zooals nooit vlaamsch schrijver ze

gegeven had - zoo vurig in kleur, zoo heftig in licht, zoo rijk in gebaar, zoo hel in geluid - met heel Teirlinck's subtiele en fijnvoelende liefde voor bibelots, kleeren en juweelen, voor klaarte en klank, (die ik bij niemand anders meer in de hedendaagsche literatuur zoo inwerkend weervind, tenzij bij de Goncourts), zooals hij die al had uitgejuichd in *Zon*, - vooral in die meesterlijke negende beschrijving - en ook gelegd in ettelijke hoofdstukken van *Mijnheer Serjanszoon*.

Men moet beschikken over den rappen, nerveusen en sensueelen, vorm, geur en tint suggereerenden-stijl van Teirlinck om te kunnen gelukken in dat heel modern impressionisme. Zijn stijl draagt de zon; uit de snippering en fladdering der zinnen, stort het licht en spuit uiteen met velerlei verwen; het vaart erover, spat erover, toovert erover; het ketst uit al die korte, incisief-gehakte en met behendige herhalingskens aangeleuterde zinnen, die buigen en plooien en kronkelen en zich rekken, terwijl een zachte speling de veranderlijke schubben kleurt en schel omstraalt elk aangegeven détail. De slingering eener oorspronkelijke verbeelding rankt door de lichte woorden, die druppelen in de stilte uwer ziel zooals heel klare waterboogjes en er gonzen met biëen-gezwerm. Elk woord, elke zin dragen het onvergelijkelijk merk van Teir-

linck's eigenaardigen geest en wonderbare fantazie. Die stijl verlevendigt al zijne werken, maakt ook uit eene der hoofdzakelijke bekoorlijkheden van *Het Ivoren Aapje*, redt er nog van de zwakste deelen.

De eenige factor waarop ik nog even wil wijzen, ook omdat hij nog heel weinig in onze literatuur aangetroffen wordt: de schoone erotiek van dit boek, de gezonde en felle drift zijner menschen, die wel degelijk eens menschen zijn, menschen van vleesch en bloed, en niet aaneengelijmde poppen in carton, met zeepsop in hunne aderen. Eene nobele passie huivert, door de gloedvolle overgave van Milly en door de vurige liefde van Ernest, Rüpert en Vere. 't Werd tijd dat er een einde werd gesteld aan de al-te brave-Hendrikken-literatuur, bij ons...

* * *

Ik ken verscheidene artisten die heel onsympathiek tegenover Teirlinck staan, hoofdzakelijk voor hetgene ze noemen: de arrivistische tendenz van zijn werk. Door Teirlinck's literairen arbeid zou, volgens hen, te trekken zijn: de lijn van de mode. Gezien het buitengewoon succes van Streuvels' buitennovellen, zou Herman Teirlinck eerst *De Wonderbare Wereld* hebben gemaakt; dan, reeds hier en daar een stem opgegaan zijnde, die kloeg over het eenvoudig-

fragmentarische van die schetsen, zou Teirlinck meer dan Streuvels hebben willen geven en uit die betrachting zou *Het Stille Gesternte*, roman van het landleven, ontstaan zijn. Daarna, nadat Vermeylen de menschelijkheid der vlaamsche landlieden te arm aan geest geacht had, om er waarlijk groote modern-europeesche romans met te maken, moet *Het Bedrijf van den Kwade* eene eerste poging tot vermoderniseering van den vlaamschen roman verbeelden, poging later opnieuw aangevat, op breedere schaal, met *Het Ivoren Aapje*. Er werd ook gejammerd over het nietbestaan van eene vlaamsche volksliteratuur: Teirlinck schreef *Het Avontuurlijk Leven van Lieven Cordaet. Zon*, eindelijk, is ontstaan na den bijval van Van Deyssel's *Adriaantjes*. Aldus wordt een leven van neerstig willen en betrachten soms vercaricaturiseerd...

Dat Teirlinck ons heeft gegeven den boerenroman, den kleinburgerlijken roman, den volksroman, en den wereldschen roman, den satirischen, plastischen en philosophischen roman naast den zedenroman, realistische werken naast psychologische, kan die verscheidenheid ook niets anders worden uitgelegd dan door eene gemeene succeszucht? Kan dat ook niet getuigen van eene verbazende geestessoepelheid en van een hardnekkig zoeken, naar een eigen uiting? We mogen daarbij niet de speciale natuur van Teirlinck vergeten...

Men zou meer eerbied moeten hebben ten opzichte van de inzichten eens schrijvers, niet onmiddelijk hem van onrechtzinnigheid verdenken, wanneer hij zich hernieuwt en zich telkens anders veropenbaart. Vele vormen kunnen in één wezen liggen, welke achtereenvolgens kunnen uitgewerkt worden, zonder dubbelzinnigheid. Men vindt heel complexe, veelomvattende naturen, die dank aan eene zeer scherpe, zeer strak-gespannen sensibiliteit alle bestaans-uitingen kunnen aanvoelen of dank aan een uitgebreider, vlugger assimileervermogen zich in allerlei toestanden inleven, zonder miskenning van hunne eigen levenswetten. Er schuilen zoo oneindig veel emoties in zekere moderne naturen. Zoo kunnen ze zich, zonder tegenspraak, beurtelings leenen aan de meest-uiteenloopende experimenten, zich overgeven aan de verstafwijkende daden. En zekerlijk zijn er wezens die natuurlijker wijze naar het samengestelde en zelfs naar het tegenstrijdige gaan, dat één-klinkt met hun wezen en voor wie enkelvoudige gelijkaardigheid onnatuurlijk zijn zou, omdat het niet beantwoordt aan hunne persoonlijke ingewikkelde ziels-realiteit. Eenvoud is betrekkelijk tot de psychische samenstelling van den mensch.

De kritiek hoeft dus - binnen zekere grenzen - met de psychologie van den kunstenaar af te rekenen.

Wat aan den eenen lezer ten zeerste artificieel zal lijken, moet den anderen heel natuurlijk voorkomen. Geen hoogte-meter werd voor de ingewikkeldheid en de intensiteit der menschelijke ziel vastgesteld - noch voor de simpliciteit der kunst, die er de uiting van is.

Teirlinck's zoo veelsoortige en op eerste zicht artificieele literatuur komt, wanneer men dat bedenkt, te staan in een heel klaar licht: ze is, ontegensprekelijk, even natuurlijk voor hem als de zijne voor Streuvels, bijvoorbeeld. Ze voelen beiden heel anders, maar feitelijk even zuiver en hebben beiden, elk in zijne gevoels-sfeer, de diepte van het leven even wijd getaakt - die wonderbare kern, waarvan hunne kunst is de verschillend-gekleurde en divers-riekende huls.

Indien het aantal roerselen van Teirlinck's gevoel belangrijker zijn mag, daarover mogen we ons alleenlijk verheugen. Allen echter - en hier druk ik op - zijn velerlei openbaringsvormen van éénzelfde visie van het levensgeheel. Zoodat er ter slotsomme in de dilettantische verscheidenheid van Teirlinck's reeds uitgebreide literatuur, eene heel strenge eenheid ligt en eene schoone organische harmonie, die zonder dwang verbinden de werken der eerste periode *De Wonderbare Wereld, Het Stille Gesternte, De Doolage* met die der latere periode, *Zon, Mijnheer Serjanszoon, Het Ivoren Aapje*. Dezelfde bizondere gaven

werden verwend voor beide soorten werk en uit de eendere fijnheid van Teirlinck's zeer beschaafden en doordringenden geest en de teerzinnige ontroering van zijn hert, die Lote's vrome liefde-extase ingaven en de mystieke natuur-tafereelen van *Het Stille Gesternte*, werd ook geboren de curieuze beschrijving van Old Curiosity Shop's hoeren-leven en de analyze van Milly's ziekelijke drift van Sörge, en meulder Corneel uit *De Wonderbare Wereld* staat gesilhouetteerd met dezelfde acute en zekere intuitie voor 't caricaturale in 't menschelijk gebaar, waarmee vader Boeykens uit *De Kroonluchter* of baron du Bussy uit *Het Ivoren Aapje* werden opgezet. De schoonheid van ons land is allenthenen in schrijvers ziel en zinnen gedrongen, de schoonheid van onze velden en weiden, de schoonheid van onze steden, en veredelt al zijne werken. En de menschen erin, zoowel de vlaamsche boeren als de brusselsche heeren, zijn door en door schepsels van den kunstenaar Teirlinck, gekozen in de sfeer der hoogere realiteit die zijne verbeelding is.

Het sprokige element, ‘dat droomerige, visioennaire, onwerkelijke en toch innige’, dat zoo mysterieus kleurt in *De Wonderbare Wereld* en erin leeft in de karakters van den Djuze en van Corneel - die ofschoon zijnde bestaan-kunnende wezens niet genomen zijn uit de rechtstreeksche werkelijkheid

onzer landbewoners - doft even werkelijk door Goedele uit *Het bedrijf van den Kwade*, door de schaak-spelende oudjes van *Zon* en door Rupert, Vere, Ernest enz. van *Het Ivoren Aapje*. Onverminderd ook - integendeel steeds meer en meer wispelturig - speelt Teirlinck's fantazie, die brodeert op het leven de meest eigenaardige verwikkelingen en erop hecht de curieuste juweelen en de imaginatief-schitterendste sieraden. Hij is overal even bedachtzaam en vergeet nooit het te bereiken effect. Daarna wordt even vrij en lustig en genotsvol lucht gegeven aan eene buitengemeen gelouterde en fijne sensualiteit, die streelt en koost de dingen en de menschen en teer-etsend blijft dralen rond de ranke vormen van een vaasje, de zachtweeke tonaliteiten van eene stof, de mcew-graciele lijnen van een bloem, de welvende kromming van een rozen hals of van een naakte schouder, en die beeft en medezindert met de spelingen van het licht en meeglijdt met het dartele zongestreel over de wereld. Eindelijk, welke verandering kwam er in de muzikale zegging, de tastbare boetseering, de kleur en vormgevende soepelheid van zijne taal? En welke in zijne wijze van beschrijven die in zoo'n wonderluchtige atmosfeer den indruk der dingen in allerlei lieve kleinigheidjes kan vasthouden, zonder eenige verbrokkeling der impressie? 't Is dus heel de door en

door persoonlijke, eigenaardige en oorspronkelijke ‘manier’ van doen van Teirlinck, met al hare karakteristieke gaven, waarvan ik de belangrijkste hier meen samengevat te hebben, gelijk gebleven in de verschillende boeken van den auteur, die aan Teirlinck's werk wel bewaart logische en sentimenteele eenheid en harmonie, en daardoor bewijst de oprechtheid en rechtzinnigheid, die ik gezamentlijk staande hield - wat wel eens mocht naar aanleiding van *Het Ivoren Aapje*.

* * *

Juist zooals die van *Janus met het dubbele voorhoofd* van Karel van den Woesteyne, mag de verschijning van dit boek als zeer beteekenisvol voor de evolutie van onze literatuur aanzien worden: we schijnen dan toch uit het karrespoor van 't armoedig realisme en uit den hobbelweg der simpelgeestige boerenliteratuur te geraken, uit de gewoonten eener weinig ziels-ontledende letterkunde, om de breede banen eener diep-uitgewrochte en algemeen-beteekenisvolle, op de hoogte van 't moderne leven staande, zuivere en aristocratische kunstbetrachting te gaan volgen.

Impersonneel is een groot deel, het grootste deel onzer literatuur, dat deel dat men zoo graag als 't

vlaamschste van allen betracht. Verblind door het krachtige type ‘Streuvels’, door zijn wezenlijk genie, door de onloochenbare pracht van zijn werk, hebben vele schrijvers, hier geschapen, zoo niet - lijk men 't reeds zei - eene Streuvels-literatuur (die benaming doet rechtstreeksche navolging veronderstellen) dan toch eene literatuur à la Streuvels, i.e. eene literatuur voortspruitende uit den zelfden gevoelsdrang, uit eene eendere algemeene levensvoeling, badend in de eigenste atmosfeer, geworteld in den eigensten ondergrond. Wezen van die literatuur is: realisme - ik zeg niet: naturalisme, - realisme als observatievorm van de werkelijke uiterlijkheid - en liefst van schamele, simpele levens. Men moet hieruit niet besluiten dat het werk van 'n Piet van Assche, 'n Frans Verschoren, 'n Leo Meert, 'n Louis Bonneheyden, 'n J. van Overloop, 'n Lambrechts, 'n René de Clerq e.z.v.a. dat van Streuvels zelfs van verre nabij komt wat aangaat techniek, conceptie, plastiek, stijl enz. Ik wil alleenlijk beweren dat de *geest* van het werk dier schrijvers, globaal genomen, de *geest* is ook van 't Streuvels-werk. Daarom ook aanzie ik Streuvels als de meest representatieve schrijver der *Van Nu en Straks*-beweging. Onder dat oogpunt ook zie ik echter in Streuvels een einde, in zijn kunst een straatje zonder uitweg. We kunnen niet meer verder werken in die

traditie, want noodzakelijk moeten we dan ons zelven en de anderen herhalen, voor altijd eenzijdig blijven. Langs den anderen kant uitgaande van die constaties ben ik tot de meening gekomen dat Vermeylen en Teirlinck beter zullen moeten passen in de sfeer der literatuur van *binnen* vijf of tien jaar dan dat ze feitelijk passen in die der literatuur van *over* zoo eenige jaren. Hun invloed heeft zich tot nu toe zeer weinig doen gevoelen in 't na *Van Nu en Straks* geleverde werk: zie maar eens de vijf jaargangen van *Vlaanderen* door. Streuvels is daarin de baas, de streuveliaansche sensibiliteit, de streuveliaansche levensconceptie. Nu eerst beginnen de gedachten van Vermeylen ineens, met heel groote passen, veld te winnen, bij de allerjongsten in werk geincarneerd te zijn. Ook Teirlinck staat nader nu bij deze jeugd dan bij de onmiddelijk na *Van Nu en Straks* zich uitende literators. Op 't oogenblik vloeit de strooming nog dubbel: de streuveliaansche domineering bij al degenen die ik reeds opnoemde en bij vele anderen nog - de steigende invloed van Vermeylen en Teirlinck bij de laatst-gekomenen van al.

Ik geloof wel dat de laatste strooming, binnen enkele jaren, de sterkste zal worden, de wateren onzer literatuur geweldig voortstuwen naar nieuwe verten. Eene reactie begon - dat is ontegensprekelijk - tegen de impersonnaliteit der meesten onzer schrijvers - eene

reactie die vooral bedoelt, schijnt het me: *verfijning* en *verdieping* onzer literatuur, eene vastere worteling in den menschelijken grond der kunst, eene rechtzinnige uitdrukking van al de hoogten en diepten der moderne ziel, hare complexe tegenstrijdigheden en hare hooge verstandstwijfel-tragiek - eene reactie die wil brengen ons de blijde boodschap van delicatere, fijnere, psychologisch-diepere schoonheid - die ons compleet wil geven het leven van den modernen mensch.

Die reactie gaat samen - dunkt me nog - met eene reactie tegen het loutere realisme, tegen den streng-uiterlijken levensvorm. ‘Realiteit’ beteekent daarbij niet ‘uiterlijkheid’. Men ziet niet enkellijk een voorwerp; men voelt ook de atmosfeer waarin het baadt, den indruk dien het verwekt. Rond de feiten moeten eene atmosfeer gehangen en een dag gespreid, die ze belichten. Achter de stoffelijke werkelijkheid zal de echte kunstenaar ontwaren en voelen later eene andere eigen-geestelijke realiteit, die de zijne is, waarmee hij de andere aanvult, en die eene beteekenis heeft boven het reëel wezen; hij zal niet - volgens de stelling der realisten - heelemaal objectief en onpersoonlijk zich-onderschikken aan 't onderwerp.

Maeterlinck heeft getracht in zijne kunst ons vooral die ‘ambiance’ te suggereeren, maar Maeter-

linck ongelukkiglijk viel van 't eene uiterste in 't ander. Stof en Geest zijn m.i. een twee-eenheid; stof zonder verbeelding zakt neer in dorren brokkelhoop; verbeelding zonder stoffelijk substraat vervluchtigt. Maar de stoffelijke en geestelijke wereld als geheel, vormen de uitdrukking der *Idee*, welke zich als levende verbeelding in den kunstenaar moet omzetten. Zoo is alle goed realisme: psycho-realisme i.e. analyze van gedachten en gewaarwordingen, naast beschrijving van midden en relaas van levensavonturen. Naast de uiterlijke, plastische realiteit leeft in den mensch de innigere, diepere realiteit van verstand en van gevoel en naast realiteit van lijf en leden dragen we allen de realiteit van hersens en van hart. Het echte, gezonde, volledige realisme zal worden dus de uitdrukking van de zoo complexe humane natuur, van *heel* het menschelijk wezen.

Met blijdschap begroeten we de verschijning, in den laatsten tijd, van zoo eenige zenuwachtige kunstenaars, van psycho-realisten dier soort, van een paar jonge fantasisten-naar-naturalisme. Tot nu toe waren onze schrijvers te veel en te enkel ‘beschrijvers’ gebleven van de eenige uiterlijke realiteit. Bij dien beschrijvingszin voegt zich nu stillaan eene verder-gedreven analyze, meer atmosfeer, meer fantaisie. Men gedenke *Mijnheer Serjanszoon, Het Ivoren*

Aapje, Janus met het dubbele voorhoofd en 't jonger proza-werk van E. van Offel, Gust. van Hecke, C. van Buggenhout, Gust. van Roosbroeck, Hugo van Walden, Leo van Goethem, Gerard Ceunis, Felix Timmermans, Paul Kenis, Franz Thiry, Karel van den Oever, e.a.

De jeugd van hier schijnt terdege wereldscher en breeder te willen worden dan al de gewone novellen-fabricators die tot nu toe ons hun onvolledig werk deden slikken. Misschien vallen we nu wel in overdrijving, misschien wordt ons proza té sensitief, té uitsluitend psychologisch en daardoor té abstrakt, misschien zullen we te ver gaan in onze streng op de realiteit gebouwde fantasie-kunst, maar dan leggen we toch het land klaar voor de toekomst-dricht, waaruit eene mooie kunstuiting worden kan. Eene *periode* wil beginnen in onze literatuur, op dees moment.

Zoo verwend echter zijn reeds vele Vlamingen aan de meer brutale vormen van ons in-laatste-jaren-gepubliceerd proza dat het fijner, subtieler werk van die nieuw-brengers nog heel weinig wordt begrepen, dikwijls uitgegeven voor ‘fransche, decadentieele importatie-kunst’. Dat moet beteren. Men overwege hoe vijandig over 10 jaar was de houding van 't publiek - toen gretig naar de romantiek van de Conscience-opvolgers - tegenover de nu nochtans

algemeen erkende en bewonderde werkelijkheidskunst van de Streuvelsschool. De lezers zullen, na eenigen tijd, ook wel de lijn der tegenwoordige evolutie volgen. En ze zal helpen onze kunst rijp groeien in rijkheid, in veelzijdigheid en in waarheid.

Werk dat niet tot vordering dier evolutie meehelpt, zal weldra aan velen onsympathiek zijn en blijken te zijn voor hen werk van heel arme, heel enge menschelijkheid. Er zijn werken die, indien ze niet op hun eigen genomen slecht en onbeduidend zijn, ten minste niets bijbrengen. Ze zijn eindens. En uit hunne bladzijden kleurt geen dageraad voor toekomstig schooner Vlaanderen, die dageraad van eene hoogere geestelijke cultuur die in ons land stilaan begint te lichten, dank aan lang en noest arbeiden van velen. Maar tot die evolutie zal Herman Teirlinck heel veel hebben bijgedragen. Onder dat oogpunt is de beteekenis van romans lijk *Het Ivoren Aapje* en *Mijnheer Serjanszoon* bijna onberekenbaar. En met die beteekenis moet ruimschoots rekenschap gehouden worden, even goed als met de eigenlijke weerde van die boeken.

ANDRÉ DE RIDDER.

Herman Teirlinck
1910

Haar komst

't **I**s nacht en stil alom. Mijn lichtverhelderd wezen
Luistert naar 't ritsel-beven van uw vlottend kleed.
Geweken is mij weer het kracht-verlammend vreezen,
Dat enkel hij die lijdt in sidd'rende onrust weet.

Gij zijt nabij en komt, en uw verheerlijkt komen
Maakt alle dingen schoon en oogen lachen zacht -
En toch was alle glans van mijn gelaat genomen,
Toen in den dag ik vond den sterrenloozen nacht.

JOANNES REDDINGIUS

Afscheid

Weet gij nog, vriend, hoe in uw kamer
Wij zaten bij het beukenvuur?
De oude klok, die trouwe makker,
Sloeg zacht-vermanend ieder uur.

Al later werd het, ons omwiegde
't Vertrouwde ruischen van den nacht,
Van boomen en van wind daar buiten.
Ik hoorde u zeggen, zangrig-zacht:

‘Hoe wreed, dat alle schoon moet keeren,
Dat ook uw komen gaat voorbij,
Wat baat een eenzaam mensch het leven,
Wat is het zonder u, voor mij?’

Wij zwegen, 't was de laatste avond...
In menig blanke tropen nacht,
- De wind ruischt door de asamboomen -
Hoor ik uw droeve, moede klacht.

MIEN VERMEULEN-DUINKER

In de oude stad

Is dit een dag nu al geluiden zwegen?
Alleen de grijze toren heeft bewaard
zijn zwaren klank die, luidend door den regen,
't verglijden van den tijd veropenbaart.

Goed moet het zijn te droomen aan den haard
der oude huizen in dees straat gelegen,
te zien, door groene ruitjes, in den gaard
de boomen glimmen van den langen regen.

Kwam niet de herfst doen schreien voor veel eeuwen,
rondom dees huizenrei, zijn zelfde klacht,
waar nu de menschen van verveling geeuwen,

en kalme rust en vrêe niet vinden mochten
in de oude kamers, waar bij dag en nacht
verkleumde grijsaards naar den goudsteen zochten?

JAN VAN NYLEN.

Gevonden brief

Het is een schoone lentedag, Anna.

Ons groote park is vol teeder loovergroen, vol zilveren zonnelicht en vol geluiden van vogelen. Ons oude kasteel spiegelt zijne grijze Louis XV gevels in het gladde water van den ovalen vijver en rijst daar stil en droomerig en vaag als eene lieve herinnering...

Het is een zeldzaam kasteel, dat, onder de beladen versiersels van voluten en festoenen, niets van zijne edele grootschheid verloren heeft. Het lijkt wel wat vervallen, en, waarlijk, het vervalt op sommige hoeken, maar de oude schoonheid van die beroemde architectuur gaat traag-levend erin op, rythmisch alle lijnen en vormen bewegend, die dan in wondere lenigheid en onderlinge harmonie bedrijvig worden. Onder het trillend gepoeier der zon, stijgt het brokkelend steenenwerk met ongemeene lichtheid te voorschijn. Het is alsof de zinderende dag erdoor dringt en de zware massa gaat onstoffelijk maken. De vensterruiten blikkeren leutig. Over de koepel van het hooge

eereperron hangen de trossels van een mauve cobea te bellen. Het oude kasteel is niet dood. Het grootvierkante kasteel wil in het minzame getijde en vol verleden gepeinzen een droom leven, die de zoetheid heeft van den dood...

Vooraan, in den wijd-ovalen vijverkom, slaapt het glimmende water. Twee steenen paarden die in het midden hoogkloefend over de vlakte steigeren en den wagen voeren van een armzwaaienden Nuptunus, storen de effen stilte van den vijver niet. De paarden zouden moeten water spuwen en de zes triters, die om den wagen klauteren, zijn blijkbaar zes uitspringende fonteinen. De muilen zijn droog of laten ternauwernood een klein gedruppel leeken. Musschen komen wippen en tjilpen over de vergruizelende manen. Neptunus ziet er tamelijk ontredderd uit. Hij heeft zijn driepiek, zijn kroon, zijn kin en een goed helft van zijn golvenden mantel in den oorlog der jaren verloren. De afwezigheid van de kin vooral komt de majesteit hinderen van zijne statige houding. Ik gewaag niet van het lichte mos, dat langs alle spleetjes is opgeklommen en eerder bijdraagt om de oude waardigheid van het beeld te handhaven. Het zot bedrijf van het tierend vogelgepeupel vernedert zijn gezag het meest.

Maar de roerende Lente, die daar boven wappert, brengt alles in schoon evenwicht. Het hooge kasteel,

het nuttelooze gespan, de verminkte zeegod, het doode water, 't gaat àl in kleuren en bewegingen op met den krachtigen groei van het loover. De boomen spreiden bolvormig uit hun geweldige kruinen. De ronde massa's der roode beuken verwisselen van verve met de groene olmen en de zachtere populieren, terwijl in somberder gloeiing de reuzeneiken wijd-diep naar de klaar-blauwe hemelen opgaan. Lager klatert het kleine frissche gewas...

Alles heeft hier een zwaren ouderdom, maar hoe jong is de Lente!

Hoe jong is de Lente, wanneer ze danst in hare volen van licht, wanneer ze een gulden zon laat druppelen langs hare rozige vingeren en, inderdaad, de rimpels van het verleden met innige glazen effen streelt!

Hoe jong is ze, wanneer ze met heimelijken gloed mijn oud en huiverend hart komt omvlammen!

Anna! Anna! ik moet u nu zeggen dat ik u lief heb. Alles dwingt en ontroert mij, alles tempteert mij, Anna. Het park is een antiek huis vol zottigheid, wil mij dunken. Een prille verf bot en springt er aardig. Er zijn vinken en meezen en meerlen, die mij duizelig maken, en dezen morgen heb ik naar een onbekend vogeltje geluisterd, in groote onnoozelheid. Ik heb ook een langen tijd het zorgzaam gedoe van eene gele spin

beloerd, zoo dichte en zoo ontsteld daarbij, dat zij dreigde mijn eigen neus in haar webbe vast te weven. En het gevaarlijkst voor mij was dan nog het spektakel der vele muggen die, in zoevende zwermen, boven de vijvervlakte wiegden. Gij weet hoe zij doen en hoe hun rappe kruisvlucht zoo vaak uwe oogwimpers deed trillen. Vandaag, o! zij zijn een wolk vol schrikkelijke beroering en het is alsof verre fanfaregeluiden waaien over hen...

Ik weet niet wat me u noopt te schrijven en ik schrijf met de zekerheid dat gij 't mij licht kunt vergeven. Gij zijt wel goed, Anna. Ik zie u in deze lieve Lente staan. Ik zie u boven de zilverende waters staan. Gij zijt in de klaarte van den geheelen Lentedag. Gij zijt het licht van dezen zonderlingen dag. En ik heb u lief, ik, met mijn koud harte...

Gij zijt, Anna, het leven van dat oude hart.

Ik groet u. Ik bewonder u. Ik dank u en bemin u, Anna.

Waarom zoudt gij dood zijn, lieve doode Anna? Gij zijt niet dood. Gij zijt het leven van mijn hart en ziel - en ik groet u.

Ik herinner mij nog heel goed hoe broos en rilde uwe rozige vingeren waren. Zij hangen nu minzaam te wenken in de blauwe lucht, gelijk doorzichtige spoelen van zonnetwijn. Ik voel uwe gebenedijde vingeren

over mij, en mijne eenzame jaren wegen niet meer.

Mijne schoone Anna, ik herdenk u. Ik heb geen rimpels meer, geen grijze haarpruik, geen hoogen rug, geen bevende handen meer, zoodra ik u herdenk. Dees is uwe Lente. Gij zijt de Lente van dezen dag, o Anna!..

En ik groet u, lieve. De vrede zij met u.

HERMAN TEIRLINCK.

Het lied van Peer Lobbe.

AAN CARLO WEEWAES.

Wie kent er het lied van Peer Lobbe?

Peer Lobbe stond in den avond, op den hoogen heuvel. De heuvel was naakt en grauw, zijn omgeploegde gronden smuikten. Erboven, tegen den violetten hemel, stond Peer Lobbe. Uit het Westen, waar gloeide eene laatste straling van de zon, stegen, scheef opbollend, de dikke wolken. En de wind woei aan, niet zeer ruchtig maar koud, doorsnijdend, een wind van de Lente, geboren uit een snik van den Winter. De wolken dommelden opwaarts, en zij brachten een nacht over 't land. Zij waren donker als de nacht, dien ze brachten. Maar donkerder rees daar het lijf van Peer Lobbe, gelijk hij stond op den ronden heuvel, groot en geweldig.

In het dal lag het woud.

Het ronkte. De boomen waren levendig en

maakten lawaai in den wind, terwijl ze hunne bladeren aan het spinnen waren. Het was een oud en prachtig woud. Het lag aan den voet van den heuvel, eenerzijds, en strekte zich uit, uren ver, al ronkend. Anderzijds sliep het dorpje. Kleine lichtjes lonkten onder de dakens. Het licht van de menschen is schuchter.

Het woud was een sombere gloed. Dampen van wilden geur stegen op. De boomen waren als zwarte vlammen van leven. Het leven gebeurde er in vormrijke wendingen, omhoog duwend de kracht van het woud.

Peer Lobbe, die daar stond, voelde rond hem, in dezen uitkomende, werken het mysterie van den avond. Hij ademde wijd en langzaam, omdat hij wilde medegaan, zijn lijf en zijn woeste gedachte, met de breede rythmen, waarlangs de nacht kwam aangolven. Hij was éene eenheid met al deze eensgezinde dingen en, gelijk onder den verren hemel, zoo ontstond de nacht gansch en geheel onder zijne wilde ziel. Naar voren stak de borst van Peer Lobbe. Gespannen was zijn leen, als een boog. Zijn neus en zijne lippen trilden. Zijne oogen, onder de schaduw der wenkbrauwen, schoten een duister vuur...

Ha! dat lied van Peer Lobbe, hoe zwelt het op in mijn hart, hoe rijst het, buiten mijne hersens, om,

gelijk een onbepaald gevaar, te wapperen, vlagge van Noodlot, over mijn klein hoofd!

Peer Lobbe ging trage af, langs den bult van den smuikenden heuvel, naar het woud, dat zoo heimelijk roerde en zoo aanlokkend was. Hij trok niet diep erbinnen, maar hij bleef aanleunen tegen een gladden beuk. In den beuk, en in al de anderen, ziedde het sap opwaarts. En Peer Lobbe, hij voelde in zijne eigene leden de borreling van het levende sap.

Stil was het woud, eene roezemoezende stilte. Er voer een onduidelijk geraas, als, onder een koepel van kristal, een gevangen toon, die uit wil en aanduurt en eeuwig luiden moet... De duisternis befloerste de tronken, maar de vochtigheid glom op de effen schorsen.

Een uil riep...

Toen, stillekens, begon het te sneeuwen. Op de lenden van den heuvel viel de klare sneeuw en de heuvel scheen uit, fluweelig onder den diepvioletten hemel. De boomen bleven zwart. Het werd zoeter, lauwer.

Hoelang leunde Peer Lobbe tegen den schoonen beuk? Dik lag reeds de sneeuw en de nacht was gelijk een muur boven het woud. De sneeuw hield op, en de sneeuw herviel naderhand. Tot driemaal hield de sneeuw op, alzoo de tijd van dezen nacht metend.

En de heuvel blonk zacht, al zijn volte wegrondend in de donkerheid. Hij blonk blauwerig.

Iets kwam, nauw zichtbaar, aanjoepen, niet verre van het woud af. Peer Lobbe stak op de buis van zijn geweer en vuurde. Het schot barstte uit, knalde open over den heuvel en, achterwaarts, ging wegdaveren binnen de levende kathedraal van boomen.

Stil stapte Peer Lobbe over de sneeuw naar het joepende dingetje dat hij geschoten had. Er kwam eene stilte vol aandacht.

Peer Lobbe, hebt gij niets gehoord, heeft geen vriendelik twijgje de komst van den dood verraden? Buig u niet, reik niet uwe hand uit...

Peer Lobbe springt recht als een gekwetst dier. Zijne kuiten, stijfgerokken, beven. Hij ziet de twee mannen, die stijgen uit de sneeuw van den heuvel. Hij wijkt, voorzichtig toekijkend. Maar zij:

- Sta, roepen zij.

Staan? Nog, langzaam, wijkt hij, zijne hielen zoeken den vasten grond, zoeken het harde plekje van waar hij zal kunnen opjagen.

- Sta!

Peer Lobbe, wat doet gij? Uw vrouw ligt thuis in het bed en de kamer is vol angsten. Uwe twee zoontjes slapen, zij aan zij, onder het lichte wieggordijn...

Hij wipt over den sneeuw, de armen wijd-open. Hij voelt de duisternis van het woud, waar 't veilig is. De lucht dondert. Een kogel sist langs zijn slapen. Het woud wordt een inonsterachtig wezen en dreigt van overal met vuurspuwende muilen.

Peer Lobbe snelt door het woud. Achter zich hoort hij den naderenden loop van zijne vijanden. Ze zitten hem te dicht. Hij weet het: zoo kan hij de vlucht niet uithouden. Al loopend verraadt hij gedurig zijn spoor.

Peer Lobbe, wat doet gij? Wat wilt gij, in Gods name, doen, Peer Lobbe? Ziet gij in uw hart uwe bange vrouw niet en de twee bengels die zij u schonk? Ze liggen zij aan zij op den drempel der toekomst...

Hij wendt zich omme gezwind, legt aan, mikt en lost.

Een man struikelt tegen eikwortelingen.

Een gil. Een vloek.

De stilte...

Daar is een stilte, waar God zich openbaart aan de ijdelheid der menschen. Het is de stilte der ziel, terwijl de dood zijne hand heft. Het is de stilte, die komt in de ziel van Peer Lobbe.

Hij stormt als een razende, springt over struiken, zwaait met de armen en holt. Zijn hart klopt op zijne

lippen. Zijn bloed ruischt vreeselijk in zijn kop. Zijn spieren schokken zijn leden door, en het woud, het woud tiert, waait, schreeuwt den nood van zijn bedreigde lijf. Toch, toch is eene zeldzame stilte gedaald in de ziel van Peer Lobbe...

Een kogel fluit aan zijn oor. Dan, ineens, vlak op zijn rug stuit de dood, zijn zeis puntend, en dringt door het vleesch dat klaagt...

Het lied, het lied van Peer Lobbe, ik zing het al bevend. De angst klokt in mijn keel. O! dat ik niet zingen kan met kloeke stem, dat ik het niet mannelijk zingen kan en het zetten in den wind, voluit en prachtig!... Het spookt om mij, en de wereld is een graf.

Peer Lobbe wankt. Hij recht den stalen geweerhaan, werpt het wapen verre van zich en het schot knettert in het mos, alzoo dekkend zijn spoor. Hij wil nog loopen. Een heete bloedgeut kwalt op in zijn mond. Hij knielt. Hij spuwt het warme leven. Hij kruipt langzaam, geluideloos, tusschen de tronken. Hij kruipt onder de braamranken en zijne vuisten zakken in den nattigen bladerengrond. Hij zoekt en snuffelt al kruipend. Er komt eene lauwe moeheid over zijn voorhoofd.

En alles wordt rustig, rustig.

Nooit was rustiger het machtige woud. Het

schijnt te klisteren naar eigen leven. Het schijnt te luisteren naar den vlijtigen drang der Lente, die groeit in de sapvolle rompe der boomen. Er wacht, in het heerlijke woud, eene geduldige aandacht, en toch voelt Peer Lobbe dat het groote Leven binnen dezen nacht stuwende is, barstens gereed. Maar hij heeft soms nevelige gepeinzen...

Hij kruipt. Zijn lijf is zwaar - en zal hij de plaatsvinden, die hij zoekt? Aan zijn kin leekt het bloed, dat stolt. Wel wringt een nijpende smart zijn strak-uitkijkend gelaat. Wel schiet tot in zijne teenen een pees van pijn, als een heete schicht. Hij bijt op zijne tanden, spant zijne kaakspieren, duwt naar voren zijn hoekig bakkes, en kruipt, kruipt...

Tot aan den zoom van het groene hol rekt hij zijn taaien ijver. Hij glijdt erin, schikt in een uiterste poging, boven zich de oude varens, de jonge hazeltakjes en de doornreepen van den lagen eglantier. Dan valt hij ineen, lengt zich uit op den rug en, met een zucht, sluit zijne wilde oogen...

Waarom zal ik het uitzingen, dat akelige lied van Peer Lobbe? Waarom wil nu mijn sombere geest dat ik de wanhoop van mijn hart voltooie? De nacht, die mij benauwt, is zonder uitkomst. Hij flappert met trage wieken en vaart met mij... waarheen? waar-

heen? O! Het eeuwig waarheen!... O! Het eeuwig waarheen van dees woeste lied!...

Peer Lobbe hoort wondere geluiden. En hij opent zijne oogen. En zie! de uchtend klaart alom!

Over het zachte hol is het kantwerk van oude varens, hazelhout en eglantiergezank. En hooger - Peer Lobbe merkt het goed - hooger welft het woud in bleekend duister. En hooger nog, daar koepelt de hooge hemel en een teeder licht vloeit er, de wijdte vervend met een delicaat paars, een subtiel groen, eene kristallen blauwigheid. Witbezeilde wolkjes varen door het heldere ruim, als bootjes of mirakelen.

Peer Lobbe ziet dat de botten dik staan op de boomen, vol koeragie. Hij ziet dat eene frissche Lentewind ze aait, al wiegend. Straks springen ze, en zal dat een zoet geluid zijn?

De morgen is inderdaad vol met zoete geluiden. De vogelen zijn bezig overal. Het getak roert er van, wippelt aardig, en de zingers gaan een aardigen gang. Twee eksters zitten tegen overeen, alsof ze daar omtrent heel ernstige zaken malkander onderhielden. In het getjop der boomen breedwieken de kraaien. Er zijn er dertig, veertig. Ze krassen langzaam en het is schoon om hooren, want het komt van zoo hoog en 't heeft den klank van zoo eindelooze vrijheid. Onderwijl zwaait een rappe eekhoorn tusschen de tronken...

Het woud wordt gelijk een welkomhal, waar men een fraaien en prinselijken gast gaat ontvangen. De zonne schiet erdoor, als een bijzonder klaroengeschal.

En dat ziet Peer Lobbe. Hij ziet het worden van den dag. Hij ziet hoe de kraaien nu opvliegen, dooreen klapperen en altegaar wegvaren, een wijkende wolk of een schaduw. Hij ziet de hooge hemelen. Hij ziet plots een dubbele reke eenden, in driehoekige vlucht, ver, ver in de lucht, schuiven onbereikbaar...

En het hart van Peer Lobbe gaat open. Dat die eenden van zoo verre komen en zoo verre gaan! Dat die wolkjes van zoo verre komen en zoo verre gaan! Dat de tijd van zoo verre komt en zoo verre gaat! De ruimte! De eindelooze ruimte!...

En dat zijne ziel van zoo verre komt, en dat ze zoo verre gaat!

Peer Lobbe taakt het mysterie der eeuwigheid. Hij voelt dat hij eindelijk iets nadert, dat de vrijheid is. Hij voelt dat banden los vallen en dat hij licht wordt en rijst in de klaarte. Hij roert zijn handen niet, hij roert zijn hoofd niet, hij roert zijn lichaam niet. Wat daar ligt van hem, dat lijf - *hij ziet het* - het is een nutteloos ding en hij zal het afwerpen...

Maar dat nutteloos ding, Peer Lobbe, merkt gij hoe het heel zijn leven overblikt? Een blond jongetje speelt in vaders' huis, rent over de zandige banen,

lacht en spot op school. Een jonge man drilt gulzig naar de zonnige kermissen. Een jonge man wandelt met zijn liefje onder de donkere kerkhoflinden. En hij trouwt met zijn liefje. Er komen twee zoontjes...

Twee zoontjes liggen zijde aan zijde in de wieg, en de kamer is vol angsten. Hijgend springt eene vrouw uit het bed, leunt met haar voorhoofd aan tegen de vensterruit en staart over de velden, lang, lang.... en de morgen kriekt liefelijk...

Dat nutteloos ding sluit zijne oogen. Bleek als de kriekende morgen wordt Peer Lobbe, dat nuttelooze ding. Hij ligt, gelijk eene roerlooze klaarte, in het duister-groene hol.

En dat is nu het lied van den Dood van Peer Lobbe.

HERMAN TEIRLINCK.

Een lied

En is dan dit het lied dat ik u hoorde zingen
Bij kouden winterhaard, en dat op alle dingen
Zijn warme tinten strooide, alsof een heller dag
Vol stralend zonnegoud weer op de velden lag?

Het was zoo stille alom; men hoorde slechts bij poozen
Het knettren van den haard, en buiten vóór 't bevrozen
En blank bebloemde raam een kegel ijs die brak,
Of 't doffe schuiven van een sneeuwlaag over 't dak.

Het was zoo stille alom; de stilte die den avend
Alleen slechts brengen kan, en die de ziele lavend
Weer jonger leven geeft, 't verbitterde gemoed
De nieuwe krachten brengt om vroom te zijn en goed.

Toen rees uw stem - nog zie 'k in 't roze lampe-branden
Uw kinderaangezicht, uw teere kinderhanden,
En verder, half verdoezeld in den schemerboog
Der lampe-kap, een hoofd dat luistrend nederboog. -

Een zomeravendwind wiens adem komt gevaren
Door 't reuzen harpespel van rijpe korenaren,
Een gouden zee die ginder ver den hemel raakt,
Wijl hier en daar de vlam der roode klaproos blaakt.

En trager zweeft het lied - zijn 't zware woud-aromen
Of harpeklanken die mij dus bedwelmen komen;
Wat landschap breidt zich uit, wat onafzienbaar woud
Droomt in de laatste stralen van het avendgoud?

Hoe rijst een lange reeks van reine diepe klanken
Lijk stammen naar omhoog, waarrond lijk winderanken
Akkoorden slingeren en een heldre zonnespat
Soms schemert op een fijn gekarteld winde-blad.

Of is 't een zuilenrei, die kalm en onbewogen
Den hemel draagt, een lange rei van blauwe bogen
Die tot een koepel stijgen waar de sterrenkrans
Zijn lichtfestoenen hangt in neevlig blauwen glans.

Waarheen toch zweeft mijn ziel? Ik hoor 't geruisch der vlerken
Van 't englenheir door 't mystisch schemerlicht der kerken,
'k Zie rond mij de eindloosheid van vluchtend etherblauw
En voel langs mijne leên der wijding morgendauw.

Wat oud vergeten wijs wiegt mij in moederarmen
Gelijk een heel klein kind; mijn voorhoofd welt den warmen
Zoen boven-aardscher lusten... tot plots het Hooglied zwijgt
En lijk een vogel moe mijn ziel weer nederzijgt.

PAUL KENIS

Zang

Laat, vroom en zoet, nu zachte woorden klanken,
en openbloeien in de reine lucht.
Groen zie ik ze al tot looverslingers ranken,
en wieglen op den luwen lentezucht,
doorgeurd met bloemenwadem,
en teeren vrouwen-adem.

Laat, vroom en zoet, nu klanken zachte woorden,
en rijpen elk tot sappig-malsche vrucht
van liefdeweelde langs begroende boorden,
en wieglen op den luwen lentezucht,
doorgeurd met bloemenwadem,
en teeren vrouwen-adem.

Laat, vroom en zoet, nu woorden klanken, zachte,
en fladdren als een witte vlindervlucht
rond loof en vrucht der lievende gedachte,
en wieglen op den luwen lentezucht,
doorgeurd met bloemenwadem,
en teeren vrouwen-adem...

CONSTANT EECKELS.

Morgenstond

AAN EDMOND VAN OFFEL.

O toen 'k heb kommerloos en teer gebeid
in 't wazig scheem'rem van het uchttendduister,
en stille droomde bij den zonneluister
die langzaam kwam en open lag gespreid;

O toen er traag, als sluimer-lent'-gefluister,
een teeder zingend windje, heel verblijd,
zich tusschen takken-grijs had neêrgevleid,
wanneer elk blaadjen schoot uit zilv'ren kluister;

Toen was het heerlijk in dit dage-rijzen,
en schoon dit windje als louter choorgezang,
dat trillend in m'n reine ziele klang.

Toen leefde ik echt, op ware levenswijze,
en voelde niets bij 't heilig morgenstil,
dan 't zwoele windje en 't ruischend bladgetril!

DANIËL BOENS.

Overzicht der maand

Kritiek

Eene daad van rechtvaardigheid. - Studie's over onze 18de eeuwsche Dichters. - Dit opschrift reeds alleen brengt in ons een innig, deugdelijk, levenwekkend gevoel aan 't zinderen. Wij reikhalzen naar versche bloemenweelde in kristallen, fijn besneden vazen aangeboden.

De 18de eeuw!

Elk van ons heeft als student gesakkerd tegen de futlooze eeuw, gegaapt bij al die stijfheid, de verwrongen gemanierdheid, 't povere naäpen der Fransche belle-manieres, in de slecht gesneden kleeren, en met die grove krinkel-gezichten onzer achtiendeeeuwers. - Ik denk aan de portretten uit Jan Ten Brink - hebben wij erom geschaterd! En wij mochten, heusch, de meester gaf ons toelating.

Wij voeren ongelukkig al niet veel beter met hetgeen wij op kommando als wel schoon moesten slikken, kijk maar eens na in de bloemlezingen Prof. Heremans, J.P. de Keyser, enz... Doorlezen, neen, we deden 't niet, zoo'n vers of twee en wij wisten er alles van.

Onze kennis der literatuur uit die tijden beperkte zich bij namen en nogmaals namen, geboren in.. gestorven in.. schreef dit en dat.. geen de minste begeestering, niet eens waardeering, geen hou-vast.

Nu gaat in ons zoo'n blijde juichkreet op.

Nog nooit leidde men ons koutend langsheen de statige lanen der 18de eeuw, terwijl men ons staanhield voor de frissche opsprankeling van parelend waterfontein tusschen sierlijk, ontluikende rozen.

Geloof nu niet meer dat alleen onnatuur en wansmaak de wispelturige uitwassen in-neep en 't weelderige loof tot zuivere hagen schoor; geloof niet meer, dat onder 't staatsiekleed de harten niet even warm hebben geklopt van vreugde en samenkrompen van pijn.

Maar evenmin als harteloozen uwe sympathie niet verwerven, evenmin kunnen ze in U bewondering tot brandende begeestering aanvuren. De schijnbare kilheid der 18de eeuw bleek de kilheid hunner eigen persoonlijkheid te weerkaatsen.

Hier echter spreekt uit het diepst van zijn innerlijk wezen, gepraamd door warm gevoel, gesterkt door stevige kennis en geleid door breed-reikende ondervinding, een fijn besnaarde Dichter over Dichters en biedt ons vol teederheid de kostbare juweelen uit de paperassen van een ruim achtiendeeuwsch secrétaire opgedolven.

Heerlijk, heerlijk met hem te wandelen, te spanseeren als

men toenmaals zei. Bij Rotgans, Zeeus, Poot, de Lannoy, Schermer, Hoogvliet, Smits, Van Merken; en, al wordt ons wat al te dikwijls, met dezelfde woorden, 't zelfde nog eens in de ooren geknoopt; 't wordt zoo smakelijk en frisch voorgedragen, 't straalt zoo heerlijk en zoo tintelend van borrelendenlevenswonne; dat in ons 't prettige gevoel blijft natrillen van zonnige morgenwandeling en blijdschap van zeldene bloemen ontloken in den lente-hof.

Het Proza in de Vlaamsche Lettterkunde. - Met dien titel verscheen bij van Dishoeck, de bij Vlamingen wel gekende voordracht door M. Sabbe gehouden voor de Vereeniging der Letterkundigen. Het boekje is vulgarisatie-werk en als dusdanig vrij wel verdienstelijk. Men zal er niet meer willen in zoeken, dan er ook eigenlijk mee bedoeld wordt, 't zou anders voor strevers naar hooger, geestelijke bedoeling wel wat erg lijken, op eene galopade door ons letterkundig museum van 't Vlaamsche proza.

Onnoodig dat ik erop drukke, dat gezien de omstandigheden waarin bedoeld boekje aan 't licht kwam, volstrekte onpartijdigheid de grondtoon moest blijven waaruit de harmonische stemming hoefde op te klinken.

Het eenige redmiddel lag in 't stipt blijven bij den leest; minder te beschouwen de kunstopvatting, dan wel de reine letterkundige arbeid, het ‘proza’. Wij bedoelen volstrekt niet hiermede, dat de rol der kritiek dusdanig hoefde te worden ingekrompen. Maar het wil er bij ons niet in dat de kritiek van beteekenis ‘onpartijdig zijn kan.’ Wie kritikeert, verklaart, dus zoekt een verband, heeft een ‘aanknoopingstelsel’ is dus niet onpartijdig. Waren en Plato, en Plotinus, en Schiller, en Scho-

penhauer, en Kant, en Leibritz, en Taine, en Ruskin, en allen geloof ik, die iets te zeggen hadden en gezegd hebben, onpartijdig?

Maar ik loop te ver, en althans buiten de mij toegewezen plaatsruimte; overigens ‘Het Proza in de Vlaamsche Letterkunde’ door Dr Maurits Sabbe is geen kritisch opstel; maar wel een geschiedkundig, bondig overzicht, in vogelvlucht; er wordt daar nog wel 't een en 't ander in voorbijgekeken en het gebrek aan vaste richting - of is chronologie er een - leidt onvermijdelijk tot schijnbare of ware tegenstrijdigheden.

Vergelijk b.v. bl. 3 van onder met bl. 4 te midden, en bl. 10 met bl. 13. Zoo moeten we ook het verband tusschen bl. 32 en 33 goedschiks, zonder overtuiging, aannemen.

Dit zijn al geen vlekjes in 't boek en ik beken graag, dat ik ze alleen aanhaal als bewijs, hoe moeilijk het valt eene eenheid te bouwen, indien we ze voorop niet naar hart en geest wisten te scheppen in ons zelf.

HUGO VAN WALDEN.

De gedichten

‘Toortsen’ door René de Clercq (*S.L. van Looy, Amsterdam*). - *‘Vergeten Liedjes’ door Joannes Reddingius* (*C. Bredu, den Haag*). *‘Stille Festijnen’ door Adolf Herckenrath* (*S.L. van Looy, Amsterdam*).

Toortsen. - De werkelijke ergernis te moeten bestatigen dat er nog moderne dichters zijn die meenen dat er heusch tendenz-poezie kan bestaan, die meenen dat er poezie kan te pas

komen bij 't berijmen van sociale of wijsgeerige gedachten, hoe verheven dan ook, heeft bij 't lezen van *Toortsen* meer dan eens plaats gemaakt voor een twijfel die ons ons-zelven deed afvragen of de àl te uitsluidend persoonlijke lyriek der meeste moderne dichters ons niet onrechtvaardig maakte tegenover veel ander schoons. Zeker, zij moeten zich niet opsluiten in ivoren torentjes, moeten zich niet beperken tot het bezingen van eigen smarten of van een mooi plekje zonneschijn. Heerlijk en groot zijn zij in wier werk de strijd van een gansch volk weerklank vindt, wier breede rythmen de idealen dragen van gansch een tijd, of striemend den heerschers en verdrukkers in 't aangezicht zweepen... maar dan weze het in godsnaam toch niet op dien pedant-hoogdravenden toon die ons in *Toortsen* zoo heeft gehinderd. Telkens wij ons lieten meeslepen door eene hoog lyrische vlucht, op het punt waren te bewonderen, kwam eene lomp aanstrompelende moraal ons het genieten onmogelijk maken.

En dan, wij kunnen maar niet begrijpen hoe iemand die toch op zoo vele plaatsen bewijst werkelijk dichter te zijn, soms een paar regels verder ons komt kwetsen met van die zouteloos platte uitdrukkingen, verzen die pijnlijk onzen goeden smaak zouden treffen, deden ze niet eer in een schaterlach uitbarsten om het onweerstaanbaar komisch effekt dat ze daar maken tusschen al die lyriek. Kunnen wij anders bij 't lezen van dingen lijk

> ... mijn vriend,
> Ach jongen, waar hebt ge zoo'n moeder verdiend?

of beter nog

> Uw wangen zijn bloem, uw haren zij,
> Uw oogen nootjes, uw stem kandij.

(hoe kan men aan zoo'n kruidenierswinkel geraken om een jong meisje te beschrijven?) En dan die zedelessen, o die zedelessen soms!

> De luiaard alleen verdient geen brood
> Ook 't varken is lui, doch het voedt, gedood.

Doet zoo iets niet denken aan vader Cats? Maar zoo wij dezen nog begrijpen, liefhebben soms om zijne naïeve gemoedelijkheid, de doceerende wetten-voorschrijvendc toon waarop de Clercq ons die dingen vertelt is eenvoudig belachelijk, zoo stuitend als de statige hexameters van Bilderdijk die ons de funkties van maag of slokdarm komen uitleggen.

En hier nu! o lieve hemel!

> Zij loeit, zij zucht, wijl een duistere traan
> Op den gretigen glans van haar oog komt staan.

begrijpt ge wel, lezer, dat het hier handelt over eene koe, ja, over eene *koe* a.u.b. waartoe de Clercq zich dan richt in volgende prosopopeia die ons de haren ten berge deed rijzen:

> Loei zacht, gebonden beest, loei zacht,
> Het vette vee wordt het eerst geslacht.

om zes regels verder af te komen met... hier, volgende tegenstelling van-waar-haalt-hij-ze-me-nu-toch-in-'s hemels-naam-vandaan:

> De krijgstrom roffelt, broeders goe nacht
> Het arme volk wordt het eerst geslacht.

Maar zoo 't steeds gemakkelijk heeten kan een schrijver te veroordeelen om dergelijke afzonderlijk genomen détails - al wezen ze hier dan ook nog zoo menigvuldig - geheel onverde-

digbaar blijft de Clercq wanneer we enkele gedichten in hun geheel ontleden. Zoo nemen we b.v. het gedicht ‘De Weg van den Eenzame’ dat zelfs geen enkel dezer stuitende bijzonderheden vertoont, bij eene eerste lezing zelfs een bevredigenden indruk maakt. Maar bij scherper onderzoek, in wat een pover kleedje van ellendig versleten beeldspraak is dat idee niet gewikkeld: het eerste verlangen der jeugd naar de vrouw. 't Is heel den versleten rommel van den jongeling die over berg en dal, langs beek en bosch, door distels en doornen de geliefde gaat opzoeken om haar dan - wel natuurlijk! - in de armen te vallen. Al die beelden kennen wij, hebben ze langs de plat-getreden gemeene-plaatsen meer dan honderdmaal ontmoet; 't is als eene muffe papierlucht die ons tegenwaait uit lang vergeten bloemlezingen, wanneer we denken aan de zoo diepe echt menschelijke manier waarop sommige fransche dichters - ja, schelden maar dan, op het wufte Zuid - hetzelfde idee hebben weergegeven, in stamelende liefdewoordjes van schroomvol verlangen ‘la spontanéité craintive des caresses!’

En dit brengt ons nog tot een paar andere verzen. Zoo wijsgeerige of sociale onderwerpen soms nog poëtisch kunnen behandeld worden, onmogelijk is dit voor wat iemands persoonlijke litteraire voorliefden betreft. Zeker, de Clercq mag van uit de hoogte zijner rederijkers-didaktiek neerzien op alle moderne dichters die ‘buiten der vrijheid gedachten-vorm’ ons het innigste geven van hun voelen, hunne gansche ziel in hunne verzen uitstorten. *Wij* denken daar *anders* over, doch wij vragen ons af of iets dergelijks stof mag heeten tot *poezie*, evenzeer als de Clercq's gedachten over de grootheid van Goethe vergeleken bij die van Schiller of Shakspeare, over de eeuw van bodewijk XIV enz. Dat kan allemaal heel goed en duidelijk in

proza uiteen gezet worden, wij zijn gewoon poezie als iets anders te begrijpen.

En toch, er zijn mooie verzen in dit boek, zoo zuiver soms als uit marmer gehouwen, want we zegden het reeds, de Clercq *is* dichter en vergeet het nooit heelemaal, zelfs niet in dit boek. Er waait uit die bladzijden, sterker dan de muffe papier-geur der rederijkers-didaktiek, zoo'n gezonden adem van frissche levenskracht. Wij voelen dat we hier staan voor eene door en door eerlijke natuur, voor iemand die iedereen vrank in de oogen kijkt en zonder omwegen zegt wat hij op 't harte heeft. En daarom blijft ons dit boek trots alles lief, en daarom zeggen wij de Clercq ook zoo eerlijk streng onze meening, noemen wij Toortsen eene schoone, maar toch eene mislukte poging.

Vergeten Liedjes. - Weer den ganschen Reddingius in dit kleine bundeltje; wie enkele zijner liedjes gelezen heeft kent ze voortaan allen en toch schijnen ze nimmer eentoonig noch vervelend; zoo frisch levend blijven ze dat ieder bundeltje steeds een waar genot is.

Het is een boekje vol licht en zon, vol van die simpele heldere versjes, eenvoudig als de natuur zelve, schoon en goed lijk een lentezonnetje of eene regenbui. Het zijn kleine smartjes en kleine vreugden, alledaagsche voorvalletjes waar de dichter de gulden tint zijner fantazij op laat schijnen, ze kristallizeert tot reine poezie. Jammer dat ook hier zijn eenvoud nog al eens tot slordigheid wordt, dat hij niet steeds genoeg strenge zelfkritiek wist uit te oefenen om eenige onbeduidende versjes te weeren. Nevens reine en diep-gevoelde verzen lijk ‘Het Muurtje’ of ‘Oude Klok’ mogen wij geene rijmpjes vinden lijk:

> Stil door de kamer eene ziele-zang
> Zweeft om ons beiden *van schoon verlang*.

Stille Festijnen. - Er ligt in dit boek de innige rust van een herfstavond, de rijke weelde van gouden en purperen zonsondergangen wanneer het lied in ons oprijst zacht en weemoedig maar met al de schoonheid van den stervenden dag en het stervende jaar. De volstrekte eenheid van stemming die op den duur wel wat vermoeiend wordt, geeft aan alles een stil intieme toon, doet den dichter aan innigheid winnen wat hij aan breedte verloor. Meest al de verzen geven niet zoo zeer nog indrukken van den avend dan wel van de gevoelens die hij in 't gemoed van den dichter doet ontstaan; en om daarvan al het teere weer te geven gebruikt deze geen hel-schetterend impressionisme maar een stille, rijke beeldenpracht, schoon en rustig lijk den avend zelve. Hoe innig dit zeer speciale onderwerp overeenkomt met de natuur van den schrijver blijkt wel hieruit: dat hij, in een enkel gedichtje 'Winterjoel' dat de licht dansende vreugde der sneeuwvlokken wil weergeven, terstond een gansch andere vorm gebruikt en het gedicht ook valsch van stemming lijkt. Uitdrukkingen 'stamp-boordevolle-bloemezakken' en 'spinne-webbe-takken' lijken hier even ongepast, lijk elders de zware rijke beelden wonderwel de rustige schoonheid der latedag indrukken omschrijven. 'Deze avond heeft zich als een bloem gesloten... Een aarzel-schoone dag gelijk... Ik aêm den geur van heengegane tijden...' zijn van die verzen waarbij de geest lange blijft dralen, waar hij telkens tot terugkeert om er al het innige, al het rijke van te genieten, langzaam te proeven. Het zacht weemoedige 'Moe Liedje,' het zoo klaar eenvoudige 'Nu is de wind gaan liggen,' en deze twee, minder puur van stemming, rijker aan beeldenpracht, meer Nieuwe-Gids-achtig: 'Zoo onverwacht als een doodmoe heraut...' en 'Gelijk een

rijk beladen beedlaar lacht...' zijn van het mooiste uit onze jonge poezie.

PAUL KENIS.

Muziek

Over het Koncert ingericht door 'De Boomgaard' voornamelijk gewijd aan 't werk van J.B. Ceulemans. (*Beethoven-Zaal, 21 Meert*).

Zoekt men in de muziek eene ideale uitbeelding van gevoelens die wij van de natuur, dus van het leven, ondergaan, zoo vinden wij deze grondvereischte van ware kunst in de verscheidenheid van genres waarin Jan Ceulemans, een nog jong doch veel belovend toondichter onzer stad, zich heeft uitgedrukt.

Het woord, weergeving van het beeld, en dit dus verbreed uitdrukkend, vindt bij hem eene verknochte uiting Deze treft dus, móet treffen. Daarvan getuigde wel de veelzeggende aandacht onder de talrijke opgekomenen.

Vakkundig is er reeds zorg en gemetenheid in zijne bewerking, sterke rythmiek, gehouden en nochtans vrij schijnend, melodische lijn, bevallig gestemd op eene getemperde onderscheiden harmoniesatie: zulke hoedanigheden benaderen wel de bezieling van den dichter, en doen ze ons voelen.

Zoo mogen wij van zijnen ernstigen aanleg wel eens verwachten hem eene eigene en wel bijzondere plaats te zien innemen in het opkomende Vlaanderen. Want zijne opvatting is niet de vluchtige indruk, maar, in tegenstelling met wat ons bijna alge-

meen onder de jongeren soms ontstemt, veeleer een tot besef gekomen zijn van de draagkracht in het uitgedrukte.

Is in het *Dorscherslied* niet rythmisch juist, het fatale afsluiten door den vlegelslag in de Clercq's verzen? Het teeder, melancolisch waas over *Moederken is uit*, het wanhopige karakter van de *Zwingel*, en daar tegenover, het zonnige van *Nen Meidagnoen* en het luimige in *Jan de Mosselman* (H. Broeckaert) beletten niet hem eene afwijkende, nieuwe uiting te geven in zijne duitsche liederen *Die Spróde* (Goethe) en *Mädchen mit dem roten Mündchen* (H. Heine) en in het naar het genre der oude vlaamsche volksliederen archaïeke *Er sat een sneewit vogelkijn*. Religieuse stemming berust zeker in zijne geestelijke koorliederen, vooral in het eerste; en vervullen de gedragen harmonieën van *In den Avond* (H. Broeckaert) ons niet met den weemoed der smachtende ziel bij 't ondergaande zonnegloren?..

Mejuffrouw Emerence Botman was heel sympathiek in haar welbegrepene voordracht van Geulemans liederen. Aan Mijnheer Bogaert, kunstzanger, wenschen we door den band meer stijl en inniger verstaan.

M. Siegfried Wagner deed eene reeds zeer bedrevene techniek gelden in Scriabine's studiën en Debussy's Hommage à Rameau, die zich wel met zijn temperament vereenigden. Ware zijne uitbundigheid iets of wat getemperd door milder spel en meer tegenstelling, zoo zou hij ons nog meer genoegen schenken.

M. Megerlin was uitmuntend in Servais' concerto, doch er mocht meer uitdrukking in de ‘phrasé’ van Goltermann's Nocturne gelegd worden.

In 't geheel, een wezenlijk schoone avond...

ALBERT HANSEN.

Bladen en tijdschriften

In *Den Gulden Winckel*, Gustaaf Vermeersch aldus over Streuvels' *Najaar*: ‘Drie der novellen van Streuvels' nieuw werk zijn novellen *à thèse... De Blijde Dag* is van opvoedkundig belang... *Jacht* is van een maatschappelijk belang, het is door zijn verloop een duidelijke aanval op de bestaande jachtwetten... *In de Aanslag* komt het probleem van de kinderkriminaliteit te berde.’

Wat zal Streuvels in zijn ‘Lijsternest’ daar hebben zitten lachen en zijn plezier uitproesten; men kan zich het tooneeltje gemakkelijk inbeelden...

Maar denkt dan Mr Vermeersch dat iedereen aan zijn eigen kwaal lijdt en al onze schrijvers zinnens zijn de schoone literatuur onder wat manke sociologie te verstikken?

We begrijpen niet hoe een wijs-bestuurd tijdschrift lijk *Den Gulden Winckel* een der meesterwerken van den grootsten onzer schrijvers aldus durft laten begekken en negeeren in zijn diepste wezen en zijne eenvoudigste inzichten.

Als kritikus, komt meer en meer Mr Vermeersch uit als een der droevigste verschijnsels onzer literatuur.

Nu is 't weer waar dat we in ons land van niets moeten verschieten. Mogen we niet het allerergste verwachten van eene kritiek die Rodenbach plaatst naast Shakespeare en Hugo, - die eene gemeene volksromans-fabrikeerster lijk Louisa Duykers noemt ‘de vlaamsche George Elliot’ en hare twee poppencreaties Lena en Rosa stelt naast de heldhaftige vrouwenfiguren van Tolstoï's *Oorlog en Vrede*, een der toppen der wereld-

literatuur - die er eene Zeeumeeuwe op nahoudt, tweede wereldgenie - die Persijn uitmaakt voor ‘onzen katholieken Van Deyssel’ - die gewaagt van Godfried Hermans' ‘woorden die niet vervliegen’ en bij algemeene stemming, in tegenwoordigheid van den dichter, besluit tot dezes ‘genialiteit’ (hoeveel jaar gewaarborgd en voor wat termijn gebreveteerd?) - die aan een Jef De Cock, (de amusantste en ploertigste criticus van Vlaanderen), toevertrouwt de letterkundige rubriek in het voornaamste weekblad van het land, wanneer deze den ‘Wandelenden Jood’ van Vermeylen ongeveer doodzwijgt en Alfons Sevens' ‘Schoolmeester’ bewondert - die.... enz. enz.?

En wanneer men bestatigt hoe de katholieke vlaamsche kritiek gewrongen, genepen wordt tusschen de hysterische vingeren van 'n guit, inquisitoriaal-oordeelend, zooals Aran Burfs weer, die u Teirlinck durft rangschikken tusschen de *zeer vuile* schrijvers, dan valt alle moed slap en krijgt men lust aan 't weenen te gaan, of anders eene zweep te pakken en er eens onversaagd op los te stormen en al de domme kinkels en vieze schavuiten, die zich zelf 't rechtend woord gegeven hebben en er over literatuur maar op los razen, eens de kuiten blauw te geeselen...

't Zijn droeve tijden nog in Vlaanderen.

Waarom zwijgt, intusschentijd, August Vermeylen? Waarom zwijgen bijna al degenen die konden in dat al te luidruchtig concert laten klinken eenige reedelijke woorden van ernst, onpartijdigheid, echte cultuur en zuivere waardeering?

Laten we niet onze Vlaamsche literatuur belichamen in een Boudha-beeld, waarrond altijd moet wierook branden, en waarnaar niemand ongestraft een terechtwijzende vinger mag heffen...

* * *

Van Herman Teirlinck, waaraan bijna heel dit nummer van '*De oomgaard*' wordt gewijd, dit rake portret - door Emmanuel de Bom - verschenen in '*De Nieuwe Rotterdamsche Courant*' (naar aanleiding van een voordracht te Antwerpen, in de Vlaamsche Balie) dat verdient bewaard te worden:

'De intrede van Meneer Serjanszoon was plechtig inderdaad. Zijn geheel gladgeschoren beenderig gezicht, boven een hooge witte boord parmantig uitsnijdende, de Japaneesche streepjesoogen achter twee fonkelende lorgnetglazen, het slanke lijf, gekneld in een zeer onberispelijken rok, een zekere wijding over heel den persoon verspreid: alles deed een oogenblik den toeschouwer in den waan verkeeren, dat een jong clergyman van bizonder puriteinsche richting zich hier aan onze verbazing kwam tentoonstellen. Toen echter, de orator het woord erlangde, en dit woord door zeer uitbundige, langarmige, zwierende gebaren, alles toch van Japaneesche plotselingheid en spasmodische gejaagdheid, illustreerde: toen wisten wij het allen, dat een zeer bekwame tooneelspeler, en wellicht een uit het gezelschap van Sada Yacco, ijverig doende was om ons van Meneer Serjanszoon's eigenaardigheid en belangrijkheid te overtuigen. En wij genoten met zeer bizondere genieting. De heele vertooning was een kostbaar kunststuk; kunst van declamatie, kunst van ledematen-bewegen, kunst om in de huid van een personage te willen duiken, kunst om er ons allen even in te laten loopen, kunst van zelfbegoocheling misschien ook, want: tweede natuur geworden bij dezen oolijken en buitengemeengeestigen en het menschdom gaarne heel lustig in 't ootje houdenden Uilespiegelschen kunstenaar...

Waarlijk hier is een "pose" bereikt, een "artficieel gebaren", een puur verstandelijk bedenken, die mooi zijn geworden

door de kunst. 't Was een aantrekkelijk zich verlustigen in de vaak anstig-precieuze, vaak dolle fantasie van den geest, die eventjes spot met ons en - met... zichzelf, en die niettemin nooit geheel ijl of dun wordt, die charmeert, ondanks zijn scepticisme en zijn cynisme, ondanks een greintje snobbisme ook, dat zich trouwens geenszins ignoreert, blijkbaar. Dat is caricatuur voorzeker, dat is: verstoring van de eenvoudige levenslijn, om er, met menschelijk bedenksel, een nieuwe gekke gedaante aan te geven, die ons tot lachen of tot even glimlachen moet boeien.

Maar deze caricaturist dan is een wezenlijk artiest, een woordkunstenaar, een woord-virtuoos, een Paganini van het woord'.

Tijdingen

Voordrachten van 'De Boomgaard'.

Zondag 24 April, 2de voordrachtavond Modest Lauwereijs; onderwerp: vroegere nederlandsche dichters - Dinsdag 26 April, Edmond van Offel, voorlezing van *verzen en proza* - Dinsdag 3 Mei, Gust van Roosbroeck, voorlezing van *verzen en proza* - Dinsdag 10 Mei, André de Ridder, voorlezing van brokken uit de '*Gesprekken met den Wijzen Jongeling*'.

Nieuwe Uitgaven:

De volgende oorspronkelijke werken zijn ter perse: van P.C. Boutens een bundel *Vergeten liedjes;* van Léo Balet een

roman, getiteld *James*, en geschreven in het duitsch, te verschijnen gelijktijdig met de vertaling in 't nederlandsch; van Annie Salomons een tweede bundel *Verzen;* van Rachel de Vries-Brandon een roman, *Ontwaking;* van Gustaaf Vermeersch een roman in 2 deelen, *Het rollende leven;* van Paul Kenis *Théodore de Beuzekom*; van Victor de Meyere, *Die Van Helmers;* van Ary Delen, *Prinskensdag; Cynthio*, door Joannes Reddingius.

Kantteekeningen

> Nous nous sommes transporté au cabaret du Lapin Agile, sis à Paris, rue des Saules. MM. X. et X... ont disposé, sur une chaise faisant office de chevalet, une toile à peindre à l'état neuf. En ma présence des peintures de couleurs bleue, verte, jaune et rouge ont été délayées et un pinceau fut attaché à l'extrémité caudale d'un âne appartenant au propriétaire du cabaret du Lapin Agile, etc.
> *(Uit een deurwaardersbestatiging)*.

Een doek onderteekend Boronali (anagram van Aliboron) en voorstellende een ‘zonsondergang aan de zee’ werd aangenomen in den Salon der ‘Indépendants’ te Parijs.

Er waren diep-begroete kritiekers die in het schilderwerk gewisse hoedanigheden erkenden. Er waren ook vele menschen die er mêe lachten, zooals met den grootsten hoop van wat in de ‘Indépendants’ hangt Een brave burger die hardop zei het niet goed te vinden, werd door een der vrienden van Boronali tot een tweegevecht uitgedaagd, enz... Over 't algemeen vond men het noch beter noch slechter dan 't meeste van de rest...

Eindelijk deden de vrienden van den artist door een deurwaarder bestatigen hoe Boronali er, in zijne ondermaansche gedaante, uitzag...

- Nu dat die schilderkens Aliboron's vrienden, het - o onverzichtigheid der jeugd - uitbrachten, zien wij ons verplicht, *nolens volens*, de waarheid heelemaal te verklaren.

Het zij u dus, waarde lezers, bekend gemaakt dat die Ezel werkt voor rekening van menig onzer moderne kunstenaars. Hij heeft zooveel werk als hij doen kan en in bijna elke tentoonstelling kunt gij doeken zien, van hem, alhoewel ze met een anderen naam onderteekend zijn. Ik zou u waarlijk in onze grootste Muzeas, schilderijen kunnen aanwijzen die hij hielp vervaardigen. 't Grauwtje is een waar virtuoos. Als hij zoo zijne kleuren op het doek aan 't mengen gaat, en nog eens mengen, en daarna weer vanher, dan komen er dikwijls heel aard ge toontjes voor de pinnen; en blijft het haar van zijn borstel in de verf plakken, of komt het hout erdoor en krast door de schildering, of vallen de kleuren in klodden eraf, enz. dan is 't verbazend hoe dat alles soms een boomken nabootst staande in het blakke veld, of een bootje dobberend op de baren! Boronali is een moedwillig in 't donker gehouden genie. En thans nog, dat men voor 't eerst van hem spreekt, tracht men nog zijnen echten naam geheim te houden. Ik wil hem verkonden: - hij heet: *Toeval*.

De oude meesters hadden 't geluk noch het voordeel van hem te kennen. Och armen! Hun werk was maar: het wel bepaalde vruchtje van hunnen eigen *Wil*.

E.v.O.

Houtsnede GEORGES MINNE
DOOP VAN CHRISTUS

Bij de ruïnen van Babylon.

Een uiterst donkere nacht bij de ruïnen van Babylon. De bouwvallen, groot in de duisternis, zijn als de trieste overblijfselen eener ontzaglijke heerlijkheid niet te onderscheiden. Een vreemdeling, zeer vermoeid en eenzaam, komt traag, met een langzamen tred, waaraan men zijn afmatting duidelijk raden kan, nader. Tusschen de steenklompen staat hij stil, en luistert. Hij spreekt:

Tot den vereeuwden dood van uw ontvolkte wanden
Gekomen uit den dreun der verre lévenslanden,
O heilig Babylon, en tot de zwijgzaamheid,
Die ge om die strakke monumenten van den tijd
Verstijfd hangt en verstard, in deemoed heengeschreden,
Voel 'k in uw strenge stilte ook mijn ziel zich verbreeden:
Daar meer dan 't wild gewoel, dat altijd verder jaagt,
Uw nooit gewekte dood den geest des Levens draagt.

na een oogenblik zwijgen:

Of vond de wereld hier ten laatste zulk een stilling,
Dat alles zwijgen blijft op de ongemeten rilling
Dier vreemde kéntering van 't leven naar den dood,

Waarvan gij mij, dit uur, een éérste huivring boodt?
Ik schouwe, gansch verward van wanklende gepeizen,
In 't duister aangezicht dier weidsche lustpaleizen,
Een steenen eeuwenstoet, uit marmer en bazalt
Door tijds onwrikbre hand gehouwen en gewald.
Dit was mijn schoonste droom: dat ik úw droom mocht naadren,
En al uw heerlijkheid in mij te zamen gaadren,
Om, rijk van visioen en zat van zuivre lust,
In kalme erinnering te vinden vrede en rust.
Wánt gij zijt schoon geweest: Gij hebt door alle tijden
Het koortsig hoofd gekroond van wie begeerend schreiden
Naar 't hoog gelooven in een eeuwig-flonkrende aard: -
Gij hebt nog voor den laatste een laatsten dronk bewaard.
Die teug begeert mijn ziel. Gij bloeide aan horizonnen
Van traag verdriet, als wemelende en zaal'ge bronnen
Van lucht-doortongden brand, die den geringen vlam
Van mijn begeeren lokte en in zijn wervling nam.
Ik zie u zoo gij waart, hel aan den kim der jaren,
En strijdend reiziger door dreigende gevaren,
Een pelgrim naar 't genot, kom ik uw pracht nabij:
Daar ligt gij, schoon en groot, in schroeiend hartsgevlei.

vol vervoering, uit de werkelijkheid tot het visioen
geleid, dat hij zoo dikwijls in droom aanschouwde:

Ik sta, in schuwe vrees, nog buiten uwe muren,
Maar voel alreeds den gloed van uwe weeldevuren,
Die, méér dan zachte maan of heldre sterrcschijn,
Het stillend voedsel voor mijn oude hongers zijn.
En 'k slaap in warme schauw van lommerrijke palmen,
En sluimrend wordt mijn ziel gevangen in de schalmen

Van edelsteen en goud, waar Droom, op Vreugde's wenk,
Den gloed uit smeedde van een flikkerend geschenk.
Maar met den avondstond, als roode vuurfonteinen
Een korte wijl den nood der heete zonneschijnen
Opspuiten uit het West, treed ik gesierd bekransd
De wallen in, waar Lust met Schoonheid samendanst.
O heerlijkheid, o lach, een schildknaap van de Vreugde,
In wier omstraald paleis ik de eerste zoetheid teugde,
Ben ik, in weeldigheid, de blijde wisselaar,
Die hare schatten telt met nooit verzaad gebaar.
En ieder uur opnieuw breng ik haar liefdewoorden
In brieven blank en goud, gesierd met zijden koorden,
Naar 't wijd gebouwde huis, waar Lust, haar hooge boel
Zijn rijke tafels reedt in kamers loover-koel.
Daar zit ik aan. Ik smaak zijn vreemd-gekruide spijzen
Als in een zuivre hal van helle snarenwijzen,
Rondom mij sprankel-geurt het druppend rozenbloed,
Dat zaligt en bedwelmt met zwoel en vurig zoet.
En uit den hollen brand van zilvren wierookvaten
Drink ik den zwaren wijn, dien, 't zeem der honigraten
Met vonken drift vermengd, het diep geheim doorbeeft,
Waarmede in dronkenschap hem Lust geheiligd heeft.
Dan keer ik juichend weer en vind langs marmren banen
Omwapperd door de koelt der bonte vreugdevanen,
Mijn eigen stralend huis, en, nijvre nachtegaal
Der waanzin, zingt mijn ziel een brandend-zoet verhaal.
Zoo waart gij de eerste dag. Maar ik heb vele jaren
Gedreven op de branding uwer schuim'ge baren,
Mijn oogen, licht-verzaad, zijn als een eeuwge trans,
Die 't flikkrend vonken draagt van duizenderlei glans.

Gij waart gelijk een tuin, waar steeds het lachen schatert
Rondom den waterstraal, die 't bloeisel overklatert
Met zilveren druppelschal, kristallen horen gij,
Waarin de dreun weerklonk van huiver-heesch geschrei.
Er is geen heerlijkheid, die mij uw vogelmonden
Niet zongen in dien tuin, die niet de dagen vonden
Na 't altijd nieuw genot van iedre wellustnacht
Langs 't galerijen van uw weidsch-geboogde pracht.
O stad, ik zeg dit woord en sluit mijn duizlende oogen:
Dan zie ik, vóór de lucht, uw trotsche marmerbogen,
Gesteund door pijlers waarin Baäls lichternis
Met zuivre lijnenmacht, vol kracht gehouwen is.
Langs 't domp, benauwd gekronk van vale, lage gassen,
Stijg ik, met hijgend hart naar uwe groen-terrassen,
Uw onderzuilde tuin, die hoog in helle lucht
De geuren strooit van 't zoetst en weeldrigst roosgenucht.
Al waar ik henen zie, paleis en eed'le woning,
Is 't licht een oppermacht, de schitterende koning
Die ieder ding regeert, ik schouw een springfontein
Van glans, die deelster wordt van uitgevloeiden schijn.
Zoo zag 'k u licht en schoon. Maar als ik, moe van glanzen,
Verzadigd gansch en al van witte wemeldansen,
Was tot mij zelf gekeerd, en dwaalde, ben 'k gegaan
Tot waar, in stil gepeins, uw zware tempels staan.
En daar, in wisseling van zacht verzorgde klanken,
Leidde ik den bloeitak op van fijne woordenranken,
Die schoonheid hoedden in hun weel'ge bloemensier,
En diepste wijsheid in der druiven dauwig vier.
Aan de fontein des lichts met gouden zonneflonker
Gedrenkt, werd ik, verstild, in hún beschâuwde donker,

Opnieuw en gansch gelaafd, totdat mij oog en hart
Beladen zwichtten onder zoete en rijke smart.
Dit zijt ge in droom geweest: ik kon de ontelbre schatten,
Die gij mij boodt, in 's harten kelders niet bevatten, -
Zoo deed de pijn, die mij mijn wankele onmacht bracht,
Me ontwaken in een kille en ongetooide nacht.
Maar heel mijn leven moest ik 't oogenblik verbeiden,
Waarin 'k mijne armoe tot uw rijkdom mocht bereiden,
En eindlijk, grijs en moe, kom ik verdroefd, alleen,
Tot deze duisternis van uwe trotschheid heen.
En 'k ben wel zeer verblijd, want als dit korte duister
Geweken is, zal mij uw roerelooze luister
Zoo heerlijk rijzen in de zaliging van 't licht,
Dat ik voor steeds zijn glans zal dragen op 't gezicht.

Hij zwijgt en zet zich neder op een steen, het hoofd in de handen. Hij ziet, sinds dien, niet éénmaal op. De duisternis begint langzaam te verschemeren, de schemering wordt lichter, - ten slotte ligt alles in een kil, grauw morgenlicht, een eindelooze verlaten woestenij onder een hemel vol van starre, koud-grijze wolken. Wanneer het eindelijk dag is, richt de reiziger het hoofd en ziet om zich. Met een plotselinge schrik stáát hij, en beweegt zich daarna niet meer. Zoo is hij zeer lang gebleven, hij heeft niet gesproken voordat een nieuwe avond de ellendigheid zijner zichtbare ontgoocheling in deze verwoesting, waarvan hij altijd gelezen, maar waarin hij nimmer geloofd had, sluierde. Maar dan heeft hij nog overdacht:

Eén uur van blijden droom en 't lang en moeilijk hopen,
Dat ik met àl de vreugd mijns levens slechts kon koopen,
Ontviel me op eens, - ik sta, uit dwazen slaap ontwaakt,

In wanhoops grauwe bouwval wrák en siddrend náákt.
Wat laat mij 't leven nog? Kán achter déze puinen
De schoonheid schuilen van volbloeide vreugdetuinen?
Daar is geen ding dan smart, - en de armoe mijner ziel
Ligt huivrend bloot, nu 't eenig droombeeld haar ontviel.
Zij blijft mijn eenig deel. Gij zijt de wreede beelden,
Gij zelve, o Babylon, van mijn vermóórde weelden, -
Wat baat gij mij? O leegte, - een vale duisterheid
Benevelt mijn verstand met wanhoop die niet schreit...
En deze wanhoop blijft. Maar 'k zal bij úw smart wonen, -
Geen stonde zal mijn hart met zacht geschrei beloonen:
't Is àl versteende smart, - een onbeweende nood -
En 'k zal hier wachten op een heet gehoopten dood.

(Hij zwijgt. Met koortsige oogen staart hij naar den grond. Mat zit hij neder: hij zal zich van hier nooit terugbegeven naar het Westen. Liever dan te keeren naar zulk een leegte, waarin hij zelfs de ruïnen zijner gedroomde heerlijkheid niet meer zou kunnen beminnen, blijft hij op het moordveld zijner vreugde voor altijd.

Zomer 1909.

P.N. VAN EYCK.

Het afscheid[1]

I.

De oude Mevrouw had de courant, secuur weêr in de plooien gevouwen, neêrgelegd op het verandatafeltje naast haar brillehuis, en staarde nu met haar bijziende oogen naar het grasveld, waar Annie met haar duiven bezig was.

De najaarszon die, in zoelige warmte aangedreven door het loome windje, koestrend om haar hoofdje hing, lag ginds in wijde banen glanzend brons over de fluweelige gazons van 't park tot aan den

(1) Het tragisch dualisme in het wezen van een meisje, straks vrouw, uit een adellijk gedegenereerd geslacht - ziedaar de stof die zich aan mij heeft opgedrongen en welke ik heb trachten te verbeelden in een nog niet geheel voltooiden roman '*Annie Hada*' waarvan 'Het Afscheid' het, tamelijk wel afgeronde, Eerste Hoofdstuk vormt.
Men vindt hier Annie op het hoogtepunt van haar frisch-jong en uiterlijk nog gave leven, waarin de symptomen van de stille en verraderlijke macht van het bederf nog niet meer zijn dan, over een effen, zonnig land vol bloemenstuifsel, de even-schaduwing van lichte zomerwolk.
G. v. E.

opstand van het zwaar, schel-gelend geboomte, waarachter de moestuin verborgen lag. En in 't midden, wit zich hoogend naast den halven cirkel vlammende dahlia's, stond op het glad zich strekkend grasveld de duiventil, haar gulden windvaantje parmantig spitsend in de lucht.

De oude Mevrouw, van uit haar hoekje, zag vaagjes Annie op het witte laddertje, een paar duiven als witte beweeglijke vlekjes tippelden aan den voet van de til. Toen hoorde zij Annie's stem, heel ver, die lieve lokkende geluidjes maakte, en meer duiven kwamen nu onder de til van links en rechts aankleppend en ze vlogen weêr op, na wat rondgedrentel op 't groene gras, en de oude dame wist hoe ze nu op Annie's schouders zaten en hoofd, misschien wel korrels pikten tusschen Annie's lippen.

Het lieve lokkende geluid hield aan; Mevrouw Hada zat heel stil in haar rieten veranda-stoel geleund om er naar te luisteren, en haar oogen, branderig een beetje van het scherpe turen in de verte van het zonnig park-verschiet, hingen droomerig aan de roode wingerdranken der veranda-spijlen: bloedende blâren, als wonden van den doodgaanden zomer.

Mevrouw Hada zuchtte. Nog enkele dagen en 't zou te koud zijn hier nog te zitten, en wat zou ze ook hier nog zitten als er geen Annie meer was om naar te

kijken; als de til daar verlaten zou staan en de duiven vergeefs zouden uitzien naar hun meesteresje. Een weemoed zonk neêr in hare ziel; het scheen haar plotseling koud in de veranda, en ze trok, met haar beverige vingers, haar shawltje dichter om haar schouders heen. Ze voelde zich een vereenzaamde, oude vrouw, die aan den avond van haar leven niet anders had dan een beetje geld, een groote plaats, te groot voor haar, klein, weggeschrompeld menschje, die er zich in verloor - en dat ééne kleinkind, Annie, die over enkele dagen nu vertrekken zou...

Dan zou 't winter worden; de sneeuw zou liggen op de nu nog gulden-gele boomen en het wijde grasveld; 't zou kil en tochtig zijn in 't ouderwetsche huis, met moeite warm te stoken.

Zij had wel kennissen in Arnhem, in Utrecht, lieve vrienden en vriendinnen harer jeugd die haar vaak al geïnviteerd hadden, haar hun huizen voor de wintermaanden aangeboden, sinds zij zelf haar eigen, groot huis op 't Bezuidenhout verkocht had. Ze zouden blij zijn haar te mogen ontvangen, die vrienden, en bovendien: was ze niet altijd welkom bij haar zoon?

Zij zuchtte. Ach ja, en toch... toch deed ze 't liever niet; niet bij haar vrienden en - vooral - niet bij haar zoon, al hoefde ze dan van Annie niet te

scheiden en zou ze 't er misschien minder eenzaam hebben dan hier. Louis meende 't goed - hij was wat vreemd, wat eenzelvig en wat veel op reis - maar hij meende 't goed met zijn oude moeder; alleen... ze waren geen menschen voor elkaâr; dat was het: ze waren geen menschen voor elkaâr...

Dat had zij vooral gemerkt, sinds Martha gestorven was. Voor Martha had zij wat kunnen zijn, die had ze wat kunnen vertroetelen, de lange jaren van haar ziek-zijn. Ook voor háár was Martha wat geweest, en toen zij gestorven was had zij het gevoeld als een knagend gemis. Toen was Lou hertrouwd met een veel jongere vrouw en 't scheen of Sophie haar jongen nog meer van haar had verwijderd. Sophie en zij, ze begrepen elkaâr niet; voor Sophie was zij te oud, had ze te ouderwetsche begrippen; Sophie vond haar bekrompen, en zij vond Sophie... ach, ze dacht niet graag kwaad; hoe stond dat in Thomas à Kempis ook... Sophie had zeker veel goeds, kon wel hartelijk zijn en hield van Annie. Alleen: waarom was haar leven met Louis zoo; zoo... vreemd? Waarom was Louis altijd op reis en liet hij zijn vrouw alleen in den Haag? Dat was toch niet goed, niet natuurlijk, of was ze werkelijk zoo ouderwetsch: dat zij zulk een verhouding niet begreep?...

Dat was dan wel heel treurig, meende zij: als ouders zoo van hun kinderen moesten vervreemden...

Mevrouw Hada rilde. Zij kreeg het te kil. Zij zette haar bril af en zocht met haar stramme vingers bevend over 't tafeltje naar 't brillehuis. Dan bleef ze nog even luistren naar 't geklapwiek der duiven rondom de til, waarna zij opstond en langzaam 't kamerdonker binnenging.

Boven 't zonnig groen van 't grasveld, dat, als je neêrkeek, als een diepe kolk van groene ijlheid verzwemelde onder je duizelenden blik, stond Annie op haar hooge laddertje. Straks had ze nog even aan duizeligheid gedacht en de sporten goed vastgegrepen; nu was ze sinds enkele minuten alles rondom haar vergeten en tuurde door een der poortjes naar binnen in 't rechter bovenhok, waar een doffer zoo vreemd-stil zat, met kleine oogjes, zijn grijze veêren-lichaampje hijgerig opgezet. Annie smakte lieve geluidjes met haar lippen, hield haar handpalm vol duivenboonen lokkend voor het poortje, zonder dat het diertje iets anders bewoog dan 't onrustig hijgerig borstje. Hij is ziek, dacht het meisje, zich een oogenblik bedenkend, dan resoluut haar rechtermouw opstroopend en haar arm door de opening in 't hok stekend. Een oogenblik later stond ze met de duif in de hand, met

kennersblik haar inspecteerend... ‘Arme Napoleon, wie had ooit gedacht dat jij nog eens zoo zielig in je hok zou zitten. Foei, foei, wat een schande voor jou - wat zeg je? Kan je 't niet helpen? Nou, weet je wat: we zullen je wel wat geven, want je moet weêr gezond zijn voordat 't meesteresje weggaat, hoor!’

Zij streek het siddrend plokje veêren, warmlevend in haar hand, liefkoozend langs haar wangen; ze drukte haar neus in 't pluimdons van het hijgend borstje en snapte met haar lippen zoenend naar het spitse snaveltje. Dan zette zij het dier voorzichtig weêr in 't hok.

Hoog stond zij in een vlaag van zon boven het groene grasveld. Aan haar voeten schetterde rood óp uit het halvecirkel-perk de dahlia's en verderop hieven de boomen hun nog dichte bladerbossen juichend-goud tegen de blauwe lucht. Boven haar was die lucht zoo diep-hoog-ver: ze vóélde die diep-hoog-verte als een ijle dronkenschap in haar hoofd. Zij stond vrij in het vrije op haar laddertje, als uitgegroeid boven de aarde, 'lijk een boom. De zon omstreelde haar en de wind omwuifde haar; 't was heerlijk, héerlijk... Vaag, als in verte, hoorde zij 't gekoer der duiven aan den voet van de til, en zij ging ze te lokken, zoetjes, met gesloten oogen; ze wilde ze nu allen op haar schouders, haar hoofd... En ze klepwiekten aan, de duiven:

wit en blauw-grijs, met vloeiïng van perlemoeren tinten op de borstjes, klepwiekten ze op haar schouders; ze voelde de pootjes tippen en krieuwelen onder 't flanel van haar bloesetje; ze voelde ze haken in heur haar: één levende wereld en toch weêr vele levens, tien, twintig levens van alle die beweeglijke, zachte, warm-koerende duivenkinderen, voelde zij zich staan in de zon, in de ruimte, zwevend boven d'aard op haar laddertje..... Even zag zij naar beneden, de fel-roode dahlia's, de naar alle kanten weg-ijlende grasvlakte... en duizelde. Ze moest zich, met een schrikje, stevig vastgrijpen of ze zou gevallen zijn. De duiven, van den schok, waren opgevlogen en ze stond alleen. Daar luidde de bel voor 't koffiedrinken; hemel was het al zoo laat! Snel daalde zij het laddertje af, rende 't grasveld over; haar vlecht zweepte haar rug. Bij de kennels sprongen Castor en Pollux bassend op haar aan, met haar meêhollend, springend tegen haar op, met hun pooten haar bloesetje besmeurend. ‘Koest rakkers, koest, sa... sa!...’ Onder 't loopen greep ze naar de springende lijven, woelde speelsch met haar handen in het kroesend hondehaar. Tot ze in de achtergang voor het fonteintje halt hield en haar handen waschte, vlug heur haar overdeed, waaruit wat duivensporen vielen te verwijderen. De honden deden de gangen weêrgalmen van hun geblaf...

In den schemer der zijkamer, wat opzij van den haard, waar, om de kilte uit het groote huis te verdrijven, reeds een blokje brandde, zat de oude mevrouw. Het boekje waaruit zij gelezen had: de Navolging Christi, was haar uit de hand gegleden in haar schoot, en zij luisterde, half ontzet, toch met een glimlach, naar 't geschal door de gangen, en dacht weemoedig hoe dat spoedig niet meer wezen zou...

II.

Lichtjes, met kleine veerende schokjes, raderde de dogcart over den grintweg naar het station... Op het voorbankje Annie die mende; achter haar het groompje stijf-koddig in zijn lange uniformjas, waarvan de slippen tot op zijn laarzen hingen, zijn geglacéde groote handen werkloos op zijn knieën uitgestald.

Annie hield de leidsels strak, want Carl was schrikkerig, had niet genoeg geloopen in den laatsten tijd. Oppassen bij den molen ginds: 't peerd was zoo schuw voor die zwarte wiekschaduwen op den weg; ze hoopte maar dat i stil zou staan. ‘Tut, tut, tut, ouwe jongen, wat hebben we nu aan de hand?’

Het paard hield in en stond even te trappelen, terwijl een vrachtwagen voorbij kwam. Ze hield de

leidsels nog wat strakker, zoodat het dier op zijn bit te knauwen stond; tegelijk legde zij even de zweep op en Carl schoot voort, zijn schoft glanzend-bruin in de zon. In het perspectief van den weg stonden de boomen half bladerloos; daarachter lagen de landen, meest kaal al hier en daar, met vakken wintergroensel, lappen weiland ook. De enkele voorbijgangers namen hun pet af, of knikten tegen de juffer van 't Huis. Annie groette vriendelijk terug, soms ook namen noemend als ze toevallig die wist. En onderwijl zat zij te denken aan mama, die ze van 't spoor ging halen; wat mama zou zeggen; hoe ze er uit zou zien; hoe mama zou vinden dat zij, Annie, er uit zag (ze had haar nieuwe rijcostuumpje aan) - en aan den Haag, waar ze nu overmorgen wêer naar zou terug gaan, met mama, na den heelen zomer hier bij grootmoeder gelogeerd te hebben...

Ze wist niet of ze verlangde naar mama en of ze verlangde naar den Haag... Ze vond het zoo moeilijk haar gevoelens te ontleden. Aan den eenen kant vond ze 't vreeslijk van haar Groote Brink te moeten afscheid nemen en van grootmoeder, die altijd zoo lief voor haar was. Maar aan den anderen kant vond ze 't toch wel heerlijk dezen winter in den Haag te zijn: 's middags te shoppen in de Spui- en Veenestraat, - al die menschen, mooie winkels, taartjes te eten

bij Sprecher of thee te drinken in het Hotel des Indes. En dan de tea's en concerten en de schouwburg, en een enkelen keer een bal of diner. Dat was wel niet dikwijls, want ze ging nog niet ‘uit’. O hemel nee, eerst nog twee jaar ‘en familie’ in Engeland waarschijnlijk. Jakkes zoo beroerd! Daar zou moeder wel over beginnen straks, of morgen, of overmorgen: voor vervelende dingen was altijd tijd genoeg. Hè, jesses, 't was zoo misselijk, dat moeder met dat gezeur over Engeland maar niet kon ophouden, en eigenlijk, als ze verstandig nadacht, gaf ze moeder groot gelijk. Haar ‘educatie’ was nog alles behalve voltooid, o hemel nee, wat zouden haar Haagsche kennissen gezegd hebben als ze haar gezien hadden met die vieze hondenpooten van vanmorgen en ‘hm, hm...’ in d'r haar! Shocking, most shocking, indeed... Nee, als ze 't goed bekeek, zou 't verstandig zijn zich door die paar jaar in Engeland maar heen te bijten, en er zou toch ook veel leuks in zijn: Londen, heerlijk, een wereldstad! Ze zou den Haag niet meer aanzien als ze terug kwam! 't Was eigenlijk juist leuk te gaan - als ze maar niet zoo opzag tegen die vreemde menschen, het praten als je geen lust had etcetera. 't Was akelig dat ze zoo verlegen was al zagen de menschen 't haar gewoonlijk niet aan...

Ze reed nu het stations-pleintje op, dat zonnig-kaal

lag met zijn rijen klinkertjes, waarop de wielen nu krassend kletterden. ‘Ho Carl, daar zijn w'er... Dag Jan, is er al een koffer gekomen voor het Huis?’

De dienstman tikte aan zijn pet. ‘Jawel juffrouw, de koffer is gekomen; heb ik om twaalf uur met Heins den vrachtrijder meegegeven’.

‘Mooi zoo,’ wierp Annie de leidsels toe aan 't groompje, dat al was afgesprongen en 't paard bij den toom hield. Zij hipte de treê af en klopte in 't voorbijgaan Lea, alias Don Carlos, even liefkoozend op de bil. Lea was haar lievelingspaard, ondanks haar naam. Zij, Annie, die haar duiven zulke mooie namen placht te geven: Maarschalk Ney, Wellington, Willem de Zwijger, Napoleon... zij vergaf het Bertus den koetsier niet licht: dien naam van 't paard. Zijzelve had Lea nu maar verdoopt in Don Carlos, of, afgekort, Carl, tot ergernis van Bert weêr, die 't maar niet kon verkroppen dat zijn merrie den naam droeg van een spaanschen Don!

Op de spoorklok zag zij nog maar twee minuten tijd te hebben; dus ging zij het gebouw binnen en bleef op het smalle perronnetje wat heen en weêr drentelen, af en toe turend in de richting van Arnhem. Rossig lagen de rails beglansd door de al dalende zon, heenlijnend naar het verschiet; aan de overzij van den spoorweg groenden de weilanden, met aan de

kim wat donker geboscht. Er scheen slechts één reiziger: een oude heer, die op een bank een courant zat te lezen. Even kwam de chef naar buiten, met slaperig gezicht en zonder pet; zijn haren zaten of hij ze zoo net onder de pomp had gewasschen, dacht Annie. Zoodra hij haar zag kroop hij dadelijk in zijn hokje terug, kwam even later weêr voor den dag, nu zijn pet op. Eentonig rikketikte het toestel van de telegraaf.

Maar nu klonk uit de verte een fluitje, en de trein schoof van achter de bocht te voorschijn. Klein in haar nauwsluitend groen laken rijpak, op 't donker blonde haar het witte matelótje, overstrakt door 't witte voiletje dat achter in een knoop was saamgebonden, stond Annie midden op 't perron en wachtte. Zij voelde haar hart een beetje kloppen, nu ze weêr dacht aan mama, die kwam. Hoe zou mama haar vinden... en zij... mama...?

Brieschend schoof de locomotief lang haar heen; remmen knarsten. Achter een coupé-raam eerste klas had zij moeder dadelijk ontdekt, die knikte. Ook een heer, aan een der zijraampjes, had geknikt, meende Annie.

De conducteur smeet enkele portieren open. Annie zag mama, in 't lila, uitstijgen; - mama had een geel-zijden rok, die even, bij 't stappen van de treeplank, te voorschijn kwam. Dat zag Annie alles

in een oogwenk, nog vóor ze moeder zelf goed zag, dat wil zeggen haar gezicht, haar oogen, die nu Annie al gevonden hadden - lachten.

‘Dag moeder; goeie reis gehad? Wacht, geef u mij dat taschje en die parapluie...’

‘Dag Ans, kijk, zeg gauw even oom Dolf goeien dag; je herinnert je hem wel van vroeger; - heb met hem gereisd van Emmerik af; hij gaat nu door naar Ede, maar komt morgen avond op den terugweg een visite doen...’

Annie gaf oom Dolf, nog gauw even over het portierraampje heen, een hand. Een fluitje ging; de trein zette zich al weêr in beweging.

‘Adieu dan! tot morgen,’ wuifde Mevrouw Hada met de hand. Dan, zich tot Annie wendende: ‘En hoe gaat het jou? Je bent toch zeker met het rijtuig niet? Ik ben doodsbenauwd dat eind te loopen; zal nooit vergeten dien keer dat de paarden plotseling ziek waren geworden en er in 't dorp niets te krijgen scheen. Foei, foei, 'k geloof als de paarden nog eens ziek werden, 'k à tort et à travers z'er door zou jagen, liever dan nog eens dat eind te sjouwen...’

‘Fy mother!’ zei Annie verschrikt en lachend tegelijk, dan dadelijk daarop haar lippen strak opeen persend. Zij had willen huilen van verlegenheid en woede, want ze zag het stationnetje kijken, kijken...

Alles keek naar haar moeder en haar: naar 't lila toilet en de kanten jabot van haar moeder, den grooten lila hoed-met-veêren. De chef keek, de enkele reizigers keken, de witkiel... Van over het horretje uit het gebouw gluurde een klerkje.

Zij beet haar tanden stijf in haar onderlip; ze had al die menschen willen slaan, willen wègslaan met haar parapluietje. O, ze was blij dat ze overmorgen wegging uit dit akelige dorp. Ze haatte die menschen, dat vulgaire plebs - ze háátte ze...

Maar op het stationsplaatsje bracht het gezicht van de dogcart haar in nieuwe verlegenheid; moeder was alles zoo in de puntjes gewend.

'Grootmoeder had het rijtuig met den koetsier willen zenden, maar ik vond de dogcart gezelliger...' legde zij uit, terwijl het palfreniertje Mevrouw Hada hielp met instijgen. 'Qu'il est comique, ce petit drôle!' lachte die naar Annie heen, en even later wielerden zij den weg af naar De Groote Brink.

Mevrouw Hada keek haar dochtertje onder 't rijden eens van ter zijde aan en knikte.- 'C'est cela! Tu n'es donc pas devenue si provinciale comme je me l'avais imaginé',zeidezij, gebruikende de vreemde taal met het oog op het mannetje achter hen. 'Alleen die sproeten doe je daar niets tegen? En valt de tijd je

nu nooit wat lang: zoo'n heele zomer bij grootmoeder? Ik zou me er dood kniezen, geloof ik'.

Maar Annie, dadelijk vol vuur, verdedigde grootma en De Groote Brink. - 'Ah mais non, ce n'est pas du tout ennuyeux ici; moet u niet denken. Er is van alles: paarden, honden, duiven, en op 'Dennenhorst' zijn tennisbanen. En grootmoeder kan allergezelligst zijn: een lieve ouwe dame hoor, niets stijf of om je bij dood te kniezen!...'

Boven haar los gestrikte zwart-en-witte jabot lachte Mevrouw Hada haar tandenlach. Haar geelgeganteerd handje legde zij even streelend op de hand van Annie, die de leidsels hield. 'Wat bèn je nog jong, verrukkelijk jong Ans; 'k gaf er wat voor als alles me nog zoo emotioneerde als jou...'

Annie lachte. 'O moeder, maar er zijn ook nare dingen. Als de notaris op visite komt of de dokter, zoo'n ouë vieze man, da's vreeselijk. En dan mijn zoogenaamde 'lessen' bij juffrouw Verheide! 'Juffrouw Annie, mag ik misschien vragen of u wellicht weet...' Altijd van die omhalen; 't is om te gillen. Toch wel een goed mensch anders, al is ze ook *in* - 'b.g.'*); voor 't huishouden heeft grootma bepaald veel hulp

*) Annie spreekt deze letters op z'n Engelsch uit als één woord: biedzjie. Zij bedoelt daarmede 'burgerlijk'. (Noot van den schrijver).

aan haar. En weet u wat ik geloof: dat ze een ongelukkige liefde heeft gehad! Laatst gaf ze mij haar Nederlandsche Letterkunde, toen 'k de mijne niet vinden kon. Raad u eens wat ik er in vond? Een medaillon-portretje... van een heer... en een lokje haar... en 'k weet vàst dat ze geen broers heeft, dus... Tsa, tsa, Carl, niet zoo schichtig jongen, ssss... Dag baas Vink...'

Den man, vóor op den hooiwagen dien ze voorbij reden, gaf ze een knikje, en spotglimpjes speelden nog na om haar geknepen lippen, bij de gedachte aan die spichtige Verheide, die gekust werd!

Mevrouw Hada had haar even op de wang getikt, als bestraffend. - 'Je bent 'n ondeugd,' lachte ze. 'En wat zegt grootmama wel van zulke gedachten? Foei, foei Ans, 'k dacht dat jij je met je duiven en je kippen bezig hield en niet met de amourettes van juffrouw Verheide...'

'Moeder, jakkes, kippen! Hoe kunt u dat nu denken? 't Zijn bete beesten, waar 'k me heelemààl niet "mee bezig hou", zooals u 't noemt...'

'O, 'k vraag excuus, jonge dame; ik wist niet dat ik je daarmeê piqueerde', spotte Mevrouw, - terwijl zij nu het hek van De Groote Brink binnen zwenkten.

(*Wordt voortgezet*).

GERARD VAN ECKEREN.

Aan Lucretius

Zoo menige avond, op de golven uwer zangen,
zeilt mijne ziel tot u, doorheen de ruimte en tijd,
om traan-bedauwde rozen om uw beeld te hangen,
gij die u god gewaand hebt en gevallen zijt.

Uw jeugdige overmoed knakte de reuzenarmen
van 't wangeloof dat uwen tijd gebogen hield:
gij zocht het ware en zaagt, met stil en trotsch erbarmen,
een vrije volk dat voor zijn eigen vreeze knield;

En God-in-de-natuur hebt gij, verrukt, aanbeden,
met al de teederheid der liefde en haar geweld,
en 't leven om zich-zelf genoten en geleden,
en tegen 't noodlot u, gelijk een rots, gesteld.

Dan zijt gij rechtgestaan tot rechter van de goden,
wier schim gij hebt vervloekt, en, siddrend, met uw woord
hebt gij de hemelen, ook voor uzelf, gesloten
en... als een mensch, geweend voor de verlaten poort.

Want noch de blauwe lucht, noch liefde, of pracht van bloemen,
noch welke schoonheid ook, die 't zomerland u bood,
heeft u den troost gebracht van wat we godheid noemen,
en, in een wanhoopsroes, hebt gij uzelf gedood.

De dood, door u geloofd als hoogste rust der moeden,
úw dood heeft, in mijn hart, tot smartmensch u gewijd;
en schóóne menschen zijn de zoekers en de goeden
maar komt na zoekensangst de rust in de eeuwigheid?

FIRMIN VAN HECKE.

Zachte liedjes

I.

Waarom zing ik de vreugde niet
En mijmer om mijn teer verdriet
- Ik, die de lusten vól geniet -
In 't loomend lied?

De lente vult mijn tuinen zwaar
Met geur van weeke knoppen, waar
Ik stil-verheugd de daden gaar
Van 't barend jaar.

Dat nu de zonlach juichend door
Den donkren wijl der droefheid gloor
En schrijde langs blank vreugde-spoor
Mij schaatrend voor!

II.

Wanneer gij komen zult in 't donkren van den dag
Een zacht' en witte vrouw in zuiver-zijden kleed,
Wacht dán, tot ik verreind tot Uwe blankheid treed,
Sluit dan uw armen als een zevend-zinkend zag
Om mij in 't wijfelen van elke lust:
Zoó zijt gij heilig, die mij zondig kust.

III.

Wakend in de brooze stilte
Zoekt mijn hand,
Eenzaam onder nevel-kilte
Rust het land.

Naar uw vollen kus van liefde
Droomde ik wachtend lang en hief de
Wijd-gestrekte handen hoog
Waar uw bevend beeld vervloog.

Eenzaam onder nevel-kilte
Ligt het land:
Roerloos in de brooze stilte
Waakt mijn hand.

WILHELM LOEB.

Drie liedjes van een scheiden in de lente

I.

Wij, die nu door vele jaren
Nog geen nácht te samen waren
Zullen zonder schreien beiden
Ons geliefd van-één-zijn scheiden;
Nu het leven wil beginnen
Staken wij ons vreemd beminnen.
Zonder kus of zachte lusten
Zullen onze handen rusten
In een éven warm begrijpen:
Bang-gedragen vreezen rijpen!

II.

Wist gij, dat het nú zou zijn?
  Nu de Lente komen mag
  Op den blij-gesierden dag,
  Die straks als een hel beklag
Luid zal lachen om mijn pijn!
Moet het deze Lente zijn?

Streel nog ééns mijn zachte hand!
Voelt gij in haar vrouwlijk teer
Deze laatste, langste keer,
Mijn bedwongen liefde weer?
Zie hoe droom-stil rust het strand:
Kom, kus mijn ontroerde hand!

III.

De lente glom in 't lengen van de dagen;
Het scheiden kwam in 't loomen van den lach:
Gij weet, waarom ik nu niet lachen mag
Maar stil voor 't open venster zit te klagen.

De muschjes hippen door den boom en vragen
Om liefde tusschen 't pas-door-bladert rag
Van loten! Over mij werpt streng gezag
Den donkren sluier, dien ik trouw wil dragen,

Gij moogt genieten van de jong geboren
Natuur en mee het zuiver zingen hooren
Van blijde vogels en van 't goud-geel duin
De zon zien zakken in haar rooden schemer
En juichen door den dag. Gij weet, ik neem er
Geen troost en pluk wat doornen in mijn tuin.

Den Haag, Januari 1910.

WILHELM LOEB.

De broze herinnering

Ze zaten dicht nevenseen op de sofa en zwegen nu beiden. Zij had haar hoed opgehouden en haren mantel aangelaten, daar ze weinig tijd had en maar eventjes was binnengeloopen om hem vlug goên dag te zeggen en hem te herinneren dat ze morgen voor heel den namiddag komen zou.

Een vroege lente-dag, met jong-sterke zon en blauw-witte lucht. Zon overdonste met ijl-gulden, teeren weerglans de gemarbreerde vensterplankjes, de koperen potten en de pooten van de stoelen, vóór de twee ramen. Een lichtstraal dweerschte binnen, die klaarte veegde en schittering streek over al de pluimtjes van haren afgelegden boa, op een der twee stoelen neergeworpen.

Ze keken mekaar in de oogen gedurig - binst speelde een verteederde lach rond hunne monden - en persten hunne lippen opéén, daarna. Een van beiden zei even een paar woorden, om de stilte te verbreken en wat te verlichten de beknelling die op

hun borst drukte. Maar die woorden beteekenden niets, zegden weinig. Ze vielen neer lijk nuttelooze, overbodige dingen, lijk late peeren die niemand opraapt en die dof in 't gers tuimelen en er liggen blijven, ongedeerd. Ze zwegen dan weer, bezagen elkaar en nepen opnieuw, na een poos, hunne monden samen. Hunne liefde leefde in hunne oogen en op hunne lippen...

Hunne kussen en hunne blikken werkten welsprekender, duidelijker, overtuigender dan al hunne woorden. En zwaarder van beteekenis dan alle mogelijke redevoeringen hing de stilte neer, omsluitend een inniger zich-overgeven, eene warmere volheid van ontroering.

Hunne handen lagen samen, de vingeren inééngestrengeld, en wogen zacht en liefderijk op hunne knieën, die zich taakten.... Een uurwerkje tikte luid... Rond hen, veilig en al-gelukkig in hun zekeren liefdeswaan, waren al de dingen, met hun eenzaam, gedoken leven: het schrijfbureel met zijne vele boeken en papierreepels en potloden en pennestokken en zijn koperen inktpot, de vaasjes en beeldjes, de prenten en schilderijen, de kunstig-gevormde gasluchter, de stijf-plooiende gordijnen. De geele takjes van een mimosa-tuil, in lange kristallen vaas, op de tafel, hingen treurend neer. 't Licht speelde daarrond, vlocht zijne

poeierige arabesken op de goud-berijmde twijgjes. Op den stoel naast de venster lag haar boa, grijze pluimtjeshoop, met twee neerslierende tippen. En daar troetelde de zon ook rond, verzilverde elk veertje, vuurde parelmoerigen glans uit de hangende slippen.

De kamer was immens van stilte en licht.

De rustige, gulden lucht aaide over hun gelaat heel zacht, luwde over hen met koesterende teerte, overbeefde heel hun wijdsche liefdeleven met kleerte en ingetogenheid. Het kalme namiddaguur van den zonnigen, blijden lente-dag hing zwaar van ongezegde en onuitdrukbare gevoelens, zwanger van hunne warmte en hunne koorts, zoel van hunne zuchten, geurig van hunne zoenen en hel van hun bevend-diepe oogen-schemering, boven hunne twee jonge lijven...

Hij had nimmer den middag zoo zacht-lauw geweten en zoo vreedzaam, in dees kamer, omdat hij nooit zoo zorgeloos had bemind en nooit zoo zeker was geweest van eene evenaarende wederliefde. Zijn pols sloeg geleidzaam, even secuur en regelmatig als de stalen tikking van de penduul die de rustige, blije klopping ook van zijn hert begeleidde. Hij dacht daarop heel vreugdevol en drukte teeder hare vingeren.

Een zonneflits betopte plotselings haar gelaat, zoodat ze even moest de oogen luiken. Achter de dichtvouwende schelen, doofden, in het bemind gelaat,

twee helle vlammekens en uit de donkere wimpers lengde dubbele schaduw over de zon-bepoeiende wangen. Zoo bleef ze zitten totdat hij de stores had neergelaten. De tooverachtige glans op al de dingen brak, en ze werd zelf bleeker.

Maar eender hel bleven hare oogen. Die droegen de kleerte in zich, binnenwaarts. Hare ziel moest de zon zijn waaruit de zachte sprankeling steeg die, met lokkende innigheid, in haar blik lag gespreid en door den nat-troebelen schijn harer pupillen zeefde en op hem neerviel, zoo streelend.

Terwijl hij haar opnieuw van heel dicht bij aanschouwt, bemerkt hij hoe ze in hare tintelende oogen draagt het beeld van hem, hoe het weerspiegeld ligt in hare oogappels; zijne eigen oogen ziet hij in de bodemlooze diepte van de hare, en heel zijn wezen daarrond in de glanzend-zwarte pupiel, met beneden het wondere, diepzinnige leven dat in de oogen huist, dat zich erin spiegelt en waarin heel de ziel zich uitspreekt en men het mysterie lezen kan der innerlijke dingen, schuw gedoken in een vluchtige glimp. Rond zijn beeld bibbert de weeke huiver en de subtiele beroering harer liefde. Heel 't gelaat en 't lichaam van den geliefde rusten, zonder kwetsen, zonder kneuzen, op haar. Als ze haar oogen sluit, zal ze niet even dat beeld kunnen behouden, daar achter de broze schelen,

en zich later nog met stelligheid den beminden herinneren? En zoo moet zij ook in zijne oogen zijn, haar beeld - zonder dat hij het voelt - op hem wegen, leven in den schijn van zijn zicht; zoo behoort ze hem ganschelijk ook, bezit hij haar wezen, volledig en innig. O, het vreemde bezit en de wonderbare gedenkenis...

Hij is gelukkig; hij lacht haar toe. Ze strekt haar armen uit, reikt hare lippen. Haar adem vaart over zijn mond en hij proeft haar vleesch, slurpt haar leven in.

Door de stilte hamert ineens de stalen slager der penduul. Verrast springt ze op, werpt haar boa om, geeft hem een laatsten zoen en wipt de deur uit.

Hij voelt zich eenigzins bedwelmd, onzeker staande op den grond, iets of wat gehallucineerd, zooals men dat gewaar wordt wanneer men te bruusk wakker schiet uit een langdurigen droom en niet onmiddelijk de bewustheid van den dag weervindt. Nochthans gaat hij tot aan het venster en rolt de store op. De zon omplast hem geweldig. Hij ziet zijn zachte lief nog stappen op den overkant der straat; ze is uitermate sierlijk. Ze wendt haar hoofd om en knikt hem tegen. Maar dan verplicht de schelle, bijtende zon hem de oogen weer dicht te doen. Als hij ze terug open slaat, is ze verdwenen, aan den hoek.

Maar morgen keert ze weer, voor 'n heelen, halven dag. Hij peinst op hunne ongestilde liefde, op

hunne geweldige drift. 't Zal een dag van prachtige passie zijn.

Lui, ligt hij op den sofa, tuurt de diaphane mist na die krult uit zijne walmende cigarette. Achter de blauwige rookwade, lijkt freeler nog het vaasje met de welke mimosas. Zonrondekens, leuterend op zijne papieren, trekken zijn aandacht. Hij beziet ze lang, met staâge aandacht, en denkt inmiddels op haar. Hij sluit zijn oogen dan, en zamelt haar beeld. Hij hoort niet hoe rap, hoe monotoon, hoe knersend het uurwerkje tikt. Hij herdenkt de heerlijkheid der groote, klare pupillen waarin hij zich spiegelde en waarin den plooi en den vouw van zijn gelaat werden meegedragen. Hij mint ze toch zeer, die lieve...

Hij staat op, gaat de naaste kamer in - de slaapkamer - opent eene lade. Daar liggen haar kleurige kimono, hare goud-bestikte pantoffeltjes, een paar handschoenen, een zakdoekje, wat lintjes en krullen. Hij neemt ontroerd die kleine dingen in zijne handen.

Nu roert en beweegt naast hem de levende geliefde en vult de kamer met haar ziel, - wonderdanig gestegen uit wat doode vodden, uit den stillen nasmaak op zijn mond van haren laatsten kus, uit de broze herinnering gebleven in zijne droomende oogen.

ANDRÉ DE RIDDER.

Gedichten.

AAN DE LIEFDE.

I.

Liefde, liefde, laat mij weer
't Hunkrend kind zijn van weleer,
Dat aan uwe borst gehangen,
Blij-bedroefd om lief verlangen,
U als heil'ge moeder eer'.

Wijsheid heeft mij opgeheven
En mijn hart van u vervreemd,
Roem en rijkdom bood mij 't leven,
En met werke' en stug bestreven,
Vulde ik koortsig de oude leemt'.

Trots sloeg hunkering in banden
Van mijn eng-begrensden wil;
In mijn hoog-geheven handen,
Droeg ik, dwars door passie-branden,
't Harte blank en blijvend stil.

Tranen weende ik lang niet meer
En mijn stem werd stom van zangen;
Tot een stroom van sterk verlangen,
Dien geen wijsheids-dam meer keer'
De' ouden gloed dreef naar mijn wangen...

Liefde, liefde, laat mij weer
't Zalig kind zijn van weleer.

II.

Leven.

Wat lente lokkend-lachend spelde,
Maar zelf in overmoed verstoof,
Waar zoete zomer-zon mee kwelde,
Tot zuchten onder zoemend loof,
Zal krachtig-klare herfst vergelden
In licht geluk en zuiver g'loof.

Hij schenkt de heet-begeerde gaven
Van vreugd, door droef gemis gewijd;
Hij zal de dorst'ge lippen laven
Met weelde zonder bitterheid;
Tot winter àlles komt begraven
Door sneeuwval van vergetelheid.

III.

Bevrediging.

Laat mijn liefde omsluierd zweven
Door mijn zacht-gezongen lied;
Maar uitstralen in uw leven,
Dat, van haren glans omgeven,
Ge iedre daad een glorie ziet.

Laat mij op uw goedheid doelen
Met een lachje of enkel woord,
Maar zoo innig ze gevoelen,
Dat geen schijn mij meer bekoort,
En mijn hart u héél behoort.

ANNIE SALOMONS.

Vas occultum
- Poëmen in proza -

I.
Kom zoen mij zevenmaal....

Kom, zoen mij zevenmaal met uwen milden mond. Zoen mij zevenmaal, mijne ziel, en zij een zonde elk uwer zoenen.

* * *

Zoen mij met een zoen van hoovaardij, wijl ge voorbij me gaat in uw ijlwittig kleed, bestemd met pauwenoogen.
Zoen mij, zoen mij met dorre en droge lippen....

* * *

Zoen mij met een zoen van gierigheid, schuw en schamper, dat ik hunkere en hongere nadien naar al de schatten die me uw mond onthoudt.
Zoen mij, zoen mij met dun-genepen lippen....

* * *

Zoen mij met een zoen van geilheid, heet en zuigend, en wijl uw armen mij omschakelen en uwe oogen verte-verloren ziin.
Zoen mij, zoen mij met veïg-vochte lippen....

* * *

Zoen mij met een zoen van nijd, uw mond gesperd begeerig naar 't luttele geluk dat in mijn harte leit
Zoen mij, zoen mij met bepuiste lippen....

* * *

Zoen mij met een zoen van gulzigheid, binst u de spijze weerkeert in den mond.
Zoen mij, zoen mij met wijn-bedropen lippen....

* * *

Zoen mij met een zoen van gramschap, dat mijn lijf bloedt rood-dreupelende wonden.
Zoen mij, zoen mij met uw lippen en uw tanden....

* * *

Zoen mij met een zoen van traagheid dat uwe zoenen nimmer einden.
Zoen mij, zoen mij met uw lippen loom-rustend op mijn mond.

* * *

Zoen mij met zoenen van zeven zonden, mijne ziel.
Zoen mij, mijne ziel, tot spijt van d'ouden Jahweh, zoen mij zevenmaal.

* * *

En ik zal u zoenen, mijne zoete, mijne zondige ziel:
Ik zal u zoenen zevenmaal zeventigmaal.

II.
Wensch.

O! Kon ik mijn hart leggen en heel mijn ziel in een poëem van liefde, louter van liefde.
In een poëem zoo warm als vlammende heilige harten.
In woorden lijk zwaar-zilveren centenaren zoo wichtig, zoodat degene die ze hooort, ze nooit weer vergete, hij weze een god, hij weze een mensch, hij weze een demon.

* * *

O! Kon ik mijn hart leggen en heel mijn ziel in een poëem van haat, zaluw van haat.
In een poëem zoo donker als diepe heremijten-krochten.
In woorden lijk gesmolten lood zoo dik en zeer-doend, zoodat degene die ze hoort ze zinken voelt in zich, afgronden-diep, hij weze een god, hij weze een mensch, hij weze een demon.

* * *

O! Kon ik mijn hart leggen en heel mijn ziel in een poëem van smart, kroppend van smart.
In een poëem zoo grijs als November.
In woorden lijk niet-snijdende messen zoo schrijnend en wondend, zoodat degene die ze hoort, ze voele op zijn vleesch en op zijn ziel, hij weze een god, hij weze een mensch, hij weze een demon.

III.
Gebed.

O bloênde Kristus, dien wij, menschen, schiepen tot een blanken God, zie door het venster van de we-

reld in deze wijde folterkamer hoe ze mij geeselen met hitsende koorden, hoe ze mijn arm lijf doorstriemen, ô mijn arm lijf!...

Mijne beulen zijn naakt en hun meester is de drift, die op een rooden zetel zit in den deemstersten hoek....

Zeg een woord, ô blanke Kristus, wijl wij u de Gods-macht gaven, zeg een woord, ô blanke God, en lam zullen hangen hun armen, lam hun armen....

* * *

O bloênde Kristus, dien wij, menschen, schiepen tot een blanken God, zie door het venster van de wereld in deze wijde folterkamer hoe ze mij kronen met pijnende doornen, hoe ze mijn arm hoofd doorspietsen, ô mijn arm hoofd!...

Mijne beulen zijn purper gekleed en hun meester is de Trots, die opeen pauwensterrigen zetel zit in den lichtsten hoek....

Zeg een woord, o bloênde Kristus, wijl wij u de Gods-macht gaven, zeg een woord, ô blanke God, en blind zullen staren hun oogen, blind hun oogen.

* * *

O bloênde Kristus, dien wij, menschen, schiepen tot een blanken God, zie door het venster

van de wereld in deze wijde folterkamer hoe ze mij kruisen op 'n zeerdoende kruis, hoe ze mij arme kwellen, ô mij arme!...

Mijne beulen zijn zwart gekleed en hun meester is een mensch, die in het drassige drek zit in 't midden der plaatse....

Zeg een woord, o bloênde Kristus, wijl wij u de Godsmacht gaven, zeg een woord, ô blanke God, en dood zullen daar liggen hun lijven, dood hun lijven....

* * *

O bloênde Kristus, dien wij, menschen, schiepen tot een blanken God, ô zeg een woord en ik zal zijn bij u, in de peersche paradijzen waar wij u droomen en waar de drift niet komen zou, noch de trots, noch diè mensch.... noch dié mensch!...

LEO VAN GOETHEM.

Vers

Het leven is geen overgaaf aan droomen
Bij dovend vuur, of in de schemering,
Als dag's verbleekt gelaat verteedering
Voelt bij 't omdeinen van verleden's stroomen.

En wie aan heden's daden is ontkomen
Daar hij, toen schemerende nadering
Van dooder dagen rijen hem omving,
Slechts van hun zuchten adem heeft genomen,

Hij maakte zijn leven tot verleden's woôn
En langzaam aan zal alles hem verbleeken,
En vaagheid leegte worden, en het schoon
Van vroeger zang zijn stilte niet meer breken,
En zijn vermoeide mond zal eenzaam spreken:
De nieuwe dagen zijn verleden's hoon -

A. ROLAND-HOLST.

Het ontwaken

‘**H**et armlijk morgenlicht drong traagzaam door de reten
Der geurge kamer waar wij in den duren rust
Nu droomloos sluimerden in 't eindlijk niet-meer-weten
Van zwoel-doorwoelde vreugde en weeldrig-zatten lust.

‘Verslenste zangen wáren nog... Als bloemen die vergeten
Ten laten disch - wellicht in dartel spel gekust
Door lach-bezonde vrouwen - nu een klamme keten
Van treurnis hingen om het heugen van den lust.

‘Toen waakten wij gelijk... zij vroeg op-nieuw een Lied...
Ik had mijn moede snaartuig aan den wand gehangen.
Zij bleef mij bidde' om vreugde en om dezelfde zangen
Van dezen nacht... ik vond de speelsche tonen niet...
Maar zij lag daar in 't schemeren om 't bed zóó naakt,
Als had die naaktheid voor der lusten dood gewaakt.’

JAN GRESHOFF.

Overzicht der maand

Tooneel

Verzamelde Tooneelspelen van Herm. Heyermans Jr. - Eerste deel: I. Uitkomst. II. Vreemde Jacht. (Uitgave: S.L. van Looy, Amsterdam).

Uitkomst. - We kunnen zoo nu en dan, na een tijdstip van veel arbeid, dorstend naar ontspanning, wel eens komen in een drukte-periode van kunst-genot, waar we dan heel blij en geestdriftig worden bij de vele mooiheden, die we ten dage in de oneindigheid van schoone kunstwerken, aantreffen. Dan hebben we het hoofd vol van woordjes als mooi, knap, schoon, heerlijk en heerlijk, schoon, knap, mooi.

En dan, juist in zoo'n tijd, gebeurt het overheerlijke wel eens, dat we ontdekken schoonheden die uitsteken hoog boven het

gewoon-schoone, dat we met: mooi, knap, schoon en heerlijk bejuichten, en die we, door het overdadig genieten van het gewoon-schoone des te scherper, te heviger en te duidelijker voelen en begrijpen.

Aan die hoogere schoonheden hebben we dan voor langen tijd diep geluk.

We leven ervan; ze zijn voor onze harten een wintervoorraad; we leven ermee op het landhuis dat in de eeuwige winter staat, zooals de boeren daar rond ons leven van het graan dat ze des zomers hebben opgetast.

Die hoogere schoonheden maken de groote vreugden van ons bestaan uit, zijn zoo diep van weldaad dat onze eenzaamheid niet langer eenzaamheid is, en ons dagleven vol wordt van kleuren en geluiden.

Die hoogere schoonheden zijn zeldzaam en zoo innig-diep ontroerend dat we ootmoedig worden van dankbaarheid; die hoogere schoonheden zijn van 't puur geluk zelf. Van 't puur geluk is me gekomen alzoo dat ééne overheerlijke stuk van Heyermans: *Uitkomst*.

Dat spel-van-Droom-en-Leven is van een hooger-verfijnde, een superieure, een sterk-teedere en menschelijke kunst. Een van die dingen die zoo door fijnheid en hooge-volledigheid tot een volrond en heelemaal-schoon kunstwerk geworden zijn.

Deze Heyermans, de Heyermans van *Uitkomst* is een zeer diep en groot kunstenaar.

Dit spel is van andere kwaliteiten dan van handigheid, knapheid, leukheid; dit spel is van de diepe menschelijkekunst-schepper zelve.

Uitkomst is een spel waarin vertoond wordt, waarin aanschouwelijk gemaakt wordt de droom van een in ijlende koorts

stervend jongentje. Nergens in de literatuur heb ik ontmoet zulke uiterst-fijne ontleding van het puur-onwezenlijke, het zuiver-sensitieve en het enkel-fantastische. De waarheid van het on-reëele, van het verre-zenuwachtige, het vaag-ontastbare, de waarheid van een droom, de waarheid van koortsvisioenen, de waarheid van naar de dood ijlende sensaties-in-koorts-slaap.

Zoo is het, zoo moet het zijn, zooals dat ventje uit *Uitkomst* droomt: de woorden, de klanken, de kleuren, de visies en de gewaarwordingen in fantastische vorm, gezien dóórheen de doomglazen van de koorts, maar met in de diepte de grond van werkelijkheid, van die werkelijkheid die was in zijn leven vóór de droom-slaap.

Is het hier niet door een superieure kracht dat Heyermans zoo geven kon de essentie van een droom: waarin voorbijgaat alles wat het ventje wel kan en zou willen droomen; zijn ontmoeting met de zwaan, die hij over dag in 't Park gezien heeft; en in de dialoog die zoo wonderfijn en als-van-nature tusschen beiden ontstaat: de samenweving van droom-fantasie met zooveel werkelijks dat het ventje uit zijn leven van deze en vorige dagen onthouden heeft. Is het niet als een bijna onontkombare wet der psyche dat die jongen praten zal met de zwaan over de op de zwaan blaffende hond, over de diamante, enz., en dat zich uit elke in-de-droom-nawerkende werkelijkheids-indruk een nieuwe droom-sensatie zal ontrollen?

Er zijn oogenblikken, wanneer zijn koorts aan 't rooder gloeien gaat, waar het gebeur-in-droom wanhopig gek wordt; zoo bv. het binnenbrengen van de tallooze brooden, waarvoor op de kleine kamer bijna geen plaats meer is. Er zijn oogenblikken van zoetheid en van licht, kleurig gelach, als waar de diamanten aan 't lichten zijn. Er zijn oogenblikken van warrelig

gejaag, van wanordige en steeds maar stuwende angst als waar Jacob verkooping houdt van de diamanten. Er zijn oogenblikken van loom-gedreig, van bloed-reuk als waar de moord op de zwaan in voorbereiding komt.

En oogenblik na oogenblik, gebeur na gebeur wordt angstiger, koortsiger-mee met het vooruitgaan van het ziekte-proces, het naderen van de dood. Tot alles dan uitbarst in bloed en meteen de droom-slaap uitschrikt in geklaag, wijl daar de dood is.

Zooals nu heel dat spel-van-droom door Heyermans is geschapen in meesterlijke dialogen, dialogen waarvan werkelijkheids-gesprekken de grondslag zijn en waaraan Heyermans kunde de hoogere, vloeiende toon gaf, zoo werd dit tot een groot, heerlijk, almenschelijk kunstwerk.

Het spel is vol mooie stemming; een atmosfeer van droeve interieurs-leven is bv. prachtig gegeven in heel de aanvang van de eerste afdeeling.

Er wordt geleden, er wordt luid gelachen, er wordt geleefd, er wordt gepraat, er wordt gehuild en gegramd. Figuren als Bet en Sien, als Jacob, Thijs en Lammersen, als het heele Jantje zelf, brengen u de diepe sensatie van hun leven; in gebaar, houding en gezeg weet Heyermans hun volledig karakter en wijze van bestaan aanschouwelijk te maken.

Dat heele spel-van-droom-en-leven, met zijn fijne en diepgaande ontleding van leven en gedroom, met zijn beelden en zijn vormen, zijn karakters en zijn ten-toon-gespreide menschenzielen, met zijn wondervlottende, hoog-schoone dialoog is heerlijk en van het mooiste dat Heyermans maakte.

Het zal velen schijnen - en wellicht bleek het reeds door de opvoeringen te Amsterdam - dat de scenische moeilijkheden, de noodzakelijk-ingewikkelde machinerie bijna niet te overkomen

zijn en dat een goede opvoering dus onmogelijk zou wezen. Ik geloof echter dat een volmaakte vertooning mogelijk is en diep schokken zou. Ik betwijfel alleen of er in Holland en in België, wel een regisseur is die door verstand en wijze kunde zonder eenige hapering het geheel kan doen gaan. Tenzij misschien Royaards, die toch al deed op scenisch gebied, waarvoor anderen met onmacht stonden.

Hij moest het eens trachten; kon hij de moeilijkheden der sceniek te boven komen, kon hij zoo dat spel aanschouwelijk maken zooals het voor ons staat als we het lezen, het ware een daad van beteekenis voor hem, als regisseur, en een groote weldaad tegenover onze dramatische kunst.

Vreemde Jacht, een spel in drie bedrijven, brengt me lang niet zoo'n ontroering. Het wekt meer een vreemd opkijken, een verbazing om de zonderlinge, onsamenhangende toon van het geheel.

Ik vind de historie van de liefde tusschen Dolf en Hope 'n beetje geforceerd, 'n tikje, meer dan 'n tikje gedwongen romantisch. En al wat daar rond komt om 't stuk te vullen, lijkt zoo verbazend belachelijk voorgesteld of slaat wel eens naar een melo-toontje over: zie eens aan b.v. die tirades van Mev. de Douairière van Walden op het einde van het eerste bedrijf; ook nog al dat gezeg, dat mooi-aangekleed en mooi-opgezet gezeg van Dolf, dat schijnbaar en gewild-losjes zijn en de ellendige komiekerigheid soms.

Dan: de zeer duidelijke zwakte in de samenstelling van de karakters. Zoo: die flauw-aaneenzittende Charles; die would-be $_{n}$aar-'t-moderne-feminisme-afgekekene Hope; die simpathieke

ploert van 'n Dolf met al zijn vuurwerk; die onmisbare, klassieke vriendenrol van Dokter Jan Linden....

En de ineenzetting van het geheele stuk: zwak en hopeloos gered met alle mogelijke tooneelficelles.

En tot slot: onder het schijnheilig kleedje van het Fatum een onmogelijke, op-effect-en-tranen-jagende ontknooping.

Het beeld van 'Vreemde Jacht' in woordspeling met jachtkostuum van Dolf, is ook al heel minnetjes, kleintjes.

Wat nog meer dan om te zeggen dat ik dat stuk ongoed vind, zwakjes, glimlach-wekkend, wrevel-wekkend-omdat-het-van-Heyermans is die ook *Uitkomst* en *Schakels* en *Op Hoop van Zegen* schreef.?.

Het is pijnlijk na mijn bewondering voor *Uitkomst* te hebben neergeschreven, nu dat alles over *Vreemde Jacht* te moeten uitzeggen. Maar die twee werken zijn immers zoo diep van mekaar gescheiden, en al 't mooie van het eerste overglanst de zwakte van het tweede.

GUST. VAN HECKE.

Kunst.

Tentoonstellingen: 'Kunst van Heden' te Antwerpen en 'Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten' te Brussel.

Het mengelmoes van dit laatste salon van 'K.v.H.' moest ons wel verassen. Daar waar we gewoon waren te vinden de pogingen van de voorwachten in de nieuwe richtingen (misschien

slechts in énkele richtingen, zij hier aangemerkt) kregen we nu allerlei oudbakken gedoe, van die dingen welke, zelfs, een officieele tentoonstelling ontsieren... - Ik weet wel, men had vóor: een overzicht te geven van wat bij ons was, tijdens de vorige eeuw, de Kunst van het *Portret*. Daardoor moesten noodzakelijk zekere middelmatige werken als dokumenten aanvaard worden. Dit feit dan ook wel ingezien bleef de samenstelling van 't geheel onvoldoende, onvolledig, en 't had waarlijk den schijn alsof ditmaal de eere-leden aan de beurt waren van (met hunne kunst schatten (?) natuurlijk) te mogen tentoonstellen. Als men in de 'K.v.H.' doeken exposeert als bv. dat Dame-portret van K. Ooms en dat Heeren-portret van Jan van Beers, dan vraag ik mij af wat men daar (waar men steeds, zoo heette het, zoo streng was) voortaan *niet* zal mogen hangen?

Hoe was het *Portret* bij ons in de XIXe eeuw, volgens dit Salon? Het was naar de wijze van David, de Fransche néoklassieker, schilder van Grieksche en Romeinsche helden en goden, zelfs dan wanneer hij Jacobijnen of Sans-culotten als model had. Als portret-schilder bleef hij echter de waarheid dichter-bij en 't is dàn dat zijn Belgische leerling, François Navez, hem nadoet. De *Vrouw met den hond* was een keurig stuk van dezen laatste.

Na hem kregen we Wappers, Wiertz, die de Romantieke school instelden; maar 't is met Liévin de Winne toch dat we weerkeeren tot de levende, vranke en stevige schildering van onze Rubens-school, schildering in vettige kleur van vleesch en bloed... Een paar flinke mannen-afbeeldsels zagen we hier van de Winne. - Heel apart komt dan te staan onze Hendrik Leys met zijn sekuren stijl en zijn scherpe karakteriseering. Wie was eigenaardiger dan hij, en wat een vreemd-aantrekkelijk werk die

Lucia, dat bleek maagden-figuurken met groen-blauw kleed...

Dan, van Lerius, de Keyzer, Gallait, enz. Hendrik de Braekeleer met een paar naieve meisjes-bustjes; nog anderen... Een aangename verschijning was na hen Agneesens met een vrijere techniek, een meer moderne, zal ik zeggen, wiens vizies baden in een goud blonde atmosfeer waardoor de kleur zich zachtjes verfijnt. Een *Kindergroep*, vol beweging, de *Dame met het handschoen*, verschillende karaktervolle vrouwenhoofden zagen we van hem.

Ik noeme nog - de plaats is hier beperkt - een paar uitmuntende oude-damen-portretten van Piet Verhaert, heel levende schilderingen van Is. Verheyden, werk van Louis Dubois, Evenepoel, Hermans, Khnopff, de Lalaing, Luyten, Mellery, K. Mertens, van Aise, Theo van Rysselberghe.

Het salon werd aangevuld verder door inzendingen van leden des krings en van uitgenoodigen. Daartusschen trok mij 't meest aan het werk van A. Baertsoen en A. Delaunois. Van den eerste waren er vooral de krachtige *Avond op de kaaien, te Gent*, de stemmige *Nacht op 't Kanaal* en, 't voornaamste, de *Fabriek-streek onder de sneeuw*, vol eigenaardigheid door het op-nieuw-geziene van het onderwerp, vol gevoel door het ware van elke bijzonderheid, door de uitdrukking van het treffende geheel: - Een chaos van zwarte huizen en werkkrochten, de schouwen hoog spuwend de kooldampen en 't roet. Daarboven de lucht van den bedroefden dag. Enkele boomenriffen, die nooit meer botten zullen, steken hunne gebroken armen op en de sneeuw, die al die viezigheid niet heeft kunnen dekken, ligt bij blanke lappekens hier en daar... Maar de kleurenmuziek van Baertsoen met hare teerheden van grijzen, groenen, malve zilvers, vale okers, doorzingt dat alles zoodat gij, bekoord, naar

zijn stemme blijft luisteren, terwijl zijn breede vaste stijl u de tragiek in 't brein prent van sommige uren...

Delaunois' heele reeks kerk- en kloosterbinnenzichten vonden we weer. Geen schilder kennen wij die met meer waarheid weergaf de zoo heel bijzondere lucht zwevend in de oude tempels, tusschen de ontwrikbare pijlers, onder de welfsels waar de schaduwen wonen, terwijl beneden 't vertooverde licht door de glasramen valt, in de nevenkappellekens en in 't koor, over de door den tred van de zich volgende geslachten versleten steenen, langs de versierde outers en de grafzerken waarop de namen vergaan... Welke toon-subtielheid, welke diepe expressie in die schilderingen waar ge, als 't ware, de vochtigheid van die eeuwenoude wanden kunt bevoelen, den reuk rieken van wierook, en luisteren naar die stilte waar 't gebed van honderden harten heimelijk opbeefde naar dat Hooge Onbekende...

En zijn kloostergangen waar 't mysterie waart en zijn Begijnenhovekens vol ruste en reinheid...

Ik kan niet, zooals ik 't gewild had, uitwijden over 't degelijk werk van Frans Hens, over dat van James Ensor, Welvaert, Baseleer, Walter Vaes, Victor Hageman, Aloïs de Laet, enz. Een woordeken echter nog over een artist, dien men al te weinig in de tentoonstellingen aantreft: Eug. van Mieghem. Hij was het die van over een twaalftal jaar ons doksvolk begon gade te slaan - sinds deden het ook anderen - en ons gaf eene belangrijke reeks persoonlijke schetsen. Wij zien hem thans weer, eester geworden van vastere stiel-kennis en meer bewust van wat hij *wil*. '*De Haven van Antwerpen*' was een veelbelovend ontwerp voor een grootdoek, en de '*Meisjes van aan de dokken*,' de '*Alleenlooper*,' de '*Kraan*,' enz. waren aardige schilderijtjes.

* * *

In de tentoonstelling van het *Belgische Portret* tijdens de XIXe eeuw te Brussel ingericht door de Société Royale des Beaux Arts vonden we weer meer dan een stuk waarover we hierboven spraken. Door vele nieuwe werken echter werden leemten aangevuld die men in de 'K.v.H.' bemerkt had.

Ik wil hier slechts duiden op twee namen: Emile Wauters en Jean de la Hoese.

Niettegenstaande het theatrale, het oppervlakkige van zijn kunst, - gevolg wellicht van een groote knapheid, een schitterende vaardigheid waardoor de vlug geschilderde brok *aardig* lijkt zoodat men aan geen diepere studie der menschelijkheid van 't model meer denkt - toch blijft Wauters door zijn zekere breedheid van uitvoering, door zijn kennis van 't vak, een onzer meesters van 't portret.

Ik houd echter meer van Jean de la Hoese. Is zijn stijl droger, zijne kleur soms onbeduidend, hij zegt ons veel meer van wat hij heeft ontdekt van de psychologie der gekonterfeite. Zijn *D*^{r} *Rommelaere*, is wel de simpel-sobere, streng goedige figuur van den geleerden professor. Zijne twee vrouwen-portretten houden u staande door hunne trouwe karakter-beschrijving, vooral dat der vrouwe met groen-zijden kleed, een creole-type, bruin-rood van gelaat-tint onder 't inkt-zwart haar, met een grooten mond en eene onverklaarbare uitdrukking in de vreemde oogen...

E.v.O.

Vreemde letterkunde.

Twee Dooden: Charles-Louis Philippe en Jean Moréas.

Charles-Louis Philippe. - Dat de dood soms zoo brutaal wreed kan zijn, dat zij eenvoudig spot met de verwachtingen die ons het meest gewettigd schijnen zonder dat wij haar zelfs van onrechtvaardigheid kunnen beschuldigen, zie, het zijn van die bedenkingen waarbij het misschien beter is niet langer te verwijlen, opdat wij niet al te angstig zouden voelen wat eene ellendige nietigheid het menschelijk leven eigenlijk toch is. Pijnlijk is het steeds de dood te vernemen van een jong kunstenaar, de schoone belofte van rijken oogst plots te zien vernield; pijnlijk vooral die dood van Philippe, wiens werk voldoende reeds om hem eene blijvende plaats in de literatuur te verzekeren slechts des te meer de uitgestrektheid van het verlies voelen doet.

Ik ken geen lot zoo wreed als het deze, in al zijn eenvoud, in al zijne banaliteit - het lot van honderd vroeg gestorven kunstenaars. Voor hen die wat intiem met het kunstenaars-leven bekend zijn, die weten te dringen door het masker van cynisme of excentriciteit waarachter zij hun inniger voelen trachten te verbergen, die weten hoe eene schijnbare ‘bohème’ soms een leven vol bitteren ernst verbergt, is er niets zoo deernis-wekkend als die jaren van onzekerheid en mismoed, jaren van wording, van gebrek aan evenwicht tusschen den artist en het leven, jaren waarop de filister neerziet van uit de hoogte zijner burgerminachting, maar voor den artist zelve dikwijls de bron van zijn lateren besten arbeid.

Heel dien innerlijken strijd met zich zelf en al de uiterlijke moeilijkheden van een ‘début’ had Charles-Louis Philippe ge-

kend; zoon van een eenvoudig klompenmaker van Cérilly was hij in zijne jeugd naar Parijs gekomen om de letterkundige loopbaan te beproeven, had armoede en honger geleden en was eene eerste maal moeten terugkeeren naar het geboortedorp, waar dan lange maanden volgden van droevig wachten op eene kostwinning tot eene kleine betrekking van beambte op het stadhuis - ook te Parijs is het stadhuis eene veilige haven voor zooveel letterkundigen - hem redden kwam. En nu, na jaren ernstigen gewetensvollen arbeid, na eene jeugd vol strijd en miserie, nu rond zijn werk de bewondering begon te rijzen der jeugd, nu het mistrouwen en de vooringenomenheid waren overwonnen van gediplomeerde kunst-beoordeelaars en officieel gepatenteerde zedeprekers... nu hij in de verte den dageraad mocht zien eener zonnige toekomst na zooveel opofferingen, plots.... de Dood!

Maar het werk van den nu reeds grooten doode staat daar in volle heerlijkheid, en algemeen wordt Philippe erkend als de meest-belovende, als de grootste onder de jonge fransche prozaschrijvers. Gansch zijn reeds omvangrijke arbeid - zeven bundels waaronder vier groote romans: *Bubu de Montparnasse, Le Père Perdrix, Marie Donadieu* en *Croquignole* - draagt den stempel van zijn krachtig en oorspronkelijk talent; uit iedere bladzijde treedt ons zoo warm de gansche persoonlijkheid van den schrijver te gemoet, den stillen bescheiden man, glanzend van innige goedheid en groot van mede-voelen. Ieder bladzijde tintelt van zijn humor, o! niet dien kouden humor die spot en lacht, maar dien anderen, dien goeden met hechten ethischen grond, den humor van Charles Dickens of Gottfried Keller, die schijnt lijk een warm zonnetje in het hart van den schrijver dat alle dingen belicht en verguldt, alle personen een trek van sympathie geeft, hunne fouten wegkleurt onder den stillen monkel-

lach van begrijpen en vergeven.

De menschen die Philippe schildert zijn de kleinen, de leelijken, de nederigen; allen die gedrukt gaan onder den last van het noodlot, zij die arm zijn en verlaten, arm aan vrienden en arm aan liefde. '*Pourquoi dites vous toujours que vous êtes un pauvre*' doet hij ergens aan een zijner personen vragen, en even als deze had hij kunnen antwoorden: '*Je ne sais pas; ce n'est peut-être pas vrai; mais j'ai besoin de le dire. Si je ne le disais pas, il me semble que dans la vie j'eusse pu ne pas agir comme un pauvre.*' en elders schrijft hij '*Ceux qui souffrent ont besoin d'avoir raison*.' Zijne helden, het zijn: Bubu de souteneur die weet '*qu'au bout du monde il y a la prison de la Santé*', het is Berthe Méténier de kleine prostituée van den boulevard Sébastopol, het is den bedeesden, machteloozen Jean Hardy die Berthe zoo graag had willen redden, het is de hysterieke, impulsieve Marie Donadieu, den ouden, afgeleefden, blind geworden dorpssmid Père Perdrix en zijn beschermer Jean Bousset, het is den rijk geworden Croquignole en zijn vriend Claude Buy.... maar bij het licht van Philippe's humor voelen wij geen afkeer meer voor dien wereld van prostituées, souteneurs en hysterieken; wij leeren hen begrijpen, liefhebben zelfs. Met Philippe ook leeren wij de grootheid van den alles veredelenden arbeid: '*J'ai toujours cru* - zegt hij in Croquignole - *qu'avoir à gagner leur pain quotidien sauvera les hommes*.'

Charles-Louis Philippe leeft in zijn werk; hij heeft die bladzijden geschreven met eigen hartebloed: hij is arm en verlaten geweest in het groote Parijs; hij is een dergenen geweest die om hunne groote behoefte aan liefde een uur verdooving zochten in de armen der kleine Berthe Méténier; hij kende het neerdrukkende verstompende bureel-leven uit Croquignole en

de stille dorpsmizerie uit le Père Perdrix, maar lijk Pierre Hardy kende hij ook den trouwen vriend onder de gedaante van dien anderen weinig bekenden franschen schrijver *Lucien Jean;* hij zelf was een dier kleinen en nederigen die hij heeft beschreven, een dergenen die moesten arbeiden voor het brood van iederen dag.

In het kleine kamertje van l'Ile Saint-Louis, in de schaduw der Notre-Dame torens, dicht bij het stadhuis waar hem zijn dagelijksche arbeid riep, heeft hij geleefd; niet verre van daar in het gesticht Velpeau is hij gestorven, nog geene volle zes-en-dertig jaar oud, zonder zijn werk naar waarde te hebben zien geschat. Na de verschijning van *Bubu* hoopte hij een oogenblik met dit werk den Goncourt-prijs te bekomen; verscheidene jaren lang werd deze toegekend aan schrijvers van veel minder talent. Maar voor ons, jongeren, behoeft het werk van Philippe geene officieele bekrooning, voor onze helaas te laat komende bewondering rijst het hoog boven alle machteloos gebazel van pedante kritieken of zedeprekers, en zoo wij nu zijne dood betreuren is het minder nog om het onderbroken werk dan wel om de afwezigheid van hem, een jongere ook in de groote familie die toch eigenlijk de gansche kunstenaars-wereld is.

Jean Moréas. - Charles-Louis Philippe stîerf in de laatste dagen van 1909, en nu, pas vier maanden later, in de laatste dagen van April, na den grootsten der jonge-prozaschrijvers, die andere groote, zooniet met Henri de Regnier en Viélé-Griffin de grootste onder de levende dichters: Jean Moréas.

Moréas was eene persoonlijkheid in de fransche letteren. Op het einde der jaren zeventig van zijne geboorte-stad van Athene naar Parijs gekomen behoorde hij tot dat geslacht letterkundigen-

symbolisten en dekadenten, jongeren van vóór gisteren reeds - dat niet slechts de grenzen der poezie heeft verruimd, maar ook zoo vele werkelijke meesterstukken heeft voortgebracht. Hij is van alle scholen geweest, van alle letterkundige groepen en kringen, beurtelings dekadent, symbolist, romanist, zonder ooit daarom zijne oorspronkelijkheid te verliezen, zonder dat zijne verzen, waarin wij overal die klassieke zuiverheid bewonderen die hem als recht Helleen eigen was, daarom mogen worden gelijk gesteld met zoo veel andere dier vluchtige produkten eener literatuur-mode.

Want Moréas was van nature een klassieker. Als stichter in 1890 met Raymond de la Tailhède, Charles Maurras, Ernest Raynaud en Maurice du Plessys der *école romane* wilde hij het fransche vers terug brengen tot de helderheid van Racine en Ronsard. En inderdaad, velen zijner zoo klassiek-schoone *Stances* kunnen nevens het beste werk van Ronsard geplaatst worden, even als zijne *Ifigénie* om hare zuiverheid en eenvoud, door de grootschheid en het eeuwig-menschelijke der karakters nevens die van Racine.

Maar Jean Moréas was in het hart een jongere gebleven. Rond de jaren negentig was hij met Gustave Kahn, Adolphe Retté, Laurent Tailhade, Charles Morice, een der getrouwen die zich in jeugdige geestdrift rond den ouden meester Verlaine schaarden; hem niet slechts als den groep discipelen volgden in zijne lange tochten door al de 'Cafés littéraires' van het Quartier Latin, maar ook een dergenen wier eerbiedige hulde de laatste dagen van den Pauvre Lélian wat hebben verlicht, hem tot het laatste oogenblik trouw hebben bijgestaan; een der trouwe bezoekers op de '*mardis*' van den onbegrepen en miskenden Stéphane Mallarmé. En steeds heeft hij iets behouden van dien jeugdigen

overmoed, van die ridderlijke kranigheid, van die geestdrift der eerste generatie symbolisten. Nog was hij een trouw bezoeker gebleven der Cafés littéraires van den linker-oever, en die middens zoo vol van geestdrift en jeugdigen overmoed, waaruit benevens zoo veel dolle plannen ook zoo veel ware talenten ontstonden, die middens zoo echt karakteristiek voor iedere letterkundige beweging in Frankrijk, ontmoette men nog dagelijks zijn hooghartig en toch zoo innemend figuur, te midden van den groep jongeren waarvoor hij niet slechts de Meester was, maar waarvan ook velen hem niet alleen goeden raad, maar ook warme en innige hulp te danken hadden.

Jean Moréas stierf op het oogenblik dat hij er aan dacht zijne kandidatuur te stellen voor de Académie, een paar dagen voor met grooten bijval zijne *Ifigénie* werd opgevoerd in de Comédie Française. De griek Joannès Pappadiamantopoulos, is als Jean Moréas een der zuiverste en meest klassieke fransche dichters.

PAUL KENIS.

Tijdingen

De volgende oorspronkelijke werken zijn voor dit najaar aangekondigd.

Frans Mijnssen, Tooneelvragen. C. Meyer, *Het Nieuwe Leven*. J. Winkler-Prins, *Gedichten*. Jac van Looy, *De Wonderlijke Avonturen van Zebedeus*. A. de Ridder en G. van Roosbroeck, *Pol de Mont*. Annie Salomons, *Verzen* 2de bundel.

De Heer FIRMIN VAN HECKE heeft aangenomen in 't vervolg de rubriek ‘De Gedichten’ in D.B. te schrijven.

Kantteekeningen

Goed gewerkt, Mr Taquet. - De gevoelens zijn verdeeld, 't is waar. Gij wordt geloofd en vermaledijd. Geesel der deftige lieden, noemen u dezen, Tartuffe en Judas zijt ge voor de anderen. ‘Wat 'n beslag voor zoo'n ellendig tricootje,’ zeggen sommigen. - ‘Liever alle Kunst dood, dan bloot’, antwoorden ze van gene zijde... Er zijn zelfs al geschiedschrijvers die uwe daad boekstaafden zoodat gij wellicht voor eene verre toekomst een soort juridisch Nero worden zult, onverbiddelijk als vervolger der brave scène-hetaeren. En uwe schuld zal 't zijn dat, op den zeker-komenden almanak van binnen 200 jaar, Parisette zal aangeteekend staan, als martelaresse der vrijheid, en patronesse, waarschijnlijk, der gaga-wordende heeren, terwijl men hare hulp inroepen zal tegen verkoudheden en minne schouwburg ontvangsten.

> Het *Theâtre Moderne* te Antwerpen werd door 't gerecht gesloten en de opvoering eener *Revue*, als onzedelijk, verboden! De auteur Mr Tricot, de acteurs, enz! zullen gerechtelijk vervolgd worden.
> *(Dagbladen)*.

Ik, ik dank u, Mr Taquet. Het deed me plezier, waarlijk, dat ge zoo luid hebt kunnen roepen dat die boel *cabots*, schrijver, bestuurder, enz, daar geen *kunst* verkochten, maar wel klein centen maakten bij middel van de min of meer doorzichtigheid van een tamelijk goed gevuld *maillot*. Nu staat die schrijver op zijn plaats, hoop ik, en zal zich zelven niet meer veroorloven nog kritiek te schrijven over Corneille of Ibsen.

- 't Is jammer dat men de *Twee Weezen* of de *Twee Verstootelingen* niet met doorschijnende tricots speelt...

Maar zie hoe onze eigen goede-daden zich tegen ons omkeeren. Welke Barnum had een reklaam kunnen uitdenken treffender dan hetgeen door u uitgevoerd werd. Welk een ongëevenaarde stoet in onze stad, nochtans stad-der-stoeten! - Ik zie het, al heb ik het niet gezien: - Eerst de brommende troep van loensche, bleeke en blauwe tooneelratten, souteneurs, enz.; de schrijver daartusschen als Martelaar van de kunst. Dan, de twee arme priesteressen Parisette en Melle de B., in *maillot*, het beruchte *maillot*, met een pels of een mantelken daarover (ziet ge de met papier bezoolde tooneelmuiltjes op de kasseien, en de hooge hieltjes omklinken?) - En, gij daarachter Mr Taquet, epische kemeldrijver, paraplu zwaaiend en hooge hoed kranig opzij... Eindelijk heel de drom der zwart-behelmde en zilver-beknopte mercenarissen... En zoo, tusschen duizend huilende toeschouwers, naar 't Bureel.

Dàar moet het ook éenig zijn geweest! Proces-verbaal moest opgemaakt - gij, met den tekst van het tooneelstuk in de hand volgt de samenspraak. Parisette en hare gezellin, altijd in *maillot*, met hun geschilderd gezicht, zeggen de woorden en doen de gebaren van hare rollen. - Ziet ge 't dekor van dat muffig bureel en 't parterre van gardevils?

Het moet bijna geweest zijn een *frisson nouveau*.

En, nietwaar, we hadden er allemaal willen bij zijn!

E.v.O.

CONSTANT VAN OFFEL.
IN DE STRAAT

Nagelaten verzen van J. Winkler Prins

I.
Bloeme - hart.

Nu 't bloeme-hart zich opent, starrig-stralend,
Loopt gouden wijzer langs albasten klok,
Ruischt hoorn aan hoorn, wier marmerblankheid trok
Goudgroene kevers, uit blauwe ijlheid dalend
Op orgelpijp aan pijp. Daar, nimmer falend,
Schiet zilverbuks ijlragge stof. De vlok
Groeit uit tot zaadje, dit wordt staatsierok,
Waar nieuw gebloemt in prijken zal, hoog pralend.
O Veldbloem-harten, droevig zijt ge en teer,
Blauwe oogen, die in vochten opslag kwijnen
En klagen, dat het groeien zeer doet, zeer,
En jonge levens oude bindsels schrijnen,
Zelfs waar ze stralen, kil als pauweveer
Met vonken druppen, die door nevels schijnen.

II.
Diep.

In 't diepste diep ligt het gezonken schip...
Diep ligt het schip in 't onderzeesche dal. -
De groene zeeplant slingert overal
Haar rank 't salon in; slingert zelf haar tip
Hoog langs den mast op; rond de ontbloote rib.
Van wat de vlagstok was; kruipt door den stal
En woekert welig in het vaste slib.
De blanke tanden in den kop, die loert,
Waarlangs de lach vloog, zijn thans zonder scherts;
De stem is stil, die velen heeft vervoerd
Tot groote vreugde door haar klank van erts: -
Soms door een rimp'ling van omhoog geroerd
Klinkt nog een klacht in treur-mineur van terts.

III.
Zingende Vogel

Een donkre doek ligt op de kleine kooi
Met gouden traliën. En in 't duister binnen
Probeert de vogel zangkunst te beginnen
Nu hij zich voelt aan de eenzaamheid ten prooi.
Hoor, hoor! wat zingt de kleine vogel mooi!
Hoe tracht door pracht van klank hij te overwinnen
De droeve moeheid, loodzwaar in zijn zinnen...

Hij zingt maar door, ook als ik kruimpjes strooi.
Hij zingt in donker. Maar nu maak ik licht;
En nu het licht is, ha! nu kan hij zingen.
Hij voelt zich vrij. In tonen zweeft hij dicht
Tot de aetherwoning van de hemellingen
En wil door onweer en door bliksemschicht
Tot in de troonzaal van de Godheid dringen.

IV.
Woorden.

Als zwaar beladen karren dreunen woorden
Door 's harten diepzee-plantenweefsel rond,
Verplett'ren alles op den weeken grond
Wat óprankt langs gespannen ziele-koorden,
En heen zich buigt langs afgronds donkre boorden
Naar dieper afgrond. Wondre dieren, bont,
Vuurvlammig schittrend, staan met open mond
Te luistren naar de klanken, die hen stoorden.
Dan wordt het oog een ruit, een donkre ruit,
Waar achter 't vreemde dier-geblikker blinkt,
De stem zwelt aan tot stormgeloei, zet uit
Tot roofgebral, dat schrikverwekkend klinkt...
Dan jaagt elk dier uit zelfbehoud naar buit,
Hapt naar den woordsteen, die zwaar schomm'lend zinkt.

De lijkbidder.

Mijn vriend vertelt:

‘**I**k zelf wordt bang wanneer mijn mond u dit vertellen gaat.

‘Mijn moeder lag op sterven. De wanhoop schoot als een groot water door een gebroken dijk, in mij op; niet zoozeer omdat mijne moeder de eeuwigheid zou binnentreden, maar omdat zij sterven zou in dit huis; dit verdoemde, akelige huis dat 's nachts van in den kelder tot op den zolder vol vreemde geluiden was, waar het zonlicht van een zomerdag nog geheimzinniger binnengleed dan een manestraal en waar de macht van 't ongekende doorheen sidderde..... O! laat mij eerst wat zeggen over dit huis opdat gij beter weten zoudt hoe schrikkelijk hetgene ik u verhalen ga gebeurd is.

‘Ons huis stond heel alleen in eene kale, wijde heidevlakte, ten boorde van eene in de verte verscheme-

rende, hooge beukboomenlaan, die als eene donkere gothieke gaanderij, dwars, recht op recht, als een mes, de droeve woestenij doorsneed.

'O! wat heb ik daar eendige en bange jaren versleten! nooit kwam er het vredige geluid van een wagen over den urenlangen eerdweg gedokkerd, de menschen der stad - twee uren verre - gingen nooit hierlangs. De laan begon een kwaart uurs buiten de stadswallen, liep recht, zonder een enkele woonste dan het onze om haren boord, voorbij ons huis en eindigde een uur en half verder in de onafzichtbare vlakte, die niets te zien liet dan een blooten horizon.

'Die laan diende dus tot niets. Zij lag er als iets te veel op de wereld. Zij was als een wezen dat leefde, voortging naar een doel, maar er het nuttelooze of het onbereikbare van gevoeld had en was blijven staan. Aldus scheen het mij. Zoo stond ons huis alleen in die oneindigheid van aarde en lucht als een verloren, aan een rots gestrand schip in de zee. Maar wat bijzonder bang in deze dicht-overwelfde dreve op mijn geest werkte, was, dat er recht over ons huis een hooge witte muur oprees, waarboven een leger zwarte populieren log en somber hunne zware kruinen omhoogstaken, die in hunne dichtheid van groen een verlaten nonnenklooster verborgen. De zalen en de kerk waren er ledig, maar uilen, raven, ratten en vle-

dermuizen lieten er hunne snelle schaduwen op de witte muren trillen.

‘Langs den anderen kant uitgevende op de vlakte hield eene groote groene poort den eenigen ingang immer gesloten. Eens heb ik met mijn ouderen broeder het klooster bezocht, door met eene ladder over den muur te klimmen, maar er waren niets te zien dan lange witte gangen en wijde hooge zalen waarin onze gedempte stem machtig helmde. Wij waren zoo verschrikt - wij wisten niet eens van wat - dat wij er nooit zijn in wedergekeerd. Steeds dacht het mij, dat achter die muren iemand leefde; er kwamen soms toch zoo'n geluiden vandaan, als stappen van zware voeten en schreeuwen van kleine kinderen. De kraaien en de uilen konden er bij tijds 's nachts zoo'n gerucht maken dat ik mij van angst onder de lakens verstak... De stilte die rond ons hing was schrikkelijk en als een looden lucht op het hart. Ons huis sedert eeuwen opgebouwd in kempischen ertssteen, als de kleur van gestold bloed, stond zwart afgeteekend tegen den kalen horizon en op de grauwe lucht, langswaar de avondschemeringen uitstierven. O! het stond daar zoo geheimzinnig ons huis, in die oneindigheid en de stilte, als een duister kot, opgericht om heel het donker mysterie van het leven te bergen... Eene diepe zwarte gracht, met groenen kwabber bedekt, omsloot

de dikke vochtige muren. Een doolaard was er op een mistigen morgen ingesukkeld en verdronken. Een viertrappig brugsken met ijzeren leuning klom ter witgeschilderde deur, waarin een rond getralied spioengaatje in den witten gang zag. Langs weerskanten van den inkom diepte een groot boogvenster met ijzeren staven voor, in den muur en breed waren de drie ramen van het eenige verdiep waar onze slaapkamers waren. Op het bedonder-bloemde blauw pannendak rechts, stak een houten torentje, zonder klok, een spitslijnig schaliëndaksken omhoog. Vroeger stond er links ook een, maar de bliksem had het er afgehaald.

'Waarom wij daar in de eenzaamheid woonden, in die donkere beukboomenlaan, over de witte muur van een verlaten klooster, kan ik u niet zeggen. De eenige rede denk ik, was, omdat vader, grootvader en diens vader er gewonnen en geboren waren; omdat het in ons bloed zat daar te wonen. Het is wonder dat van al de kinderen, die de verschillende ouders in dit huis ter wereld brachten er steeds maar een in leven bleef, n.l. de zoon, die dan na zijne ouders dood er eene nieuwe vrouw inbracht. Lag er dan geen vloek op het huis?... Maar zij die er geleefd hebben, waren nooit bewust van de geheimzinnige zwaar-op-de-zielwegende lucht, die in het huis en over de vlakte drukte; doch mijn lichaam was als een poort die openstond

voor het onbekende en steeds had ik het klaar bewustzijn van een ander leven rond mij.

‘Ik zag het en voelde het uit de witte kille muren, van uit den zwarten grond, de grijze lucht en de sombere dreve. Ik voelde de ziel der dingen als een wind om mij. En dit te voelen, dat niet alleen-zijn maakte mij bang en het leven droef. Nooit heb ik er mijn mond voor opengedaan, uit vrees dit krachtverlammend gevoel in mijne ouders op te wekken en mij nog angstiger te maken... Ik wierd grooter en opwassende zette zich dit gevoel mee in mij uit. Zoo ging mijn leven in die eenzaamheid traag en eendig voorbij. Werken moest ik niet, daar wij een tamelijk grooten schat bezaten, met het huis van kind tot kind overgeleverd. Dies droeg ik meestal een groote verveling. Slechts eene maal ging ik ter stede en dit was 's zondags om de mis bij te wonen en het noodige voor het huishouden mede te brengen.

‘Wij leefden heel stil. Mijn eenigst genot was de natuur in werking te zien, seizoen achter seizoen te zien opvolgen, hoe de zomer door het donkere boomenloof een versmacht licht in de kameren lei en hoe 's winters de maneschijn bleek-groen strak als het stilstaande bliksemslicht in de gangen stond. Naar den regen kon ik luisteren als nu naar Wagnermuziek en ik was blij als een kind in de drukking van den

wilden wind de vlakte te mogen bewandelen. Hout hakken, bloemen planten, kruiden drogen waren soms mijne bezigheden en 's avonds las ik in zeer oude boeken wondere historiën, die mijn geest en verbeelding prikkelden. En soms kon ik heelder uren uit een doedelzak eentonige liederen langs de vlakte laten drijven. Nu verwondert het mij, hoe ik dat huis niet ontvlucht ben!... Drie dooden: een broeder en twee zusters, heb ik mede uit die woonste gevoerd en op het verre kerkhof helpen begraven. Mijne goede ouders bleven mij nu nog alleen over en met ons gedrieën klom mijn angst van het leven hooger en hooger. Maar zij goeden waren gelukkig en bezaten den vrede des harten. Hunne oogen glansden van kalmte en hun mond droeg stille woorden over gewone dingen of murmelende dankende gebeden. Neen, ze voelden het niet, het geheimzinnige dat op hun woog, noch de geesten der dooden, die in het huis gebleven waren...

'Eens zag ik ter stede een boeksken 'Om de dooden op te roepen'. Mijne nieuwsgierigheid, spijts den hevigen angst voor het mysterie der Dood deed het mij koopen. Bij het lezen ging er een rilling van grooten eerbied door mij heen. Dezelfde avond wilde ik het nog beproeven, niet denkende op de gevolgen. Ik riep de geesten op door middel van een tafeltje. Het stond nevens mijne slaapkamer in eene ledige

plaats, waar het gerust uitmemelde. Een der vier pooten er van was een weinig te kort. Op het blad lei ik mijne handen die wit waren in het licht eener kaars. Doch nauw was ik bezig, of een droog gekraak kroop door het tafeltje heen en langs den te korten poot klonken drie zware kloppen. Ik schrikte op, greep de keerse en liep wankelend naar mijne kamer, wiens deuren ik grendelde.

'Ik viel alsof die drie kloppen al mijne kracht hadden stuk geslagen, op een stoel neder en voelde het koud zweet op mijn voorhoofd staan... Ik had groot spijt van mijn doen. Want het bedenken dat er dooden in huis waren, zou mij nu verteren! Nu zou het eene eeuwige vrees worden! Ik poogde mij het gedacht op te dringen, dat het eene zenuwtrekking van mijne handen was, die het tafeltje langs den te korten poot had getrokken. Zoo kan het misschien ook geweest zijn, maar ik voelde nu toch dat er dooden rond mij waren en dat het hunne tegenwoordigheid was die mijn angst steeds opjoeg. Van af die dag wierd ons huis een obsessie. Duisternis en alleen zijn vluchtte ik, en wanneer ik aan tafel de eenvoudige spijzen nuttigde, was het mij alsof de dooden nevens mij naar mijn schotel zaten te zien. Ik verlangde niet verder de geesten op te roepen en liet het tafeltje in de verlaten kamer met angstigen eerbied

staan. Maar was het 's nachts de wind, die, door de gangen fleerend, het hout kraken deed, en gedempte geluiden naar mijn oor bracht? of was het 't tafeltje dat nog bezield met den opgeroepen doode, zich hooren liet?... Ik geloofde overtuigd het laatste. De nachten waren dus vol schrik en lang.

'Zelfs ten lichten dage was ik bevreesd voor den komenden nacht. En als het avond werd verlangde ik dat er 's nachts wind, veel wind mocht zijn, opdat ik toch de schrikkelijke beseffing niet *beleven* zou dat er waarlijk gestorvenen rond mij huisden. Ik zag dan met afschrik de avond het zwarte land toedekken. En als ik een tijd te bedde lag, verklonken de geheimzinnige geluiden opnieuw. Zoo bleef ik met een van angst jagend hart, rillend liggen luisteren, woedend om mijne onmacht tegenover dat mysterie, tot ik heel laat moei en uitgeput in een slaap doezelde, die schrikkelijke droomen bracht... Ik sloeg een houtje onder den te korten poot, maar de geluiden verminderden niet... Ik wierd zenuwachtiger en heele dagen zat ik peinzend te zoeken naar een mogelijke oplossing om die geruchten te doen ophouden. Eerst meende ik op eene andere kamer te gaan slapen. Maar het weten dat in die beddekoetsen dooden in keerseschijn hadden gelegen, deed mij aanstonds van dit voornemen afzien. De nachtgeluiden kwelden mij zoozeer dat ik er mager

van wierd en ik verlangde te wonen in zuiderstreken waar witte nachten zijn en vele menschen... Doch op een nacht toen ik weder dit heimnisvolle geklop van het tafeltje meende te hooren, was het alsof mijn bloed loopend vuur wierd, van wanhoop en schrik. Ik voelde ineens een macht in mij, een willen, en met een snok schoot ik op als een razende. Ik wilde het volstrekt gedaan maken met al die wonderheid. Hoe, wist ik niet, maar er flitste een klaar gedacht door mijn hersenen. Ik zocht met haast mijn mes dat groot was, en als een, wiens leven op het spel staat en het met zijn laatste doch sterkste kracht wil recht houden, zoo ging ik stout ter andere kamer, waar ik in het maanlicht het bestofte tafeltje staan zag. Ik naderde het en plofte zoo hard ik kon het mes in het hout, denkende alzoo het leven van den geest te dooden.

'Ik voelde mij aanstonds als van een knaagworm verlost en er kwam eene groote verlichting in mij. Ik liet het mes in het hout steken en ging welgemoed terug, maar toen ik omzag trof het mij danig hoe het staal glinsterend blonk in den maneschijn, als eene witte vlam, die boven de tafel danste. Als een ziel zelf. Die nacht hoorde ik niets meer. Te denken of het verbeelding of toeval was laat ik aan u over. In ieder geval ik sliep gerust. Maar 's morgends als ik mijn mes halen ging, verwonderde het mij in 't eerst niet

weinig dat bloed, gestold bloed, het staal bevlekte!... Zeker zou ik aan 't huilen zijn gegaan, indien ik mij niet aanstonds herinnerd had, dat ik een dag te voren een wit duifken den hals had afgesneden omdat het onder zijn zwingen roode puistjes droeg. Maar had ik dan het mes daarna op het gras niet schoongevaagd?...

'Ik twijfelde, zocht in mijne gedachten, die gesloten bleven als de nacht. God! indien dat nu eens geestenbloed was?... Ik wierp het mes in de gracht om van alle vrees af te zijn, en ik hakte het tafeltje in stukken. Het is een der blijdste uren van mijn leven geweest als ik de spanen, met felle vlam, krakend en knetterend zag verbranden in den milden haard en ze tot witte assche op de vlakte in den wind verstrooien mocht. Edoch het heimnisvolle gerucht slierde nog altijd door het huis. Het was alsof er een onzichtbaar levend wezen was, dat spreken wilde door het kraken en het uiteenzetten der zwartte elken kassen en der zwaar gescharnierde deuren. En akeliger wierd van dag tot dag mijn reeds zoo akelig leven zoodat ik dacht zot te worden.....

'Ik weet nu wel dat de meeste dezer gevoelens in mij opklommen door het toeval, maar juist omdat hier het toeval gene andere feiten bracht, dan diegene, die betrekking hadden tot het bovennatuurlijke, zag ik er

dan ook de openbaring in van eene onzichtbare levende macht. Ik voelde er iets goddelijks achter...

‘Nu was mijne moeder ziek geworden. Het was eene ziekte die wanhopig gestadig opklom en die de sterkste kruiden, door mijne oude boeken aangeraden, niet konden nederdrukken. Ik zag hoe ook het land zijn zonneleven verloor. Het groen stond weelderig, maar donker en droog over den lande. Zomergeuren waaiden er niet meer en de zangvogelen waren naar overzee, zoodat de boomen der laan als zonder zielen stonden. Er scheen een felle lichte zon, die niet warm was en snijdende schaduwen teekende. De natuur scheen stil te staan, buiten leven en tijd. Maar in die rust lag de onrust van den Dood. Zoo bleef zij staan een geruimen tijd, vol heimnis, tot dat de dag, waarin het gebeurde wat ik u herhalen wil, de blauwe lucht sloot en donker, vol van onheilspellende kracht over de geheimzinnige wereld woog. Die kracht ontbolsterde zich in een afgrijselijke opeenvolging van donder en bliksem, die overal de smeekende vlam op de gewijde keersen ontstak.

‘Dat was het teeken van 's zomers dood! Nadien heb ik gezien dat de blaren als ineens rosser wierden en als doode vogelen gevallen zijn op den grond.

‘Het was het Noodlot, dat met evenveel zekerheid

en gemakkelijkheid het hart der ontzagwekkende natuur verknaagde als dit van een mier... En het was mij alsof die donkere onweerskrachten als levende wezens, den Dood in zotten triomf aankondigden, die naar mijne moeder kwam. En toen begon ik te bidden voor haar behoud. Doch hier voelde ik bovenuit de onroerbare macht van iets dat sterker is dan hetgene dat van menschen komt. Mijn bidden was een schrijven in het zand.

'Dien morgen was mijn moeder ineens heel slecht geworden, zij lag bewusteloos zonder kracht en haren asem reutelde moeilijk en kort en kwam uit hare keel als een gedempt hulpgeroep uit verre kelders. Ik was ter stede de dokter gaan halen. Hij vond haar uiterst slecht en sprak aanstonds naar de priester te loopen, doch daar dit levensgevaarlijk onweder plotseling opgebroken was, moest ik er van afzien die laatste boodschap voor mijne moeder te volbrengen. Wij zouden dus wachten. En op de voorkamer zaten wij gedrieën rond het witgegordijnde bed, waarin moeder stervend lag. Haar hoofd was streng lijk een marmeren kerk; zij was wit van gezicht met zwarte oogen, die diep onder 't voorhoofd stonden, en zwart haar, dat een blauwe schijn droeg lijk een naamsche aarden kan. Zij lag heel stil en de gele magere handen, waarop vele blauwe pezen dooreenwarden, lagen slak nevens

haar lijf. De laatste sprankel van haar leven was aan 't uitflappen, en vader en ik zagen vol machtelooze wanhoop het dierbaarste en het zoetste van ons leven, door den Dood wiens asem sinds lang door ons huis ging, versmacht worden. Wij zwegen. De stilte woog als een zwaren smoor in de kamer en de zotte schemering trilde als een nutteloos ding langs de hooge muren, die beplakt waren met een bruin, vervelend symetrisch, bebloemd behangpapier.... Moeder liet haar hoofd terzijde liggen en bezag ons met zulken strakken, donkeren blik, dat wij er ons van afwendden vol eerbiedige vrees. Zag ze onze zielen?.. In hare oogen lag reeds de geheimzinnige klaarte van een andere wereld. In haar leefde meer de Dood dan zij zelf.

'Haar die ons zoo lief was dierven wij niet bezien!... Vader, de dokter en ik bezagen elkander met gesloten mond, angstig om de Dood die binnen en buiten was. Vreeselijk woedde het onweder alsof heel de wereld ging openbersten en vergaan in vlam. De hel-groene bliksem kletste open, zette de eenvoudige voorwerpen in scherp licht, danste op de muren en wipte groenen glans op moeders sneeuwwit gezicht. Daarna kraakte en barste de donder in oorverdoovend geluid boven ons hoofd uiteen en tuimelde dommelend met zware schokken naar het einde der wereld. Dan heerschte weêr de onrustige stilte, waarin

alleen de moeilijke, piepende asem van moeder steeg en daalde. Zoo duurde het reeds een groote, langzame tijd en 't hernieuwde zich telkens met feller krachten.

'Spokerig was het, als de bliksem over den witten kloostermuur flikkerde, die dan weer donker als vijverijs in de schemering wegkroop. Het regende niet en dat miek onze angst nog snijdender. Was het eene torentje door zulk onweder ook niet van het dak gekegeld?.. De dokter stak zijne dikke brauwen over zijn oogen, en lonkte roerloos, wantrouwend terzijde, alsof hij steeds dacht dat het huis op zijn hoofd ging neergebliksemd worden. Vader hield zijne oogen wijd open, vol ontzetting naar het voeteind van 't bed alsof hij daar den Dood zitten zag. Hij hield zijne handen vast omdat zij zoodanig van angst beefden. Wat mij nu nog verwondert, is, dat er tijdens dit groote oogenblik niemand een kruis heeft geslagen... Zoo zaten wij daar in de dikkende schemering en dierven moeder niet bezien. Toen heb ik voor het eerst geweten dat menschen steeds kinderen blijven als het onbekende rond hen is... Ineens liet moeder een korte snik. Wij zagen op.

'Hare oogen wierden als met draden - lijk bij een speelpop - plots toegetrokken. Wij sprongen toe, bewust dat het groote volbracht was. Vader viel op moeders borst en snikte het uit met opgekropte woor-

den: ‘Zij is dood, Goede God zij is dood!’ De dokter greep haar pols en keek gedwongen kalm naar de witte zoldering. Doch mij was het alsof er niets gebeurde. Het was alsof ik daar ver van af stond en dit zag als in een droom. Ik was beschaamd over mij zelf dat er geen groote smart in mij opwelde en mijn geest zijn evenwicht niet verloor. Ik wilde dan ook iets doen, waardoor ik uitwendig kon laten blijken een groot verdriet in mij. Doch ik wist niet wat. Ineens in een bliksemlicht, zag ik de gewijde keers rilde omhoogrijzen, lijk een heilig gedacht. Daarmede vond ik iets te doen. Ik onstak ze en aanstonds dreef er een stoffig-rosse, arme klaarte in de kamer, die een mat-gloeiend tintje op de blinkende voorwerpen lei. Ik zag hoe vader, zijn heele lijf gelegen op moeder, opbeukte bij elke snik. Zoohaast de dokter het licht gewaar werd, draaide hij zich om en zei plechtig: ‘Het was niet noodig, uwe moeder leeft nog, ze wordt beter.’ Daarop schoot vader recht en, met opene handen lijk een kristus die zijne wonden toont, aanschouwde hij met een gelaat, waarop groote blijdschap lag, naar moeder, die nu kalm was en sliep. Groote tranen bolden uit zijne oogen...

‘'t Verwonderde mij niets dat moeder niet dood was. Vol eerbied liet ik de gewijde keerse branden. De vlam stond in de donkere kamer, rood als een

druppel bloed, die op en nêer kronkelde als een gepijnigd zielken. De rosse keerseschijn schoof over moeders gezicht en lei in de ingevallen kaken donkere schaduwen, als gaten in haar hoofd. Maar dan kwam de bleek-groene bliksem, den keerseschijn verjagen en over moeders gelaat bibberen, zoodat het dan scheen alsof haar hoofd van binnen verlicht werd, lijk een vlam in albasten vaas. Vader was nu opgewekt en drukte zijne vreugde aan den dokter uit. Doch de dokter die waarschijnlijk bevreesd voor het onweêr op de zijnen dacht antwoorde niet en bladerde ongeduldig in een notaboekje dat het geluid miek alsof er eene vledeimuis in de kamer fladderde.

'En met de stilte liet zich weder dat geheimzinnige voelen, dat was als iemand die rond ons was en dien wij niet zagen. Mijn hart begon hard te kloppen, eene huivering rilde over me heen en een onbeschrijfelijke angst van ik-weet-niet-wat zakte op mij neer. En ineens, flitste het klaar gedacht in mij op dat het *mijne* moeder was, die daar lag. Mijne Moeder!... Nu eerst kwam de vrees haar te verliezen in mij op. Ik kreeg de verzekering dat ik ze verliezen zou, niettegenstaande het gezegde van den dokter 'Ze wordt beter'. Het wierd eene groote pijn in mij. Ik wilde weten wat het met haar ging worden en mijn mond opende zich om den dokter het te vragen. Doch ik

dierf niet spreken, vreezende dat hij haar doodvonnis zou melden. Ik bezag de goede vrouw, mij ineens zoo bewust dierbaar, en toen weende ik... De schemering was duisternis geworden en klaarder lichtte de keerse en de rietige reuk er van was bitter in den mond. Doch drong het licht der keerse door moeders magere leden heen?... straalde de zegen des priesters, in de keerse geprent, uit de vlam in haar bloed?... Mij leek het dat er onder haar vleesch iets onzegbaars zichtbaar wierd.

'Was het het leven dat wederkwam?... Zij verroerde, zij opende groot de oogen en zag met een goeden blik de kamer rond. Zij glimlachte ons toe alsof er nooit iets geweest was, dagelijksch-lief lijk eene vrouw, die terug van de markt komt. Was ze nu ineens genezen? die helle glimlach?... Een gezond mensch was nooit meer heerlijk levend dan zij toen! En wanneer ze de keerse zag zei ze: 'Waarom deed ge dat?... Ik voel mij immers goed.' Ik heb niet gezien hoe haar gezicht was toen ze sprak, want ik sloot bij het eerste woord de oogen van angstige verbazing. Een nooit gehoord, somber geluid was die stem; alsof zij van de dood zelve kwam. O nooit zal ik dit geheimzinnige geluid vergeten! Was dat mijne moeder die sprak?... Ach nu had ik in èèn klank de verzekering gevonden dat hare ziel door het licht

van den afgrond reeds beschemerd wierd. Ik wilde de vlam uitnijpen, maar even somber klonk het: ‘Laat, dit is God aangenaam.’ En ze lachte tot vader die van vreugde niets te zeggen wist dan: ‘Wilt ge drinken?’ Bij haar ja knikken, gaf de dokter haar het koele water, waaraan zij even hare lippen titste. Met de keersschijn in het glas was het alsof zij bloed dronk. En terwijl de dokter haar pols voelde sprak zij: ‘Ga nu allen naar beneden, wat nuttigen, ik heb rust noodig, laat mij alleen’ - ‘Ja kom’ zeide de dokter tot ons, en tot haar ‘geen moed verliezen, de ziekte zal keeren.’ Vader lachte twijfelend, als kon hij het niet gelooven. Maar hadden zij beiden dan niet gehoord dat de Dood door den mond van moeder gesproken had?... En nu kreeg ik de bepaktheid, die vader daarstraks moest gevoeld hebben, als hij meende dat moeder dood was. O die stem die de hare niet meer was! en zwaar klonk als 't geluid van lood. Nog hoore ik ze, eendig alsof zij klonk uit eene doodskist. En wij gingen beneden nadat vader en ik eerst een kus op moeders effen gespannen wit voorhoofd drukten. De trap kraakte onder onze voorzichtige voeten en in de smalle gangen, die het huis kruisgewijs doorliepen, lag een pakbare kille stilte.

‘Wij kwamen in de donkere keuken, die driemaal verlicht wierd door den bliksem, die langs het kruis-

raam naar binnen flikkerde. Driemaal zag ik alzoo het hout als een zwart kruis tegen den trillenden lichthemel staan. 't Was als een levend wezen, dat driemaal zijne armen opensloeg als een noodteeken, een hulpkreet.... Vader ontstak de lamp en seffens stond het koud-geel licht op de hooge witte muren, schaars behangen met zwart-omlijste kopergravuren en portretten, en de scherpe schaduwen der voorwerpen rezen uitgerokken naar de zoldering op. Wij schaarden ons bij de ronde huistafel, maar het licht beet in onze oogen en ik zette een scherm over het lampglas zoodat plotselings heel de keuken in eene donkere fluweelen schemering lag. Alleen op het wit-houten tafelblad en op onze bleeke handen viel het schelle licht, en aan de zoldering hing eene wemelende lichtklad...

'Hier zou de dokter nu zeggen of wij moeder eene kist moeten bestellen, of dat wij voor haar nog Lancie kristikruid moesten koken. Wij verwachtten dit groote, eerbiedig zwijgend. Ik kon des dokters weten op zijn aangezicht niet zien, daar het te zeer in de schemering gedoken zat, maar zijne handen, die op tafel lagen waren wit, met twee gulden ringen. Zij lagen daar kalm en rein alsof zij alles hadden genoten en nu zonder lusten waren. Het leek mij dat zij geluideloos vertelden wat hij in zijn hoofd wist

en in zijn hart gevoelde nopens moeders leven: het was gerustheid... Wij zwegen, maar na een felle donderslag zag ik vaders handen bewegen, en zijne vingeren lichtekens krabben over het tafelblad. Ik zag aan hem dat hij ongeduldig was en iets vragen wilde. Dit aarzelend gevoel van vader om een vraag te stellen, die de waarheid baren moest over het dierste dat hij bezat: Moeder, lag zóó vol tragiek en diep leven, dat ik sedert dien meer vertrouwen in handen dan in menschenoogen - de vensters der ziel - stel. Het voor ons ontzagelijke woord, dat het begin van een groot verdriet of een nieuwe hoop ging zijn, moest van den dokter komen; een eenvoudig mensch, wien het voorwerp waarover hij zijn oordeel geven moest, onverschillig was! Hoe vreemd!... Ineens sprongen vaders handen omhoog - de nieuwsgierigheid die opgezwollen was en een uitweg zocht - en vatten die des dokters en van uit den donkeren, waarin zijn mond gedoken zat, vroeg zijne stem, zwak als verstikt door de schemering: ‘Zeg het mij rechtuit, zal ze sterven?...’ 's Dokters hand ging omhoog en een felle donder verstoorde wat hij zij. ‘Wat zegt ge?’ bibberde vaders mond, alsof hij meende dat de Hemel hem zelfs het wreed orakel wilde verbergen en hij neep zenuwachtiger in 's dokters handen. Deze antwoorde overtuigd (zooals een ziende tot een blinde

zegt ‘'t Is dag’ als 't dag is): ‘ze zal genezen’. En vaders handen kwamen bijeen en vouwden zich samen vol dank... Was dit nu het groote woord? De Waarheid?...

‘Ik weet niet dat was zoo schaarsch uit zijnen mond gekomen, het klonk zoo verloren in de stille keuken. Het bereikte mijn verwachtend harte niet. Had ik niet moeten blij zijn?... Doch ik wist dat de dokter moeders toestand oordeelde naar de schijnlijke beternis. En is de Dood soms niet meer verwijderd van een kwijnende grijsaard dan van een blozend kind, dat in de weide bloemen plukt?... Wat weten wij menschen van de Dood? Ik geloofde hem niet. De machtige drukking van iets onbekends dat als water op mijn hart lag gaf mij de verzekering dat er iets anders bij moeder aan 't gebeuren was... Ik dierf niet denken op wat ik gevoelde. O! het was alsof de muren adem hadden die door mijne ziele ging! Mijne moeder zou sterven! Mijne moeder was misschien reeds dood!... Ik had willen opspringen, naar boven loopen om het te weten, maar het was alsof ik van lood was, zoo zwaar...

‘De dokter was nu aan 't vertellen gegaan over kleine zaken en poogde alzoo mijn vader op de hoogte zijner voldoening te houden. Ik hoorde hen, maar wat ze vertelden weet ik niet meer.

‘En daar ik nu hunne handen in houding naar hun innigste gevoel liggen zag, ging ik ondanks het weten dat een sombere macht om mij wandelde over de handen der menschen aan het denken; hoe hun doen een klare weerspiegeling van 's menschen zieleleven is!... En ik dacht aan de handen van de miljoenen menschen van den aardbol... Maar plots deed een snerpende tjingelslag van de hangklok mijne gepeinzen verdrijven en temets hoorde ik den slinger en het raderwerk stil vallen, juist (dat wist ik later) als het 8 uren moest gaan slaan... Bij dit besef schoot het kippenvleesch op langs heel de lengte van mijn bevende lichaam en het bloed wierd als in mijn aderen gestolt, alsof nu heel mijn lijf met dikke ijzerdraden was doorstoken, die mijn leden strak gespannen hielden. Waarom hield de horloge op?... Omdat ze afgeraderd was.

‘Maar waarom moet dat juist nu zijn?.. Nu mijn moeder?.. Was dit een teeken?.. Het bloed gudste ineens wild door mijn lijf en mijn hart klopte met zwaren bons lijk eene doodsklok. Ik had groot spijt dat ik dit stilstaan had gehoord, hier in dit huis waar het toeval zoo'n juiste openbaring was van het ongekende! Vader noch de dokter hadden het gehoord en vertelden voort... Indien zij eens dood lag, ik wilde gaan zien, mij verzekeren, maar ik kon mij niet

bewegen, zooals men dit heeft als men van de nachtmare bereden is. Ik voelde dat er iets moest gebeurd zijn. Er hing als een wind om mijn gelaat (de deuren waren gesloten) het was als de asem van iemand die over mijn schouders gebogen zat. Was het de geest van moeder die mij omzweefde? Vader vertelde toen juist van den bedelaar, die in de gracht verdronken was. ‘Toen viel hij voorover in het vuile water, dat seffens boven hem toeging. Hij kwan niet meer boven, doch zijn rechterhand bleef grijpend uit het water steken’. Buiten hoorde ik een lang gezucht dat was als van een mensch. Het was de wind die opgestaan over de vlakte joeg en in de boomen huilde. Hij stootte tegen de deuren en eene klink hoorde ik in den gang neervallen. Hij loeide in den schoorsteen als eene dolle vrouw. Was het de stem van moeder?.. Ik dacht te sterven van schrik en het zweet liep van mijn voorhoofd met groote lekken. Het was alsof uit de muren een gezucht aandreef, de grond beefde, alles scheen te leven!.. De donder dommelde steeds even krachtig en als de bliksem lichtte, sloeg deze telkenmaal een zwart kruis op het venster. Maar nu met de store, die neergelaten was, zag ik het vaag als in een wolk, als een teeken uit een andere wereld, daar waar geen menschelijke redding meer te helpen is. Maar voelde vader dan ook niet dat moeder dood was?..

Ik had het willen uitschreeuwen maar mijn keel was als toegesnoerd voor alle geluid. En hij eindigde: ‘Ach, zijn scherpe gil, die wij hoorden, dat het een doodsgil was en ons tot het venster riep heeft tot niets gebaat. Wij bezagen slechts elkander verwonderd, alsof hetgene daar gebeurde een vertelsel was. Wij hadden hem zoo goed kunnen redden!’ - ‘Het is wonder’ zei de dokter daarop ‘wanneer er waarlijk de Dood bij gemoeid is, hebt ge dan nog niet opgemerkt, dat alle onze macht om den stervende te redden verlamd wordt, dat wij dan als gehypnotiseerd worden, door ik weet niet welke geheimzinnige kracht en wij niets vermogen?.. Zeker is het dat velen onzer daden, de onzen niet zijn en er soms een soort van Godheid in ons plaats neemt, die ons verplicht dat wij den wil der Hemelen laten geschieden...’ Dan kwam er weer de stilte, die mij zuiver de tegenwoordigheid van iets anders deed voelen. Ik dacht dwaas te worden van angst en zielespanning. Doch vader zei plotselings ‘Wij zouden het nog vergeten; wij zullen een glaasje wijn drinken’ en tot mij ‘Jongen, haal ons een kruik.’ Met zijne woorden was het alsof al wat kracht en moed was uit mijn lijf wegwaaide. Ik moest om den wijn te halen, in de groote voorkamer, waar de eenige kruiken wijn in eene zware eikenkast verouderden. Uit gewoonte kon ik ook alles in de

duisternis weten te vinden. En ik dierf geen lucifertje nemen om vader niet te laten blijken dat ik bang was. Ik huiverde. Indien nu de geest van moeder, die ik reeds dood meende, mij eens volgde? (in de duisternis worden de geesten zichtbaar). Ik ging door den donkeren gang, die juist verlicht wierd door een bliksem en tusschen de tralieën van 't spioengaatje in de voordeur zag ik de witheid van den kloostermuur spokend vlekken. Aan den trap bleef ik staan en luisterde naar boven, waar het doodstil bleef. Ik had slechts eenige trappen op te klimmen om mij te verzekeren over moeders dood, maar ik was als een, die als de waarheid zich toont, de oogen sluit. Mijn hart propte in mijn boezem van nieuwsgierigheid maar ik dierf niet gaan zien. Ik moest verder om niet te vallen. De deur der voorkamer krijschte en een verstikte doffe geur sloeg me van uit de donkere plaats kil op het bezweet gelaat. Ik wilde stout zijn, maar ik meende in den grond te zinken toen ik boven de kast twee lichtgroene vlammetjes mij aanstaren zag.

‘Het haar zinderde mij op het hoofd van schrik en het eerste geluid van een rauwen angstkreet trilde mij reeds in den mond als het bliksemlicht in de kamer viel en ik in de twee vlammetjes, de oogen van onzen rossen, heimelijken kater herkende. Ik was kwaad op mij zelf en liep het dier van de kast

trekken en gaf het een stamp dat het zulke pijnlijke gil uitkrijschte dat ik er bij vergrauwelde. Ik nam de wijn en greep den kater die in een hoek gekropen was onder den arm... Toen ik binnenkwam had vader reeds drie kristallen glazekens op tafel gezet en op mijne plaats stond het glaasje waar moeder steeds uit dronk. Het was eene ronde tulpe, die sierlijk op een rilde staanderke, met platte voet, openkelkte. Vader schonk in. Het deed mij wee uit dit glaasje van moeder te moeten drinken, dat nooit voor niemand dan voor haar gediend had. Dit te moeten was me als een groot teeken dat zij dood was en dat ik het glaasje overgëerfd had. Vader had het er zeker onbedacht neêr gezet. Neen ik zou er niet uit drinken. Was het, indien zij nog niet dood was, niet als een roep dat zij sterven mocht?... Ik tikte even, doch dronk niet.

‘En weder ging vader met den dokter aan 't vertellen. Maar voelden zij dan niet dat er een doode in huis was?... Ik zou wachten om naar boven te gaan zien tot zij gingen, maar de langzame tijd scheen eeuwen te duren. Ik dempte mijn zuchten en om mijne zenuwachtigheid te verbergen, wreef ik over de huid van den mageren kater, die nu op mijn schoot te ronken zat. Ik vergrizzelde bij het duidelijk voelen zijner ribben en ruggegraat. Ik kreeg plots zoo'n af-

schuw van hem, dat ik hem wilde wegstooten, maar hij wipte over de tafel heen en sloeg mijn boordevol glaasje wijn om, dat neerkletste en rikkelend stukken brak. De roode wijn vloeide over tafel in een wijden plas en stootte geuten naar alle zijden weg, die den tafelboord raakten en in dikke druppelen op den grond lekten. Het was mij alsof dit het bloed van moeder was dat uit haar gebroken hart in de eeuwigheid nedertikte. Ik had er kunnen bij weenen dat dit glaasje gebroken was...

'En nu wierd de angst in mij als een blakend vuur, dat opvlamde en mijne heele lijf schroeiend doorspoelde. Ik voelde mij zoodanig vol pijn alsof alle mijne leden door het feit gemarteld wierden. Ik kon het niet meer houden. En met een razende gil poogde ik al mijn angst en verbeelding weg te duwen, maar de dokter stond op, nam de scherm van de lamp om het uur te zien. Weer was de witte keuken in het strakke lamplicht. 'Nog maar acht uur' zei mijn vader. Ik dierf niets zeggen. Doch toen zij ook geen geluid hoorden en zagen dat de slinger als een wijsvinger roerloos naar de diepte wees, wisten zij dat de klok op dien tijd was stil gevallen. De dokter keek op zijn uurwerk dat negen wees: 'Wij zullen nog een weinig wachten "zei hij" de donder mindert, seffens zal ik wel kunnen heengaan.'

‘Zouden wij niet naar moeder gaan zien?’ vroeg vader.

‘Laat ze rusten, 't zal haar goed doen. De ziekte heeft een verre terugsprong gedaan. Na een goede verzorging kan zij in de aanstaande Lente in de vlakte wandelen.’

‘Vader lachte innig. Mij was het ondragelijk geworden. Ik wilde de zekerheid hebben of ik zou er bij stikken. Ik stond op een van die uitersten van 's menschenleven, waar het niet verder mogelijk is dezelfde te blijven en er eene herschepping in u moet plaats grijpen wilt gij niet door eene beroerte of den Dood geslagen worden. En plots, onverwacht was het daar! Ik ril er nog bij... Een voorzichtige bellentik klonk in den gang, nog een... en nog een. En dan een diepe stilte. Het waren als drie kloppen van een ijzeren hart. Tegelijkertijd kwam er eene vreemde macht in het huis, ieder onzer was er van bewust en verbleekte. Ik zag het dat wij ieder dachten dat de anderen iets zagen dat voor hen zelven onzichtbaar bleef. Ach, nu werden vader en dokter eerst gewaar wat mij reeds zoo lang op het hart drukte!

‘Wij bezagen elkander vol angst. Wie was daar nog zoo laat aan de deur op dien eentonigen weg?... Als ijs wierd ik koud en mijne beenen knikten. Het was alsof er gaten in mijn lijf waren, waardoor heen al

mijne kracht wegzonk, lijk water door een teemscht. Was het den Dood die in beenderen lijve aan de voordeur kwam bellen, om ons zelf de droeve mare te brengen?... Vader keek mij aan, ik hem en wij bezagen elkander zooals wij elkaar nooit meer bezien hebben of zullen. Wij lazen in onze oogen wat wij beiden voelden. Nu verstond hij en hij greep met eene klauwende hand den dokter vast en vroeg heesch en koortsig: 'Neen, niet waar? ze zal niet sterven?'. Had de dokter het niet gehoord?... Wilde hij niet antwoorden?... Hij zei slechts 'men wacht daarbuiten, ik zal gaan openen' en tegelijkertijd verdween hij in den donkeren gang. Onze zielen hadden hunne oogen opengedaan.

'Vader stond liggend tegen den muur, met het hoofd vooruit in angstige spanning te luisteren, bewust dat er iets vreeselijks komen ging. De dokter hoorden wij openen en dan verklonk er een kort gefluister van eene vreemde, zware mannenstem. Ik zag vaders mond opengaan en zijne oogen grooter worden. Wat ging er dan naken?... Wie was daar?... De tijd duurde mij eene eeuwigheid, waardoor mijne gedachten als wilde vlammekens voortzwiepten, nijdig lijk sneeuw in noordewind. Het was mij alsof in dit ééne oogenblik tien levens konden verloopen.

'Doch daar ging de deur open en de dokter liet een

groot bleek man binnen. Hij was in 't zwart gekleed met witten das, een zwart zijden hoed en zwarte handschoenen. Zijne oogen stonden diep achter het voorhoofd en de dun-gelipte mond was toe en als een houw in zijn lang bleek gezicht. Hij zag ons aan met een strakken blik, waarin iets van overtuigd medelijden zwom. Hij reikte vader langzaam een wit, zwart omboord kaartje waarop een gewonen naam - die ik nu vergeten ben - gedrukt stond met daaronderd het woord ‘Lijkbidder’ en terwijl hij het vader reikte, wiens armen slap nevens het lijf hingen, zei hij met eene donkere, holle stem ‘Innige deelneming. Mag ik de doode aanbiddelen in de stad?..’ Heeft er ooit een mensch meer verschoten bij de akeligste gebeurtenis als vader en ik bij die enkele woorden?.. Vader zag ik verbleeken, oprijzen en den man wanhopig bezien terwijl hij riep ‘Dood! Dood!.. zij?.. Hoe weet gij dat?’ Maar de zonderlinge man zei heel eenvoudig, als een die niet weet ‘Hoe?... Ik dacht het.... ja ik dacht het maar... en daarom... maar als ze niet dood is...’ De dokter nam hem bits het woord af. ‘Zwijg lomperd’ en tot vader lachend, troostend ‘Ah, het is een dwaas... een simpele... Ik ken hem. Hij heeft het weer gedroomd. Zoo praat hij elke dag de menschen wat in het oor’ en dan weer tot den man, wiens stoer gezicht uw medelijden afsmeekte. ‘Ik dacht dat gij zoo

ernstig spreken moest?..' Maar nauwelijks had ik de eerste lijkbidderswoorden gehoord of ik voelde mij staan in een groot verblindend licht, dat mij de ziel verzengelde. Ik liet een rauwen kreet, want de waarheid zijner woorden danste als vlammend bloed voor mijne oogen. Het was alsof met dit klare besef mijn lijf van duizend mieren krioelde. En met een forschen duw stiet ik de drie mannen uiteen, en als een razend dier liep ik in den gang, stormde de trappen op naar moeder!..

'De keers was bijna uitgebrand, een blauw vlamken wiegde nog boven het drijvend was. Met een kreet sprong ik vooruit, naar het witte bed, sloeg mijne armen rond moeders lichaam en drukte mijn mond op het voorhoofd. Maar ik deinsde terug, want haar voorhoofd was koud als ijs en hare leden stijf. En toen zag ik ze in het trillende keerslicht liggen wit als sneeuw in maneschijn, met wijd opengespalkte mond en gerokken hals. En het eene opene oog waarin de keersevlam bibberde, keek mij koud en beschuldigend aan!

Ze was dood!..'

Lier.

FELIX TIMMERMANS.

In memoriam Jean Moreas.
... (Gestorven op den 30sten Maart 1910)...

I.

‘C'est le Passé, c'est le Passé
Qui pleure la tendresse morte.’

Wellicht dat dit nog eens zou kunnen zijn
Voor wie u kenden in dit wisslend leven,
Ter zalen waar der luchters schijnsels beven,
De glazen hoog met zelfden gouden wijn; -

Wellicht dat gij-zelfs na den tijd der klachten
Voor vele een doode vriend zal moeten heeten:
Omdroomde rustplaats in het warrend weten
Tot weeke en trouwe pozing der gedachten...

Wellicht... voor wie u kende als mensch tot mensch
Die zorgvol uw gewend gebaar bespied,
De rijpe klank beluisterd had van 't lied,
En die u leidde tot den versten grens...

Maar nimmer zal door hen, die kostbare uren
In uw verrukt-gedroomde aanwezigheid
Beleefden, één verdroefd woord zijn gezeid,
Noch smart om 't vroege dood-gaan te verduren. -

Daar zal voor hen geen scheemrend avond-schromen
De wijde, duistre strekking van den nacht
Een broze wijl bewake in teedren wacht,
Omdat voor hen geen nacht behoeft te komen:

Hier is geen levens-wissling te beklagen
Met tranen of met leed-gezwollen woord...
Zoolang één minnend mensch uw liedren hoort
Blijft ge een ondoofbaar gouden dag in 't dagen.

II.

Gij ondernaamt dien vèrsten tocht:
Van vaderland tot vaderland...
En... vòndt gij wat gij zingend zocht:

Weende in uw graag-geheven hand
Geluk den parel-zuivren traan?

‘Je suis triste, friste...’

De verzen die uw leven zong,
Voere' in hun vollen rhythmenslag
Een geur als in de hairen hong
Der bruid, die uit den Zuiderdag
Geleid werd op een vreemden baan...

‘Je suis triste, triste...’

En midden in uw trouw Parijs,
Waar 't al uw rijpe liefden had,
Luidde u een mee-gedragen wijs,
Die gij uw dagen niet vergat
En die voor òns niet zal vergaan:

‘Je suis triste, triste...’

III.

Uw donkere oogen die zich zalig hieven
Ten hemel die zich over Frankrijk spant
Dragen diep in hun weligheid de droomen
Aan 't andere, 't verre en eens-verlaten land.

‘Je me souviens, je me souviens...’

Uw woorden in een vreemde taal gesproken
Zijn van een vleiend-zoeten geur doorâemt:
Zoo is het, dat de wijdheid van uw liefde
Twéé landen in één heerlijkheid omvâemt

‘Je me souviens, je me souviens...’

Twee tijden mede: 't nu, dat gij doorleven
Zoudt wille' in vol-gerijpte vreugdigheid
En 't verre toen, een trouwe droom, die immer
Voor uw gepeins een weemoed hield bereid.

‘Je me souviens, je me souviens...’

Dat is het wat wij zoo verdroefd beminnen:
De vreugde door een trage smart omstreeld;
Of gansch een dag van vreugdigheid doorzongen,
Die nochtans 't mee-gedragen leed niet heelt:

‘Je me souviens, je me souviens...’

JAN GRESHOFF.

Het afscheid
(vervolg)

III.

In de vestibule, opzij van de groene gang-planten, verwelkomde de oude Mevrouw Hada haar schoondochter.

‘Dag Sophie, een goeie reis gehad? Ben je niet moê? Je koffer heb ik al naar boven laten brengen. Misschien wil je eerst wel naar je kamer gaan om je wat te verfrisschen’.

Annie zag hoe haar moeder haar grootmoeder kuste: de groote mooie blonde moeder dat kleine grootmoedertje; 't was of grootmoeder verdween in moeder's omhelzing; ze was bang een oogenblik dat grootma gebroken zou worden.

‘Annie wil moeder misschien wel haar kamer

wijzen, niet', sprak de oude Mevrouw, 'dan ga ik in dien tijd nog even met de juffrouw spreken'.

Boven, op de groote logeerkamer, trad Mevrouw Hada dadelijk op het open raam toe. Ritss, daar hing haar mantel open; hare handschoenen legde ze voor zich op de vensterbank.

Op 't groote grasveld voor het huis lagen bronzen zonneplekken; oranje, hier en daar nog groen doorspikkeld, stonden de roerlooze boommassa's in het laatste licht. In 't midden van 't gazon, om de witte til, klapwiekten duiven.

'Hé... hier bekom je... Ja, 't is wel heerlijk buiten', verzuchtte Mevrouw, haar beringde vingers tegen elkaâr buigend, dat de gewrichten knapten. Annie keek naar de ringen, keek naar haar moeder, zooals ze daar stond, groot in haar lila toilet, onder 't achteloos open geflodderde manteltje haar blouse van chineesche zij met écru kanten kraag; het blonde hoofd onder den grooten hoed wat koper beschenen. Annie keek, en: 'O, moeder, wat ben je... mooi!' had ze uitgeroepen, spontaan, toen dadelijk wat verlegen om wat ze gezegd had.

Mevrouw Hada lachte. - 'Dwaas kind' tikte ze Annie op de wang. 'En jou - laat me jou nu eens goed bekijken. Dat groen staat je wel, zeker in Arnhem laten maken, niet? 't Gaat al schemeren zie je

wel: de zon trekt van de boomen weg; jammer! Morgen vroeg opstaan; jammer dat 't al October is; goddelijk anders: vroeg op te staan: de dauw nog zoo op alles te zien liggen'.

'Moeder! 'k heb u nooit vroeg op zien staan!' schaterde Annie.

'Ai kind, wat lach je hard, ça ne se fait pas. Mag ik vragen of je me overal gevolgd ben in Karlsbad, in Wiesbaden?...'

Annie was dadelijk vol vuur. 'Hé ja moeder, straks aan tafel vertelt u nietwaar: van alles wat u gedaan hebt, wat voor menschen u hebt ontmoet? En nu zal ik u maar even alleen laten, niet; ik moet me nog voor 't eten verkleeden...'

Beneden, in de zijkamer, waar 't licht was aangestoken en het vlammend blok in den haard een behaaglijke warmte verspreidde, zat, op de canapé, in de rood-stille schaduw van een zijde-omkapte lamp, de oude Mevrouw Hada haar schoondochter op te wachten. Ze was wat beverig en kil, ondanks de warmte in 't vertrek: ze geloofde dat ze zenuwachtig was door de komst van Sophie. 't Was een goed kind, Sophie: zoo hartelijk als ze haar gekust had. Alleen... ze was wat bang voor Sophie, ja, liet zij oude vrouw 't zich maar eerlijk bekennen: ze was wat bang voor

haar... Sophie was zoo groot - zij voelde er zich zoo nietig tegenover - en dààrom wat bruusk misschien, met zulk een harde stem en een lach die haar pijn deed.

En waarom je zoo kleeden als Sophie deed? 't Was wel niet bepaald opzichtig - Sophie was een gedistingeerde vrouw - maar toch... eenvoudig was anders. Ze vond het niet verstandig tegenover Annie...

De oude Mevrouw zat stil te staren in den haard, waar het groote blok door de loome vlammen lekkend beslopen werd. En in zich voelde zij een angst om wat ze zich voorgenomen had, 't zij nu, 't zij straks als Annie naar bed was: te spreken met Sophie... over Lou... te vragen aan Sophie waarom er toch... in hun verhouding... zoo iets vreemds was... waarom zij en Louis toch niet bleven in den Haag, of anders sámen reisden. Dat kon toch niet goed zijn en dat moesten de menschen toch vreemd vinden: een verhouding zooals zij...

De oude Mevrouw zag er erg tegen op: te moeten spreken; en heimelijk hoopte zij dat Annie, die zich was verkleeden, maar het eerst beneden zou zijn: dan was de mogelijkheid van zelf afgesneden, en zou zij tot van avond kunnen wachten.

't Was haar een afleiding toen Juffrouw Verheide binnen kwam: haar iets vroeg over de tafel schikking.

.....

Voor haar kleêrkast had Annie lang geaarzeld wat aan te trekken. Ze had veel lust zich mooi te maken, héél mooi; maar ze durfde niet. Wat zou grootmoeder zeggen. En ook mama zou het gek vinden en juffrouw Verheide en de knecht, o foei nee, ze durfde niet: ze zou zich dood schamen. Ze had toen maar een wit serge jurk genomen; zou beneden een theeroos in haar ceintuur steken. Wacht, dat vieze ding van van morgen kon in de mand; ze was er meê in 't duivenhok geweest en die vuile pooten van Castor en Pollux kreeg je er toch niet uit.

Voor te gaan naar beneden, bleef ze nog een oogenblik voor 't venster staan. 't Was nu schemerdonker buiten. Beneden op 't grint hoorde ze geknars van klompen; een oogenblik later zag ze Bertus in zijn blauwe jas naar den stal gaan. Ze dacht aan moeder. Hield ze van moeder? Ze wist het niet. 't Was haar eigen moeder niet en ze hoefde dus van moeder niet zooveel te houden als van papa en ook niet zooveel als van grootma... Toch geloofde ze wel dat ze van moeder hield en in elk geval vond ze moeder heel mooi. O, 't was leelijk, maar ze was jaloersch van moeder omdat ze zoo mooi was; ze voelde er zich zoo nietig en zoo dorpsch bij, al had moeder dan ook gezegd dat ze niet erg verboerscht was. Sommige

menschen vonden moeder heelemaal niet mooi: Mevrouw van Dwingelo in den Haag wist ze zéker, en dan, ze geloofde ook niet dat grootma moeder mooi vond. Van grootma kon ze 't, als ze 't naging, ook wel begrijpen: grootma was zoo anders; ze hoorde zoo heelemaal bij de Groote Brink, terwijl moeder - neen, die hoorde er nu zoo in 't geheel niet bij...

Met die gedachte wipte zij de trap af naar beneden - voor 't diner.

.....

's Avonds, onder 't uitkleeden, was zij vol van Mama, zooals zij andere avonden vol was van De Groote Brink. Op haar kaptafel stond de doos likeurbonbons, die zij van moeder gekregen had; af en toe, onder 't borstelen van haar haar, snoepte zij er een met gretige vingers. Aan tafel was mama al dadelijk begonnen te vertellen van Wiesbaden, van Homburg en van haar reis... En hoe eenig, eenig, éénig toch, dat mama daar in Wiesbaden Henk de Pretere ontmoet en met 'm gedanst had! Moeder gedanst met dien stijven Henk; wie had dat ooit kunnen denken! En hij is zooveel jonger, nog zoo'n jongetje, net twintig, geloofde ze. Zooals mama verleden jaar op 't Kurhaus hem nog had nagedaan: ‘Daag mevrouw Hèèdèè, hoe mèèkt u het? De zee is maanjifiek van avond, vind u niet’. En nu had moeder met

Henkie gedanst. Eenig leuk toch aan zoo'n badplaats: 'smorgens wakker te worden met muziek; 's middags weer concert en pantoffelparade, en 's avonds bal... Ze was dol op dansen; ze zou haast 'n moord doen voor een wals, geloofde ze; zalig gewoonweg. Daarom vond ze 't ook heerlijk weer naar den Haag terug te gaan, al moest ze er De Groote Brink dan ook voor achterlaten. Hààr Groote Brink!...

Ze lichtte het gordijn een weinig op en zag naar buiten. 't Was een donkere avond; geen maan. Als inkt-zwarte plakkaten stonden de boomen voor het huis; zacht ruizelend. Morgen zou ze vroeg opstaan: afscheid gaan nemen van al haar plekjes. Moeder had haar beloofd óók vroeg op te staan: ‘om de dauw nog zoo op alles te zien liggen!’ - maar moeder versliep zich toch - die was veel te lui! En eigenlijk ging ze ook liever alleen. Moeder begréép De Groote Brink niet; niet zooals zij; moeder kon voor al haar plekjes niets voelen. Gek, nu vond ze 't opeens weer naar, om overmorgen weg te gaan: als je wat lang keek in dat donker en luisterde naar 't boomengeruisch - dan was het net of al het andere van je wegviel, of er niets was dan die ouwe, trouwe, geheimzinnige Groote Brink... Gek dat ze nu een bonbon in haar mond had: een bonbon uit de Wiesbader

doos van mama. De Brink en bonbons - dat hoorde nu zoo heelemaal niet bij mekaar...

Het raam sloeg koû af op haar blooten hals, en ze rilde. Nu gauw in bed; ze kreeg slaap ook, en 't zou haar spijten als ze morgen niet vroeg wakker werd...

(*Wordt voortgezet*).

GERARD VAN ECKEREN.

Over ‘Een tafelspeelken’ .. en ‘Elckerlyc.’..

Fijne, weinig meedeelzame, weinig vechtlustige liefhebbers houden er in hun binnenste gedachten en gevoelens omtrent Poesia op na, die zij slechts noode uit de veilige haven van het stilzwijgen zullen brengen om ze toe te vertrouwen aan den breeden, ondiepen, met allerhand lisch en kroos en spichtig riet bewassen stroom van meeningen, die 't geluk, de wijsheid en de illusie uitmaken van den grooten hoop der onmondigen en, eenigszins gewijzigd, van den kleinen hoop der min of meer ontbolsterden. Maar zijn zij onder elkaar, ongenaakbaar voor de Argusoogen der strijdbare, heerschzuchtige voorlichters der generatie van 't jaar zooveel, die den mond vol hebben van, en anderer mond volstoppen met deze *time-bettering days*, dan fluisteren bewuste liefhebbers elkander wel eens in het oor, dat, alles wel beschouwd, de letterkunde in deze landen nooit bijster hooge vlucht genomen heeft. De lyrische, idyllische en didactische aanleg is sterk genoeg en doet door de tijden heen wel goede vruchten rijpen; maar het kort begrip, het toppunt en de kroon van alle dichten en schrijven, het tooneel, draagt het kleed der armoe. De vorm is er wel; maar de inhoud heeft met het dramatische zelden of nooit wat te maken. Daartoe schijnt er een beletsel in de lucht te hangen. Het tragische mislukt met schier

nooit falende zekerheid; het valt met zijn neus ten gronde in breedsprakig, grootschreeuws of sentimenteel pathos. Zijn wij er minder om? Neen; wie geeft, wat hij heeft, is waard dat hij leeft en wij hebben wonderdaden verricht in het schilderen, ook met de pen. Laat ons het hoofd niet breken met stadhuiswoorden als Lope, Calderon, Shakespeare, Ben Jonson, Molière, Goethe en hun bijhang. Laat ons de schuld laden op de onverbeterlijke letterkundige onnoozelheid waardoor wij ons, in deze nog erger dan in andere zaken, vergaapt hebben aan de meest ondramatische, de meest theatrale tooneelletterkunde ter wereld, de Fransche. Nu nog, als de titel van een klucht luidt, en denkelijk nog vele jaartjes na deze. Amen.

Halt! 't Is - heid van ons! - weinig bekend, maar wij hebben toch één dramatisch dichter, die dien naam verdient en, in weerwil van zijn ongelijkheid, toch hooger staat dan Eenoog in het rijk der blinden: Breero, Gerbrand Adriaanszoon Breero. Die ten minste kon zich dichtende achter het Masker bewegen, en u een zwaren adem doen toewaaien van op het tooneel, adem uit de borst van echte menschen. Onze Rodenbach begreep het, en zei het, en toonde ook daardoor, vooral daardoor, dat hij verder zag dan de rest. Dat er niet meer vereering voor Breero, dezen eenigen echt-dramatischen dichter in Nederlandsche taal opgaat, is een bewijs te meer van het wanbegrip, het gemis aan zuiver inzicht der Nederlanders in zake tooneelkunst.

Behalve Breero in het bizonder, is er nog de Nederlandsche Klucht in het algemeen, de heerlijke Klucht uit de vijftiende en twee volgende eeuwen. Niet als de mysteriespelen, die slechts een aanhef zijn, behooren vele kluchten tot de wereldletterkunde. Zij zijn schitterend van vorm en effekt, schatrijk van taal en zoo

menschelijk van schering en inslag als slechts weinige dergelijke stukken, ontstaan in het hoofd van groote dichters in den vreemde. Wij moesten er trots op zijn, instede van er, in onze aangeboren letterkundige onbekwaamheid, superieur op neer te zien, wanneer wij soms van hun bestaan niet geheel en al onwetend zijn.

Als iemand ons de gelegenheid biedt om een van die dingen ten tooneele te zien, mogen wij hem dankkaar zijn; als die iemand een uitstekend tooneelmensch is als Royaards, dubbel dankbaar. Het was: ‘Een gheneughlijck Tafelspeelken van een droncken man ende zijn wijf, hoe hem 't wijf dwinght de lantaren te dragen.’ Een klucht, of liever een kluchtige scene slechts, niet van de allerbeste op zich zelf, maar nog ruim goed genoeg. Het is niet om de lantarengeschiedenis zelf te doen; die is niet meer dan een gegeven, een voorwendsel. Luister eerst naar de kort-saamgedrongen avondstemming van het begin: ‘Waar zijt ghy man, comt, gaen wij...’ en dan het stijgende weerstreven tusschen man en vrouw, voorstelling in het kluchtige van wat een eeuwige verschijning, acuut of latent, in het leven is, de stijging, de hooge woorden, de klappen die eindelijk vallen en dan de terugkeer tot de orde van één hunner; dit alles in malsche, krachtige, zaakrijke taal, het volmaakte werktuig, dat een tooneeldichter hanteeren kan. De handeling staat geen oogslag stil, stremt niet één seconde. Het is een zomernachtvertelsel om te lachen, dat in rappe vlucht voorbij u vliegt. Gij wikkelt het glimlachend en zorgzaam in uw geheugen als een glinsterend juweel.

Dit Vlaamsche stukje werd gespeeld door twee Vlaamsche kunstenaars. Men mag hun namen wel onthouden: Mijnheer en Mevrouw van Kerkhoven-Jonkers. Zij speelden prachtig naar

WILLEM ROYAARDS

den eisch, vol leven en beweging, recht uit het hart, met gloed, zonder gemaaktheid noch overtolligheid. Geen woord dat zij niet verstonden, geen gebaar dat zij niet raadden en juist te pas brachten, zonder de minste zichtbare inspanning. Ditmaal naar waarheid zij hier een groot woord gezegd: het was hooge kunst.

Men wete hun dank voor het spel. 't Gebeurt niet gauw dat men zoo iets te zien krijgt. Al speelde Royaards niet in 't Tafelspeelken, de keuze, die hij heeft gedaan, is reeds een bewijs van zijn kunstenaarschap.

Ook in Elckerlyc bewees hij dit, en door keuze, en door eigen spel. Dat was een mensch, die Elckerlyc, een mensch, zooals die zich in alle bochten kronkelt nadat de Dood hem op den schouder heeft geklopt, zeggende: Nu is 't uw tijd! Hij wil ontkomen, maar er is geen ontkomen aan.

Elk stuk van waarde heeft een kern, die soms diep verborgen ligt in zwachtels die de tijd waarin het ontstond er om heen legt, naar zijn aard. De alledaagsche tijdgenoot merkt het niet, ja, zoekt er het grootste deel van des stuks beteekenis in. De dichters dikwijls ook, te goeder trouw. Verblinden ons, twintigst-eeuwers, de half romantisch, half sociologisch gekleurde bedoelingen niet, waarmede Ibsen, deze Noorsche IJsbeer, zijn kleinodiën kleedt, al knijpt de dichter ons nog zoo stevîg in de ezelsooren, al houdt hij ons nog zoo wrevelig voor, dat wij den bal misslaan? De dichter van Elckerlyc kleedde zijn stuk in moralisatie en wat dus meer; in tegenstelling et Ibsen b.v., meende hij dat juist in dat kleedsel de waarde van zijn stuk gelegen was. Voor ons valt dit weg; de afstand in den tijd doet ons klaar zien; wij bemerken slechts een mensch in 't aanschijn van de Dood, een tragedie, waarin elk onzer eens de hoofdrol zal vervullen, niet speelsgewijs, maar in vleesch en been. Dat Goed Gezelschap.

Maag en Vriend, Aardsch Goed en zulke kornuiten met ons de reis niet zullen ondernemen naar het land *from which no traveller returns*, is nog te verstaan. 't Is bijna comisch 't hun te vragen: vermits wij in gelijk geval een ander van hetzelfde bescheid zouden dienen. Maar dat ons Schoonheid, Kracht en Wijsheid zuilen begeven, de goede gaven die wij, onzen weg vervorderend in dit ondermaansche nemen, waar wij ze vinden, overal, omdat zij heerlijk zijn en omdat wij niet weten waar zij vandaan, noch wien zij eerder zouden toe-komen dan aan ons, dàt is de knoop. Daar is vergoelijking noodig, vertroosting, vergulding van de pil, om het even hoe, opdat de huivering, die over ons komt worde gestild. In Elckerlyc is 't, naar den eisch des tijds, de Deugd. Voor haar was Schraalhans keukenmeester, zoolang Elckerlyc genoeglijk over deze wereld drentelde; zij zag er slecht uit, maar zij rees op, gezond en frisch, zoodra Elckerlyc ten einde raad in ootmoedige vereering voor haar was neergezonken, om vrede des gemoeds te hebben.

De pil weze verguld, op die of op een andere manier, maar het geval is tragisch en nooit heb ik den oorsprong, den voortgang en het besluit van deze tragedie met soberder, aangrijpender kracht kunnen volgen op die *Bretter, die die Welt bedeuten*, dan door het spel van Willem Rooyaards.

Zal ik verder zijn speelwijze kenschetsen? Zal ik er op wijzen, hoe Rooyaards geen toon aanslaat, geen beweging maakt, of zij moet eerst wel overwogen en vastgesteld zijn in zijn redeneerend hoofd? Zal ik aantoonen hoe deze intellectueele werkwijze juist een kolfje naar haar hand moet vinden in een allegorisch opgebouwd drama als dit spel van Elckerlyc? Mijn groote vereering voor dit heerlijk stuk werk van hem bespeurt niet den minsten lust tot uitweiding en ontleding.

Lange beschouwingen over de fel omstreden tooneelmatige inkleeding van Elckerlyc wil ik eveneens in het midden laten. Zij is niet anders dan zij kan zijn in dezen tijd. Zij doet blijken van de moderne ingenomenheid met wijdloopige schermen en costumes en, wat zeldzamer is, tevens van goeden smaak en merkwaardige tooneelkennis.

Wij weten slechts zeer oppervlakkig hoe een mysterie-spel werd opgevoerd en wisten wij het beter, dan zou een juiste weergave niet meer dan archeologische beteekenis hebben. De tijd vliegt voorbij, niemand kan hem uit de assche doen verrijzen. Laat ons kleeding en omgeving uit den ouden tijd weergeven lijk wij 't verstaan in dezen tijd, met al onze wetenschap omtrent het verleden erbij, als gij wilt; dit is een bijzaak. Maar menschen blijven menschen. Kunnen sommige zich daarin vergissen, een kunstenaar als Willem Rooyaards voorzeker niet, en hij heeft dit met groote kunst bewezen.

FRANS BUYENS.

Liefde - Sicilianen

I.
Verlangen.

'K heb zoo naar u verlangd; deze avend is zoo milde
Reeds, en de maan zoo helder, reeds een lente-nacht.
Ik voel de lente die me in iedre vezel trilde,
Het war geluk in 't harte dat ook gij me wacht.
En nu voor 't eerst ook hoor ik ginder in het rilde
Getwijg een nachtigaal, zijn lied zoo wonderzacht
Dat ik mij rein en goed voele. O mijn lieve ik wilde
Nu toch zoo graag bij u zijn; 'k heb u zoo gewacht!

II.
Morgenbede.

De morgen blauwde in 't raam vóór licht bedoomde ruiten,
Ik voelde in 't hart de weelde van veel nieuwe zon.
Een eerste lach voor u, voor 't jonge licht dan buiten,
Voor 't lente en liefde-leven dat opnieuw begon.
't Ontwaakte langzaam alles; 'k hoorde een merel fluiten
En voelde diep in 't harte, lijk een heldre bron
Het borrelen van zijn lied. Nu wilde ik de armen sluiten
Of 'k èn de lente èn u, in eens o; vatten kon.

III.
De Stille Stonde.

In 't eenzaam uur de tuin met winter-naakte twijgen
Waardoor de zon van 't eerste lente-middag-weer.
Wij gingen beide; ik voelde u zacht naar mij toe nijgen,
Gij legde 't kopje rustend op mijn schouder neer,
En buigend over u, in 't plechtig middag-zwijgen.
Zag ik mijn eigen beeld diep in uw oogen weer;
Ik voelde uw beide borstjes zwaar van liefde hijgen,
De liefde langs ons rimplen lijk een eindloos meer.

IV.
Uw blik van liefde zwaar...

Ik voel uw oogen die in 't zijgend avend-duister
War op mij rusten lijk op eene vriendenhand
Twee trouwe vriendenhanden; 'k hoor de stilte, 'k luister
Naar 't rustig adem-halen van uw borst en van 't
Nauw hoorbaar avendwindje dat in 't bladgefluister
Nu de eerste snaren tot zijn avend-hymne spant.
Ik zie uw blank gelaat, en uw oog den luister
Van de eerste ster die pinkelt boven 't slapend land.

PAUL KENIS.

Overzicht der maand

De gedichten

***S. Bonn. 'Wat zang en melody'* (*Uitg.: Nederlandsche bibliotheek*). - *Armand van Veerdegem. - 'Langs stille paden'* (*Uitg.: J. Vermaut, Kortrijk*).**

Eenigen tijd geleden had ik, een weinig onverwachts, wel is waar, de eer en 't genoegen te noenmalen in gezelschap van een achtbaar vlaamsch essayist, wier geesteskind ik zoo spartaansch mogelijk had behandeld. Die heer, misschien een paar jaren ouder dan ik, begon na het tweede gerecht en reeds onder den weldoenden invloed, wie weet, van den op te komen kalfskop en bourgogne, mijn vroeger schrijven nogal natuurlijk te vinden, daar 't een gewoon verschijnsel is 'jongere' hunne onmiddelijke voorgangers te zien onderschatten ende benijden. En waarachtig,

zoodanig schoot onze ‘oudere’ het aan boord, dat hij mij, met meer stoffelijk voedsel, zijn subtiele argumentatie om mij mijn vorige recensie te doen verloochenen, bijna deed slikken, en ik op 't einde van spel wel niet overtuigd was van de degelijkheid van zijn werk - waarvan onlangs een tweede (?) uitgave verscheen, waarin al de druk- en andere fouten der eerste - maar mij in de meening gestaafd zag dat recenseren - een verdrietig sport is, en de opsteller eener afbrekende kritiek immer een onwetend afgunstige in de oogen van den gehekelden schrijver.

Daar ik echter hardnekkig wil voortgaan, bij elke gelegenheid mijn oordeel over poëten en prozatoren te uiten, zoo zal ik van uit ‘De(n) Boomgaard’ ongenadig schieten op de musschen, die bij dag, en de vleermuizen die bij nachte, hopen hun getsiep voor zang uit te geven, en zal daarna met zooveel te meer eerbiedige bewondering groeten de nachtegaals, merels, lijsters en vinken, welke zich, helaas - zeer schaars, in onze letteren laten hooren.

't Is spijtig, maar, met het oog op Nederlandsche verskunst, mij dunkt - wij beleven thans de zeven magere jaren, en 't en zijn vooralsnog de bundels der heeren Bonn en van Veerdegem niet die wij als voorraad kunnen opnemen in de bijna ledige schuren.

Die beide heeren behooren tot die soort van begenadigde menschen, wien 't gegeven is de dichters, de echte, te verstaan, en zich met Hello's woord ‘comprendre, c'est égaler’ zouden moeten troosten, zonder onze literatuur met hunne middelmatige produkten te helpen kleineeren.

Maar wat is 't? Voor den eenen schrijft dichter Caesar Gezelle een bladzijde of drie onverschoonbare gemeenplaatsen, en de andere wordt door L. Simons, nochtans een an van smaak,

in zijne zeer aan te prijzen goedkoope bibliotheek opgenomen en aanbevolen. 'k En zeg niet dat die beide bundels alle verdienste missen, maar, verzen moeten, als verschooning om uit de lade te komen, ten minste naar hooge kunst zweemen. Welnu, van Veerdegem geeft niets nieuws, noch als gedachten, noch als sensaties, noch als vorm, en kan dus geen aanspraak maken op de allereerste vereischte van 't dichterschap: de persoonlijkheid. Zijn godsdienstige verzen zijn gewone dorpskerk-kruiswegschilderijtjes en zijne gezelliaansche natuurgedichten niet half intens genoeg; zijne lyrische ontboezemingen laten noch losgebroken noch ingehouden kracht-van-passie vermoeden. Gelijk nogal veel Westvlamingen heeft hij een tamelijk klaarziende ooge in den kop, en schrijft hier en daar eene raakgezeide strofe neer. En nooit, en hier is de uitzondering aan den gewonen regel, gaat hij er maar op af, gelijk de Noordnederlander S. Bonn. Reeds tot de jaren van verstand gekomen - meende deze nog, volgens de heer Simons, poëzie voort te brengen met de mooie klanken die in zijn hoofd zongen, te gebruiken als woord, onbewust, of zij behalve voor hem, iets beteekenden.

Niettegenstaande hij wel eenige frissche verzen neerschreef, kan 't geheel er toch niet door. In een zijner bestgelukte gedichtjes durft hij het nog aan flauwiteiten te laten als ‘heur roze wangen zijn zoeter als de zoetste suiker’ enz. Verder iets potsierlijks als dit:

> ‘Het roode kaasboerinneke
> met *al* d'r roode boonen,’

Wat belieft er U?

Hoe mooitjes en zoetjes allemaal, en hoe kleintjes! En zouden wij dat alles poëzie noemen? Een notendop in een kuip zetten is toch geen schip van stapel laten loopen?

‘Admirez-vous les uns les autres’ heeft een groot fransch-

schrijvend vlaming gezegd. Ja. Bij de asch aller half-bakken poëten hun boekjes, waarvan ik dagelijks, in mijn hart, een hekatombe maak, zweer ik daartoe mijn uiterste best te doen. Maar als heeren, gelijk van Veerdegem en Bonn hunne zieltjes achter de rijmenramen te pronken stellen, men vergeve 't mij, maar anders kan ik niet, dan de ruiten aan stuk slaan opdat men van bij zie de voorbarigheid en ijdelheid van hun gedoe.

FIRMIN VAN HECKE.

De kritiek

Albrecht Rodenbach en de Blauwvoeterij, met de verzameling zijner voordrachten, artikels, nota's, oorkonden en aller hande onuitgegeven wetenswaardigheden in dicht en ondicht, betreffend kunst, taal en Vlaamschen kamp, door zijn broeder Ferdinand Rodenbach. - (Amsterdam. S.L. van Looy). -

Ziedaar het veelbeloovende, verleidelijke opschrift, waarmede het boek reeds sinds enkelen tijd het leesgrage publiek werd aangekondigd. Hadden we toch reeds het verdienstelijke werk van L. van Puyvelde ingekeken, we wilden er meer van weten; immers vernamen we daarin, tusschen de regels lezende, hoe het bloote geheugen moest verhelpen, daar waar de bronnen om redenen van persoonlijken aard niet konden benaderd worden.(1)

Over Albrecht Rodenbach is ter gelegenheid der inhuldiging van zijn standbeeld te Roeselare, geloven we wel op treffende

(1) Ferd. Rodenbach komt hier enkele onnauwkeurigheden te recht stellen, waarvoor geen kat zou gegeeseld worden.

wijze door de besten het beste gezeid en om de kennisneming van zijn letterkundigen arbeid te vergemakkelijken wedijverden alle uitgevers met het verspreiden van catalogussen, gingen zelf over tot herdrukken en nieuwe uitgaven.

En nu de bekrooning: de verschijning der verzameling zijner nota 's, voordrachten, artikels, oorkonden, enz....

Albrecht Rodenbach heel end gansch
Deel 1, in het gesticht van Roeselare.
Deel 2, te Leuven.

Blijft alleen te beantwoorden of deze uitgaat het doel heeft bereikt, dat ze beoogde.

Maar welk is dan wel het doel? Wij vragen het ons af te vergeefs. Dat bij A. Rodenbach de Vlaamsche kamper en de Dichter onafscheidbaar waren, wisten we reeds lang, dit was niets nieuws.

Waarin de flamingantische propagande van A. Rodenbach bestond, kon belang hebben voor zijne tijdgenooten. Voor ons voor anderen, was 't noodig de openbaring van A. Rodenbach's werk uit die periode te doen stijgen boven de bloote geschiedkundige waarde.

Nu, A. Rodenbach's werk uit dit tijdstip behoort *niet* tot het beste. Verre van of het den dichter als een grief aan te rekenen, aanbidden wij hem alleen in de echte schoonheid, die hij ons schonk.

Wij gelooven oprecht, dat het hem als kunstenaar vernederen is hem met zulk belangloos en beslist onrijp - ik heb bijna lust te schrijven met zulke ‘bekrompen, provincialistische opvattingen’ (ja, stellig, lees toch niet, wat hij schrijft over kunst, muziek en kritiek, of 't ware voor u ontgoocheling op ontgoocheling) - bij het publiek in te leiden.

Eene ontgoocheling was voor ons het werk van Ferdinand Rodenbach. Zijnen genialen broer is Ferdinand in 't geniale geen spierken benaderd.

't Spijt ons dat zijn werk als ‘document’ niet met den grauwen omslag en het koninklijk schild der uitgaven door de Vlaamsche accademie bezorgd verscheen; 't zou daar in de boekenkast best oestoffen en maar alleen als chronologisch bron nu en dan worden opengeslagen. 't Verdient niet meer.

Uiterlijk evenwel, - en het belachelijk kikje van Albrecht Rodenbach 's beeld en van Ferdinand aan den voet van het beeld, Ferdinand met zijn pitje en witte das, niet in aanmerking genomen - is het boek fraai uitgegeven en flink gedrukt.

HUGO VAN WALDEN.

Tijdingen

Voordrachten van ‘De Boomgaard’.

Zondag 3 Juli, fransche voordracht van Mr J. van der Velden, over en ter huldiging van Charles van Lerberghe. - Zondag 17 Juli, Gust van Hecke, *Peer Gynt*, van Henrik Ibsen, fragmentarisch voorgedragen.

Zooeven verschenen *Drie Liederen* van Jan Ceulemans, (*De Zwingel, Moederken is uit, Dorscherslied*), uitgevoerd op het concerto van *De Boomgaard*, waarover men de bespreking herleze in n$_{o}$ 6. (Uitgave Boekhandel Flandria, 2 frs. per reeks).

Kantteekeningen

‘That we have done’
PEARY
(voordracht gehouden te Brussel en te Antwerpen)

De menigte juichte van geestdrift!

Het volk houdt van helden en durvers, gelukzoekers en steel-virtuosen. Het kent amper verschil tusschen dezen en genen en verwart de kunstenaars met de kunsten-makers.

Wat bewonderde het volk in dezen man?

Den reiziger die zijn tocht vertelt langs de baan vol gevaren? Hem die 't eerst den voet zette op 't eenig pleksken van de wereld dat ze in geen honderden jaren konden bereiken, dat blank-maagdelijk bleef - hoe anders kunnen we denken? - gedurende heel de eeuwigheid die ons achter den rug ligt?

Den reiziger die vertelt van de dagen van onmenschelijke koude en ijsstormen, de dagen van honger of, erger, dat hij walgde van 't afschuwelijke voedsel, de dagen van eindelooze moeheid, van wanhoop die tot razenden waanzin soms oversloeg, de dagen na de dagen in die onverbiddelijk leêge woestijn, het rijk der stilte, - het rijk der dood niet, want de dood woont te midden van 't leven in, - het rijk van 't star-stomme *Niet?*

- Peary en zijn gezelschap, mierige menschkens als ze waren, kropen langs den wereldbol op, van uit de schoone groene groei-streken naar het hoogste middenpunt van den ijs-kring; en wel moet ons verbazen hunne taaie koppigheid, 't onwankelbare van hun wil, aanhoudend als hij was en onverzettelijk als 't geduld van een insekt dat langs een glas opklauteren wil en niet ophouden zal alvorens 't er in gelukt of sterft.

Wat gingen ze in den noordpool zoeken? De hooge witte toren-rots: de punt der as die boven alles uitstak? Of de vrije zee die in wondere blauwigheid daar te spiegelen lag? Of de geweldige zwelgkolk met ontzaglijke kracht door en door de wereld heen draaiend? Of de weelderige tooverstreek waar eene onbekende flora bloeide en nooit-geziene dieren een uitzonderlijk bestaan leidden?

Wat vonden ze er, tenzij een takje Roem-kruid, dat is: een stukje - o contradictie - Eeuwigheid?

De Noordpool dus bleek te zijn een vrij kaal mistroostig oord en niets onderscheidde het van 't alomliggende. Peary, om er toch iets te zetten, maakte van sneeuw, zooals te Oostende de kinderen van zand, een heuvelken, daarrond kwamen te staan zijne Eskimo's en in 't midden een... néger met de Amerikaansche vlag! - Een lichtteekening zal het aandoenlijke schouwspel voor 't nageslacht bewaren!

O die Neger!

Nietwaar het Lot der Menschheid weet altijd van die voorvalletjes te schikken die toch niemand zou kunnen uitdenken.

De Noordpool als een onbereikbaar doel schitterend in de droomen van de stoutste ontdekkingsreizigers, die zooveel menschenlevens reeds kostte, waarvoor tal van geleerden nog hun leven, hun goed en hunne eer, wilden offeren, die werd nu in bezit genomen door een foor-parade.

De Noordpool, waarlijk, was schoon zoolang hij niet ontdekt was. En zoo gaat het met veel dat van belang is in ons bestaan. - Het doel eenmaal bereikt heeft alle waarde verloren. Alleen de weg met zijne hinderpalen was heerlijk...

E.v.O.

Houtsnede: DE VERPLILLEUX
STUDIEKOP

Voor Gustaaf de Smet.

Liedjes van de heen - gegane.

I.

Ik ben de heengegane,
die schrijft je deze liedjes,
als nietjes,
als dingen
waarin klank van zingen
het leed ombloemt
en niet zoo doemt
tot het pijnend zien
van de naakte smart
van je hart.

II.

Ik ga nu weg
van jou,
je zijt zoo dood
voor mij.
Gil nu niet uit

je holle schrik,
geef geen geluid,
smoor je gesnik.
Blijf roerloos aan je stoel,
het licht om jou is koel.
Maar je handen
branden,
je schendende handen,
als schanden.
Doe z'af van mij,
ik wil nu vrij.
'k Ga henen nu,
'k ga weg van u.

Mijn stappen van je weggaan.
De deur achter me dichtslaan.
En jij alleene
en niet eene
die je kreten
zal weten.
De klink der deur zoo vast,
je wanhopig betast.
Je kan me niet derven,
Je zal nu wel sterven.

En je word bang,
het duurt zoo lang
het lijden, het lijden,
het lijden,
om mij, zoo heel van je af.
Het is je straf:

Je hebt zooveel bloed getapt,
je hebt zooveel ziel vertrapt
van mij, die heilig was
en meisje was.

III.

Ik zal 't begeeren
verleeren,
want liefde in mij
was meelij
en iets beters nog,
dât toch
geen liefde.

Want wat me griefde,
was 't eischen van een man,
die dan
weer bidde en kloeg
en liefde vroeg
met lage woorden.
Dat kalm vermoorden
van geluk,
liefde als een juk,
was wat ik haatte,
want wat baatte
mijn verzet,
als jij ontzet
je kracht tot wet
me schreef,

wanend dat zulk geleef
behouder bleef
van 't hoogste schoon?
Tot iets gewoon
verlagen,
liefde we zagen.
Verveling kwam.
Gewoonte als een dam
sloot af mijn leven.
Ik voel me beven
als ik denk
hoe jij mijn wenk
niet zag, en mijn gelooven
in jou, aan 't doven
ging.
De dood hing
in het licht.
Ik zag mijn aangezicht
zoo moe,
mijn ziel zoo toe.

Wat zal ik klagen?
Kon schragen
nog één wil,
als elke gril
geluk moest heeten?

Ik zal 't begeeren
verleeren,
wand liefde voor mij

is meelij
en iets beters nog,
dât toch
geen liefde.

IV.

Dat ik me gansch je gaf,
dat miek je laf
en overzat.
Een stoel waarin je zat
was je de liefde.
Het bliefde
je, lijk
meester van een rijk,
het recht te voeren,
af te snoeren
al wat ik wou.
Want 't heette: jij zou
't leven leiden.
Maar van al 't blijde
dat je uit me zoog,
een droog
stuk werd mijn deel.
Ik stond met mijn heel
uitgereikte armen
te verarmen.

Van elke daad,
was je verzaad,

je kwam gemakkelijk tot rust,
je werd zoo zoeterig gesust.

O, in die nachten
dat mijn verwachten
wakker bleef,
de kamer vol dreef
van licht,
het licht
uit mijne oogen.
Hoe 'k dan de logen
voelde, van elk woord
dat ik had gehoord.
Mijn ziel steeds riep.
Jij lag en sliep,
zoo vol voldaan.

Ik zag het licht der maan,
koel door de kamer gaan.

Mij tergde 't aamen van je borst,
je rust,
je uitgedoofde lust,
terwijl mijn dorst
steeds open
bleef en 't hopen
op een koos,
zoo vruchteloos.

'k Had meelij
voor mezelf, geschrei

stond in mijn oogen.
Ik wenschte je te mogen
haten
en verlaten.

V.

Als 'k heb betracht
de nieuwe kracht,
het vroeger beminnen
't herwinnen
en ik bezweek,
dat leek
je boos.

Maar 'k kon 't gekoos
aan mijne leden
niet meer dragen.
Je hart kloeg van 't verleden,
't was als mij plagen.

De lucht was als water
dat met geklater
rond me vloog.

Je kroop
en sloop
rond mij als een dier,
je had je manlijk fier

verloren.
De nieuwe hoop ging ook te loren.

Ik wou je als een kerk,
zoo hoog en sterk;
je was zoo klein van smart,
ik werd toen hard.

VI.

Ik treur
om kleur
die niet meer is.
't Gemis
aan 't oude licht
verbleekt mijn aangezicht.

En toch, 'k wou nooit weerom.

Kom
nooit weer
als weleer
met nieuwe woorden,
die me doorboorden.
Het klinkt zoo hol,
't doet als een rol
die je mooi speelde
eens, maar die verveelde
door 't lang gebruik.

Ik ontluik
niet weer voor jou.
En 'k wou:
je zweeg je vragen,
je zachte klagen
om wat gezoen;
je onthield je doen
als of je stierf
zoo je me langer dierf.
Hou op,
hou op;
dat alles brengt herinnerings-pijn,
ontroerings-schijn
in mij,
maakt nooit meer blij.

VII

'k Verlang naar jou,
ik wou
dat ik je had.
Maar 'k weet: dat in je stad
je leven als een schijn,
je vreugden kleurloos zijn;
en ik zou beven
in 't mij geven,
bang
voor je verlang;
en ik weer meelij

hebben zou, en niet blij
het moe vervelen
zou bekleeden met vele
valsch gelach,
zooals ik plach.

Maar voor een nacht
toch, wou ik 't zacht
gelief:
Jij als een dief
de hand aan mij,
ik d'oogen dicht
en zonder eenig licht
in mij.

GUST VAN HECKE

Het afscheid
(vervolg)

IV.

‘**M**orgen juffrouw, frisch weertje!’

Bertus stond aan den ingang van den stal zijn tuig te poetsen. Dat was zijn rage. ‘Morgen Bert, heerlijk weer. Zeg, wat was Carlos weer schichtig’.

De koetsier krabde zich achter 't oor. ‘Ja, wat zal 'k de juffrouw zeggen; de merrie is altijd wat lastig in de hand geweest. Waarom de juffrouw dan ook altijd met Lea rijden wil...’

Maar Annie was al verder den stal in, naar de de peerden. ‘Morgen Joris,’ knikte ze den knecht toe, die den stal uitmestte. Voor hun ruiven stonden de paarden te trappelen: Lea, Alexander, Rachel, Thor... Annie had wat klontjes suiker, die ze op haar platte hand den dieren voorhield, onderwijl ze toe-

sprekend en op de billen kloppende. Bij haar lieveling, Carl, bleef ze langer staan dan bij de anderen; terwijl de merrie tusschen haar droog-lappige lippen het klontje versmakkelde, vertelde ze hem (voor Annie waren alle paarden manlijk) dat ze wegging morgen - of Carl zijn vrouwtje trouw zou blijven; dan kwam ze van 't voorjaar terug...

Achter den stal langs gaande, om 't slingerpad te nemen naar den driesprong, basten de honden haar tegen, als bezeten opvliegend tegen de tralies van hun hok. ‘Stil jongens, straks mag je mee, na 't ontbijt; nee, al spring je nu nog zoo hoog - het geeft je geen sikkepit. Zoo, dag Gijs’ - tot het kromme mannetje, dat in de laan de blâren aan 't harken was.

‘Wâ die bêêsten angaan wâ?’ lachte Gijs zijn tabaksmond breed open. ‘De juffer al zoo vroeg an de waandel?...’

Langzaam slenterde zij de breede laan af, donkervochtig van dauw. Een rinsche aard- en biadgeur doorhartigde de atmosfeer; Annie genoot er van. Domme moeder, die nu nog in haar bed lag, terwijl *zij* al een stuk leven achter den rug had! Blauw-grijs bemost zuilden de stammen op, hier en daar een, barstig gespleten en zwart-korstig weêr toegegroeid als een bijgetrokken wond. En daarboven het gouddoorschitterd beukenloof, gedund al, met groote plek-

ken blauwe lucht er tusschen, maar toch nog mooi, toch nog heerlijk!

Langs het hoenderpark, waar in de hooge berastering de kippen kreun-kakelend om-wroetten, en de oranjerie, die al ongezellig stond volgepakt met allerlei rommel, ging zij 't kleine paadje achter de rhododendroms om en lichtte de klink van 't wrakke moestuindeurtje.

In volle zonne-weelde lag de tuin; het licht brak op de glazen kasramen in spettering van zilverstralen stuk; een mengeling van dauw en vrucht-aroom en teer was als een lichte bedwelming. Wit-rood en paarsig wemelden de najaarsfloksen hun kleuren haar oogen binnen; zij hield niet van die boersche bloemen en liep er daarom gauw voorbij. Langs de schutting, links, groende het al maanden vrucht-loos blad van perzik- en pruimenboomen, de zwarte takken als knokige vingers aan de witte gelei-latten gekrampt. Verderop had je de appelen en peren en druiven - 't was zonde dat zij in den mooisten vruchtentijd nu juist wegmoest. Bij de druiven bleef ze even staan. Tusschen 't kartelig blad hingen de zware trossen zich te geven, wazig mat-groen in de zon. Hier en daar, waar een plekje schaduw gebleven was, lag nog een heldere dauwdroppel zijn stille leven uit te vonkelen. Opzij van de groote druiven-kas, aan 't eind van het

pad, zag zij de boezeroen-mouwen van den baas opblauwen tusschen de groene struiken. Ze zou maar even een praatje met 'm gaan maken, besloot zij; na 't ontbijt ging ze dan ook nog wel even naar zijn vrouw.

‘Dag, baas van der Kamp; nu - 't staat alles maar mooi!’

‘Nou en of het, juffrouw; we hebben geen klagen wat het weer betreft. Is de juffer de kas al binnen geweest? 't Is de moeite van het kijken anders wel waard’ - tikte hij met den steel van zijn pijpje tegen den kas-muur. Met zijn breede pilow knieën, waaronder grauwe reepen jutte waren vastgebonden, lag hij in de donker-vochte aarde; zijn barstige knuisten draaiden vlug-handig het raffia, waarmede hij opbond, onderwijl, onder 't spreken, af en toe zijn bruin gezicht met het zwarte ringbaardje naar Annie opheffende.

‘En de juffer gaat ons zoo gauw al verlaten, naar ik hoor. Nou - da's spijtig; je hebt het anders een heelen tijd hier uitgehouden. Geen wintertje meer overblijven, zooals verleden jaar? Nou, 't is hier 's winters ook niet veel gedaan voor menschen als uws gelijken. 'k Zeg al zoo dikwijls tegen me vrouw: Bet zeg ik - 'k begrijp niet dat de oude mevrouw d'er eigen hier niet doodkniest. 's Zomers, daar wil ik af

wezen, maar 's winters kan het hier dan toch al bar sikkeneurig wezen...'

Annie lachte. 'Maar baas, 'k vind 't juist verrukkelijk 's winters hier. 'k Wou dat ik blijven kon, net als verleden jaar...'

De baas keek verwonderd op en plukte in zijn baardje. 'Zoo, nou en waarom doe je 't dan niet?'

'Omdat ik niet màg - da's 'n eenvoudige reden niet?' lachte het meisje.

'Ach zoo, uwes mama, wil u zeggen...' kwam de baas verlegen. 'Ja, dàn wil ik zeggen...'

'Maar *ik* zeg niets meer, baas van der Kamp, ik moet nog verder! Adieu, zeg je vrouw, dat ik straks even aankom; dan zie ik jou ook nog wel even, niet?'

Lachend was zij al den hoek om en de kas binnen. De baas kon wat lang van stof zijn en ze moest vóor 't ontbijt nog de kassen rond...

.....

Na 't ontbijt, dat zij alleen met grootma gebruikt had - moeder was nog altijd niet bij de hand - ging zij allereerst haar duiven verzorgen en daarna de honden losmaken, die als dollemannen om haar heensprongen. Wel even had zij in tweestrijd gestaan of zij niet moest bij grootma thuis blijven; zoo innig droef had grootmoeder haar zitten aankijken en wel tienmaal gevraagd of ze 't niet vervelend hier gevonden had en

of ze vooral in 't voorjaar terugkwam. Verbeeld je: De Groote Brink vervelend! Ze had zich nu voorgenomen niet den heelen morgen uit te blijven en dan... vanmiddag zouden ze immers gaan toeren: grootmoeder, moeder en zij. Dan had grootmoedertje haar een heelen middag vlak tegenover zich!

Zij ging nu het schelpenpad naar den vijver; zou maar geen brood meênemen voor de goudvisschen; 't stond zoo kinderachtig en er was ook eigenlijk niet veel aan: 't was alleen een gewoonte gebleven van toen zij een klein meisje was.

Hoe heerlijk scheen die zon toch tusschen de boomen en hoe stil was het rondom; alleen 't gekwetter van de vogels en 't geluid van dorre blâren en brekende takjes tusschen de struiken ginds, waar Castor en Pollux uit waren op een onderzoekingstocht. Ze had lust luid te zingen, of wacht, ze zou fluiten: grootmoeder was op mijlen afstand, of nee, nou overdreef ze, maar grootmoeder kon zich in elk geval niet ergeren nu en haar voorhouden dat fluiten iets was voor staljongens en jongens van de straat. Tant pis; ze hield wel van staljongens en jongens van de straat, tenminste... nou ja, houwe en houwe is twee. 't Was maar hoe je het opvatte...

Zij floot; floot de honden, die aan kwamen rennen en floot allerlei wijsjes, danswijsjes (die zou ze nu

gauw weêr te hooren krijgen, tenminste... als iemand haar de eer aandeed haar te inviteeren!) en ook wijsjes, die zij had opgevangen in 't dorp - en onderwijl kletste ze nonchalant met haar handen voor zich heen, zoo echt slungelig zich voelend, als een straatkind. 't Was gauw uit: in den Haag zou ze dikwijls genoeg moeten opzitten en pootjes geven...

Bij den vijver bleef ze niet lang; 't was zoo'n gladde kom, netjes-rond binnen zijn hellende grasoevers, en dan met die vervelende goudvisschen er in; eigenlijk in-saaie beesten. Wel mooi was er om heen die cirkel van hooge beuken, reuzen van boomen, móói vooral nu in den herfst. Ze ging kronkelpaadjes door nu tusschen eikenhakhout; verveelde zich eventjes; dacht: waarom loop ik hier eigenlijk, waarom ben ik niet als een lieve kleindochter bij grootmoeder thuis gebleven? Ze gooide een paar maal een stuk hout met kracht van zich af en liet het de honden terug brengen. Toen stond ze eensklaps voor een houten hekje bij een landweg en dadelijk was haar plan gemaakt: een stuk dien weg op te gaan. Ze hield veel van stille landwegen, zoo tusschen boerderijen door te loopen, of hier en daar zoo'n armoedig-vervallen dagloonershuisje tusschen de struiken te zien liggen. En: hoe gek, dat ze dààraan niet gedacht had: hoe zou ze nu bijna zijn weggegaan zonder afscheid te

nemen van haar petekind! Ze moest zelf later maar it kinderen krijgen, want ze verwaarloosde ze maar, c'est clair comme du chocolat!

't Was warm op den weg; maar goed dat ze geen manteltje had aangedaan, zooals grootma woû. Nou ja, ouwe menschen waren altijd bang dat je koû zoû vatten. Ze stikte haast van die zonne-hitte: ‘My kingdom for a parasol’; stom dat ze die maar niet had meêgenomen...

Ze ging op 't kleine paadje opzij van den mullen karreweg met diepe sporen. Aan haar linkerhand liep de grasberm af in een smal, troebel slootje, waarachter reeksen van akkermaalshout het gezicht versperden. Hier en daar tegen den slootkant op, stonden plukjes hei, bruin-roestig uitgebloeid. Aan den overkant van den weg lagen arbeiderswoningen: kleine boerderijen met een hof er voor, waar een put stond, en opzij wat armelijk groensel of een verzakte hooiberg. 't Was telkens een groepje van fijn-teêre kleuring in den glanzenden zonnemorgen, als een wazig aquarel vol tonen en tintjes, vol schaduwvlekken en lichtgespeel. Het meisje genoot er van, onbewust en toch innig; ze was in haar gedachten met allerlei bezig: met Napoleon, haar zieke duif, naar wie dien morgen haar eerste gang geweest was, kennissen uit den Haag, het winkelen in de Spuistraat,

een nieuw toilet dat ze aan haar moeder vragen woû... en toch genoot zij, dronk zij de zachte kleuren, de smeltende tint-schakeeringen: het oude, vale rood van een muurtje, het bruin-zwart van een rieten dak, een plekking van verweerd violet door een vrouwerok, ergens op een plaatsje te drogen gehangen.

Op een wit hek, waar ze langs kwam, stond in zwarte letters: Dennenhorst. Dat was de plaats waar ze dezen zomer zoo dikwijls getennist had, dacht Annie - en weêr was er even in haar als een leegte... omdat ze dit alles nu zou moeten achterlaten... 't Was toch innig gezellig geweest, die middagen in de oranjerie: Jet Broeckaerts, die thee schonk, en zij allen in een wijden kring er omheen. Wat daar was afgelachen en geflirt; gód zoo eenig! Daar had ze ook Rudolf van Meerwijk ontmoet, Rudolf, van wien ze, nou ja... een heel klein beetje gecharmeerd was geweest. 't Was een knappe man; wat stond 'm dat flanellen tennispak uitstekend met die slappe hoed. Hij was veel ouder dan zij; ze geloofde wel dertig! 't Was dan ook maar gekheid geweest; verliefd kon ze zich heelemaal niet noemen. Toch was ze benieuwd of ze hem den volgenden zomer weêr zou ontmoeten... Ah, daar zag ze haar ‘petekind’ geloofde ze al in het zand zitten! Kijk, Pollux heeft 'm ook al gezien: hij rent er op af, petekind

wordt bang, begint weg te kruipen.

Zij floot op het metalen fluitje dat ze tusschen haar blouse had; begon te hollen. Hier Pollux, Castor hier! Wees maar niet bang Krelis, hij doet je niks!...

Zij had het kind nu bereikt, dat met groote, bange oogen naar de honden zat te gluren. 't Was een dikke jongen van een jaar of anderhalf; een bol-rond hoofdje met kort blond haar, een paar blozende wangen en hel-blauwe staar-oogen. 't Leek een bazuin-engeltje van een fresco of prent. 't Kind had een smoezelig katoenen jurkje aan met blauw-en-witte ruiten; de kousjes, afgezakt tot op de morsige schoentjes, die met touwtjes waren dichtgeregen, lieten stoffig-roze stukjes bloot der mollige beentjes. In dat kind had Annie altijd dolle pret. 't Was een kind om te mokkelen en te kussen, vond ze altijd: die bazuinengel-wangen éénig! Je zou d'r een stukje uitbijten. Wel moest ze altijd een kleinen weerzin overwinnen voor ze 't een kus gaf: 't kind was zoo stoffig - toch was 't een te heerlijke jongen, een verrukkelijk kind. Die oogen, éénig, net hard-blauw porcelein, zoo eigenwijs-groot-open die je aanstaarden: 't was om te schateren zoo leuk.

Ze had zich gebukt en het kind op den arm genomen: ze had tóch maar een vuile blouse aan. De honden stonden op een afstand te brommen en de

jongen draaide struisvogelachtig het bolle hoofdje af, uit vrees voor de dieren. ‘Castor, Pollux - stil!’ gebood Annie. Toen begon ze tot het kind te praten met lieve woordjes van afleiding.

Eerst een kwartier later vervolgde ze haar weg.

V.

Ze hadden wat vroeger gegeten dien middag, om oom Dolf, die 's avonds komen zou. Grootmoeder had er een klein dinertje van gemaakt: met bloemen en champagne. Aan 't dessert had ze met haar lieve, oude stem een toast gehouden, die zij voorlas van een briefje. Hoe zij hoopte en vertrouwde dat het in Gods raad zou besloten liggen, om op dit afscheid een weêrzien te doen volgen, als Annie... van 't voorjaar... Ook op moeder had grootma getoast en op papa, die in Parijs zat, volgens de laatste berichten. 't Was alles zoo lief geweest. Zij was grootma er een heel dikken zoen voor komen geven en had grootma bedankt voor al 't plezier dat zij hier dezen zomer had gehad en waaraan ze in den Haag nog dikwijls zou terugdenken. En toen ze eenmaal zelf aan het ‘toasten’ was, was ze door blijven spreken, als aangevuurd door haar eigen mooie stadhuiszinnen (of kwam het door de cham-

pagne??) en had, verbeeld je! ook juffrouw Verheide bedankt voor haar allerbelangrijkste, hoogst interessante ‘het-aangename-met-het-nuttige-vereenigende’ enzoovoorts enzoovoorts... lessen.

Verheide had een kleur gekregen en iets terug gemompeld van: ‘heel vriendelijk’ en ‘onverdiende eer’ en ‘een makkelijke leerling’ (verbéél-je) en grootmoeder had een beetje haar oogen gewreven en moeder had amandelen zitten kraken en rozijntjes gesnoept.

Nu was de plechtigheid afgeloopen en zij bezig de theetafel in orde te brengen, want zij mocht van avond theeschenken. Jeminé, als ze dat er maar zonder kleerscheuren oftewel kopjes breken afbracht - en ze was altijd doods-benauwd voor morsen!

En nu zat oom Dolf daar, had zijn eerste kopje thee al beet. Grootmoeder, die erge hoofdpijn had, toch even nog was opgebleven om oom Dolf te verwelkomen, had zich nu teruggetrokken op haar kamer, de honneurs aan moeder overlatende. Zij zat op een laag bankje, opzij van de portières: zoo vlak op die haard, bovendien zoo vlak op oom Dolf, was haar te warm. Ze hield niet van dien man, zoo weinig ze hem kende en al was hij dan ook de eenige broêr van haar gestorven moeder. 't Was een boer - hij mocht dan

al tienmaal een jonkheer zijn; ze begreep niet waarom mama hem hierheen had gesleept. Kijk nou die manier, waarop-t-i de asch van zijn sigaar doet. Hij had háár ook wel kunnen vragen of zij er niet tegen had dat hij rookte, zoo'n onbeleefde vent...

Al pratend met zijns zwagers vrouw, had Jhr. Stekhoven zijn schommelstoel door de zwaarte van zijn dikke lichaam zoo ver mogelijk naar beneden gedrukt en reikte hij, wat hijgend naar voren gebogen, zijn arm naar het aschbakje, dat wat buiten zijn bereik op een tafeltje voor 't haardvuur stond. Zijn linnengoed knisterde; zijn mouw, door het arm rekken, stroopte wat op en liet de gansche hel-witte manchet vrij met den grooten gouden knoop als een gouden gulden. Zijn sigaar scheen onder 't praten uitgegaan, want hij hield zijn stoel nog even gewipt, terwijl hij een lucifer afstreek, die als een snel op en neêr gaand vlammetje een oogenblik zijn groote, blanke hand be-roste; toen: Pfff... liet hij zich van de inspanning achterover zakken in zijn stoel, die schommelde, schommelde. Annie moest zich goed houden om niet uit te proesten. Wat was oom toch een beer; je kon wel zien, dat hij zijn halve leven op het land had doorgebracht. Ze begreep niet, dat haar mama zoo met hem schwärmde. Zoo dik en rood als hij daar lag, zelfgenoegzaam kringetjes blazend, in zijn zwarte

heerenpak, dat nauw om zijn buik spande, met zijn glimmend gezicht en kwastig opgedraaide blonde punt-snor, was hij voor haar het type van een burgerman, een zich rijk-gescharreld-hebbenden bankier of directeur van een levensverzekering. En toch bekleedde oom een tamelijk hooge betrekking in 's lands dienst; had hij wel kans naar men zei, om met de nieuwe verkiezingen minister te worden. Het schamperde in Annie's gedachten: zoo'n man minister! een hoofdofficier in politiek maakte beter figuur dan oom Dolf. Hoe was het toch mogelijk, dat moeder...

Zij zag haar moeder, slank, gracieus, in haar bruin-fluweelen japon, waarboven haar gezicht te blanker oplichtte, aandachtig luisteren naar wat oom Dolf nu vertelde. Wat klonk zijn stem aanmatigend, dacht Annie; wat scheen hij met zichzelf verbazend ingenomen. Hoor nu, hoor hem nu over zijn vroeger leven op zijn landgoed, alsof dat zoo verbazend interessant was geweest.... 'Wil je wel gelooven, ma chérie, dat er dikwijls heele dagen voorbijgingen, dat ik niemand zag, niemand sprak dan mijn huishoudster, of een enkelen boer dien ik op mijn wandelingen over de velden ontmoette. Geen beschaafde conversatie, geen lectuur bijna, tenzij dan mijn vakbladen, niets dan die eeuwige heigronden met hier en daar een schrale pachtershoeve... Zeker, voor mijn werk was 't uitste-

kend: al mijn willen, mijn kunnen te concentreeren op mijn plannen van ontginning, kanalizeering, en ik zou nooit gekomen zijn waar ik *ben*, als'...

Annie luisterde niet meer, gaapte even achter haar hand. Kom, ze ging een boek halen; ze was immers nog bezig aan Ferdinand Huyck.

Op haar slaapkamer bleef zij een oogenblik voor het venster staan; je bekwam hier. Buiten lag de plaats in 't blanke licht van de maan, die zij door de donkere boomen zag heen gluren... En weêr drensde even die spijt in haar, nu ze hier stond in 't stille duister van den avond: spijt omdat zij dit morgen hier alles zou achterlaten...

Toen zij weêr beneden kwam, met het boek, de deur der zijkamer opende, klonk juist de lach van haar mama luid op. Oom Dolf zat nog altijd te schommelen, hè god, je werd er zenuwachtig van, dacht Annie, terwijl ze naar haar hoekje ging en op het taboeretje zich neêrzette. En terwijl haar vingers in het boek zochten waar ze gebleven was, hoorde ze oom Dolf nu minder luid, fluisterend soms bijna. Haar moeder, om hem te kunnen verstaan, had haar stoel dichter aan den zijnen gerukt, zat er nu wat vreemd-nonchalant, met de leuning opzij als steunsel voor haar arm en 't blanke bekertje van haar hand, waarin zij haar kin deed rusten. Haar beenen had ze over elkaâr

geslagen, en even, van onder de fluweel-bruine rokgolf uit, gloeide een tipje van haar rood-zijden jupon. En weêr, als zoo dikwijls, trof het Annie nu: het meisjesachtige in haar moeder, dat was in haar slanke, iets *te* slanke gestalte, in haar houding, in haar gelaat vooral en in haar lach, die soms klonk als de lach van een nog heel jong meisje. En Annie voelde, dezen avond als nooit te voren, hóe weinig ze eigenlijk in leeftijd scheelden, haar moeder en zij: niet meer dan veertien jaar. En wêer, als dien vorigen middag, vroeg ze zich af: hou ik van moeder of ben ik... een beetje... bang voor haar? Ach nee, bang ook wêer niet, maar toch houën, echt veel, zielsveel hóuën, dee ze toch ook niet. Maar dat kon ook nooit zoo innig zijn met een tweede moeder... drong zij zich op.

Onwillekeurig, over haar boek heen, was zij weêr op het gesprek gaan letten, waar ze veel niet van verstond, omdat oom Dolf nu zoo gedempt sprak. Het was nog altijd over ooms vroeger leven, voór hij naar den Haag gekomen was.

'Maar die avonden ma chérie... die avonden... Wanneer als een grauwe verveling over mijn papier sloop... dan werd de eenzaamheid me soms te machtig... dan...'

Het meisjeslachje van haar mama deed Annie,

wier oogen al weêr naar haar boek gedwaald waren, haastig opzien.

‘Dan ging je je troost maar zoeken in ‘De Groene Boom’ of de ‘Bonte Koe’ of hoe die horreurs dan mogen geheeten hebben... ja, ja, bloos maar niet, we bleven in den Haag niet zóó onwetend van je evoluties op dat boerendorp als jij in je zalige gerustheid misschien wel dacht!...

Oom Dolf was nog rooder geworden; het werd als glom zijn dik gezicht feller op; zijn schommelstoel hield hij stil, als van zins op te staan. ‘Da's gelógen!’ riep hij; toen liet hij zich dadelijk, als overwonnen, terugvallen, en een gemoedelijk lachje grinnikte van onder zijn snor. Op dat oogenblik werd er getikt en kwam de knecht binnen met een mand met blokjes voor den haard en allen zwegen nu, keken naar den man, zooals hij de blokjes netjes opstapelde, drie in de lengte en drie in de breedte er boven op, alles heel voorzichtig en bescheiden-stil.

Mevrouw Hada had haar stoel weêr wat achteruit geschoven, naar de tafel toe in 't bereik der koekjes-schaal, waarnaar ze onder 't spreken - ze vertelde nu van een thé dansant aan het hof, dien zij had bijgewoond - af en toe als achteloos den arm strekte, een koekje opvisschend tusschen haar blankslanke beringde vingeren.

Annie was opgestaan en rinkelde aan het theeblad met de kopjes.

VI.

Voor zij zich dien avond ontkleedde, was zij nog geruimen tijd in 't donker voor 't raam van haar slaapkamer blijven staan. Zij keek naar de lucht en ze zag er de wolken voorbij jagen groenig-verzilverd, steeds weêr andere, in grillige figuren, die afbrokkelden en zich weêr opstapelden, en ze zag de maan ginds tusschen de zwarte takken hangen, er drijvend in een vloeiïng van ziekig geel-rood schijnsel, dat straks weêr van wolken omsingeld werd, wegkwijnend in een grot van valsch-groene glansen. En 't bleef nooit het zelfde; de lucht zat vol beweging; uit de donkere bosschen er onder suisde de wind aan, dat de takken klapperden; de roep van een kraai klonk af en toe als een schreeuw door de stilte. Er was iets huiveringwekkends in die stilte; het bekroop haar, terwijl ze zoo stond; ze was bang en toch liet ze 't haar bekruipen in zalige griezeling. 't Was immers hààr Groote Brink die daar lag, en ze wilde zijn nachtleven evengoed kennen als ze kende zijn dagleven. Hè, nu buiten te loopen en al haar plekjes nog eens op te zoeken; 't was alles nu heel anders dan van morgen.

Of ze durven zou? Ze wist wel - tot de moedigsten behoorde zij niet. Maar ze vond het wel prettig te griezelen en 't zou buiten nu alles iets hebben van een betooverden tuin. Of ze er ook een prins zou ontmoeten??... Misschien Rudolf wel!! Of hij haar kussen zou??? Tant pis, ze geloofde wel dat ze het zou toelaten. Als hij het maar op een romantische manier deed, b.v. in 't priëel in het Berkenlaantje, juist als de maan scheen - dan leek het een grot, net als die wolken, en dan zou ze 'm eerst een voetval laten doen en dan...

Maar 't was wel wat erg dat ze den laatsten avond dat ze hier was aan zulke dingen dacht. Als grootma het wist - die lieve grootma, die aan tafel een beetje gehuild had om hààr. Ze vond het dan ook echt náár om weg te gaan... echt belábberd, fi donc!... al vond ze 't dan ook heerlijk om nu weêr eens een winter in den Haag te zijn. Gelukkig dat oom Dolf daar niet meer woonde. Jakkes wat een man... Ze begreep niet... dat moeder... enfin, ein jedes Tierchen hat sein Plaisirchen... of nee, dat was niet eerbiedig: Chacun pour soi et Dieu pour tous. Ze ging nog vroom worden op haar ouden dag, net als grootma. Hè, wat was ze toch een mispunt, met grootma te spotten. Hàd ze maar iets van grootmoeder, dan was ze een boel beter dan nu... Maar ze kon niet helpen dat

de godsdienst niet veel indruk op haar maakte. Ze had toch wel geprobeerd. Iedere veertien dagen was ze met grootma meêgereden naar de kerk. Maar zoo'n dorpsdominee en dan zoo'n kale kerk. Alleen verleden winter, met kerstmis, toen er sneeuw lag, en dan met Oudejaarsavond... al die lichtjes... Hè, ze woû dat ze Roomsch was, zoo dikwijls al had ze dat gewenscht... dat koorgezang en dan het altaar... zoo iets geheimzinnigs... mystieks... Of ze geschikt zou zijn in een klooster te gaan? Ze geloofde wel, of nee... of... Ach nou ja, ze wàs immers toch niet Roomsch... Nou, dàg Groote Brink, adieu tot morgen: ik ga d'r in kruipen want ik krijg het koud...

Onder 't uitkleeden vond zij de doos bonbons die zij gisteren van haar mama had gekregen. Ze stak er een in den mond, terwijl ze haar haren losvlocht. 't Was goddelijk, die likeur, en de doos nog bijna vol! Straks in bed zou ze er nog een paar nemen.

Toen ze er in lag, 't licht was uitgeblazen en de duisternis als hoorbaar om haar heen suisde - ze hoorde moeder nog wat scharrelen op de kamer er naast - dacht zij weêr aan morgen, de reis naar den Haag, waar ze na zooveel maanden weêr terug zou keeren. Wanneer papa weêr thuis zou komen? Hij was nu in Parijs... volgens de laatste berichten... Zou wel weêr op een goeien dag ineens voor hun neus

staan. Hè, ze hoopte dat hij gauw zou komen: papa, moeder, Robert en zij - dan had je het huishoudentje weêr ineens compleet! Gek, maar hoe kwam het toch dat ze zoo weinig aan papa dacht? Ze hield toch van hem, al was hij wat vreemd en al was er nooit intimiteit geweest tusschen papa en haar. Toch had ze al die maanden op De Groote Brink maar heel weinig aan hem gedacht, en dan nog meest alleen als grootmoeder over hem begonnen was.

Zij dacht... aan papa... en aan moeder... en Robert... hoe Robert het maken zou... en onderwijl snoepte zij bonbons uit de doos die zij naast zich had. Telkens maar dwaalden haar vingers weêr de doos in, zonder dat zij 't zelve recht wist. 't Werd doezelig in haar hoofd; ze geloofde dat het sterke likeur was; zou de doos nu maar wegzetten...

Een half uur lag zij stil aan allerlei te denken: de paarden... haar bezoek aan den moestuin van morgen... het bazuin-engeltje... en dan weêr aan den Haag... papa... Robert... Op het portaal hoorde zij de groote staanklok twaalf uur slaan, hol door het huis. Ze kon maar niet in slaap komen. Zij woelde en woelde - en toen ze 't eindelijk had opgegeven nog een oog toe te doen, tastte haar hand als vanzelf weêr naar de doos naast haar bed. Zoo lag zij langen tijd al knabbelend.

Haar vingers raakten al den bodem van de doos, en ze voelde zich heel vreemd worden. Ze probeerde nog geregeld te denken, maar het ging niet; haar slapen klopten, en het suisde in haar ooren. - God! ik word dronken... ging het even door haar heen; maar 't liet haar onverschillig. Haar vingers tastten, zochten de laatste bonbons bijeen, die ze een voor een als werktuigelijk naar den mond bracht...

.....

's Nachts droomde zij dat ze op de hei werd aangevallen door een man. Zij vluchtte; vallend over greppels en in kuilen vluchtte zij, en 't was of zij, vluchtend, steeds de zware hand van den zwarten man op haar schouder voelde. In 't dorp vloog zij een huis binnen, waarvan de deur open stond. En daarbinnen vond ze een vertrek vol dronken boeren en oom Dolf en baas van der Kamp die samen op een ton stonden, al zingende...

GERARD VAN ECKEREN.

Het gewogen leven

voor Jan Greshoff.

Nu in den klaren avondschijn,
Die week en ongebroken rein
Schaduwen om mijn peinzen windt,
Wil ik mijn leven scharen gaan
Dat al mijn daden wachtend staan
Tot ik hen plechtig samenbind.

Zóó zoek ik door mijn leven rond
Waar ik de gouden schakels vond
Voor een gewijden brozen band;
Mijn daden weeg ik; telkens teer
Neigt zich de waagschaal op en neer
Onder mijn bleeke en hooge hand.

Ach, of ik wege en wichtig keur
En juichend uit de schale beur
Den rijken, vroom-gewogen schat:
Géén, die den band te voegen weet
Of van die vreugden en dat leed
Mij schreiend mee-te-dragen bad!

WILHELM LOEB.

De kastanjeboom.

Ik ken den schoonen reus die geworteld staat in de eeuwen-oude heerenwoonst, dáar, tusschen de strenge steenen als de koninklijk machtigste opluiking van leven.

Niemand van die er zijn, nu, weet hoe 't allom was toen zijn prille schraalte rijk-groeiend de eerste twijgen stak naar het verwentelend geluchte.

Meersch, veld, tuin.., - het groene vacht van de eerde kromp tot engere zodeperkjes om hem heen.

Meer en meer, en dichter bij, trokken de metselmuren hunne koud-stijve lijnen boven den grond. Drukker en drukker bij malkaar schouderden de huizen de roode en blauwe daken. Zwaarder en zwaarder woog hunne stomme logheid op den bodem en meer en meer stukskens van de ruimte sloten ze in hunne wanden op.

Van de ruimte!

- De ruimte waar de winden waren als geesten

brengend in hun vleugels de zoenbloemen van zee, van woud of van heide!

De ruimte die de zonne doordrenkt als muziek van kracht die ons brandmerkt in 't hart, en 't bloed, het eeuwige bloed dat we dragen, in ons zinderen doet en gulpen, mede met den slag van 't harte der Wereld!

De ruimte waar vrij de regen danst met zijn natte gefranjde sluiers, sproeiend het zilver-vocht zoo meewarig voor de droogte der brandende lippen, voor de moe-zeerte der spannende slapen.

De ruimte waar de nacht zijn blauwen adem verbreidt, de dingen bevangend van slaap in bedarenden tooverdroom, en ze afzonderend in duisternis, zoodat ze huiveren, mede met het peinzen der Wereld...

- Van die ruimte wilde ook hij, de groeiende boom, een grooter gebied; en verder open liet hij zijne armen vallen.

Maar de steenen stad verlei hare harde wortels heinde en verre tallenkant en sloot in strengeren gordel steeds den uit den moederschoot rijzende. Hij zag óm zijn voet den kreis verengen van de schoone veie rood-zwarte eerde, waaruit het groen glans-frisch priemde of in wondere vormen opklaverde.

- Ze staken steenen overal in dien gevoeligen grond; ze pantserden den zoeten schoot met roten

barsche keien, zoodat er amper een pijlken gras in de lucht kon komen rillen.

- De kastanje-boom stond in forsche eenzaamheid tenden een weide koer. In 't hooge huis met, op elke verdieping, zijne rij van tien vensters; met zijn driedeeligen fronton, geoogd met drie ronde vensters, - woonde de oude juffrouw en hare dienstboden.

Zekere uren riepen het vaal-bleeke gelaat voor de ruiten, en 't staarde als een glanslooze gele maan. En daarop stonden geschreven de roeringen om zooveel dat de menschen zien in de Wereld, waardoor de glimlach bijwijlen in hunne oogen en rond hunne lippen komt schijnen, of, vaker, droefheid of angst de floerssomberten hangt vóor de blikken of onverwrikbare zwaarte over den nek.

Reeds ging het gelaat vervagen, achteruit deinzend in de dagen van vroeger, met zoovele gezichten die naar hem, den hoogen boom, gekeerd stonden, menigmaal, dag voor dag soms, en hem toegesproken hadden met de vragen of de bekentenissen hunner oogen.

Wist hij 't nog wel zeker of dit lijdens-moede gelaat, 't gelaat was geweest van 't luid speelsche springerken met goudbruinen haarbos? - De twee luttele vlechtjes van het haar lagen opgerold in doddekens boven de ooren. Het droeg roze of licht-gele

breed uitplooiende kleedjes en de laarsjes waren hertvormig uitgesneden met vooraan biggelende kwispeltjes.

Meermaals, terwijl het den rooden en geparelden lach van zijn schatermondeken omhoog hief, lei het de kuil-armkens om den zwart gekorven bast, zoodat hij het herteken hoorde kloppen; maar thalven de dikte reikten de handjes nog niet...

Anders 't wezen van jaren later, 't verfijnd pure maagd-wezen met den glans overtogen van jeugdovermoed, die geen weifelen kent noch moeheid. - Op het wit zijden paard kwam ze uit de stallen gereden, en 't laken van 't lang vlottende kleed vormde na, in 't zwart, de volkomene boetseering van haar rilde gestalte; - de gratielijke schouders meêgevend met den lenigen draai harer armen; de harde welving harer smalle heupen lengend in onzeglijk zuivere lijning langs de dijen.

- Thans het roerlooze masker aan 't venster, veeg-grauw van kleurloosheid zooals de dorre bladeren op den grond die 't zotte nieuwe loof na den winter ontwaart hier en daar.

En daarna nooit meer dat gelaat, nooit meer. De Zuster wel, een tijd nog, de Zuster van goeden bijstand, de blozende nonne met hare witte vleugelkap.

Toen stond hij hoog in de Lente gerecht, in nog

feller wordende machtigheid, met honderd feestelijke armen torsend den ontzaglijken dom vol roering en gereuzel van vlerken en ademend gebladerte, den reuzen-looverdom van duizenden groene bezige handen, vingertokkelend, als klavierspelend, of grijpend naar de looze briezen. Het groen schoot uit hem als 't overgeweldige van zijn vreugde: - op de noestheid van zijn zwarten stam zelf staken de pieperig-prille spruitjes, als Japansche poppenzonneschermkens, vouwend stillekens open hun dun verfrommeld kleedeken; - en rillingen van wonne doorvloten hem van uit de diepe wortels, tot in de toptorenkens der bloezemristen die op den weidsch ontvouwden bollen waaier overal opstaken en er om en om roos-blanke vlokskens verstrooiden.

Het was een zoete dag van naakten Winter dat ik hem zag, nog eens, met bladerloos den zwarten bos van zijn taai duizendarmig geraamte.

- Om zijn machtigen groei draaide thans een bloeiende stroom van jong lawaaierig leven.

Het oude huis, met zijne hoeken zoolang besponnen van raggen schaduwing en stilte, het werd doorruischt van babbelgelach en gezang. In de groote kamers luidde de streng onderwijzende stemme of die, aarzel-zoekend, zilver-jeugdig van eene die leeren

moet... De bel op de koer rinkelde verwittigend. De ongedurige voetjes kwamen van de trappen gebolderd. En over de wijde binnenplaats helmde 't geroep, pareldroppelde 't gegichel of striemde een zot gegil...

- De woelschare mengelt hare joelige bontheid dooreen. De nat-roode monden zijn overvloed-horenkens vol haastige woorden. De tengerheid van makke armen zoek-grijpt naar steun bij malkander, zooals de liane voor hare sierlijkheid de machte wil vinden die haar dragen zal. De haren wapperen als gouden of zwarte wimpels terwijl zwirrelend lijk zwaluwen de eene de andere najaagt. Een heerlijke kroon is de kreis waar hare hoofdekens malkander tegenblozen. Twee staan er bijeen en zwijgen in de vergetelheid van een onmogelijken droom. Drie draal-voeten trage voorbij met hare armen dooreen gekruist, en de middelste vertelt...

En de eenige kastanjelaar houdt ze allen onder zijn breed getak...

- Ten zoelen Winterdage dat ik van verre hem zag nog, waren er vijf maagdekens, der meesteresse gebiedende blikken ontloopen, bij hem. Op den laagsten naar den grond gekromden zwaren arm probeerden zij, linksche kwajongens, te krabbel-klauteren. Van een eindje namen zij haar loop en sprongen dan met de borst boven den tak, trachtend steun te vinden

op hare handen. Paljassig hingen de zwartgekouste beenen in de lucht te bengelen en de androgyne-lijfjes, die amper boezemkens hadden, plooi-kronkelden als visschen op het droge. Eene zat op de roest, eindelijk, en dan een tweede.

Met haar beiden hielpen ze een andere. En dan gleed weer eene omlaag.., - zoo was het een wisselend spel van jonge gratie.

Maar bekoorlijker nog was de rustige groep toen ze gevijven rekelings bij elkaar geschoven zaten te tateren...

Zoo stond de zwijgende reus, met op zijn arm de vijf broos ontbottende mensch-bloemekens, schrijntjes voor de levensvonk die verder moet voeren de onruste van 't ras, dat rond de Wereld jaagt en Natuur naar zijn zin wil vervormen en vermeesteren.

1908

EDMOND VAN OFFEL.

Het oude huis.

Lindeboomen, zon-beschenen, staan voor 't oude huis,
Moeder, dat ik uit mocht rusten in uw veilig thuis.

Gij zoudt vreugde vol herkennen uw vereenzaamd kind,
Altijd in uw smartlijk leven hebt gij hem bemind.

Moeder, in mijn hart bleef klinken immer nog uw lied,
Schooner zangen dan uw woorden, Moeder, vond ik niet.

Stil is alles om ons henen, enkel gij en ik,
Wijken doet gij uit mijn oogen twijfel-angst en schrik.

Moeder, uw gebenedijde handen raken mij,
Moeder, in de morgenstilte is mijn leed voorbij.

Moeder, door de lindeboomen zingt de wind zijn wijs,
Moeder, oud zijn uwe trekken en uw haar is grijs.

Moeder, 't is al lang geleden dat ik afscheid nam,
Maar ik wist, gij zoudt herkennen wie er tot u kwam.

Lindeboomen, zon-beschenen, staan voor 't oude huis,
Moeder, dat ik uit mocht rusten in uw veilig thuis.

J. REDDINGIUS.

Vas occultum
- Poëmen in proza -

IV.
Het kind met grijze oogen.

voor André de Ridder.

Ik ben me-zelven nu lijk een bevreemdend kind, dat ik eens kende, lang-geleden, in 't huis mijns vaders - en dat schoon speelgoed had en eene schoone ziel en eenen schoonen God.

Ik ben de doolaar door deugdenlooze doolhoven; ik ben de droomer bij vermeende vijvers en de ververmoeide na lange kalvariëtochten. -

En het kind zit in het zand en ik beschouw het verwonderd omdat het *mijne* grijze oogen heeft en *mijn* gezicht.

Het kind beziet met wat angst en wat meêdoogen dien man, die zoo moêw is en die wellicht nog ver moet, naar de Stad van Rust, die altijd wijkt van hem.

Het kind ziet met wat deernis naar den man, die zoo alléén is, en die geen schoon speelgoed heeft en geene schoone ziel wellicht en geenen schoonen God.....

Ik ben me-zelven nu lijk een bevreemdend kind met grijze oogen, dat ik eens kende, lang-geleden, in het huis mijns vaders, waar lage vensters waren en diepe kamers vol rust.

V.
De beminde beul

voor H. de B.

Mijn langgedragen droefenis weegt op mijn schouderen als een kruis.

Mijn spitse pijn spant om mijn hart als eene doornenkroon.

Mijn wegen waren wijd naar Golgotha, mijn wegen wijd langs avondlanen peersch van passie en dagestraten grauw van rouw.

En 'k heb mijn beul bemind!

O! bleeke Vrouw, mijn zielsbeminde Beul, uw freele kinderhanden hebben tot een kruis gedweerscht de ruwe balken en gevlochten tot een kroon de zeeredoende doornen - zie mij, vrouw, en zeg of nog het uur niet daar is uwer deernis?

O! Vrouw! ô bleeke Beul en zielsbeminde, leg niet het kruis van uwe passie op mijne schouderen zóó zwaar; dring niet de kroon van uwen hartstocht in mijn hart zóó diep.
O! bleeke, bleeke Vrouw!

VI.
De voorafgaande samenspraken.

De minnaar:

Uw goedheid is een gulden slot op
het geloken boek van mijne smarten,
Uw goede wil is zomerzon in
mijnen vruchteloozen tuin,
Uw mildheid is namiddagwind voor
mijn verschroeiden wijngerd,
Uw milde liefde is 't vuur van
d'heerd in mijn vereenzaamd huis.

De minnares:

Uw koningshanden mogen zijn lijk
eene kroon om mijn slavinneslapen,

De kleerte van uw oogen zij eene
lichte lampe bij mijne donkre sponde,
De zoen van uwen mond zij op
mijn mond een eeuwige zegel.

De minnaar:

Gij zijt eene poort open op de Peersche Paradijzen,
En een outer waar de wijze den wierook
van zijn willen en zijn wenschen brandt,
En eene belofte geënt op den boom der Herinneringen.

De minnares:

Wees stil....

De minnaar:

Gij zijt de stille stad van Vrede,
en Vreugde na moêwe wegen.

De minnares:

Wees stil.... er naakt een nacht
waarin ik Vrouw zal zijn.

LEO VAN GOETHEM.

Bekentenis

Gij weet dat ik u lief heb, schoon mijn hart geen woorden
Vond om u toe te fluistren dat het u bemint;
Uw kinderzieltje ruischt van de eerste liefde-akkoorden,
Uw reine ziel van tot een vrouwtje rijpend kind.

Half onbewust nog, en reeds onder 't stil bekoren
Van 't zwijgend liefde-biên, begrijpt gij toch de taal
Die streelend u omzweeft met rozig liefdegloren
En biedt, gelijk een bloem, uw hart den zonnestraal.

En o! zoo wonder zacht is 't zich bemind te weten
Wijl toch geen ijdel woord de stille wijding breekt,
Wanneer de lippen 't wachtend liefdewoord vergeten
Maar iedre blik ons streelend slechts van liefde spreekt.

Tot eindelijk wat eens toch moet en zal gebeuren,
Gelijk de beursche vrucht valt, door veel zon gerijpt,
't Bekennend woordje rozig uwe wang zal kleuren,
Al zijt gij nog een kindje dat maar half begrijpt.

Ofschoon de zekerheid te weten van dien vromen
En reinen liefdestond, rilt door mijn hart een schroom

Voor 't al te groot geluk dat mij van u zal komen,
Gelijk men vreest te ontwaken uit een schoonen droom.

Maar het zal avend zijn. Ik kan u toch niet in de oogen
Niet kijken, noch uw blik zien, noch uw aangezicht,
Wanneer ik onbeholpen, zelf een kind, zal pogen
Het zoet geheim te staamlen dat me in 't harte ligt:

‘Ik heb u toch zoo lief!’ Dan zal ik 't àl vergeten
En slechts uw blank gelaat zien in den avendmist,
Maar met uw zwijgen zal ik ook uw antwoord weten,
En in uw glimlach lezen dat ge 't lang reeds wist.

PAUL KENIS.

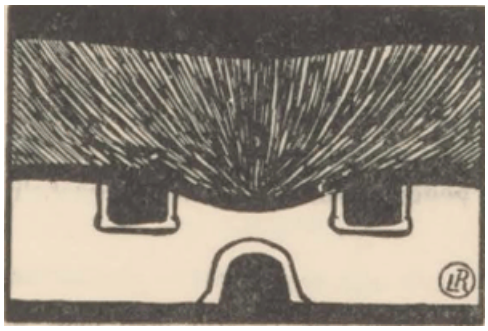

Overzicht der maand

De romans

***Passiebloemen, door Lucy d'Audretsch (Meindert Bogaerdt, Zeist) - Cynthio, door Joannes Reddingius, (Valkhoff & Cº, Amersfoort). - Met zijn oogen open, door Jul. Krekel* (*Leuven, L. Timmermans*). - *Sprotje, door M. Scharten-Antink* (*Nederlandsche Bibliotheek, Amsterdam*).**

Passiebloemen. - Hierin, een trachten naar krachtige passie-uiting en gloedvolle zegging van lijfsbegeerte, en een niet bereiken daarvan, maar een simpel vervallen in onmachtige, flauwe erotiek. 't Is niet omdat er in dit boek voorkomen een paar beschrijvingen van vrijers die hunne minnaressen ontkleeden, van vrouwen die in onderrok en broek vóór hun spiegel staan of die vleeschtrillend in hun bed te droomen liggen op toekomstig

overspel, en andere naïeve enormiteiten van dien aard, dat dit boek geworden is: een groei van roode, wilde ‘Passiebloemen’. Zulke viezigheidjes zullen misschien wel een onrustige schoolknaap van zeventien jaar eene sexueele obsessie kunnen bezorgen en tot hoererij of onanie aanzetten (ouders, wees voorzichtig, s.v.p.!), maar geven beslist niet de groote huiver van drift, de zwoele begeerte-hunkering, de forsche exaltatie van vleeschgenot die boeken uit andere literaturen op ons geworpen hebben. Ik vind in *Passiebloemen* noch de gezonde, sterke onstuimige erotiek van 'n Zola of 'n Maupassant, 'n Mirbeau of 'n Lemonnier (denk op *La faute de l'Abbé Mouret*, op *Bel-ami*, op *Le Calvaire*, op *L'homme en amour*), noch de vreemdsoortige, treiterige perversiteit van 'n Rachilde, 'n Lorrain, 'n Huysmans, in werken lijk *Les hors-nature, Monsieur de Phocas, Là Bas*. Juist omdat ik zooveel van *die* werken houd, heb ik zoo weinig over voor pseudo-luxuur werken lijk *Passiebloemen*. Nochtans: quand les femmes s'y mettent...! Denk maar eens op Colette *Willy's Claudine* en *Minne*, op Madame de Noailles' werk.

Ik wil geenszins beweeren dat de damen heldinnen van dit boek geene gloedvolle passie-creaturen zouden zijn, of ‘le tempérament’ missen. Integendeel: de beginnelingen van *'t Allerhoogste* en *'n Vrouw* (ik voel me zeer gevleid in mijnen stedelijken trots bij 't bedenken dat deze laatste, zoo soepele ‘poupée d'amour’ zich onder de Antwerpsche hemelen de kleine verstrooïngetjes gunt, die ons in Mevr. Lucy d'Audretsch's bunde worden beschreven) toonen zich onmiddelijk heel bedreven en kunstig in liefde-jolijt. Maar het vermogen ontbrak aan de schrijfster in haar proza doen over te gaan de volheid en de echtheid van hun innerlijk wezen. Er worden nu daden vóór ons gepleegd, zonder dat we van de drift, van 't instinct of van den

bezonderen psychologischen aanleg, die deze daden inspireerden, de geweldige aandoening, de grondige voeling of zelfs het klaar besef krijgen. Nogmaals: kinematografie, maar nu kinematografie die min of meer op pornographische gevolgen speculeert.

Wat aangaat de nu psychologie der gevallen, als zulks (een ziek meisje dat zich geeft aan haar verloofde, opdat deze niet naar andere, gezonde vrouwen zou loopen - eene getrouwde vrouw die vertwijfelt ooit de groote, volledige liefde te vinden, waarvan ze droomt, en zich daarom, zonder meer, aan een brutaal, zinnelijken 'amant' prostitueert), die hebben we fijner en kiescher uitgewerkt, breeder, complexer, gevonden in 'n aanzienlijk aantal moderne fransche romans, waarvan ik aan mijne lezers zelfs de beknopte opsomming hier wil sparen...

Mr Ary Delen noemde dit boek 'slettenliteratuur'; die benaming moet Mevr. d'Audretsch eenigszins gevleid hebben, in dezen zin: dat ze zich wel heel pervers nu zal wanen en aan de passionaliteit van haar boek gelooven. Ik vind veeleer Mevr. d'Audretsch's veel-durvende bundel, - fransche prospecten zouden aankondigen 'le livre si passionnel, si osé, si suggestif de Madame X' - een ietsje naïef, 'un peu ingénu', met iets jongmeisjesachtig-zwoels; in de overprikkelde verbeelding ervan, ligt nog, dunkt me, een zeker bestanddeeltje van onnoozelheid en van onschuld, iets à la demi-vierge zoo; men voelt er, eindelijk, ook wat te veel het *gewilde* der booze, ondeugende dingetjes in.

Schrijfster van *Passiebloemen* schijnt me, literarisch, niet te staan in de amoralistisch-zekere, diep-bewuste, onbekommerde en onpretentieuse echtheid van de wezenlijke drift...

Cynthio. - Een echt Reddingius-boek. ''K zal u een

verhaal vertellen, een vreemd verhaal; t zal u dikwerf voorkomen alsof ge reeds wist de dingen, die ik u vertel'. En 't is een heel schoon, zuiver verhaal, een keurig symbolisch sprookje van Geluk, van reine Liefde en nobele Verzaking dat Reddingius heeft geschreven 'Voor de vier bij 't Haardje: Mien en Niek, Colly en Karel'. Een groot sprookje met kleine sprookjes daarbij, liedjes en dansrijmpjes, waarin Reddingius heeft kunnen leggen heel de zoetheid, de verfijning, de subtiliteit van zijn gevoelig dichtershert. Ik had misschien wel wat meer vastheid van vormen gewillen, hier en daar, en wat scherper plastiek - denk op de legenden van Ary Prins of op de sproken van Henri van Booven - wat minder weekheid bij plaatsen, daarentegen, wanneer 't gevoel iets of wat dweeperig en sentimenteel- romantisch dreigt te worden, maar ik ben toch Reddingius voor dit simpele verhaal genegen. Vóór Vlaanderen kent Holland weer de nieuwe beweging ten bate eener hedendaagsche verbeeldingsliteratuur.

Met z'n oogen open. - Er leven verschrikkelijk veel begaafde en letterminnende jongens, in Vlaanderen. Talent, dat hebben ze wel - een amateurstalent, eigenlijk - maar wat ze heelemaal missen, dat is: zelfcritiek. En zoo komen ze ertoe dingen uit te geven lijk *Met z'n oogen open*, waarvoor de beoordeelaar staat in heel moeilijke houding: langs den eenen kant, zou hij wel graag goeds erover schrijven, uit hoofde namelijk van 't talent juist waarvan eene novelle van dien aard getuigt - want daar ligt veel literaire handigheid in zoo'n boekje - en om iemand te steunen die hij wel krachtig voelt, in zijnen effectief nog zwakken opgroei; en langs den anderen kant, kan hij dat toch niet: wat deert ons eene *poging* wanneer 't laatste resultaat ervan maar

een misbaksel is en we niet zeker zijn van de toekomst van den beginneling?

In één woord: *Met z'n oogen open* is een voorbarig boeksken, het boeksken van een nog al te jong mensch (ik wil niet zeggen: jong van jaren - de ouderdom van Mr Krekel vermindert of vermeerdert de innerlijke weerde van zijn werk niet - maar jong in cultuur, in geestesvorming, in levensaanvoeling) want de open oogen waarmee Rik de wereld inziet, glanzen nog van heel naïeve illusies; geen waar levensweten bezielt dien oppervlakkig levenden vent.

Mr Krekel zal later zelf wel het grappige, komieke, onbeholpene zijner psychologische uitbeelding van Rik inzien. - In dien snul, is er niets van de groote vreugddrang, van die enorme verschrikkelijkheid van een jongen mensch die 't leven in moet en zijne wegen zoeken, ineens wordt gezet voor de keus van eene filosophie en van eene liefde, die lijdt onder twijfel van geest en dorheid van hert of onder overmaat van wenschen en verwachtingen en dan al zijne illusies weg voelt brokkelen en een wrak wordt dat door het leven wordt heen en weer gespoeld. Ik denk hier spontaan aan zekere brokken proza van een andere jonge Vlaming, op de *Jeugd* (*Nieuw Leven*), *De Moée Dagen* (*id*.) en den *Johan Meylander* (*Boomgaard*) van Gust van Hecke...

Ik stel me voorloopig tevreden een paar zinnen te citeeren waarmee *stellig* Mr Krekel binnen kort zelf lachen zal: ‘haar heldere zwartravige oogen straalden liefelijk als vergeet-mijnietjes’ - ‘de bassende honden, die, vol leven lijk de nieuwgebore dag, de wagentjes trekken met groen en loof geladen’ - ‘ziet ge ons daar zitten, zij met haren kop vol koeien en beeten, en ik met den mijnen vol boeken’ enz. Zoo'n dingen zijn toonaangevend.

Hoevele bewust geworden schrijvers zouden geen fortuintje willen betalen voor de vernieling hunner jeugdproducten? Ik wensch uit ganscher herte, aan Mr Krekel dat hij eens dien inkeer beleven moge.

Literatuur wordt ten onzent nog niet met ernst genoeg aanzien. Schrijver- zijn behoort zoo wat tot het sport, blijft te veel liefhebberij. Te schaarsch is de eerbied voor de eigen gedachte en de schrik voor 't witte blad papier, dat voor u ligt en waarop ge geheel uw leven hebt uit te drukken, lijk een eerlijk mensch tegenover u zelve en tegenover al de anderen, en waarvan ge hebt te dragen de verantwoordelijkheid aangaande elken zin, wanneer één goede zin nochtans zoo moeilijk om schrijven is, zoo kolossaal moeilijk. Op 't belangrijke, 't zware, 't blijvende van hun daad mochten wel eens alle amateurkens denken. Er zou ons heel wat werk gespaard blijven, dat nu ten onnutte van allen verschijnt. Wat valsche roepingen ook tusschen de literaire gewijden! Men sla eens open de tafels van vroegere tijdschriften en men doorloope eens de lijst der medewerkers; hoeveel van die namen zijn ons nog bekend, hoeveel van al die ‘aspirants à la gloire’ zijn blijven voortwerken, hoeveel van die scribentenfoetussen zijn tot rijpe menschenvruchten gegroeid en hoe luttel van al dat pseudo-proza en would-be-geversifieer is nog niet gansch uit ons geheugen weggewischt?

In Vlaanderen lijkt het soms wel alsof elke vlaamschgezinde jongen uit princiep, *ook* verzen moest maken of romans meeschrijven. Dat wijst op eene zeer degelijke literatuuropvatting en op 'n mooi idealisme. Maar mogen we ons nu altijd vermaken?

Sprotje. - Om ineens te ondervinden al het onbeholpene, het ontoereikende van 'n boeksken lijk dit *Met zijn oogen open*,

neme men in handen dat *Sprotje* van Mevrouw Margo Scharten-Antink waarvan in de ‘Nederlandsche Bibliotheek’ pas, ten bereike van allen, na *Sprotje* en *Sprotje heeft een dienst* het derde deeltje *Sprotje's verder leven* is verschenen. Het stil-begonnen verhaaltje van Sprotje's miserabel bestaan, van 't droeve, drukkende, leege leven van dat kleine stumperd, is thans uitgebreid tot een der schoonste boeken van onze literatuur. Hoe echt, hoe eerlijk, hoe vol dat werkje inéénzit, hoe krachtig dat is van bouw en hoe waarachtig van uitbeelding: eene magnifieke brok leven, gegeven in eenvoud, breed-aandoenlijk van menschelijkheid! Na *Een huis vol Menschen*, is het voor de schrijfster een onloochenbaar bewijs van letterkundige maitrise. En wat ik vooral bewonder in het boek is wel zijne *soberte*, soberte in 't verhaal zelf, soberte in de uitbeelding van elke personnage (en nochtans hoe vast zijn al de menschjes die langs Sprotje's wegen treden hier niet bijgeteekend, compleet geportreteerd met weinige trekken, voor ons voelbaar gemaakt met enkele woorden) soberte in de psychologie, soberte in de milieu-beschrijving, soberte in de expressie ook. Eene manier zoo stevig-inéengedrongen, zoo levensbondig doet ineens denken op 't allerbeste uit de literatuur, op Maupassant, op Renard en bij ons op Cyriel Buysse. Het schrale, ziekelijke dienstmeisje Sprotje is een literaire *type* geworden, zooals Johan de Meester's Geertje, waarmee we ze wel verwant voelen, zooals Flaubert's Félicité uit *Un Coeur Simple*. Het hoogste wat de kunst kan bereiken dat is: leven scheppen. Lijk een God zoo groot wordt de Levensschepper. Welnu: Sprotje *leeft*...

ANDRÉ DE RIDDER.

De voordrachten

I. - Inhuldigingszitting van de letterkundige Sectie in de Tentoonstelling te Brussel (*28 Juni*).

Dit zoogenaamde feest voor de ‘Belgische literatuur’ onlangs in de tentoonstelling, waarbij ook de Koning en de Koningin aanwezig waren, is werkelijk bizonder geweest. Georges Rency zat er parmantig rond te kijken, zeker dat hij den Koning voorgesteld zou worden en eindelijk overtuigd dat *zijn* Fransch niemand anders dan een échte, een geboren Franschman verbluffen kan. Een Belgisch luitenant, wiens rond-wangig figuurtje een wel-gedaan literator verraadde, om goed en overtuigend van zijn belgeoisisme te doen blijken, glimlachte gestaêg terwijl Hugo Verriest aan het woord was. Maar de fijne, dieper-ontwikkelde en voelende dichter van ‘*L'Ame des Saisons*’, Victor Kinon, luisterde gespannen naar Verriest's rede en knikte vaak even met het hoofd ten teeken van goedkeuring.

Dit nu doe ik thans ook - met de pen. De E.H. Verriest heeft, op die vergadering juist datgene gezegd wat gezegd móest worden. Het was een zang van blijheid, en zelfs van leute, om de herboorte onzer letteren te midden de herleving van ons volks-bewustzijn. Wij komen uit de duisternis en gaan naar het licht. Gaan we? Neen, we staan reeds volop in de zon: maar wij hopen dat het nog maar de Lente-zón is, die den Zomer voorbereidt en kondigt aan. - Ons volk leest. Voldoende? Wat geeft het, voor het oogenblik! Het leest; en het leest niet omdat het een of ander Vlaamsch boek, op faktische wijze, hem in de hand werd gestopt, maar omdat het naar lektuur grijpt en - 't gelezene begrijpt. En dit staat borg en geeft vaste zekerheid voor de toekomst. Laat ons dus vroolijk zijn...

HUGO VERRIEST

Fel stak dan ook de lyrische rede van den E.H. Verriest af tegen het klaaglied van Picard en den doodzang van den heer Chauvin. En, voor zoover wij eenig nut aan zulke feesten erkennen, hebben wij den eerbiedwaardigen spreker dankbaar te zijn voor den bewezen dienst - en, anders, toch altijd voor het schoone pogen, ook dáár dienst te bewijzen aan de Vlaamsche literatuur en beweging, wier gangen, al zijn ze niet op hetzelfde plan, toch loopen naar een zelfde doel. Dat ook hierbij kniezers te vinden zijn geweest, die er over kloegen dat de heer Verriest weerom en uitsluitend zijn *Paean* heeft gesteund op 'zijn meester, Gezelle, zijn leerling, Rodenbach en zijn parochiaan, Stijn Streuvels' - is alleen vervelend, omdat het getuigt van een kleingeestigheid, en vooral nog van een kortzichtigheid, die wij al ontgroeid mochten zijn. Niets zóo weêrzinwekkends, dandit voortdurend de-hand-leggen op andermans vrijheid om goed te vinden wat hij goed oordeelt; om zijn goed- of afkeuring kenbaar te maken op de wijze die hij raadzaam acht; om te spreken ot te schrijven waarover en op de wijze die hèm bevalt; kortom, om zijn onderwerp te kiezen, te schikken, te beperken en uit te werken naar hem is ingegeven door geweten, gevoel, verbeelding en rede; en om zich alleen die wijzigingen te laten welgevallen, die zelf-krietiek toebracht of toebrengen liet. Deze vrijheid is van meerder waarde en staat hooger, dan het wezenlijk of ingebeeld belang die er een auteur bij hebben kan, zijn naam in en vóór goed gezelschap genoemd te hooren, of zijn produkten geplaatst te zien neven die van beroemde tijdgenooten of voorgangers. Zoodat ik, bij 't lezen van de verschillende kritieken over 's heeren Hugo Verriest's rede, mij ben gaan afvragen welk publiek op die vergadering nog het raarste was: òf de daar aanwezige Vlaamsche dagbladpenners, òf de heer Georges Rency

en de Belgische luitenant of de verdere Beulemansen - aan welker hoofd prijkte Fernand Wicheler zelf - povere lieden die hun eigen ‘veulerie’, in diepste wezen beseft, opvijzelen tot: niet genoeg-gewaardeerde oorspronkelijkheid van hun talent.

FERNAND TOUSSAINT V. B.

II. - Peer Gynt - Voordracht door Gust van Hecke (*19de Boomgaard-avond*).

Op Maandag 18 Juli 11., heeft Gust van Hecke in de Beethovenzaal te Antwerpen fragmenten voorgedragen uit *Henrik Ibsen's* dramatisch gedicht: ‘*Peer Gynt*’ 't Was inderdaad een kunstavond, zooals het uitnoodigingsbriefje meldde, zóo door de keus van het stuk als door de voordracht zelf. *Peer Gynt*, een der werken die men in een adem noemt met *Hamlet, Don Quichotte* en *Faust*, is een nationaal gewrocht voor de Noren. Heel de sprookjesliteratuur van Noorwegen vindt men er verwerkt.

Van Hecke verduidelijkte, in een korte inleiding, zijn begrip van de voordrachtkunst: het literaire idée moet vooral in 't licht gesteld d.i. de wijze van voordragen zal verschillen volgens het onderwerp; zij zal van karakter veranderen naarmate een werk dramatisch, lyrisch, symbolisch, enz. is bedoeld. *Peer Gynt* droeg hij, in de allereerste plaats, lyrisch voor, door gang en golving der verzen, om verder de vreemde tragiek van dat ongewone leven dramatisch uit te beelden; en altijd liet hij ons het symbolische der hoofdfiguur gevoelen. Zoo deed hij ons beter Peer Gynt begrijpen! Er was een vaste samenhang tusschen onderwerp en behandeling, wat alleen kunstwaarde aan een voordracht geven kan: geene conventioneele trukken, maar

STUDIE NAAR
GUST VAN HECKE

gestadig een sterke techniek die den voordrager eigen is. We konden al de schoonheden van het overweldigend werk meevoelen en *Peer Gynt* volgen, van zijn jongelingsleven af - toen hij was de fantasievolle fratsenmaker, de zwetser en de leugenaar - tot hij, moe van zijn vele en lange tochten over de wijde wereld, naar zijn vaderland weerkeert. Dáar vindt hij dan de goede, wachtende Solvejg, de trouwe, reine verliefde uit zijn jeugd. Zij neemt hem in haar armen op, wiegt hem al kussend en verzoent hem met zichzelven, want zij geeft hem, vóór den dood, de zekerheid dat zijn eigen zielsmerk de eenvoudige menschelijkheid is geweest. Meesterlijk werd dat alles voorgedragen en, indien ik verplicht werd een keus te doen tusschen de gespeelde fragmenten, zou ik vooral wijzen op *De Dood van Aase, Het Gesprek met den Knoopengieter* en *De Dood van Peer Gynt*, eenvoudig omdat zij me 't meest geroerd hebben.

Men voelt het, als van Hecke declameert, voor hem is, in een lyrisch gedicht, de rythmus alleen van belang. Gestadig laat hij hooren hoe de rythmus onafgebroken voortloopt op de ladder der woorden, hooger opgevoerd of lager neergedragen; en op de hoogten en laagten van elken rythmischen gang zal hij de beeld-vormende woorden sterker, klankvoller doen uitkomen of stiller en zachter laten wegsterven. Rythmus en klank zijn de eenige dragers van gevoelens en gedachten in een vers. Al wat zij niet rechtstreeks uitdrukken behoort niet tot het gedicht. Vorm en inhoud zijn één. Het is zoo dikwijls herhaald geworden en toch nog niet genoeg gezegd, naar het schijnt, want de dichters gaan voort meer dan ooit, hun ‘onderwerpen’ te hullen in maten en cadensen, zorgvuldig berekende en getelde jamben en trocheeën en dactylen. Hun verzen zijn zachtvloeiend maar, eens de inhoud vergeten, dan leeft in ons

niet meer de groote golfslag die het echte leven van een vers is. En 't is dan ook een vreugd vast te stellen dat van Hecke in zich vereenigd én de literaire wetenschap én de kunde van voordragen.

Ja, voor van Hecke ligt in Vlaanderen een heele toekomst open. Hij heeft maar te willen en te werken... Na de literaire beweging die, met Van Nu en Straks, heerlijk opbloeide, zoodat we nu op dichters, romanschrijvers en critici mogen bogen, bleef het tooneel op erbarmelijke wijze achteruit. En omdat we geen tooneel bezitten, hebben wij geene tooneelliteratuur. Maurice Barrès zei de volle waarheid, toen hij schreef: 'Le théâtre flamand se borne à jouer des traductions de d'Ennery et des farces locales pour le populaire'. Dat was zóo rond 1900 en dat is nog zóo, maar de tijden veranderen. En Gust van Hecke moet er het zijne toe bijdragen opdat er nog sneller verandering kome...

De Heer Albert Hansen, die de voordracht met de Peer Gynt - suite van Grieg opluisterde, toonde zich een goed begrijper van de kunst van den noorschen componist. Aan hem ook onzen besten dank.

VICTOR DE MEYERE.

Tijdingen

Gezien hij, op dees moment, aan *De Boomgaard* niet al de diensten kon bewijzen, die van een redacteur van een tijdschrift gevorderd worden, verkoos Mr Gust van Roosbroeck zijn ontslag uit den opstelraad van *De Boomgaard* in te dienen en heeft de redactie gemeend dit te mogen aannemen. Mr Gust van Roosbroeck zal echter aan *De Boomgaard* blijven medewerken. We hebben het groot geluk mede te kunnen deelen dat Mr Gust van Roosbroeck in onze redactie vervangen wordt door den heer *Firmin van Hecke*.

Kantteekeningen

Gebeurt het elders ook zooals in enkele Vlaamsche steden dat de bekroonde leerlingen van de teeken- en schilderschool algemeen door 't volk gevierd worden? - 't Is een diep vastliggende Sinjoren-gewoonte; en jaarlijks komen in deze of gene wijk de twijfelachtig gekleurde en spijtig verkreukte vlaggeskens en wimpels voor den dag, terwijl dwars over de straat de heilkreet geschreven staat. De held van den dag is misschien een ventje van negen jaar, de eerste in een klas van lijnteekening. 't Komt er niet opaan. Hij is *primus*. En niemand uit de buurt van Pitje Pennelekker, Peer Spek, Jan-de-Stouwer, Sus-de-Pekker, Flup Sigaar en Jaakske Diamant; de buurt van Mie Citroen, Fientje Driegdraad, Joke Schol en Trees Half-garsten, niemand die in den *primus* geenen toekomstigen Rubens erkent. Hunne bewondering laait op in het duizendvoudig gevlam van vetpottekens, jubeljoelt in het trommel- en trompetrijke muziek van de *Serenade* dat, van fel smokend fakkellicht begeleid, de hoogste hulde zal komen brengen. Hunne genegenheid zal zich uitspreken in het *geschenk* den overwinnaar aangeboden, hunne fierheid in de *redevoering* uitgesproken door Lowieke Peeters, schrijver van *De Breydel's zonen*, tonmaatschappij.

> HEIL DEN PRIMUS
> *Opschriften in de straten van Antwerpen.*

Pitje Pennelekker is de stralende vader. Van dat zijn zoon op de Akademie is draagt hij een Rubens-hoed en een lang, los-geknoopten strik op de borst, een *lavallière*.

Er is een zekere zwier in zijne gebaren, hij spreekt over kunst in de ‘staminee's’ en, in vuur - het heilige vuur, immers - geraakt, verteert hij meer dan noodig is. Dat neemt hem niemand kwalijk. Waarachtig, dat hoort erbij! Een artist, bij 't volk, dat *móet* een lustige kerel zijn; immers:

> hoe 'n grooter geest,
> hoe 'n grooter beest,

Hij, de vader, werkt mêe aan dien prijskamp, met hart en ziel, - geestelijk, dat spreekt - en is zijn jongen primus dan wordt de Rubens-hoed een duim breeder en de *lavallière* drie duim langer.

Dat huldigen van den prijskamper zit er bij ons in. Bij alle menschen, overigens. Maar 't is hier niet de bewondering der menigte voor de sterke wreedheid - natuurbarbaarschheid zoo machtig nog in ons, en doende haken naar Jeffries-Johnson-matchen. Het is ook niet alleen de eerbied dien het volk hier erkent te gevoelen voor glorie. Het is, in de eerste plaats, - en daarom moeten zulke betuigingen ons lief zijn - de gehechtheid die het toont te bezitten aan dingen uitmakende hunnen kostelijksten hoogsten rijkdom. Ons volk *weet* dat wij een Kunst hebben. Geen kleuter van zes jaar wien de naam van Rubens niet zoo gemeenzaam toeklinkt als die van zijn eigen groot-vader.

Hoe hàngt dat Vlaamsche Volk aan die Vlaamsche Kunst. De Vlaamsche Kunst kan niet weggecijferd worden, maar 't Vlaamsche Volk het zou!?

E.v.O.

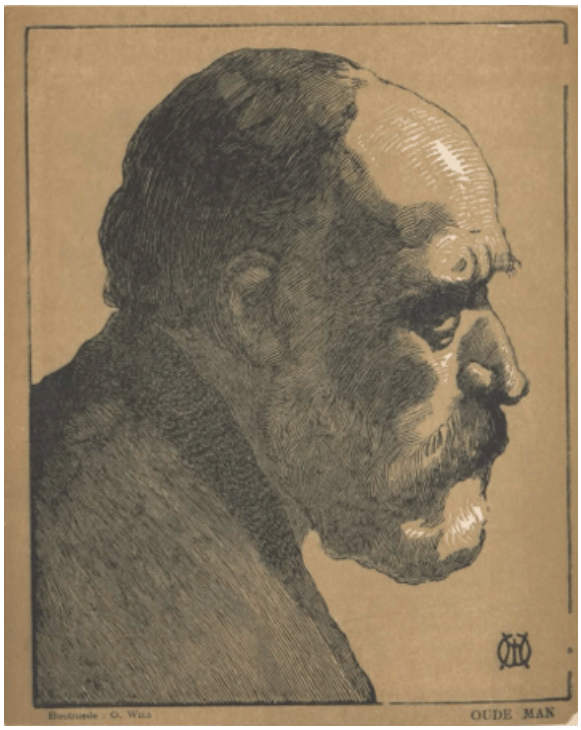

Houtsnede: O. WILS
OUDE MAN

De puttengraver.

't **W**as op een Zondag avond dat ik, door een kort telegram, van den dood van mijn vriend, den schrijver Alfred Storms, werd verwittigd. ‘Alfred dood - Had u reeds verwacht. Alida’. 't Was zijn vrouw die me 't droeve nieuws meldde. Als verbijsterd staarden mijn oogen op die wreede woorden. Ik wist niet wat denken en, hoe meer ik er over napeinsde, des te minder ik 't gelooven kon. Alfred dood? Hij, de gezonde, volbloedige kerel, vol leven en levenslust? Neen, het kon niet waar zijn! Opnieuw ontvouwde ik het blauwe telegrambriefje en ik las, een tweede maal, de fatale woorden: ‘Alfred dood. - Had u reeds verwacht. Alida’.

Er schuilde een geheim achter die woorden, ik voelde het wel. ‘Had u reeds verwacht!’ Wat beduidde zulks? Ja, ik had beloofd mijn vriend te komen bezoeken in het kleine landhuis dat hij zich, in het dorpje Watervliet in klein Brabant, had ge-

bouw, niet alleen om er, in stilte en eenzaamheid, zijn letterkundig werk voort te zetten, maar vooral omdat hij zeer bezorgd was voor den gezondheidstoestand van zijn vrouw, die, in den laatsten tijd, aan bleekzucht leed. De buitenlucht, beweerde hij, zou haar wel opknappen.

Zijn vrouw scheen nu aan de beterhand te zijn. Een paar malen had Alfred me reeds geschreven dat Alida het best stelde. Zij had reeds een blos op 't gelaat gekregen en, op het einde van 't seizoen, zou zij wel hersteld zijn. Hij zou daarom zoolang mogelijk buiten blijven, tot November toe, als 't maar immers mogelijk was.

''t Is een groot plezier, voor mij, schreef hij, Alida thans zoo welstellend te zien. Ge zoudt haar niet meer herkennen, zóo is zij veranderd! Zij, de tengere, bleeke, ziekelijke schoonheid, is een vrouw geworden die gezondheid in pacht heeft! En wat een eetlust! Waarachtig, ik sta er stom bij! Ik moet u niet zeggen hoe zij, te Antwerpen, al wat over tafel kwam maar eventjes aanraakte en dan weer op zij schoof, met een pruilmondje van ach-hoe-viezerig-is-me-dat!

En ik, voegde hij er trotsch bij, ik laat me maar leven! 's Morgens ben ik aan 't werk, vóor den dag in de lucht staat, en ik werk, schier in een adem, tot den middag toe. En dan, na den eten, trek ik op

wandel, soms uren ver. 's Avonds luier ik, op het terras van mijn huis, genoegelijk neergezeten in een wijmen ganache of ik lees bij 't lamplicht en verzamel documenten voor 't werk van 's anderdaags. O! als men zóo leven kan en 't werk vlot en 't geluk is om u, ja dan is het leven nog schoon en waard te leven!'

En, na dien kreet van hoop, waarmede hij zijn laatsten brief besloot, was het een kort bericht van zijn dood dat mij toekwam.

Ik moest onrniddellijk weg. Er schoot mij nog juist den tijd over om me te kleeden en den trein van acht uur naar Watervliet te nemen.

Ik kleedde mij aan in een vreeselijke onrust, peizende aan mijn vriend die, ginder, op het kleine boerendorp, nu dood lag. Maar neen, het kon niet waar zijn! Ik meende uit een bangen droom te ontwaken en nog den speelbal te zijn van een vreemde begoocheling. Ik nam opnieuw het telegram in handen en las: 'Alfred dood. - Had u reeds verwacht. Alida'.

't Was de brutale werkelijkheid waaraan niets meer veranderd kon worden. Zenuwachtig spoedde ik mij. Toen ik gereed stond om weg te gaan werd er gescheld. Ik deed open en een telegramdrager overhandigde mij een expres-brief. Ik herkende het geschrift van Alida, scheurde 't omslag open

en las, onder 't aangetrokken gaslicht in den gang:

Waarde Vriend,

Het is verschrikkelijk! Daareven heeft Fred een beroerte gekregen. Zooals ge weet, wonen wij nevens de Vermeulens, die hier ook een villa hebben gebouwd. Van goede vrienden, die we waren, zijn we, op een paar weken tijds, gezworen vijanden geworden. 't Is aangekomen met ‘Polak’, den hond, die, in de ‘Villa des Glaïeuls’ van de Vermeulens, een opgedekte tafel had omgesprongen. We zorgden natuurlijk dat ‘Polak’ gestadig aan den band lag, om alle lawaai te vermijden. Van den morgen was het beest opnieuw losgeraakt en in hun tuin gedrongen. Onmiddelijk was het er weer op. Fred, die heel den morgen gewerkt had, sprong buiten. Ik bleef in de eetzaal van verre toezien. Maar toch, op het danig geschreeuw, snelde ik ook den hof in... 'k Zag toen den ouden Vermeulen Alfred bij de keel grijpen. Alfred wringt zich los en laat een kreet... Zwijmelend loopt hij over 't grasplein en stort neer...

De dokter zegt dat het een bloedsopdrang is naar de hersens. Alfred heeft nog een paar woorden gesproken. Willem! Willem! riep hij. Zeker, 't is op u

dat hij geroepen heeft. Kom seffens of het is te laat!

Alida.

Ik kon niet gauw genoeg meer vertrekken. Ik liep de straat op en huurde een automobiel waarmee ik, om half negen, te Watervliet aankwam. Alida deed open:

- Hij is dood, jammerde zij. De ongelukkige! Waarom zijt ge niet vroeger gekomen? Heel den dag heb ik u verwacht.

En zij vertelde mij al wat ze geschreven had en dat de geneesheer geen hulp meer had kunnen bieden. Langzaam maar zeker had zij, met elke ademhaling, 't leven in hem voelen afbreken. Vijf lange uren had zij bij den stervende gezeten en, met elken tiktak, zijn levenskracht zien verdwijnen...

Gelijk ze vóór mij stond geleek ze aan een schoone doode. De verwilderde zwarte haren gaven een nog grootere bleekheid aan haar afgetrokken gelaat. De vermoeienis lag met glazen weerschijn in de donkerblauwe oogen. En, schielijk, of het leed voor 't eerst in haar losbarstte, viel zij weenend in mijn armen.

- Ach! Het doet me goed te kunnen weenen. Ik heb geen traan gelaten, den heelen dag, en pijn en smart zaten me kroppend in de keel.

Ik voelde haar tengere, brooze lijf bevend op mijn

borst. Haar snikken snokten mij door vleesch en bloed en, met elken snik, bonsde haar hart geweldig tegen mij aan.

- Alida! Alida! kreet ik vol medelijden.

't Waren de eenige woorden die ik uitspreken kon. Ik wist niet hoe haar leed te stillen! 't Leek medeen of al de snaren van haar wezen stuksprongen.

- Alida!

- Ach, waarom toch moest mij dat overkomen. Welke misdaad heb ik bedreven om zulke straf te verdienen. En dat gij daar niet waart! O, ik hoor hem nog op u roepen: Willem, Willem... 't Kwam zoo diep reeds uit zijn borst! Zijn armen verlegden zich maar altijd weg en weer op de bedsprei en altijd weerom en opnieuw maakten zij dezelfde bewegingen met dezelfde regelmaat. Ik schreef u dan dien brief, dâar, nevens hem, op het doodsbed, in plaats van onmiddellijk te telegrafeeren dat ge komen moest. Maar wat kan een arme vrouw, op een vreemd dorp, ver van vrienden en bekenden, als, in-eens, onverwachts, het ongeluk in huis komt? Wie weet het, indien gij bij hem geweest waart, zou alles wellicht anders verloopen zijn?

In een siddering van heel haar lichaam hief zij zich op, snakkend naar adem. Zij kon niet meer spreken. Haar woorden bleven met een heesch geratel

in de keel steken. Met akelig vertrokken aangezicht keek zij strak vóór zich uit, wijl haar handen als een schrikbeeld afweerden. Met een luiden, schrillen gil viel zij dan in mijn armen in bezwijming. Voorzichtig lei ik haar uitgestrekt op een sofa. De meid kwam toegeloopen.

- Gauw wat water!

't Meisje bracht het gevraagde. Ik bevochtigde Alida's lippen en zij bekwam stillekens-aan. Zij opende de oogen die, een tijdlang, wit-opstaarden. Dan, een weinig het hoofd opheffend, keek zij vreemd en vragend rond, alsof zij zich niet meer herkende.

- Gij daar... God-den-Heer, toch... Ja, vervolgde zij, zich herinnerend, 't is vreeselijk, 't is vreeselijk...

Zij had te groote aandoeningen beleefd en moest, de eerste dagen toch, wat rust genieten. Ik stelde haar voor met mijn automobiel naar Antwerpen te vertrekken, waar ze, voorloopig, ten mijnent haar intrek zou nemen. Zij wilde er niet van weten.

- Maar uw voorstel is onzinnig, kreet ze. De gendarmen komen morgen terug voor het onderzoek. Begrijpt ge dan niet dat de Vermeulens hem vermoord hebben? En dan, het Parket zal tot een schouwing overgaan. Ik moet toch onderhoord worden....

- Gij kunt later uw verklaring doen. Ook ik

zal morgen uchtend terug zijn, om alles te regelen wat geregeld moet worden.

Zij zag wel dat er niets aan te veranderen bleef, dat zij weg moest. Ten slotte, beter haar toestand begrijpend, was zij ook van meening onverwijld te vertrekken.

Ik wilde mijn vriend nog eens van dichtbij zien. Ik trad de lijkkamer binnen. Alfred lag gelijkt op het bed en, van ter zij gezien, gelijk men binnenkwam, zou men gewaand hebben dat hij rustig sliep. Langs de andere zijde van 't gelaat echter, waar de beroerte hem volop getroffen had, was het schromelijk. Ik herkende hem niet meer. Zijn wezen was heel en al vertrokken en paarsch en blauw gevlekt.

Ik hoorde iets roeren achter mij. Ik draaide me om en zag de meid op de teenen binnenkomen. Ze deed teeken dat ze mij iets zeggen wilde. Zij vroeg me stille, met een stem bevend van benauwdheid:

- Is 't waar, meneer, dat ge met madam naar de stad vertrekt?
- Ja, kind, 't is zóo. 't Mensch mag hier niet langer blijven.
- Dan blijf ik hier ook niet meer!
- Maar meisje toch...
- Neen, neen, meneer, zeg wat ge wilt, maar ik

blijf hier niet, als madam vertrekt. Alleen blijf ik hier in huis niet met dien dooden mensch.

Goede woorden hielpen niet. 't Meisje wilde niet blijven en, daar ze in 't dorp een onderkomen vinden kon, liet ik haar gaan. Ik sloot het huis en vertrok per auto met de vrouw van mijn gestorven vriend.

's Anderdaags was ik te acht uur 's morgens op het dorp terug. De gendarmen waren reeds ter plaatse en, hoewel ik het drama niet had bijgewoond, werd ik onderhoord. Ik moest vertellen wat Mevrouw Storms mij had meegedeeld. En nauwelijks was ik uit de handen van de gendarmen geraakt of het Parket meldde zich aan en het verhoor herbegon. Opnieuw werd ik verplicht mijn verklaring af te leggen. Al wat ik zei te weten, zelfs mijn antwoorden op de gestelde vragen, werd nauwkeurig aangeteekend en daarna voorgelezen en ter onderteekening voorgelegd. De procureur en de onderzoeksrechter trokken daarop naar de Vermeulens. Een uur later stonden zij daar terug. Weer ging men aan 't uitvunderen, tot men eindelijk heenging, vastbesloten 's anderdaags 's morgens, in de vroegte, tot de lijkschouwing te doen overgaan. En men bevool mij het stoffelijk overschot van mijn vriend naar het doodenhuis te doen overbrengen.

Medeen begon mijn kalvarieberg. Ik zal dien

dag nooit meer vergeten. Onverwijld bestelde ik een voorloopige kist en, in de schemering, werd ze reeds gebracht door den schrijnwerker en zijn gast. Mijn vriend werd gekist en door de twee mannen op een stootwagen naar het dorp vervoerd. Ik vergezelde hen en 't was de ellendigste tocht dien ik ooit heb meegemaakt.

Heerlijk was de avond. De nevels slierden, in onze onmiddellijke nabijheid, als witte waden over de velden. En ofschoon zij zich verijlden en verdunden naarmate wij naderkwamen, toch voelden wij gestaag hunne kille klamheid die zich op ons aangezichten lei. Maar verder en rondom klommen ze hooger. Enkele boomkruinen hingen als luchtballons roerloos en onbewegelijk op den mist. En hooger nog spanden de nevelen zich en 't scheen me of ze alle leven afsneden want, op den weg, alom waar we gingen, heerschte de stilte plechtig en drukkend. En het knarsen van de wielen van den stootwagen scheen me daarom nog eens zoo naar. Onuitstaanbaar werd mij het oneerbiedig spreken van den schrijnwerker met zijn gast. Zij hadden het over de vreugd van verleden Zondag en over de joel van de komende kermis. En zij lachten soms en rookten voort aan hun branders.

Ik verademde toen we het kerkje van Water-

vliet bereikten. Ratelend liep de stootwagen over de kasseide van het marktplein rondom het kerkhof en de twee mannen zwegen. Enkele deurtjes openden zich en, in 't vierkant licht dat medeen in 't portaal viel, stonden de bewoners, mannen, vrouwen en kinderen, nieuwsgierig te kijken naar wat zoo laat nog voorbijreed. Ik hoorde roepen van deur tot deur:

- 't Is die heer uit de stad, die ginder op 't kasteeltje aan den Boschkant woont en dien ze vermoord hebben.

Ze riepen het luid en nogmaals en weer opnieuw, tot de andere dorpers, opgeschrikt door 't ongewoon lawaai op 't laat van den avond, ook aan hun deuren kwamen staan. Zij ook wilden weten wat er gaande was en 't nieuws klonk voort nu, van huis tot huis, het marktplein rond, waar het kerkhof lag met de kerk in het midden.

We reden de begraafplaats op en den aarden weg, langs de graven. De geleiders duwden stiller en zachter den doode voort, want niets werd nog gehoord, zelfs het piepen niet van de wielen. Het gonzend lawaai verstierf rondom ons en 't dorpje viel terug in zijn vredige rust.

- We zijn er, meneer, zei de schrijnwerker. Moeten we de kist binnen doen?
- Ja zeker.

Voorzichtig lieten ze de kist van den wagen schuiven en, getweeën te gelijk, tilden ze haar op en droegen ze tot bij de deur van het doodenhuis.

- Meneer, hebt ge den sleutel?

- Is de deur in 't slot?

- Ja.

- Wacht een oogenblik. Ik zal bij den veldwachter aanloopen. Waar woont hij ergens?

- Op het plein daar, in het kleine huis waar de lantaren hangt, juist nevens het gemeentehuis.

Ik liep naar den veldwachter en, verder, naar den secretaris, maar geen van beiden kon mij den sleutel ter hand stellen. Toen ik op de begraafplaats weerkeerde, zaten de twee schrijnwerkers op de doodskist te rooken.

- Ge hebt den sleutel nog niet, meneer?

- Neen.

- Ik heb het gedacht! Daarvoor moet ge bij den grafmaker zijn! Die bergt hier zijn gerief.

- En waar woont hij?

- Al ginder, meneer, vanwaar ge gekomen zijt, nog voorbij het huis van den secretaris. 't Is een klein geitenboerderijken met enkele bunders grond. Wacht, ik zal meegaan.

We spoedden ons voort. Zoodra we 't Marktplein

verlaten hadden scheen de mist nog dichter in te vallen. We zagen geen vijf stappen in de ronde en een klamme kilte beperelde ons gelaat. Niets hoorden wij dan, van tijd tot tijd, het blaffen van een hond in de verte of het loeien van een koe in een openstaanden stal langs den weg. Een sterke geur van mest waaide bijwijlen tegen. Als we lang gegaan hadden, en het huis van den secretaris een heelen tijd achter den rug lag, hoorden wij het snerpend piepen van een kruiwagen op den weg.

- Meneer, 't is hem. Ik hoor het aan 't gesjierp van zijn wiel.

We verhaastten onze stappen. Schielijk duisterde, op enkele meter afstand, een vreemde schaduw uit den mist op. 't Leek een klein wangedrocht dat een topgeladen kruiwagen voortstiet.

- Hé, Wannes! riep de schrijnwerker.

Het wangedrocht hield stil en kroop van onder 't kordeel. Een stond keek hij in onze richting en, hinkend nadertredend, bracht hij de handen boven de oogen, als om ons beter te onderscheiden.

- En wie roept er daar? vroeg hij.

We traden nader. De mist slierde dichter en sloot ons in een ondoorzichtbare wade. De grafmaker, ik raadde het meer dan ik het zag, was een kleine mankepoot met lange gorilla-armen. Op zijn miezerig lijfje

stond een nietig, verrompeld gezichtje waarin twee vreemde oogjes leefden.

- Zijt gij het Guide? Wel dan heb ik goed gepeinsd. En wat nieuws brengt ge?

- Meneer moet u spreken.

- Ha, deed hij.

Ik zag zijn gezichtje opklaren, alsof er een vreugdige gedachte in zijn kop laaide. Maar toen ik de ware toedracht van de zaak vertelde, hem zei waarom ik eigenlijk kwam, toen versomberde zijn wezen weer en de glans van zijn oogen verdoofde.

- Ja, antwoordde hij, ik zal dan meemoeten. De veldwachter heeft me gisteren met een woord gesproken over het maleur dat gebeurd is. Als ge wachten wilt ben ik in een oogwenk terug.

De grafmaker hinkte naar zijn kruiwagen, kroop onder 't kordeel en verdween in de schemering. Ik hoorde hoe 't gepiep zich in de duisternis ververde en, een stond later, schielijk ophield. Onverwijld was de man terug.

- Kom, we gaan.

Zwijgend stapten we nu gedrieën langs den eenzamen steenweg. De grafmaker hinkte deerlijk en met moeite kon hij ons bijhouden. Met elken stap zwaaiden de lange armen weg en weer langs zijn gebocheld lijf en gestadig rinkelde de lantaren, dien hij, bij-

wijlen, van de eene in de andere hand overnam. Hij zei geen woord en, zoo goed het ging, sloeg ik hem aandachtig gade in de duisternis. Ik voelde, aan elke beweging die hij deed, dat er een treurnis op hem lag. Ik voelde het aan de wijze waarop zijn ellendig-oud lijf voorover hing, aan zijn hinkenden stap en, vooral, aan zijn oogen die, ten gronde gericht, in gepeinzen verzonken. Tweemaal te root had ik hem reeds aangesproken en telkens had hij niet geantwoord. En toch de woorden rezen naar zijn tong en 'k meende soms of hij iets mompelen ging. Verder kwam het echter niet. Aan het kerkhof bleef hij plotseling staan.

- Een stondje, meneer, zei hij toen.

De grafmaker opende de lantaren, wreef, op zijn broek, een zwavelhoutje aan en ontstak de kaars. Een lichte schijn viel in waaier vóor ons uit en we stapten 't kerkhof op en verder over de graven, recht naar het doodenhuis. De deur stond nu open en de veldwachter wachtte ons af.

- Mijn vrouw wist me te vertellen dat ge op zoek waart naar mij. Ik ben maar afgekomen. En van Guides Rikus heb ik vernomen dat ge Wannes gaan halen waart. Ik heb den jongen maar naar huis gezonden met den wagen. Hij was niets op zijn gemak! Ha, ha, ha, lachte hij, ik ben niet benauwd van de

dooden! Ik heb meer schrik van de levenden! Ha, ha, ha!

Ik wilde 't kortmaken. Die geschiedenis duurde te lang reeds en zij ontzenuwde mij, op 't laatst. Ik deed de kist binnendragen, bedankte den schrijnwerker en gaf, voor 's anderdaags, mijn laatste aanbevelingen aan den veldwachter. Met een ‘goên avond, al te zamen’ was ik weg.

En toen, achter mij, hoorde ik in een haast 't doodenhuisje sluiten. Nog een gefeezel klonk onduidelijk en dan een loopen, een hinkend loopen. De grafmaker wilde mij inhalen. Aan de Kerkhofpoort hield hij me staan.

- Mijn lieve, beste Heer, mag ik u iets vragen?

- En waarom niet, vriend? Ga maar een eindje mee.

- Wat ik zeggen wil... meneer dáar - en hij wees naar het doodenhuis - meneer dáar, die nu dood is, moet ik zijnen put niet graven?

- Neen, meneer Storms zal te Antwerpen begraven worden.

- 't Is spijtig, zuchtte hij....

Na een lange stilte ging hij dan voort:

- 't Is spijtig voor mij, mijn lieve, beste heer, zeer spijtig! Ik kan niet zeggen hoe spijtig het is! Als er hier een rijke meneer sterft dan moet zijn

put elders gegraven worden. Is dat niet spijtig voor mij?... Ik ben maar alleen met mijn vrouw... Al mijn jongens zijn getrouwd en werken te Meeldert in de fabrieken, buiten mijn jongsten, Cies, die te Antwerpen bij de soldaten staat... Ja, gij, die van de stad zijt, zult hem wel kennen: Cies Verwilghen heet hij, Cies Verwilghen, eerste soldaat bij het vijfde linieregiment.

Ik antwoordde niet. De grafmaker ging maar aldoor voort.

- Welnu, als die thuis is, meneer, dan gaat het nog al. Dan kan men op tijd zijn pacht betalen, maar anderszins is men al eens blij dat er iets of wat te F begraven valt.

We gingen verder en de grafmaker zweeg. Maar dat hij weer iets in 't vermier droeg, iets dat weer moeite had er uit te komen, voelde ik wel. Ik zag het permentelijk aan zijn houding en gang. Toen we aan het karrespoor gekomen waren, aan den weg naar het landhuis van mijn dooden vriend, en ik afscheid wilde nemen, kwam het er uit:

- Meneer, kunt gij er dan niets aan doen om mij dat te gunnen? 't Is toch zóo spijtig voor mij... Tien stuivers brengt mij elken put op... Men wint het niet alle dagen... 't Zijn tien stuivers die mij ontvallen, die een ander gaat verdienen en mij komen i ze toe...

Hij zweeg weer een poos en hernam daarna, aarzelend:

- En Madam? Zal die ook ginder?..

Neen, 't kwam er niet uit. Van háar put dierf hij niet gewagen, maar aan de tien stuivers die er aan te verdienen waren, daaraan dacht hij wel.

- 't Is al zóo spijtig voor mij, meneer, schuddebolde hij.

Waarlijk, die man had een heel dorp begraven, al wie vóór hem en met hem geboren was, en hij twijfelde er niet aan of al wat leefde op het dorp zou hij nog een put geven. Hij bezag me met oploerende oogen, zijn nietig koppeken scheef en bijna weggeborgen in zijn klein en miezerig, gebocheld lichaam, den mond open, alsof hij nog spreken wou...

Ik stak een stuk van twee frank in zijn kille, klamme handen, den prijs van twee putten en wat drinkgeld er bij. Ik huiverde er van... Het was of ik de vochtige aarde had aangeraakt...

Zonder omzien ging ik voort... den mist in...

VICTOR DE MEYERE.

Uit de dagen van den dichter

I.

't **I**s òver middernacht;
Geen mensch schrijdt in de straat.
Door welke ik huiswaarts keer...
Een open venster schijnt
Ros uit... en aan de muur
Zie 'k prenten, die 'k herken.

Er wordt muziek gemaakt
In deze kamer, waar
Ik jonge menschen zie
Die heen en weder gaan;
Eén lacht zóó vrij en luid
Dat ik op straat het hoor....

Zoodat ik vreugd vermoed
Te leve' in 't vreemd vertrek
Waar 'k ook verlang te zijn,
En mede in vreugdigheid...
Ik ben een haastig mensch
Die eenzaam huiswaarts gaat.

II.

Door 't hoog-geopend raam
Van mijne kamer die
Ik vrees omdat ik daar
Ben met de stilte alleen
Komt van heel ver 't geluid
Van een verdwaasde wijs.

't Is 't lied van een viool,
Die voor een eenzaam mensch,
Van ziel en aangezicht
Mij vreemd als deze wijs,
De late blijdschap zingt
Tot den getrouwen nacht...

Zoo peins ik 't alles mij:
Het leven lacht een lied
Dat door het open raam
De schaâuw-doorwaarde ziel
Vreemd indringt, waar het bang
Blijtt en vol verren angst.

III.

In 't kussen dat niet koelt
Is 't wankel hoofd gedrukt
Van wie den nachttijd vreest
En niet ontvluchten kan.
Er beeft een schamel licht
Totdat de morgen naakt.

Elk ding ligt arm en moe
In de aarzelende schijn
Die deze kamer vult
Met trage triestigheid;
Gelijk den regen deed
Deze arm-verloren dag.

Dat ik het zèlf moet zijn
Die deze maatlooze angst
Ten einde leven zal...
En morgen brengt de dag
Het zoo-begeerde licht
En ... vrees voor nieuwen angst.

IV
Stil leven.

Hier onder 't weeldrig-gele schijnen
Der breed-omkapte schemerlamp
Heb ik een schotel mandarijnen
En apple' en druiven neergezet.
Als troostend-teedere avonddamp
De landen streelend dekt en met
Zijn ijlheid zorgzaam-zeker hoedt
Zoo ligt nog de ongerepte dauw
Op deze druiven, die, van zoet-
Voorzichtig, wazig-schromend blauw,
Geschikt zijn naast oranje-rood
Van zuidervruchten en 't gulle, groot-

Gestaltige ooft van de appelboom,
Dat breed-vol rust in 't kalm en mat
Afwisselen van rood en geel...
En dit stilleven is den droom
Van een verfijnden geest, die dat
Herkende als het geringe deel
Dat vreugde aan zijn stil leven had...
Dit is nu al zijn vreugdigheid:
Wat kleurtjes naast elkaar gevleid
Met zachten hand en moeden zin...
Dit langzame en verdroefde spel
Hield nochtans ál zijn blijdschap in...
O, nu begrijp ik eindelijk wel
Waarom zoo zorgelijk die dauw
Gevangen houdt der druiven blauw,
En waarom de appel mij zoo mat
En moe zijn trage kleuren biedt:
Wijl al de vreugd, die hij bezat,
En die daar leefde in 't vruchten lied,
Zoo weinig was.... en 'k wist het niet.

JAN GRESHOFF.

RENÉ BOSIERS
HET STEEGSKEN

Kakemono's.

voor Victor de Meyere.

I.
De kisaki.

De kisaki verdroomt
het malvig uur in 't maangesching.
De maan, een groote zilverling,
ligt op het staal waar stilte ving
het laatst geklater dat verdroomt...

De keizerin Mambi
langs de oevers sleept haar kreukend kleed,
grijs zilverig gelijk haar leed,
dat niemand gist, dat niemand weet
dan ik die in haar ziele zie...

Hare oogen, zijn ze zwart
of jaspis-groen? Dat weten - ik
en zal het nooit. - Maar vol gestik
van wrikkig winter-doorn-gestrik
haar kleed is zilver-grijs als smart.

Ze laat haar hals geplooid;
- zoo plooit de yanagi 't getak
naar 't staag verwisslend watervlak...
Haar hart is binnen ijl en blak,
maar tranen weent ze nooit.

Zij, vrouwe bij den vloed,
ze ziet ten spiegel om de maan
het bloedig sterre-teeken staan
waardoor, voor haar, der dagen baan
geen passiebloem omlaaien moet.

II.
De guecha.

Dans, dans, - en spin den spot
en 't spijt van uw gedans om mijn dwaasheid,
speelpop van de menschen,
schoon schepsel van God.

Dans, dans nog, Honig-zoen.
Uw gulden gordelstrik is een vlinder
die om uwe heupen
zijn vleugels wil doen.

Dans, dans nog, minnekind.
Ik zoek uw voetjes, vluchtend muisvlugge,
al onder de lobben
van 't kleed in den wind.

Dans, wit gelijk een lijk,
en dwaal gelijk een geeste, dwaal, dwerel,
dood blad in een welle,
en wankel, en wijk...

Maar rood, rood bloeit de verf
de zoenge zondezegel der lippen,
der pruilende lippen;
heet rood is de verf...

Dans, dans... Een solferval
van kroes-chrysanten langs uwe dijen
gloei-glijdend en zijgend
in 't zijde-geral...

Dans, dans nog, Hoenig-zoen,
omwind mijn schaamt van geuren van geeren
die ketenen zwaar me
in weeldefestoen.

Dans, alsof ge me boodt
de koortse van uw lijf en zijn boosheid,
de vrucht van uw lippen,
de bloem van uw schoot.

EDMOND VAN OFFEL.

Het poppenspel.
(*Een serie tragikomische schetsen*).

I. De kuische Jongeling.

In late winter, een zachte avond van ongewoon licht, als een voorspelling van de lente, en in hem: het fijn genot omdat hij leefde. Dat zijn leven nû was, dat zijn leven zóó was, dat hij lééfde, gaf hem vreúgde.

Te zijn zooals hij was, drager van zooveel beminde leed en zoo diep gekoesterde vreugden, te leven met in zich al die goed-bevriende hartstochten, al die nauw bekende gevoelens, die waren als trouwe makkers, dat was geluk. Geen groot geluk was dat, zoo wist hij wel, maar toch geluk voor wie kent hoe schaarsch tevredenheid om het leven is.

En hij dacht: hij wist nu te beheerschen en te beteugelen zijn verlangens en zijn begeerten; hij dacht: hij had nu de vroege wijsheid van een jong leven, dat veel kende door ondervinding en geweest

was doorheen veel, waar brave menschen nooit komen. Zijn jong leven dat volgde nu, hij wou het met goedgemeende wilskracht, in ernst en degelijkheid de dagen. Zoo meende hij dan te staan met meesterschap tegenover zichzelve en met besturende wil voor wat hij doen of laten zou.

Het scheen hem alsof hij nu reeds - en hij droeg daar fierheid over want hij was nog zeer jong - de overgang geleefd had, die de brug is van een onbesuisd jongelingsbestaan naar een rijp en bezadigd mannenleven.

Daar hem dat onafscheidbaar scheen van zijn idee-over-zichzelve, was hij in maanden puur gebleven en veraf van al de ondeugden van het jongelingschap.

In maanden was hij niet naar de kroeg gegaan, had hij geen vrouw gekend, had hij niet gevloekt, was geen zot-onbezonnen lachen, geen lol door hem heengevaren.

In maanden was hij des avonds, na zijn bureelwerk, op zijn kamer gebleven. Hij kende het zalig gevoel van 't loopen naar huis toe in de schemering, in zich de jubel door het blij vooruitzicht op de lange, warme avond, waarin de lectuur en het rooken als muziek waren.

Het was begonnen, ná de afmatting door dat

sleurig avond-slempen, op een avond dat hij rusten wou, lust had tot uitslapen zijn door uitgaan hol-vermoeide hoofd, zijn slappe zenuwen.

En in de stemming van de avondkamer had hij ineens gezien weer de gezelligheid van het brandende vuur, van de lichtende lamp, van de meubelen, van de wandplaten die goedig waren en rustig.

Terug had hij gesmaakt de vrede en de zoetheid van zijn lichaam, dat na het ontspannend rusten bij het vuur, warmpjes in bed kroop, dat nu niet kil was, maar lauwtjes donzig, heerlijk van malschheid en zoo wit. Als vanzelf zoo was de verandering gekomen en gebleven.

De dagen leken hem langer geworden en het leven scheen hem een heerlijk ding te zijn.

Hij had vreugde-tintelingen in zich, wanneer hij, nâ zijn thuiskomst des avonds, zijn avondmaal klaar maakte. Wanneer het water voor de thee aan 't koken ging, hij spreide over de tafel een proper dagblad, dat als kleedje dienst deed, hij sneed zijn brood, en rondkeek dan in de klare gezelligheid, kwam een kalm-blijde voldoening hem nemen, zong hij stil een liedeken.

Hij was alzoo zeer tevreden over zich-zelve. In de lange avonden genoot hij de deugd van vele, wondermooie boeken, die hem soms opspringen deden van geluk en waarvan de rake schoonheid op hem insloeg,

zoodat hij wel eens met blijde stappen zijn kamer rondliep en het uitfloot van danige voldoening.

Of hij dampte pijpen, snoof de diepe geurigheid van zijn kostbare tabak, lag languit naast het vuur, te bedroomen de dingen van het leven, te bekijken met lach-oogen de toekomst, waarvan hij rustig alles verwachtte, zoodat hij monkelde soms: ‘ik hebbe 't goed, ik hebbe 't goed, laat ze maar komen.’

Hij had nu tijd te wachten tot de toekomst hem grooter leven brengen zou; het was nu heelemaal onnoodig dat hij het leven tegenliep, wijl hij nu man was van geijkten ernst, kalm en bedaard in het gelijkgelaten bestaan, dat eens toch de opperste geneuchten vanzelf aandragen zou.

Het hoogste, het opperste dat hij verwachtend was dat zou de liefde zijn; hij voelde hoe hij er was om te beminnen en bemind te worden.

Hij wist wel dat hij niet schoon was, maar hij was overtuigd te omvatten in zijn binnenste een oneindigheid van schoonheid in de hoogere zin, de moreele, waarvan de openbaring bij een vrouw de geweldigste extase teweeg zou brengen. De liefde zou komen uit de tijden naar hem toe, die nederig-fier berustend wachtte, met zijn schoone ledematen, zijn beschaafde wezen en zijn fijne ziel.

En wanneer ze er zijn zou, dan zou hij het alles

hebben, dan mocht het leven zóó blijven en gaan, terwijl hij bestaan zou steeds in de schitterglans der minne, tot der eindelooze eeuwigheid.

Hij zou niet zoeken, hij kon niet zoeken, bevreesd dat hij weer dolen zou in de schemerende tuinen der bedrieglijke driften. Hij voelde dat het komen zou. Daarom bleek alles hem goed en geordend naar wensch, zooals het wàs: achter den rugge de roezige onbezonnenheden; bij hem de sereene vrede van de avonden waarin hij was met de blijde verwachting van het supreeme: de liefde.

Hij kon er bedaard over denken zelfs; hij zag ze rond hem staan, als uitgekozen juweelen, de vrouwen, waarvan er ééne zijn zou die op hem afkomen zou, ééns, met het geluk in haar rijke handen.

Nu nog hield hij tegenover die vrouwen de stand van een vriend, van een zeer sympathiek man, een fijn-man van simpel-schoon leven, een huwbaar man die vroeg-wijs was, en sterk stond in de verzoeking, en die straks kiezen zou de uitverkorene bruid. Flirt was hem eigen en het leek hem goed een neigend gebaar te doen, zoo nu en dan, omwille te onderhouden de goede verstandhouding.

Doch hij had geen haast met zijn mooie verlangens; in één lijn zou het wel eens naar hem toekomen, het allerheerlijkste; hij was gansch tot de ontvangst

bereid. Niet dat hij denken wou, onderzoeken zou wie de beste was; hij wist dat daarover niet te denken was, dat niet uit een onderzoek die ideale liefde van hem komen zou. Hij stelde zich voor dat het simpel en eenvoudig gebeuren zou, eens, op een lichtende dag; dat hij voelen zou in hem het zacht openbarsten van liefde tot ééne, die dan stil naar hem toekomen zou.

Dan zou zijn leven beginnen en eindigen. Hij zou nooit worden een groot man in de samenleving, nooit kunnen groeien tot een kunstenaar, nooit kunnen zijn een redenaar. Zijn bestemming was te worden een man van liefde, een ideale minnaar.

Wanneer de liefde zou gekomen zijn in zijn leven, zou daar ook de tijd wezen waarop zijn rol beginnen moest; dan zou het altijd zóó blijven en dan zou het zóó eindigen.

Met de vrouw van zijn liefde zou hij leven het allerhoogste leven en in innig-minnen zou de tijd van bestaan voorbijgaan.

En daarom was hij zeer bedaard en matig in de afwachting, lagen zijn handen kalm gespreid in reedheid tot de ontvangst.

Soms scheen het alsof de tijd nakend was; de kracht waarmee hij volhield de soberheid en de gelijkheid van een stil kamerleven, de reine rust die hem bezat, waren als de voorspelling van een groot ge-

beur dat komen ging.

Hij wist hoe zijn opene ontvankelijkheid te wachten stond in gansche kuischheid, te wachten nu het meisje dat in goddelijke beweging spontaan naar hem zou worden gedreven.

Er was een heel jong meisje dat nog geen vrouwtje was, dat hem ontroerende briefjes schreef vanuit de verte waarin ze eenzaam leefde, briefjes vroom en heilig van sereene, naïeve verliefdheid; er was een heel freel meisje dat hij minde.

Er was een heel jong vrouwtje, dat nog geen vrouw was, dat hem vreugdelijk lief had en hem opzocht en hem blijheid bracht, dat frisch en begeerlijk was met haar mooie lijfje dat een man verbeidde; er was een heel jong vrouwtje dat hij lief had.

Er was een heel donkere vrouw, die nog geen moeheid van jaren droeg, die hem diep begeerde en hem beminde, die hem lokte met haar duistere oogen, er was een heel donkere vrouw die hem aantrok.

Hij droomde van alle drie, hij had van alle drie droomen van schoonheid, hij zag zich hand aan hand in lenteschoon met het heel jonge meisje, of gearmd naar de zomer toegaan met het heel jonge vrouwtje, of kussend de donkre vrouw in de zwoele stilte van een bosch en hij was wachtend met zijn schoone ledematen, zijn beschaafde wezen en zijn fijne ziel.

En heden, deze zachte avond, die als lente in de winter was, wist hij niet wat vreemde onrust hem bezat.

Er was als onstuimigheid in zijn leden, gejaagdheid in zijn zenuwen, joel in zijn hoofd. Het was alsof hij nu behoefte had aan een groote blijheid, die volkleurig schitteren zou in deze mooie avond, het was als voelde hij de lente in zich.

Hij dacht dat liefde nu geluk kon maken en vreemd in zijn gedachten zag hij het heel jong meisje en het heel jong vrouwtje; zij waren verre van hem af en hun simpele liefde kon hem nu niet zoo weldadig aandoen, als anders.

Maar de donkere vrouw, stond prachtiger dan ooit te glanzen in hem; hij en wist niet wat woekerende lust er van hem uitging naar haar toe; hij begreep niet hoe het kwam dat zij zoo dichte, zoo begeerlijk bij hem stond. Zoo ganschelijk, ganschelijk verlangde hij haar, zoo dat hij meende dat het gekomen was.

Doch hij kende haar zoo luttel en was zeer bevreesd, want was het niet een drift-begeerte soms die hem naar haar toe dreef; was het niet een behoefte van źijn in ontbering-verarmoede lichaam dat hem haar begeeren deed?

En hij ging naar haar toe, want, gewetensvol

minnaar als hij was, wou hij toetsen zijn liefde aan de hare, voelen of hij zoo beminde dat het hoog-schoone nu geschieden kon.

En dien avond zag hij haar, en hij voelde de woeligheid van onbekend verlangen jagen in zijn hoofd en zinderingen in de beenen. Maar hij bedwong zich en sprak in schoone woorden van zijn liefde, en hij kuste haar met eerbied. Want hij wou vooral in beschouwende zelfbeheersching weten of het nu was, het degelijke, het vaste, het onwankelbaar supreeme.

Edoch, zij was zeer begeerlijk in de avond, met haar wit gelaat waarin haar dof-schitterende oogen smachtend stonden, warm-gloeiend; en blank-smeltend was haar hals, en goud-glans van het licht lag op haar al te donkere haren.

Zij had een lenig, veerkrachtig lichaam dat lokte en kleine witte handen die soepel streelen konden.

Toen zei hij dat hij haar beminde met al de kracht van zijn lang-in-verwachting hunkerend hart, maar dat hij haar beminde zoo ganschelijk, dat alleen kuischheid hem nu beheerschte tegenover haar. Hij voelde hoe dat zijn zou een sterke beproeving tegenover haar begeerlijkheid, en een mate voor de graad van zijn liefdevuur. En het woordje kuischheid in deze broeiende kamer was als een zachte zucht, machteloos en zonder hope op weerklank.

Want zij zei toen dat zij er ook voor was voor kuischheid, en dat zij zich steeds mooi en zorgvuldig had gekuischt, en zeer zindelijk was, en dat ze hem dat toonen zou.

De bitterheid waarmee haar woorden hem benepen sloeg hem tot hulpeloos zwijgen; hij voelde hoe reddeloos verloren ze voor hem was, hoe ver ze afstond van wie de zijne wezen kon. Hij had willen wegzinken, maar voelde zich doodelijk beklemd, als gesloten in een duister gevang.

Maar, na haar woorden, had ze zich heelemaal ontkleed en in heerlijke naaktheid kwam ze reeds naar hem toe. Wel hingen de afkoelende woorden nog in hem, wel zag hij nu in de lach van haar opene mond hoe leelijk groen-zwart haar tanden waren, wel zag hij nog de onreinheid van haar klampe voeten, wel voelde hij de ruigheid nu van haar grof-vereelte handpalmen, maar dat sterke opdringende lichaam was als gloeiend marmer aan zijn handen en hij voelde zich overstroomen door golven van trillende warmte, en hij gaf zich, de jongeling.

De kamer werd dan als een betooverd paleis waar zij de heele avond leute vierden. Hij bekloeg zich over niets en zag alles mooi achter de schelen, zijner steeds geslotene oogen. Hij schonk in gulheid zijn lichaam, de in de maandenreeks zoet bespaarde kracht

van zijn mannendrift, de onstuimige springlust van een ongebreidelde lijfsjeugd.

Een ding wist hij toch te doen tot behoud van zijn kuischheid, het kapitale: hij onthield zijn ziel aan het laaiend feestgevier. Hij verborg zijn ziel diep, diep in zijn binnenste en wanneer hij ze des nachts, nadat hij teruggekeerd was in de stilte van zijn kamer - dat zijn terugkeer een vlucht was geweest vol walg, strekt hem zeer ter eere - weer vond, zag hij dat alleen nog het heel jong meisje en het heel jong vrouwtje daarin stonden.

In de zachte en zuivere rust van zijn avondkamerleven was hij dan maar weer wachtend de komst van de kuische liefde, waarvan hij maken wou zijn levensdoel....

GUST. VAN HECKE.

De gasten

I.

Ik heb hem ééns, in norschen wrok, ontvangen,
Den schaamlen gast, die mij niet meer verliet,
Hij neuriet zacht en weent met mijn verlangen,
Ofschoon voet hem telkens van zich stiet.

Ik voerde hem met smaad ter hardste sponde,
Zijn drank is zuur, hij eet den droogsten korst,
Soms slaat mijn drift zijn krimpend lijf de wonde,
Wier rauwe kramp de spot is mijner dorst.

Toch ging hij niet; schoon hongrend en geslagen,
Ziet hij mij steeds met duldende oogen aan,
Totdat mijn mond den wrong draagt van mijn klagen,
Dan komt hij weenend dichtnabij ij staan.

Dan troost hij mij met deernis, die mijn schreien
Nog zwaarder maakt en die mijn traan verzilt,
Dan komt zijn hand mijn voorhoofd mild omvleien
Met teerheid, die mij 't jagend hart verkilt.

Zijn troostblik weegt als duizend krijtende eeuwen
Op 't hijgend wee van mijn benauwenis,
Hij smoort met angst mijn stokkend heesch schreeuwen,
En 'k buk voor hem, die Vorst der smarten is.

Tijdingen

Door een betreurlijk misverstand - berustend op eene werkelijk-misleidende gelijkluidendheid van naam - werd het gedicht *Uitvaart*, verschenen in ons laatste nummer, aan heer P.N. van Eyck toegeschreven. De auteur van dit gedicht is heer M.A. van Eck, van Amsterdam.

Ook slopen er in de cyclus '*De Gasten*' van heer P.N. van Eyck eenige drukfouten die we hier terechtwijzen willen

I.	2e	regel	van	onder	*heesch*	moet	zijn	*heesche*.
II.	6e	regel	van	onder	*eindelijk*	moet	zijn	*eindlijk*.
II.	6e	regel	van	onder	*lang*	moet	zijn	*langs*.
II.	3e	regel	van	onder	*nw*	moet	zijn	*uw*.
III.	9e	regel	van	boven	*blijde*	moet	zijn	*luide*.
III.	4e	regel	van	onder	*hoorde*	moet	zijn	*staarde*.
III.	3e	regel	van	onder	*die*	moet	zijn	*dier*.

[Vervolg De gasten]

II.

En gij, o Vreugd, komt gij niet tot mijn woning?
Reeds lang staat is u mijn heerlijkst greed,
Gij laat me alleen met dien gehaten koning,
Wiens naam is smart, wiens wezen niemand weet.

Mijn zaal is hoog, de teeder-koele handen
Van die met mij den last draagt van mijn wee,
Bereidden u langs zacht-bestraalde wanden
In loomen zorg een blanke legerstee.

De matte vlam van gouden kandelaren
Doorwaast de lucht met neveligen gloed,
Nabij de deur beroert een maagd de snaren
Met lagen zang, die 't sluimren diep doorzoet.

Zoolang de slaap uw oogen houdt geloken,
Zoolang uw droom gestreeld wordt door dit lied,
Vermengt een brand van wierook brooze roken
Met de adem, die uw geurgen mond ontvliet.

Maar kom, o Vreugd, laat mij niet langer wachten,
Reeds ál te lang heeft smart mijn ziel bespied,
Treed eindelijk lang de warm-gespreide vachten
Der gangen naar het bed van mijn verdriet.

Zijn peluw, zie, is 't snikken van mijn klagen:
Geef gîj den zoom te kussen van uw kleed,
Kom tot mij, Vreugd, gij kunt dien gast verjagen,
Die beedlaar was en Vorst werd van mijn leed.

III.

De Vreugde kwam: hij heeft mijn leed geslagen,
Hem smadend uit mijn lichtend huis gejaagd,
Zijn lach klonk hel en de echo's van mijn klagen
Zijn uit de hoeken stervend weggevaagd.

In blinkend purper zat hij in mijn zalen,
Hij droeg een krans van lauwers om zijn hoofd,
Hij dronk mijn wijn uit fonkelende schalen,
Gelijk zijn haren geurig en omloofd.

En dag na dag, één rij van luide feesten,
Bleef hij bij mij en zat hij juichend aan, -
Tot ik een roes zijn oogen zag ontgeesten,
Een wankle gang zijn lichaam nederslaan.

Nadat de kamers dagen lang weergalmden
Van lach en zang en bruisend feestgedruisch,
Zonk eensklaps, wijl de gouden lampen walmden,
Een zware stilte in 't bang-doorzwoegde huis.

Ik lachte kil en stoorde nog naar 't grijnzen
Die stompe drift, gesmoord in rauw geluid, -
Toen joeg mijn walg een rilling door mijn peinzen:
Een Koning kwam, een dronkaard wierp ik uit.

IV.

Wat is het, dat daar klopt en aan den drempel
Gelijk een hond, om toegang jankend, smeekt?
Lust het nog één te wonen in dees tempel
Van walg en lust, waar alle teerheid breekt?

De nacht is zwart, de dichte vensterramen
Omsluiten domp der luchters duffen walm.
Een klaagtoon kreunt, daar roept een stem mijn namen,
In 't zwart gordijn verkwijnt hun verre galm.

Ik neem een lamp en wankel door de gangen,
Waarin de vlam de schaduws wekt, ter poort;
'k Ben eindloos moe, een koorts heeft mij bevangen,
't Is of de walm mijn denken heeft versmoord.

En sterker reeds is 't kort geklop verklonken,
Als 't deurluik wijkt, ik zie naar buiten uit:
In 't donker ligt de dronken vreugd te ronken,
Een smalle schim beweegt zich voor de ruit.

‘Laat in, laat in’, mijn hand tast naar den sleutel,
De grendel knarst, en door de nauwe reet
Slaakt schuwe smeeking droef - bekend gereutel:
Het is mijn smart die sluipend binnengleed.

V.

Kom in, mijn Vorst, gij zult mijn hart regeeren,
Ik ben uw slaaf, uw dienaar en uw kind,
Gij zijt de bloem van mijn ontroerd begeeren.
Gij zijt de hoop die mijn verdriet bemint.

Vergeef mij, Heer, vergeef mijn boetend smeeken,
Dat ééns mijn drift u striemend heeft gesmaad,
Vergeef mij, Heer, gij wilt mijn hart niet breken,
Gij weet, hoe zwaar mij 't leed kerft in 't gelaat.

Kom in, kom in, nu zult gij éindlijk rusten:
Gij dankt het mij, wanneer gij thans, vermoeid,
Nog haken moet naar ster-bestraalde kusten
Van droom en slaap, door milden zorg ombloeid.

Dus zal ik zelf u 't koele linnen spreiden,
Den zachten peul u schikken onder 't hoofd,
Laat mij mijn liefde aan uwe droefheid wijden,
U, de eenge in wien mijn twijflen nog gelooft.

En als ik stil, nabij uw bed, zal weenen,
In 't zwijgen uwer kalme sluimering,
Misschien dat dan, ook om mijn moeheid henen,
Een weeke slaap mijn bonzend hoofd omving.

VI.

Vergeef ook gij, mijn kind van liefde en tranen,
Wanneer uw oog bij 't lichten van den dag,
In 't hol paleis der uitgemoorde wanen
Zoo weinig lach, zoo luttel blijdschap zag.

Vergeef mij, als mijn kandelaar in 't duister
Zóó klein gewin van broos genucht beschijnt,
Dat ieder ding verlangt naar zacht gefluister,
En ieder woord een bloem is die verkwijnt.

Ik heb u lief, ik kan u niet meer missen,
Maar vrààg u véél: de zorg voor Die hier mart,
En bied u niets dan deel der droefenissen.
En 't bitter leed van pijnigende smart.

Maar zóó veel warmte zal rondom u beven, -
O, ik die wéét, wat troost ontberen is,
Ik zal uw leed met zooveel troost omgeven,
Dat zoele rust den vlam dooft van gemis.

En dan, in 't waas van grijs-gezegen schemer,
Saam starend naar de rood-verbloede lucht,
Nóg blij te zijn om liefde, in 't week gewemer
Van tranen en de ruchting eener zucht.

P.N. VAN EYCK.

Uitvaart

Ik heb mijn oude leed ter rust gedragen
In koele tuinen van vergetelheid,
Ik heb een kuil gedolven, diep en wijd,
Te midden van veel marm'ren sarcophagen.

Daar heb ik toen den doode neergeleid,
Waar reeds zoovele stille dooden lagen;
En toen hij neerlag, kwamen al de dagen
En hebben aarde - schep na schep gespreid.

Lang bleef ik roerloos daar, ter aard' gebogen,
Wijl zij in sombre stoeten langs mij togen
En 't koude lichaam meer en meer verzonk;

Toen keerde ik, zonder de effen plek te merken...
Lethe omstroomt de donkre doodenperken:
Ik bukte mij en nam een diepen dronk.

M.A. VAN ECK.

Hymne aan het leven

voor Leo van Goethem.

Oh Leven! Schoonheid van het ontknoppende leven! Schoonheid van het opengroeiende leven! Schoonheid van het zichdood-bloeiende leven!

Melkblanke schoonheid, in de puurheid van uw mysterieus-trillende wording, in de onbewustheid van uw eerste wenteling naar rozige beweging!

Lawaaiënde schoonheid, in uw rooden trots van bewust-ontvouwde kracht, met uw overmoedige heensidderingen naar het stervende goud der ver-aanschimmende dagen!

Bedaarde schoonheid, als een vijver van marmer, onder de over-u-koepelende takken der lustboomen, vingerend in bewonderende passie naar de pracht van uw onbeweeglijkheid en over u tranend de etherische gloeiïngen der zon, hunkerend te baden haar blaken in de frissche liefde der zee!

Schoonheid van uw fluweelen heen-hijgen, van uw brutaal vooruit-armen naar uw steeds-om-wentelend eigen-wezen!

Oh Leven! Oh al-schoonheid in uw naakte kracht, waarvan ik een glinstering ben... Ik...!

Oh, ik wou een hymne naar u heen-wierooken, laaiënder dan het beeld der zon dat de zee houdt geklemd in haar liefde, puurder dan het room der maan op de gouden tot blauw-vervaalde roerloosheid van een ingeslapene moskee!

Naar U, oh Leven!

Roeselaere, 1910.

R. VAN KEIRSBILCK.

Overzicht der maand

De gedichten

***'Vergeten Liedjes', door P.C. Boutens* (*C.A.J. van Dishoek, Bussum*), - *Verzen 2de Bundel, door Annie Salomons (id.) - Bloemlezing uit de Nieuwste Nederlandsche Dichtkunst*, (*W. Versluys, Amsterdam*).**

Vergeten Liedjes. - Wie dit boek van *Vergeten Liedjes* met zijne als door den tijd reeds vergeelde blaeren openlegt, zal zich van af het eerste vers in een lichtkring gevoelen, welke thans in Noord-Nederland alleen het heerlijk-subtiele dichtvermogen van Boutens te scheppen weet, leder dier liedjes is voor den kunstzin een kalm, diep en helder genot dat eenige gelijkenis aanbied met datgene welke ons inneemt bij het aanschouwen van 't witte-licht-spel op een diamant. Hiermee is 't mij niet om doen Boutens' verzen aan edelgesteenten te vergelijken in dien zin zooals 't gewoonlijk geschiedt voor die van b.v. de Heredia

of Théophile Gautier. Maar bij Boutens heeft gevoel en gedacht eene zoo intense verklanking gevonden, dat deze den voor schoonheid vatbaren lezer wordt tot een puur-fonkelend straalpunt welke al het omgevende licht schijnt op te zuigen om het verinnigd en vermenigvoudigd terug te kaatsen.

De kunstenaar Boutens is een Griek, in zoover dat hij, de moderne Hollander, met dezelfde kinderlijke verwondering het leven op hem heeft laten inwerken en met even naakt-frische woord zijn gevoels- en gedachtengang heeft uitgezongen waarmee de schoone menschen welke in dien tijd de Hellenen waren, ons het in hunne ziel tot lied verleden leven als eene blijvende schoonheid hebben geschonken. Alle zwoelte is uit die poezie geweerd. Maar wat moet de ziel des dichters gebrand hebben vooraleer zich te vertoonen als zoovele bloemen van vuur welke smetloos en stil hangen in de blauwe atmospheer van den tijd! Al de werkelijkheden van 't leven, natuurpracht en menschelijke gemoedsbewegingen doorheen den wisselloop der getijden, zijn bij hem tot een geheel van helder pantheisme vergroeit, in gave, klare kunst. Daarin gloeit een verzaam van onmiddelijke uiting en beeld welke maar zelden bereikt wordt. Deze dichter zingt in die regionen, welke aar weinigen vermoeden en waartoe de extase leidt.

En alleen de uitverkorenen zullen binnen treden in zijner verzen droompaleis uit wier heldere ramen het menigvuldige gelaat licht van dien God die immer in zijne oogen draagt den onuitsprekelijken glans der ingehouden tranen van vreugde-inleed, en die Liefde heet.

Verzen. (Tweede bundel). - Zie, eene zoo zuivere versmelting van inhoud en vorm, eene zoo doordringende visie op de dingen als bij Boutens, zal mijns inziens, nooit bij eene

vrouw ontmoeten. Zelfs de meest klassieke (in den echten zin van 't woord) der hedendaagsche dichteressen, zooals b.v. in Frankrijk, waar de meest representatieve van alle zeggingswijzen gevonden worden, eene Renée Vivien of eene Gérard D'houville, halen het er niet bij. Men zal mij isschien opwerpen dat de poezie der dichteressen minder licht geeft, maar meer warmte. Mogelijk is 't waar, en in elk geval eene hoedanigheid welke zij op de dichters, vooral de Noordnederlandsche, behalve Kloos, vóór hebben, daar dezer verskunst, die van Boutens inbegrepen, nu en dan te cerebraal blijft. Maar zonder zoover te gaan als Remy de Gourmont die maar half vertrouwen schijnt te hebben in de voortreffelijkheid der kunst van de schrijfsters onzer dagen, geef ik he echter toe dat er bezwaarlijk in de wereldliteratuur een vrouwelijke eersterangsgenie te vinden is - hoewel ik voor eene E. Barrett Browning o.m. gansche schepen mannelijke auteurs geven zou - en het grootste aantal der thans zich aan literatuurbezondigende dames beterden omgang met de muzen aan 't mannelijk gedeelte van 't menschdom zouden overlaten. Niettegenstaande dat alles echter zou ik het eene uiterst spijtige zaak achten, moest eene dichtersgave als die van Annie Salomons niet in 't licht komen. En daarbij mogen wij niet vergeten hoeveel lastiger het nu nog eene vrouw moet zijn hare ziel in volle naaktheid te belijden. Wanneer dan die moed en die eerlijkheid gepaard gaan met een meesterschap, als reeds bereikt is door voornoemde dichteres, kunnen wij niets dan alle bijbeschouwingen terzijde laten en ons nogmaals erover verheugen dat thans ook onze letterwereld eene republiek is geworden waarin volkomene vrijheid heerscht voor elke schoone uiting van hartstocht. En wat is het tevens verkwikkend weer eens eene ontwikkelde vrouw te ontmoeten welke een man aan het hart

drukken kan zonder zich daarom te gaan inbeelden dat zij de sociaal-democratie in persoon in hare armen houdt. Waarlijk, voor verzen als het derde sonnet van ‘Eenzaamheid’, als het ‘Epithalaam’ dat dreigend en zwaar schoon is als eene onweerslucht, als het reeds bekende eerste sonnet der ‘Zangen van Heloïse’, als het prachtig-wilde ‘Enfant de Bohème’, als die hartstochtelijke zangen van Salomé (vooral n^{rs} I - IV - X - XI - XIV), en menig ander koninklijk vers uit dezen bundel geef ik alle sociaal-democratische poezie van de vijf werelddeelen. Mejufferf laat de ‘Vierges fortes’ voor de boeken van Marcel Prévost en blijf eene vrouw die den *mensch* bemint of haat, en lacht met de theoriën.

En dan, indien Gij, die Uwe oorspronkelijkheid toch reeds zoo goed of ontvoogd hebt, U geheel en al losrukken wilt van allen invloed van Kloos en Helena Swarth en Marie Metz-Koning - voor eene vrouw moet het bijzonder lastig zijn - zult Gij worden de grootste dichteres van Noord- en Zuid-Nederland.

Bloemlezing uit de Nieuwste Nederlandsche Dichtkunst (**1905-1910**). - Hoewel wij met Boutens en Annie Salomons voor twee der allerhoogste en meest uiteenloopende verschijnsels staan der nieuwste nederlandsche dichtkunst, blijken deze toch zoomin als Karel van de Woestijne van weinig tel te zijn in de letterkundige beweging van dezen tijd, vermits de heeren A. Gutteling en M. Uyldert die toch beoogen ‘meer bekendheid te geven’ aan voormelde beweging, liever hunne eigene produkten - daarom toch niet slecht - herdrukken dan maar even in hunne bloemlezing den naam te noemen van van de Woestijne of Annie Saloi ons, en van Boutens slechts één gedicht opnemen, zij het dan ook 't prachtig ‘zwervers lied’. Hoe

laat is 't aan den letterkundigen tijd bij de redactie van de ‘Beweging’? Is 't nu niet genoeg meer dat er bijna meer tijdschriften opkomen dan degelijke schrijvers? Is de dag nabij dat ieder periodiek na een paar jaar bestaans de menschen zal vergasten op eene bloemlezing, waarin ieder op zijne beurt beweren zal dat bij hem alleen te vinden is die keus van bijdragen welke ‘een volledig beeld wedergeeft van de poezie en het dichterlijk proza in onzen tijd’? Het baasjespelen van den letterkundige op-zijn-eentje is nu uit, thans is 't aan de letterkundige gemeenten voor 't meesterschap te vechten.

Wie komt er zien? Wie zet er op de ‘Beweging’? Tien tegen een?...

FIRMIN VAN HECKE.

Vreemde letterkunde

‘Les plus beaux Poèmes d'Amour’ par Gabriel Boissy et Dominique Follacci; ‘Les plus jolis vers de l'Année 1909’, par Alphonse Séché.

De talrijke bloemlezingen die in de laatste jaren zoo wat in alle talen, maar vooral in het fransch, het licht zien, zijn wel het beste bewijs van den grooten bijval dien dergelijke verzamelingen vinden; en inderdaad, hoe verscheiden of hoe zonderling sommigen mogen zijn - bloemlezingen uit het werk van enkele dichters, van dichters van dien of dien tijd, van die of die richting, van die of die streek, van dien of dien uitgever zelfs: Anthologie des Poètes d'Aujourd'hui, des Poètes du Nord, des Poètes du Midi, des Muses françaises, des Poètes libertins enz., enz.,’ - zelden zag men een dier bundels die niet veel schoons kwam

brengen, en meer dan eens was hij slechts een spoorslag om nauwer een of ander dichter te leeren kennen. Maar deze bloemlezing van de schoonste liefdeverzen brengt wel wat meer: eene verzameling van bijna àlle dichters - wie schreef niet eens liefdeverzen? - en dat in hunne zuiverst lyrische gevoelens, in het innigste hunner menschelijkheid, - want welk gevoelen is inderdaad persoonlijker dan de liefde?

Het eerste wat men hier opmerkt is hoeveel oprechter in 't algemeen de vrouw bemint dan wel de man, bij wien liefde dikwijls slechts een masker is voor zijn egoïsme, of meer nog een littérair koketteeren met smart of wellust. De vrouw die bemint geeft hare heele persoonlijkheid in hare verzen, stort, zonder zich soms al te zeer om den vorm te bekommeren, er hare gansche ziel in uit; zij gaat gansch op in het beminde wezen met een gloed die ons, mannen, bijna beschaamd doet worden over onze zelfzucht. Wij hebben ze hier allen, al de groote minnaressen van af Louise Labbé, die middeleeuwsche Sapho, tot hare romantieke zuster Marceline Desbordes-Valmore; tot de meest modernen: de impulsieve, bijna brutaal-zinnelijke Lucie Delarue-Mardrus, de pantheistisch-wellustige comtesse Mathieu de Noailles, de wonderteere, echt vrouwelijke Gerard d'Houville, de antisch sentimenteele Hélène Picard.

Het is inderdaad hun allerbeste dat de dichters hier geven: hun gansche hart; ieder dier gedichten toont eene heele persoonlijkheid, zou bijna het gansche karakter laten veronderstellen der schrijvers die elk op eigen manier lief hebben. Zoo welk een verschil tusschen de zonnige, helder-zinnelijke liefde van Ronsard, en die sombere, zwaar van ingehouden smart van Baudelaire van wien we hier twee zijner ‘pièces condamnées’ ontmoeten; welk een afstand is er niet tusschen een Musset,

schoon hij de liefde in zóóveel vormen bezingt, en een de Vigny of eene Mme Ackerman bij wien de liefde aanleiding geeft tot de hoogste bespiegelingen.

Wij vinden hier de hooghartige verzen van een Louis Bouilhet, een groot vergetene, vriend van Flaubert, zoo innig modern gebleven wanneer hij zegt:

> Quoi! tu raillais vraiment, quand tu disais: Je t'aime!
> Quoi! tu mentais aussi, pauvre fille!... A quoi bon?
> Tu ne me trompais pas, tu te trompais toi-mêmet
> Pouvant avoir l'amour, tu n'as que le pardon!
>
> Garde le, large et franc, comme fut ma tendresse,
> Que par aucun regret ton coeur ne soit mordu:
> Ce que j'aimais en toi, c'était ma propre ivresse
> Ce que j'aimais en toi, je ne l'ai pas perdu.

de gezonde zinnelijkheid van Verhaeren in zijne *Flamandes;* de grootsche marmerklare verzen van Leconte de Lisle uit *l'Illusion Suprème*, zoo koel en trillend toch van verlangen naar 't allerhoogste; en dan, het heel eenvoudige gedicht van Sully Prudhomme, waarin hij het lachende meisje smeekt geen droomer, geen dichter lief te hebben, die meer van het leven verlangt dan het geven kan.

> Jeune fille, crois m'en, cherche qui te ressemble,
> lis sont graves ceux là, ne choisis aucun d'eux,
> Vous seriez malheureux ensemble
> Bien qu'innocents tous deux.

Moeten we verder nog herinneren aan de verzen van een Verlaine, die na zijn arme lichaam in al het slijk en al het vuil te

hebben gewenteld, de allerteerste, de stamelende liefdewoordjes weervindt om het allerreinste uit te drukken; aan den goeden virgiliaanschen eenvoud van Fernand Séverin; aan de verzen van François Coppée (ja werkelijk mooie verzen van Coppée!) of van Jean Richepin in hunne liefde tot de kokette lachende parisienne die lijk wat zonneschijn de kamer een oogenblik verlicht om dan weer heen te gaan; of aan de zoo schoone klassieke *Odelettes* van Henri de Regnier?...

Na al dat schoone, een paar opmerkingen slechts over deze verzameling die we vooral wat uitgebreider hadden willen zien: gemakkelijk ware het geweest nóg zooveel schoone liefdegedichten te vinden in de fransche poezie, doch enkel om de volledigheid, missen wij noode namen lijk Marie de France of Christine de Pisan; waarom ook niet eenige dier naieve oude volksliedjes genomen, of is de ballade van Jean Renaud b.v. niet een liefdegedicht? In de XVIIIe eeuw, die hier zoo slecht is vertegenwoordigd, had men licht iets kunnen kiezen van Bernis of Gentil-Bernard, ware 't slechts als voorbeeld van den galanterietoon uit dien tijd; en waarom niets van Gerard de Nerval? Ook bij de modernen hadden wij de keus soms wel wat gewijzigd willen zien. Doch niettegenstaande deze heel subjektieve aanmerkingen blijft dit een bundel die hef schoonste geeft, en het aller-innigste der heele fransche liriek.

Schoon natuurlijk van veel minder belang, vooral voor wat de waarde der opgenomen stukken betreft, brengt ook de verzameling van Alph. Séché veel moois. Het was inderdaad een interessant gedacht dit soort jaarlijksche inventaris der poezie dat met een oogslag zoo het gansche poetieke jaar laat overzien. Van de veertig hier opgenomen dichters is bijna niet één die niet met enkele mooie verzen is vertegenwoordigd, en

men is verwonderd over de produktiekracht der fransche poezie, al blijft dezen oogst nog verre beneden dien van 1908 wanneer, nevens bekende namen lijk Abel Bonnard, Lucie Delarue-Mardrus, André Fontainas, Paul Fort, Tristan Klingsor, Hélène Picard, Fernard Séverin, Hélène Vacaresco, Emile Verhaeren, wij jongeren ontmoetten lijk Marie Dauguet, Paul Géraldy, Robert Maze? Maar na 't lezen van die '*jolis vers*,' maakt een niet te bepalen gevoel van onvoldaanheid, van ontevredenheid zich van ons meester. Want, zoo velen dier verzen wel wat behagen, zoo ze meest allen zonder fout zijn en velen zelfs nieuwe sensaties en nieuwe beelden brengen, geen enkel dichter in wien eene groote passie oplaait; wij staan koel tegenover die poezie die niet doet mede snikken of mede juichen. Het is de gansche schaar tweede-rang dichters, die wel eens een lief vers schrijven, doch bij welker lezing men nimmer die rilling voelt van het hoog schoone.

Er bestaat bij de jongere fransche dichters eene richting die de gevoelspoezie voor de gedachtenpoezie wil verdringen. De talrijke sociale en wijsgeerige vraagstukken die tegenwoordig vooral de fransche jeugd passionneeren hebben heel duidelijk ook op de dichters een grooten invloed uitgeoefend. Aan eenen scherpen opmerkingsgeest, eene uiterste sensibiliteit, en eene bijna didaktische neiging tot bespiegelen en filozofeeren paren zij een wonder meesterschap van vorm: de gave van juiste en nieuwe beelden. Het ontbreekt hun niet aan gevoelen: volgens Alph. Séché bezitten de drie voornaamsten, François Porché, Pierre Lievre, en Alfred Mortier, 'eene uiterst scherpe en moderne sensibiliteit, eenen onrustigen zoekenden geest.' Maar zij staan koel en argwanend tegenover hun eigen gevoelen waardoor zij zich nimmer laten medeslepen, dat zij bijna weten-

schappelijk ontleden, en dan in gematigde fijn geciseleerde verzen den lezer aanbieden, met eenen lichten humor over eigen teerheid, als vreesden zij bijna dat men hen mocht verwijten sentimenteel te zijn in een tijd dat er veel ernstiger vraagstukken op de dagorde staan.

Wij hebben bijna hetzelfde idee gevonden in de schets over de liefde in de poezie waarmede de verzamelaars van '*Les plus beaux poèmes d'Amour* hunne keus inleidden: '*l'Idéé se superpose au sentiment, et l'amour, s'il n'est pas le refuge momentané du chercheur de la Vérité, la halte dans les roses, n'est plus que l'avenue vers cet état d'esprit universel que la philosophie appelle harmonie. Tout un groupe de poètes, constitue une poésie de haute aspiration dont presque jamais l'amour n'est le thème*.'

Welnu, wij meenen dat de jongste fransche dichters ongelijk hebben, vooral in de poezie, het gevoel door de gedachte te laten verdringen. Zelfs in de werken die het best de onzekerheden van den menschelijken geest hebben ontleed, die de groote zoekersfiguren van een Hamlet of een Faust schilderen, zal nimmer de redeneering overwegend zijn op het gevoelen. De lyrische poezie kan moeilijk een ander onderwerp kiezen dan de bewegingen van het menschelijke hart, en welke dier bewegingen is niet eene vervorming of een afwijking van de liefde?

Wij zouden meenen misschien wel dat in het overwegende der gedachte de reden ligt van de relatieve minderheid der fransche jongeren vergeleken bij hunne onmiddelijke voorgangers, ware het niet àl te vermetel dergelijke gevolgtrekkingen in de poetieke voortbrengst van slechts één jaar te zoeken.

PAUL KENIS.

Architektuur

Studies over Bouwkunst, Stijl en Samenleving, door H.P. Berlage (*Brussel, Rotterdam*) *- Brochuren van E. de Bom*, (*Rond den toren*), *H. Blomme* (*Het huis van Rubens*), *enz.*

Met Cuypers, blijft Mr H.P. Berlage nog altijd de meest in 't zicht staande en de zuiverst-bezielde en de meest artistieke architect van Holland. Hij heeft in zijn land eenige der grootste werken van dezen laatsten tijd uitgevoerd: o.a. de nieuwe beurs en het gebouw van den algemeenen nederlandschen Diamantbewerkersbond, te Amsterdam. Hij heeft een veel-bediscuteerd ontwerp gemaakt over een Vredes-paleis, in den Haag op te richten. De regeering heeft hem met een algemeen uitbreidingsplan voor de hofstad belast enz. Daarom mag dit eerste groot werk van Mr Berlage. die anders nog wel een Duitsch boek uitgaf (*Grundlagen ùnd Entwickelùng der Architektur*) zeker niet onbesproken voorbij gaan. Eenige deelen ervan kenden we door ze vroeger in *De XX*^{e} *Eeuw*, in *De Beweging* enz. gelezen te hebben. Mr Berlage is een dier weinige, algemeen en breedzijdig ontwikkelde menschen, die benevens de techniek van hun eigen vakje er wat meer van weten en op de hoogte zijn van de verschillende kunst- en gedachten-stroomingen in Europa. Die belezenheid en die ontwikkeling worden zelfs hinderlijk daar waar Mr Berlage heelemaal buiten het domein van de architektuur schreidt en ongewensche oordeelvellingen geeft over dingen zoo verscheiden als de literatuur - hij schrijft bijzonder lichtzinnige meeningen: ‘in de literatuur heeft de psychologische roman met de ontleding van zuiver persoonlijke gevoelens zijn tijd gehad en kan het realisme reeds als voorbijgegaan worden beschouwd’ - en de mode, (waarvan hij de laatste uitingen

belachelijk heet, vergetende dat de mode altijd eenigszins mooi is, om de nieuwe sensaties, de verfijnde, uiterste impressies die ze geeft) of schilderijen en salonfiguren. Onthouden we dus vooral de gedachten van den *architekt* Berlage...

Deze is een groot idealist, een droomer van schoone toekomsten, zeer eerlijk en rechtzinnig, weinig decadent, alles behalve een dilettant. Hij epigrafeert zijne opstellen met spreuken lijk deze van Prof. Schoenmaeckers ‘Onze godsdienst is een aardsche godsdienst’ of van Albert Verwey ‘Het eigenlijk moderne, in onzen tijd, is bezonnenheid’ of van L. van Deyssel ‘Ik geef de voorkeur aan elegant dwalen, boven burgerlijk gelijk hebben’. En hij blijkt zelfs zeer godsdienstig: de aardsche godsdienst van onzen tijd moet worden de Sociaal-Demokratie. Uit dat ‘geloof van den nieuwen mensch’ zal zich een verschiet openen naar nieuwe cultuur, dus naar de nieuwe stijl in de kunst, in 't algemeen, en in de architektuur, in 't bezonder, die zegevierend vervangen zal de schijnkunst der 19de eeuw, de architektuur van thans in haar navolging van oude en van de meest vreemde en afwijkende stijlen.

Volgens Berlage zijn er drie groote perioden in de wereldgeschiedenis: de klassieke tijd en de feodale tijd; wanneer de verschillende bouwstijlen aan een kritisch onderzoek worden onderworpen, d.w.z. bestudeerd in hoever zij voldoen aan zuiverheid van samenstelling, dan zal men tot de overtuiging komen, dat de bouwkunst der Grieken en die der Middeleeuwen het best aan dien eisch voldoen, en 't zijn juist die beide die tijdperken waren van hooge cultuur. De derde groote periode in de wereldgeschiedenis, de burgerlijke, heeft tot dus ver een volstrekte cultuurloosheid tot resultaat gehad, omdat zij een groot gemeenschappelijk ideaal heeft gemist; dat ideaal is zich

nu eerst aan 't vormen, in den schoot van 't proletariaat, en daarin vinden we den loop van de waarschijnlijke ontwikkeling van de architektuur.

'Het is dus een andere architektuur welke moet worden gesteld tegenover de karakterlooze van dezen tijd. Een architektuur, die de beide zusterkunsten, de schilder- en beeldhouwkunst, weer tot eene hoogere eenheid opvoert, ten einde gezamentlijk weer het geheele maatschappelijke leven te styleeren'.

Bij Berlage, beteekent styleeren het komen tot orde, tot rust; een bekoorlijke rust in de kleine werken, een verheven rust in de groote monumentale bouwkunst. We moeten het beginsel der eerlijke, eenvoudige constructie aanvaarden, doen daarom goed de middeleeuwsche kunst als voorschool te nemen.

Mr Berlage neemt nog niet het bestaan van een modernen stijl aan, gaat de pogingen van bouwmeester van de Velde decisief te keer. 'Nieuwe kunstvormen maken kunt gij niet; en probeert gij dat, dan zult gij zien, dat uw werk geen blijvende beteekenis kan hebben, want dan werkt gij onnatuurlijk, d.i. onwaar'. Hierin gaat Mr Berlage wel wat te ver: nieuwe *vormen* kan men altijd scheppen; ze moeten slechts logisch geschapen worden, d.i. volgens den eenvoud van de vereischten waaraan ze beantwoorden moeten. Wene men zelfs aan dat voor de moderne bouwkunst het begrip der ruimteomsluiting tot uitdrukking komen moet. Dan kan toch altijd de uitdrukkingswijze van dat begrip verschillen? In meubelkunst, geldt hetzelfde. En precies die nieuwe uitdrukkingswijze hebben wij, modernen, te zoeken. Niet te zoeken in de voorschool van de middeleeuwsche kunst, maar in ons eigen gevoelen. Hoe verbindt Mr Berlage zijne vereering voor den feodalen tijd met zijn toekomstverwachtingen aangaande eene proletariaansche

cultuur? Feodaliteit en sociaal-democratie lijken anders niet erg verwant. Langs den eenen kant zullen we dus aan 't vastleggen van een nieuw ideaal werken, waaruit dan een nieuwe stijl zal worden geboren, en langs den anderen kant moeten we terug naar de middeleeuwsche stijl-vormen. Dat admiteeren we nu eens niet; we zeggen radicaal: voor onze nieuwe maatschappij, moet een nieuwen stijl gevonden worden, (hij is echter nog niet gevonden), een stijl die volledig rekenschap houden zal met al de moderne vereischten van sociale inrichting en die zich niet in vroegere eeuwen te inspireeren heeft. In de extaze van Mr Berlage voor elk oud straatje, voor 't minste oud gebouwtje en daar tegenover in zijn misprijzen, zijn haat voor al wat we bemerken kunnen in onze moderne metropolis, voor onze straten, onze 'prachtbaúten', onze stations, onze fabrieken, onze trams enz., ligt er een enorm deel principieele vooringenomendheid en een belangrijke dosis conventie. Men leze over de schoonheid der moderne steden eens wat de duitsche dichter Stefan Zweig daarover schreef in zijn prachtig boek over Emile Verhaeren, verheerlijker onzer twintig-eeuwsche energie, of ook *l'Esthétique des rues* van Gustave Kahn.

In deze studies, heeft Mr Berlage eene massa gedachten gelegd, die langere bespreking zouden verdienen. Plaats ontbreekt hier echter. Maar aan ieder wordt de lezing van dit ernstige, beredeneerde en breedopgevatte boek aanbevolen, alhoewel alle principepen ervan niet mogen worden aanvaard. Er bestond geen werk in dien aard, bij ons, hoewel vele in den vreemde, die wel aan Mr Berlage zijn boek voor 'n deel ingaven. Zooals het daar ligt, kan dit boek van Mr Berlage in Nederland veel goed stichten.

P.S. - Van Emmanuel de Bom, de gewetensvolle en

wijd-beslagen correspondent, verscheen daareven over de questie der ontmanteling van de Antwerpsche Hoofdkerk, een zeer interessant brochuurtje, *Rond den Toren*, dat we hier warm aanbevelen. Mocht het velen aanzetten zich bij ons te scharen als verdedigers van de schoonheid van onzen monumentalen Dom en als vijanden van heel die bende iconoclasten die met hunne oneerbiedige handen het werk van den Tijd willen wijzigen, onze kathedraal ontmantelen, het Huis van Rubens herbouwen (zooals Mr Blomme dat wil, ofschoon we als eenig document daartoe een enkel, zeer onvolledig en weinig zeggend plan zouden bezitten, dat ons niets zou doen optrekken dan een fantaisistisch rococoachtig Rubens-huis) en in plaats van zelf nieuwe schoonheid te helpen maken, zooals we dat eischen, en mee te zoeken naar frische, jonge uiting in bouwkunst, willen aan 't knoeien gaan aan 't werk van de vorige eeuwen. Scheppen we moderne schoonheid, maar eerbiedigen we vroegere schoonheid en laat ons niet pogen oude kunst te verbeteren of te vermooien en zoodoende kapot te helpen.

ADRIAAN VERMETTEN.

Tijdingen

Wij roepen de belangstelling onzer lezers op het nieuwe tijdschrift - in Holland uitgegeven - *Kunst en Letteren*, staande onder redactie van Henri van Boven, Henri H. van Kalker en Joannes Reddingius. Eene bijzondere aandacht zal worden gewijd in dit nieuwe veertiendaagsche orgaan aan de literatuur en de kunst van Vlaanderen. We komen terug op het programma van dit innoveerend tijdschrift.

Kantteekeningen

Toch probeeren zij. En gestadig. Te Brussel thans - om u een voorbeeld te geven - hebben ze de tentoonstelling van oude kunst, genoemd: 'L'art *Belge* au XVIIe siècle'. Wat er te zien is, ge weet het: werk van Rubens, van Dyck, Jordaens, de Vos, enz., dus uitsluitelijk Vláamsche kunst, bij uitnemendheid Vláamsch!

Maar ge begrijpt hoe het velen een doorn in 't oog zijn zou, daar boven die triomfantelijke verzameling prachtwerken het woord *Vlaamsch* te zien gloren!

> De Vlaamasche Kunst kan niet weggeciferd worden...
> *(De Boomgaard N^{r} 9)*.

Het is een systeem van al de niet-Vlaamschgezinden immer en altijd met kleine verguizingsmiddelkens te werk te gaan en, als memel in 't kostbaar hout, het beste wat ons eigen is te verdelgen. Zoo kwam een Waalsch professorken over eenige weken, op een prijsuitdeeling van een *Fransch Institut* te Antwerpen vertellen dat het Vlaamsche land in den diepsten zwartsten nacht van domheid gedompeld bleef tot op 't oogenblik dat er een straalken Fransch licht bij ons binnen viel en eindelijk 't geestesleven deed ontkiemen!

Ge maakt u haast belachelijk met daar op 't antwoorden. Ruusbroeck, Maerlant, al de balladendichterkens, enz.: - allen leerlingen van de Fransche School! Van Eyck, Mending, Quinten Matsijs: - idem! Dat ze de knappe kunst-stielmannen naar Frankrijk truggelden om 't schoon werk te verrichten, is niet waar. Rubens, van Dijck, Jordaens: - des flamands d'expression française? Waarom niet?

En wij die hadden durven beweren dat de meest Fransche onder de Fransche schilders van die zóo Fransche XVIIIe eeuw: Boucher, bv., zijn zin van de dekoratieve samenstelling, de frisschheid van zijn naaktheid-koloriet aan de Vlamingen te danken heeft; dat, bij dezen, Watteau (een halve Vlaming overigens, daar, geboren in 't Noorden) de doorzichtigheid van zijne vergezichten in 't landschap, de wijze van samenstellen en de harmonie der kleuren leerde begrijpen. Chardin nog, de interessanste hunner binnenzichtschilders, doet onze kleine-meester in alles na. En, een der grootsten van verleden eeuw, Delacroix, wat zou hij zijn zónder Rubens?

Maar dat alles is in den regel en niemand zou 't moeten ontkennen. Zij, ondergaan invloeden van rechts en links, en wij ook, en iedereen. Zonder Ibsen zou Henri Lavedan nooit *Le Duel* geschreven hebben, zonder Nietsche Paul Adam nooit *Le Serpent Noir*. Van Rusland gaan de invloeden naar Italië, van Italië gaan ze naar Noorwegen. Elk neemt wat hij noodig heeft. Elk neemt wat hij kán gebruiken.

Maar als wij het alleenlijk aan het gebuurschap van onze zuidervrienden te danken hebben een kunst te bezitten, hoe komt het dan dat de *Walen nooit een kunst hadden?* Zij die er nog dichterbij wonen? - Me dunkt dat men zulks nog nooit aan de Waalsche professorkens vroeg?

E.v.O.

Penteekening: JAMES ENSOR.
DOOR ZIJNE BEULEN BELLEEDIGD.

Een portret van Tiziaan

Als ge 't Prado-Museum te Madrid binnentreedt wilt ge eerst naar Velasquez, maar onderweg staat ge ineens voor den Keizer Karel te paard, van Tiziaan. Ge kunt niet verder. 't Is of een hand u greep, die u tot zwijgen dwong.

De Keizer, recht in het zadel, geharnast voor den slag, komt een boschje uitgereden, in den vroegen morgen. Ge bekijkt hem lang, als een visioen voor u plots opgedoemd. Hij is bleek en geweldig, alleen. Het machtige komt over u, het machtige van geheim leven. Ge voelt dat alles aan u zwijgen moet, om naar de bronnen van dat geheim leven te luisteren. Ge hebt dat vreemde voorgevoel dat heel groote kunst in ons uitbreidt: tragisch en toch zegenrijk, 's menschen armoede dat zich verliezen wil in het oneindig, éénig wezenlijke.

Van dat doek had ik eens te Munchen een kopie gezien, door Lenbach. Maar ik wist niet, dat het zóó was.

Ik heb dan Velasquez gevonden. Ik besef wel, dat niemand ooit grooter *schilder* was dan Velasquez. Elke trek is bij hem massa én lichtheid, heeft het totale van het leven. Hij is de heldere ziener van hetgeen bestaat, van ieder ding in zijn verband tot het geheel, tot de klare lucht waarin alles baadt; hij staat, in zijn doorschouwde wereld, één met haar, onpersoonlijk als de wijsheid zelve. Hij is de grootste epiek. Maar uit dien schoonen dag van zelfgerustheid lokte me telkens weer het lyrisme van Tiziaan, als een droef trompetgeschal uit verre eenzaamheid, dat mijn diepste ziel deed beven.

Dagen achtereen ben ik voor den Tiziaan komen staan, met mijn vragenden blik. Of ik vroeg niets, ik onderging hem alleen. 's Middags, als de toeristen aan hun table-d'hôte zaten, waren wij samen, in de lange, leeggeloopen zaal. Ik geloof, dat ik Tiziaan weer wat nader gekomen ben.

Hij schilderde dat portret in 1548, - was toen dus 71 jaar, als we het gewoonlijk opgegeven geboortejaar voor echt mogen houden. Het schilderij stelt voor: Keizer Karel te Mühlberg. Daar werd, den 24^{n} April 1547, de slag geleverd die het verbond der protestantsche vorsten ineens den kop indrukte. De Keizer leed aan de jicht, zijn lijfartsen wilden hem beletten naar 't gevecht te gaan: hij luistert niet, zijn

lichaam moet hém gehoorzamen, hij stijgt te paard, levert slag, en is weer de Meester van het Rijk. Als Meester veschijnt hij dan in den Rijksdag te Augsburg, waar de verzamelde Duitsche vorsten voor zijn wil moeten buigen. Daar laat hij Tiziaan komen, - daar, op het meest dramatische tooneel van dien tijd, schildert Tiziaan dit portret.

In den nog troebelen morgen, als een twijfelachtige, verontrustende schemering over het land, vol doffe tonen, rookerige rossigheden, zooals later Rembrandt van houden zou: daar verschijnt de Keizer te paard, met gevelde lans in ijzeren hand, uit den nacht van het bosch; hij heeft dat goudbegrifte harnas aan, dien helm met den bloedrooden vederbos, het paard dat rijke tuig en schabrak, die thans nog in de koninklijke Armeria te zien zijn. Het stalen geglim, het droeve purper, het goud, onder het duister wemelende loover en het bleekpaarse schijnsel van den morgenhemel, is sinister en grootsch.

De Keizer, één met zijn donker paard, zit heel recht, en op dat zieke lijf dat willens nillens meê moet, verheft zich de vervaarlijk strakke kop van den heerscher, pal, met toegebeten mond. Die mond is een harde roode streep in het bleeke gezicht. De blik, scherp zonder inspanning, kijkt in de verte.

Het heele beeld, hoe weidsch ook, is van één

saamgedrongen kracht, paard en ruiter als één massa gezien, als ééne beweging, die nog voelbaarder wordt door de lange stijve lijn van den stekensgereede lans, - de licht opgetrokken arm die de lans houdt, met den greep van de ijzeren toegeklemde hand, in volkomen profiel, - geen metaal meer, maar 't veerkrachtig geweld van een gespannen boog, - vat in zich de straffe vastheid saam van de gansche gestalte, die van achter nog gesteund wordt door het donker van het bosch, maar van voren zich afteekent op de wijde, onzekere klaarte van den hemel. Het vaalrozige en leiblauwe van dien hemel, het rosbruine van 't loof, zingen in diep akkoord uit in het roode dek en de roode vederbossen, het staal en het goud van de rusting: alles heeft macht van evenwicht, toover van geestelijken samenklank.

Aan de werkelijkheid heeft Tiziaan niets veranderd: zijn verbeelding was machtig genoeg om te mogen erkennen wat is. Tot in de versieringen van 't wapentuig is hij de waarheid getrouw gebleven, en zoo zag hij ook dien man, die een Keizer was, met zijn fletse wangen en zijn brutale kinnebak. Maar die vreemde ruiter en zijn spokengezicht verschijnen als buiten den tijd. Hij is de Monarchie zelve. Hij rukt ten strijde tegen het noodlot dat hem vernietigen kan, hijzelf bezield door een kracht van boven. Twee

machten van God gaan tegen elkander bonzen, de aarde wacht in dreunende stilte, - de zilverige klaarte van den morgenhemel is op het gezicht van den held.

Aldus is het wonder gebeurd, in dit zoo reëele en toch onstoffelijk geworden beeld, dat eens de scherpe lijn, die Michelangelo's bovenmenschelijk heroïsme omspande, stand hield in de Venetiaansche symphonie van gouden en purperen gloor, en het al tot ééne wezenlijkheid doorgeestigd werd in die inniger muziek, het lichtgefluister van den droom, die later Rembrandt's ziel en wereld zijn zou.

AUG. VERMEYLEN.

Voor Mien Vermeulen-Duinker.

Verzen

I.
Gavotte.

Zie, Marquise, 't leven
Is het dan slechts even
Ernstig als een luchtig kinderspel?
Waarom het gezwegen,
Ook de rozen wegen
Soms zwaar op de slapen, ach Marquise, 'k weet het wel.

Hebt ge 't lot gekozen,
't Hoofd bekransd met rozen,
Lijk een kind door 't leven heen te gaan,
In hun rozig schijnen
Graaft de smart ook lijnen
Op 't gelaat, de doornen onder al de rozenblaan.

Uw diep-donker oogen
Zijn te brandend, mogen
Toch niet altijd uitzien naar een verder woon;
Uwe teere handen
Al te blank, de stranden
Waar gij leeft zijn ruw voor al wat tenger is en schoon.

Geen geloken gaarde
Bleef nog hier op aarde
Voor wie 't leven helder lichtend zag.
Hoor de krekel zingen:
't Avendt. Al de dingen
Staan nu in de schaduw van den levensmoeden dag.

II.
Menuet.

Zie, daar uw lied mij zoo bekoord
Heeft, van zoo ver, het simpel woord
van liefde en leven,
Het lied van weemoed, en zoo zacht
Lijk of 't doorheen de tranen lacht
Wil ik u als een groet ook hier mijn liedje geven.

Een droom slechts: op uw aangezicht
Valt gouden schaduw van wat licht
door hooge boomen;
En vóór u breidt een park zich uit;
In de avend sterft hier elk geluid,
Ginds aan den muur van groen waar marmren goden droomen

Een kleed van schilfrend zinzolijn
Waarop vergeelde valencijn;
uw blanke handen
In 't licht der maan, een epinet
Waar een vergeten menuet
De zachte weemoed weent van vergedroomde landen.

De dag sterft rozig in de lucht;
De wind trilt als een late zucht
door Watteau's parken.
Naar de einder nevelt blauw en stroom,
Op 't slapend water wiegelt loom
De sluimerende vloot van rank getooide barken.

De paren glijden zacht voorbij,
Frou-frou van bombazijn en zij.
La Cydalise
Leunt smachtend op Glitander; moe
Zoent hij haar donker oogen toe,
Het avendwindje rijst: ‘Embarquons nous, marquise’.

Door 't blauwe van den stroom omiijst,
In 't groen van donkre boomen rijst
Cythere ginder;
Een lach op menig blank gelaat,
Gezoen, gefluister en gepraat;
Een blanke waaier lijkt een moegevlogen vlinder.

Voorbij, voorbij! nog even licht
De vloot in 't neevlig vergezicht,
en stiller, droever,
Staar ik nog droomend, gansch alleen -
Een zwaluw scheert langs 't water heen,
Het laatste licht sterft uit op den verlaten oever.

PAUL KENIS.

Uit ‘Elegast’, een dramatische fantazie.

I^e^ Bedrijf.

Binnenplaats op een versterkte hofstede bij de kust. Wachter op de tinne, leunend op zijn speer. Voorjaar. Avondrood.

1^e^ Tooneel.

WACHTER.
Mij deert mijn wapendienst, wat tijd verloren,
Dat ik moet wachter zijn, wacht houden op den toren!
De grond wordt mul, het groen ontluikt, langer zijn de dagen,
De laatste zwarte wolkenhoed is hoog in 't Noord geslagen.
Over 't landschap rolt het licht uit hoorns van overvloed,
In 't water klotsen vorsch en visch vol leeftocht, welgemoed.
Vochtige wind vaart aan en suizelt mij in de ooren
Met duizend schellen luw en zoet een goedenacht,
Ik zink in sluimer lijk een leeuwerk diep in 't koren,
Het gele zonlicht mijmert weg, de avond lacht.
't Wordt donker. 'k Hoor de koewacht eenzaam toeten,
Die voor het eerst dit jaar de beesten binnenwenkt.
Ik sta en staar, ik voel, verlamd, op looden voeten,
Hoe met mij, als met stroo, de slaapstroom henenzwenkt.

Wanneer komt Wiboud mij toch van de wacht verlossen?
De nacht stijgt af en zet een helm op zee en duin en bosschen.
Ik ril, mijn oog is moede, ik voel de droomen
Tersluiks als muizen in de stilte tot mij komen.

ELEGAST plots op.

Zijt gij dat, Wiboud? Spoed u. Gij moogt 't weten,
't Is niet te vroeg.

ELEGAST.
Droomer, ben ik vergeten?

WACHTER.
God sta mij bij! Zijt gij dat, Elegast,
Die mij al even erg als schelm en dief verrast?
Slaap, die in de schemering rond mij soest,
Val als dor loover af voor deze tronie wild en woest!

ELEGAST.
Ik ben 't. Stel u niet zoo te keer, loop henen,
Wiboud en zijn genoten warmen zich de schenen
En knikken vakerig voorover bij het vuur.
Voor korte stonde bewaak ik 't mijn. 't Is over 't uur
Voor u. Geef mij uw speer. Trek geen gezicht, geschrokken
Alsof gij van den duivel door de takken waart getrokken.
Ik wil hier zijn. Dit hof is mijn. Ik doe mij recht.
Ik ben de meester hier en gij de knecht.

WACHTER.
Ik dien als meester nu heer Eggerik.
'k Volg zijn bevel, 'k verdraag zijn blik
Naar 's Keizers wil. 't Is mij verdroten.
Waarom geklaagd? Ik houd den mond gesloten.
Ik weet uw rede en recht. Eenieder zwicht
Desniettemin wanneer de Keizer richt.
Heer Eggerik regeert tot schade en schande
En booze plaag voor al 't volk hier te lande.
Zijn hand drukt zwaar. Het onrecht wast.
Wij allen wachten u hier terug, heer Elegast.
Dat de bedrogen keizer u niet langer krenke,
Zoo wenschen wij, en uw goed terugschenke.
Maar 'k doe mijn trouw geen schand. Wilt gij niet keeren
Van waar gij kwaamt, wacharm! ik zal mij weeren!

ELEGAST.
Ik wil hier zijn van avond, man. Wilt gij niet deinzen?
Ziet ge u de donkre gracht niet tegengrijnzen
Daar in het diep?

WACHTER.
'k Volbreng den last mij hier gegeven,
Voorts eischt te sterven hier niet meer moed dan te leven.
Wacharm!

ELEGAST.
Geef mij uw speer! 'k Onthef u van de wacht,
Keert gij u tegen mij? Dan in de gracht!

Ontrukt hem 't wapen. Stoot toe.

WACHTER, *wankelend.*
Dit is een kwade slag, heer Elegast. Gij velt
En die u kent en eert. Waarom? Mij kwelt
Als hagel in 't gezicht die vraag. De kilte
Des avonds schudt mij heen en weer. De stilte
Der sterren komt over mij en in den walm
Der dichte schemering schrompelt, trots en kalm,
Gelijk een kaartenhuis uw hof ineen. Mij krijgen
Vlijmende pijnen in de heupen beet en zie, daar stijgen
Lisch, kroos en water tot mij op. Ik gruw. Hou vast!
Is 't mijn schuld dat ik tegen u moest dienen, Elegast?

Stort over de tinne. Stilte.

2e Tooneel (*fragment*).

ELEGAST.
De vogelvrije omsluipt wat hij moet derven
En wat hem toehoort vroeg en laat en dag en nacht.
Hij laat niet af en hoopt en blijft en wacht,
Hopen doet leven en lang wachten sterven.
Daar is hier wijd in 't rond geen boom, geen heester,
Geen hut, waaruit de rook naar boven trekt,
Geen waterloop, die vruchtbaar leven wekt,
Of 't was van mij. Ik was hier heer en meester
Van waar de Westwind uit de zee over de duinen
Aan komt gewakkerd en zijn loop neemt over 't land

Tot waar hij ginds ver aan den groenen rand
Van 't bosch ijlings te loor streeft over hooge kruinen.
De zon zendt 's morgens vroeg over de muren
Van dit mijn hof te praal een nieuwen dag,
En als een schooier, die niet naadren mag,
Sta ik van ver in gras en koelen dauw te turen.
Ik zie de wapenknechts verschijnen op de tinnen
En 't joelend landvolk rechts en links op wei en veld.
Als 't donker wordt en het dagwerk is besteld,
Trekt tot de minste knecht, de minste meid naar binnen.
Maar ik, de meester van dit erf, zal buiten blijven,
Een ander voert hier, zwaar van vuist, 't gezag
Sinds mij met 's duivels hulp, een kwaden dag,
Zijn valsche tong, zijn sluw verraad vandaan kon drijven.

Terzijde.

Zwijg, vogelvrije, zwijg. Hier is 't geluk gekomen,
Daar naakt een lichte tred. Hij maant aan oude droomen.

ANDRADE, *op.*

Mijn broeder komt, de keizer komt,
En rond hem al wat rijden kan,
Zag ik al maar de schilden rond
En vuurblank van zijn gravenban!
Hem tegemoet in feestkleedij
Trok Eggerik met al zijn neven,
En in hun plaats is rondom mij
Grijnzende stilte hier gebleven.
Mijn broeder komt, de keizer komt,

Hij wilde 't goede, hij bracht het kwaad.
Ik heb in vreugd mijn leed vermomd,
Wijl dit des keizers zuster staat.
Spoed u, broeder, wil niet dralen,
Benut de spoor als 't reispaard hort.
Hier in dit huis zal 'k u onthalen
Met kus en groet, eilaas, voor kort.
Maar is het hooggericht besloten,
En recht gegeven, raad genoten,
Zult gij u in de rust verblijden,
Zal ik u zusterszorgen wijden,
En voor uw leden dof en moe
Zet ik een stoel terecht bij 't vuur,
En alle deuren doe ik toe
Voor 't samenzijn in 't avonduur.
Ik fluister u in 't oor en zeg:
Broeder mijn, 't geluk is weg,
Gij hebt mij Eggerik tot gemaal gegeven,
't Geluk is weg en droom is droom gebleven.

Stilte.

Man van de wacht, zeg, hoort gij niet!
Kom in het licht als uw eer u gebiedt!
Gij staat daar verborgen, 't is mij niet lief,
In een duisteren hoek, gelijk roover en dief.

ELEGAST, ***op.***
Roep niet, vrouwe, om den man van de wacht,
Dood drijft hij, en stil, in het wier van de gracht.

'k Sta in zijn plaats. Het land is plat geloopen,
'k Verpoos van schuimen, 't is hard werk te stroopen
En den godganschen dag te loeren achter struik en heg
Op wie te zware beurzen voortsleept langs den weg.
Gij noemt mij roover, dief, Andrade: maar die hoon
Doet niets. De duivel is het branden wel gewoon.
Ik hoorde, dat de keizer komt. Ik zie banieren wapperen
Festoenen prijken op dit hof, ter eer van hem en van zijn dapperen.
Ik wenschte van mijn kant die moeite te beloonen
En met vermaak dien hoofschen toestel bij te wonen.

ANDRADE.
Elegast!

ELEGAST.
Andrade!

ANDRADE.
In uw hart, daar wroet een worm,
Uw zinnen zwalpen in een woesten storm.

ELEGAST.
De keizer komt om recht te spreken. Geen recht te hopen
Is er voor mij. 'k Ben vogelvrij. Ik kom nabij geslopen
Tersluiks gelijk een wolf uit 't loofgewemel van het woud,
Dicht bij den grond. Ik keer niet terug. Ik zoek de dood
Voor Eggerik en mij. Wie kan mij iets verwijten?
'k Kom onverhoeds gelijk een wolf om onverhoeds te bijten!

ANDRADE.
Kom nader, dat 'k uw voorhoofd dek
Met koele hand en vrede wek,
Opdat uw wrevel zoude zwijgen...
.....

FRANS BUYENS.

De pottenbakker

Voor Chris Lanooy.

Van blauw... Ik bezit een blauw vaasje. Niet gelijk een hoogwelvende lentehemel, stralend en goudglans-overtogen. En niet als hare stem: want haar stem is blauw, maar diep en lichtdoorleefd. Mat-blauw is mijn vaasje met een week-melkigen overwazing, met een strelende teederheid van glijdend-glanzend glazuur. Dan, aan den hals, wordt het groenig, heel jong-, heel ijl-groenig met een nauwspeurbare neiging tot éven-bruin, tot droomerig blauw-dooraderd beige.

Mijn vaasje is van een peinzend-blauwe teederheid en gij hebt het gemaakt. Het is het zacht-in-overgave gespeeld spel uwer innigste gedachten en het vaardig werk van uwe vlijtige vingeren.

Dit is uw beminde en nooit-verzaakte plicht: wat u het leven heimelijk gaf, zwijgzaam en rijkhandig-overdadig, brengt gij verder, tot mij en tot anderen die het minnend zullen ontvangen, in een zelf-geschapen gestalte.

Dit is uw Daad.

En die daad is blauw en van weemoedig-moederlijke teederheid.

En tóch...

Gij zijt sterk en van bouw stoer-schragend. En uw werk is zwaar. Gij verricht het met onlosbare vuistgrepen en forsche, willende gebaren. Uw dikspierige arm weet hooggetaste vrach-

ten te torsen en uw gang is breed en moeizaam-bedwongen van uitbrekende daden wil.

Gij staat voor uwe oven.

Uw oven is nu geopend. Een laaiend geele gloed teistert uwe wringende trekken. Uwe hairen branden in goud, in zomerzonsch goud en uw klein lijf, gedoken uw arbeid, is gekromd in het duister. Uw lijf is klein en duivelsch-klein. Maar groot is uw Wil, rijzend-geweldig, albedwingend-onverwrikbaar en heerscher over dit hartstochtelijk vuur.

Gij zijt de ijzerhandige temmer der vraatzuchtige vlammenbeesten.

Gij zijt de statig-overmachtige bedammer der luide vlammenzee-in-branding.

Gij zijt de meesterlijke minnaar der vuurbruid met vlamende hairen en wier schroevende liefdendorst nimmer zal zijn gelescht.

En laat ik nu niet vergeten, dat gij ook de maker van mijn vaasje zijt; aldus de verbeelder van een onvatbare teederheid, een schromende zachtheid en een heelende weekheid, waar ik mijn moe-gedoold denken wonderlijk en met zorgzame handen in-vlei... En van een innigheid, die gij niet spreken dorst...

En nu bedenk ik mij dat ook uw stem is gelijk dit. Als een overdadig-stortende balsem over de brekende krachten van uwe noordsch-mannelijke gebaren.

Gij zijt twéé wezens sáám.

Gij zijt de kracht en de teederheid.

De Wil en de Liefde.

Gij hebt dit ijmering-bloeiende vaasje gemaakt van blauw ...

JAN GRESHOFF.

Liederen van illusie.

I.

Daar vaalt een slot vol schemering,
wijd aan een doodgrauw meer....
Een man vol ziels-vertwijfeling,
komt door den avond wêer....
Hij gaat met een koud angst-gezicht,...
en weet geen wegen mêer....

De nevel dikt om 't avond-land,
en schroomig treedt hij voort....
Wie grijpt de Vreemdling bij de hand,
en leidt hem tot de Poort?...
...de poort van 't slot vol schemering,
wijd aan een doodgrauw meer?

Dan rees een lijzig lof-geklang,
uit 't grijs slot langs het meer,
- en weende als een heimwee-zang,
als nachtegaal-liedren têer,
- en licht werd 't slot vol schemering,
licht, bij dat doodgrauw meer.

Dat was een weelde-liefde-lied,
een oud-geweten toon -
- Dat sprak van zalig-lang verdriet,
van heilgen minne-droom....
- en trager treedt de Vreemdeling,
en nadert stil vol schroom,
het vreemde slot vol schemering,
een klare Liefde-woon...

II.

Zwevend tusschen valsche hemelen,
op gedroomde arends-zwingen,
wiekend door het zonne-wemelen,
- schrijlings over regenbogen,
rijdend door het ijl verbeelden
van veel-schitterende logen,
- klinkt het lauwe liederzingen,
van den Dichter naar beneden:
- eenzaam in een grauwe stede,
gaat zijn gang langs doodsche straten,
- en zijn zang gaat met hem mede:

'Ik leed treurig en verlaten,
- en mijn wegen doelloos wendden
naar het vage onbekende
van de wijde toekomst-transen...
In mijn ziele glommen glansen

van de oude liefde-droomen,
- en herinnering en verbeelden
om mijn moede slapen streelden
als een geur van lent'- aromen...

‘In mijn hoofd, daar was 't een dansen
van de vroegre liederwijzen,
was 't een zingen, lang en lijze
als van veedlen in het loover,
- en dat trillend toon-getoover
vult mijn geest met dronken beelden....
en mijn eigen ‘ik’ vergeten,
zie 'k in purpren koningskleeden,
mezelven wêer, in wonne en weelden.

‘'k Zie me als jongeling in den Meie,
door den morgen henentreden,
in de pracht van naakte leden,
en het hoofd vol rozen-kronen,
- ver van menschen wee en wonen,
zie 'ik in 't wijde - palmen wuiven,
zie 'k in 't wijde - zege winken,
- en een blanke Stede blinken,
in het gulden zonne-stuiven.

‘Zie, ik ben de Triomfator,
groot in lijden, groot in zege,
langs mijn klare toekomstwegen,
over lichte morgen-tuinen,
toonen klaatrende bazuinen....
- als een god van liefde en leven,

als een god van vreugde en vréde,
wil ik tot de menschen treden,
- en hun d'hoogste extase geven...

De extase der al-liefde...
de extase van het Licht...'

III.

'Zwevend tusschen valsche hemelen,
op gedroomde arends-zwingen...'
.....
Heel het Leven wil me omkransen
in dees klare wonder-dagen,
die als duiven-vleugelslagen,
langs mijn vreugde henen-dansen.

Uit de licht-bezielde luchten,
langs de blauwe, klare zeëen
komen ze met zachte treëen:
ál mijn zonge lieder-vluchten.

En vol hooge scheppings-droomen,
bloeien mijne eenzaamheden,
ál mijn leed is lang geleden.
Zullen kracht en schoonheid komen?

Fluistert langs de zomerrozen...
't Ademen van klaarder tijden?...
Mijn verlangen wil om-breiden
land en licht en zonne-kozen...

IV.

Komt dan, gulle goden-droomers,
- lichte dichters vol gebeden,
- leer me, als een kind, gelooven,
- en vol goedheid henen-treden,
door het malve morgen-lichten,
van uw zelf-geschapen schoonheid.

Vlecht uw bonte leugen-wazen
vóór mij heen, om alle dingen,
- laat me als een zaalge dwaze,
uwe nixen-liedren zingen,
Bouwt mij in de oosterverten,
't Jerusálem der Illusie!

Gij zijt groot, o goden-zieners,
wanen-scheppers, rythmen-dansers,
licht-gevoette levendieners,
staarders over toekomst-transen,
- en uw liegen geeft aan álles,
levensweelde, levenswaarde...

Wilt me in de wanen wegen,
die uw woorden doen ontwaken,
- Laat me, in dolle vreugde-vlagen,
door 'n klare licht-land tiegen,
- leer me, uw valsch verrukken prijzen
als veel lange liefde-zoenen...

GUST. VAN ROOSBROECK.

Over de jong-Weensche dichters

Men kan tegenwoordig wel - zonder pedantisme of gewilde systematiseering - eenigszins gewagen van eenen europeeschen geest, die zich, onder andere ook, uit in de hoofdstroomingen der tegenwoordige literatuur, zooals in deze van de actueele wetenschap en van de hedendaagsche filosofie. De kracht-ideeën van Nietzsche alleen reeds - om maar één voorbeeld van vlugge en breede gedachten-verspreiding aan te halen - hebben in de verschillende landen opvolgendlijk zeer eigenaardige incarnaties beleefd. Uit dien toestand, zou men allicht mogen besluiten tot eene wisselwerking van beschavingshoogten - die alle dagen min te loochenen valt. Sommige personnaliteiten groeien werkelijk boven hun land uit en zien op heel korten tijd soms hunne gedachte gemeengoed van de intellektueel-ontwikkelde wereld worden: zoo geschiedde o.a. met letterkundigen als Ibsen, Maeterlinck, Mal-

larmé, Verhaeren, Baudelaire, Stendhal, Balzac, Whitman, Heine, Novalis, Tolstoï, Dostoïevsky, Carducci, Swinburne, enz. In die gemakkelijke diffusie der intellectualiteit ligt de grondslag van het ontstaan van eene europeesche cultuur-poëzie die, minder begrensd door de Heimat en de klokkentoren, uitdrukt thans die fijne, nerveuse en gecompliceerde mentaliteit die de intellectueelen in alle landen, op dees oogenblik, gemeen hebben. Van die cultuur-poëzie is ook uitdrukking de jongste dichtkunst van Oostenrijk. Dit land was tot nu toe, in de geschiedenis der literatuur, zeer weinig rijk aan lyrische dichters geweest en telt, daarentegen in de laatste tijden, na de herleving van 1880-1890 der duitsche poëzie - waarvan ze als eene vertakking geldt - eene waarlijke keurbende van zeer belangrijke en zich buitengewoon-openbarende personnaliteiten, die - op hunne beurt - en op eigen wijze, nabeelden de symbolistische richting die heel Europa, rond dien tijd, doorliep en eindigde met den triomf van eene modernere poëzie. In Duitschland zelf, waren daar de uitbeelders van: Liliencron, Dehmel, Mackay, Falke, Hartleben, Holz, Hille, Flaischlin, Mombert, Dauthendey en velen meer. In Oostenrijk - onder de zorgzame broeikasten-kweek van den meester-hovenier Stephan Georg - bloeiden op de zeldzame dichtbundels van Hugo von Hoffmans-

thal, Rayner-Maria Rilke, Richard Schaukal, Hugo Salus, Stephan Zweig, Paul Wertheimer - we vernoemden de voornaamsten - alsmede van vele anderen lijk Emil Faktor, Arthur Schnitzler, Jozef Bondys, Camill Hofman, Oskar Wiener, Hans Muller, Paul Leppin, Adolf Donath enz. Op deze jonge poëeten die tegenwoordig den onafhankelijken groep der 'Jûng Wiener' vormen, werkte vooral de invloed van den duitscher Stephan George, - artist van vlekkelooze en afgeronde vorm-schoonheid, aristocraat naar den geest en naar het kunstenaar-zijn, die trots opgesloten in zijn wezen en nergens publiceerend dan in zijne eigene revue, ievers op een oud kasteel, in eene mysterieuze afzondering leeft, slechts omringd door eenige getrouwen en zóó den echten type beeldt van den kunstenaar-individualist. *Hugo von Hoffmannsthal*, de bezonderste en sterkste der 'Jûng-Wiener', groeide werkelijk uit George's *Blätier für die Kunst*.

Door hem ging George's invloed over op de andere oostenrijksche jongeren - min of meer gewijzigd als door eene nieuwe personnaliteit heengezifd - die als de fransche symbolisten in Mallarmé, in dien hoogmoedigen uitzonderingsmensch den Meester en de Verwekker hunner nieuwe kunst huldigen. Naast George staat Hugo von Hoffmannsthal als leider hunner oorspronkelijke beweging.

Deze is een zeer oprecht dichter, een buitengewoon dichter. Weinige auteurs van dezen tijd komen de grootsche vizie zijner verzen nabij. Er ligt iets Goethiaansch in zijne natuur; eene geweldige innerlijke kracht die gemakkelijk zijn europeesch-saamgestelde cultuur (die zoowel de fransche symbolisten en de engelsche lyriekers als George en Novalis omvat) overstreeft en verevenwichtigt.

De bezonderste lyrische poëzie van Hugo von Hoffmansthal (1874) is te vinden in zijne dramas, *Elektra, Die Frau atn Fenster, Der Tor ùnd der Tod, Der Tod des Tizian, Oedipos ùnd der Sphinx*, e.a. en voorts in zijne *Ausgewählte Gedichte*.

Hugo von Hoffmannsthal is tragisch - tragisch in den zin der Ouden. Over zijne dramas en gedichten weegt als een looden lucht van Noodlot Het is als het zich-voelen staan tegenover den zwijgenden Sphinx van het Leven, waarvan men het onbewoorde raadsel bevroedt, vol wanhoop en vol onderwerping. Zoo deinen zijne gedichten met dat diep gevoel der al-vergankelijkheid en toch zwaar van berusting, in hun prachtigen weemoed en hunne aandoenlijke resignatie. Met ordelijk, bijna-psalmodieerend rythme komen zijne verzen op ons af, doorgolfd met het eindeloos gevoel van de vergankelijkheid aller dingen. Ze zijn van een wonderbaar religieuze stemming en als levens-

evangelies dikwijls plechtig en vroom, en fel-aangrijpend van zeer diepe menschelijkheid. Maar de geweldige dramatiek von Hoffmansthal is zonder kamp, tweespalt of strijd. Misschien ligt niet de tragiek zelf van het leven in die werken uitgedrukt, maar wel de zwaarmoed ervan. De tegenstrijdige krachten van de moderne ziel bevinden er zich grootendeels in verharmoniseerd, daar waar ze bij andere dichters nog tegenéén bruischen. Het smart-aanvoelen van het leven verstilde en werd diep en kalm, als een meer na een woelige storm. Sommige dichters geven den storm zelf, de vreugde aan den storm, den angst en den kamp: zóó Dehmel. Hoffmansthal is nihilistisch berustigd, hij staat gedwee en verheven-melancholisch in de schaduw van dood die het leven van zich afwerpt; hij is olympiaansch-sereen - niet een Dionyziaansche dichter vol wild-uitborrelende rythmen, vol schuimende baren van gevoel, vol verrukking van drift, als Nietzsche op sommige tijdperken b.v. maar een bedwonge, kalmere goden en gestalten droomenden tragikus, een Appolinisch kunstenaar, ondanks zijne superbe melankolie en zijn zwaar-purperen droefheid.

Een avondland van wijde en golvende-pleinen, waarboven eene zon purper verbloedt, waar alle dingen schoon staan in een laatsten gloed, vóór den

naderenden nacht en het sterven: zóó is de poëzie van von Hoffmansthal. Zijne gedichten schijnen frescos.

Hoeveel dieper dan Schaukal, bijvoorbeeld, beroert hij wel de verste lagen onzer innerste menschelijkheid. - De geestige pirouetten, de verwonderlijke stemmingen van Schaukal grijpen ons niet zoo zeker als deze zoo beeld-machtige, zóó van diep-op-luidende gedichten, waarvan elk een drama schijnt te besluiten.

Maar *Richard Schaukal* (1874) is evenzeer een heel schoon en eigenaardig dichter. Hij imponeert zich misschien wel als de meest mondaine, de meest perverse en den meest zonderlinge dichter uit de duitsche literatuur van thans. Hij is feitelijk heel weinig duitsch - want zijne poëzie heeft niets gemeens met de ‘volkstümliche’, sentimenteele en vaag-natuurdweepende, bijna altijd gemoedelijke en zachtaardige uiting van de negen tienden der duitsche poeeten, zelfs van de beste tusschen de jongeren: zie Liliencron en Falke. Hij is een en al wildheid, een en al vreemdheid; hij is verrassend - zelf hen die zijn werk zeer goed kennen kan hij telkens nog verbazen door zijn nieuwe vondsten - buitensporig, gezocht en zeer decadent. Zoodat zijn werk nogal vreemd afsteekt in 't orderlijke Duitschland. Hij heeft niets van den religieuzen ernst van andere duitsche dichters, van een Richard Dehmel of een Hugo von Hofmannsthal. Het gecom-

pliceerd, zelfs gewild-saamgestelde intellekt van den altijd-verwonderenden Schaukal komt feitelijk in uiting in eene meer rare dan menschelijke-diepe kunst. Ongetwijfeld, onderging Schaukal veelzijdige vreemde invloeden, vooral fransche. Door een zeer eclectische culture resumeert hij best in zich moderne typen als de dandy, de immoralist en de intellectueele.

Hij is zeer dandyesk, in gevoelsmanier en in uitdrukking; een gedicht lijk *Angst* - dat we hierna vertalen - duidt dat ineens onloochenbaar en heel scherp aan; en vreemd is 't dan terzelfdertijd in dat gedicht - zooals in andere zijner dilettantische oefeningen - eene Baudelairiaansche wrangheid van psychologisch inzicht te voelen; berust niet heel dikwijls het dandysme op grootere schuwheid en kieschheid die het echte gevoel voor de omgeving weg doen bergen? Maar dan kan de artist het zeer gemakkelijk in de pose zelf tot eene relatieve sinceriteit, tot eene poëtische rechtzinnigheid brengen! Oscar Wilde kon dat en Schaukal doet het hem na: we voelen hem heel innig, heel menschelijk achter zijn modieuze maskers. De uiterste naïeve eenvoud van enkele verzen blijkt overigens, onder dat opzicht, eene nieuwe pose en een nog meer gewilde vorm van bewoording.

Schaukal dicht met heel de mooie immoraliteit van den renaissance-mensch, vrij levend in

kracht-vereering. Hij draagt heel zichtbaar het merk van Nietzsche, evenals Dehmel: in hunne huldiging van de kracht, in hun levenszwoel paganisme, in hun koen en genietend zich stellen ‘jenseits vom Gùten und Bösen’, staan die twee heel dicht naast elkander; ook voor wat aangaat, de perversiteit van zekere psychologische stemmingen.

Een overmoedige trots hoonlacht met een hoog intellectuëele zelfbewustzijn in de figuren - sombere figuren - uit het verleden die Schaukal opduiken doet uit de schermervale verte der eeuwen: Herodias of Goya, markiezen en hertoginnen, verliefde vorstinnen, ridders en infanten en bravos. En dan weer is hij Heinesk in zijn ‘Pierrot en Colombine’ vol ironische zelf-bespotting, met een diep-klinkenden ondergrond van lachensgezinde wereldsmart.

Wild en gracievol, moe en verlangend, bedriegelijk in duizend dandyeske posen, en toch ontroerend, overmoedig en pijnlijk-ironisch, realiseert hij een zeer compleet beeld van den ingewikkelenden geest van een overbeschaafde.

De spelende, moe-dekadente toon van zijne verzen past op zijn goddelijke voorbijgaande invallen, zijne wegbliksemende luimen, zijne gefardeerde en koketteerende speelerijen.

Dit alles is klein-kunst van een verwonderlijk-

adaptieve natuur. Deze verzen blinken vreemd als edelsteenen met een groenigen glans - valsch en verlokkelijk. Soms klinken ze wel zacht, maar zonder breed-deinend en gedragen geluid, zonder vleugelbruisschende lyrische vlucht. Het zijn maar samengestrengelde kranskens van beroezende serre-bloemen, met voordacht, bewust en gewild bijeengezet, met lange, bleeke vingeren, en een moeden lach van bloedelooze lippen.

Het beste gedeelte van Schaukal's productie werd bijeengebracht in twee bundeltjes bloemlezing, *Verse (*1892-1898) en *Bilder*.

Een vorm-speler lijk Schaukal mag ook geheeten worden *Rayner Maria Rilke* (1871), drager van eene verbazende cultuur van techniek. Hij heeft in zijne gedichten iets overgenomen van den bezonderen precieusen eenvoud van Francis Jammes' verzen en van Maurice Maeterlinck's eerste poëmen, iets van hunne inzichtelijke naïveteit, iets van hunne suggestieve mystiek. Rilke is, in den gronde, een meer lyrisch talent, in den echten poëtischen zin van deze bepaling, dan Hoffmannsthal en Schaukal, die beiden bezitten eene heel wat sterkere ideëen-cultuur; hij is lichter, hij is gracieuser, hij is vol stille, kleine verrukking en hij is simpelder feitelijk tegenover de getortureerde geesten van de twee anderen; hij is zachter en inniger

en fijner; hij staat dichter bij de natuur. Hans Bethge sprak met recht van het ‘mimosenhafte talent’ van Rilke. We beminnen veel dezen heel teeren en genuanceerden dichter...

Naast de ‘hervorragende’ personnaliteiten van Hoffmannsthal, Schaukal en Rilke, noemen we nog vooraan den gemoedelijken en iets of wat hartigspottenden *Hugo Salus* (1866), den in statige en wonderlijke droomen levenden en goudbestikte verzen dichtenden *Stephan Zweig* (1881), den nerveusen impressionist *Paul Wertheimer* (1874).

Al deze uitstekende dichters dragen eene veel meer internationale physionomie dan hunne duitsche meeloopers; daar hoeft nog in 't bizonder op gewezen. Ook de heel mondaine, uiterst rijke en intens-levende, zeldzaam-cosmopolitische wereldstad Weenen vormde mede hun wezen. Velen hunner kwamen voort uit vreemde rassen: er gaat door de poëzie der ‘Jûng Wiener’ iets als een zuidsche, joodsche of Slavische drang; en juist misschien omdat lijk de meeste der fransche symbolisten ‘la plupart sont des étrangers’ hebben ze zoo'n losse europeesch-assimileerende geestesstemming en zoo'n zeldzame passies. Oostenrijk ligt daar, inderdaad, als een duitsch eiland tusschen vele aanbotsende zeeën, als een duitsch cultuureiland tusschen vele vreemde beschavingen.

Deze notas dienen in te leiden de vertalingen die we van eenige der mooiste en karakteristiekste ‘Dichtùngen’ der Jûng Wiener-groep bearbeidden en die voorafgaande, vluchtige silhouetteering zullen verduidelijken.

GUST VAN ROOSBROECK.
ANDRÉ DE RIDDER.

Gedichten der Jùng-Wiener

Hugo von Hoffmannsthal

Ballade van 't uiterlijk leven.

En kindren wassen op met diepe oogen
die van niets weten, wassen óp en sterven,
en alle menschen gaan langs hunne wegen.

En zoete vruchten rijpen uit de harde
en vallen 's nachts, 'lijk doode vogels, neder
en liggen enkle dagen en bederven.

En immer waait de wind en immer weder
vernemen wij, en spreken vele woorden
en voelen lust en moede-zijn der leden.

En straten loopen door het gras, - en plaatsen
zijn daar en ginds, vol fakkels boomen, vijvers,
en vervaarlijk en doodelijk ook verdord.

Waartoe zijn deze opgebouwd? en gelijken
elkander niet? - en zijn ontelbaar velen?
Wat helpen lachen, weenen en verbleeken?

Hoe baat dat alles ons en deze spelen,
schoon wij toch groot en immer eenzaam zijn
en dwalend nimmer zoeken ergens doelen?

Wat baat ons eveneens te hebben veel gezien?
En nochtans zegt hij veel die ‘avond’ zegt,
een ond, waaruit weemoed en droefheid druipt,
lijk zware honing uit de leege graten.

Terzienen over vergankelikheid.

Nog voel ik haren adem op mijn wangen:
Hoe kan het zijn, dat deze dichte dagen
weg zijn, voor immer weg, en gansch verdwenen?

Dat is een ding, dat niemand gansch begrijpt,
en veel te pijnenvol, dan dat men klage!
Dat alles wegglijdt en vooruit maar vliet,

en dat mijn eigen Ik, door niets gestremd,
ook overgleed uit 't vroegre kleine kind,
mij als een hond onheimelijk stom en vreemd.

Dan: dat ik ook vóór honderd jaren wás,
en mijne vaadren, die in 't doodenhemd
met mij verwant zijn als mijn eigen haar,
zoo één met mij gelijk mijn eigen haar.

Gebeuren.

Met zilvergrauwe geuren was het dal
der schemering vervuld, als wen de maan
door wolken blikkert. Doch het was geen nacht.
Met zilvergrauwen geur van dat donkre dal

omvloeiden mijne schemerende gedachten,
en stil verzonk ik in die wevende,
doorzichtige zeeën en verliet het leven.
Wat wonderbare bloemen waren daar,
met kelken donker-gloeiend! Planten-deksel
waardoor een geelrood licht als van topasen
in warme stroomen drong en glom. Het gansche
was vol-gevuld met eene diepe baar van
zwaarmoedige muziek. En dit toch wist ik,
ofschoon ik 't niet begreep en, toch, ik wist het:
Dat is de Dood. Zij is muziek geworden,
geweldig langend, zoet en donkergloeiend
verwant met diepsten weemoed.
    Maar hoe zeldzaam!
Een namelooze heimwee weende luidloos
in mijne ziele naar het leven, weende
als eenen weent, als hij op 't groote zeeschip
met gele reuzenzeilen tegen avond
op 't donkerblauwe water voor de stad,
zijn vaderstad voorbijvaart. Daar ziet hij
de straten, hoort de bronnen ruischen, riekt
den geur der hazelaren, ziet zich zelve
een kind ten oever staan, met kinderoogen,
die angstig zijn en weenen willen, ziet
door 't oopne venster licht in zijne kamer.
- Het groote zeeschip echter voert hem wijder,
op 't donkerblauwe water luidloos glijdend
met gele, vreemd-gevormde reuzenzeilen.

Velen moeten sterven.

Velen, wel, moeten beneden sterven,
waar de zware roeren der schepen strijken,
andre wonen bij het stuurrad boven,
kennen vogelvlucht en de landen der sterren.

Vele liggen altijd met zware leden
bij de wortels van het verwarde leven,
voor anderen zijn stoelen opgericht
bij de sibyllen, de koninginnen,
en daar zitten ze lijk ten huize,
met lichte hoofden en lichte handen.

Maar een schaduw valt van gindsche levens
ook over in de andere levens,
en de lichte zijn aan de zware
lijk aan lucht en aarde gebonden:
de moeheid van volkren gansch vergeten
kan ik niet schudden van mijne leden,
noch ver houden van de verschrokkene ziele
't stomme nedervallen van verre sterren.

Vele roepingen weemlen nevens de mijne,
doorelkander strooit ze allen het bestaan,
en mijn deel is meer dan van dit leven
de slanke vlam of leenge liere.

Terzienen.

Wij zijn uit zulke stof als die der droomen,
en droomen slagen zoo de oogen op
als kleine kinders onder kersenboomen,
door wier kronen het bleeke, gulden loof
der volle maan trilt door de groote nacht.
...Niet anders duiken onze droomen op,
zijn daar en leven, lijk een kind, dat lacht,
niet minder groot in op- en nederzweven
als maanlicht, in boomenkruinen ontwaakt.

Het innerste is open voor hun spelen,
lijk geestenhanden in beloken ruim
zijn zij in ons en hebben immer leven.
En drie zijn één: een mensch, een ding, een droom...

De jongeling in het landschap.

De tuinlie legden hunne bedden open,
En vele beedlaars waren overal,
Met zwartverbonden oogen en met krukken,
En sterken geur van teere voorjaarsbloemen.

De naakte boomen lieten alles vrij:
Men zag langs den stroom neer en zag de markt
En vele kinders speelden langs de vijvers.
Door dit landschap ging hij traagzaam voort
En voelde deze macht en begreep dat
in hem de werelddoelen zich voltrokken.

Tot gindsche vreemde kinders trad hij toe
En was bereid, op onbekende drempels,
Een nieuwe leven dienstig om te brengen.
Hem viel niet in den rijkdom zijner ziele,
de vroegre wegen en d'herinnering
aan omklemde vingers en bedrogen zielen,
voor meer dan nietiglijk bezit te achten.

De geur der bloemen sprak hem enkel maar
Van vreemde schoonheid, en de nieuwe lucht
Dronk hij stilaadmend in, maar zonder weemoed;
Slechts dat hij dienen mocht gaf hem vreugde...

De twee.

Zij droeg den beker in haar hand,
haar kin en mond geleek zijn rand.
Zoo licht en zeker was haar gang,
geen druppel uit den beker sprong.

Zoo licht en wit was zijne hand;
hij was op een wit paard gezeten,
en met achtelooze gebaren
bedwong hij 't, tot het zidrend stond.

Edoch, als hij uit hare hand
Den lichten beker nemen wilde.
Zoo werd hij beiden al te zwaar:
Want beiden beefden zij zoo zeer,
Dat geene hand de andre vond,
En donkre wijn ten gronde rolde.

Richard Schaukal.

Angst.

In witte kravatte en witte hooge
veste, haren gescheiden, geganteerd,
ben ik de stilte weder ontvloden,
heb gedronken, gelachen en gecauseerd,
de liefde in schoone oogen gezocht
en - mij en mijn schijnbeelden vervloekt.

Ik ben mij vreemd en vreemder gevonden
ik heb gevoel en stemming geposeerd,
en geestrijk heb ik mijn zielvermoorden
met sierlijke wending gediskuteerd,
mij zelf in allen stijl bedrogen
en als ik het waarste was - heb ik gelogen.

Er is een sidderende, bleeke, groote
angst in mij, die ik machteloos pareert.
Vergeefs leg ik hem uit als gewone
zenuwzwakheid, die mij geneert.
Het is de schrik voor den levensdrang,
die mij vooruitzweept; geene verveling.

De uren gaan in kletterend schrijden
nevens mij heen. Ja, mij chokeert
vrijwel dat vreedige penduul-glijden
lijk ook uurwerktikken mij altereert.
Want ik voele, hoe in 't voorbij-treden
de uren me stom en vol hoon aanschouwen.

Gij.

Als uit diepe wouden zijt gij,
Waar geene plompe menschen treden,
Lijk in de woudbronne
zie ik me rein en waar in U.
Ik ben een gloedvol, ontevreden mensch
met een heerschzuchtig kinderhert.
Dauw ligt op mijn haren uit de nachten van verlangen,
mijne handen siddren naar geluk
En mijne ziel kan vliegen
hoog boven de dagen:
Ik zie haar na en wonder,
lache en weene.
Meermaals echter ben ik als een koning...
En alles is 't uwe,
't Uwe werd het zonder bieden,
Gij kwaamt en het was 't uwe,
ik ben zoo zeker Uw te zijn, met alles.

La Duchesse de...

Op de weeke zoden
bij het mossig marmerbekken,
waar witte Nimfen bruine Tritonen, die op schelpen hoorns blazen,
met zoete lijven zeker lustvol lachend plagen,
wil ik mijne zijdenen gewaden vallen
laten en naakt dan voor al
mijne kavaleeren dansen.
Maak mij een muziek voor dat alles,

week en kittend lijk fijne vrouwenharen,
eene wiegende, wagende, wonderbare
muziek voor harpen en veêlen.
Ten slotte, wil ik me driemaal nog nijgen,
een sneeuwwitten jongen hengst bestijgen,
in de handen kletsen en galoppeeren
en luid lachen, hoe ze zich echauffeeren
na een halsbeklemmend zwijgen.
En morgen, als hunne wakensmoeë blikken mij kussen,
zullen zij verzen op mijne borsten moeten maken.

Goya.

Ik heb de lange zwoele nacht
bij eene jonge Dame omgebracht;
ze ligt en droomt met opene lippen van mijnen nek.
Ik wil thans schildren, wilt g'u wegmaken!
Staat niet rond en gaapt niet zoo verveeld!
Zooniet sleur ik u bij uwe mantelhaken
of kittel uwe dunne kuiten
met mijnen degen. Ik ben door Gods genade,
ik ben een Grande met open hemd,
ik minne het licht, dat de aard' overstroomt,
ik minne een peerd,
dat steigrend zich tegen den teugel weert,
ik minne de Joden, die niemand bekeert -
Den koning zult ge zeggen hij moet maar
kloppen, als hij te stooren begeert.

Der Bravo.

Tot den spiegel moogt gij treden,
leun u maar op mijnen arm:
'k mocht u nog ééns aanschouwen
van 't blonde haar tot aan de roze tenen,
wit als gij zijt en warm.

Maar later, schoone vrouw,
beschouw dan mijn gebaren,
sluit die oogen korenbloemenblauw:
Ik treffe in 't harte u juist
en leg behoedzaam u ter aarde.

Musset.

Zoo lig ik met de cigarette
tot aan den middag - o, dat booze licht! -
moe zonder slaap in 't zijden bedde
mijner lievenswaardige Ninette,
en strengle den rook op tot een gedicht.

Wat hebt gij wel met mijn leven gedaan!
Wen ik u beschouwe, domme kleine,
met uwe marmer- ronde beenen,
vang ik wel te weenen aan
om de eeuwig verlorene Eene.

Ninette, gij hebt verdùnd en bleekig,
snel-suizelend bloed; mijn kop weegt zwaar:
Waar vind ik den moed voor heden nog?
Zonke ik maar in uw vouwenrijk
morgengewaad gehuld, in zee!

Portret van een spaansch Infant, :: van Diego Velasquez::

Met bloedpovere, lange, schrale hand,
Fijne vingeren, die den geur van witte rozen voelen,
Veelmaals mager en moe in warme damenharen woelen,
Houd ik eenen sierlijk-kouden degenknop omspand.
Mijne blikken glijden krachtloos van den gladden zilver-grijzen wand;
Van ruizlende trage gebeden zijn mijne lippen slap en bleek;
Een scherpe dolksnee is mijn misprijzende mond,
Ik streele dikwijls eenen hoogen slanken hond.
Meermaals ben ik voor hatelijke dwergen week;
Ik begiftig ze rijk -
En zweepe ze dan weer wond.
Met dichte sluieren schut ik me voor 't morgenrood:
De zon heeft peilen. Peilen brengen dood.

De Vorstin.

Schuwe knaap met blonde lokken,
wat wijkt ge van mij?
Wees niet te schuchter. Ge zijt wel verschokken?
Zeg het niemand: ik wil u liefhebben,
Maar mijn geluk moet ik als een dief hebben.
Kom 's nachts tot mij in de rozengaarde,
omsluierd wil ik u verwachten
in 't donker, achter het palmenhuis.
Dan zullen wij in het marmerbad sluipen
met de glanzende, gladde, witte wanden,

wij nemen ons bij de handen,
en ge zult dán mijn bloesemweeke,
koninklijke lijf, zonder waden,
omarmen,
wij zullen het haar ons vullen
met gele en met rode rozen
en over de trappen naar 't geurende, lauwe
water zult gij me dragen.
Maar ééne van mijne vrouwen,
de schoonste, jongste, in losse
golvende, zwarte haren,
zal ten rande zitten met hare wonderbare
fijne magere leden en zachte liedren zeggen.

Rayner Maria Rilke

Want, heer, de groote steden zijn.

Want, Heer, de groote steden zijn
allen verloren en ontbonden;
lijk vlucht voor vlammen is de groostste, -
het is geen troost, dat men ze trooste,
en hunne kleine tijd vervliet.

Daar leven menschen, leven slecht en zwaar,
in diepe kamers, bange van gebaren,
en angstiger dan een lamrenkudde;
en buiten waakt en ademt uwe aarde,
zij echter zijn en weten het niet meer.

Daar groeien kindren op aan vensterstoepen,
die altijd in dezelfde schaduw zijn,
en weten niet, dat buiten bloemen roepen
tot eenen dag vol wijdheid, heil en wind -
en moeten kind zijn en zijn treurig kind.

Daar bloeien jonkvrouwen op voor 't onbekende
en snakken zeer naar hunner kindsheid vree;
Dat echter is niet daar, waarvoor ze brandden,
en siddrend sluiten ze zich weder toe.
En hebben in verborgen achterkamers
de dagen der bedrogen moederschap,
van bange nachten het machtelooze klagen
en koude jaren zonder kamp en kracht.
En heel in 't donker staan de sterfbedden
en langzaam wenschen ze zich daar naartoe;
en sterven traagzaam, sterven lijk in boeien
en wenden voort lijk eene bedlaares.

De rosse velden sluimren reeds;
alleen mijn herte waakt;
de avond vouwt in de haven reeds
zijn roode zeile dicht.

Droomzalige Vigilie!
Thans dwaalt de Nacht door 't veld;
de maan, die witte lelie,
bloeit op in hare hand.

Zie onze dagen zijn zoo eng
en bang het nachtvertrek;
wij lengen allen zwaar en stijf
de roode rozen toe.

Gij moet ons goedig zijn, Marie,
wij bloeien uit uw bloed,
en gij alleen kunt weten
hoe zeer 't verlangen doet;

Gij hebt toch deze meisjessmart
der ziele zelf bevroed:
Ze voelt zich dan lijk kerstmissneeuw
en staat toch gansch in gloed.

Hugo Salus.

In stille haven.

Dit is mijn heil: in alle bitterheden
Van 't leven daar mijn jonge vrouw te weten,
Die maagdelijk en teer en lief en rein
Niets anders wenscht dan mijn, slechts mijn te zijn;
Die week heur haar aanleunt aan mijne wangen
En mij vertrouwend, zoo lijk een danig vroome kind,
Met vochtige oogen, die 'k steeds vol goedheid vind,
Voor gaven dankt, die steeds ik zelf heb ontvangen.

In blauwe lentedagen.

Door 't fier geluk van eigen waard' gedragen,
Als bracht hun bloei aan 't landschap meest gewin,
Gaan schoone vrouwen in blauwe lentedagen
Lijk koninginnen door den volke heen;
Als voerd' de knaap Lente 't slechts in den zin
Het koningsvlies rond hun lijf heen te slagen
En, lijk een page, voor zijn koningin,
Met stille dank hen de sleepen na te dragen...

Lentefeest.

Een bloesemtwijg, bleekroze, wit en groen,
De aard draagt duizend zulker bloesemtakken.
Dan mag die eene ook van ons wel bloên,
En welken dan op onze liefdesfeeste.
Bevrij uw zware haar van kam en band
En laat de zwarte vloeïng nederwallen
Op dees bloemhelder lentgewaad,
En doe de nijdige schouderlinten vallen!
Neem nu den bloementwijg - hoe wonderbaar
De bloesem gloên van het kloppen uwer polsen! -
En beroer me het voorhoofd en het haar
En spreek daarbij den heiligen lentezegen:
‘Blik op, de Lent' is dezen nacht gekomen
De aard' is vol liefde en erbarmen’!
Ik blikke op; de Lente is ontwaakt;
Ik houd de gansche Lente in mijn armen!

Stephan Zweig.

Brugge.

I.

Nu komt de avondvrede in de stille stad,
Het roode bloed der zon stroomt weg in de kanalen,
En een heimwee, dat geen doel noch woorden heeft,
begint nu van de grauwe torens te verhalen.

De oude klokken zingen dof en wonderbaar
van dagen, dat hun jubelroep het land ombandde,
dat glans en leven in de lichte straten was
en fakkelblij het hart der haven brandde;

Van rijke dagen, wonderbaar en lang vergloeid,
en die a's zoete kinderdroom zijn ver geworden.
Het laatste Ave zwijgt... En langzaam sterft hun lied
en siddert uit in stille, snikkende akkoorden.

De laatste tonen draagt nog zacht de avondwind,
en treurig dwaalt de naklank in de doode steegen,
die allen zwijgzaam en zoo smartverschuchterd zijn,
Een blinde kind, plots door de leidershand verlaten.

Door 't stille water strijkt een wilde zwanenpaar
en lijze suist de vloed, die vleugelzacht verrimpelt,
van eene schoone vrouw, die koningin eens was,
en nu in donker nonnenkleeden eenzaam droef is.

II.

Hier zijn de huizen als oude paleizen,
De avond liet ze in treurig gewaad.
De straten zijn leeg als achter de feeste
wen zich de schaar der rumoerige gasten
reeds ver in de zwijgende nacht verloor.

De pronkende poorten met roestige klinken
zijn lang niet meer tot ontvangsten bereid,
verstoft en verweerd de kerktorentinnen
die in den droeven nevel verzinken,
diep in de zee hunner treurigheid.

En in de nissen aan donkere wanden
daar leunen gestalten van brokklenden steen,
en zwijgend, in een heimlijk woordentalen,
spreken zij lijze van oude legenden
in den diepen weemoed der straten omlaag.

Paul Wertheimer.

Zielen.

Ge weet wij blijven eenzaam: Gij en ik,
lijk stammen diep in goud en blauw gedoopt,
met vrije kronen, die de zeewind kust...
zoo na, toch afgezonderd, eeuwig twee.
Doch tusschen beiden trilt een zeer fijn licht
En zilvergeur, die in de twijgen streelt,
En donker ruischt de weemoed heen en weer...

Oostzee.

Daar lig ik aan den witten Oostzeestrande.
De zee... de zee! Mijn waargeworden droom!
Ik lig begraven in den fijne zande
En ben slechts wind en baren, storm en schuim.

En mijne wensch-gedachten laat ik glijden
omhoog, omnederwaarts, langs groene baan.
O van mijn jonge droom de onendigheden!
Een âam beweegt de gulden bark van verlangen.

Mijn bark is gansch met wijn en fruit beladen,
en vol muziek: van God en aard' en moed,
en van de zee de koninklijke genaden
en van de kracht die lachend in mij rust.

(Vertaald door A. DE RIDDER en GUST. VAN ROOSBROECK).

Overzicht der maand

De romans

***'Guillepon Frères', door Gerard van Eckeren* (*P.M. van Kampen & Zoon, Amsterdam*). - *'De Armen van Geest', door Henri van Wermeskerken* (*Nijgh & van Ditmar, Rotterdam*). - *'De Wonderlijke Avonture van Zebedeus', door Jaak van Looy* (*S.L. van Looy, Amsterdam*). - *'Prinskensdag', door Ary Delen* (*Meindert Bogaerdt, Zeist*). - *'Varia'*.**

Guillepon Frères. - Dit is, meen ik, de zevende roman van Gerard van Eckeren, en nochtans hoe velen hoorden in Vlaanderen eenvoudig van Eckeren's naam en hoe velen vooral kennen hier van Eckeren's werk? Nochtans tusschen de jonge hollandsche romanschrijvers, is Gerard van Eckeren beslist één der allerbesten, een der knapste en ongedwongenste vertellers, een der ernstigste en getrouwste levensopmerkers, een der

klaarste en doordringendste psychologen. Tusschen zijne werken blijven er ten minste *twee* van heel groote beteekenis: *Donkere Machten*, stoer, flink-inéengeslagen en ver-drachtig proletariërsepos - voor wat aangaat grootsche beschrijving van 't duinland en van 't zwoegleven der poldergravers en krachtige passieuiting en studie van bar-ellendige degeneratie dringt eene vergelijking met Is. Querido's, drie jaar nadien verschenen *Menschenwee* zich op - en de psychologische roman *Ida Westerman*, bezonder fijn-aangevoelde studie van 't martelend conflict dat in een warm en goedig meisjeshart los kan komen tusschen eene zeer sterk-godsdienstige overtuiging en eene ook bezonder oprechte en diepwortelende liefde. *Ida Westerman* heeft van Eckeren in Holland geclasseerd. Vernoemen we hier, in 't voorbijgaan, ook de andere bundels van den jongen auteur: *Ontwijking, Eene Stem die Verklonk, Studiën* en *Om eene Leuze*.

De van hem pas verschenen winkelmeisjes-roman *Guillepon frères* - behoorende tot de cyclus, *Rijsseldam*, waarvan het tweede deel *Stadslucht* reeds ter bewerking ligt - mag zeker weer een zeer interessant boek genoemd worden. Misschien zal aan enkelen onzer min bevallen de psychologie van de hoofdfiguur zelf, van Emma. Na Emma's dweepende liefde voor den rijken jongen heer Sluyswyck (hoe teer-toetsig en fijn-aandoenlijk verhaald het sentimeele vrijagietje van die twee!) volgt misschien wat al te gauw en onvoldoende-voorbereid en niet genoegzaam noodzakelijk-gemaakt haren gemakkelijken afstand van dien jongen, haar gedwee verzaken aan hare liefde en haar opofferend zich geven aan 'n vroegeren en om haar nog altijd lijdenden vrijer. Maar rond de vrome idealiste Emma, staan gegroepeerd, levensvol en kleurwisselend, met hunne vele afwijkende en diverse naturen, eenige winkeljuffertjes en ateliermeisjes van Guillepon frères'

modemagazijn, Emma's vriendinnetjes, leidend na den dagarbeid in den drukken winkel een kommerloos leventje van plezier, vrijende en flirtende er maar op los. Ze bezielen den roman met eene bonte, kleurige, wemelende beweging.

We durven hopen dat de literatuur van Gerard van Eckeren in Vlaanderen ingang zal vinden.

De armen van geest. - Na Querido's *Menschenwee* en Van Eckeren's *Donkere Machten*, waarover we het daareven juist hadden, en na zoovele andere arbeiders-romans en proletariërs-novellen, komt dit boek toch wel wat laat, en als overbodig. Het staat bepaald laag onder zijne twee voorgangers; hoe dan nog zijn uitgave wettigen? Beter werk, schoonere arbeid kunnen we niet dan met eerbied en dankbaarheid ontvangen, maar welke moet onze houding worden wanneer het nieuw-geleverde, het jonge niets bijbrengt, het oude en vroeger-gegeven slechts en dan nog op 'n machtelooze manier plagieert, werkelijk niets nieuws veropenbaart, geene uiting wordt van een sterk kunnen of tot de aanrijpende evolutie van de literatuur niet bijdraagt? We zouden wij ons niet armer aan geest gevoeld hebben - neen, wezenlijk niet - hadde Mr Henri van Wermeskerken ons die *Armen van geest* onthouden. Dit boek is verschrikkelijk 1830, in den grond, schoon iets of wat modern van woord. We mogen het blijven citeeren als een der typen van ‘roman romanesque’, van geeikte, cliché-literatuur. Ik vraag het u: hoevelen van die stichtelijke brave-Hendrikken-boeken - ge kent het maaksel ervan: een deugdzame en oppassende huisvader, eene slavende en droef-lijdende moeder, een uitterende jongen, een verdrukkende en onbarmhartige patroon, een bedorven rijkemanszoon die de onschuldige dochter van den werkman verleidt; de vader

wordt buiten gezet, de ziekelijke jongen sterft en ook de dochter gaat dood tengevolge van eene crimineele vruchtsafdrijving - hebben we al niet moeten opensnijden? Het feit van tamelijk mooi te schrijven en van iets of wat constructieve techniek te bezitten moet nu toch onvoldoende gaan blijken om de voortbrengst van soortgelijke boeken, in 't jaar des Heeren 1910, nog langer te verontschuldigen.

Indien er in Vlaanderen vele jonge menschen zich aan 't schrijven zetten gedreven door vlaamschgezinde overtuiging, door een soort van vooropgezet idee alsof alle echte vaderlanders tot den bloei der nationale, miskende, verdrukte enz. literatuur moesten bijdragen, zouden er dan in Holland geen auteurs zijn die feitelijk tot de literatuur gingen uit mondaniteit, uit chic, omdat het iemand post-Moerlijk heel wat aanzien geeft romans gepubliceerd te hebben of verzen in 'n salon op te kunnen zeggen, binst 'n puik five ó clock?

De armen van geest is een boek al te oppervlakkig aangevoeld en al te luchtigjes behandeld...

Talent? Ja, natuurlijk. Talent genoeg, talent overvloedig, talent te veel, talent te koop. Maar wat richten we met al dat ‘talent’ uit, wat baat ons al dat ‘talent’, waar leidt ons al dat ‘talent’ heen? Bijna elk min of meer gecultiveerd mensch bezit tegenwoordig ‘talent’, zelfs literair ‘talent’. Maar 't prijzen van dat ‘talent’ gaat op den duur eenvoudig de apologie van alle dilettanten-literatuur, van alle dandy-werk, van 'n soort sport-kunst worden. 't Oogenblik gaat komen dat het beleedigend zal heeten een jong en ernstig-willend en belovend auteur nog ‘talent’ toe te kennen. De stemmingslooste poëet en de levensleegste novellenfabricator bezitten nog altijd 't een of 't ander broksken ‘talent’, een onzeker talent, We leven in een tijd van

algemeen stemrecht en van algemeen ‘talent’. Maar waar blijven de schrijvers die ons eens, zonder talent zelfs, het andere gaan brengen, dat grootsche, dat straalblindende, dat onbegrijpelijke, het Genie, en stapelen opeen de levende bewijzen van 'n talentlooze doch wijde, echte en werkelijke kunst, van 'n kunst niet opgegroeid uit artificieele knapheid, uit aangeleerde vormbeheersching, uit wat amateursaanleg, uit wat ‘talent’ maar sterk opgeschoten uit de diepste diepte van 'n gewijd gemoed, van 'n wezenlijk temperament, van eene eerlijke vocatie? We wachten. Intusschen is onze appetijt, voor al het met ‘talent’ en nog eens met ‘talent’ gekneed kunstbrood dat we eten en dat maar altijd bij gebakken wordt, wijd over, kan het anders?...

Men wille me wel deze lyrische (!!) uitwijdingen over ‘talent’ in deze recensie vergeven. ‘Men heeft u al zooveel moeten vergeven’, beweert een mijner vrienden; ik ben er iedereen zeer dankbaar om, uitermate dankbaar, ‘et je ne trouve pas cela si ridicule’ dichtte François Coppée.

En eindelijk: ‘talent’ is maar een woord; dat men me dus ook vrij toelate het in 't vervolg, tel quel, te blijven gebruiken, zonder dubbelzinnigheid. Ik ben niet rijk aan woorden.

Ik zegge dus van Mr Henri van Wermeskerke, wat ik nog van verscheidene andere schrijvers heb gezegd, reeds zelfs in deze *Boomgaard*-kronieken, daar ben ik zeker over; ‘die auteur heeft veel talent’, en ik meen dat zeer ernstig.

De wonderlijke avonturen van Zebedeus. - Zou Jaak van Looy ook ‘talent’ hebben? Ik weet het niet, heb het nooit gevoeld toen ik zijne boeken las, ook nu niet na *Zebedeus*. Ik neem me voor - ik mag mijn glorieus en productief reporterstieltje niet verwaarloozen - desaangaande eens een onzer

bekende criticussen te gaan intervieweeren, Professor de Cock, bijv. Zou ik, in afwachting, durven zeggen dat ik *Zebedeus* eenvoudig, op zekere plaatsen, vind: subliem? Ik durf het. Dat is een van die boeken, die u onmiddelijk onder hunne zwaarte, hunne belangrijkheid doen nijgen, een van die boeken zoo superieur dat ze den lezer ontsteld laten, iets of wat ontredderd, maar half-begrijpend. En in zoo'n boek vindt ge alles: bladzijden hoogste lyriek naast bladzijden van de meest scherpe psychologie of van de meest eigenaardige filosofie en naast brokken plastiek zooals we er weinigen kunnen aantoonen.

In dit ‘wonderlijk-verhaal van een wonderlijk droomer’ ligt eene levensbeheersching zoo koel, zoo strak, zoo gemeten, eene levensaanschouwing - van uit de hoogte van eene magnifiekberustigde soort neo-mystiek - zoo fier en zeker, diep en vlak te samen, essentieel geworden en gestegen tot harmonische synthese, dat uit het boek welt de vrede van den schoonsten en peizelijksten zomeravond, naar 't nijgen van den herfst toe. Dit is nu een door en door modern werk, in dezen zin: dat elk onzer, min of meer, in 't grootere of in 't kleinere, een Zebedeus is, die dragend in zijne eene hand de zware city-back van een droevig verleden, het rijk der droomen in loopt en opstapt verder met al zijne ledige droomen van geluk, met heel zijn verlangen, met heel de vracht zijner illusies, zijner wenschen en zijner verhopingen. Maar 't modernisme van zoo'n boek wordt van zelf, natuurlijkerwijze, *universeel*, en bezieling van alle tijden, omdat het de geesten rechtstreeks voert boven den spiegel waarin ze allen weervinden hunne eeuwige gelijkdurigheid, puur teruggekaatst.

Dit boek is filosofiek; dit boek is psychologiek; dit boek is plastiek; dit boek is lyrisch; dit boek is fantastisch; dit boek is alles, in evenwicht en in logiek. En dat zou hoeven bewezen;

maar hoe het gedaan in enkele lijnen? Men staat voor eene onuitputtelijkheid van leven en voor eene ondoorschijnbare verte van droom, voor de meest uiteenloopende vormen en manieren ook van literaire expressie. We verwachten over *Zebedeus* eene definitieve studie, breed en soepel als dit werk zelf. Intusschentijd, mag *Zebedeus* voor geen enkel literair mensch uit Holland of Vlaanderen onbekend blijven. Brokken lijk het stukje voor het theater van Dorinde (bijlage XII) hoefden levend te blijven in elkendeen's geest, in elkendeen's hart en op elkendeen's lippen...

> Is 't niet aandoenlijk schoon?
> Het is verruk - ke - lijk!

Over *Zebedeus* mag gesproken met dit durvend entoesiasme, met deze absolute bewondering. Hoe dikwijls kunnen we ons dusdanig uiten, ontroerd en vervoerd?

Prinskensdag. - Ik heb zelden geweten dat de menschen met zooveel belangstelling mijne appreciatie aangaande een boek vernemen wilden als over dit eerste boekje van den reeds sedert zoovele jaren nijver werkenden Mr Ary Delen. Ik heb echter ook nooit met zooveel zorg en voorzichtigheid mijne meening verstoken. Eenvoudig om deze reden: 1^{p}) daar ik het klein en laag vinden zou publiekelijk met Mr Delen zoo eene soort boxe-match aan te gaan, waarop de galerie op voorhand reeds verlekkerd, - vermits de meeste menschen in Vlaanderen de nauwe vriendschapsbanden kennen, die Mr Delen aan me hechten, - heel gretig en benieuwd en blij-uitgelaten toe zou kijken - 2°) daar ik feitelijk van Mr Delen, die polemiek kan voeren met 'n verbazende maëstra (gedenk, ô publiek, hoe deerlijk ik nog altijd toegetakeld ben van de kletterende zweepslagen die Mr Delen, elegante jonge literateurs-menner, me heeft toegediend), bang ben en ik op

voorhand weet dat ik niet tegen hem op zal kunnen voor wat aangaat fijne en snaaksche ironie, treffende en wrange satire, diepzinnige uiteenzetting van breed-algemeene literatuur-principepen en wijd omvattend begrijpen van menschelijkheid, geestigheid of mijn criticisme niet wil of durf meten met de zijne, zou superieur, in principep - 3°) daar ik over dit boeksken geen slecht zou mogen zeggen, zonder onmiddelijk het vermoeden te wekken dat ik dit moedwillig deed, uit nijd en ontstemming (schoon - dit voeg ik er in 't voorbijgaan bij - deze gevoelens geenszins ten opzichte van den zeer charmanten heer Delen in me schuilen) - 4°) daar ik ook niet dezen sympathieken jongen man den oppersten smaad aan wil doen zijn werk aan te bevelen en dusdanig mijnen door hem zoo zeer gelaakten Barnum-aanleg en mijne vervloekte reclame-gave tot zijn eigen dienst te stellen, wat hij stellig verontwaaadigd afwijzen zou en zich ten eeuwigen dage beklagen.

Ik kan dus niet anders dan aanteekenen dat, gedurende de maand Juli 1910, van Mr Ary Delen - geboren te Leuven, den 10n Maart 1883, en dus op acht-en-twintig jarigen ouderdom voortbrengende dees lentig werksken - verscheen, bij Mijnheer Meindert Bogaerdt, uitgever te Zeist, een boeksken van 130 bladz., formaat 17x14, getiteld *Prinskensdag*, dat is gedrukt met eene zeer sierlijke, moderne letter op stevig, mooi papier, een lila-omslag draagt, met bandversiering van den schrijver en dat in alle winkels is te verkrijgen aan den prijs van twee franken en vijftig centiemen. Men zegge het voort...

Varia. - Citeeren we een paar belangrijke herdrukken van ouder vertelwerk, van Ecrevisse's historische roman *De Bokkenrijders* (ik hoop wel eens weer te kunnen komen op de beteekenis

en de weerde van dit beteekenisvolle boek en van eenige andere typische werken uit onze romantische literatuur-periode) en van Jos. Alb. Thym's *Verspreide Verhalen*, alsmede verscheidene goedgekomene vertalingen, leemte-aanvullend voor de cultuur van ons volk, onder andere van Wilde's *Granaatappelhuis*, Gabrielle d'Annunzio's *Schuldelooze*, Funck Brentano's *Gonkel en Henkel* (overgezet door den ijverigen Stijn Streuvels), Gustav Frenssen's *Klaas Hinrich Baas*, en, eindelijk, Karel van de Woestijne's prachtige *Ilias*-bewerking. Gezien de letterkundige schraalheid van deze laatste maanden, in 't eigen land, moeten we al heel tevreden zijn over dien stapel gekende boeken. Men gunne ons, overigens, van tijd tot tijd de mogelijkheid eens wat uit het verleden te herlezen - te herlezen dingen die we stellig *mooi* weten, en waarvan de rustige herhaling wel opweegt tegen het opgelegd doorloopen (altijd maar aan) van nieuw werk, van wiens weerde men niet altijd op voorhand overtuigd zijn kan en dat dikwijls tot heel treurige desillusies brengt. 't Is met eene soort schuwheid dat men op den duur versch-riekende boeken opent, en met tegenzin dat men soms te lezen begint.

ANDRÉ DE RIDDER.

Tijdingen

Nieuwe Uitgaven:

Dezen Winter zullen verschijnen: *Getijden* door P.N. van Eyck, *Door mijn open venster* van Jan Greshoff, *Ten schaamlen disch* van Wilhelm Loeb, *Denken en droomen* van Dr Julius de Boer, *Johan Meylander* door Gust van Hecke, *Filip Dingemans' liefdeleven* door André de Ridder.

Kantteekeningen

Wij reizen om te leeren! - Wat leeren ze de duizenden met ‘Baedekers’ of ‘Guides Joanne’ gewapende gapers die ons op de *Meir* en 't *Groen-Kerkhof* onder de voeten loopen? Dat de harige reispet voor heeren en 't bevoolde zeepschotelje voor dames hen den gieren van hotels en winkels aanduidden als zijnde de weerlooze schapen die geschoren moeten worden?

Tijdens de maand Augustus bezochten 10.000 vreendellimgen de stad.

(dagbladen).

We hebben hen liggen, zeggen de menschen. En hebt ge iemand liggen en in uwe macht dan zoudt ge wel dom zijn hem niet af te halen zooveel ge kunt! Affaire is affaire!

O! voorvaderlijke gastvrijheid!

Intusschen vinden de toeristen troost in 't ontwarren van 't kluwen der plannen en kaarten. Het Tijdens de maand Augustus bezochlukt wel dat ze de monumenten ontdekken. Dan den neus in 't boek - Baedeker denkt voor hen. Af en toe klikken de kleine kodak's van hunne oogen open voor het object dat bewonderd moet worden. De voorzichtigsten vertrouwen zich echter 't meest op de ware kodaks die ze aan riemkens dragen: - die zien scherper en onthouden voor altijd.

- Eén Antwerpenaar bezocht Charleroi - zoo vertelde de vriend Victor - en daalde in de koolmijnen. ‘Wat is dat interessant! zoo'n mijn!’ zei hij, vol bewondering nog, tot den Waal, zijn gastheer. - ‘Ja?’ vroeg deze. - ‘Hoe? Hebt gij nooit de mijn bezocht?’ - ‘Neen’ bekende de Waal, ‘maar te Antwerpen klom ik op den toren van O.-L.-Vrouwe Kerk. Dat was prachtig! Zoo'n panorama zag ik nooit!’ - ‘Is 't waar?’ - ‘Hoe, hebt gij uwen toren nooit beklommen?’ - ‘Neeë!’

Het eerste dat onze Sinjoor deed, in zijne stad teruggekeerd, was: den toren bezoeken en hij was verrukt, waarlijk.

Het *ongewone* schouwspel schudt onze nieuwsgierigheid wakker en iets waartegen wij mier-menschen hoog moeten opzien - een Zwitsersche rots of de Eiffeltoren doet ons de oogen opensperren zoodat er toch een glimpje.... belangelooze belangstelling in ons brein wakker wordt.

Het heel vreemde werkt op onzen geest als 't felle licht op 't gezichtvermogen van den drie-kwart blinde die dan een vage schemering gewaar wordt. Maar tot scherp-zien brengen weinigen het; anders zouden ze bestatigen dat de schoonheid tallenkant dichtbij om ons is; dat we geen straatje moeten ómloopen om iets heerlijks te vinden. En kunnen we 't kleinste niet schatten hoe dan 't groote genaken?

We reizen om te leeren kennen wat ons alle dagen onder de oogen komt.

E.v.O.

Penteekening: A. COLLIN.
KAREL VAN DE WOESTIJNE

Karel van de Woestijne

werd geboren te Gent in 1873.

Hij studeerde daar ter Hoogeschool en schreef toen zijne eerste verzen, die in Van Nu en Straks *verschenen*.

Hij woonde daarna te Sinte Maertens Laethem aan de Leie, later nog te Boschvoorde bij Brussel, en leeft tegenwoordig in de hoofdstad.

Hij gaf uit:

in 1903,	Het Vaderhuis,
in 1903,	De Vlaamsche Primitieven,
in 1904,	Laethemsche Brieven over de Lente,
in 1905,	Netzon, *zijnde* 't Vaderhuis - De Boomgaard der Vogelen en der Vruchten. - Vroegere Gedichten.
in 1908,	Janus met het dubbele voorhoofd.
in 1910,	De Gulden Schaduw (De Rei der Maanden. - Het Huis van den Dichter. - Poëmata),
in 1910,	De Ilias,
in 1910,	Afwijkingen.

Hij was mederedacteur van het tijdschrift Vlaanderen.

* * *

Over Karel van de Woestijne.

Ik weersta dus niet langer den aandrang van den redacteur van dit tijdschrift om - niet een ‘studie’, daar heb ik nooit aan gedacht - maar een korte beschouwing te wijden aan Karel van de Woestijne. Mij kan immers het plan van de redactie om aan dezen dichter een bijzonder nummer te besteden niet anders dan sympathiek zijn? Weinigen in ons land, ik bedoel: in Vlaanderen, zijn wij immers nog om diens zoo teer-weelderige werk in ons op te nemen met den kieschen en eerbiedigen zin die past, waar men staat tegenover een uitzonderlijke verschijning als deze.

> Wer den Dichter will verstehen
> Musz ins Land des Dichters gehen...

Waar is het land van Karel van de Woestijne?

Het pleit voor de diepzinnigheid van zijn werk, dat men er toe genoopt is zulke vraag te stellen. Want waar wij, met een vaderlandsche gulheid en een monkel van nationale tevredenheid, tegenover anderen,

vaak ook grooten, allicht getuigen: ‘ziehier een echt Vlaming’, of ‘een onvervalscht kind van 't veie Vlaanderen’, of een der bekende mondsvollen in dien aard, zoo iets komt ons, als we aan van de Woestijne denken, zeker niet dadelijk op de lippen. Gemoedelijkheid en, laat ons 't bekennen, het ronde, 't joviale, breede en... vlakke: het zijn Vlaamsche kenmerken die nooit bedriegen en die bij grooten en kleinen in Vlaanderen voor de hand liggen. De Vlaming *is* doorgaans niet ál te spitsvondig, niet ál te veelvoudig en ondoorgrondelijk van aard. De cultuur heeft tot nog toe niet vele facetten geslepen aan den edelsteen, die zijn oubollige, 't simpele-lievende geest is. Hoe trouw kijkt hij u aan met zijn ronde vleesch-oogen, de doorsneê-Vlaming, die zoo ‘gezond-zinnelijk’ is, zoo goedlachsch ook en zoo los en luchtig en dartel van aard: pas op, want gij zijt zijn boezemvriend reeds, en hij kent u nog pas... Waarlijk, de Vlamingen, wij allen, zijn nog al eens naïeve, goedmoedige, gezellige, ook wel eens ietwat-sullige wezens. Denk maar: in géen land ter wereld worden zoovele maatschappijen opgericht; en geen kunst - tenzij de oude Hollandsche in haar... Vlaamsch-joviaal tijdperk (Hals, van der Helst...) - heeft zóoveel stof gevonden in de blije verzaming van d'een mensch met d'anderen, bij pot en pint, bij kan en kruik: ja, wij zijn nog 't land

van ‘leben und leben lassen’, waar in Goethe's Egmont van gesproken wordt...

In de laatste jaren zijn er sporen na te wijzen van een meer ingewikkeld, dieper wortelend, fijner vertakt en tevens algemeener uitgrijpend geestesleven in Vlaanderen. Naast exemplaren van ‘onvervalschte inboorlingen’, die op het nationale dogma neergehurkt zitten, ‘lijk op een weer’, die zich in alles en vóor alles afvragen: ‘ben ik wel écht Vlaamsch’? en, staande vóor een schilderij of een gedicht, zeggen allereerst: ‘is deze kunst wel voor ons volk’? - naast dezen zijn er eenigen, die, zonder dat daartoe bewuste toeleg of opzet bij hen aanwezig was, zich om dat tamelijk vooze, uiterlijke, eenzijdige en opdringerige nationalisme minder hebben bekreund, en in stilte hun eigen menschelijkheid min of meer onbewaakt lieten uitgroeien, met de kalme berusting van hen die weten, dat ook de meest tegenstrijdige invloeden door 't leven kunnen verwerkt worden tot sterker en rijper eenheid.

Dit is de normale en niet pedante wijze om tevens ‘een mensch’ en ‘van uw land’ te zijn. Zoolang het ‘nationale’ bij ons niet zal geworden zijn een bescheiden, schoon onafscheidelijk deel van ons innerlijkste leven, stil en onuitgesproken liefst, maar steeds aanwezig - zooals wateren vloeien onder de

aardkorst, en deze drenken met vruchtbare sappen -, zoolang wij aan een troepje druktemakers van vaak onzuiver gehalte de taak zullen overlaten om ons dag aan dag te wijzen op ons naastbijliggend plichtje tegenover 't vaderland: - zoolang zal onze kunst de uitsluitend gemoedelijk-joviale en vaak wat onnoozele en onvolwassen uiting van een ondiep zieleleven zijn.

Is Vlaanderen des-alniettemin ook 't land niet van dezen voortreffelijken en bijzonderen dichter? Herman Teirlinck, die meer oolijke dingen heeft neergeschreven, heeft hem ergens ‘den Florentijnschen dichter’ genoemd, en dat woord had succes bij den heer André de Ridder. 't Klinkt dan ook heel sierlijk, en men denkt terstond aan zoo'n fijn-sterk Donatello-figuur of aan een slanken Botticelli... Ik kon van de Woestijne echter evengoed in Verona thuis denken, als tijdgenoot bijv, van Romeo, Mercutio, Benvolio, wier geest evenzeer als de zijne gespitst is op slanke zwierigheid en hartstochtelijke fantasie. En mij zou 't evenmin niet verbazen, hem terug te vinden op de doeken der groote Venetianen: Giorgione, Tintoretto, Veronese, Tizianol Maar wat beteekent zoo'n spelletje? Karel van de Woestijne is een kind van vele en verfijnde Europeesche - meest van Latijnsche - cultuur. Toch kan ik desnoods iets van zijn wezen ook terugvinden in... onze oude primitieven. Heeft de groote Hugo van der Goes

in zijn Portinari-triptiek niet de scherpzinnige gevoeligheid, de preciese teerheid, de schrandere bewustheid als wij bij van de Woestijne bewonderen? En - draven we door! - zou hij niet evengoed een Engelsch edelman uit de omgeving van Shakespeare mogen heeten, een van die geestrijke, spitsvondige artiesten, hij die, behalve zijn onuitputtelijke verbeelding, een teveel aan dolle taalleute in zich heeft dat zich al eens uiten moet in gongorisme en euphuïsme van de meest ontijdelijke soort? En - om aan dit speuren naar 'geestelijke voorouders' nu een einde te brengen - wie zal er loochenen, dat deze Gentenaar naar den lichame een verrassende gelijkenis vertoont met het heerlijke portret van Karel den Eerste, door Anthony Van Dijck (geen doorsneê-Vlaming ook, deze!), waarvan wij twee replieken bewonderen in de National Gallery en in het Louvre? Herinner u het moeë en teleurgestelde gelaat van dien prins, die zeer schoon was en zeer zwak.

De waarheid is: de Gentenaar Karel van de Woestijne, zoon van vele geslachten, is een der zeer zeldzame Vlaamsche aristocraten. Een volk van democraten en geestelijke proleten is zulk een weelde niet gewend, en voelt zich daar wel wat door verontrust. Vandaar misschien de wat bedeesde houding van sommige goedwilligen, die - van nature vreemd aan

zóoveel buitenissigheid - zichzelf toegeven moeten, dat de zin voor deze kunst hun grootendeels ontgaat. Waar eigen gevoeligheid niet toereikt om hen voor dezen geest vatbaar te maken, daar trad geen scherpzinnigheid in de plaats om hen nader te voeren tot deze wereld vol ‘vreemdigheid’...

En zoo is dan Karel van de Woestijne, ondanks een langzaam, maar met onafwendbare zekerheid dagelijks aangroeiende faam, nog nagenoeg ‘een eenzame’ gebleven in dit land. Zijn dichterschap - zijn heerlijk proza is evenzeer van een dichter als zijn verzen 't zijn! - vindt ondertusschen erkenning in 't Noorden, waar oudere en jongere mannen-van-'t-woord om strijd uit te zeggen zoeken wat hen in den bewonderden broeder uit het Zuiden bekoort. Ik heb ettelijke prachtige opstellen gelezen over hem, vooral door jongere Hollanders, die vaak getuigen van zeer fijn en verwant zieleleven. Wat erger is, ik ken zelfs jeugdige poëten, die hem reeds op treffende wijs verdienstelijk beginnen na te bootsen... Zoo leest men af en toe in tijdschriften zeer Woestijniaansche dialogen in den trant van ‘de Moeder en de Zoon’, terwijl met de datieven en genitieven, die van de Woestijne met zooveel meesterschap hanteert, door die leerlingen tamelijk wild en tevens log-onhandig om zich heen wordt gekegeld. Is 't geen bewijs van overdanige

oorspronkelijkheid bij hen die aldus navolgen, de superioriteit en de suggestieve invloed van den dichter spreken er wel uit.

Neen, inderdaad, van de Woestijne is niet wat men noemt een ‘eenvoudig dichter’. Voor velen zal hij wel wezen wat op de schoolbanken ‘un auteur difficile’ wordt genoemd. Men bedriegt zich evenwel, als men, struikelend over de aan plooien en sierlijke wendingen vast zeer rijke gedaante van zijn vers, hem onnatuurlijk of gemaakt ging noemen. Die kunstige vorm, die plooienval, die door een machtige techniek beheerschte zinnenbouw, dit alles is de complexe gedaante die bij de veelvoudig-complexe ziel van dezen dichter past. Geen onschuldig idyllist of zoet-landelijk verteller is hij, geen bard ook die zingt van de poez'le Vlaamsche meid, de lekk're kan en 't vaderland; geen van die gulle, door ons volk op armen gedragen improvisatoren, wier trouwens eerlijk werk is als het dagelijksche bier-en-brood ‘waar de werkman recht op heeft’. Wie die oorspronkelijke nooddruft nog stillen moet, zal zich bij van de Woestijne bezwaarlijk verzadigen.

Zooals sedert dichters als jonker Jan van der Noot, den sierlijken en door de muzen beminden Antwerpschen patriciër, en sedert den zoetgevooisden drost P.C. Hooft in onze taal niet meer geschiedde, is hier, door een met de koninklijke klassieken en door

de subtielste modernen opgevoeden geest, van 't leven een scherp-persoonlijke, veelzijdig geschakeerde weerspiegeling gegeven.

In een onvergetelijke openbare lezing te Antwerpen, dit jaar nog, sprak van de Woestijne ‘over zich-zelf’. En elders schreef ik daarover, ongeveer:

‘Voor hem is het werk van een dichter eigenlijk ‘zijn gestoffeerde autobiographie, tot symbool verheven’. En met zijn eigen werk althans klopt die bepaling voortreffelijk...

‘Een kunstwerk nadert eerst dàn het volmaakte, ‘als het vrede mededeelt’. Onrust kan tot geen hooger kunst worden, tenzij gesust door eurythmischen vrede. Smart, o zeker - rien n'est si beau qu'une grande douleur, zei immers Musset? - maar de kunst kan alleen opgroeien uit ‘gestild leed’. Bij hem werd ‘vrede uit leed geboren’ en zijn eerste verzen ook. Op tien jaar schreef hij al (misschien omdat hij toen een huisleeraar had die verzen maakte?), en van zijn veertienjarigen leeftijd wéét hij nog den dag, dat hij, in gepeins over den dood van zijn vader (dag op dag één jaar toen geleden) aan 't dichten ging daarover. Op zeventien jaar schrijft hij in Van Nu en Straks. Op twintig wordt hij zich bewust, dat hij 't woord machtig is, bedwang heeft over zijn voelen en denken...

‘Van zijn jonge verweesdheid, zijn eenzelvigheid, zijn ‘ziekte der vereenzaming’, van zijn lichamelijk lijden, dat hem voerde dikwijls tot begeerig hunkeren naar den dood, en eindelijk vervloeide in levens-vrees, in vrees voor 't geluk, voor de weelde der liefde, in zijn eeuwigen twijfel, daarvan spraken zijn verzen.

> De luchten hangen vol dagen,
> de dagen hangen vol smart...
> Ik zal te zwak zijn, om te dragen
> wat mij de wereld tegen-sart...

‘Gebukt onder de vereenzaming, wrang geworden in het nutteloos haken naar onbepaald verlangde dingen, scheurt in hem iets af, het vermogen om geheel zich één te voelen met zijn eigen moeder...

‘Een nieuwe lente rees op St-Martens Laethem, en de Leie, door hem steeds met kinderlijke liefde bezongen, stroomt vrede-brengend door zijn leven en zijn verzen.

‘En toen 't geluk kwam - meteen ook de zware zorg; maar de dichter groeide er uit, sterker in berusting, zelfbeperking en dieper besef des levens...’

Zoo omtrent verhaalde hij van zich zelf, al klonk zijn stem voor velen... in de woestijn...

Al 't subtiele van den ‘teeder-levende’, al 't grillig-subjectieve, al de stille ironie ook van den

delicate die zijn eigen gevoel bewaakt en niets zoozeer ducht voor dit gevoel dan de ruwe aanraking met den uitbundigen of sentimenteelen plebejer; - al wat in een 20e-eeuwer leeft aan veelzijdig intellect, aan sterk en beheerscht gevoel, gefilterd als 't is door wijsgeerige beschouwing, heel dit wezen van *fijnheid, die kracht is*(1) -: ziedaar Karel van de Woestijne.

Daar is een eenvoud die glad is, en een soberheid die dor. Het leven is zóo rijk, en deze is immers een rijk-levende? Wat zou hij, die zich een prins voelt, schamel gekleed gaan, en spreken met de ruige of stugge woorden van den gemoeds-arme, die 't leven opvat als een theoreem, de kunst als een zeef om zijn bedenksels doorheen te laten sijpelen? Ook wie in een heel andere, misschien eenvoudiger en bedwongener, maar daarom niet altijd dieper wereld verwijlt dan deze dichter der schoone verbeelding en van het rijke woord, moet - wil hij hem geen onrecht aandoen - zich trachten in te leven in diens gedroomde Renaissance-wereld, waar, achter rijke gewaden en met weidsche sierlijke gebaren, levende is een zeer innige en teedere ziel, een der schoonste uit dezen onzen prachtigen tijd.

EMMANUEL DE BOM.

1 November 1910.

(1) Zie Prosper van Langendonck, in zijn beoordeeling over het Vaderhuis in Vlaanderen, II.

Aan Karel van de Woestijne.

Hier pleegde de ontrouwe aarde een wrang verraad,
Aan 't water, dat zijn weg verloren weet,
En zich in vlugge angste en kolkend leed
Stort in de vréémde diepten daar 't voor staat. -

En 't breekt als 't aan de valsche rotsen slaat
Den brozen spiegel tot een pluimig-breed
Siddren van schuim... en een verbeten kreet
Dreunt duurzaam in vermoeid-gelijken maat.

Zoo wist de ziel zich eens den weg benomen
Die zij naar heerlijk doel te leiden dacht
En stortte kreunende in verlangens nacht...

Maar zooals gìnds de weer-geruste stroomen
Verloopen in een meir van effenheid
Zoo wordt der ziel een zeekre vrêe bereid.

Coo, 9-8-10.

JAN GRESHOFF.

Karel van de Woestijne zijne gedichten voordragend.

Ik zie uw blanke hand met liefdevol gebaren
Het zacht gedein rythmeeren van een zangrig woord;
En peinzend, in de blonde schaduw van uw haren,
Uw bleek gelaat waarop wat late zonlicht gloort;

Vóór u de boomgaard met zijn pere- en appelaren,
Die, tusschen de gekalkte pijlers van de poort
En 't wit der stammen, in het licht dat door de blaren
Goud-regent, heenglooit naar den groenen Leie-boord.

En op den purprende avond van de Leie-landen
Uw gouden lied, waarin met kwistig milde handen
Gij al die weelden voor ons scheemrend oog ontplooit.

En schamel voor uw lied, maar met uw droom in de oogen,
Wij allen; en bewondrend slechts en ingetogen,
Ons aller liefde die u deze bloemen strooit.

PAUL KENIS.

- Eenige beschouwingen over - Karel van de Woestijne's werk

Weinigen werden bij hun optreden in Vlaanderen - ofschoon zulks eene overlevering schijnt te worden bij literaire haaien, ploert-estheten en beter-weters - zóó begekt en belachen als deze fijn-voelige en edele bezinner van het innerlijk leven.

Bij vele pauwige pronkers met hun ‘niet-verstaan’, werd hij gezottekapt als een fumist, een nevelvage en gewild-duistere woorden-dreuner. Heel de jolige bende omver-kegelaars van ‘ivoren torens’, deed hem spelen de erbarmelijke rol van den dronken Iloot bij de Grieken: zij stelden hem ten toon als een afschuw-wekkend voorbeeld. In naam van het onbegrip van een volk, dat zonder literaire kultuur is, - in naam hunner allemans-laagte, werd zijn werk - te sterk-persoonlijk van nieuw-klinkenden stijl, te eigen-krachtig van vorm, te *waar* en te durvend-rechtzinnig van uitzegging, - verloochend.

Eenvoud en klaarte zijn betrekkelijk tot het psychische samenstel van ieder mensch. De klaarheid van Coppée bijv. of van Lambrecht Lambrechts is onverdraaglijk van straatdeuntjesachtige flauwigheid. Zij bestaat in het zeggen van banale dingen, op een banalen toon. Maar in sommige ‘moeilijke boeken’ lichten kleerten op, die ge nergens in Coppée's ‘Commérages de bon garçon’ of Lambrechts ‘Mate en Minne’ zult vinden en die u ongeweten diepten van menschelijke gevoelens toonen.

Hetgeen algemeen verstaanbaar, volksch en eenvoudig wordt geheeten, is gewoonlik maar het gemeenplaatsige, het nog-gehoorde, het traditioneele - en het ‘ongekunstelde’ is vaak het kunstlooze.

Zelfs - al moge dit den schijn dragen van een wat-gewilde paradoxe - is Van de Woestijne een *eenvoudig* dichter.

Zeker niet een *eenvoudig* dichter voor wat rustiggezeten opsnijders met een luchtige ‘kunst-als-uitspanning’, die het beste en innigste dat leven komt in een uitzonderlijk-fijn mensch, in één *dichter*, zoo eens even ‘genieten’ willen, op een luien avond van niets-doen, half in slaap gewiegd door het knetterliedeken van de ovenvlammen, - maar voor diegenen die den diep-bangen en toch al-heerlijken klank verstaan van dat wonder woord: Schoonheid, voor

die is hij een klare uiting van hun voelend en bezinnend wezen.

De mensch is niet alléén verstandelijk begrip of logisch-geordend gevoel. Een kunst als die van Racine b.v. die te redeneerend is, drukt maar één facet van zijn wezen uit. Maar evenzeer is de sentimentalischdwepende, tranerig-romantische kunst onvolledig, omdat zij maar van den mensch het *gevoel* uitdrukt, - het *bewuste* gevoel, - en geen rekenschap houdt met deze waarheid: dat de mensch geen juist-afgescheiden intellectuëele of sentimenteele ontroering beleeft, maar dat in ééne mengeling, afhankelijk van iedere personnaliteit, zijn verstand en gevoel en verbeelding dooréénroeren, half klaar in het bewustzijn, half nog vaag verholen in den onduidelijken schemer van het *onbewuste*.

Sommige zijn dichters van het zuivere intellect - Leconte de Lisle - andere zijn dichters van het onbewuste - Maurice Maeterlinck - andere nog dichters van het dweepend gevoel - Alfred de Musset - andere ook dichters der verbeelding - Arthur Rimbaud - maar ze zijn allen, zoo ze zich adequaat met hun wezen uitspreken, even oprecht en waardevol. Er bestaan, eindelijk, dichters die in zich sommige en verscheidene dier typen vereenigen en die - op een ondergrond van onbewustheid - nochtans

eene kunst van sterke en bewuste schoonheid bouwen kunnen of, omgekeerd, - ofschoon danig intellectueel-verscherpt - soms in een roes van instinctieve ophitsing, uit de diepte van hun wezen, koortsige verzen te voor brengen. Die geest der duizendvoudige ontroering die in elken waarlijken dichter schuilt, en zoo vreemd en wonder saamgesteld is dat hij in zijne eigenlijke essentie moeilijk uitlegbaar wordt, kunnen we slechts dankbaar, als eene heerlijke gave der natuur, aanvaarden en trachten te begrijpen met al de broederlijke sympathie die in ons levend is.

Voor wie nu dat begrijpt en zich over zichzelf heeft heengebogen, - en den chaos in zijn ziel heeft zien bewegen, dien chaos waaruit, bij dichters, als bliksemstralen, poëemen op-lichten r die is van de Woestijne *eenvoudig* dichter - een dichter die uitdrukt zóó rechtstreeksch het hem mogelijk is, al de samenlevende machten die in hem bijeenhuizen:

B. v.

> Lijk de onderzeesche stroomen
> onroerend laten 't zee-gelaat,
> voel 'k door me gaan en komen
> de tijd die me aan de slapen slaat;
> en zult ge in 't oog niet lezen,
> aan 't beven van mijn lippen zien,
> mijn vragen noch mijn vreezen:
> te dieper ben 'k berezen

der dagen, dien me om-vliên,
Ik zit; en vóor mijne oogen
daar rijst en dijst het dage-licht;
het duister, diep of hooge,
brandt ópen mijnen blik, en dicht;
de vadsige einders kweeken
het broeiend tij van liefde en haat;
vèr hoor 'k de sluizen breken;
- maar niemand ziet verbleeken
noch donkren mijn gelaat...

Alle eigen ontroering veronderstelt, in den grond, een intuitief begrijpen van wat er omgaat in elk eender-aangelegd mensch; die meedeelzame overeenstemming is oorzaak der mate epiek die zelfs in het engst subjectief gedicht is bevat. Nu mogen we zeggen dat van de Woestijne als fijn-voelend en fijn-begrijpend dichter ons dieper heeft kunnen omroeren en raken in de grondigste verborgenheid onzer emotie dan alle wetenschappelijke psychologen, die door verstandelijke ontleding alleen willen doen zien wat er in den persoon omgaat en daarom ver van de complexiteit van ons zielenleven blijven. Van de Woestijne ontroert ons door onszijne eigen bevinding volledigte suggesteeren.

Tot die suggestie, behooren in zijne poëzie - wanneer we ze als expressie bestudeeren - eerstens, het drastisch rythme ervan, dat is gebonden aan het lichaam en als de weergave wordt van den hartklop en

den bloedsomloop van den dichter; tweedens, de eigenaardigen klank van zijn woord en de bezondere verhouding der verschillende klanken ondereen, die als eene vage, weeke muziek in den avond de innigere aandoening in ons moeten aan 't golven brengen; ten derde, nog de kleur der woorden, hunne tint, hunne schakeering. ‘Le poëte doit être en même temps peintre, musicien et sculpteur’ meende Theodore de Banville. Karel van de Woestijne uit zich volkomen in zijne inwikkeling.

Om nu zijne ziels-toestanden uit te drukken moest Karel van de Woestijne met vasten kunstwil een *stijl vinden* - ‘l'esthétique du fluescent et du complexe’ - die *niet* - als bij de klassieken - relatief-eenvoudige gemoedstoestanden uildrukken zou - *niet:* intellectuëel-klare, onderling-verbonden, logisch-geordende ‘*gevoelens*’; maar, een stijl, een vers, die uitdrukken zouden die zielstoestanden die - nog rustend in 't halve schemerduister van het innigste gevoel, - verward en kompleks, ongescheiden en half-ontbolsterd, fluïede en vluchtig zijn en die toch leiden moeten naar een beeld dat door die gedachten en gevoelens genoodzaakt is.

Want van de Woestijne is *niet* alleen en in eigenlijken zin: een spontaan lyrisch stemmingdichter.

Ofschoon behandelende de meest gewone, eenvou-

dige dingen in zijne ‘zoo raar en moeilijk’ geheeten verzen: - een meisje dat door den avond gaat, een man die voor zijn deur te rusten zit, eene kudde die naar haar stal weerkeert enz. - en ofschoon met heel zijn werk niets anders bedoelend dan eene autobiographie van zijn zeer dagelijksch, aan buitengewone gebeurtenissen heel arm bestaan, geeft van de Woestijne heel wat anders dan poëzie over ditjes en datjes (en dat onderscheidt hem weer van dichters als Coppée of als Lambrecht Lambrechts of als René de Clerq, wier namen we reeds vernoemden): hij beschrijft met al die kleine, schamele, onbeduidende dingen een groot innerlijk en een ruim en afwisselend, tragisch levensverloop - dat afspeelt niet in de feiten maar in zijn bewust-zijn.

Vermijdend hierin het accidenteele, het dagelijksche, het oogenblikkelijke streeft hij er naar de diepste roerselen zijner menschelikheid te verwoorden, - en daarin ons het algemeen-humane te doen nà-voelen, in een breed-broederlijk begrijpen.

Op zich zelf, zijn dus de impressies van Karel van de Woestijne eenvoudig als bij de banaalst-realistische dichters, maar wat de grootschheid zijner gedichten uitmaakt, dat is de nazindering dier impressies in hem zelf, de samenklank van die vluchtige, momentaneele, gewone indrukken met het strak-gespannen tril-fijne

gevoel dat in den dichter van de Woestijne leeft, en waardoor de diepste gronden zijner menschelijkheid in beroering worden gebracht: doodsverlangen, eeuwigheidsgevoel, geluksverwachting, vereenzaming enz.

Men heeft Karel van de Woestijne dikwijls voor ‘symbolist’ doen doorgaan. Hij is het inderdaad van nature uit. *Dàt is de grondslag nu van zijn gevoelssymbolisme:* alle uiterlike dingen die hij beschrijft zijn door een onscheidbaren band gebonden aan zijn innerlijke ontroering, die ze als bezielt en ze doet aanschouwen onder nieuwe lucht en licht. Zij worden maar beschreven om zijn diepere ontroering te verduidelijken, beter: zij worden beelden van zijn gemoeds-bewegen.

Lees, bijvoorbeeld, deze karakteristieke verzen:

> De stille zonne daar ik zit, vóór mijne woning,
> in de oude lijste van een groene en roode veil;
> van al mijn bloemen op mijn mond de milde honing,
> en in mijn hart van al de dagen 't vrome heil;
>
> een witte roze aan mijn krage, - en voor mijn oogen
> de weiden en de Leie in lagen zonne-brand;
> van mijne vrouwe in mij het zorgend mededoogen,
> en van mijn zoontje op mijne wang de koele hand.

Van de Woestijne drukt te zamen uit: 1° de gemoedstoestand van één klaar-lichtend oogenblik,

- en die niet vastgestard worden in de kalme en koele verdeelingen der logiek, omdat hij maar ééne seconde óplicht uit de donkerste diepten van het wezen - als wonder-witte waterbloemen, één oogenblik maar vlottend op een diep en duister meer, en dan weêr verdwijnend in de diepten waar ze inéengevlochten zijn met onzichtbare duizend-wortelen - 2° het beeld dat het teeken is van eene gedachte: zoo zijn b.v. heel de *Rei der Maanden* en '*Thanathos en de vreemdeling*' enz. Hij is geen abstract-filozofisch dichter, geen spontaan stemmingsdichter alléén, - hij is een mijmerende, bezinnende natuur die denken en voelen en verbeelden tezamensmelt in het 'ik'.

De realist beschrijft 'con amore' - uit liefde tot de uiterlijke dingen - de symbolist beschrijft tot verduidelijking van een gemoeds-toestand, van zijn innerlijk leven -: zoo van de Woestijne.

De zuivere stemmingsdichter, de impressionist, is de poëet van het vluchtige, het voorbijgaande zonder méér, het toevallige. Dieper en blijvender van waarde, streeft van de Woestijne naar het kern-wezen van het leven: de gedachte en tóch blijft hij de nerveus-gevoelige die alle indrukken ondergaat tot in hun teederste trillingen. Hij vindt soms een woord, een uitdrukking voor de even-aanrakende sensatie, de

hyper-nerveuse, rassche gewaarwording, die maar heel even heenvleugelt langs de verrukte zielen, en dat de eigen tint en toon aangeeft van de atmosfeer der gedichten.

> In 't bosch een late bijle,
> en over-Leie een luide zweep.
> Ten westen, 't lange wijlen
> der laatste zonne-streep.
>
> De witte bloem der erwte
> blauw schaduw-bevend op den grond.
> Gekweekt van alle smerte,
> een glim-lach om mijn mond.

Natuurlijk dat zulk een betrachten eischte: een laten-varen en verloochenen van alle conventioneele taal-en uitdrukkingsvormen - zelfs de gewone, dagelijksche woorden ondergaan eene zinsverandering die hunne beteekenis intensifieert en verwerven andere zin-klank, woordorde en nieuwe wendingen: de taal moet gemodeleerd worden volgens de benaderende wêergave van het voorbijbliksemend kunstvisioen. De taal wordt als organisch vereenigd met het lichamelijke rythme, dat ten grondslag aan die gedichten ligt, - ze smelt samen daarmede, - en deint mêe op de verscheidene golving der ontroering. De gedichten worden voorál door dát rythme, - meer dan door het

abstrakt en verstandelijk woord - tezamen gezet en bepaald. Het eenige gevaar dat van de Woestijne hiermede loopt is: het als-procédé aanwenden van die nieuwe vondsten en het mogelijk eens verdorren tot de rethoricien van zich zelf. Hopen we dat de dichter zich echter zal kunnen vernieuwen en, als 't kan, zijn eigen literair verleden bij elk jonger boek vergeten.

De schoonste dichter zou hij zijn die, op elk oogenblik, naïef vóór het leven in zijn eeuwig verschillende afwisselingen zou staan, rein en eenvoudig, met onervaren en verwonderden blik, zooals een kind moet staan in elken nieuwen morgen, en in den ochtendtuin staren, naar de bloemen waarvan frissche dauw drupt. Volgens elke nieuwe levensaanvoeling zou hij moeten vinder zijn van nieuwe stijlschoonheden.

Het woord als klank en het woord als beteekenis of als beeld zijn in een stijl, als dien van Karel van de Woestijne, van éven-groot gewicht. Nooit mag als b v. in de eerste verzen van Scharten en Quérido (Theo Reeder) de muziek van het woord de beteekenis overheerschen. Integendeel, de *suggestieve* waarde der woorden moet de *effektieve* waarde vermeerderen - en den zin *versterken*.

Een prachtig voorbeeld van wat, ten dien opzichte, met gepuurden smaak kan worden bereikt, geeft ons de voorzang van *Het Vaderhuis*.

> Het huis mijns vaders, waar de dagen trager waren,
> was stil, daar 't in de schaduwing der tuinen lag
> en in de stilte van de rust-gewelfde blâeren.

Klank en beteekenis van woord zijn in dit gedicht volledig samengesmolten tot het suggesteeren der impressie: de schaduwvolle rust van 't vaderhuis en de trage gang der komende dagen. Daar beeft en rilt een wonderbaar innerlijke rythmus door die verzen, - een rythmus die niets meer gemeen heeft met uiterlijke knapheid, met snel-handig, goochelend gebaar, met rappe-doening, - met het kille klanken-rijgen van een habiel verzenmaker; cfr. René de Clerq.

Maar nogmaals: die rythmiek mag niet worden een gestereotypeerd zichzelf ná-volgen van den artiest, gevangen in zijn eens-nieuwe en oprechte, nù vastgestarde formulen van uitdrukking. Evenals de aanschouwing en aanvoeling van het leven, moet de stijl duizendvoudig veranderen en *waar* blijven en volgen de evoluties van den voelenden mensch.

Van de Woestijne is te zeer *kunstenaar* om niet, na zijne twee dichtbundels, als eene zelfhernieuwing te beginnen.

Er werd reeds dikwijls geschreven over het ‘modern-zijn’ van van de Woestijne: wij zijn hiermede heelemaal 't akkoord, daar niemand meer dan van de Woestijne - ofschoon hij, als groot dichter en

bewust kunstenaar, ook wel boven zijn tijd staat - meer en oprechter van deze eeuw en hare beschaving blijkt. Maar waar nog niet werd op gewezen - zoo ver we het ons herinneren - is de heel aparte en eigenaardige vorm die de literaire expressie van Van de Woestijne's acuut-moderne sensibiliteit kenmerkt.

Wij, laat-gekomenen, die het onvoldaan-zijn van onze zielen door ons leven heen dragen, die véél genoten van veel voorbije schoonheid, die van veel bronnen proefden, die angstig vreemd-scherpe, zeldzame, en overmachtige kunstsensaties zoeken, in afwachting van een nieuw-verfijnd genot - wij voelen dikwijls op ons drukken een verlangen naar simpel leven en eenvoudig blij-zijn om *iets* dat naïef en schoon zou zijn, als de blikken van een maagde, half-bewust. De moderne ingewikkelde geest, gespannen tot het pijnlijke toe, *haakt* naar de kunst van een tijd als b.v. dien der primitieven, die als in een bad van helder-koel water onzen geest zou verfrisschen. En onze verbeelding dwaalt terug naar eeuwen dat de menschheid een jongere, ongeraakte ziel bezat, - en gansch ontvankelijk nog genieten kon van alle dingen, zonder genot-doodende ontleding.

Wij lieven meer en meer die kinderlijk-sentimenteele, reine volksliedekens van vroegere eeuwen, en hunne morgenheldere herdersvoozekens vol bevallige

simpelheid, en de schilderijen hunner eerste, oprechte meesters, - *alles* wat ons terug voeren kan tot eenvoudig, primitief, bijna oer-menschelijk voelen.

En daar plaagt ons soms een obsedante wensch om van ons af te schudden heel dien loomen last van boeken en beschaving, en om - met àl de verkregen verfijning - te leeren voelen en indrukken ontvangen, zooals de minder-intellectuëele heftig en innig, een verlangen om weer te leeren als een kind, geloovig ‘naar 't goede leven luisteren’.

Datzelfde verlangen vinden we terug bij den scherpzinnigen cultuur-mensch Karel van de Woestijne. Om de psychologie van dien mensch en het literair werk dat daarvan de uiting is zamen te vatten zou men volgende typeering kunnen stellen: Van de Woestijne is die *overbeschaafde* die weer geleerd heeft *primitief* te voelen - ‘Adamisch’ te voelen, zooals hij dat in de inleiding van *Afwijkingen* noemt, waarin hij ook zich zelf heet ‘een voorhistorisch proefveld’.

Hoe nijver en aandachtig van de Woestijne van de primitieven leerling was, bewijze dat zeer weinig gekende en bezondere boek van hem *De Vlaamsche Primitieven, Hoe ze waren te Brugge* (1902), dat later voorzeker van belang zal blijken voor de ontwikkeling der plastiek bij dezen schrijver.

't Is vreemd na te gaan hoe innig van de Woes-

tijne heel de cultuur dier oude gothische meesters, zooals de cultuur der zeer oude Grieken, heeft begrepen en hoe die overrijpe, moeë, nerveuze geest, die geest van late tijden, weer zijn kunst-wil heeft gericht naar 't naïeve, spontane, ontroerende van een natuurlijk gebaar, naar 't diepe effene van een eenvoudiggezegd gevoel - zooals we die vinden vooral in de schilderijen van Italiaansche en Vlaamsche Primitieven en ook in sommige oude volksliederen. Misschien berust wel op dat samen-aarden van eene zoo uiterst moderne gevoeligheid als de zijne en van zoo'n simpel verlangen naar het ongerepte van het mensch-wezen - dat hem nooit liet vergeten in zijne diepzinnigste gevoelsontrafelingen de echtste, diepste humaniteit te zoeken - de bezonderste eigenaardigheid van Van de Woestijne, voor zoover we hier zijne psychologie bepalen willen.

Men zou kunnen zeggen dat van de Woestijne van wezen hedendaagsch is en van kunstwil primitief, en nog - in eene andere gedachten-orde - zooals hij van Quinten Metsys schreef ‘idealist door zijn wil en realist door zijne voorliefde’, wat zich gemakkelijk begrijpen laat.

En die verwantschap kan overtuigend bewezen. Zijn stijl vormde van de Woestijne grootendeels bij die pijnende en innige meesters uit Vlaanderen -

waarvan nog zijn vriend, de beeldhouwer George Minne, hartstochtelijk de naïve eenvoud en de zonderlinge diepte navolgt. Er is eene ontegenzeggelijke verwantschap tusschen de beschrijvingswijze van personen uit ‘Janus’ en de werkmanier dier eerste naarstige en vroom-eenvoudige ‘scilders’. Zooals van de Woestijne zijne drie Koningen, zijn Blauwbaard, zijne Kandaules, zijne Koningin van Scheba beschreef, zoo schilderden ze de oude Gothieken, innig of karikaturaal.

Wie zou, daarbij, in deze proza niet den dichter sommiger vroegere verzen meenen te herkennen? In zijne gedichten, treffen we beelden aan even volgeteekend en van dezelfde preciese aanvoeling, en gaat zijne techniek evenzeer uit van eene miniaturische en toch zeer verfijnde woordschakeering.

> Mijn hand, der spá verzwaard, heeft 't winter-zwijn gekeeld;
> De toeë-stal geurt zoel en zerp van zwoele vachten.

of

> Geen zomer-schaâuwe is schoon als 't beeld, in volle teilen
> der welv'ge melk die ront, van welig licht ommaald.
> Mijn schamel huis, waar zoel een geur van peren draait,
> weegt teerder in mijn schroom dan 't heele herfst-verwijlen.

of

> De ladder en de koorde; 't stroo; de gladde kilte
> Van teile en mes... De huiver-morgen veinst en wacht.

De lucht is lui. De stilten luistren naar de stilte.
Het huis is doover dan een sneeuwen winter-nacht.

of

Mijn vrouw is schoon gelijk een groeiend paard enz.

We herinneren ons gelijktijdig uit de *Laethemsche Brieven over de Lente*, de beschrijving van een oude vrouw met eene geit en 't oude liedeken (Daar was een maagd...) uit *Janus* de ‘Drie Gevoelerige Parabelen’, uit *Afwijkingen* de emmers-fantasie, brokken literatuur die men voor hun zeer bezonder pychologisch impressionismelicht aan een oer-frischvoelend mensch zou toeschrijven, ware 't niet dat de gespitsheid van zekere hunner gevoelens, hunner bedenkingen een heel lange, moeizame en smartelijke cultuur deed veronderstellen. Voor wat de *techniek* aangaat is hier ‘het vereenvoudigend zoeken naar typeeren, sober betrachten naar lijn in het drapeeren, en niet gewone samenstelling’,[(1)] voor wat de *geest* aangaat, rare aandoening van moewe leed om overbewustzijn en levens-ontgoocheling, en tevens de bitterheid van het koude weten en al de vreemde vreugde van den Droom. En dat alles tesaam genomen vormt een aardig mengsel van intellectueele scherpzinnigheid, week-gevoelerige droomerigheid met ironische speur- en spotzucht, met

(1) Karel van de Woestijne, *De Vlaamsche Primitieven*.

simpelen drang maar onbewustheid en naïef verlangen naar eenvoud en natuurlijk leven - voorkomend uit dien verwonderlijken ‘volte-face’, dien verbazenden ‘rechtsomkeer’ welke die illusielooze, schamperbewuste, ontledende en sarkastische modernist wil maken naar een verleden leven, eene verleden beschaving, eene verleden aanvoeling, en waartoe hij allereerst overneemt eene andere beeldspraak.

Tenzij we ons bedriegen, werd nooit het ‘komplekse’ werk van Karel van de Woestijne, van uit dit standpunt betracht. En dat is bevreemdend waar van de Woestijne zelf meermaals zijn verwantschap met Jules Laforgue heeft aangegeven, jong mensch van de eigenste soort, die ook zocht zijn overbeoefende, moegespannen individualiteit in een primitiever voelen op te lossen en op die wijze eene zeer uitzonderlijke *cosmogonistische* wereldbeschouwing nader kwam, en waar van de Woestijne zijne *Laethemsche Brieven* schreef en eene inleiding als deze tot *Afwijkingen*.

Die felle, stoere techniek brengt nu in van de Woestijne dit wonderbaar gevolg tegeweeg: de ijlste, broosste, innigste impressies van de hypermodernste heftigheid - uitgedrukt in verzen van buitengewoon sterk relief en van zeldzaam vaste en preciese plastiek. We citereen hier het eerste *Vaderhuis*-gedicht waarin de subtielste herinnering aan een gestorven en

zeer beminden vader en den blijvenden invloed van zijn liefdevolle gedachtenis zijn vastgelegd in dit volgehouden en tot in 't laatste vers doorgedreven en realistisch heel nauwkeurig beeld: de zoon die 's avonds in zijn boot gezeten, in het water de weerspiegeling ziet van het aangezicht des dooden vaders, het symbool van zijn eigen leven dat hij voelde, tegelijkertijd, den dood toenijgen.

> - Ik, die thans ben als een die in den avond vaart,
> en moe de riemen rusten laat, alleen gedreven
> door zoele zomer-winden in de lage reven,
> en die soms avond-zoete water-bloemen gaêrt,
>
> en zingt soms, onverschillig; en zijn zangen glijden
> wijd-zingend over 't matte water en de weiden
> zijn luistrend, als naar eigen adem, naar zijn lied.
>
> Zoo vaart mijn leve' in vrede en waan van dóód begeeren,
> tot, wijkend, in de spiegel-rust van dieper meren,
> neigend, mijn aangezicht uw aangezichte ziet.

Daarnaast nog - om verder die vormen-starre en strenge manier te verduidelijken - verzen als deze:

> En 'k was gelukkig in de schaduw van dit leven
> dat naast mijn droomen als een goeden vader ging

of:

> Hoe zal mijn mond uw stil bewegen streelen,
> mijn torve mond uw zacht-streelende dâen?

Voorwaar: niemand minder dan de ‘vage’ van de Woestijne is vaag; hij lijkt ons de meest realistische onzer lyriekers. Arm-bloedige verzen zonder beeld noch bezonder rythme zijn heel zeldzaam bij hem.

Emmanuel de Bom in de beschouwing die dit opstel voorafgaat, herinnerde ons van de Woestijne's opvatting van zijn werk: eene gestoffeerde, tot symbool verheven antobiographie, en gaf terloops ook van de Woestijne's ‘zelfgeschiedenis’, in eenige woorden weer. Dat verschoont ons, in dit samenvattend artikel, langer op dien kant van van de Woestijne's productie aan te dringen. We verwijzen, overigens, tot eenige zeer belangrijke mededeelingen, die men vinden zal in het bundeltje *Vlaamsche Schrijvers* van André de Ridder. Daaruit zal de aandachtige lezer gemakkelijk opmaken in welk onderling verband *Het Vaderhuis, De Boomgaard der Vogelen en Vruchten* en *De Gulden Schaduw* staan en hoe ze achtereenvolgens het evolueerend leven van den dichter afbakenen en de verschillende perioden ervan in ontroerende belijdenis uitspreken.

In al die bundels, echter, zal men van de Woestijne vinden zich stellend tegenover zijn diepste wezen, - zijn verlangen in beeld: het Geluk - zijn vrees in beeld: de Dood.

Die twee motieven, worden hem ontroering en

gedacht: bezinnende mijmeringen, gedoken en smartelijk, moede-gedempt en statig.

Dat brengt ons tot de *pijnlijkheid* van K. van de Woestijne's werk.

Van de Woestijne is één dier geesten geslingerd tusschen de uiterste polen van het innerlijk leven: van doodsverlangen - naar geluksvragen.

Door al zijn deinende zangen klinkt heimelijkvreemd, als een ver zang-geluid, een aarzelende toon gelijk, van diepe vreugde of diepe smart, - het geluid van het diepere leven, dat hem doorjubelt met vreugden of hem beven doet. Hij ziet de wereld, de seisoenen, de menschen en de dingen dwars door zijn gemoedstoestand: zij dragen er de tinten van, en de helle of vale of duistere verwe.

In zijne nerveus-zwakke en buitengemeen-gevoelige natuur worden zelfs de genotsindrukken verpijnlijkt en versterkt door bovenmatige en ongewoon-hevige inwerking, door over-gevoeligheid en te felle ondergaanskracht.

> Gij hebt het duister hert der al te roode rozen

of later:

> Zoo als een roos, een groote brooze roos,
> de blaeren laag gezegen, roereloos
> en bleek, ter rijz'ge lijn der glazen lijze;

> Zóó, vreezig haast van vreemde en zaal'ge vree,
> de roerloos-bleeke en welkende avond-zee
> in 't duister wachten van mijn aarzlend harte.

Voor de stelling door Herbert Spencer (in *Principes de psychologie*) vastgesteld: ‘Que toute impression médiocre est salutaire et agréable et que toute impression extrême est nuisible, douloureuse’, waaruit Hennequin afleidde ‘que l'artiste aux fibres delicatement vibrantes, au lieu-d'être affecté vivement, mais également, par les sensations agréables et les douloureuses, tend plutôt à s'assimiler ces dernières et transforme même ses puissances en source de peine’ levert van de Woestijne, op zijne beurt, een treffelijk bewijs.

In heel het werk van dien dichter - zelfs in zijn later, waarop niet meer zoo rechtstreeks weegt de obsessie van het sterven - roert ons een schuw terugsidderen voor het leven, eene onrustige bangheid die heel dicht op *den weg naar de ascetiek* liggen.

En daar wazen weeke reuken uit, die heel weemoedig stemmen en ons schamperlijk doen voelen onze moeheid.

Pijn en moeheid en torve gelatenheid drukt uit, in zwaarluidende gedichten, de poëet van de Woestijne, en wat zeldzaam en schamel geluk, ontvangen met vromen dank.

Maar elk zijner verzen is als een wegende, zware tros druiven, warm doorgloeid van zonneschijn en overrijp van sap.

En de prozabundel *Janus met het dubbele voorhoofd*, is feitelijk ook niets anders dan eene bewuste doorvoeling van eigen innerlijkheid, maar tot haar recht komend, in dit boek, op minder tragische wijze. Waar uit *Het Vaderhuis* sprak de moeheid van een bang leven ten aanzichte met de dood en uit *De Gulden Schaduw* de gelatenheid van een mensch die alle groot en effen geluk heeft verloochend en vreugde zoekt te vinden tot in zijn eigen wee - zoo laat *Janus* uitkomen een smart die schamper lacht in bittere spotgenegenheid en eene ironie die weenend gekt. Hierin staat te woord de schertsende, dandyeske van de Woestijne. Er is veel *karikatuur* in *Janus*, maar *karikatuur* is nog leven, leven moedwillig iets of wat verleelijkt, grooter gezien en scherper afgeteekend, gewild-overladen of gezochtafzichtelijk; eene karikatuur blijft een portret en als zulks van even groote waarde als eene hertoetste en verbeterde photo. Daarom is *Janus* even zeer belangrijk als psychologisch document als **van** de Woestijne's verzenbundels.

Van de Woestijne blijft in proza lyrikus, dat is: hij komt niet boven het eigen Ik uit, of heel moeilijk. Integendeel waar zijne gedichten weerhouden passie-

vol opdeinden en gemeenlijk verbreedden tot vage zangen, vol vreemde suggestieve vizies, waardoor het gemoedsleven maar speurbaar was als door wazige sluiers - zijn deze prozalegenden meer tastbare en klaardere beelden van zijn wezen, omdat ze gemakkelijker leenden tot scherpere verwoording en rakere afteekening. Zijne legendarische en klassieke figuren schijnen ons niet meer dan omkleedingen van eigen gevoelstoestanden: het innerlijk leven van een modern mensch omgewerkt in symbolen van zijn Ik.

Dit zijn gestalten lijk de groote Primitieven er penseelden: de personnages zijn gelijkaardig geobserveerd - ze hebben nog eene beteekenis boven hun reeël wezen - en lijk deze fijntjes-etsend, scherpomlijnend van teekenend woord uitgebeeld. En vast en straklijnig zijn eenige hunner weergegeven. - Blauwbaard, zijn moeder en zijn zeven vrouwen of de Drie koningen - zoo danig dat ze heelemaal karikaturaal zijn lijk de leelijke menschen op de panneelen sommiger Vlaamsche gothieken.

Primitief en toch modern, dat herhalen we. Want langs den anderen kant, trekken deze gestalten danig op de figuren die Burne Jones en Rossetti of de groote fransche schilder Gustave Moreau opriepen uit hunne kunst-gevoeligheid en uit hunne philosophische abstracties. Niet dat we denken: deze schilderijen of

deze verhalen zouden sierlijke mantelen zijn, geslagen om het dor geraamte van een abstract betoog, zeer logisch samengesteld-redeneerend. Wanneer we vooruitzetten dat die kunstwerken eenen gedachten-ondergrond dragen, dan meenen we door het woord *gedachten* niet een schema van logisch betoog waarop ze gesteund gaan of waarom ze alleen zouden bestaan, maar wel meenen we erdoor een ondergrond van *gevoels-denken*, dat is eene gedachtelijke stemmingsbewustwording, eene gedachten-associatie naar oprechte gevoelsgolvingen, een *emotief* denken en voorstellen.

Primitief behandeld, eenvoudig-somptueus en sober-karakteristiek, spreken Romeo en Christophores en Kirke en Kandaules de woorden der gedoken innerlijkheid van den mensch, dien we achter die sproken voelen. De lyrieker van *Het Vaderhuis* leeft in Janus, en beide boeken weerspiegelen dit eenige en kostbare: het oneindig-rijke leven van hun maker.

Afwijkingen - een versieringsboek - is in 't werk van Karel van de Woestijne wat ‘asch, mitsgaders eenige gensters, van den dagelijkschen brand des lichaams en des geesten’, een werkje geschapen ‘en marge’ van grootscher werk, uit ontspanning en voor eigen vermaak, werkelijk eene ‘afwijking’. Hierin veel meer nog dan in het belangrijker soortgelijk boek, *Janus met het dubbele voorhoofd*,

curieuze humor, spotzucht en blague, een begekken van de emotie, een vercaricaturiseeren van de werkelijkheid. Maar deze ‘spielereien’ zijn uitgewerkt met de gewone virtuositeit van van de Woestijne en dragen ook het merk van zijne hoogere cultuur en fijnere kunstvaardigheid. We gelooven niet dat er verder kan gegaan worden in 't beeldend veruiterlijken, in 't symbolistisch daarstellen van droomen, ontroeringen, stemmingen - en 't psychologisch impressionisme en de bewoording zijn hier tot het uiterste subjectivisme gedreven, allerhevigst verpersoonlijkt.

Hier kan geenszins meer spraak zijn van ruime tragiek, van menschelijk-breed meevoelen, van epische levensomvatting. Als hier een drama speelt, dan is 't het groot-klein drama van een droomer, een voeler, een bezinner die tot den waanzin van 't moderne leven is doorgedrongen; als er eene diepte moet gevonden, dan is 't de diepte van een individu dat zich koppig, strak-aandachtig buigt over zijn ziel als over een water en erin bespiedt de vluchtigste rimpeling, de lichtste flikkering, de broosste nuancengloeïng. Verder gedreven, zou zoo'n kunst niet meer dan een onoplosbaar hieroglyphe blijken, niets doen dan raadsels stellen, in een decadentisch byzantisme vervallen. Een einde even goed als Streuvels' boeren-genre - maar een ander einde. Ons is *Afwijkingen* lief voornamelijk

als nieuwe uiting, om zijn artistiek zeggen van ontroeringen, die over tien jaren niet in Vlaanderen werden uitgedrukt, als teeken des tijds om zijn overbewust aristocratisme. De groote waarde ervan toch weer: den mensch dien we erachter voelen en die is: Karel van de Woestijne.

Konden we deze studie uitbreiden, dan zouden we heel gaarne denzelfden van de Woestijne nog toonen achter zijn critisch werk. Een abstracte critikus is van de Woestijne toch niet: hij geeft zich zelf in al wat hij schrijft en mist daarom de onpartijdige objectiviteit die van den echten beoordeelaar wordt geeischt. Zekere zijner opstellen blijven, onder autobiographisch oogpunt, van overwegende belangrijkheid en moeten geraadpleegd wil men van de Woestijne kennen en begrijpen: zóó zijne beschouwingen over den dichter en de verskunst (eene reeks studies in *Vlaanderen*), zijne herdenking aan Oscar Wilde, zijne artikels in *Elzevier's Maandschrift* over Georges Minne, Maurits Niekerk, Theo van Rysselberghe enz. Dit zijn op hunne beurt - in den grond - hoe verscheiden van aard ook, ‘dichtingen’ over K. van de Woestijne's Ik en als zulks voornamelijk hoog te schatten. Men zal er tezelfdertijd de zeer uitgestrekte vorming en de scherpzinnige cultuur van van de Woestijne in bewezen zien.

Eindelijkt ontbreekt ons nog altijd een grondig opstel over van de Woestijne als journalist: eenige der Brusselsche brieven die Karel van de Woestijne regelmatig aan de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* zendt mogen doorgaan als meesterstukjes van journalistiek en zouden verdienen in eene bloemlezing van van de Woestijne's beste werk opgenomen te worden. Hij heeft aan de Vlaamsche journalistiek een heel nieuw uitzicht gegeven, ze verlevendigd door eene opvatting die hem zelf en de Hollandsche courant waarin ze wordt aangenomen, danig ter eere strekken, ïs 't omdat van de Woestijne zoo weinig ‘dagbladschrijver’ is, in den gewonen zin van 't woord en volgens de dagelijksche voorstelling van dat baantje, dat zijne journalistiek zoo zeer genoten wordt en als heel hoogstaande bewonderd? We nemen voor hier nader op weer te komen wanneer de bloemlezing uit het dagbladproza van Karel van de Woestijne die de jonge dichter August van Cauwelaert zinnens is uit te geven - en waarvan het opschrift vermoedelijk zou luiden ‘Het dagelijksch Brood’ - zal verschenen zijn; of verschijnt ze niet?

Met van de Woestijne en een paar anderen is het, in Vlaanderen, mogelijk geworden dat een beschaafd Europeëer van deze begin-eeuw zijn psychisch wezen in een vlaamsch boek weerspiegeld vindt. En 't wordt

een verblijdend teeken van den tijd dat in ons land eene zoo zuivere, fijn-aangelegde, teeder-artistieke en nobele kunstbetrachting tot verwezenlijking kon komen.

Eèn wensch om te eindigen: dat deze dichter ons werk schenke, dat deze korte studie voorloopig en waardeloos make, en haar slechts de kleine verdienste geve van een jeugd-portret, waarop men later nog wel eens staart, - al ware 't slechts glimlachende - mocht hij daarom zich zijne woorden herinneren:

- ‘Neen, ik en fale niet, het leven is groot en schoon,
- al brengt de dag zijn zorg, ik zal het werk niet smaden’.

Wij zullen luisteren....

ANDRÉ DE RIDDER. - GUST. VAN ROOSBROECK

In margine van Karel van de Woestijne's werk[1].

Ik ben Karel van de Woestijne gaan kennen toen hij zoo wat 15-16 jaar oud was. En gedurende enkele jaren mochten wij ons verheugen in bijzonder druk briefverkeer. Hij was toen al, onder zijn vrienden en makkers, een, ja wel, rèeds beroemd dichter...

* * *

Wat hen, die van de Woestijne zeer vroeg hebben mogen kennen, het meest verbazen moet of moest (nl. bij 't eerste verschijnen van zijn verzen in *Van Nu en Straks*) is: de gewrongen-

(1) Het was mijn plan over den literairen arbeid van Karel van dc Woestijne een opstel te schrijven dat al de praestaties van dezen veelzijdigen en door mij bijzonder-hoog geachten auteur zou hebben omvat. Daaraan is het ontstaan van de enkele bladzijden aanteekeningen, die hier volgen, te wijten. Gemeld plan heb ik echter moeten opgeven. Maar ik hoop, alleen voorloopig. Doch aan de redaktie van *De Boomgaard* had ik beloofd, meê te werken voor haar van de Woestijne-nummer: zoodat ik me, ten slotte, (wijl belofte schuld is), verplicht ben gaan achten: deze fragmenten en kortere aanteekeningen - waar toch al de kern van 't opstel in aanwezig is, en op den kern komt liet ook op aan - te dezer plaatse te laten verschijnen, ondanks hun on-correkten, want niet genoegzaam ingekleedden, vorm. Ik troost me met de gedachte dat een naakte figuur ook wel ‘charmes’ kan hebben - al doet ‘l'art du couturier’ deze niet.... uitschijnen...

heid van den stijl en 't soms duistere van den zin, vergeleken (want alles is toch maar relatief) bij de klaarheid en den eerder artistieken dan eenvoudig-fijnen stijl, die (voor den tijd en de plaats, want we zijn in Vlaanderen), reeds als buitengewone hoedanigheden van zijn vroegste literaire praestaties moesten gelden.

* * *

De eerste verzenen prozastukjes van K. van de Woestijne vindt men in ‘Land en Volk’, ‘De Jonge Vlaming’, ‘Jong Vlaanderen’, de bundels van de studentenkringen ‘Help V Zelf’ en ‘Heremans zonen’, en in ‘Vlaamsch en Vrij’ Il avait la rage du pseudonyme. Hij veranderde vaak. Eerst in ‘*Van Nu en Straks*’ teekende hij met eigen naam.

* * *

Of de bijdragen van Van de Woestijne in ‘*Van Nu en Straks*’ gewild waren, weet ik niet te zeggen. Van ‘geduld-zijn’ kan natuurlijk niet worden gesproken. Maar tusschen ‘gewild’ en ‘geduld’ ligt misschien een weg, die wel 't lastig-te-begane pad der waarheid zou kunnen zijn. Toen was van de Woestijne nog erg-jong: aar dadelijk sprak uit hem een zeer sterke vroeg-rijpheid, die vreemd aandeed, en 't vreemde der verzen als het ware wettigde. Deze vroeg-rijpheid - als natuurlijk is - ging gepaard met een verbazende belezenheid niet alleen van literaire werken, maar ook van letterkundige geschied- en theorieboeken.

En van deze werken en theoriën kon hij fantastisch-komisch vertellen, gul en vondsten-rijk. Daarbij ging dat van de Woestijne even als nu - 't altijd had over zijn wispelturige gezondheid, die hem, gelukkig, niet belette buitengewoon werkzaam en op zeer voldoende wijze produktief te zijn, maar die, bovendien, schoon de ‘zieke’ dit natuurlijk niet beoogde, dezen een eigenaardige

sympathie bezorgde. Men zou kunnen denken (mutatis mutandis en dit is niet weinig!) aan de verschijning van den dichter van '*Le Bateau Ivre*' onder de Parnassiens. Kortom, dit alles te samen, jeugd, vroegrijpheid, ziekte-met-werkkracht-gepaard en aardige verzen - had voor gevolg dat van de Woestijne ook bij de medewerkers aan *Van Nu en Straks* indruk maakte. Toch had een der redakteurs van dat tijdschrift voor zijn verzen een beslist-oorsponkelijke kenschetsing bedacht of liever gevonden (want niets doet aangenamer aan dan een goede vondst): hij noemde inderdaad van de Woestijne's verzen (nl. die welke in *Van Nu en Straks* zijn verschenen) taenia-verzen. Hoe zich deze redakteur noemt? Het komt er terdege niet op aan! Niet wie iets heeft uitgevonden, moet gelijk-schouwd worden: 't voornaamste is, dat de uitvinding in al haar breedte en diepte, of in deelen en onderdeelen, ten toon en ter studie worde gesteld. En 't gezegde van X, - voor wie, als de bejaarde aap der fabel, de vrucht te ontbolsteren weet, - bevat een kern van juistheid, die scherpe kritiek is. Om dezen kern welft een zure bolster van gesapige overdrijving en saprijke scherts. Maar, om het op raadsel-wijze verder bloot te leggen '*mon tout est*': vriendelijke satyre...

* * *

Wie de verzen van de Woestijne leest wordt *soms*, in den klank van het vers, een ruwheid gewaar die den Gentenaar verraadt; - wie 't proza leest *soms* een ruwheid van gevoelen, die bijzonder vreemd aandoet omdat men deze in de verzen niet heeft ontmoet. Daarentegen is de klanken-ruwheid in 't proza niet zoo in 't oog vallend, indien ze er in aanwezig is.

* * *

Sensualisme en mysticisme zijn de twee polen waardoor van

de Woestijne zich altoos aangetrokken heeft gevoeld. Voeg daarbij een even-natuurlijken hang om het komische in personen en feiten nauwkeurig waar te nemen, en om dat komische, - met de schakeeringen tusschen 't groteske en de humor - in gebaar en woord overal tot zijn recht te laten komen. Vooral in zijn proza. De aanleiding tot ‘De zwijnen van Kirkê’, tot ‘Blauwbaard’ en tot ‘de Vrouw van Kandaules’ b.v., zal wel geweest zijn: een komische visie van een op zich zelf genomen banaal feit, of een komische inval omtrent een banale idee, door een gewoon mensch of gewone gebeurtenis ingegeven. Het plezier, bij die visie of plotsen inval ondervonden, verruimde't oorspronkelijk gevoel tot een zinnelijke voorstelling van de ideëele of feitelijke gebeurtenis - waarop zich dan de mystische beteekenis van die nieuwe, verruimde voorstelling van het gebeurtenis-geworden-feit kwam griffelen: een soort niet gecondenseerd symbool, die de hoogere beteekenis in klaardere of onklare wijze dan aangaf.

Men mag denken aan een water, dat tot een breeden stroom gedijt, waarop dan langzaam een stille boot vaart. Alles saâmgenomen vormt dit ('t water met de boot erop) een zuiver en volledig zicht. Het vergeten waterloopje is de diepere, ongekende, feitelijke oorsprong, en de varende boot: 't menschelijk durven, 't psychisch verbeelden dat aan alle ding zijn waarde geeft en zijn lichtvolle richting weet aan te wijzen. Het vaartuig is 't latere symbool, en 't vergeten waterloopje: Van de Woestijne's smaak-vinden in het komische...

* * *

Er is een mysticisme dat geenszins God voor doelwit heeft - maar een onbestemde oneindigheids-idee. Dit mysticisme is bij van de Woestijne aanwezig. Het religieuse komt nergens uit zijn

werk ons te gemoet; maar vaak dat on-godsdienstig mysticisme, dat een enkele maal héel puur is, en dan ons *denken* doet aan metaphysiek - maar vaker zich voordoet in onzuiveren staat, onder den vorm van een symbool. Er zijn er die zeggen zouden: onder den - minder gewenschten - vorm van hernieuwde allegorie.

* * *

En ook in van de Woestijne's verzen, - wijl ik waarlijk aan de neiging niet kan weêrstaan, die me dwingt te denken dat hetzelfde verschijnsel zich in zijn geest en in zijn voelen voordoet - ook in van de Woestijne's verzen, zeg ik, voert voortdurend Ahriman en Ormuzd strijd: het sensualisme en het mysticisme.

Maar is het sensualisme Ahriman, het booze beginsel, te noemen - en wordt, daarentegen, het mysticisme het best door Ormuzd, het goede èn reine, verbeeld? Of is het omgekeerde niet eerder aan te nemen? - Men kan er over twijfelen... en twisten.

Want wij gaan uit van het standpunt der schoonheid. Gesteld dat het sensualisme van een minderwaardig *levens-begrip* zou getuigen, daarmeê is nog niet gezegd dat de beelden van schoonheid, waarin het zich als veruiterlijkt, (juist en alléen om den roerenden grond waarop ze staan), onderdoen zouden voor die schoonheids-verschijnselen welke in 't mystisch schouwen en de ideële bestrevingen van den maker hun oorsprong zouden vinden.

De schoonheids-gehalte in een werk van schoonheid hangt geenszins af van het al dan niet in het werk *beleden* levensbegrip of van de al dan niet daarin *gehuldigde* zedekundige wijsheid.

* * *

De maatschappij, in haar tegenwoordig stadium van ontwikkeling, kenmerkt zich door zulk schraapzuchtig arrivisme, dat

huichelarij geen mom meer is, maar de eenig-juiste gelaatsexpressie. En men kan 't dan ook niet genoeg herhalen, dat kunst en moraal - hoe eerbiedwaardig de moraal ook zij - niets met elkander hebben te maken.

* * *

Gedurende vele tientallen van jaren - haast éene eeuw lang - bestond onze literatuur bijna uitsluitend uit poezie en proza met religieuzen ondergrond. Daarin is werk, dat in waarheid méer verdient dan alleen de belangstelling der heeren professoren in de Nederlandsche literatuurgeschiedenis. Het *beste* echter draagt een mystisch karakter. Toch haalt het niet bij sommige boerten, waar een sterk, hoe ook grof, sensualisme uit spreekt. En ten andere: Veel hooger dan *Corneille's* berijming der 'Psalmen' staan bijvoorbeeld de 'Priapées' van *François de Mainard!*

Een waarde-bepalend bestanddeel der schoonheid is echter de levens intensiteit - wat niet wil zeggen de levens-*bewogenheid* - waar een kunstwerk innerlijk van getuigt. Onder de grootste gemoedsrust kan de grootste levens-intensiteit schuilen, als een schrijn de klaarste en schitterendste diamant kan bergen. Met dezen verstande dat schrijn en edelsteen twee gescheiden zaken zijn, terwijl levens-intensiteit en gemoedsrust bijeen kunnen behooren, en vaak bijeen behooren, als bij de vrucht, 't vleesch en de schel.

* * *

Bij van de Woestijne zijn die verzen, waar zijn zinnelijkheid zich uitspreekt, mooier en *verhevener* dan die welke zijn ingegeven door zijn mystisch strevend gevoel. Dat komt doordat zijn zinnelijk leven zich al tot volle rijpheid heeft ontwikkeld. Zijn

psychisch leven - dat zich nu schijnt te bewegen in het teeken der mystiek - vertoont facetten die reeds àl hun licht uitstralen; maar andere zijn nog bruut en donker.

Waar des dichters sensualisme 't geglitter van een dezer lichtvolle facetten ontmoet en de samenkomst - of eigenlijk samensmelting - zich uiten gaat in het vers, daar is van de Woestijne's poezie het heerlijkst: d.i. in *intensen* graad schóon.

* * *

In een bekend intervieuw heeft van de Woestijne verklaard dat naar eigen oordeel, Laforgue méer invloed op hem had geöefend, dan de andere Fransche schrijvers die gewoonlijk worden genoemd.

De invloed van Henri de Régnier kan echter niet geloochend worden - en van de Woestijne zal zeker wel de laatste zijn om dezen te ontkennen. Maar die invloed is grooter geweest dan hij zelf misschien bevroed. In zijn eerste verzen is hij goed duidelijk zichtbaar - en ik wensch er hier niet verder op aan te drukken; ik bedoel, ik wensch het bewijs van deze constatatie niet bij te brengen, daar er toch al elders op gewezen werd, - maar toch is deze invloed nog beter merkbaar, want dieper en inniger, in van de Woestijne 's proza-stijl.

Het zal aardig zijn, later eens na te gaan hoe groot de invloed der Fransche symbolisten en na-symbolisten op de herboren *Vlaamsche* letteren is geweest. Op de lijst der invloed-rijken zal voorzeker de naam van Henri de Régnier een eereplaats bekleeden. Onder de door hem beïnvloedden zullen ongetwijfeld K. van de Woestijne en Herman Teirlinck in eersten rang genoemd worden.

Het is vooral de *eerste* Henri de Régnier - die van ‘L'Art

Indépendant' - die op van de Woestijne 's proza-*stijl* invloed heeft gehad; het is met den *lateren* de Régnier dat Teirlinck's werk daarentegen overeenkomst vertoont. Want in '*Janus met het dubbele Voorhoofd*' biedt de stijl vele kenmerken aan, die ook in b.v. '*Les contes à soi même*' zijn terug te vinden. Ik spreek van *stijl* en niet van *geest*. Het is van de Woestijne's denk-wijze of gedachten-richting niet die aan de Régnier's denkwijze en gedachten-richting doen denken, maar zijn *stijl* (die toch eeniger mate denkwijze en gedachten-richting aanwijst en soms aan hen vooruit-gaat), die aan den eersten stijl (indien ik me zóo uitdrukken mag) van den voortreffelijken Franschen auteur herinnert.

Het assimilatie-vermogen van Herman Teirlinck is veel geringer, en 't diepe gemoed, het vermogen om meê te leven, meê te genieten en meê te voelen, bij hem lang niet zoo rijk als bij Karel van de Woestijne.

Maar Herman Teirlinck is gracelijker, *levendiger*: of liever, bij hem is stijl sierlijke zeggingskunst. Ook is de invloed van de Regnier op hem niet zoó diep kunnen zijn; hij is meer *de surface* omdat Teirlinck - en dus zijn stijl ook - koeler en precieser is. Hij bepaalt zich bij het ontleenen van fraaie trekjes en maniertjes die, mooi uitgedrukt en weêrgegeven, aan den stijl zijn opperste gratie kunnen schenken. Dieper dan dit decor, kan geen invloed zich op Teirlinck doen gelden. Wel op van de Woestijne: en De Regnier's invloed omvat ook héel zijn stijl. Maar die invloed verwordt ten slotte, en verruimt, en verrijkt den beïnvloedde. Bij Teirlinck ligt hij er op, houdt spoedig op - maar verrijkt daarentegen den schrijver niet. Elke nieuwe invloed - gesteld dat er meer zouden zijn - op van de Woestijne, is als een nieuw waterloop die de stroom verdiept en uitbreidt. Elke nieuwe in-

vloed op Teirlinck zou kunnen vergeleken worden bij een bladje, dat een stonde aardig met het vlietend waterken meê vloeit, en dan weêr spoorloos verdwijnt. Teirlinck, alles dus saâmgenomen, blijft dunner en schraler; van de Woestijne wordt steeds veier, en breeder. Van de Woestijne ‘prend son bien où il Je trouve - (door het historische hier in te brengen, verruim ik misschien mijn kritiek tot een soort epische schrijfkunstleer), - terwijl Teirlinck niets méer ontleent, want het in den grond niet kunnend, dan wat oppervlakkigs dat niet lang bij blijft; en dus zeggen kan:

Mon verre n'est pas grand, mais je bois dans mon verre.

En, recht-uit gesproken, ik weet niet wie ik gelijk zou geven. Objektief houd ik het met van de Woestijne, omdat het kunstwerk boven den kunstenaar van belang is; subjektief met Teirlinck, omdat het wellicht menschelijk-interessanter is.

* * *

Maar van een invloed van Laforgue heb ik, om waarheid te spreken, maar weinig kunnen merken.

Laforgue is heelemaal anders dan van de Woestijne, en bij een enkele overeenkomst - het mystieke - is alles verschillend. Ik spreek alleen van het proza van den Vlaming dat, in den grond, niet zoo oorspronkelijk is als de gedichten wel zijn - en ook laat ik onvermeld, als zijnde weinig tot de zaak dienende, wijl niet tot de essentie van 't kunstwerk behoorende, de overeenkomst die bestaat in de gelijkheid der verwerkte *stof*.

Maar bij Laforgue is het mystieke van een geheel anderen aard als bij van de Woestijne. Bij Laforgue, om me zóo duidelijk mogelijk uit te spreken, gaat het mystieke naar het absolute heên, steunt het op geen dogma's. Om 't met één woord uit te drukken: zijn diep-in bewegende mystiek is metaphysisch.

Bij van de Woestijne is deze mystische richting tegenstrijdig; zij stuit tegen vele contingenties; ze is relatief; ze bereikt maar bij vlagen een zekere hoogte en geheel-zuiver is ze niet zóo vaak als wij 't wenschen zouden. Zijn mysticisme is sensorieel. Laforgue kon zich van het dagelijksche leven abstraheeren; en was hij niet bijzonder op de hoogte der Duitsche philosophie? Van de Woestijne's sensualisme is te sterk, te bedrijdig, te dwingend, om hem dezen sprong in 't blauwe oneindige toe te laten.

Dit verschil is essentieel. Het laat zich ook in den stijl gelden - die, zooals ik al zei, wat den Vlaming betreft, meer overeenkomst vertoont met den vroegeren stijl van Henri de Régnier.

Laforgue's stijl is *acuut* en, in den grond, van klare zuiverheid. Hij doet aan, als een vroege lente-wind, wel-doende, met iet zuurs dat u doorpriemt, maar dat tevens aan de warmere gedeelten gelegenheid geeft onbelemmerd in u binnen te dringen.

Van de Woestijne's stijl is niet vrij van een zekere loomheid - maar vooral is hij zwoel. Hij golft *aardig* om u heên gelijk al te warme baren. Men wordt er door meêgenomen; wij vreezen van den grond te worden gelicht - zullen wij wel weêr uit deze drukke beklemming geraken? Tot onze verwondering gebeurt dit. We staan weêr op zekere voeten: maar toch kunnen wij niet nalaten, er ons even over te vergewissen: of *vrij* ademen niet gelukkiger maakt! Nooit scheen de eenvoudige - zóo lijkt het ons - de eenvoudige lucht weldadiger. - Maar toch, weldra voelen we ons geneigd, weêr te gaan bukken naar een naderenden golf: de beklemming die ons vastpakt, dat zwoele dringen en vloeien, geeft genot; - vooral toch omdat we nu weten, dat zoodra de golf voorbij is, wij 't hoofd rechten kunnen en vrij ademen. Echter ondervinden wij - en bij Laforgue is dit nooit het geval - dat bij van de Woestijne soms de woorden eerder de

gedachte bemantelen dan dat zij ze scherper doen uitschijnen; soms ook dat de gedachte, die de periode ten grondslag ligt, niet zóo bijzonder is dan om eene, naar ons dán dunkt, zóo moeilijke, zoó ingewikkelde, zoó ons heên en weêr schommelende uitdrukkings-wijze te billijken. Ik zeg: ‘soms’. Ik zeg niet ‘vaak’, en nog veel minder zeg ik ‘altijd’. Ik vind van de Woestijne's proza eigenlijk niet duister; er zijn ingewikkelde passages in. Onder deze ingewikkelde passages zijn enkele plaatsen waar het ingewikkeld-zijn zich niet laat begrijpen. Dat is al wat ik zeg.

* * *

Onder de ‘PENSÉES ET PARADOXES’ van Laforgue (Mélanges Posthumes) vindt men deze ‘Rêve d'écriture’: *Ecrire une prose très claire, très simple* (*mais gardant toutes ses richesses*), *contournée non péniblement mais naïvement, du français de Christ*. (blz. 23) Karel van de Woestijne zal zeker niet wenschen deze regelen te onderschrijven, - ten zij dat ook hij denkt dat een droom altijd averechts uitkomt!...

* * *

Men zou kunnen twijfelen aan de echtheid van dezen prozastijl, vooral bij vergelijking met des schrijvers journalistiek werk. Wie van de Woestijne zelf zijn verhalen heeft hooren vertellen, twijfelt aan deze stijl-echtheid niet. Maar, als hij denkt aan van de Woestijne, die vertelt, gaat hij 't gemis voelen van 't rijke gebaren-spel, dat den gesproken tekst wel niet verduidelijkt, maar zóo verscherpt, dat niets in de schaduw blijft.

* * *

Vele, zooniet de meeste gedachten en theoriën, door van de Woestijne in zijn kritiek bloot-gelegd, zijn terug te vinden -

in essentie althans, maar niet altijd met dezelfde gevolgtrekkingen - in de werken van Jules de Gaultier.

* * *

Wat heeft van de Woestijne nu al bereikt? Zeker niet datgene wat hij bereiken móet. Aan zijn kunst ontbreekt nog bezonkenheid. Maar toch heeft hij, o zoo ruim!, datgene bereikt wat hij, in zijn eerste jeugd, als een hoogte-punt beschouwde: de weergà te worden genoemd van Pol de Mont.

Onder een kritiek, niet zwaarder zelfs dan de bovenstaande fragmentarische (ik overschat ze niet!), zou Pol de Mont bezwijken. Ik stel Pol de Mont hoog noch laag; - ik lees hem gaarne, maar altijd met dit besef dat de Mont's naam vooral hoog zal klinken in de *geschiedenis* der vlaamsche literatuur. En het is zelfs te vreezen dat zijn waarde, als inluider en baanbreker eener hernieuwde periode, niet hoog-genoeg geschat zal worden.

Maar over van de Woestijne mag men vrijelijk en on-omwonden spreken. Men kan zelf zonder vermoeienis, lang en in zelf genoegzaamheid spreken van zijn literairen arbeid. Maar ook is hij, in onze *Vlaamsche* letterkunde, onder vele opzichten, de *belangrijkste* kunstenaars-figuur. Hij is zich zelf, en, des ondanks, toch een wereld - als aggregratie bedoeld, - van nemen en geven; belangrijk en belangwekkend, als dichter eerst en vooral: want wie hem volgt speciaal in zijn verzen merk dat hij langzamerhand wel is waar, maar zeker naar zijn oorsprong terugkeert; dat hij al, die men wel eens een Zuiderling heeft genoemd, meer en meer *Vlaamsch* wordt: echt-en-zuiver Vlaamsch als Gezelle... Hoort men niet, nu en dan, in ‘De Gulden Schaduw’ iets als Gezelle's stem achter de vaak mooiste gedichten?...

F.V. TOUSSAINT VAN BOELAERE.

Tijdingen

Einde December e.k. verschijnt van onzen medewerker F.V. Toussaint van Boelaere, als eerste deel eener reeks '*Scripta brevia*', een verhaal van te lande, met voorhang en aanhang, getiteld *Landelijk Minnespel*.

Deze éénige oplage zal bestaan in 64 exemplaren op Hol|andsch en 4 op Japansch papier. Prijs onderscheidelijk 5 en 15 frank (96 blz.)

Het tweede deeltje der serie zal zijn: '*De Paarden van Diomedes*' door Karel van de Woestijne.

Verschenen: De studie van André de Ridder en Gust van Roosbroeck over Pol de Mont (reeks '*Mannen en Vrouwen van Beteekenis*'), belangrijk historiek document over de geschiedenis der Vlaamsche Literatuur van vóór 'Van Nu en Straks' (frs 1.50).

Naar aanleiding der verscheining van Gyriel Buysse's *Ezelken*, bereidt *De Boomgaard* eene bijzondere Buysse-huldiging: een Buysse-nummer van *De Boomgaard*, een kunstavond van Gust van Hecke die Buysse's beste bladzijden voordragen zal, en vermoedelijk ook - onderhandelingen zijn aangeknoopt - eene opvoering van Buysse's *Gezin van Paemel*.

We betreuren de dood te moeten melden van den stoer-visionnairen Adriaan van Oordt, schrijver van *Irmenlo* en *Warhold*, een der fijnst-bewuste woordkunstenaars van Holland, alsmede de dood van den jongen dichter Alex-Gutteling, een der bijzonderste medewerkers van Vernoy's *Beweging*.

Verschenen: Het 13de Jaarboek van De Scalden, 'De Beproeving' van Edmond van Offel, met teekeningen van den schrijver.

Binnen enkele dagen begint de 2de reeks der winter-voorprachten van 'De Boomgaard'.

De boomgaard
Inhoudstafel van den 1sten jaargang.

Verzen

		Bladz.
Daniel Boens	Morgenstond	375
Frans Buyens	Serenade	223
Frans Buyens	Elegast	659
Richard de Cneudt	Vlaanderens Klokken	230
Constant Eeckels	Waarom die treurnis?	21
Constant Eeckels	De Springvloed	182
Constant Eeckels	Zang	374
Firmin van Hecke	Aan Lucretius	417
Gust van Hecke	Liedjes van de heengegane	523
Paul Kenis	Liefdesicilianen	38, 512
Paul Kenis	De Moderne Tannhauser	121
Paul Kenis	De Nachtegaal	296
Paul Kenis	Een Lied	373
Paul Kenis	Bekentenis	568
Paul Kenis	Menuet & Gavotte	656
Paul Kenis	K. v. de Woestijne lezend	727
Jef Mennekens	Door de oneindigheid	180

Jan van Nylen	Herfstvruchten	107
Jan van Nylen	Avondlied	300
Jan van Nylen	De oude stad	356
Edmond van Offel	De Dichter	3
Edmond van Offel	Kakemono's	610
Gust van Roosbroeck	Gedichten	176
Gust van Roosbroeck	Liederen van illusie	669
Felix Timmermans	De Boomen	305
M. van Winckel	Rust	249
Chr. van Baelen, jr	Dood	250
P.A. van Eck	Uitvaart	630
P.N. van Eyck	Verzen	18
P.N. van Eyck	Verzen	759
P.N. van Eyck	Bij de ruïnen van Babylon	395
P.N. van Eyck	De Gasten	624
Jan Greshoff	Gefluisterde dialoogjes	164
Jan Greshoff	Voorzichtige beroeringen	267
Jan Greshoff	Het ontwaken	439
Jan Greshoff	In Memoriam Moréas	493
Jan Greshoff	Uit de dagen van den dichter	605
Jan Greshoff	Aan K. van de Woestijne	726
Wilhelm Loeb	Zachte liedjes	414
Wilhelm Loeb	Liedjes van de Lente	421
Wilhelm Loeb	Het gewogen leven	555
J. Winkler Prins	Nagelaten gedichten	459
J. Reddingius	Nachtmuziek	115
J. Reddingius	Haar komst	354
J. Reddingius	Het oude huis	563

A. Roland-Holst	Verzen	220
A. Roland-Holst	Vers	438
Annie Salomons	Gedichten	429
Mien Vermeulen	Nacht	117
Mien Vermeulen	Afscheid	355
Verzen van *Hofmannsthal, Schaukal, Rilke, Zweig, Salus, Wertheimer*		685

Proza

Frans Buyens	Over ‘Elckerlyc’	505
Emm. de Bom	Over K. van de Woestijne	716
Victor de Meyere	Die van Helmers	273
Victor de Meyere	De puttengraver	587
André de Ridder	De eenzame dame	6
André de Ridder	Over ‘Adam in Ballingschap’	118
André de Ridder	De Nadood	166
André de Ridder	Rond ‘Het ivoren Aapje’	331
André de Ridder	De broze herinnering	423
André de Ridder	Over de Jong-Weensche dichters	674
André de Ridder	Beschouwingen over v. de Woestijne	728
Leo van Goethem	De geile ziel	112
Leo van Goethem	Troost	301
Leo van Goethem	Vas occultum	432, 564
Gust van Hecke	Johan Meylander	75
Gust van Hecke	De kuische Jongeling	613
R. van Keirsbilck	Hymne aan het leven	631
Paul Kenis	Sur les trimards	237
Jan van Nylen	Het gevoel van Baudelaire	139

Edm. van Offel	Peinsbeelden	225
Edm. van Offel	De Kastanjeboom	556
Gust van Roosbroeck	Over Pol de Mont	23
Gust van Roosbroeck	Over de Jong-Weensche dichters	674
Gust van Roosbroeck	Beschouwingen over v. de Woestijne	728
Herman Teirlinck	Gevonden Brief	357
Herman Teirlinck	Het lied van Peer Lobbe	363
Felix Timmermans	De lijkbidder	462
Fern. Toussaint	In Margine van K. v. de W.'s werk	757
Aug. Vermeylen	Een portret van Tiziaan	651
Hugo van Walden	De ontmoeting	40
Hugo van Walden	Verzoening	203
Gerard van Eckeren	Het Afscheid	401, 497, 533
Jan Greshoff	De pottenbakker	667
Herman Robbers	Over ‘Armoede’	307

Overzicht der maand

De Romans		
	(*André de Ridder*)	66, 123, 184, 251, 310, 570, 703
De Gedichten		
	(*E. van Offel - Paul Kenis - Firmin van Hecke*)	316, 379, 516, 633
Het Tooneel		
	(*Gust van Hecke*)	69, 253, 440
De Kritiek		
	(*Hugo van Walden*)	189, 376, 517
De Kunst		

(*Edmond van Offel*) 129, 192, 445

De Muziek

(*L. Delhaye - A. Hansen*) 193, 385

De Vreemde Letterkunde		
	(*Paul Kenis*)	450, 637
Brieven uit Fransch-België		
	(*Grégoire le Roy*)	322
De Architectuur		
	(*Adriaan Vermetten*)	643
De Voordrachten		
	(*Fernand Toussaint - Victor de Meyere*)	577, 580
Kantteekeningen		
	(*Edmond van Offel*)	72, 136, 200, 264, 328, 392
		456, 520, 584, 648, 712
		325, 387
Bladen en Tijdschriften		325, 387
Tijdingen (*Redactie*)		

Illustratie

Richard Baeseleer	Aan de dokken	138
René Bosiers	Het steegsken	609
Jan Claessens	De landlooper	2
Jan Claessens	De droom	330
Karel Collens	Winter	266
Karel Collens	Schaatsenrijders	296
James Ensor	Christus beleedigd	650
Eugeen Laermans	Op het veld	202
Georges Minne	De doop Christi	394
Constant van Offel	In de straat	458
Tony van Os	Kerkhof van Doel	73
Tony van Os	Scheldeland	132
M. de Verpilleux	Studiekop	522

O. Wils Oude man 586

Oscar Coddron	Gust van Hecke	581
A. Collin	Karel van de Woestijne	717
Edmond van Offel	Pol de Mont	25
Edmond van Offel	Victor de Meyere	126
Edmond van Offel	August Vermeylen	183
Edmond van Offel	P.N. van Eyck	317
Edmond van Offel	Jan van Nylen	321
Edmond van Offel	Hugo Verriest	381
Ernest Siems	W. Rooyaards	508
Herman Teirlinck	Zelfportret	379

ORNAMENTEERINGEN van *Jan Claessens, Karel Collens, Alfred van Neste, Constant en Edmond van Offel en Leo Rogman*.